

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔

จัดพิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๕๔

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ
ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
จัดพิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๕๔

สารบัญ

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ
ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
จัดพิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๕๔

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
ผู้รวบรวมจัดทำต้นฉบับ
พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๕๔ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม พร้อมซีดีรอม

คณะบรรณาธิการ

นายขวัญแก้ว วัชโรทัย	ที่ปรึกษา
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	บรรณาธิการ
นางสาวเพลินพิศ กำราญ	ผู้ช่วยบรรณาธิการ
นางสาวฉวีงาม มาเจริญ	ผู้ช่วยบรรณาธิการ

กองบรรณาธิการ

นางสุมาลี เกตุแก้ว นางสมจิตต์ เทียนสว่าง นางสาวจิราภา เบญจาทิกูล

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔.--กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๕๔.
๖๐๐ หน้า.
๑. ธรรมเทศนา. I. ชื่อเรื่อง.
๒๙๔.๓๐๔
ISBN 978-616-235-123-5

สงวนลิขสิทธิ์ หนังสือเผยแพร่ห้ามจำหน่าย

พิมพ์ที่
บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๘๘๒-๑๐๑๐ โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕
E-mail : aprint@amarin.co.th Homepage : http://www.amarin.com

มงคลวิเสสกถาเป็นพระธรรมเทศนาสำคัญที่สมเด็จพระสังฆราช หรือสมเด็จพระราชาคณะแสดงในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการประจำปีมาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ชื่อมงคลวิเสสกถานั้นเข้าใจว่าจะได้มาแต่การเจริญพระพุทธมนต์ที่เริ่มด้วยมงคลสูตรเป็นสูตรแรก เนื้อหาของมงคลวิเสสกถาก็มักนำข้อธรรมะมาแต่มงคลสูตรมาอธิบายแจกแจงให้เข้ากับพระราชกรณียกิจ ด้วยเหตุที่เป็นพระธรรมเทศนาในพระราชพิธีสำคัญ การรจนาพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาจึงทำอย่างพิถีพิถันไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง เพื่อเจริญพระราชศรัทธาแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาที่ได้ประมวลมานี้ แสดงให้เห็นถึงความเกื้อกูลกันระหว่างพระศาสนาซึ่งเป็นหลักแห่งศีลธรรมจริยธรรมกับพระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีอำนาจและหน้าที่ปกครองให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข ให้เป็นไปเพื่อความสวัสดีแห่งพสกนิกรและบ้านเมือง ผู้ที่ได้รับหนังสือประมวลพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาแล้วได้อ่านพิจารณาจะเห็นว่า ทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักรนั้นได้ใส่ใจดูแลให้บ้านเมืองสงบร่มเย็น กำกับให้เกิดความสมดุลระหว่างอำนาจกับความเป็นธรรม เป็นการใช้ธรรมเป็นอำนาจ เป็นเหตุให้บ้านเมืองประเทศชาติของเราเจริญวัฒนามาโดยไม่มีเหตุร้ายแรง สมควรที่บุคคลทั้งหลายผู้มีหน้าที่ทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญจะได้ใส่ใจศึกษาไว้เป็นสมบัติทางปัญญาและจิตใจสืบไป.

สารบัญ

คำปรารภ

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช **บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ** วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ รัฐบาลและปวงชนชาวไทยมีความปลื้มปีติชื่นชมโสมนัสเป็นล้นพ้น จึงพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติด้วยความจงรักภักดีและความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ และได้ทรงประกาศพระปฐมบรมราชโองการเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นับแต่บัดนั้นตราบจนปัจจุบัน พระองค์ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรมและทรงพระวิริยอุตสาหะบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปการ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ปวงชนชาวไทยตลอดมา ด้วยพระราชปณิธานอันแน่วแน่และพระอัจฉริยภาพอันล้ำเลิศ พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการลดภาวะวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ เพื่อการพัฒนาประเทศในทุกด้าน รวมทั้งพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางให้พสกนิกรดำรงชีวิตร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน พระราชกรณียกิจนานัปการอันเกิดจากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ ตลอดจนพระราชจริยวัตรอันงดงามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวล้วนเป็นคุณูปการยิ่งใหญ่แก่ประเทศและประชาชน ส่งผลให้ประเทศมีความมั่นคงอุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองพัฒนาก้าวหน้า พระเกียรติคุณของพระองค์จึงเป็นที่แซ่ซ้องสรรเสริญทั้งในประเทศและนานาประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงเป็นพระมิ่งขวัญร่มเกล้าของชาวไทยทั้งปวง ซึ่งล้วนเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณไว้เหนือเศียรเกล้ามาโดยตลอด

รัฐบาลและปวงชนชาวไทยพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โดยมอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ พิจารณาเห็นชอบให้หน่วยราชการ องค์กร และเอกชน จัดพิมพ์หนังสืออันทรงคุณค่า เพื่อเทิดพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถในด้านต่างๆ ให้ปรากฏยั่งยืนสืบไปตราบกาลนาน

รายการหนึ่งนั้นคือหนังสือ “**พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔**”

/ซึ่งประมวล...

ซึ่งประมวลบทพระธรรมเทศนาพิเศษที่สมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระราชาคณะเป็นผู้เทศน์ถวายในวันเฉลิมพระชนมพรรษา นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔ ทั้งนี้ เพื่อสนองพระราชดำริในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีที่ได้พระราชทานไว้แก่นายขวัญแก้ว วัชโรทัย รองเลขาธิการพระราชวัง ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ ว่า พระมงคลวิเสสกถาที่เทศน์ถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาแต่ละปี เปรียบเสมือนบันทึกพระราชกรณียกิจและเหตุการณ์บ้านเมืองประจำปีนั้น สมควรแก่การจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเห็นว่าสมควรจัดพิมพ์ขึ้นเฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ในการนี้ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

ในนามของรัฐบาลและประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ขออนุโมทนาในความวิริยอุตสาหะของหน่วยราชการ องค์กร เอกชน และคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ตลอดจนคณะทำงานทุกคณะที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการสาขาต่างๆ ที่ทรงคุณค่า อันจะอำนวยประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชน น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้สถิตในหทัยของปวงประชาราษฎร์ตลอดกาล

ขอจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน เทอญ

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)
นายกรัฐมนตรี
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำนำ

มหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ นี้ รัฐบาลชุดที่แล้ว ตลอดจนรัฐบาลปัจจุบัน และประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า พร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติ เพื่อแสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ รัฐบาลในนามคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ จึงได้มอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุพิจารณาดำเนินงานจัดทำหนังสือวิชาการสาขาต่าง ๆ พร้อมทั้งจัดทำหนังสือจดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในมหามงคลโอกาสนี้ด้วย

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุพิจารณาเห็นชอบให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เลือกสรรและจัดพิมพ์หนังสือหลายสาขาในนามของรัฐบาล เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเผยแพร่หนังสืออันทรงคุณค่าเหล่านั้นให้แก่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นผลงานทรัพย์สินทางปัญญาของแผ่นดิน โดยเฉพาะพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและหนังสืออื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก แบ่งเป็นหนังสือที่พิมพ์ในนามของคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ หนังสือจดหมายเหตุการพระราชพิธีและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และหนังสือที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนแสดงเจตนารมณ์ ขอพิมพ์ร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย

คณะกรรมการฯ จะแจกจ่ายหนังสือเหล่านี้ไปยังแหล่งความรู้ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศและในต่างประเทศทั่วโลก เพื่อยังประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของประชาชนทุกระดับ ทั้งนี้ โดยตระหนักว่าการสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าอำนวยประโยชน์เกื้อกูลแก่สาธารณชนเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทิตาธรรมแล้ว ยังเป็นการสร้างสิ่งอนุสรณ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาติไว้ในแผ่นดินสืบไป

ด้วยเดชะพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม ปวงชนชาวไทยจักได้รับประโยชน์อย่างกว้างขวางจากหนังสือดีมีคุณค่าสะท้อนวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองมั่นคงของชาติ และจะได้ร่วมกันธำรงรักษาชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงยั่งยืน เพื่อสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระวิริยอุตสาหะพัฒนาและปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามโดยทั่วกัน

(นางสุกุมล คุณปลื้ม)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
ประธานกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

สารบัญ

สารบัญ

หน้า

พระราชปรารภของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (๓)

คำปรารภ (๕)

คำนำ (๗)

บทนำ ๑

การถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

๑. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ฌาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ ๒๙

๒. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ฌาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันเสาร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๐ ๓๓

๓. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันจันทร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๑ ๓๘

๔. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันอังคาร ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๒ ๔๓

หน้า

๕. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันพุธ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ๔๘

๖. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๔ ๕๓

๗. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๕ ๕๙

๘. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๖ ๖๗

๙. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗ ๗๖

๑๐. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๘ ๘๓

๑๑. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ๙๒

หน้า

๑๒. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ ๑๐๐

๑๓. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ ๑๐๙

๑๔. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ ๑๒๐

๑๕. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓ ๑๓๐

๑๖. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔ ๑๓๗

๑๗. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ ๑๔๕

๑๘. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ ๑๕๐

หน้า

๑๙. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม ๑๕๑
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๗

๒๐. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน) ๑๕๓
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘

๒๑. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๑๖๒
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

๒๒. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๑๖๔
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

๒๓. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๑๖๖
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑

๒๔. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๑๖๘
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒

หน้า

๒๕. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๑๖๙
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๓

๒๖. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๑๗๖
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

๒๗. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน) ๑๗๗
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

๒๘. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน) ๑๘๗
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖

๒๙. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๑๙๔
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗

๓๐. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๐๒
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

หน้า

๓๑. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๑๓
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

๓๒. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๒๙
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐

๓๓. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๓๖
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

๓๔. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๔๔
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

๓๕. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๕๑
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

หน้า

๓๖. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ๒๖๑
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

๓๗. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๒๗๓
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

๓๘. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๒๗๙
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖

๓๙. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๒๘๗
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

๔๐. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๒๙๘
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๘

๔๑. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๓๐๗
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

หน้า

๔๒. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๓๒๕
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

๔๓. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ๓๓๘
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

๔๔. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) วัดสามพระยา ๓๕๓
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๒

๔๕. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๓๖๑
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

๔๖. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๓๗๗
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

๔๗. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๓๙๓
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

หน้า

๔๘. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๐๓
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖

๔๙. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๑๔
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

๕๐. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๒๒
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘

๕๑. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๒๗
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

๕๒. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๓๔
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๐

หน้า

๕๓. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๔๑
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๑

๕๔. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๔๗
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

๕๕. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระญาณสังวร ๔๕๑
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓

๕๖. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๔๕๒
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔

๕๗. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๔๖๕
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕

๕๘. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๔๗๓
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖

หน้า

๕๙. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๔๘๒
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

๖๐. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๔๙๑
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

๖๑. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๕๐๐
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๙

๖๒. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๕๒๓
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

๖๓. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม ๕๓๓
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑

๖๔. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ ๕๔๒
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒

๖๕. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ ๕๕๓
รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

หน้า

๖๖. พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ ๕๕๘

ภาคผนวก

๑. คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๔/๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ๕๗๐

๒. คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ที่ ๗/๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ๕๗๕

๓. คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ผู้รวบรวมจัดทำต้นฉบับและดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือ พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔ ๕๗๘

บทนำ
การถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแต่ละปี มีพระราชกรณียกิจสำคัญอันประกอบด้วยการบำเพ็ญพระราชกุศล การบูชาเทวดานพเคราะห์ การเสด็จออกรับคำถวายพระพรชัยมงคล และการสถาปนา เลื่อน ตั้ง สมณศักดิ์ เฉพาะการบำเพ็ญพระราชกุศลนั้น สมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระราชาคณะจะได้ถวายพระธรรมเทศนาพิเศษกัณฑ์หนึ่ง เรียกว่า **พระมงคลวิเสสกถา** ฉะนั้น ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษา ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ได้จัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติหลายรายการ รายการหนึ่งนั้นคือหนังสือ **พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทร-มหาภูมิพลอดุลยเดช พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔** ซึ่งประมวลพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา ตั้งแต่ปีแรกที่เสด็จเสวยราชสมบัติพุทธศักราช ๒๔๘๙ จนถึงปัจจุบัน คือพุทธศักราช ๒๕๕๔ โดยคณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา มีความสำคัญอย่างไรจึงได้มีการเทศน์ถวายเฉพาะวันเฉลิมพระชนมพรรษา

พระมงคลวิเสสกถา โดยรูปศัพท์หมายถึง พระธรรมเทศนาซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ที่ว่าเป็นพิเศษนั้นก็ด้วยเป็นบทเทศน์ที่กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ที่ทรงประพฤติปฏิบัติเฉพาะพระองค์ส่วนหนึ่ง กับที่ทรงจัดทำเพื่อประโยชน์แก่ราชอาณาจักรและประชาชนอีกส่วนหนึ่ง พระราชกรณียกิจทั้งสองส่วนนี้ ล้วนเป็นไปตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พระมงคลวิเสสกถาที่เทศน์ถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาแต่ละปี จึงเปรียบได้ดังบันทึกพระราชกรณียกิจและเหตุการณ์บ้านเมืองประจำปีนั้น ๆ ด้วย โดยสมเด็จพระสังฆราชหรือสมเด็จพระราชาคณะผู้ถวายเทศน์จะได้เชื่อมโยงพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติเข้ากับหัวข้อธรรมะที่ยกมาถวายวิสัชนาในแต่ละปี เช่น หัวข้อ**วิริยสมบัติ** คือ ความเพียร **โลกัตถจริยา** คือ ความประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่โลก **กาลัญญุตา** คือ ความเป็นผู้รู้จัก

กาลเวลา **สัทธาสัมปทา** คือ ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา **ทักขตา** คือ ความเป็นผู้ขยันในการประกอบกรณียกิจฯลฯ อันจัดได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจในส่วน**อัตตสมบัติ** คือ พระคุณสมบัติส่วนพระองค์ กับหัวข้อ**รัฏฐาภิปาลโนบาย** หรืออุบายการปกครองพระราชอาณาจักร ที่ทรงแผ่พระกรุณาด้วยการบำบัดทุกข์บำรุงสุขนานาประการ อันจัดได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจในส่วน**ปรหิตปฏิบัติ** หรือพระคุณสมบัติอันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่สิ่งอื่นผู้อื่น คือประเทศชาติและประชาชนนั้นเอง

อีกความหมายหนึ่งของพระมงคลวิเสสกถา อาจเนื่องด้วยประวัติการถวายเทศน์ ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหนังสือ **"พระราชพิธีสิบสองเดือน"** ว่า

*"การถวายเทศนามีมาตั้งแต่เริ่มการเฉลิมพระชนมพรรษา เทศน์เนื้อความตามแบบที่มีมาแต่รัชกาลที่ ๔ คือ **มงคลสูตร** กัณฑ์ ๑ รัตนสูตรกัณฑ์ ๑ เมตตสูตรกัณฑ์ ๑ เทวตาทิศนกถากัณฑ์ ๑ ประจำที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลง พระสงฆ์รูปใดเทศน์ก็ยืนตัว เว้นไว้แต่ชราอาพาธจึงได้ผลัดเปลี่ยน แต่ก่อนมา เริ่มงานก็ถวายเทศน์ก่อนสวดมนต์ คือ มงคลสูตร รัตนสูตร ๒ กัณฑ์ เหลือไว้ภายหลังฉันเช้าแล้ว ๒ กัณฑ์"*[๑]

พระมงคลวิเสสกถา จึงอาจมีที่มาจากการถวายเทศน์มงคลสูตรเป็นกัณฑ์แรก และเป็นพระกถายืนพื้นมาจนมีการเปลี่ยนแปลงหัวข้อธรรมะอื่น ๆ ในภายหลัง

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระมหากษัตริย์ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มิได้กระทำในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพเช่นในปัจจุบัน ด้วยแต่เดิมนั้นถือกันว่า วันพระบรมราชสมภพของพระมหากษัตริย์ก็ดี วันเกิดของสามัญชนก็ดี เป็นเรื่องไม่ควรเปิดเผยด้วยอาจมีผู้นำไปกระทำคุณไสยอันไม่บังควร พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาจึงยกไปทำในวันเดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่ง อันเป็นวันเถลิงศกขึ้นศักราชใหม่ถือว่ามีพระชนมายุเพิ่มขึ้นอีกพรรษาหนึ่ง มีสวดมนต์ เลี้ยงพระ บูชาเทวดาที่เสวยอายุในปีนั้น ๆ ครั้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า โปรดให้สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาในแต่ละปีด้วย จึงเพิ่มการฉลองพระพุทธรูปขึ้นอีกอย่างหนึ่ง แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรดถือคติอย่างโบราณ จึงให้ประกอบพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ แต่แยกเป็น ๒ งาน คือ **งานเฉลิมพระชนมพรรษา** จัดเป็นการข้างในหรือการส่วนพระองค์ ในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพตามปฏิทินสุริยคติ กับ**งานฉลองพระชนมพรรษา** จัดเป็นการข้างหน้า ในวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพตามปฏิทินจันทรคติ เป็นการฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาในปีนั้น ๆ มีสวดมนต์ เลี้ยงพระ ถวายเทศน์**พระมงคลวิเสสกถา** พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการอ่านคำถวายพระพรชัยมงคล และจุดประทีปโคมไฟตามแม่น้ำลำคลองถนนหนทาง

---

[๑] พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, **พระราชพิธีสิบสองเดือน** (กรุงเทพฯ : บรรณาคาร, ๒๔๙๕) หน้า ๖๙๕.

ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชศรัทธาปสาทะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า มีพระราชประสงค์ให้ราษฎรเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องชัดเจน จึงทรงริเริ่มให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาโดยกำหนดเป็นหัวข้อธรรมะประการต่าง ๆ มาแต่ครั้งยังทรงพระผนวช ครั้นเสด็จเสวยราชสมบัติแล้ว เมื่อทรงประกอบพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ก็มีพระราชกระแสให้เพิ่มการแสดงพระธรรมเทศนา โดยยกหัวข้อธรรมะอันเป็นสวัสดิมงคลมาเทศน์ถวายโดยเฉพาะ เรียกว่า **พระมงคลวิเสสกถา** หรือ เทศน์มงคลวิเศษ เป็นส่วนหนึ่งแห่งราชประเพณีแต่นั้นมา

ความสำคัญของพระมงคลวิเสสกถา ปรากฏในพระอธิบายของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในคำนำหนังสือ **“พระมงคลวิเสสกถา รัชกาลที่ ๕”** ว่า

*“หนังสือมงคลวิเสสกถานี้ เป็นเทศนาพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งพรรณนาพระราชจรรยาของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อประโยชน์จะได้ทรงพระปัจจเวกขณ์ถึงแล้ว เกิดพระปีติปราโมทย์แล้ว ทรงบำเพ็ญราชธรรมนั้น ๆ ยิ่ง เป็นการอุปถัมภ์พระราชจรรยาให้ถาวรไพบูลย์. กถาเช่นนี้โบราณบัณฑิตได้กล่าวถวายพระมหากษัตริย์เจ้าในอดีตกาล มีคาถาแสดงทศพิธราชธรรมเป็นอาทิ. อันพระเจ้าแผ่นดินย่อมเป็นที่สูงสุดในมนุษยนิกาย ยากที่จะมีใครกล้าถวายโอวาทได้จัง ๆ ถึงอย่างนั้นผู้หวังประโยชน์ในพระองค์จึงหาช่องทางที่จะถวายด้วยอย่างหนึ่งอย่างใด. อันการกล่าวพระราชจรรยานั้น **เป็นอุบายถวายพระโอวาทอย่างละเมียด** จึงเป็นแบบแผนที่โบราณบัณฑิตได้ใช้มาประการหนึ่ง, เมื่อว่าถึงการพระศาสนาก็เป็นหน้าที่ของพระธรรมกถึกจะถือเอาโอกาสนั้น ๆ ชักนำประชุมชนตั้งแต่พระมหากษัตริย์เจ้าเป็นต้นไป ให้ตั้งอยู่ในกุศลสมาทาน. การเทศนามงคลวิเสสกถาก็เกิดขึ้นอนุโลมตามธรรมเนียมนี้”*[๒]

จากพระนิพนธ์ข้างต้น แสดงถึงพัฒนาการของบทเทศน์พระมงคลวิเสสกถา ที่เริ่มเปลี่ยนไปเป็นหัวข้อธรรมะที่แสดงทศพิธราชธรรมและธรรมะอื่น ๆ ตามพระราชจริยวัตรที่ทรงปฏิบัติบำเพ็ญ นอกจากเป็น **“อุบายถวายพระโอวาท”** แล้ว พระธรรมเทศนาพระมงคลวิเสสกถาประจำปี ได้เริ่มเป็น **“บันทึกเหตุการณ์”** พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในแต่ละปี ทั้งเป็นบทเทศน์ที่ประพันธ์ขึ้นอย่างประณีตบรรจง จนถือเป็น **“วรรณกรรมชั้นสูง”** ดังที่สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สกลมหาสังฆปริณายก (หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงษ์ สุจิตฺโต) วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

*“มงคลวิเสสกถาในรัชกาลที่ ๔ และในรัชกาลที่ ๕ **เป็นวรรณกรรมชั้นสูง,** ผู้สดับคือพระมหากษัตริย์ผู้สูงสุดของประชาชนในประเทศ, ผู้ถวายคือสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ผู้สูงสุดฝ่ายพระ หรือสมเด็จพระ*

---

[๒] อ้างถึงใน **พระมงคลวิเสสกถา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฌาณวรเถระ) ถวายในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช ๒๔๕๓-๒๔๖๗** (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๙๗) คำนำ.

*ราชาคณะ ด้วยเป็นผู้ทรงคุณอย่างดี, เรื่องที่ถวายเป็นเรื่องที่ผู้ถวายได้กลั่นกรองแล้ว จึง**เป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยม ถือได้เป็นแบบบรมครู** อุดมสมบูรณ์ทุกประการ, สำนวนไพเราะ ธรรมชัดแจ้ง รูปเรื่องกะทัดรัด ระเบียบการเรียบร้อย มีสาระสมบูรณ์ จะอาศัยศึกษานโยบายการบริหารประเทศก็ได้ ศึกษาศัพท์แสงก็มีหลักฐาน ศึกษาราชาศัพท์ก็ยุติได้ เป็นคู่มือของนักศึกษาได้ประการหนึ่ง”*[๓]

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา รัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๗ รัชกาลที่ ๘ ได้มีผู้รวบรวมจัดพิมพ์เผยแพร่ในหลายโอกาส เป็นชุดสมบูรณ์ในแต่ละรัชกาลบ้าง เลือกพิมพ์เพียงบางปีบ้าง รวมทั้งพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาในรัชกาลปัจจุบัน ก็ได้มีผู้รวบรวมจัดพิมพ์เผยแพร่บ้างเช่นกัน แต่ไม่สมบูรณ์ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ โดยนายขวัญแก้ว วัชโรทัย ประธานอนุกรรมการ จึงรับสนองพระราชดำริของ**สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติสยามบรมราชกุมารี** ให้คณะอนุกรรมการช่วยกันรวบรวมต้นฉบับเฉพาะ**พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา รัชกาลปัจจุบัน เริ่มแต่พุทธศักราช ๒๔๘๙ ถึงพุทธศักราช ๒๕๕๔** จัดพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ แต่กระนั้นก็ยังขาดไปบางปี เป็นที่น่าเสียดายยิ่ง

พระมงคลวิเสสกถาทั้ง ๖๖ ปีนั้น มิใช่เป็นเพียงการถวายอรรถาธิบายในหัวข้อธรรมะต่าง ๆ ที่สมเด็จพระสังฆราช หรือสมเด็จพระราชาคณะผู้ถวายพระธรรมเทศนาเรียบเรียงขึ้นอย่างถูกต้อง ทั้งโดยพยัญชนะ คือความหมายตามรูปศัพท์ และโดยอรรถะ คือความหมายตามหลักธรรม ทั้งในทางปริยัติ คือตามพระบาลี และในทางปฏิบัติ คือการประพฤติธรรม หากพระมงคลวิเสสกถายังเปรียบเสมือนบันทึกพระราชกรณียกิจประจำปีในการปกครองราชอาณาจักรด้วยทศพิธราชธรรม และถือเป็นวรรณกรรมชั้นสูงในพระพุทธศาสนา ด้วยมีการเรียบเรียงด้วยสำนวนภาษาอันสละสลวย ประณีต งดงาม เพื่อใช้เทศน์ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในมหามงคลสมัยวันเฉลิมพระชนมพรรษาโดยเฉพาะ ดังจะยกตัวอย่างประกอบพอสังเขป

คุณค่าในธรรมะ

การถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา ด้วยหัวข้อธรรมะต่าง ๆ หรือที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเรียกว่า **“เป็นอุบายถวายพระโอวาทอย่างละเมียด”** เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสวยราชสมบัติในพุทธศักราช ๒๔๘๙ แม้วันเฉลิมพระชนมพรรษา

---

[๓] เรื่องเดียวกัน. คำนำ.

ประจำปีนั้นมิได้ประทับอยู่ในพระราชอาณาจักร แต่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และรัฐบาลก็ได้จัดพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาถวายตามโบราณราชประเพณี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ฌาณวโร) วัดเทพศิรินทราวาส ได้ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาบทแรกในรัชกาลว่า

“ในปีแรกเสวยราชสมบัตินี้ จักเลือกธรรมมารับพระราชทานถวายวิสัชชนา ๒ ประการ คือ ธมฺมกามตา ความเป็นผู้รักษาธรรม ๑ อตฺถกามตา ความเป็นผู้รักประโยชน์ ๑

ธัมมกามตา ความเป็นผู้ใคร่ธรรมนั้น ได้แก่ ความเคารพในธรรม ความเป็นผู้หนักในธรรม...

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงใคร่ธรรม ทรงถือธรรมเป็นหลัก ทรงชักนำราชบริษัทและพสกนิกรในทางธรรม เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงนิคคหะผู้ประพฤติละเมิดธรรม ทรงปัคคหะผู้ประพฤติธรรมด้วยพระราโชบายมีประการต่าง ๆ บ้าง ด้วยพระราชานุภาพบ้าง เป็นทางจะยังราชการให้เป็นไปโดยระเบียบ และยังความเป็นไปแห่งประชาชนให้เป็นหลักฐาน นำความสุขสำราญเจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาแก่พระราชอาณาจักรและพสกนิกรทั่วกัน พระคุณสมบัตินี้นับเป็นมงคลวิเสสอันล้ำเลิศประการที่ต้น...”

(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ฌาณวโร)
วัดเทพศิรินทราวาส
๕ ธันวาคม ๒๔๘๙)

พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาอีกบทหนึ่ง ที่สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตร-ดุสิตวนาราม ซึ่งต่อมาทรงสถาปนาสมณศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้เทศน์ถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๔๙๗ ในหัวข้อ “การุญภาพ” มีความบางตอนว่า

*“ความมีกรุณาได้ชื่อว่า **การุญภาพฯ** กรุณานั้น โดยพยัญชนะคือความหวั่นใจในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ทุกข์ยาก โดยอรรถคือความคิดใคร่ที่จะช่วยบำบัดทุกข์ของเขา...*

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระมหากรุณาแก่ประชาราษฎร์ผู้พึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งพระราชหฤทัยสอดส่องในสุขทุกข์อยู่เป็นนิตย์ กล่าวโดยเฉพาะในเวลาเสด็จแปรพระราชฐานประทับแรม ณ ต่างจังหวัด ทรงแสดงพระอาการใกล้ชิดกับประชาราษฎร์ และทรงห่วงใยในความเป็นอยู่ตลอดจนสุขภาพอนามัยของพสกนิกรเป็นอันมาก เสด็จเยี่ยมเยียน ตรัสไต่ถามถึงสุขทุกข์ และพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคและเวชภัณฑ์อยู่เนือง ๆ และได้ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในการศึกษาของบุตรหลานแห่งอาณาประชาชนอยู่มาก ได้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์พิเศษจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวังไกลกังวล พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นเงินเดือนครู และเพื่อจัดสร้างถาวรวัตถุสถานศึกษา และพระราชทานทุนการศึกษาแก่

ผู้สอบได้ในชั้นสูงที่มีคะแนนเยี่ยมเพื่อเป็นทางดำเนินไปสู่วิชาชั้นสูง นอกจากนี้ยังพระราชทานรางวัลแก่นักเรียนทุก ๆ ชั้นที่สอบไล่ได้เป็นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ และแก่ผู้มีความประพฤติดี เพื่อเป็นเครื่องบำรุงน้ำใจให้เกิดฉันทะวิริยะอุตสาหะในการศึกษาและในจรรยาอันชอบ อนึ่ง ในเมื่อได้ทรงทราบว่าราษฎรได้ประสบภัยพิบัติเกิดทุกข์ร้อนขึ้นในที่ใด ก็ทรงหวั่นพระราชหฤทัยด้วยพระมหากรุณา เช่น เมื่อได้ทรงทราบว่าเกิดอัคคีภัยใหญ่ที่ตลาดบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ก็พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ไปช่วยบรรเทาทุกข์เป็นจำนวนมาก และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนถึงท้องที่ เป็นเหตุให้เกิดปีติยินดีแก่ประชาราษฎร์อย่างลึกซึ้งหยั่งถึงใจ พระราชกรณียกิจที่ปรากฏเพราะพระมหากรุณายังมีอีกมากหลาย พรรณนาในที่นี้พอเป็นนิทัศนะฯ พระราชจริยานี้นับเข้าในพระคุณคือการุญภาพเป็นมงคลวิเสส ประการที่ ๒ ฯ...”

(สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
๖ ธันวาคม ๒๔๙๗)

คุณค่าทางรัฏฐาภิปาลโนบาย หรือกุศโลบายการปกครองราชอาณาจักร

รัฏฐาภิปาลโนบาย เป็นหัวข้อสำคัญที่ปรากฏในพระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาทุกปี จึงเปรียบเสมือนบันทึกพระราชกรณียกิจและเหตุการณ์บ้านเมืองที่อนุวัตรตามทศพิธราชธรรมด้วย ดังตัวอย่างพระธรรม-เทศนามงคลวิเสสกถา ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ซึ่งต่อมาทรงสถาปนาสมณศักดิ์เป็น สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้เทศน์ถวายไว้ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๑๖ ความบางตอนว่า

*“**รัฏฐาภิปาลโนบาย** คือชั้นเชิงในวิธีการปกครอง ป้องกันประชาชนและแว่นแคว้นนั้น สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ ปรากฏอยู่เป็นปกติ ไม่โปรดที่จะเบียดเบียนผู้ไร เมื่อทรงรับมุรธาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวไทย ด้วยทศพิธราชธรรม ตามอุดมคติที่ว่า **เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ สงเคราะห์ประชาชน เป็นต้นว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งและสนับสนุนมูลนิธิต่าง ๆ เช่น ราชประชานุเคราะห์ ราชประชาสมาสัย อนึ่ง ภูมิภาคบางแห่งเกิดฝนแล้ง ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำฝนเทียมพระราชทาน ประชาชนเรียกกันว่าฝนหลวง ด้วยพระราชอุตสาหะทดลองค้นคว้าจนได้ผล ปรากฏว่าได้ผลดีเป็นที่ชื่นชมโสมนัสของชาวกสิกรผู้กันดารน้ำทั้งหลาย*

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานอุทิศถวายแด่ สมเด็จพระเจ้ากุสตาฟที่ ๖ อดอล์ฟ พระมหากษัตริย์แห่งประเทศสวีเดน กับทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา เสด็จแทนพระองค์ไปร่วมในพระราชพิธีบรรจุพระบรมศพพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น ณ ประเทศสวีเดน และโปรดให้เสด็จเยี่ยมเยียนบรรดาประเทศใกล้เคียงกับประเทศสวีเดน นับว่าเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างนานาประเทศ แลสัมพันธภาพระหว่างราชวงศ์ ซึ่งสืบเนื่องเป็นลำดับมาแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญเพื่อความสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศประการหนึ่ง

*เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๕ ได้มีพระราชพิธีเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ให้ดำรงพระราชอิสริยยศ **"สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร"** โดยอนุโลมตามขัตติยราชประเพณีที่เคยมีมาในอดีตกาล ได้เป็นที่ชื่นชมโสมนัสแก่พสกนิกรทุกถ้วนหน้า ที่ได้มีพระยุพราชผู้สืบสันตติวงศ์ ไม่ว้าเหว่แก่สิริราชสมบัติอีกต่อไป เผอิญในวันนั้น ได้มีเหตุการณ์อันไม่สงบเกิดขึ้นจากขบวนการชาวอาหรับที่เรียกว่า **'กันยายนทมิฬ'** ได้เข้ายึดสถานทูตอิสราเอล มีความประสงค์เรียกร้องทางการเมืองบางประการ แต่อาศัยเดชะพระบารมีแห่งพระสยามเทวาธิราชทรงคุ้มครอง นำให้สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ขอให้ใช้วิธีการเจรจาโดยสันติ จนขจัดเหตุร้ายให้สงบลงได้ด้วยความปลอดภัย เป็นที่อัศจรรย์แก่ชาวโลกทั่วไป*

และในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้มีนิสิต นักศึกษา นักเรียน และประชาชนชุมนุมกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ถึงมีการต่อสู้ทำร้ายระหว่างคนไทยด้วยกัน นับเป็นวันมหาวิปโยคยิ่งใหญ่ ได้ทรงหาทางสงบด้วยพระปรีชาอันสุขุม จนนายกรัฐมนตรีได้ลาออกจากตำแหน่งแล้ว ในวันรุ่งขึ้น มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ขึ้นสืบแทน เพื่อบริหารประเทศชาติให้สงบเรียบร้อย เหตุร้ายเหล่านี้ได้คลี่คลายลง ดำเนินไปด้วยความสวัสดีต่อไป คล้ายกับทรงอวตารจากพระสยามเทวาธิราชปราบยุคเข็ญ ฉะนั้น

กับในระยะกาลนี้ ทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย กำลังขาดแคลนน้ำมัน ก็ได้ทรงเป็นผู้นำในการประหยัด ตัดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ด้วยมีพระราชกระแสดำรัสให้งดการประดับโคมไฟฟ้าในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตลอดถึงงานพระราชอุทยานสโมสร และแม้รถพระที่นั่งในขบวนเสด็จ ก็โปรดให้ลดจำนวนลงอีกด้วย..."

(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๖ ธันวาคม ๒๕๑๖)

พระมงคลวิเสสกถาในส่วนที่ว่าด้วยรัฏฐาภิปาลโนบาย ในบางปีได้แสดงถึงพระราชกรณียกิจที่พระราชทานพระบรมราโชวาทอันเป็น**ธรรมทาน** เพื่อเตือนใจให้สติแก่ผู้ร่วมงานพิธีนั้น ๆ ดังตัวอย่างจาก

พระมงคลวิเสสกถาที่สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม รับพระราชทานถวายในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๐ ดังนี้

“พระบรมราโชวาท ที่พระราชทานแก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ความว่า การที่เราศึกษาวิชาความรู้นั้น ความจริงไม่ใช่เพื่อใครเลย แต่เพื่อตัวเราเอง ในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปในวันหน้า ถ้าเรียนดี ก็จะได้ใช้ความรู้ในการประกอบกิจการให้เป็นประโยชน์เป็นที่พึ่งแก่ตน และเป็นที่ชื่นชมแก่วงศ์ตระกูลต่อไปด้วย

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๐๓ ความว่า การที่จะใช้ความรู้ประกอบอาชีพต่อไปข้างหน้า ควรนึกถึงเกียรติและความซื่อตรง เพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้มาก บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองก็ได้อาศัยคนดีที่มีความรู้ช่วยกันประกอบกิจการงาน

พระบรมราโชวาท ในโอกาสที่สถาบันและองค์กรทางศาสนาเข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล ๔ ธันวาคม ๒๕๑๑ ความว่า ศีลนี้ก็หมายความว่า เป็นกฎเกณฑ์หรือกฎปฏิบัติในสังคม ศีลไม่ใช่สิ่งที่สูงส่งแท้ ๆ คือถ้าพูดถึงทางศาสนา ก็เป็นขั้นต้น มีศีลก็หมายถึงว่า สามารถที่จะมีชีวิตอยู่โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น แล้วก็ไม่เบียดเบียนตนเอง

พระบรมราโชวาท ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒ ความว่า ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากอยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้...”

(สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
๖ ธันวาคม ๒๕๕๐)

พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ในการปกครองประเทศชาติและประชาชนโดยธรรม นอกจากการสงเคราะห์อนุเคราะห์ด้วยประการต่าง ๆ จึงมีความครบถ้วนบริบูรณ์ด้วยพระธรรมทานนี้เอง

คุณค่าทางวรรณกรรม

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สกลมหาสังฆปริณายก ทรงยกย่องพระธรรม-เทศนามงคลวิเสสกถา ในรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ว่า **“เป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยมถือเป็นแบบบรมครู”**

ด้วยมีลักษณะการเรียบเรียงเป็นแบบแผน หลักธรรมะชัดเจน มีสาระสมบูรณ์ ใช้ศึกษาอ้างอิงได้ทั้งศัพท์ธรรมะและนโยบายการปกครองประเทศ อันเป็นส่วนพระราชจริยวัตรดังกล่าวมาแล้ว พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถาในรัชกาลต่อ ๆ มา และรัชกาลปัจจุบัน ก็ยังคงคุณค่าความเป็นวรรณกรรมชั้นเยี่ยม ถือเป็นแบบบรมครูไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยเฉพาะความไพเราะในสำนวนภาษาในส่วนประถมบท หรือบทเริ่มต้นและส่วนปัจฉิมบทหรือบทลงท้ายนั้น มีความสละสลวยงดงามประดุจดังกวีนิพนธ์ประเภทร่ายยาว ดังตัวอย่างพระมงคลวิเสสกถาที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) รับพระราชทานถวายเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓ บางตอนดังนี้

ส่วนประถมบท

*“บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเจริญพระชนมพรรษามาด้วยสวัสดี บัดนี้มาประจบสุรทินบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัยด้วยราชาภิมานสักการัณฑ์ ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชะโภชชะนาหาร และไทยธรรมสมณบริขารในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทวดามนุษย์เป็นส่วนเทวตาพลี สรรพสาธารณพลี ธรรมบรรณาการ เพื่อให้อนุโมทนาสัมฤทธิ์วิบุลสุขสมบัติ และจะได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลสิริสวัสดิ์พระชนมสุขศุภวิบุลมนุญผล ถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าให้ทรงพระสถาพรนิรมลในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติ โดยอุดมสิริสวัสดิ์เกษมนิราศสรรพพิบัติอุปัทวันตราย ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบายและพระราชกุศลบุญนิธิให้อุฬาราดิเรกไพศาล เพิ่มพระบรมสมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติ ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตรแห่งประชานิกรทุกหมู่เหล่าเทพทั้งมนุษย์อารักษ์ทุกสถาน ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณอดุลยบริสุทธิ์ สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ในปัญจกังคุตตรนิกายว่า **สปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน** เป็นอาทิ แปลความว่า ‘ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูลเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลสุขแก่คนเป็นอันมาก ฉะนั้น...’*

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่ามงคงวิเสสมารับพระราชทานถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญจะพึงเกิดมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าแต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะโดยอาการอันชอบ เพื่อจะยังคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังขาดให้บริบูรณ์เพื่อเพิ่มพูน

ส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรม สิริสวัสดิ์พัฒนมงคลก็พึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยาเป็นปัจจัย...”

ส่วนปัจฉิมบท

“ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐานขอพรพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเสสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคคัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถานจงเกิดมี จงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลจงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ”

(สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(เจริญ สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
๖ ธันวาคม ๒๕๓๓)

หนังสือ **พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔** จึงเป็นหนังสือธรรมะอีกชุดหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนควรสนใจศึกษา ทั้งมีคุณค่าในการค้นคว้าวิจัยการปฏิบัติพระราชกรณียกิจโดยธรรมของพระผู้เป็นอัครศาสนูปถัมภกพระองค์นี้ด้วย

สารบัญ

พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคมรับคำถวายพระพรชัยมงคล
ณ มุขเด็จ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลแทนพระบรมวงศานุวงศ์

นายสมศักดิ์ เกียรติสุรนนท์ ประธานรัฐสภา
กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล
แทนสมาชิกรัฐสภา

พลเอก ธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
กราบบังคมทูลนำทหารรักษาพระองค์
ถวายสัตย์ปฏิญาณ

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี
กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลแทนคณะรัฐมนตรี
ข้าราชการ และราษฎรทุกหมู่เหล่า

นายไพโรจน์ วายุภาพ ประธานศาลฎีกา
กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลแทน
ข้าราชการตุลาการ

สารบัญ

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ

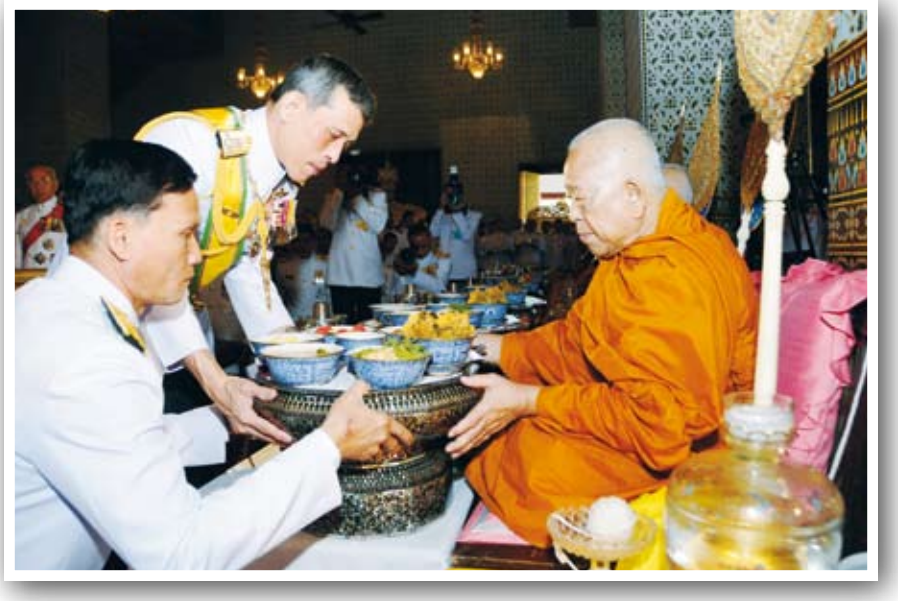

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในงานสโมสรสันนิบาต ณ ทำเนียบรัฐบาล ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ให้คณะทูตานุทูตและผู้แทนฝ่ายกงสุลถวายพระพรชัยมงคล
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

พิธีถวายพระพรชัยมงคล ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

ความหมายตราสัญลักษณ์
งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

อักษรพระปรมาภิไธย ภ.ป.ร. สีเหลืองทอง อันเป็นสีประจำวันพระบรมราชสมภพ อยู่กลางตราสัญลักษณ์ ขลิบรอบตัวอักษรด้วยสีทอง บนพื้นวงกลมสีน้ำเงิน ล้อมรอบด้วยกรอบโค้งเรียบสีเหลืองทอง หมายความว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศูนย์รวมดวงใจของคนไทยทั้งชาติ ด้านบนอักษรพระปรมาภิไธยเป็นเลข ๙ หมายถึง พระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๙ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เลข ๙ นั้น อยู่ภายใต้พระมหาพิชัยมงกุฎ อันเป็นเครื่องประกอบพระบรมราชอิสริยยศของพระมหากษัตริย์ และเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราช ถัดลงมาด้านข้างซ้ายขวาของอักษรพระปรมาภิไธยมีลายพุ่มข้าวบิณฑ์สีทอง ซึ่งมีสัปตปฎลเศวตฉัตรประดิษฐานอยู่เบื้องบน ด้านนอกสุดเป็นกรอบโค้งมีลวดลายสีทองบนพื้นสีเขียว หมายถึง สีอันเป็นเดชแห่งวันพระบรมราชสมภพ อีกทั้งยังหมายถึงความมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์และความสงบร่มเย็น ด้านล่างอักษรพระปรมาภิไธยเป็นรูปกระต่ายสีขาว กระต่ายนั้นทรงเครื่องอยู่ในลักษณะกำลังก้าวย่าง อันหมายถึง ปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ตรงกับปีเถาะ ซึ่งมีกระต่ายเป็นเครื่องหมายแห่งปีนักษัตร โดยรูปกระต่ายอยู่บนพื้นสีน้ำเงิน มีลายกระหนกสีทอง อันหมายถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทยภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เบื้องล่างตราสัญลักษณ์เป็นแพรแถบสีชมพูขลิบทอง เขียนอักษรสีทอง ความว่า พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร)
วัดเทพศิรินทราวาส
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙

ในปีแรกเสวยราชสมบัตินี้ จักเลือกธรรมมารับพระราชทานถวายวิสัชนา ๒ ประการ คือ **ธมฺมกามตา*** **ความเป็นผู้รักษาธรรม ๑ อตฺถกามตา**** **ความเป็นผู้รักประโยชน์ ๑.**

ธัมมกามตา ความเป็นผู้ใคร่ธรรม นั้น ได้แก่ความเคารพในธรรม ความเป็นผู้หนักในธรรม. ธรรมะในที่นี้ประสงค์เฉพาะธรรมข้างดี แจกออกเป็น ๒ คือ คุณ ๑ กรณียะ ๑. ธรรมคือคุณนั้น เช่น สัทธรรม ๗ ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ พาหุสัจจะ วิริยะ สติ ปัญญา ธรรมคือกรณียะนั้นเป็นไปตามบุคคล การบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรเป็นราชธรรม การบำเพ็ญไตรสิกขาเป็นสมณธรรม ความใคร่ธรรมคือคุณ เป็นอุปการอุดหนุนความใคร่ธรรมคือกรณียะ. ชนผู้ไม่ยึดคุณธรรมเป็นหลักจะประกอบกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมมุ่งแต่ความสะดวกเป็นที่ตั้ง พบความขัดข้องเข้า ย่อมเลี่ยงหลีกจากธรรมเสียโดยง่ายดาย มีอารมณ์น่าปรารถนาเข้ามายั่วยวน หรือมีภัยเข้ามาคุกคามย่อมเป็นเช่นกัน หาประพฤติมั่นและซื่อตรงในกรณียะของตนไม่ หากจะยังคงอยู่ในธรรม ก็เป็นเพียงอัตตาธิปไตย มุ่งการได้ความสะดวกของตนเป็นใหญ่บ้าง เป็นเพียงโลกาธิปไตย มุ่งโลกเป็นใหญ่ กลัวเขานินทาหรือปรารถนาจะให้เขาสรรเสริญบ้าง. ฝ่ายชนผู้มั่นในคุณธรรมย่อมมั่นในกรณียะ แม้พบอุปสรรคเข้า ก็ย่อมไม่ละคุณธรรม ย่อมใช้สติปัญญาความเพียร ความอดทน ชำแรกอุปสรรคนั้นไม่ให้เสียความซื่อตรง ไม่ฝืนหิริ โอตตัปปะ ประกอบกรณียะเป็นธรรมาธิปไตย มีธรรมเป็นใหญ่ แม้ทรัพย์สมบัติร่างกายและชีวิตก็อาจยอมพร่าได้ เพราะเห็นแก่ธรรม. ชนผู้ยอมเสียสละชีวิตเพราะเหตุแห่งศาสนาและบ้านเมือง ย่อมเป็นบุคคลเห็นปานนี้. ความใคร่ธรรมเป็นเหตุแห่งความมั่นในธรรมอย่างนี้ สมด้วยอนุศาสนีที่พระโบราณาจารย์ผูกเป็นคาถาว่า

---

* ธมฺมกามตา เป็นบทเทศน์ที่เคยถวายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ การพิมพ์ครั้งนี้ ใช้ข้อความตามฉบับ พุทธศักราช ๒๔๗๗ - บรรณาธิการ

** อตฺถกามตา เป็นบทเทศน์ที่เคยถวายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๑ การพิมพ์ครั้งนี้ ใช้ข้อความตามฉบับ พุทธศักราช ๒๔๗๑ - บรรณาธิการ

ธนญฺจเช องฺควรสฺส เหตุ

คนควรยอมสละทรัพย์ เพราะเหตุจะรักษาอวัยวะแห่งร่างกายอันประเสริฐกว่า

องฺคญฺจช ชีวิตํ รคฺขมาโน

จะรักษาชีวิตไว้ ควรยอมสละองคาพยพนั้น ๆ เสีย

องฺคํ ธนญฺชีวิตญจาปิ สพฺพํ อปฺเปว ชเห ธมฺมมนุสฺสรนฺโต

เมื่อระลึกถึงธรรมถึงคราวเข้า ทรัพย์ อวัยวะ แม้ชีวิต ก็ควรสละเสียทั้งนั้น.

อธิบายว่า ทรัพย์เป็นของหาได้ด้วยความเหนื่อยยากหรือด้วยความเสี่ยง ทรัพย์เป็นของควรจะเก็บถนอมไว้ใช้ทำประโยชน์นั้น ๆ มีจ่ายเลี้ยงตนและคนควรเลี้ยงเป็นต้น ถ้าตนมีโรคเกิดขึ้นและทิ้งไว้จะเสียอวัยวะ เช่นเป็นบาดแผลที่มือหรือเท้า ควรจ่ายทรัพย์เป็นค่ารักษาโรคนั้น ถ้าอวัยวะนั้นเสียใช้ไม่ได้จำจะต้องตัดเสียจึ่งจะรอดชีวิต เช่นนี้ควรยอมตัดอวัยวะนั้นเสีย รักษาชีวิตไว้ดีกว่า เมื่อถึงคราววิบัติมีมาจะเอาชีวิตรอด แต่จะต้องล่วงละเมิดธรรม เช่นในทางพระศาสนา ถูกบังคับให้เข้ารีตในศาสนาอื่นที่ตนไม่เลื่อมใส หรือเช่นในการสงคราม ถูกข้าศึกจับเป็นเชลยและถูกบังคับให้ทำการอันเป็นเครื่องประทุษร้ายชาติและบ้านเมืองของตน เช่นนี้ แม้ชีวิตก็ควรยินดียอมสละ ไม่ต้องกล่าวถึงทรัพย์และอวัยวะ เป็นของควรจะต้องสละอยู่เอง.

ธัมมกามตา ความเป็นผู้ใคร่ธรรม อันสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสว่า เป็นเหตุถึงความเจริญและเป็นนาถกรณธรรม ธรรมที่พึ่ง ผู้ใฝ่ธรรมที่เป็นผู้น้อย อันผู้ใหญ่ย่อมพอใจชุบเลี้ยงเป็นที่พึ่ง ที่เป็นผู้ใหญ่อันผู้น้อยย่อมนิยมนับถือ ยึดเอาเป็นที่พึ่ง อาจนำผู้น้อยให้เป็นผู้ใฝ่ธรรมตาม ความเจริญย่อมเกิดมีเพราะเหตุนั้น สมด้วยพระคาถาประพันธ์พุทธภาษิตว่า

คุนฺนญฺเจ ตรมานานำ อุชุ คจฺฉติ ปุงฺคโว
สพฺพา ตา อุชุ คจฺฉนฺติ เนตฺเต อุชุ คเต สติ

เมื่อฝูงโคกำลังข้ามฟากอยู่ ถ้าโคโจกผู้นำฝูงไปตรง โคทั้งปวงย่อมไปตรงตามกัน

เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต
โส เจ ธมฺมำ จรติ ปเคว อิตรา ปชา
สพฺพำ รฏฺฐำ สุขำ เสติ ราชา เจ โหติ ธมฺมิโก

ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ถ้าท่านผู้ที่เขาสมมติว่าประเสริฐสุดประพฤติเป็นธรรม ประชาชนนอกนี้ย่อมประพฤติเป็นธรรมตามกัน ถ้าพระราชาตั้งอยู่ในธรรม แว่นแคว้นทั้งปวงย่อมอยู่เป็นสุข.

ธัมมกามตาย่อมเป็นหลักแห่งความประพฤติตรงในกรณียะ นำความดีความงามมาแก่ตนและผู้อื่นด้วยประการฉะนี้.

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงใคร่ธรรม ทรงถือธรรมเป็นหลัก ทรงชักนำราชบริษัทและพสกนิกรในทางธรรม เป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงนิคคหะผู้ประพฤติละเมิดธรรม ทรงปัคคหะผู้ประพฤติธรรมด้วยพระราโชบายมีประการต่าง ๆ บ้าง ด้วยพระราชานุภาพบ้าง เป็นทางจะยังราชการให้เป็นไปโดยระเบียบ และยังความเป็นไปแห่งประชาชนให้เป็นหลักฐาน นำความสุขสำราญเจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาแก่พระราชอาณาจักรและพสกนิกรทั่วกัน พระคุณสมบัตินี้นับเป็น**มงคลวิเสสอันล้ำเลิศประการที่ต้น.**

อัตถกามตา ความเป็นผู้ใคร่ประโยชน์ นั้น ได้แก่ความหวังประโยชน์จะให้เกิดแก่ผู้อื่น เป็นคุณสมบัติของท่านผู้เป็นมหาบุรุษผู้มีอัธยาศัยใหญ่เว้นจากความเห็นแก่ตัว. ประโยชน์นั้น หมายเอาผลอันเจริญแก่เขา ทั้งในทางคดีโลก ทั้งในทางคดีธรรม จะถูกใจเขาหรือฝืนใจเขาไม่เป็นประมาณ. อย่างใดจะเป็นประโยชน์อันแท้จริง แม้ฝืนใจเขา ท่านผู้เป็นมหาบุรุษก็ย่อมทำอย่างนั้น ดุจทารกไม่ชอบรสยาแต่ยานั้นย่อมระงับโรคได้ มารดาบิดาย่อมขืนใจทารกให้ดื่มยาฉะนั้น. ครั้งหนึ่งพระอภัยราชกุมารพระราชโอรสพระเจ้าพิมพิสาร เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ากราบทูลถามว่า พระองค์ตรัสพระวาจาเฉพาะที่ถูกใจชนทั้งหลาย หรือพระวาจาที่ไม่ถูกใจเขาก็ตรัสด้วย. ดังได้ยินมาในเวลานั้นพระราชกุมารยังนับถือนิครนถ์ ๆ แต่งให้ทูลถามอย่างนั้น ด้วยหมายว่าถ้าพระองค์ทรงตอบว่า ตรัสพระวาจาเฉพาะที่ถูกใจชนทั้งหลาย จักค้านว่าตรัสติพระเทวทัตต์ด้วยประการต่าง ๆ ก็มี ถ้าทรงตอบว่าพระวาจาที่ไม่ถูกใจคนก็ตรัส จักข่มว่าถ้าเช่นนั้นพระองค์ก็ไม่แปลกจากสามัญชน คงได้ช่องจะยกวาทะขึ้นข่มพระองค์ด้วยปัญหาสองเงื่อนนี้สักอย่างหนึ่ง. สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสตอบว่า พระองค์ไม่ทรงถือเอาข้อนั้นเป็นประมาณ พระวาจาที่ตรัสนั้นจักถูกใจชนทั้งหลายหรือไม่ก็ตามที ทรงเพ่งประโยชน์เป็นที่ตั้ง และตรัสในเวลาอันควร. พระพุทธจรรยานี้แสดงว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตั้งอยู่ในอัตถกามตา ทรงใฝ่ประโยชน์แก่เวไนยนิกร ควรเป็นแบบอย่างของพุทธศาสนิกชน ตั้งต้นแต่ท่านผู้เป็นมหาบุรุษลงมาถึงสามัญชน.

ด้วยพระพุทธอัธยาศัยประกอบด้วยพระคุณสมบัตินี้ พระองค์ทรงตั้งพระพุทธบัญญัติสกัดกั้นความประพฤติผิดของภิกษุสงฆ์ และวางโทษปรับอาบัติผู้ละเมิด และประทานพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ทำกรรมลงโทษผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัยเป็นส่วนนิคคหะ ทรงแสดงธรรมชักนำความประพฤติปฏิบัติให้ประณีตขึ้น สมควรแก่พุทธบริษัทผู้เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิต ประทานพระพุทธานุญาตให้พระสงฆ์สาวกมีอำนาจสอนและทำกิจพระศาสนา ทรงยกย่องเป็นเอตทัคคะในทางหนึ่ง. เป็นส่วนปัคคหะทรงนิคคหะภิกษุบางรูปเช่นนั้น ทรงใฝ่ประโยชน์เพื่อชนมากเป็นที่ตั้ง. ครั้งหนึ่งพวกวัชชีบุตรผู้ต้องปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุแล้วไม่ได้เพื่อจะอุปสมบทอีก เข้าไปเฝ้ากราบทูลอ้อนวอนขออุปสมบทอีก พระองค์ตรัสว่า ไม่ใช่ฐานะอันควรจะถอนปาราชิกสิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้ว เพราะเหตุพวกวัชชีบุตรพระองค์ทรงมุ่งประโยชน์แก่ชนมากเป็นหลักอย่างนี้ ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้เป็นประโยชน์แก่เวไนยนิกรสืบมา.

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงใคร่ประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา พระราชอาณาจักร และประชาชนตลอดลงมาถึงเอกชน ทรงขวนขวายในทางอันจะยังประโยชน์ให้สำเร็จ ในส่วนพระพุทธ-ศาสนา ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก เป็นกำลังของคณะสงฆ์ ในอันจัดการปกครองคณะบำรุงการศึกษาพระธรรมวินัยและสอนพระศาสนา ทรงชักนำประชาชนให้เกิดนิยมมั่นคงในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ในส่วนพระราชอาณาจักร ทรงอำนวยราชการให้เป็นไปโดยระเบียบสมแก่เวลา ทรงนิคคหะข้าราชการผู้ประพฤติผิด ทรงปัคคหะผู้ประพฤติชอบ ในส่วนประชาชน ทรงบำรุงการศึกษา การพยาบาล และปลุกใจให้กล้าหาญเป็นอาทิ ในส่วนเอกชน พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์โดยควรแก่อันจะพึงต้องการเป็นอรรถจรรยา. พระคุณสมบัตินี้ จะพึงนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา และพระราชอาณาจักร ซึ่งความสุขเกษมแห่งประชาชน และซึ่งความจงรักภักดีแห่งเอกชน สำเร็จเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

(ต้นฉบับสิ้นความเท่านี้)

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ฌาณวโร)
วัดเทพศิรินทราวาส
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๐

ในปีนี้ (๒๔๙๐) จักเลือกธรรมมาถวายวิสัชนา ๒ ประการ คือ **อาชชวะ* ความเป็นผู้ตรง ๆ ๑ ยาจโยคตา ความเป็นผู้ควรเป็นที่ขอ ๑.**

อาชชวะ ความเป็นผู้ตรง ๆ นั้น ได้แก่ความไม่มีมายาสาไถย ประพฤติต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจของตน. บางคนเป็นผู้เจ้ามายา พอใจประพฤติเสแสร้ง น้ำใจเป็นอย่างหนึ่ง แสดงการทำและคำพูดเป็นอย่างอื่น เช่นน้ำใจเกลียด แต่ทำเป็นทีชอบพอสนิทสนม หรือเป็นผู้มีแง่งอน มีความปรารถนาอย่างหนึ่งในใจ แต่ไม่แสดงออกมาตรง ๆ ที่จริงประสงค์จะให้ผู้อื่นทำให้ถูกใจ เช่นชอบใจอยู่อย่างนี้ แต่ทำไขสือขอหารือความคิดผู้อื่น ไม่ถูกใจไม่เอา หรือเป็นผู้อำพราง พูดเชือนเสีย ไม่ขยายความจริง เช่นเมื่อถูกซักความอย่างใดอย่างหนึ่ง บางคนเป็นผู้มักอวดตัวเกินกว่าความเป็นจริง คนผู้มีลักษณะเช่นนี้ไม่ใช่อุชุ คนตรง ๆ ยากที่คนอื่นจะเกี่ยวข้องด้วย. คนผู้ประพฤติต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจของตน มีน้ำใจอย่างใดทำอย่างนั้น พูดอย่างนั้น ไม่มีนอกไม่มีใน ได้ชื่อว่าอุชุ คนตรง ๆ ง่ายที่คนอื่นจะเกี่ยวข้องด้วย.

ในพระพุทธศาสนา พระศาสดาและพระสาวกต่างประพฤติตรง ๆ ต่อกัน จึงเป็นความสะดวกในการประกอบศาสนกิจ เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนทั้งเทวดาและมนุษย์. ในฝ่ายพระสาวก อันพระศาสดาตรัสถาม ย่อมกราบทูลตามความจริงใจ มีเรื่องแสดงไว้สาธก เช่น ภิกษุบางรูปประพฤติไม่สมควร ทำความอัปยศให้เกิดขึ้นแก่คณะ ในเมื่อสิกขาบทห้ามการประพฤติอย่างนั้น ยังไม่ได้ทรงบัญญัติขึ้นไว้ พระศาสดาตรัสถาม ย่อมกราบทูลรับสารภาพตามจริง และเมื่อสิกขาได้ทรงบัญญัติขึ้น ทำอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้วเกิดระแวงสงสัย ก็กราบทูลขอพระวินิจฉัย พระองค์ตรัสถามถึงเจตนาและอื่น ๆ ย่อม

---

* อาชชวะ เป็นบทเทศน์ที่เคยถวายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐ การพิมพ์ครั้งนี้ ใช้ข้อความตามฉบับ พุทธศักราช ๒๔๘๐ - บรรณาธิการ

กราบทูลตรง ๆ ภิกษุบางองค์เกิดความกระสันขึ้น ไม่ยินดีในพรหมจรรย์ มีรูปพรรณซูบผอมเศร้าซีด พระศาสดาตรัสถามถึงเหตุแห่งความไม่ผาสุก ย่อมกราบทูลตามตรง และอะไรเป็นเหตุกระสัน ย่อมกราบทูลเปิดเผย สาวกอื่นอีกมีฉันทะอัธยาศัยเป็นอย่างไร ในเมื่อมีเหตุเกิดขึ้น และพระศาสดาตรัสถามย่อมกราบทูลด้วยความจริงใจ เช่นนี้พระศาสดาทรงสามารถแก้ความเสื่อมเสียและความบกพร่องของสาวกเฉพาะรูปให้ดีขึ้น และอาจอุปถัมภ์คุณความดีของสาวกบางรูปให้ไพบูลย์ เป็นอันบริหารคณะดีได้โดยสะดวก. ความเป็นผู้ตรง ๆ นี้เป็นคุณสมบัติที่ท่านยกย่องประการหนึ่งของพระสาวก ดั่งมีแจ้งในอนุสรณปาฐะว่า

อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

แปลว่าพระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติตรง.

ฝ่ายพระศาสดาก็ทรงปฏิบัติตรง ๆ ต่อสาวกเหมือนกัน เมื่อตรัสรู้ใหม่ ทรงพิจารณาถึงธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ว่าเป็นคุณอันลึกเกินไป ยากที่ชนผู้ยินดีในกามคุณจะพึงเห็นตาม ถ้าทรงแสดงจักเป็นความลำบากแก่พระองค์เปล่า แต่กำลังพระมหากรุณา เตือนพระหฤทัย จึ่งได้เกิดพระอุตสาหะ และทรงแสดงพระธรรมเทศนา พระองค์ตรัสเล่าแก่พระสาวกตรง ๆ ไม่งำความไว้ เลือกตรัสแต่เฉพาะส่วนข้างดี. เสด็จพระพุทธดำเนินไป ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันแขวงนครพาราณสี ที่อยู่ของพระปัญจวัคคีย์ ผู้ได้อุปัฏฐากพระองค์มาครั้งทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา เพื่อจะแสดงประถมเทศนาพระธรรมจักกัปปวัตนสูตร พระองค์ตรัสบอกแก่พระปัญจวัคคีย์ว่า พระองค์ได้ตรัสรู้ธรรมพิเศษสมหมายแล้ว จงตั้งโสตลงเพื่อฟังธรรมเถิด พระวาจานี้ดูเป็นทีอวดอ้าง พระปัญจวัคคีย์จึ่งคัดค้านว่า ครั้งทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยายังไม่ได้ทรงบรรลุเลย เหตุไฉนเมื่อทรงเลิกทุกกรกิริยาเสียแล้ว จักได้บรรลุเล่า ต่อเมื่อตรัสให้ระลึกถึงหนหลังว่า พระวาจาเช่นนี้ พระองค์ได้เคยตรัสบ้างหรือไม่ เธอเหล่านั้นจึ่งได้ปลงใจเชื่อและตั้งโสตลงคอยฟัง แต่ความจริงพระองค์ตรัสบอกตรง ๆ. พระองค์ทรงสั่งสอนพระสาวก ทรงเปิดเผยความรู้สิ้นเชิง หาทรงอำพรางอย่างคนหวงวิทยาไม่ จึ่งได้รับสรรเสริญว่า

อภิญฺญาย โข โส ภควา ธมฺมํ เทเสติ โน อนภิญฺญาย

แปลว่าพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงแสดงธรรมเพื่อรู้ยิ่ง หาทรงแสดงธรรมเพื่อฉงนไม่ ในพระพุทธศาสนา พระศาสดาและพระสาวก ต่างประพฤติตรง ๆ ต่อกันอย่างนี้. นอกจากนี้ท่านแสดงว่าอาชชวะเป็นข้อปฏิบัติเป็นไปเพื่อสันตบททางระงับ กล่าวคือ พระนิพพาน ดั่งมีแจ้งในเมตตาสูตรว่า

สกฺโก อุชุ จ สุหุชุ จ

ซึ่งแปลว่า ผู้ฉลาดในประโยชน์ ผู้ใคร่จะบรรลุสันตบท พึงเป็นผู้อาจหาญ และเป็นผู้ตรง เป็นผู้ซื่อตรงเถิด.

ในฝ่ายคฤหัสถ์ ท่านจัดอาชชวะไว้เป็นราชธรรมประการหนึ่ง ซึ่งพระราชาธิบดีทรงประพฤติด้วยพระองค์เองและทรงแนะนำผู้อื่นให้ประพฤติตาม เป็นคู่กับมัททวะ ความอ่อนโยน สงเคราะห์ไว้ในทศพิธราชธรรม. ทรงตั้งพระราชกำหนดไว้ ให้คนผู้จะเข้ามาเบิกความเป็นพยานในศาลต้องสาบานก่อนก็ดี ให้ลงโทษพยานผู้เบิกความเท็จก็ดี ให้ปรานีลงโทษจำเลยในคดีอาชญาผู้รับสารภาพโดยชื่นตาทำความสะดวกแก่การพิจารณาก็ดี ก็เพื่อจะทรงนำพสกนิกรให้ผู้จักประพฤติตรง ๆ ต่อผู้ปกครอง ทรงยกย่องข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้กราบทูลด้วยความจริงใจ ไม่ทรงชุบเลี้ยงผู้กราบทูลเท็จหรืออำพรางก็ดุจเดียวกัน. อาชชวะเป็นคุณสำคัญอันจะพึงปรารถนาทั้งในฝ่ายบรรพชิต ทั้งในฝ่ายคฤหัสถ์ ด้วยประการอย่างนี้.

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงอบรมพระคุณสมบัตินี้มาเป็นอาจิณ พระราชทานความสะดวกแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้จะกราบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติด้วยราชกิจ ทรงทำให้มีแก่ใจในอันปฏิบัติราชการ และมั่นคงในความจงรักภักดี พระคุณสมบัตินี้จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ต้น.**

ยาจโยคตา ความเป็นคนควรเป็นที่ขอ นั้น ได้แก่ความปราศจากตระหนี่ มีอัธยาศัยเผื่อแผ่ คนอื่นอาจออกปากขอความอุปถัมภ์ในคราวมีความต้องการ ข้อนี้เป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของพุทธศาสนิกผู้ดำรงฆราวาส แสดงไว้ในบาลีพระสูตรลางแห่งว่า

อิธ อริยสาวโก วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารๆ อชฺฌาวสติ
มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสำวิภาครโต

แปลความว่า อริยสาวกในพระศาสนานี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน อยู่ครองเรือน สิ่งใดควรให้ก็ให้ไม่หวงแหน มีมือสะอาดคอยหยิบของให้ ยินดีในบริจาค ควรเป็นที่ขอ ยินดีในการให้การแจก.

สัตวโลกมีกรรมเป็นของตน กรรมย่อมจำแนกให้เป็นผู้ขาดแคลนบ้าง ให้เป็นผู้บริบูรณ์บ้าง. คนบริบูรณ์เกื้อกูลคนขาดแคลนด้วยน้ำใจเผื่อแผ่ ได้ชื่อว่าช่วยผู้นั้นขึ้นจากหล่ม ค้ำจุนโลกให้เป็นไปใกล้ต่อความสม่ำเสมอกัน อันเป็นทางแห่งความอยู่สงบราบคาบ บุคคลเห็นปานนี้ จึงเป็นที่สรรเสริญของพุทธาธิบัณฑิตว่า มีชีวิตไม่เปล่า จรรยาของเขา จึงเป็นหลักธรรมประการหนึ่งของผู้ครองเรือน. ถือเอาเนื้อความนี้เป็นที่ตั้ง ความเผื่อแผ่นั้น เป็นไปในทางพอดีพองาม ทรงตนทรงผู้อื่นไว้ได้ทั้งสองฝ่าย จึ่งจะสำเร็จเป็นประโยชน์ได้จริง ๆ โดยนัยนี้ **ยาจโยคตา** อันบุคคลจะบำเพ็ญให้มีผลดี ต้องพร้อมด้วยอาการ ๒ คือมีกำลังทรัพย์พอจะทำได้ ไม่ถึงตนเองต้องกลับเป็นผู้ขาดแคลนยากจน ๑ การอุปถัมภ์นั้น ช่วยผู้ขอให้พ้นจากความขาดแคลน หรือเพียงพยุงให้ทรงตนอยู่ได้ ๑ ถ้าเป็นแต่สักว่ามีคนขอก็ให้ เพื่อสมความปรารถนาของเขา เช่นนี้ บางทีกลับจะให้โทษแก่ผู้ได้รับ ทำเขาผู้ได้ง่ายให้เป็นคนสุรุ่ยสุร่าย ไม่รู้จักประหยัดทรัพย์ ยวนความอยากได้ของเขาให้เจริญขึ้น ถึงความเป็นคนมักขอ เป็นที่เบื่อหน่ายของผู้อื่น.

สมเด็จพระบรมโลกนาถเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญพระทานบารมีได้เคยทรงทดลองมาแล้ว ไม่เป็นผล ครั้งนั้นพระองค์มีพระหฤทัยเผื่อแผ่แก่มหาชน ทรงจำแนกนิพัทธทานที่ทรงทำประจำ และมหาทานเป็นพิเศษ ใครต้องการอาหาร เงินทอง ยานพาหนะ ข้าทาสและอื่น ๆ ก็พระราชทานให้สมปรารถนา บรรดาชนผู้ได้รับพระราโชปถัมภ์น่าจะตั้งตนได้ในโภคสมบัติและรู้จักอิ่มเอิบหาเป็นเช่นนั้นไม่ กลับอยากได้และขอพระราชทานสิ่งอื่น ๆ อีกต่อไป จนไม่รู้จักประมาณ มงคลคชสารและราชรถกำลังทรง ก็ยังกล้าขอพระราชทาน ไม่ยำเกรงและเคารพในพระราชานุภาพ ไม่เพียงเท่านั้น พราหมณ์ชูชกยังกำเริบเหลือดี เพียงภรรยาต้องการทาสทาสี ทองมีก็ไม่ปรารถนาจะช่วยคนมาใช้ เห็นทางจะได้เปล่า โลภจนไม่รู้สำนึกตน กล้าทูลขอ ๒ พระลูกเจ้า ในคราวเสด็จออกป่าทรงบำเพ็ญพรต ที่มีแต่พระมัทรีกับ ๒ พระโอรสพระธิดาเป็นเพื่อนยาก จนพระอินทร์ต้องจำแลงเป็นพราหมณ์มาจากเทวโลกทูลขอพระมัทรีแล้วและมอบถวายไว้ ส่วน ๒ พระโอรสพระธิดาที่พราหมณ์ชูชกทูลขอแล้วได้มาความทราบถึงพระเจ้าสญชัยสีวิราช พระราชทานปราสาทและโภคทรัพย์อย่างอื่นไถ่ ๒ พระราชนัดดามิใช่ว่าอาจทำชูชกให้เป็นสุขสมบูรณ์ กลับเพิ่มพูนความไม่รู้จักประมาณในการบริโภคสมบัติ จนถึงเป็นอันตรายชีวิต. แต่การบริจาคเห็นปานนั้นของพระองค์ ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ได้รับคุ้มกับประโยชน์ส่วนพระองค์ที่ทรงพร่าลงไป กลับยวนให้เขาเป็นผู้อยากได้จนไม่รู้จักประมาณ แม้เป็นทูเรนิทานคือเรื่องไกลไม่เป็นหลักแท้ แต่ก็ยังพอเป็นคติแห่งผู้จะขอแห่งผู้จะให้ได้. ต่อมาในปัจฉิมชาติ ทรงสันนิษฐานเห็นการบำเพ็ญพระทานบารมีแม้อย่างนั้นแล้วยังไม่อุกฤษฏ์ เพราะขาดประโยคสมบัติ จึ่งเสด็จออกทรงผนวช ทรงน้อมพระชนมชีพของพระองค์ เพื่อเป็นประโยชน์แก่มหาชนทั้งเทวดาทั้งมนุษย์ ในทางเป็นพระศาสดาสั่งสอน นี้เป็นพระทานบารมีอย่างปรมัตถ์ ส่วนฆราวาสสมบัติ ทรงสละละไว้ โดยฐานตกเป็นของกุลทายาท ไม่ได้ทรงสละสุรุ่ยสุร่ายเหมือนครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระทานบารมีของพระองค์ในครั้งนี้ ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ชนนิกรทั้งเทวดาทั้งมนุษย์ได้จริง ประดิษฐานพระบรม-พุทธศาสนาให้ยั่งยืนมา.

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เป็นขัตติยมหาศาล ทรงบริบูรณ์ด้วยราชสมบัติ มีพระราชหฤทัยเผื่อแผ่พระญาติวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์อย่างใด ๆ พอจะพระราชทานได้ก็พระราชทาน จักยังผู้ที่ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จำเริญด้วยโภคทรัพย์เป็นผู้มั่งคั่งตั้งตนได้ มีกำลังรับราชการโดยสุจริต เป็นกำลังแห่งราชกิจ และเชิดชูพระเกียรติยศพระบารมี นับว่าเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒.**

ธรรม ๒ ประการ คือ **อาชชว ความเป็นผู้ตรง ๆ ๑ ยาจโยคตา ความเป็นผู้ควรเป็นที่ขอ ๑** เป็นคุณสมบัติอันล้ำเลิศ ให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แด่ท่านผู้ได้บำเพ็ญ จึ่งได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการมีนัยดั่งถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ บัดนี้จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในทีปกรณธรรมกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ถ้ารับพระราชทานถวายวิสัชนาไป มิได้ต้องตามโวหารอัตถาธิบาย ในพระธรรมเทศนาบทใดบทหนึ่งก็ดี ขอพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมผู้มีสติปัญญาน้อย

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๑

ในศกนี้ (๒๔๙๑) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **ปุพเพกตปุญญตา ความบำเพ็ญบุญไว้ในปางก่อน ๑ สิกขากามตา ความใคร่ในการศึกษา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย อุบายวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร ๑** ฯ

ปุพเพกตปุญญตา นั้น คือความที่บุคคลเป็นผู้มีบุญได้บำเพ็ญแล้วในปางก่อน คุณข้อนี้ย่อมปั้นบุคคลให้เป็นผู้พิเศษกว่ากันโดยคุณานุภาพ บุญนั้นคือคุณชาตอันเกิดขึ้นแล้ว ชำระใจให้บริสุทธิ์สะอาด บุญนั้นย่อมต้องมี **อโลภะ อโทสะ อโมหะ** เป็นสมุฏฐาน ข้อนี้เป็นการทวนกระแสโลกประวัติ ยากที่สัตวโลกจะพึงบำเพ็ญ เพราะกระแสของโลกย่อมเป็นไปแรงกล้า บุคคลผู้อันความโลภเข้าครอบงำ ก็จะกระทำทุจริตได้นานาประการเพื่อให้ได้ผลที่ตนประสงค์ บุคคลผู้อันโทสะครอบงำ มีจิตคิดประทุษร้ายริษยาผู้อื่น ย่อมจะประกอบกิจอันไม่เป็นธรรม บุคคลผู้อันโมหะเข้าครอบงำ ย่อมเห็นแก่ตนเป็นประมาณ ไม่วิจารณ์โดยรอบคอบ เพื่อเล็งเห็นประโยชน์ส่วนใหญ่อันไพศาล หรือเห็นผิดคิดเป็นชอบแล้วไม่อาจถอนตนจากความคิดนั้น บุคคลเช่นนั้นชื่อว่าถูกกระแสของโลกพัดพาให้ลอยไป ไม่สามารถจะตั้งตนไว้ในบุญได้ ต่อเป็นผู้มีจิตตั้งอยู่ในธรรมอันเป็นสมุฏฐานของบุญ คือ**อโลภะ** ธรรมที่เป็นข้าศึกแก่ความโลภ คือสันโดษ ความยินดี รู้จักเพียงพอในพัสดุและสถานะของตนที่เป็นไปโดยธรรมโดยสุจริต และจาคะ ความมีจิตอารีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เฉลี่ยสุขประโยชน์เพื่อผู้อื่น **อโทสะ** ธรรมที่เป็นข้าศึกแก่โทสะ คือเมตตา ปรารถนาความสุขเพื่อผู้อื่น กรุณา คิดสงสารเพื่อจะเปลื้องทุกข์ของผู้อื่น และมุทิตา พลอยชื่นบานในความเจริญของผู้อื่น ไม่คิดริษยา **อโมหะ** ธรรมที่เป็นข้าศึกแก่ความหลง คือใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลโดยอุบายที่ชอบ ไม่ถือตนหรือโลกเป็นใหญ่ แต่ถือธรรมเป็นประมาณ จึงสามารถตั้งตนไว้ในบุญได้ ข้อนี้แม้เป็นการทวนกระแสโลกประวัติ ยากที่สัตวโลกจะพึงบำเพ็ญ ถึงเช่นนั้นก็ยังไม่เป็นอันพ้นวิสัยของผู้ประกอบด้วยปรีชา เล็งเห็นผลแล้วยอมเสียสละอดทนกระทำ สมเด็จพระบรมศาสดาประทานพระบรมพุทโธวาทเพื่อให้อุตสาหะบำเพ็ญบุญโดยอเนกบรรยาย จัดถวายวิสัชนาพอเป็นทัศนนัยข้อหนึ่งว่า

กยิราถ ธีโร ปุญฺญานิ โย นิธิ อนุคามิโก
เอส เทวมนุสฺสานำ สพฺพกามทโท นิธิ

ผู้มีปัญญาควรบำเพ็ญบุญญนิธิอันจะติดตามตนไปเถิด บุญญนิธินี้อาจอำนวยผลที่ต้องประสงค์ทั้งปวงให้สำเร็จแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ อีกข้อหนึ่งว่า

กุสลำ ภิกขเว ภาเวถ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ขอท่านทั้งหลายบำเพ็ญกุศลเถิด กุศลนี้สามารถจะบำเพ็ญได้ หาไม่เราก็จะไม่ชักชวนท่านทั้งหลาย เพราะกุศลเป็นกรรมที่สามารถจะบำเพ็ญได้แท้ เราจึงได้กล่าวชักชวนท่านอีกประการหนึ่ง ถ้ากุศลที่บำเพ็ญแล้ว จะเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์และเป็นไปเพื่อทุกข์แล้ว เราก็จะไม่กล่าวชวนท่านเหมือนกัน นี่เพราะเหตุกุศลที่บำเพ็ญแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุข เราจึงกล่าวชวนท่าน ดังนี้ ฯ

บุญที่บุคคลอบรมแล้วในปุเรชาติ ย่อมสามารถเพิ่มพูนวิบากขันธ์ในภพปัจจุบันให้ไพบูลย์ บุญที่บุคคลเพิ่มพูนในภพปัจจุบันอันเป็นส่วนอดีต ย่อมส่งเสริมฐานะของบุคคลให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้นไป ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงอบรมพระกุศลสมภารมาในปางก่อน อันพระกุศลสมภารนั้นส่งเสริมให้เสด็จดำรงในสถานะพิเศษกว่าสามัญชน ด้วยพระชาติสมบัติ อิสริยสมบัติ โภคสมบัติและพระญาณสมบัติ เพราะอาศัยพระชาติสมบัติเป็นเบื้องต้น จึงได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นองค์พระมหากษัตริย์แห่งประชาชน ได้รับความเทิดทูนไว้ในที่สูงเป็นองค์พระประมุขของชาติ อันผู้ใดผู้หนึ่งจะละเมิดมิได้ อิสริยสมบัติและโภคสมบัติก็อนุวัตรตามพระชาติสมบัตินั้น ส่วนพระญาณสมบัติ คือพระปรีชาฉลาดอันอุบัติมาพร้อมกับพระชาติที่สำเร็จมาแต่ชนกกรรม ส่วนบุญญาภิสังขาร เมื่อได้มาอาศัยสิกขากามตาความทรงใคร่ในการศึกษา ที่เป็นพระนิสสัยอยู่ในบัดนี้ ก็ย่อมจะเจริญทวียิ่งขึ้นไป ที่จะเป็นสาเหตุให้ทรงสามารถยังพระราชกรณียกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปโดยสะดวกปราศจากอุปัททวะและอุปสรรคข้อขัดขวาง เป็นทางที่จะได้ทรงบำเพ็ญพระกุศลสมภารให้สำเร็จประโยชน์แก่ชาติและพระศาสนาให้ไพบูลย์ต่อไป ฯ บุญที่บุคคลได้อบรมไว้แล้วเป็นปัจจัยแต่งให้เป็นผู้พิเศษในภายภาคหน้า ตั้งแต่ในภพปัจจุบันที่เป็นวิบากขันธ์ ส่วนอนาคต จัดว่าเป็น **ปุพเพกตปุญญตา** ความเป็นผู้มีบุญได้ทำไว้ในปางก่อน เป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

สิกขากามตา นั้น คือความที่บุคคลเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา คุณข้อนี้ย่อมเป็นสำคัญทั้งในฝ่ายคดีโลกและคดีธรรม ฯ ในฝ่ายคดีโลก บุคคลผู้เจริญด้วยการศึกษา ย่อมเป็นผู้มีความรู้ความฉลาดและความสามารถนานาประการ เมื่อประกอบกิจในหน้าที่ใด ๆ ก็ย่อมสามารถในหน้าที่นั้น ๆ เป็นอย่างดี ในประเทศชาติใดมีพลเมืองเจริญด้วยการศึกษามาก ประเทศชาตินั้นก็ย่อมมีความเจริญก้าวหน้าไปด้วยดี ฉะนั้น ในทุก ๆ ประเทศจึงมีการบำรุงการศึกษาเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งที่จะพึงลดหย่อนเสียมิได้ การศึกษาย่อมเป็นมูลเหตุแห่งความเจริญเป็นอเนกประการก็จริงอยู่ แต่ผลแห่งการศึกษานั้นย่อมให้เกิดได้

ทั้งคุณและโทษเท่า ๆ กัน ประดุจศาสตราสองคม บุคคลผู้เจริญด้วยการศึกษาใช้ความรู้ความสามารถให้เป็นไปในทางที่ชอบ เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตนและผู้อื่นย่อมนำให้เกิดความเจริญได้มากหลาย แต่ถ้าใช้ความรู้ความสามารถในทางที่ผิด ประกอบกิจอันไม่เป็นธรรม เขาอาจนำอนัตถพินาสมาให้แก่บุคคลอื่นหรือประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างใหญ่หลวง ยิ่งกว่าบุคคลผู้ไร้การศึกษาเป็นอันมาก อนึ่ง วิชาการที่เป็นไปอยู่ในโลก ก็ย่อมมีอยู่ทั้งสองสถานที่เป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่สังคม เช่น วิชาเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม เฉพาะส่วนที่ไม่มีโทษก็มี ที่เป็นไปเพื่อทำลายกันและกัน เช่น การสร้างอาวุธยุทธภัณฑ์ให้มีกำลังร้ายแรงยิ่งยวดขึ้นก็มี ในประเภทหลังนี้ แม้ประเทศที่ปรารถนาความสงบก็จำต้องพยายามสร้างสะสมไว้เพื่อป้องกัน ไม่เช่นนั้นก็ไม่สามารถทรงอยู่ได้ ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ที่ผู้เจริญด้วยการศึกษาจะพึงใช้ความรู้ความสามารถนั้น ๆ ให้สำเร็จประโยชน์แก่ตนและสังคมให้เป็นไปโดยชอบและโดยที่ควร จึงจะชื่อว่าได้ประโยชน์ในการศึกษาเป็นอย่างดี

ในฝ่ายพระศาสนา การศึกษาย่อมเป็นคุณที่จำต้องปรารถนาเป็นประการสำคัญ และการศึกษาในทางพระศาสนานั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลโดยส่วนเดียว ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น หลักแห่งการศึกษาในพระศาสนานั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจัดจำแนกไว้เป็น ๓ ประการ คือ ๑ **สีลสิกขา** ศึกษาในเรื่องศีล คือปรับปรุงกายวาจาให้เป็นปรกติ ดำรงอยู่ในคลองธรรมที่ชอบเป็นส่วนสุจริต มิให้เบียดเบียนผู้อื่น ตลอดจนในทางอาชีพก็ยินดีแต่ที่จะได้มาโดยชอบ ไม่ละเมิดกฎหมายในทางโลก และไม่ล่วงศีลธรรมในทางพระศาสนา นี้เป็นการศึกษาขั้นต้น ให้สำเร็จผลคือกำจัดกิเลสอย่างหยาบที่จะพึงล่วงออกมาให้ปรากฏทางกายวาจา ขั้นที่ ๒ คือ **จิตตสิกขา** ศึกษาในเรื่องจิต อันจิตเป็นธรรมชาตินึกคิดทั้งมากไปด้วยอารมณ์ที่ยั่วยวนชวนให้กำหนัดขัดเคือง ลุ่มหลงและมัวเมานานาประการที่เป็นมูลฐานให้เสื่อมเสียทางกายวาจา ฉะนั้น การรักษากายวาจาให้เป็นสุจริต จึงต้องควบคุมจิตมิให้นึกคิดไปในทางที่จะล่วงละเมิด และเมื่อกายวาจาไม่ละเมิด จิตใจก็ไม่เดือดร้อนกระวนกระวาย เมื่อจิตใจไม่กระสับกระส่ายย่อมแน่แน่วควรแก่การงานในคราวที่ต้องการ จิตที่ศึกษาดีย่อมสามารถกำจัดกิเลสอย่างกลาง คือ ปริยุฏฐานกิเลสภายนอกที่จะมากลุ้มรุมจิตให้แปรปรวน เมื่อจิตควรแก่การงานย่อมเป็นฐานให้เกิดปัญญา ที่จัดเป็นการศึกษาขั้นที่ ๓ คือ **ปัญญาสิกขา** ปัญญาคือความรู้ความฉลาดที่สามารถรู้ผิดชอบชั่วดี บาปบุญคุณโทษ ตลอดจนรอบรู้เหตุผลโดยทางที่ชอบ ที่สามารถจะปราบจิตมิให้คิดผิด และควบคุมกายวาจามิให้ละเมิด ปัญญาย่อมกำจัดกิเลสอย่างละเอียดที่มีประจำอยู่ในอัธยาศัย สิกขาทั้ง ๓ ประการนี้ ย่อมเป็นปัจจัยแห่งกันและกัน คือ ต่างปรับปรุงกันให้เจริญรุ่งเรืองไพศาล สมดังภาษิตบรรหารว่า

สีลปริภาวิโต สมาธิ มหปฺผโล โหติ มหานิสฺโส เป็นต้น

แปลว่า สมาธิอันศีลอบรมแล้วย่อมมีผลมีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมีอานิสงส์ใหญ่

จิตอันปัญญาอบรมแล้วย่อมวิมุติหลุดพ้นจากอาสวะทั้งปวง ฯ สิกขากามบุคคลย่อมอาจลุถึงผลที่สูงสุดในพระพุทธศาสนา ด้วยประการฉะนี้ ฯ พระราหุลพุทธวโรรสอาศัยความที่ท่านเป็นผู้ใครในการศึกษา

ได้รับยกย่องแต่สมเด็จพระบรมศาสดา ในเอตทัคคสถาน มีปรากฏในเอตทัคคบาลีแห่งเอกนิบาตอังคุตตรนิกายว่า

เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สาวกานํ ภิกฺขูนํ สิกฺขกามานํ ยทิทํ ราหุโล

ความว่า ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุสาวกของเราที่เป็นผู้ใคร่ในการศึกษา ราหุลเป็นเยี่ยม ดังนี้ ฯ

สมเด็จพระบรมศาสดาโปรดประทานการศึกษาแก่พระราหุลพุทธวโรรส มีปรากฏใน**จุลราหุโลวาทสูตร แห่งมัชฌิมปัณณาสก์มัชฌิมนิกาย** โดยพระพุทธพจน์ว่า

ตํ กึ มญฺญสิ ราหุล กิมตฺถิโย อาทาโส

ดูก่อนราหุล เธอจะสำคัญความนั้นเป็นไฉน แว่นเงามีประโยชน์อย่างไร ฯ

พระราหุลทูลตอบว่า มีประโยชน์จะได้พิจารณาดูเงาหน้าเพื่อรักษาให้บริสุทธิ์พระพุทธเจ้าข้า ฯ จึงตรัสพระพุทธพจน์ต่อไปว่า นั่นแหละราหุล เธอพึงพิจารณาแล้ว ๆ จึงกระทำกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ถ้าเธอพิจารณาเห็นว่า กรรมอันใดเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนก็ดี เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นก็ดี เพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายก็ดี เป็นอกุศลให้ผลเป็นทุกข์ ถ้าเธอดำริจะทำ ก็อย่าพึงทำ ถ้ากำลังทำอยู่ ก็พึงเลิกเสีย ถ้าทำแล้ว ก็พึงสังวรเพื่อจะไม่ทำต่อไป ถ้าเธอพิจารณาเห็นว่า กรรมอันใดไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนก็ดี ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นก็ดี ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่ายก็ดี เป็นกุศลให้ผลเป็นสุข ถ้าเธอดำริจะทำ ก็จงทำ ถ้ากำลังทำอยู่ ก็จงทำต่อไป ถ้าทำแล้ว ก็ควรได้ปีติปราโมทย์ในการกระทำนั้น ดูก่อนราหุล สมณพราหมณ์ในปางก่อนพิจารณาแล้ว ฯ ชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ให้บริสุทธิ์ และในปัจจุบันนี้ก็เป็นอยู่อย่างนั้น ถึงในอนาคตก็จักไม่แปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะฉะนั้นแหละราหุล เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจะพิจารณาแล้ว ๆ ชำระกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ให้บริสุทธิ์ ดังนี้ ฯ สิกขากามตา ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งพาหุสัจจะ ซึ่งเป็นนาถกรณธรรม ธรรมทำที่พึ่ง และเป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่ง ในมงคล ๓๘ ประการ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงมีพระนิสัยใคร่ในการศึกษา ประกอบกับพระปรีชาฉลาดที่อุบัติมาพร้อมกับพระชาติ เป็นอุปัตถัมภกปัจจัย ย่อมส่งเสริมให้ทรงบรรลุถึงพาหุสัจจคุณอันเป็นอุดมมงคล **สิกขากามตา**ซึ่งนับว่าเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คืออุบายวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตราธิราชเจ้าย่อมเป็นมิ่งขวัญแห่งพระราชอาณาจักร ปรากฏมาแต่ดึกดำบรรพ์ ก็เพราะเหตุที่พระองค์ทรงดำรงอยู่ในราชธรรมขัตติยประเพณี ที่ปรากฏในพระคัมภีร์แสดง **ราชธรรม** ๑๐ ประการ คือ ๑. **ทาน** โปรดพระราชทานซึ่งปัจจัยบำรุงสุขแก่ผู้กระทำราชกิจ เพื่อได้ประกอบกิจเต็มสามารถ ๒. **ศีล** ทรงรักษาพระมรรยาท พระกายวาจา เรียบร้อยสม่ำเสมอ ๓. **ปริจจาคะ** ทรงบริจาคพระราชทรัพย์เป็นสาธารณประโยชน์ ๔. **อาชชวะ** มีพระอัธยาศัยตรงดำรงอยู่ในสุจริตทุกเมื่อ ๕. **มัททวะ** มีพระอากัปปกิริยา

อันละมุนละไมอ่อนโยนไม่ถือพระองค์ ๖. **ตปะ** ทรงกำจัดอกุศลบาปธรรมมิให้มีในพระนิสัย ๗. **อักโกธะ** ไม่ทรงฉุนเฉียวรักษาพระมรรยาทงามสงบเสงี่ยม ๘. **อวิหิงสา** ไม่ทรงเบียดเบียนผู้หนึ่งผู้ใดให้เดือดร้อน ๙. **ขันติ** ทรงอดทนแก่ความเป็นขัตติยชาติ ๑๐. **อวิโรธนะ** ไม่ทรงแสดงพระอาการวิปลาสในเมื่อกระทบกระทั่งด้วยอนิฏฐารมณ์ ทรงดำรงอยู่คงที่ ดังมีประพันธคาถาที่โบราณบัณฑิตกล่าวถวายพระมหากษัตริย์เจ้าครั้งโบราณกาล เพื่อได้ทรงพระราชวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ว่า

อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม ฐิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกำ

ขอพระองค์ทรงพิจารณาราชธรรมส่วนชอบ อันตั้งอยู่ในพระองค์ ดังนั้น ฯ เถิด แต่นั้นพระปีติโสมนัสจะเกิดมีแด่พระองค์มิใช่น้อย ดังนี้ ฯ

มาในปัจจุบันนี้ องค์พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจจำกัดตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ทรงใช้พระราชอำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้พระราชอำนาจการพิจารณาอรรถคดีทางคณะตุลาการ ทรงใช้พระราชอำนาจการบริหารทางคณะรัฐมนตรี ซึ่งผู้เนื่องอยู่ในข่ายแห่งการใช้พระราชอำนาจเหล่านี้จะต้องปฏิบัติอนุวัตรตามพระราชธรรมจริยาตามสถานะแห่งตน ๆ กล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คณะรัฐมนตรีย่อมมีหน้าที่เป็นประดุจปริณายกรัตน์แห่งพระเจ้าจักรพรรดิราช ซึ่งสามารถยังราชกิจนั้น ๆ ให้ลุล่วงไปไม่อากูล เป็นกำลังแผ่พระบรมเดชานุภาพให้รุ่งเรืองไพศาล ให้สมแก่ที่ทรงตั้งอยู่ในที่เป็นองค์พระประมุขของปวงชน ได้รับความเทิดทูนไว้ในที่สูง อันผู้ใดผู้หนึ่งจะละเมิดมิได้ ฯ **ทศพิธราชธรรมจริยา** จัดว่าเป็น **รัฏฐาภิปาลโนบาย เป็นมงคลวิเสสประการที่ ๓**

ธรรม ๓ ประการ คือ **ปุพเพกตปุญญตา ๑ สิกขากามตา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** เป็นคุณสมบัติอันล้ำเลิศ ให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แด่ท่านผู้ได้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการมีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๒

ในศกนี้ (๒๔๙๒) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **ธิติ ๑ ตาทิตา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** ฯ

ธิติ นั้น ที่หมายถึงปัญญาก็มี ที่หมายถึงความเพียรก็มี ที่หมายถึงความมั่นใจก็มี ในที่นี้จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วยความมั่นใจ ฯ ธิติ เป็นคุณสมบัติที่พึงปรารถนาในกิจการทุกอย่าง เว้นธิติเสียแล้ว การนั้น ๆ จะพึงสำเร็จได้ด้วยยาก หรือถึงอาจไม่สำเร็จผล ฯ ในคดีโลก พึงสาธกด้วยรัฏฐาภิปาล-โนบาย วิธีการปกครองราชอาณาจักร ฯ การรักษาราชอาณาจักรให้ตั้งอยู่ยั่งยืน และการบำรุงให้เจริญไม่เป็นกิจอันจะพึงทำได้ง่าย ทั้งยังจะต้องทำสืบหลายชั่วอายุลงมาด้วย ท่านผู้ทำหน้าที่ปกครองในกาลหนึ่ง ๆ จะต้องคำนึงถึงโครงแห่งรัฏฐาภิปาลโนบายอันจะพึงจัดพึงทำในสมัยของท่านที่ได้รับมติของคณะ วางรูปการขึ้นโดยรอบคอบแล้วและมั่นอยู่ในโครงนั้น อย่างใดทำได้ก็รีบทำไม่ชักช้า อย่างใดติดขัดย่อมไม่ทอดธุระเสีย คอยหาโอกาสค่อยทำตามคราวที่แหวกไปได้ ยิ่งพบอุปสรรคมาก ธิติยิ่งจำปรารถนามากตามกัน เว้นธิติเสียแล้ว การนั้น ๆ ยากที่จะสำเร็จ เหตุนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาจึงประทานพระบรมพุทโธวาทไว้ว่า

กยิรา เจ กยิราเถนํ ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม

ถ้าควรทำพึงทำกิจนั้น พึงบากบั่นมุ่งกิจนั้นให้มั่น ฯ

ท่านผู้เป็นมหาบุรุษเป็นผู้ประกอบด้วยธิติอันใคร ๆ ไม่อาจทำให้คลอนแคลน ย่อมได้ความสรรเสริญว่า

ทฬฺหสมาทาโน อวฏฺฐิตสมาทาโน

เป็นผู้มีสมาทานอันมั่น เป็นผู้มีสมาทานอันตั้งลง ฯ

ในเรื่องโบราณ เล่าถึงท้าวสักรินทรเทวราช ทรงสัมผัสบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ร้อนแล้ว ทรงเล็งทิพยเนตรเห็นเหตุแล้วเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงช่วยธุระท่านผู้สมาทานมั่นอย่างนั้น ก็มี

อยู่หลายเรื่อง เรื่องเช่นนี้ถอดใจความโดยธรรมาธิษฐานได้ว่า ความเป็นผู้มีสมาทานมั่นนั้น ย่อมเป็นเหตุร้อนถึงความสำเร็จ อันต้องเผล็ดผลในอวสาน ฯ อีกประการหนึ่ง ธิตินั้นเป็นคุณสมบัติอันพึงปรารถนาในเวลาอันตรายคุกคาม ฯ กองทหารผู้ทำสงครามถูกข้าศึกล้อมระดมตี ถ้าขวัญหนีแล้วจำจะต้องปราชัยต่อขวัญดีอยู่จึงจะอาจคิดแก้ไขหาอุบายต่อสู้เอาชัยชนะ หรือรอดจากอันตราย ฯ ชนผู้ประกอบด้วยธิติเป็นหัวหน้าอยู่ในหมู่ใด ย่อมทำความอุ่นใจแก่หมู่นั้น อย่างนี้ได้ในพระพุทธภาษิตว่า

ธีโร จ สุขสำวาโส

ชนผู้มีธิติ มีอันอยู่ร่วมด้วยเป็นสุข ฯ

ในฝ่ายคดีธรรม ความสำเร็จแห่งพระสัมมาสัมโพธิญาณ เว้นธิติเสียย่อมมีไม่ได้เลย ฯ จริงอย่างนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคหากไม่ทรงพระธิติมั่น ได้เสวยความลำบากเข้าก็ดี ได้ทรงแสวงหาทางพระโพธิญาณยังไม่พบเป็นช้านานก็ดี จักทรงระอาแล้วเลิกพยายามเสีย ที่ไหนจักได้ทรงบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ การที่พระองค์ได้ตรัสรู้ ก็เพราะทรงพระอธิษฐานพระมนัสมั่นมาแต่แรกว่า

อนิวตฺติ ภวิสฺสามิ พฺรหฺมเจรปรายโน

เราจักเป็นผู้ไม่กลับมีพรหมจรรย์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฯ และต่อมาอีกว่า

ยนฺตํ ปุริสตฺถาเมน ปุริสวีริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ น ตํ
อปาปุณิตฺวา วีริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสติ

ผลอันใดที่จะพึงถึงได้ด้วยเรี่ยวแรง ด้วยความเพียร ด้วยความบากบั่นของชาติชาย ยังไม่บรรลุผลนั้นแล้วและหยุดความเพียรเสีย จักไม่มี ฯ

เพียงเท่านี้ก็เห็นได้แล้วว่าพระองค์ทรงพระธิติเพียงไร ฯ พระโบราณาจารย์ซ้ำยังแสดงพระธิติของพระองค์ในกาลเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญพระบารมีเพื่อพระโพธิญาณมาในอเนกชาติด้วย เพื่อช่วยสนับสนุนพระธิติในปัจฉิมชาติ ฯ อย่างไรก็ตาม คงได้ความว่าท่านผู้ทรงคุณเช่นนั้นผู้ยังไม่ได้บรรลุพระโพธิญาณ ท่านจัดเป็นพระโพธิสัตว์ ที่ได้แก่พระมหาบุรุษดังกล่าวแล้ว ฯ เพียงคุณสมบัติอันต่ำลงมาไม่ถึงพระสัมโพธิญาณ เว้นธิติเสีย ไม่พึงบรรลุได้เหมือนกัน ฯ เพราะอย่างนั้น ท่านจึงจัดกุกกุจจะ ความมักรำคาญ หรือความมักจืดจาง อันเป็นปฏิปักษ์แก่ธิติ เป็นนิวรณ์ชนิดหนึ่งอันขัดขวางต่อการเจริญภาวนาอันผู้บำเพ็ญพึงละเสีย ฯ ธิติเป็นคุณสมบัติอันพึงปรารถนา ทั้งในคดีโลก ทั้งในคดีธรรม ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงมั่นอยู่ในรัฏฐาภิปาลโนบายอันเป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ด้วยมีคณะองคมนตรีเป็นที่ทรงปรึกษา และมีรัฐบาลผู้สามารถดำริวางโครงการโดยรอบคอบแล้ว ปฏิบัติจัดทำ ค่อยเพิกถอนอุปสรรคแห่งราชอาณาจักรเสีย และนำไปสู่ความเป็นอิสระ ความบริบูรณ์แห่งโภคทรัพย์ และความดำรงอยู่ด้วยความอยู่ดีกินดีแห่งประชาชน ฯ นอกจากนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ยังได้ทรงแสดงพระธิติให้ปรากฏ ในคราวที่ทรงรับสิริราชสมบัติ ซึ่งถ้าเป็นกาลปรกติ

แล้ว ก็นับว่าเป็นพระราชลาภอย่างยิ่ง แต่ด้วยวิกฤตการณ์ในขณะนั้น จัดเป็นทุกขลาภ เพราะเหตุที่ต้องพลัดพรากจากสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชซึ่งเป็นที่เคารพรักด้วยเหตุอันมิบังควร แต่เพราะทรงพระธิติมั่นการจึงเป็นไปโดยเรียบร้อย เป็นที่พึ่งพำนักแห่งพระบรมวงศานุวงศ์ และเป็นที่ร่มเย็นแห่งประชาราษฎร์ผู้อยู่ใต้พระบารมี ฯ ธิตินี้จัดเป็นมงคลอย่างสูง เป็นเหตุนำมาซึ่งสวัสดี นับเป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

ตาทิตา นั้น ได้แก่ ความคงที่ ไม่แสดงวิการด้วยอำนาจยินดีเสียใจให้ปรากฏ มีนิทัศนะแสดงในคาถามาในบัณฑิตวรรคแห่งพระธรรมบท ดังนี้

เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมีรติ
เอวํ นินฺทาปสํสาสุ น สมิญชนฺติ ปณฺฑิตา

ภูเขาศิลาล้วนเป็นแท่งเดียว ไม่สะเทือนเพราะลมฉันใด บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่หวั่นไหวเพราะนินทาและสรรเสริญ ฉันนั้น ฯ

สุเขน ผุฏฺฐา อถวา ทุกฺเขน
น อุจฺจาวจํ ปณฺฑิตา ทสฺสยนฺติ

บัณฑิตทั้งหลาย อันสุขก็ดี อันทุกข์ก็ดี ถูกต้องแล้ว ย่อมไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ ฯ

ชนผู้ดำรงอยู่ในตาทิคุณ ย่อมเป็นผู้คงที่ อันใคร ๆ ไม่สามารถจะล่อให้ติดด้วยอิฏฐารมณ์แล้วนำไปสู่อำนาจแห่งตน และไม่อาจขู่ให้ตกใจกลัว แล้วกำจัดเสีย ย่อมอาจยืนหยัดดำรงสถานะของตนมั่นอยู่ ฯ สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้า ทรงตาทิคุณอย่างอุกฤษฏ์ ทั้งถูกมารประโลมล่อ ทั้งถูกมารคุกคาม พระองค์ทรงแสดงพระอาการคงที่ ไม่ทรงยินดี ไม่ทรงตกพระหฤทัยกลัว มารจึงไม่อาจคล้องพระองค์ให้ติดบ่วง ฯ ในทศพิธราชธรรมสำหรับมุรธาภิษิตกษัตริย์ ท่านจัดตาทิตาเข้าไว้ด้วย ใช้โวหารว่า **“อวิโรธนํ”** แปลว่า ไม่แสดงวิการ ฯ ในพระพุทธศาสนายกข้อนี้เป็นธรรมอย่างสูง กล่าวเป็นคุณบทแห่งพระอรหันต์ เช่น ในคาถาทั้งหลายว่า

ปถวีสโม โน วิรุชฺฌติ อินฺทขีลูปโม ตาทิ สุพฺพโต
รหโท ว อเปตกทฺทโม สํสารา น ภวนฺติ ตาทิโน

พระอริยะใดเสมอด้วยแผ่นดิน ย่อมไม่แสดงวิการ เป็นผู้คงที่เปรียบด้วยเสาเขื่อน มีพรตอันดีบริสุทธิ์ดุจห้วงน้ำปราศจากตม สงสาร (คือ การเวียนเกิด) ย่อมไม่มีแก่พระอริยะนั้น ผู้คงที่ ฯ

สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
สมฺมทญฺญ วิมุตฺตสฺส อุปสนฺตสฺส ตาทิโน

ใจ วาจา และกายกรรมของท่านผู้รู้ชอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว ผู้สงบคงที่ ย่อมสงบตามกัน ฯ แม้กัลยาณชนมาประพฤติตนเป็นคนคงที่ได้เพียงไร ก็ยิ่งดี จักบรรลุวิบุลผลดังกล่าวแล้วในหนหลัง ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงรักษา**พระอาการสม่ำเสมอคงที่** สนับสนุนพระธิติอันชนผู้มุ่งหมายอย่างไร ๆ ไม่ได้ช่องเพื่อทำให้สมประสงค์ ดำรงพระองค์อยู่โดยสวัสดี พระคุณข้อนี้จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คือวิธีปกครองราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตริย์องค์พระประมุขของปวงชน ย่อมทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระบิดาของประชาราษฎร์ ซึ่งทุกคนจะต้องอยู่ในข่ายแห่งพระมหากรุณา ที่ควรจะได้รับพระราชสงเคราะห์พระราชานุเคราะห์โดยสมควร แต่มวลชนมีมากพ้นวิสัยที่จะเป็นไปโดยทั่วถึง รัฏฐาภิปาลโนบายจึงจัดว่าเป็นพระราชสงเคราะห์และพระราชานุเคราะห์โดยนัย ฯ ในจักกวัติสูตรแสดง**สังคหวัตถุ** ๕ ประการ ที่พระเจ้าจักรพรรดิจะพึงปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์ คือ **สสฺสเมธ** พระปรีชาฉลาดในอันบำรุงกสิกรรมการนา ตลอดมาถึงการเพาะปลูกทั่วไป เป็นสมบัติใหญ่ของบ้านเมือง เพื่อยังพื้นที่ให้เผล็ดผลเต็มภาคภูมิ ๑ **ปุริสเมธ** พระปรีชาสามารถในอันแต่งตั้งเสนาอำมาตย์ และบำรุงพลนิกาย ตลอดถึงประกอบอุบายปลูกความนิยมในหมู่สมณะราษฎรข้าขอบขัณฑสีมาทั่วไป เพื่อบำรุงสามัคคีธรรมเป็นกำลังใหญ่ของแผ่นดิน ๑ **สมฺมาปาสฺ** บำรุงพาณิชยกรรมการค้าขาย อันเป็นอุบายบ่วงคล้องน้ำใจพวกพาณิชภายในภายนอกไว้โดยชอบ เป็นทางประกอบพระราชทรัพย์ขึ้นพระคลัง และทำความมั่งคั่งสมบูรณ์แห่งพระราชอาณาเขต ๑ **วาจาเปยฺย** ตรัสพระวาจาปราศรัยแสดงพระราชอัธยาศัยอ่อนโยนเคารพเมตตาอารี แก่ประชุมชนนั้น ๆ โดยควรแก่ฐานะภูมิชั้นของบุคคล ๑ **นิรคฺคลฺ** ป้องกันเหตุร้ายภายนอกภายในให้สงบราบคาบ ประชาชนได้อยู่เป็นสุขสบายไม่ต้องหวาดต่อภยันตราย วางใจได้จนแทบจะไม่ต้องลงสลักประตูบ้านเรือน เป็นทางปลูกความเชื่อถือของประชุมชน ๑ โลกตฺถจริยา ความประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ประชุมชน เป็นปฏิปทาของท่านผู้เป็นบุรุษรัตน์ฝ่ายคฤหัสถ์ ด้วยประการฉะนี้ ฯ

แม้สมเด็จพระมหามุนีบรมโลกนาถก็ได้ประทานพระพุทธานุสาสนีแก่เจ้ามหานามลิจฉวีว่า

ยสฺส กสฺสจิ มหานาม กุลปุตฺตสฺส ปญฺจ ธมฺมา สำวิชฺชนฺติ เป็นอาทิ

แปลความว่า ดูก่อนมหานาม ธรรม ๕ ประการของกุลบุตรผู้ใดผู้หนึ่ง เป็นขัตติยราชได้รับมุรธาภิเษกแล้วก็ดี เป็นผู้ครองแคว้นสืบชนกก็ดี เป็นเสนาบดีแห่งเสนาก็ดี เป็นนายบ้านแห่งบ้านก็ดี เป็นหัวหน้าแห่งคณะก็ดี เป็นเพียงกุลบดีเฉพาะสกุลหนึ่ง ๆ ก็ดี มีอยู่ ความเจริญฝ่ายเดียวพึงหวังได้ไม่มีความเสื่อมเลย ฯ

แล้วตรัสแจกธรรม ๕ ประการนั้นเป็นข้อ ๆ ไปว่า ดูก่อนมหานาม ข้อหนึ่งกุลบุตรย่อมสักการ-เคารพนับถือบูชาชนผู้มีการงานในนา ชนผู้อยู่ใกล้เคียง และชนผู้ค้าขาย ด้วยโภคทรัพย์อันได้มาแล้วด้วยความหมั่น สะสมแล้วด้วยกำลังแขนจนเหงื่อโซม เป็นของชอบธรรม ได้มาแล้วโดยธรรม ชนเหล่านั้นได้รับสักการะแล้วย่อมอนุเคราะห์ตอบด้วยน้ำใจอันงามว่า

จิรํ ชีว ทีฆมายุ ปาเลหิ

ขอจงเป็นอยู่นานเถิด ขอจงรักษาอายุให้ยืนยาวเถิด ฯ

กุลบุตรอันชนเหล่านั้นอนุเคราะห์แล้ว พึงหวังความเจริญฝ่ายเดียวได้ ไม่มีความเสื่อมเลย ฯ และในคราวเสด็จพระพุทธดำเนินสู่บ้านปาฏลิคามแขวงมคธรัฐ ที่กำลังสร้างขึ้นเป็นเมืองเพื่อป้องกันพวกวัชชี ตรัสชมถิ่นฐานที่ปลูกสร้างอันได้จังหวะได้ระเบียบแล้ว ตรัสแก่พระอานนท์ว่า

ยาวตา อานนฺท อริยานํ อายตนํ ยาวตา วณิชฺชปโถ อิทำ
อคฺคนครำ ภวิสฺสติ ปาฏลิปุตฺตำ ปุฏเภทนำ

ดูก่อนอานนท์ เมืองปาฏลิบุตรนี้จักเป็นยอดนคร เป็นที่แก้ห่อสินค้า ตลอดกาลเป็นที่อยู่แห่งหมู่อารยชน และตลอดกาลเป็นที่ทำเลแห่งพาณิชยกรรม ฯ

ในลำดับนั้น ตรัสถึงอันตรายอันจะพึงมีแก่นครปาฏลิบุตรนั้น ๓ ประการ คือ **อคฺคิโต วา** เพราะเพลิงบ้าง **อุทกโต วา** เพราะน้ำบ้าง **อพฺภนฺตรโต วา มิถุเภทา** เพราะแตกกันเองข้างในบ้าง ฯ แม้ในปัจจุบันนี้ พาณิชยกรรมยิ่งเป็นสำคัญของประเทศ ประเทศใดสมบูรณ์ในทางนี้ ประเทศนั้นย่อมก้าวไปหน้า ย่อมเจริญตามกันไป ด้วยโภคทรัพย์ ด้วยกำลัง ด้วยอำนาจ ด้วยความเป็นอิสระ ด้วยความเป็นผู้มีพวกอื่นนับหน้า หรืออันเขาจะพึงฟังด้วยความเกรงใจ ฯ

ในปัจจุบันนี้ องค์พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจการบริหารทางคณะรัฐมนตรี มีกระทรวงทบวงกรมทำหน้าที่การบริหารราชอาณาจักรตามนัยสังคหวัตถุนั้น ๆ อยู่ครบครัน ทั้งในส่วนบำรุงให้ก้าวหน้า ทั้งในส่วนรักษาประโยชน์ของประเทศชาติ ทั้งในส่วนระวังป้องกันภยันตรายภายในภายนอก ไม่เป็นช่องที่ผู้คิดประทุษจะพึงทำได้สมประสงค์ ดำรงอยู่โดยวัฒนาถาวรสวัสดี ฯ **รัฏฐาภิปาลโนบาย**ที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิ์ด้วยประการฉะนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ครบ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **ธิติ ๑ ตาทิตา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** เป็นคุณสมบัติอันล้ำเลิศให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ท่านผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการ ๆ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓

ในศกนี้ (๒๔๙๓) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **วีริยสมบัติ ๑ โลกัตถจริยา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑**

วีริยสมบัติ นั้น คือถึงพร้อมด้วยความเพียร ความเพียรนั้นเป็นเครื่องพยุงจิตให้ประกอบกิจไม่ย่อท้อ เมื่อเข้าอุดหนุนในกิจการใด ๆ ย่อมทำกิจการนั้น ๆ ให้แรงขึ้นทั้งข้างชอบทั้งข้างผิด จึงควรที่บุคคลจะรู้จักใช้ในทางที่ถูก จึงจะให้สำเร็จผลอันดีงาม ไม่เช่นนั้นกลับจะให้เกิดโทษเป็นความเสียหายยิ่งขึ้นไป ความเพียรที่ประกอบถูกทางแล้ว ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ชนทุกชั้น ฯ ความเพียรเป็นองค์อันหนึ่งซึ่งยังบุคคลผู้มีปัญญาให้ตั้งตนได้ในทรัพย์ศฤงคารและอิสริยยศ ทั้งเป็นเหตุยังประชุมชนผู้รวบรวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นคณะตลอดถึงเป็นประเทศชาติ ให้สามารถยังรัฐให้เจริญสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ และมีสมรรถภาพในอันที่จะดำรงอยู่ด้วยดี ป้องกันภยันตรายมิให้มาเบียดเบียนบีฑา เหตุดังนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจึงประทานพระบรมพุทโธวาทไว้ว่า

อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวี ยํ โอโฆ นาภิกีรติ

ความว่า ชนผู้มีปรีชาควรทำเกาะ กล่าวคือที่พึ่งของตน ให้เป็นตำบลที่ห้วงน้ำจะท่วมไม่ได้ ด้วยความหมั่นลุกขึ้นทำการงานไม่อยู่เฉย ด้วยความไม่เลินเล่อ ด้วยความระวัง และด้วยความปราบปราม ฯ

พุทธภาษิตนี้ ให้ได้ความสันนิษฐานลงโดย ๒ นัย คือโดยพยัญชนะและโดยอรรถ ฯ โดยพยัญชนะนัยนั้นว่า**เกาะ**หรือดินแดนที่ตั้งเป็นประเทศชาติบ้านเมืองอันเป็นถิ่นฐานของประชาชาติได้ชื่อว่าเกาะ เกาะนี้ชื่อว่าเป็นที่พึ่งของชนผู้เกิดผู้อยู่ในที่นั้นด้วยความเป็นเจ้าของ เพราะเป็นที่พำนักอาศัย อันตรายภายในภายนอกที่จะพึงเกิดขึ้นแก่ถิ่นฐานชื่อว่าห้วงน้ำ อันตรายอันเกิดแก่ถิ่นฐานเพราะเหตุบันดาลเป็นเช่นภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว มหาวาตภัย หรือเกิดอุทกภัย ย่อมเป็นอันตรายแก่ประชาชนในที่นั้น ข้อนี้ฉันใด อันตรายที่จะเกิดแก่ถิ่นฐานก็เป็นฉันนั้น ย่อมเกิดขึ้นเพราะเหตุภายในมีแตกสามัคคีกันเป็นต้นก็มี

ย่อมเกิดเพราะเหตุภายนอกมีปัจจามิตรมาย่ำยีเป็นต้นก็มี อันตรายเหล่านี้ย่อมทำถิ่นฐานไม่ให้เป็นที่พึ่งพำนักของผู้เป็นเจ้าของ ทำนองเดียวกับห้วงน้ำทำเกาะให้กลายเป็นสมุทร ฉะนั้น สมเด็จพระโลกนาถเจ้าประทานพระบรมพุทโธวาท เพื่อให้นรชาติเอาใจใส่ป้องกันรักษาทะนุบำรุงเกาะ คือถิ่นฐานที่พำนักของตน อย่าปล่อยให้ห้วงน้ำคืออันตรายเช่นนั้นท่วมทับได้ด้วยองคสมบัติ ๔ ประการ คือ ด้วยความหมั่นเอาใจใส่ ๑ ด้วยความไม่ประมาทเลินเล่อ ๑ ด้วยความระวัง ๑ ด้วยความปราบปราม ๑ ฯ ถ้าเจ้าของถิ่นเกียจคร้านเลินเล่อไม่ค่อยระวังและระงับความเสียหาย อันตรายก็ได้ช่องที่จะเกิด ถ้าเจ้าของตั้งอยู่ในองคสมบัติ ๔ ประการ คือ มีเพียรเพื่อจะจัดจะทำกิจที่ยังไม่ได้จัดไม่ได้ทำ และเพื่อจะรักษาธุระกิจการที่ได้จัดได้ทำขึ้นแล้วให้เป็นไปโดยสม่ำเสมอ เอาใจใส่ไม่เพิกเฉยปล่อยให้เสื่อมทราม คอยระวังเกียดกันความเสียหายอันยังไม่มีมา มุ่งบำบัดความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป อันตรายก็ไม่ได้ช่องที่จะเกิด เหมือนประชาชนผู้อยู่ในเกาะหรือดินแดนอันลุ่ม เพียรถมหรือก่อทำนบกันห้วงน้ำอันจะท่วมถึง และคอยระวังรักษาแก้ไขด้วยความไม่ประมาทฉะนั้น ดังนี้ได้ชื่อว่าทำเกาะไม่ให้ห้วงน้ำท่วมได้ ในพระพุทธภาษิตนี้โดยพยัญชนะ ฯ

โดยอรรถนั้น กุศลธรรมได้ชื่อว่าเกาะเป็นที่พึ่งของสัตวโลกผู้ตกอยู่ในสังสารสาคร กิเลสอันครอบงำจิตเป็นเหตุทำอันตรายแก่กุศลชื่อว่าห้วงน้ำ สัตว์ทั้งหลายได้อาศัยกุศลคุณงามความดีเป็นที่พำนัก ย่อมทรงตนอยู่ได้ในสังสารวัฏ ไม่จมลงในห้วงอันตราย กล่าวคือ ตั้งตนขึ้นได้ในสมบัตินั้น ๆ เป็นต้นว่า โภคทรัพย์และอิสริยยศสามารถนำชีวิตไปโดยสวัสดี ไม่ต้องประพฤติทุจริตอันจะทำให้ตกต่ำเลวทราม เพราะเหตุแห่งชีวิต ถ้าปล่อยให้กิเลสครอบงำจิตก็จะทำอันตรายแก่กุศลสุจริตคุณงามความดีที่ได้ประพฤติมา ทำตัวให้ตกต่ำลงไป เหมือนคนเรือแตกขึ้นเกาะฝั่งได้แล้ว ถูกน้ำท่วมพัดพาให้กลับตกไปในสาครฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสสอนให้ทำเกาะอย่าให้ห้วงน้ำท่วมทับได้เช่นนั้น ด้วยคุณสมบัติ ๔ ประการ ดังกล่าวแล้ว เป็นไปในอันเพียรทำกุศลความดีที่ยังไม่ได้ทำ เอาใจใส่รักษาความดีที่ได้ทำแล้ว คอยระวังไม่ให้ช่องแก่อกุศลความชั่วที่ยังไม่ได้ทำ เป็นธุระปราบปรามใจตนให้ละทิ้งความชั่วที่เคยทำแล้ว ดังนี้ชื่อว่าทำเกาะไม่ให้ห้วงน้ำท่วมได้ในพระพุทธภาษิตนี้ โดยอรรถ ฯ

ข้อความทั้ง ๒ นัยนี้ จัดเข้าได้ในพระบรมพุทโธวาทที่ประทานแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากเป็นผู้รับเทศนา ในมหาปรินิพพานสูตร ว่า

ตสฺมาติหานนฺท อตฺตทีปา วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา

เพราะเหตุนั้นแล อานนท์ ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้มีตนเป็นเกาะเป็นที่พึ่งอยู่เถิด อย่ามีคนอื่นเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นที่เกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีอย่างอื่นเป็นที่พึ่ง ฯ

พระพุทธภาษิตนี้ได้ให้ความสันนิษฐานว่า อันคนจะทำเกาะคือถิ่นฐานของตนไม่ให้ห้วงน้ำคืออันตรายท่วมทับได้ จะต้องคิดอาศัยตนเองเป็นหลักสำคัญก่อน คือต้องทำตนให้บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมนั้น ๆ ซึ่งเป็นเครื่องป้องกันบำรุงรักษา เป็นต้นว่า องคสมบัติ ๔ ประการ ในหนหลังจึงจะเป็นหลักประกัน

เป็นทางที่พึ่งพิงพวกอื่นได้ ที่พอจะให้เขาเห็นว่ามีสถานะพอจะอุปการะกันและกัน ให้รวมเป็นกำลังใหญ่ที่พอจะสามารถป้องกันกำจัดอุปัทวันตรายหรือเกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์สุข ไม่เช่นนั้นย่อมจะหาที่พึ่งได้ยาก สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

ถึงยามตกทุกข์ยาก จะล่วงทุกข์นั้นได้ ก็เพราะเพียรดังนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระวิริยสมบัติ ทรงบากบั่นศึกษาศิลปวิทยาการ เพื่อทรงพระเจริญ ด้วยพระปรีชาสามารถ ในนานาสถานสมแก่หน้าที่ในสถานะองค์พระประมุขแห่งชาติ แม้ทรงบรรลุพระราชนิติภาวะแล้ว และได้ประกอบการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นมุรธาภิษิตกษัตริย์แล้ว แต่ยังมิได้ทรงเพียงพอพระราชหฤทัยด้วยการศึกษาเพียงเท่าที่ทรงศึกษาแล้วนั้น ด้วยพระวิริยสมบัติ ประกอบกับพระสิกขากามตา ความทรงใคร่ในการศึกษา จึงเสด็จประวาสจากพระมหานครประเทศชาติ เพื่อทรงศึกษาให้ทรงพระเจริญรอบรู้ในนานาศิลปวิทยาการยิ่งขึ้นไป เพื่อได้เสด็จฯ กลับมาทรงประกอบพระราชกิจให้สำเร็จประโยชน์แก่ประชาราษฎร์และประเทศชาติอย่างไพศาล แม้ในคราวเมื่อเสด็จนิวัตคืนสู่พระมหานคร เพื่อประกอบการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชและพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แม้ในขณะนั้นจะทรงเหน็ดเหนื่อยด้วยราชการงานพระราชพิธี แต่เมื่อทรงมีพระราชวโรกาสเพียงเล็กน้อยก็ทรงสนพระราชหฤทัยตรัสไต่ถามในเรื่องราชการและสุขทุกข์ของอาณาประชาราษฎร์ จากประธานองคมนตรี และนายกรัฐมนตรีเป็นอาทิ ฯ อันพระวิริยสมบัติที่มีในสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้านี้ ย่อมเป็นทิฏฐานุคติแห่งวิญญูชน ฯ รัฐบาลผู้ปฏิบัติราชการสนองพระราชภาระแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าย่อมมั่นอยู่ในวิริยสมบัติ ต่างปฏิบัติจัดทำราชกิจนั้น ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี สำเร็จประโยชน์แก่ประเทศชาติอาณาประชาราษฎรข้าขอบขัณฑสีมาสมพระราชประสงค์ ฯ **พระวิริยสมบัติ** ความถึงพร้อมด้วยพระวิริยะนี้ จัดเป็น **มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

โลกัตถจริยา นั้น คือความประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่โลก คือประชาชนผู้อยู่ในข่ายแห่งพระบารมี ฯ คุณข้อนี้เป็นปฏิปทาเครื่องหมายของท่านผู้เป็นบุรุษรัตน์ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจำเดิมแต่ได้ตรัส ก็ได้ทรงบำเพ็ญเป็นพระพุทธกิจอันใหญ่จนตลอดพระชนมชีพ พระคันถรจนาจารย์ยกย่องพระคุณข้อนี้ไว้ในพระพุทธจริยา ๓ เรียกว่าโลกัตถจริยา คือประพฤติประโยชน์แก่โลก ในสัมปทา ๓ เรียกว่า สัตตูปการสัมปทา คือถึงพร้อมด้วยอุปการแก่เวไนยสัตว์ ฯ พระมหากษัตริย์เจ้าผู้ครองแผ่นดินต่างโดยพระเดชานุภาพเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นมุรธาภิษิตกษัตริย์ หรือต่ำกว่านั้นลงมา ก็ย่อมทรงบำเพ็ญเป็นพระราชจริยาอันสำคัญ พึงสันนิษฐานเห็นในการทรงรักษาจักกวัตติวัตร และทรงปฏิบัติอยู่ในสังคหวัตถุ เป็นเบื้องหน้า ฯ โลกัตถจริยา เป็นปฏิปทาของท่านผู้เป็นบุรุษรัตน์ ทั้งฝ่ายบรรพชิต ทั้งฝ่ายคฤหัสถ์ ด้วยประการฉะนี้ ฯ ท่านผู้มีจริยาเห็นปานนั้น ย่อมดำรงชนมชีพอยู่เพื่อประโยชน์สุขแห่งสัตวโลก เป็นที่สรรเสริญของนักปราชญ์

ปญฺญาชิวีชีวีตมหุเสฏฺฐ์

บัณฑิตทั้งหลายย่อมกล่าวสรรเสริญชีวิตของท่านผู้เป็นอยู่ด้วยปัญญาว่าประเสริฐสุด ฯ

อโมฆ์ ตสฺส ชีวิตํ

ชีวิตของท่านไม่เปล่าจากประโยชน์ ฯ

วีริยภาพที่เป็นคุณสมบัติของท่านผู้เป็นมหาบุรุษย่อมเป็นกำลังอุดหนุนให้ท่านได้บำเพ็ญโลกัตถจริยาอย่างไพศาล ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระวีริยสมบัติแล้ว ทรงบำเพ็ญราชธรรม อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทรงบากบั่นศึกษาศิลปวิทยาการ เพื่อทรงพระเจริญด้วยพระปรีชาสามารถในการบริหารพระราชอาณาจักร ทรงชุบเลี้ยงพระราชวงศานุวงศ์ เสนาอำมาตย์ราชเสวก ทะนุบำรุงอาณาประชาราษฎรเพื่ออยู่เย็นเป็นสุขนิรทุกข์นิรภัย อนุโลมเข้าในจักกวัตติวัตรและสังคหวัตถุดังกล่าวแล้วในหนหลัง อนึ่ง ในเมื่อทรงประกอบการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ย่อมปรากฏเป็นพระเกียรติที่ทรงได้นารีรัตน์เป็นคู่พระบารมี พระราชกรณียะส่วนนี้เมื่อกล่าวโดยสามัญแล้ว ก็นับว่าเป็นพระราชสิริสุขส่วนพระองค์ แต่องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของปวงชน ย่อมทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระบิดาของประชาราษฎร์ การสืบพระราชสันตติวงศ์ย่อมเป็นผลที่ประสงค์ของอาณาประชาราษฎร์ผู้อยู่ใต้พระบารมี เพราะฉะนั้น การพรั่งพร้อมด้วยองค์พระอัครมเหสีจึงนับเนื่องในโลกัตถจริยาประการหนึ่ง ซึ่งจะยังผลที่ประสงค์ให้สำเร็จแก่ปวงชน ต้องด้วยพระพุทธนิพนธ์ว่า

หิโต พหุนนฺ ปฏิปชฺช โภเค
ตํ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตํ

ท่านผู้เป็นสัตบุรุษปฏิบัติครอบครองโภคสมบัติ มีอัธยาศัยเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เทวดาย่อมรักษาท่านผู้นั้น อันธรรมคุ้มครองแล้ว ฯ

พหุสฺสุตํ สีลวตูปปนฺนํ
ธมฺเม จิตํ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติคุณย่อมไม่ละท่านนั้น ผู้เป็นพหุสูตศึกษามาก บริบูรณ์ด้วยศีลาจาวัตร ตั้งอยู่ในธรรม ฉะนี้ ฯ

พระคุณคือ **โลกัตถจริยา** นี้ มีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คืออุบายวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร ฯ อันการปกครองพระราชอาณาจักรตามวิถีแห่งโลกในปัจจุบันนี้ ประเทศนั้น ๆ จะตั้งอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังมิได้ ต้องอาศัยสัมพันธภาพกับนานาประเทศ ทั้งในด้านการบำรุงส่งเสริมให้เจริญสมบูรณ์ ทั้งในด้านการบำรุงสุขภาพ

อนามัย ทั้งในด้านการรักษาความสงบภายใน และทั้งในด้านการปราบปรามข้าศึกศัตรูภายนอก ประเทศทั้งหลายในโลกที่มีนโยบายการปกครองในทำนองเดียวกัน ต่างเกื้อกูลกันอุปการะกัน อำนวยประโยชน์แก่กันและกัน ที่มีนโนบายขัดกัน ย่อมคอยตัดรอนกัน ทำความขัดแย้งกัน ไม่ให้ความสะดวกแก่ฝ่ายที่ตนไม่ร่วมด้วย ด้วยวัตถุประสงค์อันดีงามเพื่อให้นานาประเทศทำความเข้าใจกันให้ถูกต้อง และช่วยเหลือบำรุงการครองชีพของชาวชนแต่ละประเทศให้เป็นสันติสุขทั่วโลก โดยวัตถุประสงค์ข้อใหญ่ ก็คือป้องกันสงครามโลกมิให้เกิดมีในกาลภายหน้า ฉะนั้นประเทศทั้งหลายจึงรวมกันเป็นสันนิบาตจัดตั้งองค์การขึ้นเพื่อร่วมกันปฏิบัติให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์นี้ ซึ่งประเทศไทยก็ได้เข้าร่วมอยู่ในองค์การนี้ด้วย ฯ ในเวลาเดียวกับที่โลกกำลังรวมชาติต่าง ๆ เข้าเป็นสมาคมทำงานร่วมกันในทางแสวงหาสากลสันติภาพอยู่นี้ ทางการเมืองของนานาชาติเกิดมีระบอบการปกครองขัดแย้งกันต่างกันอยู่เป็น ๒ แบบ หรือ ๒ ลัทธิ ซึ่งนับได้ว่า เป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง และเป็นอธรรมฝ่ายหนึ่ง ระบอบที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายธรรม ระบอบที่เพิกถอนสิทธิและตัดเสรีภาพของบุคคล ได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายอธรรม ประเทศไทยได้เข้าร่วมอยู่ในระบอบอันได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายธรรมนั้น ฯ อันธรรมนั้นเมื่อได้อำนาจและกำลังอุปถัมภ์ค้ำชูจึงอาจทรงอยู่ได้ ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่โลก เหตุนั้น ความป้องกันธรรมสงวนธรรมไว้จึงจัดเป็นธรรมประการหนึ่ง อันกัลยาณชนจงพึงถือเอาเป็นธุระ เพื่อยังคนหรือประชุมชนทั้งหลายให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสันติ การใช้อาชญาลงทัณฑ์ต่อผู้ประพฤติทำความเดือดร้อนผิดวิสัยที่ชอบย่อมนับว่าเป็นระบอบสั่งสอน มิใช่เป็นการมุ่งร้ายหมายเวร ในคัมภีร์ติกนิบาตชาดกก็ได้ยกเป็นโอวาทแห่งอาจารย์ทิศาปาโมกข์กล่าวสั่งสอนศิษย์ว่า

อริโย อนริยํ กุพฺพํ ยํ ทณฺเฑน นิเสธติ
สาสนํ ตํ น ตํ เวรํ อิติ นํ ปณฺฑิตา วิทู

การที่อารยชนลงทัณฑ์ปราบปรามผู้กระทำความชั่วร้ายมิใช่วิสัยอารยะ ย่อมเป็นการสั่งสอน หาใช่เป็นการก่อเวรไม่ ผู้มีปัญญาทั้งหลายย่อมเข้าใจดังนี้ ฯ

การที่รัฐบาลของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ปฏิบัติไปโดยสมควรแก่กรณีในสถานะที่เป็นสมาชิกแห่งองค์การสหประชาชาติ จึงเป็นประศาสนวิธีที่ชอบด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** จัดเป็น**มงคล-วิเสสประการที่ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **วีริยสมบัติ ๑ โลกัตถจริยา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์ จึงจัดว่าเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการ ฯ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๔

ในศกนี้ (๒๔๙๔) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **ปฏิรูปการิตา** ความเป็นผู้ทำสมควร ๑ **สติสัมปชัญญะ ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑ ฯ**

ปฏิรูปการิตา ความเป็นผู้ทำสมควร นั้น คือทำให้สมควรแก่สถานะแห่งประเทศ ทำให้สมควรแก่กาลสมัย ทำให้สมควรแก่ประมาณ และทำให้สมควรแก่อำนาจแห่งเหตุ ความทำสมควรโดยประการต่าง ๆ ดังนี้ ย่อมอาจอำนวยผลให้เป็นไปโดยสวัสดี มีอุทาหรณ์เช่น คณะผู้ตั้งอยู่ในถิ่นอันเป็นที่ดอน สมควรเป็นผู้ชำนาญในทางบก เดินทางไวและอดทน ขึ้นเขาลงเขาคล่องแคล่ว บุกป่าฝ่าดงได้ปรุโปร่ง ตลอดถึงทำมาหาเลี้ยงชีพให้เหมาะสมแก่ถิ่นฐาน ประกอบกสิกรรมบุกเบิกป่าดงให้เป็นไร่นา แสวงหาทรัพย์ในดินให้เกิดผล และรู้จักป้องกันตนเองป้องกันคณะให้สวัสดี ตามสมควรแก่ถิ่น คณะผู้ตั้งอยู่ชายทะเล สมควรเป็นผู้ชำนาญในการเดินเรือ อาจฝ่าคลื่นฝืนลมด้วยความกล้าและอดทน ตลอดถึงรู้จักหาเลี้ยงชีพในทางน้ำ ทำให้เกิดสิน และป้องกันอันตรายอันจักเกิดแก่หมู่คณะของตนให้รอดอยู่ได้โดยสวัสดี เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้ทำสมควรแก่สถานะแห่งประเทศ ฯ บุคคลถึงแม้อยู่ในประเทศที่สมควรแล้ว แต่ทำไม่สมควร ย่อมไม่ได้ผลแห่งการอยู่ในถิ่นนั้น เช่นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศที่เป็นทำเลควรแก่การเพาะปลูก แต่ไม่ตั้งหน้าทำ ไม่ตั้งหน้าบำรุงให้ถึงขนาด พืชพันธุ์มีธัญชาติเป็นต้น ที่ควรเกิดผลทำให้มั่นคงบริบูรณ์ ก็หาเกิดไม่ ฝ่ายผู้อยู่ในถิ่นแม้ไม่สู้เหมาะ แต่เป็นผู้ทำสมควร อาจทำถิ่นที่นั้นให้เป็นทำเลขึ้นได้ เช่น ตั้งอยู่ในประเทศที่ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่เป็นผู้ใช้ความคิด มีวิริยอุตสาหะประกอบหัตถกรรมทำพัสดุต่าง ๆ ขึ้น ด้วยฝีมือด้วยสัมภาระอันจะพึงแสวงหาได้ในถิ่นของตน หรือแม้เสาะแสวงมาจากอื่นเพื่อประกอบกันให้เป็นสินค้าจำหน่ายออกไปในถิ่นอื่นในประเทศอื่น ย่อมได้ทรัพย์สินทวีขึ้นมั่งคั่งบริบูรณ์ สมด้วยพระพุทธบัณฑูรว่า

ปฏิรูปการี ธุรวา อุฏฺฐาตา วินฺทเต ธนำ

แปลว่า คนมีธุระเป็นผู้หมั่นทำให้สมควร ย่อมได้ทรัพย์สิน

มั่งมีขึ้นแล้ว ย่อมมีกำลังขยายออกไปเพื่อหาสัมภาระมาจากถิ่นอื่นประเทศอื่น ขยายหัตถกรรมให้กว้างขวางออกไป มีพัสดุเครื่องใช้บริบูรณ์แล้ว ย่อมมีทางสอดส่องรู้คติแห่งธรรมดา ได้วิทยามาเป็นเครื่อง

ประกอบให้สำเร็จประโยชน์ยิ่งขึ้นทุกที มีความมั่งคั่งแล้วอำนาจย่อมมีมาตามลำดับ ย่อมทำถิ่นฐานให้รุ่งเรืองด้วยศิลปวิทยา ย่อมเป็นที่นับหน้าของประเทศอื่น ๆ ได้

อีกนัยหนึ่ง ความทำให้สมควรแก่กาลสมัย ก็ได้ชื่อว่า ปฏิรูปการิตา ความเป็นผู้ทำสมควร ฯ หัตถกรรมบางอย่างในประเทศเสื่อมไป จนคนนอกประเทศเข้ามาแทนที่ และพัสดุต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายแทน ก็เพราะคนในประเทศทำไม่สมควรแก่กาลสมัย มีนิทัศนนัย เช่นการก่อและการทำไม้ อันเป็นองค์แห่งการปลูกสร้าง ครั้งยังไม่มีช่างนอกประเทศเข้ามาแข่งขัน คนในประเทศยังมีงานทำ แต่เคยทำอยู่อย่างใด ก็คงทำอยู่อย่างนั้น ไม่ได้คิดแก้ไขเพื่อทำให้ดีขึ้น เพื่อให้ทุ่นแรงทุ่นทุนเข้า จะได้ถูกใจคน จะได้รับทำด้วยราคาถูก ยิ่งกว่านั้นยังเอารัดเอาเปรียบในทางถ่วงเวลาถ่วงงานที่เป็นเหตุให้ผู้จ้างระอา ครั้นมีช่างนอกประเทศเข้ามาแข่งขัน เขาทำได้ดีกว่า ใช้แรงใช้ทุนเบากว่า รับทำได้ถูกกว่า ไม่ถ่วงเวลาถ่วงงาน ช่างในประเทศสู้เขาไม่ได้ ก็ต้องทิ้งงานนั้นเสีย เปิดช่องให้เขา ฝ่ายตนก็ขัดข้องเข้าทุกที ทั้งนี้เพราะไม่ประกอบธุระให้เหมาะแก่กาล ไม่เป็นเพียงดังกล่าวนี้ แม้ธุรการอื่น ๆ ตลอดถึงการปกครองประเทศก็เป็นประดุจกัน ต้องทำให้สมควรแก่กาละ จึงอาจยังผลให้สำเร็จได้ และอุปถัมภ์ผู้ทำให้ทรงอยู่ได้ไม่เสื่อมทราม ต้องตามพระมหาสมณนิพนธ์ภาษิตว่า

กาลานุรูปั ว ธุรั นิยุญเช

พึงประกอบธุระให้เหมาะแก่กาลเทียว ความทำให้สมควรแก่กาล ย่อมให้ลุผลที่ประสงค์ ฯ

อีกนัยหนึ่ง ทำเพียงเท่าใด ทำถึงเท่าใด จักพอดี ทำเพียงเท่านั้น ทำถึงเท่านั้น ก็ได้ชื่อว่า ปฏิรูปการิตา ความทำสมควร คือควรแก่ประมาณ ฯ อุทาหรณ์ ประเทศที่รู้จักประหยัดทรัพย์ไม่จับจ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่ใช้ของต่างประเทศเกินกว่าสมควร เกินกว่าจำเป็น พยายามประหยัดใช้โดยประมาณที่สมควร ตั้งใจบำรุงทางได้ของตน อุดหนุนสินค้าในประเทศให้เจริญ ช่วยอุดหนุนทางจำหน่ายให้สะดวก ทั้งภายในและนอกประเทศ ทำให้มีรายได้ท่วมรายจ่าย เพิ่มพูนทุนของประเทศ ทำประชาชนให้มีหลักทรัพย์มั่นคง ฯ การรู้จักประหยัดทรัพย์จับจ่ายแต่พอดี รักษาให้สมควร เป็นการสำคัญของประเทศเท่ากับของสกุลและของบุคคล เพราะเป็นมูลแห่งความเจริญรุ่งเรืองสถาพร ฯ อันความรู้จักประมาณนี้ ย่อมเข้าอุดหนุนในกิจการใด ย่อมทำกิจการนั้นให้สำเร็จด้วยดี สมด้วยพระมหาสมณานุสาสนีว่า

มตฺตญฺญุตา สทา สาธุ

ความรู้จักประมาณยังประโยชน์ให้สำเร็จทุกเมื่อ ฯ

อีกนัยหนึ่ง ทำตามอำนาจแห่งเหตุ เหตุบ่งให้ทำอย่างใด ทำอย่างนั้น ก็ชื่อว่าทำสมควร ฯ ประเทศที่ยอมทำสัญญากับอีกประเทศหนึ่งก็ดี ที่ย่อมนับถือสัญญาอันทำไว้ต่อกันก็ดี แม้ไม่เป็นความเสมอภาคฝ่ายตน แม้ไม่เป็นความสะดวกฝ่ายตน แต่อยู่ในวงแห่งเหตุการณ์อันบ่งว่าจำต้องทำก็เพราะเป็น **การณวสิโก** ผู้ทำตามอำนาจแห่งเหตุ ในบางคราวประเทศผู้ถูกรุกรานจำต้องยอมแก่ผู้รุกรานโดยง่ายก็เพราะเล็งเห็นเหตุในภายหน้าว่า ถ้าต่อต้านในเวลานั้นจะเสียผลในภายหน้ามากกว่า ดังนี้ก็เพราะเป็นผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ ฯ

ปฏิรูปการิตา ความเป็นผู้ทำสมควรนี้ ย่อมชี้ทางแก่ผู้อยู่ในประเทศ ว่าทำอย่างไรจักสมควร เมื่อทำตาม ย่อมถึงความสวัสดี ฯ

ในฝ่ายพระศาสนา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นปฏิรูปการี ผู้ทำสมควรอย่างยิ่ง ทรงสั่งสอนพระพุทธศาสนา แม้ทรงดัดแปลงเข้าหาความจริงเพื่อสำเร็จประโยชน์ก็ยังทรงสั่งสอนอนุโลมตามถิ่นฐานและกาลสมัย เช่นทรงแสดงเทวตาพลีว่าเป็นกิจวัตรที่ควรทำ เพราะในกาลของพระองค์มหาชนยังนับถือเทวดาเป็นพื้น แม้ทรงถือธรรมเป็นบรรทัดก็ยังทรงอนุวัตรแต่พอดี เช่นเมื่อพระเทวทัตต์ทูลขอเพื่อทรงห้ามไม่ให้ฉันปลาและเนื้อก็ไม่ทรงอำนวยตาม ทรงห้ามแต่เพียงอุทิสสมังสะ คือปลาเนื้อที่เขาฆ่าสัตว์ทำโดยเฉพาะสหธรรมิก ฯ พระองค์เป็นผู้ทรงทำตามอำนาจแห่งเหตุ ทรงเห็นแก่การพระศาสนาเป็นใหญ่ เมื่อทรงเห็นว่า หมู่พระสาวกเจริญแพร่หลาย ก็ทรงพระอนุญาตให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ในกิจศาสนา เพื่อสถาวรภาพ ความตั้งอยู่มั่นคง ในส่วนพระวินัยทรงตั้งพระบัญญัติขึ้นตามอำนาจแห่งเหตุแล้ว ทรงแก้ไขดัดแปลงเข้าหาความพอดีโดยสมควรแก่กาลเทศะ พระพุทธศาสนาจึงสถาพรยั่งยืนนาน เป็นที่เคารพสักการะของปัจฉิมาชนตา ประชุมชนในภายหลังตลอดมา ฯ

รัฐบาลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าปฏิบัติราชการสนองพระราชกรณียกิจโดยสมควรแก่สถานะแห่งประเทศ เร่งบำรุงการกสิกรรม จัดขยายการสหกรณ์ให้แพร่หลายออกไป พยายามให้ประชาชนมีที่ดินเป็นสมบัติของตน เพื่อเป็นหลักฐาน เอาใจใส่อุดหนุนการอุตสาหกรรมให้เจริญ เพิ่มพูนการหัตถกรรมให้ยิ่งขึ้น อำนวยความสะดวกแก่พาณิชยกรรม จัดการคมนาคม การขนส่ง ให้สะดวกยิ่งขึ้น ช่วยทำการติดต่อสื่อการค้าขายไปในต่างประเทศ จัดการเก็บภาษีอากรแต่โดยธรรม นำมาซึ่งเสถียรภาพแห่งการคลัง เป็นกำลังแห่งประเทศ และเร่งบำรุงการศึกษาให้เจริญ ทั้งในการสามัญศึกษาอันเป็นมูลฐานเบื้องต้น การอาชีวศึกษาก็ให้เจริญยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ตลอดจนการศึกษาผู้ใหญ่อันเป็นฝ่ายประชาศึกษา สรุปความว่า ในทุกส่วนแห่งกิจการของรัฐได้พิจารณาปฏิบัติโดยสมควรแก่กาลสมัย โดยสมควรแก่ประมาณ และโดยอำนาจแห่งเหตุ อันเป็นทางนำรัฐประเทศให้ดำเนินไปโดยเกษมสวัสดี เป็นเหตุเพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภินิหารบารมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

สติสัมปชัญญะ นั้น แบ่งเป็น ๒ คือ สติ ๑ สัมปชัญญะ ๑ ฯ ความเป็นผู้ระลึกได้ชื่อว่า สติ ความเป็นผู้รู้ตัวชื่อว่า สัมปชัญญะ ฯ สตินั้นเป็นไปในกิจดังนี้ ก่อนที่จะคิด จะพูด จะทำ ระลึกขึ้นเป็นจุดเบื้องต้นแล้วจึงดำเนินไป ขณะเมื่อกำลังคิด กำลังพูด กำลังทำ ยั้งคิดโดยรอบคอบ ไม่เป็นไปโดยผลุนผลัน เมื่อกาลล่วงไปแล้วแม้นาน ระลึกจำได้ไม่ลืมเสีย ฯ สัมปชัญญะนั้นเป็นไปในกิจพร้อมสติ แต่ต่างกันโดยอาการ สติมีหน้าที่นึกคิด สัมปชัญญะมีหน้าที่ให้รู้ตัวร่วมกับสติทุกขณะไป สตินั้นให้นึกได้เมื่อคิด เมื่อพูด เมื่อทำ สัมปชัญญะนั้นให้รู้ตัวในเวลากำลังคิด กำลังพูด กำลังทำ สติให้ยั้งได้ สัมปชัญญะให้รู้ว่าผิด สติให้หวนนึกถึงการหนหลังได้ สัมปชัญญะให้รู้ว่าดีว่าเสีย สติสัมปชัญญะนี้เป็นธรรมมีอุปการะมาก ใจอันหาสติสัมปชัญญะควบคุมมิได้ ย่อมแล่นไปในอารมณ์ต่าง ๆ สุดแต่ใคร่ ไม่มียั้งว่าอย่างไรควร ส่วนใจอันได้สติสัมปชัญญะเข้ากำกับย่อมรู้จักยั้งและเลือกในทางที่ชอบ นำความดีให้เกิดเป็นผล เหตุ

ดังนั้น สมเด็จพระทศพลสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงประทานพระบรมพุทโธวาทไว้ว่า

สโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

ความว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ทุกเมื่อ นี้เป็นคำเราสอนท่านทั้งหลาย ฯ

บัดนี้ จักถวายวิสัชนาสาธก คุณแห่งความมีสติสัมปชัญญะ และโทษแห่งความขาดสติสัมปชัญญะพอเป็นอุทาหรณ์ มีเรื่องใน**ปัญจภีรุกชาดกเอกนิบาต**ว่า พระเจ้าตักกสิลาพระราชโอรสพระเจ้าพาราณสี เมื่อครั้งยังเป็นพระราชกุมารเสด็จจะไปครองเมืองตักกสิลาอันเป็นทางกันดาร รอดพ้นจากอำนาจนางยักษิณีผู้มาประโลมล่อในระหว่างทาง และไปถึงโดยเกษมสวัสดี ก็เพราะมีสติตั้งมั่นไม่ละเมิดโอวาทของพระปัจเจกพุทธะ เมื่อท้าวเธอได้ผ่านสมบัติแล้ว ทรงเปล่งอุทานวาจาขึ้นว่า

กุสลูปเทเส ฐิติยา ทฬฺหาย
อวตฺถิตตฺตา ภยภีรุตาย จ
น รกฺขสีนํ วสมาคมิมฺห เส
ส โสตฺถิภาโว มหตา ภเยน เม ฯ

มีเนื้อความว่า เพราะเรามีสติมั่นด้วยความตั้งมั่นในคำแนะนำของท่านผู้ฉลาด และเพราะเราเป็นผู้หวาดระแวงภัย เราจึงมิได้ถึงอำนาจแห่งนางยักษิณีทั้งหลาย เราจึงมีสวัสดีรอดจากภัยใหญ่อย่างนี้ ฯ

เรื่องนี้พระโบราณาจารย์แสดงไว้เปรียบความเป็นไปของกุลบุตรผู้รักษาตนรอดตลอดมาตั้งแต่พระเยาว์ จนได้เป็นใหญ่ครองตระกูลอันหนึ่งขึ้นไปจนสุดวาสนา ฯ พระราชกุมารพระราชโอรสพระเจ้าพาราณสี ผู้เสด็จจะไปครองเมืองตักกสิลานั้น ได้แก่กุลบุตรผู้ยังเยาว์ผู้จะก้าวขึ้นไปสู่ที่สุดวาสนาของตนในข้างหน้า ระยะทางในระหว่างนครทั้งสองอันไกลกันดารนั้น ได้แก่ระยะเบื้องต้นและที่สุดที่กุลบุตรจะก้าวขึ้นไปนั้นยังห่างจากกันมาก ทั้งมีความลำบากขัดข้องที่จะต้องพบและลุไปเป็นชั้น ๆ นางยักษิณีที่คอยประโลมล่อในระหว่างทางนั้น ได้แก่อารมณ์ที่ยั่วใจให้กำหนัดมัวเมาแต่จะชักให้เสียคน ซึ่งกุลบุตรจะพึงพบในระยะแห่งวัย ผู้หลงและตกอยู่ในอำนาจนางยักษิณีนั้น ได้แก่กุลบุตรบางพวกผู้ขาดสติสัมปชัญญะและมัวเมาตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์นั้น ๆ ถึงความพินาศไม่สามารถจะก้าวขึ้นไปถึงที่สุดวาสนา ล้มเสียในระยะกาล พระราชกุมารผู้ไม่หลงแล้วและรอดจากอำนาจนางยักษิณีไปถึงเมืองตักกสิลาโดยสวัสดีแล้วและได้ครองนครนั้น ได้แก่กุลบุตรผู้มีสติสัมปชัญญะ ไม่ลุ่มหลง รู้จักป้องกันตนให้รอดตลอดมา จนถึงได้ก้าวขึ้นไปสู่ที่สุดวาสนาของตน พระราชกุมารได้บรรลุวิบุลผลดังนี้ ก็เพราะมีสติตั้งมั่นในคำแนะนำของพระปัจเจกพุทธะ ได้แก่กุลบุตรได้รับโอวาทของปราชญ์แล้วประพฤติตามแล้ว และได้บรรลุผลดีงามตามภูมิของตน ฯ คติเรื่องนี้ เป็นเครื่องแสดงคุณแห่งความมีสติสัมปชัญญะ และโทษแห่งความขาดสติสัมปชัญญะพอเป็นนิทัศนอุทาหรณ์

สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วย**พระสติสัมปชัญญะ**เป็นปรกติพระองค์ ในเวลาเสด็จดำรงอยู่ในพระวัยควรแก่การศึกษา ก็ทรงใคร่ในการศึกษา ทรงประกอบด้วย

พระวิริยอุตสาหะบากบั่นในการศึกษาจนได้ทรงบรรลุผลเป็นอย่างดี มีพระปรีชาสามารถพอจะประกอบพระราชกรณียกิจให้เป็นที่ร่มเย็นเป็นสันติสุขแก่ประชาราษฎร์ เมื่อทรงพอด้วยการศึกษาแล้วก็เสด็จนิวัตกลับคืนพระมหานคร พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี และสมเด็จพระราชธิดา ยังพสกนิกรให้ปีติยินดีทั่วหน้า ด้วยความหวังในพระพรหมวิหารบารมี พระคุณข้อนี้จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คือวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร จะเลือกถวายวิสัชนาโดยเอกเทศเพียงสามัคคีธรรม คุณข้อนี้เป็นกำลังสำคัญอันนำมาซึ่งความมั่นคงและความสำเร็จ ประเทศน้อย ๆ จะตั้งอยู่ได้ก็ด้วยอาศัยความสามัคคี ตัวอย่างดังแคว้นวัชชีเป็นประเทศน้อย ตั้งอยู่ติดต่อกับแคว้นมคธอันเป็นประเทศใหญ่ พวกเจ้าลิจฉวีปกครองโดยคณะประศาสน์ คือปกครองเป็นหมู่ เลือกผู้เป็นประธานผลัดกันเฉพาะในวงศ์เดียว เมื่อมีกิจการพระนครก็ประชุมปรึกษาหารือกัน ถือเอาความตกลงแล้วช่วยกันอำนวยการ ครั้งนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูผู้ผ่านสมบัติในมคธรัฐ มีพระราชประสงค์จะใคร่ได้แคว้นวัชชีมาไว้ในพระราช-อาณาเขต แต่งทัพไปตีพวกเจ้าลิจฉวีพรักพร้อมกันต้านทานไว้หักเอามิได้ เป็นดังนี้มาหลายหน ภายหลังคิดกลอุบายยุให้แตกสามัคคี จึงตีได้โดยสะดวก ฯ คติของเรื่องนี้ ชี้ให้เห็นคุณแห่งสามัคคีและโทษแห่งความแตกกันทั้ง ๒ สถาน โบราณบัณฑิตแม้จะประกอบกิจการใด ๆ ก็หวังความสามัคคีเป็นที่ตั้ง ดังพระเจ้ามหาวิชิตราชในอดีตสมัยจะทรงบำเพ็ญบริจาคใหญ่ซึ่งเรียกว่า มหายัญ แต่เพียงเท่านั้นยังทรงมุ่งความพร้อมเพรียงแห่งมหาชน ทรงสงเคราะห์คนชาวนาด้วยพันธุ์พืชข้าวปลูกและเครื่องอุปกรณ์การทำนา ทรงอุปถัมภ์พวกพาณิชด้วยทรัพย์เป็นต้นทุน ทรงอุดหนุนข้าราชการด้วยเบี้ยเลี้ยงและเบี้ยหวัดให้มีกำลังเลี้ยงตน ขวนขวายในการงาน ยังชนบทให้เกษมศานต์ปราศจากโจรผู้ร้าย ยังมนุษย์ทั้งหลายให้รื่นเริงบันเทิงอยู่ด้วยความไว้วางใจ ราวกับไม่ต้องลงลิ่มแห่งประตูเรือน นี้เป็นบุรพภาคแห่งยัญสมบัติ ทรงถือเอาอนุมัติความเห็นชอบแห่งอนุยันตกษัตริย์ คือพระราชวงศานุวงศ์ หมู่อำมาตย์ราชเสวก พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล ทั้ง ๔ ฝ่าย แล้วทรงบูชามหายัญอันจะนำประโยชน์สุขมาเพื่อพระองค์และรัฐประเทศ เมื่อได้อนุมัติของชนทั้งหลายในทางสามัคคีธรรม ยัญนั้นได้สำเร็จแล้วด้วยดี โบราณบัณฑิตนิยมนักในสามัคคี ดังถวายวิสัชนามา ฯ ก็สามัคคีธรรมนั้นเป็นธรรมส่วนที่ชอบ หากบุคคลจะน้อมไปประกอบในทางผิด เช่นรวมกันประกอบทุจริตคิดประทุษผู้อื่น ก็ย่อมไม่สามารถให้ลุผลตลอดไปด้วยดี เพราะต่างมีมุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นประมาณ ก็จะต้องร้าวรานเพราะแก่งแย่งประโยชน์แห่งกันและกัน ในที่สุดก็จะอนัตถพินาศ เหตุนั้นบุคคลผู้ฉลาดจึงมิได้ร่วมใจกันในทางที่ผิด สามัคคีย่อมให้สำเร็จกิจแต่ในทางเจริญ จึงตรงตามสุภาษิตว่า

สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา

ความพร้อมเพรียงของมวลชนที่เป็นหมวดหมู่กัน ยังความเจริญให้สำเร็จ ดังนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงดำเนินในพระราชปฏิปทาอันจะชักจูงพระราชวงศานุวงศ์และข้าราชการ ตลอดถึงประชาชน ในสามัคคีโดยอเนกมัย ซึ่งเป็นเหตุให้ประชุมชนนั้น ๆ ถือเป็นคติ

อนุวัตรตาม อันให้เกิดผลดีงามแก่รัฐประเทศเป็นที่พึงปรารถนา มีข้ออุปมาอุปไมยแสดงไว้ในพระบาลีจตุกกนิบาตอังคุตตรนิกายว่า

คุนฺนญฺเจ ตรมานานำ เป็นต้น

ความว่า เมื่อโคทั้งหลายข้ามฟากอยู่ ถ้าโคผู้นำฝูงไปคด โคทั้งปวงนั้นก็ไปคดตามกัน ถ้าโคผู้นำฝูงไปตรง โคทั้งปวงนั้นก็ไปตรงตามกัน ข้อนี้ฉันใด ฯ

เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต

ในหมู่มนุษย์ก็อย่างเดียวกัน ถ้าท่านผู้ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ประพฤติไม่เป็นธรรม น่าที่ประชาชนนอกนี้จะประพฤติไม่เป็นธรรมบ้าง ถ้าท่านประพฤติเป็นธรรม น่าที่จะประพฤติเป็นธรรมบ้าง ถ้าพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ประชาราษฎร์ก็อยู่ไม่เป็นสุข ถ้าอยู่ในธรรม จึงจะอยู่เป็นสุข ดังนี้ ฯ

รัฐบาลผู้บริหารประเทศชาติอนุวัตรตามพระราชจรรยา มั่นอยู่ในสามัคคีธรรมเป็นเบื้องหน้าตลอดถึงประชาราษฎร์มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันในทางที่ชอบ ย่อมจะประกอบคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างไพศาล เพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภินิหารบารมี พระคุณข้อนี้จัดเป็น**มงคลวิเสสกถาประการที่ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **ปฏิรูปการิตา ความเป็นผู้ทำสมควร ๑ สติสัมปชัญญะ ๑ รัฏฐาภิปาล-โนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์ จึงจัดว่าเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการ ๆ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๕

ในศกนี้ (๒๔๙๕) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **สหกรณ์ ๑ สันติ ๑** และ**รัฏฐาภิปาล-โนบาย ๑ ฯ**

สหกรณ์ นั้น คือความทำร่วมกัน ย่อมเป็นไปทั้งในสังขาร ทั้งในกิจการ อันมีความทำร่วมกันโดยสภาวะและโดยหน้าที่ เพื่อสำเร็จแห่งกิจอันประกอบร่วมกัน ตลอดถึงกิจอันแยกออกเป็นต่างหน้าที่แต่จำต้องสัมพันธ์กันโดยเหตุผล ฯ อุทาหรณ์เช่น ส่วนแห่งอวัยวะทั้งหลายอันคุมกันเข้าเป็นสรีระนี้ ต่างมีหน้าที่เป็นแผนก ๆ ช่วยกันบำรุงสรีระให้เป็นไป ยังพรักพร้อมทำหน้าที่ร่วมกันเพียงใด ความผาสุกแห่งสรีระย่อมมีเพียงนั้น ส่วนแห่งอวัยวะเหล่านั้นต่างย่อมได้ความสะดวกแห่งกิจของตนตามหน้าที่ ถ้าส่วนอวัยวะอันหนึ่ง หรือมากกว่านั้น ทำหน้าที่บกพร่องไม่สม่ำเสมอ ส่วนอื่นก็พลอยทำหน้าที่ไม่สะดวกไปด้วย มากน้อยตามส่วนอันเสียไปนั้น ที่เป็นอุปการะแก่ความเป็นไปแห่งสรีระเพียงไร ถ้าเป็นส่วนสำคัญเพียงอันเดียว ก็อาจทำส่วนอื่น ๆ ให้ติดขัดไปตามกัน แต่นั้นสรีระก็ไม่ผาสุก กล่าวคือ มีโรคเกิดขึ้น ตัดรอนทอนกำลังแห่งสรีระนั้นเอง ถึงเป็นอันตรายก็ได้ ส่วนทั้งหลายแห่งสรีระ ย่อมต้องการสหกรณ์แห่งกันและกันโดยธรรมดานิยม ด้วยประการฉะนี้ ฯ มีพระบาลีแสดงผลแห่งสหกรณ์แห่งสรีระทั้งหลายว่า

อปฺปาพาโธ อปฺปาตงฺโก สมเวปากินิยา คหณิยา สมนฺนาคโต
นาติสีตาย นาจฺจุณฺหาย มชฺฌิมาย ปธานกฺขมาย

แปลว่า มีเจ็บไข้น้อย ประกอบด้วยเตโชธาตุอบอุ่นพอเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก เป็นประมาณกลาง ควรแก่ความเพียร ดังนี้ ฯ

ผลนี้ย่อมถือว่าเป็นลาภอันสำคัญ ดังพระพุทธภาษิตว่า

อาโรคฺยปรมา ลาภา

บรรดาลาภทั้งหลาย มีความหาโรคมิได้เป็นอย่างยอด ฯ

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงยกขึ้นเป็นเครื่องแนะนำภิกษุผู้ได้ผลนั้น ให้รีบบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ ไม่ปล่อยโอกาสให้ล่วงไปเสีย ฯ

ส่วนทั้งหลายย่อมรวมกันเข้าสรีระฉันใด ปัจจัยเครื่องอาศัยแห่งสังขาร คือ อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ที่อาศัย เครื่องใช้สอย และยาเป็นปัจจัยเครื่องบำบัดโรค ก็ต้องอาศัยสหกรณ์ของผู้ประกอบและสหกรณ์แห่งวัตถุนั้น ๆ จึงเกิดผลให้สำเร็จกิจตามประสงค์ ฉันนั้น ฯ เมื่อกล่าวเฉพาะบุคคล คนหนึ่ง ๆ หรือพวกหนึ่ง ๆ ที่รวมกันเข้าเป็นหมู่เป็นคณะตลอดถึงเป็นสัญชาติ ย่อมต้องอาศัยสหกรณ์แห่งกันและกันดุจส่วนอวัยวะทั้งหลาย ฯ ในสกุลก็ดี ในคณะก็ดี การปันงานกันทำเป็นกิจจำต้องปรารถนาในเบื้องต้น สหกรณ์เป็นกรณียะจำต้องการในลำดับ การ ๒ อย่างนั้นเป็นไปกลมเกลียวกันแล้ว ย่อมยังสกุลยังคณะให้ตั้งมั่นให้เจริญรุ่งเรือง ดุจสหกรณ์แห่งส่วนอวัยวะทั้งหลายยังสรีระให้เป็นไปอยู่โดยผาสุก ฉะนั้น ฯ สมเด็จพระบรมศาสดาหวังจะทรงแสดงการบำรุงสหกรณ์ อันเป็นรัฐประสาสนนัยครั้งโบราณกาล ได้ตรัสเทศนาถึงเรื่องพระเจ้ามหาวิชิตราช ใน**กุฏทันตสูตร สีลขันธวรรค ทีฆนิกาย** มีใจความว่า

“พระเจ้ามหาวิชิตราชทรงดำเนินพระราโชบายเพื่อระงับการเบียดเบียนกันและกัน อันเป็นเสี้ยนหนามแห่งแผ่นดิน กล่าวคือเป็นอุปสรรคแห่งสหกรณ์ ชนจำพวกใดขวนขวายในการทำนาและเลี้ยงโค พระราชทานพันธุ์ข้าวปลูกแก่ชนจำพวกนั้น ชนจำพวกใดขวนขวายในการค้า พระราชทานต้นทุนแก่ชนจำพวกนั้นเป็นการเพิ่มกำลัง ชนจำพวกใดทำราชการ พระราชทานเบี้ยเลี้ยงเบี้ยหวัดแก่ชนจำพวกนั้น ชนเหล่านั้นต่างขวนขวายในการงานของตน ๆ ย่อมไม่ประทุษร้ายกัน ท้องพระคลังก็เพิ่มพูนด้วยพระราชทรัพย์ที่เป็นราชพลี พระราชอาณาเขตเกษมสุขสวัสดีสิ้นเสี้ยนหนาม หาความเบียดเบียนกันมิได้ ประชาราษฎร์ต่างชื่นบานด้วยความวางใจ ยังบุตรให้ฟ้อนอยู่ที่อก อยู่ราวกับมีประตูเรือนไม่ต้องลงลิ่มสลัก ฯ บุคคลหรือคณะผู้นับเนื่องในสหกรณ์ ถ้าปลีกตนเสียไม่ทำงานพร้อมกับเขา ย่อมเป็นเช่นส่วนอวัยวะแห่งสรีระอันหยุดไม่ทำหน้าที่หรือทำบกพร่อง จัดว่าเป็นโรคเกิดขึ้นในสหกรณ์นั้นเช่นเดียวกับโรคเกิดขึ้นในสรีระ ย่อมทอนกำลังหรือนำไปถึงความพินาศ ฯ”

ในฝ่ายคดีธรรม สหกรณ์เป็นกิจอันจำต้องปรารถนาดุจเดียวกัน ฯ การประพฤติสุจริต หากไม่ครบไตรทวารย่อมไม่สำเร็จประโยชน์ เพราะถึงหากกายจะพยายามฝืนทำสุจริต แต่วาจายังไม่สนิทและใจยังมุ่งเพื่อทุจริตอยู่ การที่ทำก็ย่อมจะไม่เป็นสุจริตเรียบร้อยตลอดไป ต่อพร้อมทั้งไตรทวารจึงจะสำเร็จประโยชน์ด้วยดี ฯ แม้ผู้ประพฤติธรรมก็จำต้องปรารถนาสหกรณ์แห่งผู้อื่นด้วย ไม่อย่างนั้นก็ยากที่จะทำได้ตลอด ยิ่งหรือหย่อนไปไม่สมกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวจักไม่มี เพราะอย่างนี้สมเด็จพระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทตามสมควรแก่เหตุ เพื่อเป็นบรรทัดแห่งความประพฤติของภิกษุทั้งหลาย ด้วยทรงมุ่งหมายจะให้ตั้งอยู่ในสีลสามัญญตา ความสม่ำเสมอกันโดยศีล จึงมีชื่อเรียกสิกขาบทว่า **สาชีวำ สาชีพ** โดยอรรถว่า เป็นเครื่องอาศัยเป็นอยู่ร่วมกัน ภิกษุผู้ประพฤติสมควรแก่สิกขาบทนั้น เรียกว่า **สิกฺขาสาชีว-สมาปนฺโน** ผู้ถึงพร้อมด้วยสิกขาเป็นสาชีพ กล่าวคือเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสหกรณ์ผู้หนึ่ง ฯ สมเด็จพระบรม-

ศาสดากับพระสาวกร่วมฉันทะช่วยกันประกาศพระศาสนา นำมหาชนออกเสียจากอธรรม ให้ตั้งอยู่ในธรรม เป็นอันบำบัดเสียซึ่งวิบัติ นำเข้าไปสู่สวัสดี จาริกไปถึงไหน ยังประโยชน์ให้เกิดไปถึงนั้น จึงมีคำสรรเสริญเรียกพระบรมศาสดาว่า พระธรรมราชา พระเจ้าแห่งธรรม เรียกพระสารีบุตรว่า พระธรรม-เสนาบดี จอมทัพฝ่ายธรรม เรียกพระสงฆ์ว่า ธรรมเสนา กองทัพฝ่ายธรรม เทียบด้วยยุทธเสนากองทัพอันทำยุทธ์ ซึ่งยกไปถึงไหนทำอนัตถพินาศไปถึงนั้น ฯ พระศาสดาและพระสาวกอาศัยสหกรณ์ ความทำร่วมกัน ช่วยกันประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นได้ เพื่อประโยชน์สุขแก่โลกด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งนายกรัฐมนตรีด้วยพระราชวิจารณญาณ ทรงมอบให้จัดตั้งรัฐบาล ก็ด้วยทรงตระหนักในพระราชหฤทัยว่า จักสามารถคุมสหกรณ์แห่งรัฐบาลให้เป็นไปสม่ำเสมอ นำประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองโดยสวัสดี มีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม และพระราชกฤษฎีกาจัดระเบียบราชการในกรมกระทรวงนั้น ๆ ก็เพื่อบำรุงสหกรณ์แห่งราชการให้ดำเนินไปโดยสะดวก และที่ได้จัดตั้งกระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงการสหกรณ์ขึ้นก็เพื่อแนะนำสั่งสอนควบคุมประชาราษฎร์ให้มั่นคงในศีลและธรรมอันดีงาม ให้รู้จักประโยชน์แห่งสหกรณ์และช่วยเป็นกำลังอุปถัมภ์บำรุงให้สหกรณ์นั้นเป็นไปสะดวก เพื่ออำนวยประโยชน์ให้ประชาราษฎร์มีทรัพย์สมบัติเป็นหลักฐาน เกื้อกูลกันและกัน นี้เป็นสหกรณ์ภายใน ฯ ทรงรักษาความปรองดองมีพระราชไมตรีกับต่างอาณาจักร ก็เพื่อประโยชน์ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย นับว่าเป็นสหกรณ์ในระหว่างประเทศ ฯ อนึ่ง การที่รัฐบาลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้เข้าเป็นสมาชิกแห่งองค์การสหประชาชาติและได้ปฏิบัติไปโดยสมควรแก่กรณี ก็เป็นประสาสนวิธีที่นับเนื่องในสหกรณ์ ด้วยมุ่งหมายผลคือสันติอันเป็นประโยชน์ใหญ่ที่สหประชาชาติมีความมุ่งหมายร่วมกันอยู่ ณ บัดนี้ ฯ **สหกรณ์**ทั้งภายในทั้งภายนอกที่รัฐบาลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พยายามอยู่ด้วยวิริยอุตสาหะอันยิ่งใหญ่ จักสำเร็จเป็นมหาพละกำลัง ยังพระราชอาณาจักรให้มั่งคั่งตั้งอยู่มั่นคงโดยเกษมสวัสดี เป็นเหตุเพิ่มพูนพระราช-กฤษฎาภินิหารบารมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

สันติ นั้น คือความสงบ เป็นผลมีมาแต่สหกรณ์ เป็นคุณสมบัติอันจะพึงปรารถนาทั้งทางคดีโลกทั้งทางคดีธรรม ฯ ในทางคดีโลก การปกครองตั้งแต่ของชนผู้เป็นหัวหน้าแห่งสกุล แห่งคณะตลอดถึงแห่งราชอาณาจักร ย่อมมีความมุ่งหมายสันติเป็นข้อใหญ่ คนในสกุลเกิดทะเลาะวิวาทกัน คนในคณะเบียดเบียนทำร้ายกัน ต่างอยู่ไม่เป็นสุข หัวหน้าของสกุลของคณะต้องคิดป้องกันการทะเลาะวิวาทและการเบียดเบียนกันมิให้เกิดขึ้น และระงับเหตุเช่นนั้นอันเกิดขึ้นแล้ว มุ่งรักษาความอยู่สงบเป็นนิตย์ ฯ ไม่เพียงเท่านั้น สกุลหรือคณะเป็นอริกันขึ้นกับสกุลหรือคณะอื่น เป็นต้นว่า ที่อยู่ติดกัน หรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ไม่ปรองดองกัน ผลอันไม่พึงปรารถนาก็จะพึงมีมา หัวหน้าทุกฝ่ายจำต้องมีวิสาสะกัน มีความผ่อนผันด้วยไมตรีจิต ต่างฝ่ายจึงจักอยู่เป็นสุข ฯ ราชอาณาจักรมีโจรผู้ร้ายปล้นทรัพย์ผลาญชีวิต ทำร้ายร่างกายชุกชุม ประชาราษฎร์ย่อมอยู่ด้วยความหวาดเสียว วางใจในชีวิตร่างกายและทรัพย์สมบัติลงมิได้ ฯ

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ปกครองอาณาจักรจึงตั้งกฎหมายไว้เพื่อลงโทษผู้ทำผิด และระงับวิวาทเรื่องทรัพย์ กับรักษาสิทธิและอิสรภาพของประชาชน ตั้งศาลไว้เพื่อพิจารณาอรรถคดี จัดอารักขาเพื่อป้องกันภยันตราย แต่โจรผู้ร้าย และจัดการอย่างอื่นอีกก็เพื่อรักษาความสงบในภายใน จัดกองทัพสะสมศัสตราวุธยุทธภัณฑ์ เสบียงพาหนะและอื่น ๆ ก็ดี ผูกไมตรีสัญญาต่อกันกับต่างอาณาจักร หรือเข้ารวมกำลังเป็นสัมพันธมิตรก็ดี ก็เพื่อรักษาความสงบทางภายนอก ฯ สันติเป็นผลที่มุ่งหมายแห่งรัฐประสาสน์สำเร็จด้วยกำลังทรัพย์อันจะพึงนับมิได้ ทั้งด้วยสติปัญญาวิริยอุตสาหะสามารถและสหกรณ์ อันเป็นกิจที่จะพึงทำก่อนอย่างอื่นทั้งนั้น ฯ

ในทางคดีธรรม สันติเป็นต้นเค้าแห่งพระพุทธศาสนา มีพระพุทธภาษิตวางไว้เป็นหลักว่า

สนฺติเมว สุสิกฺเขยฺย

พึงสำเหนียกให้ดีถึงความสงบนั้นแล

อีกข้อหนึ่งว่า

สนฺติมคฺคเมว พฺรูหย

จงพูนทางแห่งความสงบเทียว ฯ

อันผู้ปฏิบัติพระพุทธศาสนาจะประกอบกิจก็ดี จะประพฤติกิริยาก็ดี จะกล่าววาจาก็ดี จะดำริคิดก็ดี อย่างใดอย่างหนึ่ง พึงมุ่งความสงบเป็นที่ตั้ง ฯ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบท ก็เพื่อระงับอาสวโทษอันเกิดขึ้นแล้ว และเพื่อระวังอาสวโทษอันจะพึงเกิดขึ้นอีก โดยใจความก็คือเพื่อรักษาความสงบ ในท้ายพระปาติโมกข์อันสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือนสำแดงความข้อนี้ว่า

ตตฺถ สพฺเพเหว สมคฺเคหิ สมฺโมทมาเนหิ อวิวทมาเนหิ สิกฺขิตพฺพำ

แปลว่า อันภิกษุทั้งหลายทั้งมวลแล พึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ชอบกัน ไม่วิวาทกัน ศึกษาในสัตถุพจน์อันเป็นหลักสูตรนั้น ดังนี้ ฯ

ในฝ่ายคฤหัสถ์ทรงบัญญัติศีลมีองค์ ๕ คือ เว้นจากผลาญชีวิต เว้นจากทำโจรกรรม เว้นจากประพฤติผิดในกาม เว้นจากกล่าวเท็จ เว้นจากดื่มน้ำเมา ก็เพื่อความอยู่สงบแห่งมหาชน ฯ การบำเพ็ญจิตตสิกขา คือศึกษาทางจิต ได้แก่เจริญภาวนา ก็เพื่อรักษาความสงบแห่งจิต มิให้คิดฟุ้งซ่าน การบำเพ็ญปัญญาสิกขา คือศึกษาทางปัญญา ได้แก่เจริญวิปัสสนา ก็เพื่อกำจัดอาสวกิเลสอันเป็นข้าศึกแห่งความสงบจิต ฯ ความสงบเป็นผลที่มุ่งหมายตั้งแต่ภายนอกตลอดถึงภายใน ปฏิบัติได้อย่างนั้น จึงได้ชื่อว่า **อุปสนฺโต** ผู้สงบระงับ ฯ มีคาถาพระพุทธภาษิตสาธกความข้อนี้ว่า

สนฺตกาโย สนฺตวาโจ สนฺตมโน สุสมาหิโต
วนฺตโลกามิโส ภิกฺขุ อุปสนฺโตติ วุจฺจติ ฯ

แปลว่า ภิกษุผู้มีกายสงบแล้ว มีวาจาสงบแล้ว มีใจสงบแล้ว ตั้งมั่นดีแล้ว มีอามิสคือเหยื่อในโลกอันคายทิ้งเสียแล้ว เรากล่าวว่า ผู้สงบระงับ ดังนี้ ฯ

สันติย่อมเป็นมูลแห่งสุขอันไม่เจือด้วยอามิส เรียก นิรามิสสุข เป็นสุขอย่างสุขุม เป็นสุขอันแท้จริง มีพระพุทธภาษิตว่า

นตฺถิ สนฺติปรมำ สุขำ

สุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี ฯ

ความสุขเพราะได้ลาภได้ยศได้สรรเสริญ เป็นสุขอิงอามิสเรียก สามิสสุข เป็นสุขเจือด้วยทุกข์ เป็นผลอันจะพึงมีมาด้วยกัน บัณฑิตไม่พิจารณาเห็นว่า เป็นสุขอันแท้จริงเหมือนสุขเกิดแต่ความสงบ ฯ

นิพฺพานำ ปรมำ วทนฺติ พุทฺธา

ท่านผู้รู้ทั้งหลายย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นธรรมอย่างยิ่ง

ก็เพราะพระนิพพานเป็นยอดแห่งความสงบ คำสอนอันเว้นสันติเสียแล้วจึงเป็นศาสนธรรมมิได้เลย ในทางคดีธรรม สันติย่อมเป็นคุณสมบัติอย่างยิ่ง ไม่มีอย่างอื่นจะพึงเปรียบปาน ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงตั้งและแก้ไขพระราชกำหนดกฎหมายโดยคำแนะนำและยินยอมแห่งสภานิติบัญญัติก็ดี พระราชทานอำนาจแก่ศาลยุติธรรมก็ดี โปรดให้จัดการอารักขาภายในก็ดี ทรงบำรุงการทหารก็ดี ทรงรักษาพระราชไมตรีกับนานาประเทศให้สนิทสนมก็ดี ก็เพื่อความสงบราบคาบแห่งพระราชอาณาจักรทั้งภายในทั้งภายนอกตามราชธรรมแห่งพระมหากษัตริย์ นี้จัดเป็น**มงคล-วิเสส ประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คืออุบายการปกครองพระราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขของปวงชน เป็นธงชัยเฉลิมชาติ เมื่อทรงสมบูรณ์ด้วยสมบัติอันเป็นเครื่องประดับสำหรับท่านผู้เป็นบุรุษรัตน์ ก็ย่อมสำเร็จเป็นอุบายวิธีการปกครองพระราชอาณาจักรให้ราบรื่นโดยเกษมสวัสดี ในที่นี้จักรับพระราชทานยกขัตติยสมบัติที่โบราณบัณฑิตได้กราบทูลถวายแด่พระมหากษัตริย์เจ้าขึ้นถวายวิสัชนา มีที่มาใน**หังสชาดก วีสตินิบาต** เรื่องย่อในหังสชาดกว่า พระยาหงส์โพธิสัตว์ มีนามว่าธตรฐ ได้ยกสมบัติของพระมหากษัตริย์เจ้าขึ้นตั้งเป็นข้อปุจฉา ทูลถามแด่พระเจ้ากรุงพาราณสี โดยคาถาประพันธ์ มีอาทิดังนี้ ว่า

กจฺจิ นุ โภโต กุสลำ กจฺจิ โภโต อนามยำ
กจฺจิ รฏฺฐมิทำ ผีตำ ธมฺเมน อนุสิสฺสติ ฯ

แปลว่า พระองค์ทรงพระสำราญนิรทุกข์อยู่หรือ และรัฐมณฑลอันสมบูรณ์นี้ พระองค์ทรงปกครองดีโดยธรรมอยู่หรือ ฯ

โทษเป็นเครื่องเสื่อมเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มีในหมู่เสนาอำมาตย์ราชเสวกของพระองค์บ้างหรือ อนึ่ง เหล่าปัจจามิตรของพระองค์คงห่างออกไปไม่กำเริบกล้า ดุจฉายาไม่ยึดทางทักษิณทิศฉะนั้นหรือ ฯ อนึ่ง พระราชเทวีของพระองค์เป็นผู้เช่นกันโดยสกุลสมบัติ เชื่อฟังพระองค์ ตรัสเพ็ดทูลด้วยพระวาจาอ่อนหวานเป็นที่ทรงยินดี ทรงพระรูปกัลยาณี มีพระราชโอรสดำรงพระอิสริยยศแล้ว ยังอยู่ในอำนาจประพฤติต้องพระราชอัธยาศัยอยู่ละหรือ ฯ ข้าแต่พระองค์ผู้ดำรงรัฐให้วัฒนะ พระราชบุตรของพระองค์มีมากหลาย ล้วนมีพระชาติอันดี มีพระปัญญาว่องไว สามัคคีชื่นบานในราชกิจนั้น ๆ อยู่หรือ ฯ พระเจ้ากรุงพาราณสีตรัสตอบรับทุกข้อต้น ๆ มา และตรัสตอบปุจฉาข้อหลัง แล้วตรัสขอให้พระยาหงส์โพธิสัตว์สั่งสอนพระราชบุตร ดังนี้ว่า

สตๆ เอโก จ เม ปุตฺตา ธตรฏฺฐ มยา สุตา

ดูก่อนพระยาธตรฐ บุตรของข้าพเจ้ามี ๑๐๑ พระองค์ ขอท่านจงกล่าวกรณียกิจแก่เธอทั้งปวง ผู้จะไม่ล่วงวาจาของท่าน ฯ

พระยาธตรฐปรารภพระราชกุมาร กล่าวแสดงเหตุแห่งหายนะและวัฒนะถวาย ดังนี้ว่า

อุปฺปนฺโนปิ เจ โหติ ชาติยา วินเยน วา เป็นต้น

มีเนื้อความว่า แม้ผิว่ากุลบุตรเป็นผู้ถึงพร้อมแล้ว ด้วยชาติก็ดี ด้วยมรรยาทก็ดี แต่กระทำความเพียรในกรณีล้าหลังย่อมจะจมอยู่ในวิบัติดังห้วงชลธี ฯ เมื่อเขามีปัญญาบกพร่องช่องใหญ่ ๆ ย่อมจะเกิดขึ้นมากมาย ดุจคนอยู่ในที่มืด ณ ราตรี ย่อมแลเห็นรูปทั้งหลายเขื่องไปกว่าจริงทั้งนั้น ฯ

อธิบายว่า เมื่อเหตุอันใดอันหนึ่งเกิดปรากฏขึ้นเฉพาะหน้า ไม่มีปัญญาพอจะทาน เขาย่อมอนุมานเห็นเป็นข้อติดขัดใหญ่โตเกินวิสัย ฯ ผู้สำคัญในกิจการอันมิใช่แก่นสารว่าเป็นแก่นสาร ย่อมไม่ได้ปัญญาญาณเป็นเครื่องรู้ ย่อมจะจมอยู่ในอันตรายประดุจมฤคทรายอันตกซอกเขาฉะนั้น ฯ แม้หากนรชนเป็นคนชั้นต่ำ แต่เป็นผู้ขยัน มีปัญญาถึงพร้อมด้วยศีลมรรยาท ย่อมโอภาสเพียงดังกองเพลิงราตรี ฯ พระองค์จงทรงถือความข้อนี้เป็นอุทาหรณ์ฝึกสอนพระราชบุตรในวิทยา คนมีปรีชาพึงเจริญขึ้นได้ ดุจพืชหว่านไว้ในนาย่อมงอกงามเพราะน้ำฝนฉะนั้น ฯ

รับพระราชทานประมวลความแห่งคาถาทั้งหลายนั้น โดยใจความว่า โบราณบัณฑิตได้ยกขัตติย-สมบัติ ๖ ประการ ขึ้นกราบทูลถวายแด่พระมหากษัตริย์ เพื่อได้ทรงพิจารณา ทรงรักษา และทรงปฏิบัติก็ย่อมจะเป็นไปเพื่อความสุขสิริสวัสดิ์แก่พสกนิกรผู้อยู่ใต้พระราชอาณา ขัตติยสมบัติ ๖ ประการนั้น คือ

๑. อาโรคยสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยความปราศจากโรค คุณข้อนี้ย่อมเป็นสมบัติอันสำคัญของพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงพระสำราญหาพระโรคมิได้ ย่อมสามารถยังราชกิจให้ลุล่วงไม่ติดขัด ฉะนั้น ความทรงพระสำราญจึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

๒. อารักขสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยปกครองพระราชอาณาจักรโดยธรรม นี้ย่อมเป็นสมบัติอันสำคัญ เพราะประชาชนจะอยู่เกษมสุขหรือมีทุกข์มีภัย ก็เพราะอาศัยพระมหากษัตริย์ทรงตั้งอยู่ในธรรม หรือทรงเหินห่างจากธรรมเป็นเหตุมีกำลังกล้า พระราชอาณาจักรจะวัฒนาหรือทรุดโทรมก็เพราะพระราชจรรยาของพระมหากษัตริย์ ฉะนั้น ความปกครองพระราชอาณาจักรโดยธรรม จึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

๓. ปริวารสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยบริวาร คือผู้ร่วมการงานในราชกิจ เหล่าเสนาอำมาตย์ราชเสวกย่อมเป็นกำลังในราชการ ถ้าเป็นคนตรงในหน้าที่ มีความเที่ยงธรรม มีเมตตา มีความกล้า และมีปรีชาเป็นคุณสมบัติ ซื่อสัตย์จงรักภักดีในพระมหากษัตริย์ของตน แม้ชีวิตก็ยอมพลีถวายได้ เช่นนี้ย่อมเจริญราชการเพิ่มพระราชอภินิหารให้ปกแผ่ร่มเย็นทั่วรัฐสีมา เหตุดังนั้น ความถึงพร้อมด้วยบริวารจึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

๔. อภัยสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยความไม่มีภัย คือปราศจากอริราชศัตรู อันจะมีมาแต่ภายนอก พระมหากษัตริย์ทรงประกอบพระราโชบายระงับปัจจามิตรเสียด้วยพระเดชานุภาพ หรือทรงผูกพันไว้ด้วยสัมพันธไมตรีเช่นนี้ พระราชอาณาจักรย่อมเกษมสุขปราศจากภัย เหตุนั้น ความไม่มีภัยจากอริราชศัตรูจึงจัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

๕. ทารสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยขัตติยนารีรัตน์คู่พระบารมี จัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

๖. ปุตตสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยพระราชโอรสเฉลิมวงศ์ จัดเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ประการ ๑ ฯ

ต่อไปนี้ พระยาธตรฐแสดงเหตุแห่งหายนะและวัฒนะ ติโทษแห่งความเกียจคร้านประกอบกิจล้าเวลา และความเบาปัญญาไม่รู้เท่าเหตุการณ์ ว่าเป็นเหตุตกอับของกุลบุตรผู้ถึงพร้อมด้วยชาติสมบัติ สรรเสริญคุณแห่งวิริยะและปัญญาเป็นไปกับด้วยศีลาจารวัตร ว่าเป็นเหตุรุ่งเรืองแม้ของนรชนผู้ต่ำสกุลด้วยประการฉะนี้ ฯ ขัตติยสมบัติ ๖ ประการ เป็นเครื่องประดับสำหรับพระมหากษัตริย์เจ้า มีปรากฏในหังสชาดก วีสตินิบาต ดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงสมบูรณ์ด้วยพระขัตติยสมบัติ อันเป็นอุปัตถัมภกปัจจัยแก่รัฏฐาภิปาลโนบายเป็นอันดี ยิ่งกว่านี้ เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ศกนี้ นับเป็นมหามงคลวาร ที่สมเด็จ

บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ ทรงได้พระราชลาภอันประเสริฐ คือสมเด็จพระราชโอรสซึ่งเป็นเหตุแห่งพระปีติโสมนัส ด้วยทรงได้พระราชโอรสสมหวัง แต่มิใช่เป็นเพียงพระราชลาภในส่วนพระองค์เท่านั้น ยังเป็นเหตุให้เกิดปีติปราโมทย์เป็นอย่างยิ่งแก่พสกนิกรทุกทั่วหน้า ผู้อยู่ใต้พระบารมีผู้จงรักภักดีในพระองค์พระมหากษัตริย์พระประมุขแห่งชาติ เพราะต่างก็มุ่งมาดปรารถนาที่จะได้องค์พระรัชทายาทผู้สืบพระราชสันตติวงศ์ดำรงรัฐสีมาอาณาจักรสืบต่อไป เป็นที่ร่มเกล้าของชาวประชา พระราชลาภอันประเสริฐนี้จึงเป็นเหตุเพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภินิหารบารมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า ขัตติยสมบัติแห่งองค์พระมหากษัตริย์ จัดเป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย เป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **สหกรณ์ ๑ สันติ ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิ-สิริสวัสดิ์ จึงจัดเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการ ๆ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๖

ในศกนี้ (๒๔๙๖) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **กาลัญญุตา ๑ ปุตตสังคหะ ๑** และ **รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑ ฯ**

กาลัญญุตา นั้น คือความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา ในอันจะประกอบกิจนั้น ๆ คุณข้อนี้ย่อมเป็นสำคัญในอันประกอบการงาน ถ้าบุคคลไม่เป็นกาลัญญู เมื่อถึงคราวที่ควรทำก็หาทำไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็จะคลาดจากประโยชน์ที่ควรได้ควรถึง ประโยชน์ซึ่งได้อยู่แล้ว ก็กลับจะเสื่อมเสียไป ภัยอันตรายก็ได้ช่องที่จะเกิดมี ข้อนี้พึงสาธกด้วย**ทีฆาวุชาดก**ตอนต้น ครั้งพระเจ้าพรหมทัตผู้ครองแคว้นกาสีเสด็จกรีธาพลไปตีโกศลรัฐ พระเจ้าทีฆีติผู้ผ่านสมบัติในอาณาจักรโกศล ทรงพระดำริเห็นว่า โกศลรัฐเป็นอาณาจักรน้อย ทั้งขัดสนด้วยกำลังทรัพย์รี้พลพาหนะ ศัสตราวุธยุทธภัณฑ์และเสบียงอาหารก็บกพร่องไม่บริบูรณ์ ไม่มีทางจะต่อยุทธกับพระเจ้าพรหมทัตผู้มีกำลังอันใหญ่ได้ ครั้นลงสันนิษฐานเช่นนี้แล้วก็ทิ้งพระนครเสีย ปลอมพระองค์พามเหสีปลาตไป พระเจ้าพรหมทัตก็ได้โกศลรัฐโดยง่ายดายไม่พักต้องรบ ซ้ำยังจับพระเจ้าทีฆีติกับพระมเหสีได้ในภายหลังอีกด้วย เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าโกศลรัฐแม้เป็นประเทศน้อยแต่ตั้งอยู่ติดต่อกับแคว้นกาสีอันเป็นประเทศใหญ่ เมื่อยังดำรงความเป็นเอกราชอยู่ ก็ชอบที่จะตระเตรียมรี้พลพาหนะ สั่งสมทรัพย์พัสดุศัสตราวุธยุทธภัณฑ์และเสบียงอาหาร จัดการป้องกันรักษาและทะนุบำรุงให้สมบูรณ์ เพื่อจะได้เป็นเครื่องเพิ่มพูนกำลังยิ่งขึ้นไป จนสุดวิสัยที่จะอาจเป็น อันกิจเช่นนี้จำจะต้องทำให้พร้อมไว้ในเวลาสงบยังไม่มีศัตรูมารบกวน จะปล่อยไว้ให้ขาดตกบกพร่อง จะตระเตรียมเฉพาะในยามเมื่อต้องการ ไหนเลยจะทัน การละเลยให้ล่วงเวลาเป็นเหตุแห่งหายนะเมื่อภายหลัง ดังสาธกมานี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ชนผู้ไม่รู้จักกาล แม้เมื่อทำกิจแต่ทำให้ผิดสมัย คือ ด่วนทำเสียแต่เมื่อยังไม่ทันถึงเวลา การงานก็หาสำเร็จผลดีไม่ ข้อนี้พึงเห็นอุทาหรณ์ในเรื่อง**พระเจ้าอชาตศัตรู**ผู้ครองมคธรัฐทำสงครามกับพวกกษัตริย์ลิจฉวีผู้ครองแคว้นวัชชี ในเวลาที่พวกเธอกำลังตั้งอยู่ในสามัคคีธรรมพร้อมเป็นสมานฉันท์ ช่วยกันต่อสู้ป้องกันอาณาจักรด้วยความองอาจ ท้าวเธอก็ไม่สามารถจะได้ชัยชนะต่อภายหลังแต่งกลอุบาย ปล่อยวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ ไปยุยงให้แตกสามัคคีจากกัน จึงได้มีชัยตี

ได้แคว้นวัชชีมาอยู่ใต้พระราชอำนาจของพระองค์ ข้อนี้ก็ให้สันนิษฐานว่า ครั้งก่อนยังไม่เป็นเวลา การจึงไม่สำเร็จสมหมาย ครั้นภายหลังประกอบถูกคราวจึงสำเร็จได้ แม้ในคัมภีร์ชาดกท่านก็ได้ยกความข้อนี้ขึ้นแสดงโดยเป็นพระราชาภาษิตของพระเจ้าคามณี ว่า

อปิ อตรมานานำ ผลาสาว สมิชฺฌติ

เออก็ ความหวังในวิบุลผลย่อมสำเร็จแก่บุคคลผู้มีปรีชาญาณ ค่อยประกอบการงานโดยอุบายไม่มักง่ายด่วนเห็นแต่ได้เข้าว่า ดังนี้ ฯ

อีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อถึงเวลาก็หาประกอบกิจที่จะพึงทำไม่ ปล่อยให้กาลล่วงไปเสียแล้วจึงปรารภจะทำเมื่อภายหลัง เมื่อเป็นดังนี้ก็จะคลาดจากประโยชน์ที่จะพึงได้พึงถึง แม้สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าก็ได้ทรงพระปรารภความจากประโยชน์เพราะคลาดจากเวลา ดังพระพุทธภาษิตว่า

อุฏฺฐานกาลมฺหิ อนุฏฺฐหาโน
ยุวา พลี อาลสิยำ อุเปโต เป็นต้น

แปลว่า ชนผู้ยังหนุ่ม มีกำลังว่องไว แต่เข้าไปถึงความเกียจคร้าน ไม่ขยันในกาลที่ควรจะเพียรมีใจในอันดำริจมเสียแล้ว มัวเกียจคร้านเสีย ย่อมจะไม่ได้ประสบพบทางด้วยปัญญา ฯ

พระพุทธภาษิตข้อนี้ ควรเป็นเครื่องเตือนใจชนผู้ตั้งอยู่ในวัยอันเจริญ เพื่อประกอบความเพียรในสมัยที่ตนยังสามารถ จะได้ไม่คลาดจากประโยชน์ที่จะพึงได้พึงถึงทั้งทางโลกทางธรรม บุคคลผู้ไม่รู้กาลถึงคราวก็ไม่ประกอบกิจ หรือทำให้ผิดเวลา ด่วนไปบ้าง ช้าไปบ้าง ย่อมได้ความเสื่อมเสีย มีตัวอย่างดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฯ ฝ่ายบุคคลผู้เป็นกาลัญญูรู้จักกาลสมัย ทำธุระให้สบเวลา ได้ชื่อว่า **ปฏิรูปการี** ผู้ทำสมควร ย่อมจะได้บรรลุความเจริญด้วยวิบุลผลตั้งต้นแต่โภคสมบัติ แม้สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสสรรเสริญบุคคลเห็นปานนั้น ด้วยพระพุทธพจนประพันธ์ ว่า

ปฏิรูปการี ธุรวา อุฏฺฐาตา วินฺทเต ธนำ

ชนผู้มีกิจธุระ ตั้งอุตสาหะทำให้สมควร คือให้ต้องตามกาลเทศะโดยปกติของตน ย่อมจะได้ทรัพย์มาเป็นผลแห่งความประกอบชอบ ดังนี้ ฯ

ข้อความที่กล่าวมาข้างต้น แม้จะหมายบุคคลเป็นเจ้าการถึงอย่างนั้นก็เป็นสาธารณ์ทั่วถึงแก่ชนผู้เนื่องกันเป็นหมู่เหล่า เช่นจำพวกที่เนื่องกันโดยสัญชาติตั้งอยู่เป็นปึกแผ่น กล่าวโดยอุปจารโวหารว่าประเทศหรือชาติใหญ่หรือน้อยก็ตามที ต่างตั้งอยู่ในสามัคคีพร้อมเพรียงเป็นใจเดียวกัน มีความหมั่นประกอบกิจธุระให้ต้องตามกาลเทศะและหน้าที่ไม่ปล่อยให้บกพร่อง เป็นปฏิรูปการีทำสมควรแล้วประเทศหรือชาตินั้นก็มั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ อันจะเป็นกำลังในอันที่จะจัดการป้องกันทะนุบำรุงให้ยิ่งขึ้นไป แต่นั้นเกียรติยศอำนาจสง่าราศีก็จะเกิดมีขึ้นตามกัน เป็นที่นับถือและเกรงขามของประเทศหรือชาติอื่น ๆ เป็นอันตั้งตนได้และสามารถรักษาตนด้วยตนเอง ความเจริญสมบูรณ์อันจะเกิดมีแก่หมู่ย่อมเป็นผลที่ชนในหมู่ประกอบชอบแก่กาลเทศะด้วยความพร้อมเพรียงด้วยประการฉะนี้ ฯ กาลัญญุตา

มีอรรถาธิบายดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ย่อมสำหรับกับกาลลิกกิจ คือธุระอันจะพึงทำเป็นคราวเป็นสมัย ฯ

อีกบรรยายหนึ่ง ความเป็นผู้รู้จักใช้เวลาประจำวัน ก็ชื่อว่ากาลัญญุตา เป็นคุณที่จะพึงปรารถนาในนิพัทธกิจ คือธุรกิจอันจะพึงทำติดต่อไป ความปล่อยให้เวลาเสียไปเพียงใดเป็นความเสียประโยชน์เพียงนั้น สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้าจึงประทานพระบรมพุทโธวาทแก่ภิกษุทั้งหลายไว้เป็นเครื่องเตือนจิต ดังนี้ว่า

กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺตีติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหं
ปจฺจเวกฺขิตพฺพं

อันผู้เป็นบรรพชิตควรพิจารณาคำนึงเนือง ๆ ว่า เราทำอะไรอยู่ วันคืนล่วงไป ๆ ดังนี้ ฯ

เวลาที่ล่วงไปย่อมไม่กลับหลัง จึงควรให้ล่วงไปด้วยดี พระองค์จะทรงแสดงแบบอย่างในข้อนี้อันสมควรแก่บรรพชิต จึงทรงแจกนิทเทศแห่งกาลัญญุตาวิกัปหลัง ดังนี้ว่า

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาลญฺญู โหติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้จักกาลเป็นไฉน ?

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาลํ ชานาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้จักกาลว่า นี้กาลแห่งอุทเทศ คือเรียนหรือบอกบาลี นี้กาลแห่งปริปุจฉา คือถามหรือให้อธิบายความแห่งอุเทศนั้น นี้กาลแห่งอันบำเพ็ญเพียร นี้กาลแห่งอันพักผ่อน ภิกษุเป็นผู้รู้จักกาล ฉะนี้ ฯ

ในฝ่ายคฤหัสถ์ พระองค์ตรัสพระพุทธพจน์แสดงอย่างไว้ทั้งข้างเสียข้างดี ดังนี้ว่า

อติสีตं อติอุณฺหं อติสายมิทं อหุ
อิติ วิสฺสฏฺฐกมฺมนฺเต อตฺถา อจฺเจนฺติ มาณเว

ประโยชน์ที่ประสงค์ทั้งหลาย ย่อมล่วงเลยหมู่มาณพ ผู้มีการงานอันสละเสีย ด้วยอ้างเลศว่าหนาวนัก ร้อนนัก เวลาเย็นนักแล้ว ดังนี้เป็นต้น ฯ

โย จ สีตญฺจ อุณฺหญฺจ ติณา ภิยฺโย น มญฺญติ
กรํ ปุริสกิจฺจานิ โส สุขา น วิหายติ

ส่วนชนใด ไม่สำคัญเห็นหนาวและร้อนยิ่งกว่าหญ้า อธิบายว่า ติณชาติ เป็นของไม่สำคัญอันใดในเมื่อนำเข้าไปเทียบด้วยไม้ใหญ่ฉันใด หนาวและร้อนก็เป็นตามฤดูกาล ไม่ควรถือเป็นประมาณ ในเมื่อนำเข้าไปเทียบกับเวลาที่จะต้องเสียไป ชนนั้นทำกิจของบุรุษอยู่ ย่อมไม่คลาดจากสุข ดังนี้ ฯ

บุคคลผู้รู้จักใช้กาลให้มีผลเพียงไร ก็จัดว่าเป็นปฏิรูปการีผู้ทำสมควร ย่อมอาจประกอบกิจให้ลุล่วงไปด้วยดี ได้ผลไพบูลย์กว่าชนผู้ไม่รู้จักใช้เวลา ถึงปราชญ์ผู้ปรีชาคิดประดิษฐ์เครื่องอุปกรณ์นั้น ๆ ขึ้นหลากหลาย ก็ด้วยความมุ่งหมายจะได้ใช้เวลาให้จุธุระได้มากเป็นที่ตั้ง ฯ ความประพฤติแม่นยำในเวลายังเป็นธรรมเนียมที่จำปรารถนา ก็ด้วยความประสงค์ดุจเดียวกัน กาลัญญุตาในวิกัปหลังนี้ ย่อมสำหรับกับนิพัทธกิจ คือกิจเนืองนิตย์ ฯ สัปปุริสบุคคล ตั้งต้นแต่พระพุทธเจ้าลงมา ย่อมตั้งอยู่ในกาลัญญุตา ประกอบกิจให้ถูกสมัย รู้จักใช้เวลาให้เป็นผล จัดว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย คุณข้อนี้จึงนับว่าเป็นสัปปุริสธรรมประการหนึ่ง ฯ

อันกาละนี้ ย่อมมีความเปลี่ยนแปลงไป เพราะความปรวนแปรแห่งโลกสันนิวาสคือหมู่สัตว์ที่อาศัยโลกอยู่ ฯ อันโลกสันนิวาสนี้ ก็เป็นสังขตธรรมอันธรรมดาแต่งขึ้น ย่อมตกอยู่ในวิสัยของธรรมดา ตั้งหน้าแต่จะตกลง จำต้องมีกำลังทานไว้ จึงจะทรงอยู่ได้ แต่กำลังนั้นก็มีปกติไม่เสมอกัน ยิ่งบ้างหย่อนบ้าง ข้อนี้เป็นเหตุให้จำต้องขวนขวายของฝ่ายที่อ่อนเพื่อได้กำลังพอที่จะทรงอยู่ ไม่เช่นนั้นก็ทรงอยู่ไม่ได้ ดุจพัสดุที่ไม่มีอะไรรองรับหรือทานไว้ ก็มีปกติที่จะตกลงสู่ปฐพี ที่สุดจนชั้นมีใครประดิษฐ์เครื่องอุปกรณ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นได้ อันจะให้คุณหรือโทษแก่โลกทั้งปวง หรือแต่เพียงบางส่วน ก็ยังเป็นเหตุแห่งความแปรปรวนของโลกได้ เหตุดังนั้น สังขารพิเศษ คือสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น จึงปรากฏเป็นของประณีต เป็นที่พึงปรารถนาในกาลบางครั้ง เลวทรามไม่เป็นที่พึงปรารถนาในกาลบางคราว เปลี่ยนยุคเปลี่ยนสมัยไป ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงดำรงอยู่ในพระคุณข้อนี้ ทรงปฏิบัติพระองค์มาโดยสมควรแก่กาลสมัย เมื่อทรงดำรงอยู่ในปฐมวัย ทรงพระวิริยอุตสาหะบากบั่นในการทรงศึกษาศิลปวิทยาเป็นอันดี จนทรงมีพระปรีชาสามารถ สมแก่สถานะที่จะทรงดำรงความเป็นองค์พระประมุขแห่งชาติครั้นถึงเวลาอันสมควรแล้ว เสด็จนิวัตคืนสู่พระราชอาณาจักร ทรงรับพระภาระเอาพระราชหฤทัยใส่สอดส่องในพระราชกรณียกิจ ทรงพิจาณาเลือกสรรแต่งตั้งรัฐบาลและข้าราชการผู้มีหน้าที่ในส่วนนั้น ๆ ให้ดำรงอยู่ในตำแหน่ง เพื่อได้ปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจที่จะอำนวยประโยชน์เป็นความเจริญแก่พระราชอาณาจักร และเป็นความร่มเย็นแก่พสกนิกรโดยเต็มสถานะที่จะพึงเป็นไป ใช่แต่เท่านั้น เมื่อได้ทรงทราบถึงทุกข์ภัยอันเกิดมีแก่พสกนิกร ก็ทรงหวั่นพระราชหฤทัยด้วยพระมหากรุณา เช่นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพสกนิกรผู้ต้องอุทกภัยในท้องที่จังหวัดภาค ๗ บางส่วน และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ บำบัดทุกข์แก่ผู้ต้องภัย ด้วยพระราชอัธยาศัยที่เพียบพูนด้วยพระมหากรุณา ฯ

รัฐบาลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้รับสนองพระราชภาระก็ปฏิบัติอยู่โดยกาลัญญุตา จัดทำกิจการนั้น ๆ โดยควรแก่สมัย เหมาะแก่เวลา ประชุมปรึกษาพิจารณาสอดส่องในกิจการอันจะพึงจัดพึงทำ จัดการรักษาคุ้มครองป้องกันเป็นอันดี เช่นที่ได้จัดบำรุงกำลังของประเทศให้มีสมรรถภาพในอันที่จะป้องกันอันตรายภายนอกมิให้มาย่ำยีบีฑา จัดการปกครองรักษาความสงบภายในให้ประชาราษฎร์มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สมบัติมั่นคง ป้องกันอันตรายอันจะเกิดแต่พวกมิจฉาชีพ ให้

ประชาราษฎร์ได้ช่องในอันที่จะประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยสะดวก เร่งขยายการศึกษาสร้างกุลบุตรกุลธิดา ให้เป็นผู้มีสามารถในกรณียะ ส่งเสริมบำรุงการกสิกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรมให้เจริญขึ้นโดยลำดับ เร่งจัดการคมนาคมให้ทั่วถึงตลอดราชอาณาจักร อำนวยความสะดวกแก่กรรมทั้งสามอย่างนั้น อันเป็นเหตุให้เกิดความมั่งคั่งแก่การคลังแห่งประเทศ และรักษาสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศให้สนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น พร้อมทั้งทำความติดต่อร่วมด้วยกรณียกิจนานาประการ ทั้งนี้เนื่องด้วยกาลัญญุตา ความรู้จักกาลเวลาที่จะพึงจัดพึงทำให้เหมาะสมแก่สถานะเพียงไร ไม่ปล่อยให้ล่วงไปโดยมิได้ยึดถือประโยชน์ไว้ ถ้ามิฉะนั้นก็จะเข้าในพระพุทธภาษิตว่า

ขณาตีตา หิ โสจนฺติ

บุคคลทั้งหลายที่ปล่อยให้ขณะล่วงไปเสีย ย่อมจะต้องเศร้าโศกรันทด ฯ

ความก้าวหน้าแห่งประเทศชาติที่เนื่องด้วย**กาลัญญุตา**นี้ เป็นเหตุเพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภินิหารบารมีในสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า จึงนับว่าเป็น**มงคลวิเสส**อันล้ำเลิศ ให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์อันไพศาล **เป็นประการที่ต้น** ฯ

ปุตตสังคหะ ข้อสองนั้น มีพรรณนาว่า บุตรนั้น ในชั้นเดิมได้แก่ผู้ที่สืบสายเป็นชั้นรองลงมาแต่ตน แต่ในชั้นหลังเป็นชื่อแม้แห่งชนอื่นผู้ตั้งอยู่ในฐานเช่นนั้น มีบุตรบุญธรรมเป็นที่อ้าง ฯ เป็นธรรมดาของโลกสันนิวาส เมื่อเกิดมาก็ต้องพึ่งอาศัยมารดาบิดาเลี้ยงดูไปก่อนกว่าจะสามารถทรงตนเองได้ ปกติข้อนี้มีทั่วไปในกำเนิดสรรพสัตว์ เหตุดังนั้น การเลี้ยงรักษาบุตรของตนจึงเป็นหน้าที่ของมารดาบิดาแต่เดิมมา การแสวงหาโภคทรัพย์ก็เพื่อประโยชน์แก่กิจนี้ประการหนึ่ง เมื่อได้ทำแล้วก็ชื่อว่าได้ถือประโยชน์แห่งโภคทรัพย์ เป็นอันจับจ่ายด้วยดี ไม่มีข้อที่จะพึงครหา แม้สมเด็จพระบรมศาสดาก็ทรงยกขึ้นตรัสว่า เป็นกิจของพระอริยสาวกผู้ครองฆราวาส มีแจ้งในพระบาลีสิงคาลสูตรว่า

อุฏฺฐานวีริยาธิคเตหิ โภเคหิ ฯ เป ฯ ปุตฺตทารๆ สุเขติ ปีเณติ สมฺมา
สุขๆ ปริหรติ

แปลความว่า อริยสาวกในพระศาสนานี้มีโภคทรัพย์ ได้มาแล้วด้วยความเพียรคือความหมั่นอันตนสั่งสมแล้วด้วยกำลังพาหาจนเสโทโซมกาย เป็นของเกิดขึ้นแล้วโดยธรรม ได้มาแล้วโดยธรรม ย่อมอุปถัมภ์ ยังบุตรภรรยาให้เป็นสุขอิ่มหนำ บริหารบำรุงให้สำราญโดยชอบ ดังนี้ ฯ

ปุตฺตา วตฺถุ มนุสฺสานๆ

บุตรเป็นวัตถุที่ตั้งของมนุษย์ทั้งหลาย คือเป็นผู้จะสืบสายให้วงศ์สกุลเจริญแพร่หลายด้วยประชาดุจพื้นพสุธาเป็นที่งอกขึ้นแห่งหมู่ไม้ เจริญจนเป็นดงใหญ่ที่สุดก็มีฉันนั้น ฯ

แต่บุตรนั้นมี ๓ ประเภท คือ **อภิชาตบุตร ๑ อนุชาตบุตร ๑ อวชาตบุตร ๑ ฯ** บุตรผู้เกิดเป็นคนเลิศล่วงมารดาบิดาขึ้นไป ชื่อว่า อภิชาตบุตร บุตรผู้เกิดเป็นคนสมแก่ชนกชนนี ชื่อว่า อนุชาตบุตร บุตร

ผู้เกิดเป็นคนเลวทรามกว่าบุพการี ชื่อว่า อวชาตบุตร บุตรผู้อติชาตย่อมสามารถจะตั้งและดำรงวงศ์สกุลให้เจริญกว่าพื้นเดิม บุตรผู้อนุชาตย่อมอาจรักษาวงศ์สกุลให้ถาวรสืบไป บุตรผู้อวชาตมีแต่จะทำวงศ์สกุลให้เสื่อมสูญ มีอุปมาเหมือนพันธุ์ไม้ได้รับบำรุงของเจ้าของงดงามเรี่ยวแรงกว่าพันธุ์เดิม ก็ย่อมจะเผล็ดดอกออกผลสืบพันธุ์ไปได้นาน ที่ปานกลางเป็นแต่เสมอพันธุ์เดิมก็ยังใช้ได้ พันธุ์ยังจะสืบไปได้อีก ที่เล็กแคระจะเผล็ดดอกออกผลก็เต็มแกน ไม่เป็นที่ยินดีของเจ้าของต้องถูกตัดทอนถอนพืชพันธุ์ฉันใด ข้ออุปไมยคือบุตร ก็ฉันนั้น ฯ เหตุดังนั้น มารดาบิดาจึงบริหารทะนุบำรุงบุตรของตน ให้ยิ่งขึ้นไปกว่าการเลี้ยงโดยปกติ บุตรจะได้พ้นจากความเป็นอวชาตและสามารถดำรงวงศ์สกุลให้ถาวรสืบไปชั่วกาลนาน ฯ

สมเด็จพระโลกนาถเจ้าโปรดประทานพระบรมพุทโธวาทไว้แก่สิงคาลมาณพ ตรัสหน้าที่ของมารดาบิดาจะพึงทะนุบำรุงบุตร ๕ สถาน คือ **“ปาปา นิวาเรนฺติ”** ห้ามจากโทษอันลามก ๑ **“กลฺยาเณ นิเวเสนฺติ”** ให้ตั้งอยู่ในคุณดีงาม ๑ **“สิปฺปํ สิกฺขาเปนฺติ”** ให้ศึกษาศิลปะ ๑ **“ปฏิรูเปน ทาเรน สโยเชนฺติ”** ให้ประกอบด้วยคู่ครองที่สมควร ๑ **“สมเย ทายชฺชํ นิยฺยาเทนฺติ”** มอบทรัพย์ให้ในสมัย เป็นต้นว่า ในเวลามีเรือน ๑ ฯ ในสถานทั้ง ๕ นั้น ๒ สถานข้างต้นคือห้ามจากความชั่ว และให้ตั้งอยู่ในความดี เป็นเหตุทำบุตรให้เป็นคนประกอบด้วยคุณสมบัติ ที่จัดว่าเป็นอภิชาตหรืออนุชาต สถานที่ ๓ คือให้ศึกษาศิลปะนั้นเป็นเหตุทำบุตรให้เป็นผู้มีสามารถในอันจะก่อร่างสร้างตน ๒ สถานข้างหลัง คือการปลูกฝังให้มีครอบครัวและให้ทรัพย์ นับว่าให้กำลังอุปถัมภ์บุตรให้เป็นผู้มีหลักฐาน ฯ มารดาบิดาผู้เป็นบัณฑิตวิจารณ์เห็นประโยชน์ดังกล่าวมา จึงเป็นภารธุระที่จะยังบุตรของตนให้ได้รับบริหารและฝึกหัดเป็นอันดี โดยสมควรแก่คุณานุภาพ ไม่ปล่อยปละละไว้ให้เสื่อมทราม ฯ อันบุตรนี้กล่าวโดยอริยโวหาร จัดเป็น **คหปตคฺคิ** เพลิงนายเรือนนายบ้าน โดยฐานที่จะต้องรับผิดชอบ ฯ เพลิงโดยปกติ บุคคลรู้จักใช้ย่อมยังประโยชน์ที่จะพึงสำเร็จด้วยความร้อน หรือด้วยแสงสว่างให้เกิดมี แต่ถ้าใช้ไม่ดี ก็อาจทำความพินาศให้ มีทั้งคุณและโทษฉะนี้ ฉันใด บุตรก็มีอุปไมยฉันนั้น มารดาบิดาหมั่นเป็นธุระให้ได้รับบริหารฝึกหัดดีแล้ว ย่อมเป็นประโยชน์แก่ตน ให้ได้ความชื่นบานเป็นผลแห่งความมีบุตร ดุจภาษิตว่า

นนฺทติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา

ผู้มีบุตรดีย่อมชื่นบานเพราะบุตรทั้งหลาย ดังนี้

ตลอดถึงได้สืบสกุลให้ยั่งยืนถาวร ถ้าปล่อยปละให้เสื่อมทรามก็จะทำความรำคาญเดือดร้อนให้เข้าในภาษิตแย้งคำข้างต้นว่า

โสจติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา

ผู้มีบุตรชั่วย่อมโศกเศร้าเพราะบุตรทั้งหลาย ดังนี้ ตลอดจนทำสกุลให้เสื่อมเป็นที่สุด ฯ

เพราะบรรยายดังกล่าวมา มารดาบิดาจึงตั้งใจบริหารรักษาบุตรของตนโดยชอบด้วยบริหารวิธีมีประการดังกล่าวแล้วในหนหลัง ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญปุตตสังคหะ สมด้วยขัตติยราชประเพณี อันไม่เพียงแต่จะสำเร็จประโยชน์ส่วนพระองค์ดำรงพระราชสกุลวงศ์เท่านั้น ยังอาจให้สำเร็จประโยชน์อันยิ่งใหญ่ไพศาลตลอดถึงพสกนิกร ทั่วรัฐสีมาอาณาจักร เพราะต่างก็จงรักภักดีมุ่งหมายที่จะอยู่ใต้พระบารมีแห่งพระองค์ พระมหากษัตราธิราชเจ้า สืบลำดับอนุชนลงไป อนึ่ง ประชาราษฎร์ทั้งหลายก็ตั้งอยู่ในที่เป็นประดุจพระราชบุตร ซึ่งทุกคนจะต้องอยู่ในข่ายแห่งพระมหากรุณา ที่ควรจะได้รับพระราชสงเคราะห์ พระราชานุเคราะห์โดยสมควร แม้องค์พระมหากษัตริย์แห่งชาติไทยในปางบรรพ์ที่รุ่งโรจน์ด้วยพระเกียรติคุณที่ประชาชาติจดจำอยู่มิรู้ลืม คือพระเจ้ารามคำแหงมหาราช ก็ทรงปกครองประชาราษฎร์โดยทำนองบิดากับบุตร จนมีพระเกียรติปรากฏเป็นพระเนมิตกนามว่า พ่อขุนรามคำแหง แม้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ในกาลใกล้นี้ที่มีพระเกียรติปรากฏเป็นพระราชเนมิตกนามว่า สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า ของชาวไทย ก็โดยพระราช-อัธยาศัยที่ซาบซึ้งด้วยพระมหากรุณา พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเพียบพูนด้วยพระมหากรุณาดังนี้ ย่อมได้รับความจงรักภักดีดื่มถึงใจแห่งประชาราษฎร์ แม้นด้วยคำสรรเสริญพระโอรสของพระเจ้าจักรพรรดินาถผู้เกิดสำหรับประดับพระบารมี ในจักกวัตติสูตร ว่า

ปโรสหสฺสํ โข ปนสฺส ปุตฺตา อเหสุ์ สูรา วีรงฺครูปา
ปรเสนปฺปมทฺทนา

พระราชโอรสของพระเจ้าจักรพรรดิราชนั้นมากกว่าพันพระองค์ ล้วนทรงแกล้วกล้า มีพระรูปต้องด้วยลักษณะวีรบุรุษ สามารถย่ำยีปรปักษ์เสียได้ ดังนี้ ฯ

พระคุณส่วน**ปุตตสังคหะ** เป็นมงคลอันล้ำเลิศ เป็นที่ตั้งแห่งอิฐวิบุลผลในพระองค์ กับทั้งอาณาจักร จัดว่าเป็น**มงคลวิเสสอีกประการหนึ่ง เป็นประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คืออุบายวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตรา-ธิราชเจ้าย่อมเป็นมิ่งขวัญแห่งราชอาณาจักร ปรากฏมาแต่ดึกดำบรรพ์ ก็เพราะเหตุที่พระองค์ทรงดำรงมั่นอยู่ในราชธรรมขัตติยราชประเพณี และทรงสมบูรณ์ด้วยพระบุญญาธิการบารมี ที่เป็นเหตุให้ทรงบริบูรณ์ด้วยพละกำลัง ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก แสดงกำลังในโลก ๕ ประการ สำหรับบุรุษผู้ถึงความเป็นมหิศราธิบดี โดยเป็นภาษิตแห่งพระโพธิสัตว์ถวายโอวาทแก่พระเจ้ากรุงพาราณสี ดังนี้ว่า

พลํ ปญฺจวิธ์ โลเก **ปุริสสฺมึ มหคฺคเต**
ตตฺถ พาหาพลํ นาม **จริมํ วุจฺจเต พลํ** เป็นต้น

แปลความว่า กำลังในบุรุษ ผู้ถึงความเป็นใหญ่ในโลกมี ๕ ประการ ในกำลังเหล่านั้น กำลังแขนคือกำลังกาย จัดว่าเป็นอย่างต่ำ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพระชนม์ กำลังโภคะ จัดเป็นที่สอง กำลังอำมาตย์คือผู้ร่วมการงาน จัดเป็นที่สาม กำลังอภิชาต คือความอุบัติในสกุลอันสูงศักดิ์ จัดเป็นที่สี่ บัณฑิตย่อม

ครอบงำกำลังทั้ง ๔ ประการนี้ ด้วยกำลังปัญญา กำลังปัญญาเป็นกำลังอันประเสริฐเลิศกว่ากำลังทั้งหลาย บัณฑิตอันกำลังปัญญาเข้าอุดหนุนแล้วย่อมบรรลุถึงความเจริญ ฯ

รับพระราชทานอธิบายความแห่งสุภาษิตนั้นโดยลำดับไป บุรุษผู้มีอัธยาศัยใหญ่ตั้งอยู่ในฐานเป็นมหาบุรุษในโลก พึงมีกำลัง ๕ ประการ ใน ๕ อย่างนั้น กำลังแขนที่ได้แก่กำลังกาย จัดว่าเป็นอย่างต่ำ เพราะสามารถให้สำเร็จกิจเพียงเล็กน้อยเฉพาะตน ถึงอย่างนั้นก็จำต้องปรารถนาก่อนอื่น เพราะสำเร็จมาแต่ความไม่มีโรค ซึ่งจัดว่าเป็นยอดลาภอันเป็นบ่อเกิดแห่งลาภทั้งหลาย ฯ กำลังโภคะเป็นใหญ่กว่ากำลังกาย เพราะสามารถให้สำเร็จประโยชน์กิจได้หลายสถาน ทั้งเป็นอุปการแก่ความสุข ฯ ผู้มีทรัพย์เบื้องต้นย่อมมีความอิ่มใจ เมื่อได้ใช้จ่ายไปในทางที่ชอบ ย่อมได้ความสำราญ เมื่อไม่เป็นหนี้ท่านผู้อื่นย่อมมีใจปลอดโปร่ง จะดำริอะไรก็โล่งไม่สะดุด เมื่อได้อาศัยโภคะเป็นกำลังอุดหนุนให้เป็นอยู่โดยชอบไม่ต้องประกอบการอันเป็นส่วนทุจริต ย่อมได้เสวยผลแห่งชีวิตล้วนแต่เป็นที่เจริญใจ แต่ทรัพย์ที่หาได้ในทางผิด หาให้สำเร็จกิจเหล่านี้ไม่ ต่อไปในทางชอบและประกอบด้วยอุบายรู้รักษา จึงจัดว่าเป็นเครื่องผดุงกำลัง ฯ ถึงอย่างนั้น ยังไม่สำคัญเท่ากำลังอำมาตย์ คือบุคคลผู้เป็นกำลังในการงาน ฯ อำมาตย์เป็นผู้มีความคิดเฉียบแหลม ไม่นอกทาง เป็นผู้กล้าในสงคราม สามารถสละชีวิตและมีน้ำจิตจงรักภักดีไม่กลับกลาย ย่อมมีประโยชน์มากหลายประดุจพระพาหาหรือราชพาหนะ พระมหากษัตริย์สำเร็จความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ก็เพราะปริณายกผู้สามารถที่ได้ชื่อว่า ปริณายกรัตน์ ฯ แต่ข้อที่จะยึดน้ำใจอำมาตย์ให้เป็นเช่นนั้น ก็ด้วยกำลังอภิชาติ คือความอุบัติในสกุลอันสูงศักดิ์ ฯ พระมหากษัตริย์เจ้าทรงประกอบด้วยพระบุญญาธิการมาสโมสร เพิ่มพูนวิบากขันธ์อันมโหฬาร ให้ทรงสมบูรณ์ด้วยพระชาติสมบัติในเบื้องต้น ย่อมเป็นที่นิยมนับถือของอเนกชนนิกร ดังแสดงไว้ในบาลี ว่า

ขตฺติโย เสฏฺโฐ ชเนตสฺมึ เย โคตฺตปฏิสาริโน ฯ

พระมหากษัตริย์เป็นใหญ่ในหมู่ชนผู้รังเกียจด้วยโคตร ฯ กำลังอภิชาตเป็นสำคัญ ฉะนี้ ฯ

แต่กำลังปัญญาบัณฑิตย่อมกล่าวสรรเสริญว่า เป็นประเสริฐเป็นยอดแห่งกำลังทั้งปวง นักปราชญ์ย่อมครอบงำซึ่งกำลังทั้ง ๔ คือกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังอำมาตย์ และกำลังอภิชาต ด้วยอานุภาพแห่งกำลังปัญญา เพราะว่าบัณฑิตอันกำลังปัญญาเข้าอุปถัมภ์แล้ว ย่อมบรรลุถึงความเจริญ ฯ เมื่อพระโพธิสัตว์จะสรรเสริญกำลังปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จึงกราบทูลว่า ปัญญาย่อมตัดสินซึ่งเหตุการณ์ที่ได้สดับแล้ว ปัญญาเป็นเครื่องเจริญแห่งเกียรติยศและลาภสักการ นรชนในโลกนี้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยปัญญาแล้ว ถึงทุกข์จะเกิดขึ้น ก็เป็นผู้ไม่มีภัย กลับได้สุข เพราะความเป็นผู้ฉลาดในอุบาย กำลังปัญญาเป็นยอดแห่งกำลังทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ ฯ พละกำลัง ๕ ประการ เป็นเครื่องประดับสำหรับท่านผู้เป็นมหาบุรุษมีปรากฏใน**เตสกุณชาดก จัตตาฬีสนิบาต** ดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงสมบูรณ์ด้วยพระพละทั้ง ๕ ประการนั้น อันเป็นอุปถัมภกปัจจัยแก่รัฏฐาภิปาลโนบายเป็นอันดี เป็นเหตุให้ทรงอภิบาลรัฐมณฑลโดยสะดวก เป็นบ่อเกิด

แห่งความจงรักภักดีของประชาราษฎร์ และเป็นเหตุเพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภินิหารบารมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า **พลสมบัติจัดเป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย เป็นมงคลวิเสส ประการที่ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **กาลัญญุตา ๑ ปุตตะสังคหะ ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์ จึงจัดเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการ ๆ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗

ในศกนี้ (๒๔๙๗) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **สัทธาสัมปทา ๑ การุญภาพ ๑** และ **รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑ ฯ**

สัทธาสัมปทา นั้น คือความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ความเชื่อที่ชอบด้วยเหตุผล จำแนกตามวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อเป็น ๔ ประการ คือ **กมฺมสทฺธา** เชื่อกรรม ๑ **วิปากสทฺธา** เชื่อผลแห่งกรรม ๑ **กมฺมสฺสกตาสทฺธา** เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน ๑ **ตถาคตโพธิสทฺธา** เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า ๑ ความทำด้วยกายหรือวาจา พร้อมด้วยใจหรือเจตนา ชื่อว่ากรรม จำแนกโดยประเภทส่วนที่ดีมีมูลมาแต่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นกุศลกรรม ส่วนที่ชั่วมีมูลมาแต่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นอกุศลกรรม กรรม ๒ ประเภทนี้ เมื่อมีความประชุมพร้อมแห่งปัจจัยและได้โอกาสก็ย่อมอำนวยผลกุศลกรรมย่อมให้ผลอันเป็นที่ปรารถนา อกุศลกรรมย่อมให้ผลอันไม่เป็นที่พึงพอใจ เป็นไปตามมูลเหตุความหยั่งรู้กรรมคาดหน้าว่า จักอำนวยผลเป็นอย่างนั้น ๆ แล้วและเชื่อลง เหมือนแพทย์ผู้ตรวจอาการโรคแล้ว สันนิษฐานก้าวหน้าว่าโรคนี้จักผ่อนคลายหรือกำเริบ แล้วประกอบยาบำบัดหรือตัดมูลเหตุเสีย นี้ชื่อว่า **กมฺมสทฺธา** เชื่อกรรม ฯ ผลที่เกิดแต่ความทำชื่อว่าวิบาก ส่วนที่ปรารถนารักใคร่พึงใจเป็นผลของกุศลกรรม ส่วนไม่เป็นที่ปรารถนาเป็นผลของอกุศลกรรม ผล ๒ ประเภทนี้ส่อมูลเหตุของตนให้คนเห็น ความหยั่งรู้ผลสาวเข้าไปหาต้นเหตุว่ามีมูลมาแต่กรรมอย่างนั้น ๆ เหมือนแพทย์ผู้เห็นโรคแล้วค้นหาสมุฏฐานของโรคได้ นี้ชื่อว่า **วิปากสทฺธา** เชื่อผลแห่งกรรม ความเชื่อที่โยงเหตุผลให้เนื่องถึงกันว่าเหล่าสัตว์ผู้มีกิเลสานุสัย ทำกรรมอันใดลง ด้วยกาย วาจา ใจ ก็ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ทำชอบย่อมได้ผลอันดีงาม ทำชั่วย่อมได้ผลอันเสื่อมทราม กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เป็นผู้ประณีต และเลวทรามต่าง ๆ กัน ความหยั่งรู้ดั่งนี้ และเชื่อลง ชื่อว่า **กมฺมสฺสกตา สทฺธา** ความเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน ฯ ศรัทธาทั้ง ๓ ประเภทนี้ ย่อมประมวลลงในความเชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างสูงสุด เพราะพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ส่องให้ปัญญาพิจารณาเหตุผลโดยตระหนัก เป็นเหตุให้หยั่งเห็นพระคุณแห่งพระพุทธเจ้า กับทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ และเชื่อลง โดยนัยว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา

พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ไกลจากกิเลสบาปกรรม บริสุทธิ์ทุกสถาน เป็นผู้ตรัสรู้ธรรมที่จริงที่ชอบตามลำพังพระองค์ รู้ชัดให้สำเร็จประโยชน์แก่พระองค์และผู้อื่นได้ เป็นกัลยาณมิตรที่ควรคบหา ทรงนำพาให้ลุถึงสารประโยชน์อันแท้จริง

สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม

พระธรรมที่พระองค์ทรงแสดงสั่งสอนเวไนยสัตว์ ได้ชื่อว่าตรัสชอบแล้ว

สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติชอบแล้ว

นี้ชื่อว่า **ตถาคตโพธิสทฺธา** เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า ฯ ศรัทธามีลักษณะและประเภทดังพรรณนามาฉะนี้ เป็นกุศลธรรมส่วนเจตสิก เมื่อเกิดขึ้นในจิตของผู้ใดแล้ว ย่อมทำผู้นั้นให้บากบั่น มั่นคงที่จะพึงทำในกิจที่ชอบ เพราะประกอบด้วยหยั่งทราบเหตุผลตระหนัก กำจัดโทษที่เป็น

ข้าศึกแห่งตน คือ **อสฺสทฺธิยา** ความไม่เชื่อถือ และ **วิจิกิจฺฉา** ความเคลือบแคลงสงสัย อันเป็นเหตุให้ไม่กล้าหาญ และลังเลในที่จะประกอบกิจนั้น ๆ มีคำสรรเสริญไว้ในพระบาลีว่า

สทฺธา ทุติยา ปุริสสฺส โหติ

ศรัทธาเป็นเพื่อนสองบุรุษ ดังนี้บ้าง

สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ

ศรัทธาเป็นทรัพย์อันประเสริฐของบุรุษในโลกนี้ ดังนี้บ้าง

สุขา สทฺธา ปติฏฺฐิตา

ศรัทธาที่ตั้งมั่นแล้วย่อมยังสุขให้เกิดดังนี้บ้าง

สทฺธา พนฺธติ ปาเถยฺยํ

ศรัทธาย่อมรวมเสบียงไว้ ดังนี้บ้าง

ความถึงพร้อมบริบูรณ์ด้วยศรัทธา มีลักษณะและประเภทดังพรรณนามาแล้วนั้น ชื่อว่า **สทฺธาสมฺปทา ฯ**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งมั่นอยู่ในสัทธาสัมปทานี้แล้ว ทรงบำเพ็ญทศพิธ-ราชธรรมจริยา และทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยประการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพระราชนิพัทธกุศลและพระราชกุศลพิเศษเนือง ๆ มา พระราชกุศลที่ได้ทรงบำเพ็ญด้วยกำลังพระราชศรัทธาอันควรยกขึ้นกล่าวในกาลใกล้นี้ คือเมื่อเดือนพฤษภาคมพุทธศกนี้ ทรงพระราชศรัทธาโปรดพระราชทานพระบรมสารีริกธาตุส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า-เจ้าอยู่หัว ในวันวิสาขบูชาอันเป็นอภิลักขิตกาลสมัยคล้ายวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพาน แห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเมื่อถึงอภิลักขิตกาลคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุนั้น ณ พระปรางค์วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี พระราชกุศลส่วนนี้ นับว่าเป็นสิริมงคลอันยิ่งใหญ่แก่คณะสงฆ์และประชาชนชาวจังหวัดเพชรบุรีหาที่สุดมิได้ เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระคุณอันล้นพ้นเป็นที่สักการะนับถืออย่างสูงยิ่งของพุทธศาสนิกชน พระบรมสารีริกธาตุจึงนับเป็นวัตถุอันล้นค่าหาได้ยากยิ่ง จะมีก็แต่สำหรับบุคคลผู้ทรงบุญญาธิการบารมีซึ่งสมควรได้ปฏิบัติบูชา พระบรมสารีริกธาตุที่โปรดพระราชทานนี้ ก็เป็นปูชนียวัตถุที่องค์พระมหากษัตริย์ในปางก่อนได้ทรงปฏิบัติบูชามาแล้ว สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ก็คือองค์พระประมุขแห่งชาติ องค์เอกอัครพุทธศาสนูปถัมภก มีพระราช-ศรัทธาโปรดพระราชทาน จึงเป็นมงคลการณ์มาประจวบร่วมกันเป็นมหามงคลอันสำคัญ เป็นที่ตั้งแห่งปีติปราโมทย์ของคณะสงฆ์และประชาชนชาวจังหวัดเพชรบุรีหาที่สุดมิได้ และตลอดระยะทางที่ได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุผ่านไป ประชาชนทั้งหลายในท้องที่นั้น ๆ ต่างปลื้มปีติปราโมทย์ เกิดประสาทศรัทธาพรั่งพร้อมกันมานมัสการ กระทำสักการบูชาเนืองแน่น ณ ที่ประทับพักพระบรมสารีริกธาตุทุก ๆ แห่งไป

พระราชกุศลส่วนนี้ แม้มีขอบเขตอันน้อยเพียงจังหวัดหนึ่งหรือส่วนหนึ่งแห่งราชอาณาจักร แต่ก็เป็นการเฉลี่ยส่วนพระบรมสารีริกธาตุให้แพร่หลายไปในต่างสถาน ให้สำเร็จประโยชน์แก่ประชุมชนทั้งหลายยิ่งกว่าการที่จะรวมไว้ทรงปฏิบัติบูชาเฉพาะพระองค์ เท่ากับได้ทรงอนุวัตรพระราชกุศลแห่งพระเจ้าอโศกมหาราชในอดีตกาล ที่ได้ทรงรื้อพระสถูปธาตุนิธาน ในกรุงราชคฤห์ แล้วอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปสู่กรุงปาฏลีบุตรราชธานี ทรงกระทำสักการะสัมมานวิธีโดยอเนกประการแล้ว ทรงแจกไปประดิษฐานบรรจุไว้ในพระเจดีย์อันมี ณ พระวิหารทั่วทุก ๆ นครในสกลชมพูทวีป จนแพร่หลายไปในต่างประเทศใกล้เคียงที่นับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งประเทศไทยอันเป็นดินแดนสุวรรณภูมินี้ ฯ

อนึ่ง รัฐบาลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าและประชาชนชาวไทยก็ดำรงอยู่ในสัทธาสัมปทาเป็นอันดี จะพึงเห็นที่รัฐบาลได้ตั้งงบประมาณบำรุงพระพุทธศาสนาทั้งในด้านการปฏิสังขรณ์ การบริหาร และการศึกษา ปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก และในส่วนตัวข้าราชการตลอดถึงพสกนิกรทั่วไป ก็มีศรัทธาเลื่อมใสอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอเนกประการ อันเป็นมูลฐานที่ตั้งมั่นแห่งพระบรมพุทธศาสนาควรเป็นที่อนุโมทนาสาธุการ ทั้งนี้ก็เพราะประชาชาติไทยตั้งแต่อดีตสมัยจนปัจจุบันได้หยั่งเห็นพระคุณแห่งพระพุทธศาสนา และเป็นผู้เจริญด้วยศีลธรรมและวัฒนธรรมสืบบุรุษยุคลงมาจนปัจจุบันนี้ สมที่เป็นประเทศมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักชัยประจำชาติ สามารถผ่านพ้นอุปสรรคอันตรายนานาประการมาโดยสวัสดี พระคุณคือ**สัทธาสัมปทา**นี้ มีบริบูรณ์ในพระองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

ความมีกรุณา ได้ชื่อว่า **การุญภาพ ฯ** กรุณานั้น โดยพยัญชนะคือความหวั่นใจในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ทุกข์ยาก โดยอรรถก็คือความคิดใคร่ที่จะช่วยบำบัดทุกข์ของเขา ฯ คุณข้อนี้เป็นข้าศึกโดยตรงแห่งวิเหสาความคิดเบียดเบียนผู้อื่น เป็นพลวปัจจัยให้คิดเกื้อกูลกันและกัน นำบุคคลให้เป็นผู้ประเสริฐล่วงสามัญวิสัยท่านผู้เป็นใหญ่แห่งหมู่ชน ที่สุดเพียงผู้ใหญ่ในสกุล ย่อมมีคุณข้อนี้เป็นวิหารธรรม แผ่ไพศาลออกไปตามชั้นแห่งบุคคล กล่าวอย่างอุกฤษฏ์ ฝ่ายอาณาจักร พระมหากษัตริย์ย่อมเป็นที่นับถือลบล้นของพสกนิกรก็เพราะพระกรุณา มารดาบิดามีกรุณาในบุตรฉันใด พระมหากษัตริย์ก็แผ่พระกรุณาไปในประชาราษฎร์ผู้อยู่ใต้พระเดชานุภาพ ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยฉันนั้น พระคุณข้อนี้แลชักนำให้พระองค์ตั้งอยู่ในยุติธรรมไม่ลำเอียงในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และรำพึงถึงสุขทุกข์ของประชาชน ที่สุดจนทรงจำแลงเพศเป็นอัญญาตกบุรุษไม่ให้ใครรู้จักพระองค์ เสด็จเที่ยวทรงสอดส่องเอง ได้ทรงทราบข่าวดีและร้ายประจักษ์แจ้ง ดังมีเรื่องแสดงไว้ในอรรถกถาบางคัมภีร์บ้างก็มี ในเวลาที่ศึกมาประชิดพระนคร เสด็จนำพยุหแสนยากรอออกต่อยุทธ์เพื่อป้องกันภัยมิให้มีมาถึงข้าขอบขัณฑสีมาก็มี พระมหากษัตริย์มีพระกรุณากว้างขวางฉะนี้ จึงเป็นที่นับถือลบล้น ควรได้รับอภัยและได้รับความยกย่องเทิดทูนไว้เป็นอย่างสูง ราวกับเทวดาในหมู่มนุษย์ จัดเป็นสมมติเทวราช เป็นผู้ควรแก่ส่วนกุศลที่มหาชนบำเพ็ญแล้วและจะพึงอุทิศถวาย ด้วยความหวังเพื่อทรงพระเจริญภิยโยภาพสืบไป ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช

ในฝ่ายศาสนจักร สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เป็นสรณะที่พำนักนับถือของพุทธศาสนิกบริษัทจำเดิมแต่ครั้งยังดำรงพระชนม์จนบัดนี้ก็เพราะพระมหากรุณา พระคุณข้อนี้เป็นเหตุให้พระองค์บำเพ็ญพระบารมีมาแต่ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ จัดเป็นพระมหากรุณาสมาโยคในฝ่ายเหตุสัมปทา ให้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นผลสมบัติ จำเดิมแต่ตรัสรู้แล้วก็คงอยู่ในพระกรุณาคุณ เสด็จเที่ยวเทศนาโปรดเวไนยนิกรในนครคามนิคมชนบทนั้น ๆ ให้ได้บรรลุโลกิยสมบัติและโลกุตตรสมบัติตามควรแก่อุปนิสัย ตราบเท่าถึงอวสาน ที่สุดทรงพระประชวรหนักจะเสด็จดับขันธปรินิพพานในคืนนั้นแล้วยังทรงเทศนาโปรดสุภัททปริพพาชกให้สำเร็จพระอรหันต์ เป็นปัจฉิมสาวก ข้อความที่นำมาสาธกนี้แสดงให้เห็นพระกรุณาของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าอันเป็นไปในสัตวโลกสักเพียงไร เพราะเหตุนี้พระองค์จึงได้เป็นอุดมสรณะ ที่ระลึกนับถืออันสูงสุดของพุทธศาสนิกประชาตลอดมาจนทุกวันนี้ ในการตั้งวจีสัตยาธิษฐานก็ยกพระคุณข้อนี้เป็นสำคัญ พึงเห็นในพจนประพันธ์ที่ใช้สวดในมงคลกิริยาว่า

มหากรุณิโก นาโถ อตฺถาย หิตาย สุขาย สพฺพปาณินํ
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ
เอเตน สจฺจวชฺเชน มา โหนฺตุ สพฺพุปทฺทวา

ความว่า สมเด็จพระโลกนาถประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงบำเพ็ญพระบารมีทั้งปวง เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแห่งสรรพสัตว์ ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณอันอุดมแล้ว ด้วยสัจจวาจานี้ ขออุปัทวะทั้งปวงจงอย่ามีเลย ดังนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระมหากรุณาแก่ประชาราษฎร์ผู้พึ่งพระบรมโพธิ-สมภาร ตั้งพระราชหฤทัยสอดส่องในสุขทุกข์อยู่เป็นนิตย์ กล่าวโดยเฉพาะในเวลาเสด็จแปรพระราชฐานประทับแรม ณ ต่างจังหวัด ทรงแสดงพระอาการใกล้ชิดกับประชาราษฎร์ และทรงห่วงใยในความเป็นอยู่ตลอดจนสุขภาพอนามัยของพสกนิกรเป็นอันมาก เสด็จเยี่ยมเยียนตรัสไต่ถามถึงสุขทุกข์ และพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคและเวชภัณฑ์อยู่เนือง ๆ และได้ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในการศึกษาของบุตรหลานแห่งอาณาประชาชนอยู่มาก ได้พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์พิเศษจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวังไกลกังวล พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นเงินเดือนครู และเพื่อจัดสร้างถาวรวัตถุสถานศึกษา และพระราชทานทุนการศึกษาแก่ผู้สอบได้ในชั้นสูงที่มีคะแนนเยี่ยมเพื่อเป็นทางดำเนินไปสู่วิชาชั้นสูง นอกจากนี้ยังพระราชทานรางวัลแก่นักเรียนทุก ๆ ชั้นที่สอบไล่ได้เป็นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ และแก่ผู้มีความประพฤติดีเพื่อเป็นเครื่องบำรุงน้ำใจให้เกิดฉันทะวิริยะอุตสาหะในการศึกษาและในจรรยาอันชอบ อนึ่ง ในเมื่อได้ทรงทราบว่า ราษฎรได้ประสบภัยพิบัติเกิดทุกข์ร้อนขึ้นในที่ใด ก็ทรงหวั่นพระราชหฤทัยด้วยพระมหากรุณา เช่น เมื่อได้ทรงทราบว่าเกิดอัคคีภัยใหญ่ที่ตลาดบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ก็พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ไปช่วยบรรเทาทุกข์เป็นจำนวนมาก และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนถึงท้องที่เป็นเหตุให้เกิดปีติยินดีแก่ประชาราษฎร์อย่างลึกซึ้งหยั่งถึงใจ พระราชกรณียกิจที่ปรากฏเพราะพระมหากรุณายังมีอีกมากหลาย พรรณนาในที่นี้พอเป็นนิทัศนะ ฯ พระราชจริยานี้ นับเข้าในพระคุณคือ **การุญภาพเป็นมงคลวิเสสประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คือวิธีการปกครองราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตริย์ องค์พระประมุขของปวงชน ย่อมทรงตั้งอยู่ในที่เป็นเทพเจ้าของประชาราษฎร์ ซึ่งทุกคนจะต้องอยู่ในข่ายแห่งพระมหากรุณาที่ควรจะได้รับพระราชสงเคราะห์ พระราชานุเคราะห์ โดยสมควร แต่มวลชนมีมากพ้นวิสัยที่จะเป็นไปโดยทั่วถึง รัฏฐาภิปาลโนบายจึงจัดว่าเป็นพระราชสงเคราะห์และพระราชานุเคราะห์โดยนัย เหตุดังนั้น พระโบราณาจารย์จึงได้แสดงสังคหวัตถุไว้ โดยความเป็นพระราชกรณียะขององค์พระมหากษัตริย์ สังคหวัตถุนั้นคือพระราชจรรยานุวัตรอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์ยึดเหนี่ยวน้ำใจประชาชนให้รู้สึกร่มเย็นในพระบรมโพธิสมภาร จำแนกเป็น ๕ ประการ คือ

สสฺสเมธ ความที่ทรงพระปรีชาในการบำรุงธัญญาหารผลาหารให้บริบูรณ์ในพระราชอาณาเขตโดยอุบายนั้น ๆ เพื่อให้สรรพผลอันเกิดแต่การเกษตรสมบูรณ์เต็มภาคภูมิ เป็นสังคหวัตถุที่ ๑

ปุริสเมธ ความที่ทรงพระปรีชาในการสงเคราะห์บุรุษ คือ สงเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ผู้ประกอบราชกิจฉลองพระเดชพระคุณ ทั้งเหล่าเสนาอำมาตย์และราชเสวก ด้วยวิธีนั้น ๆ เป็นต้นว่า ทรงยกย่องพระราชทานยศฐานันดรและตำแหน่งหน้าที่โดยสมควรแก่สกุลวงศ์ วิทยาสามารถ และความชอบในราชการ เป็นสังคหวัตถุที่ ๒

สมฺมาปาสํ อุบายเครื่องผูกคล้องน้ำใจประชานิกรให้นิยมยินดี คือทรงบำบัดความทุกข์เดือดร้อน บำรุงให้เกิดความสุขความเจริญแก่ประชาราษฎร์และบ้านเมืองด้วยอุบายต่าง ๆ เป็นต้นว่าบำรุงเศรษฐกิจ พาณิชยกรรมและการสาธารณสุข ปรากฏพระคุณเป็นเครื่องผูกใจประชาชนให้จงรักภักดียิ่ง ๆ ขึ้น เป็นสังคหวัตถุที่ ๓

วาจาเปยฺยํ ตรัสพระวาจาปราศรัยควรดื่มไว้ในใจทำให้เกิดความรัก แสดงพระราชอัธยาศัยสุภาพอ่อนโยนเมตตาอารีแก่ประชุมชนนั้น ๆ โดยควรแก่ฐานะภูมิชั้นของบุคคล เป็นสังคหวัตถุที่ ๔

นิรคฺคลํ ป้องกันเหตุร้ายภายในภายนอกให้สงบราบคาบ ประชาชนได้อยู่เย็นเป็นสุขสบาย ไม่ต้องหวาดต่อภยันตราย วางใจได้จนแทบจะไม่ต้องลงสลักประตูบ้านเรือน เป็นทางปลูกความเชื่อถือของประชุมชน อีกนัยหนึ่ง ท่านว่าเป็นรัฐสมบัติที่เป็นผลแห่งสังคหวัตถุ ๔ ประการข้างต้น ผลก็คือความสงบสุขพร้อมด้วยความอยู่ดีกินดีของประชาราษฎร์บรรจบเป็นสังคหวัตถุที่ครบ ๕

สังคหวัตถุเหล่านี้จะเป็นไปได้ดีถึงขนาด ก็ต้องอาศัยรัฐบาลและผู้ทำหน้าที่ทางปกครองทั้งปวงฝ่ายหนึ่ง ประชาชนผู้อยู่ในปกครองอีกฝ่ายหนึ่ง ช่วยกันปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสถานะ เจริญรอยพระราช-จรรยานุวัตรขององค์พระมหากษัตริย์เจ้าผู้เป็นประมุขแห่งชาติ ตั้งใจรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเป็นเบื้องหน้า ประกอบการค้าขายแสวงหาเลี้ยงชีพโดยทางธรรม ไม่ทำโจรกรรมแย่งชิงทรัพย์สิ่งของของผู้อื่นมาเลี้ยงชีวิตตน ไม่ก่อการจลาจลให้เกิดขึ้นในบ้านเมือง ย่อมจะเป็นความรุ่งเรืองแก่ประเทศชาติ สมพระราชประสงค์ ดำรงอยู่โดยวัฒนะสถาพรสวัสดี ฯ **รัฏฐาภิปาลโนบาย** เป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิ์ด้วยประการฉะนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ครบ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **สัทธาสัมปทา ๑ การุญภาพ ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ท่านผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสทุกประการ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๘

ในศกนี้ (๒๔๙๘) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **ทักขตา ความเป็นผู้ขยัน ๑ สูรตา ความเป็นผู้กล้า ๑** และ **รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑ ฯ**

ทักขตา นั้น คือความเป็นผู้ขยันในอันประกอบกรณียกิจ สามารถจัด สามารถทำด้วยปัญญาอันเป็นเครื่องคิดค้นหาทางในอันที่จะให้ลุผลที่ประสงค์ คุณข้อนี้ เป็นเหตุให้บุคคลมีตนเป็นที่พึ่ง คือสามารถพึ่งตนได้และทำตนให้เป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นด้วย ดังพระพุทธภาษิตที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนภิกษุทั้งหลายปรากฏใน**นาถกรณธรรมสูตร**ว่า

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฯเปฯ อลํ กาตุ๋ อลํ สวิธาตุ๋ อยมฺปิ ธมฺโม
นาถกรโณ

ความว่า ข้อที่ภิกษุเป็นผู้ขยันในกิจอันจะต้องใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำได้ ทั้งน้อยทั้งใหญ่ของสพรหมจารีทั้งหลาย ไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยวิจารณปัญญาสามารถในกิจนั้น อาจจัดอาจทำให้สำเร็จไปได้ นี้เป็นธรรมกระทำเธอให้มีที่พึ่ง และเป็นที่พึ่งของสพรหมจารีประการหนึ่ง ฯ ถึงในหมู่คฤหัสถ์ก็อย่างเดียวกัน ท่านผู้เป็นใหญ่ประกอบด้วยปรีชาสามารถฉลาดในกรณียะ นำภารกิจนั้น ๆ ให้ลุล่วงไป ย่อมเจริญด้วยเกียรติ ไม่เป็นที่ตำหนิของบุคคลทั้งหลาย ช้ำช่วยขวนขวายให้กิจธุระของผู้อยู่ใต้อำนาจสำเร็จได้ด้วยกำลังปัญญา ชื่อว่าเป็นที่พึ่งซึ่งผู้น้อยได้ด้วยดีแล้ว เป็นผู้น้อยได้รับมอบหมายกิจจากผู้ใหญ่ สามารถทำกิจนั้นให้ลุล่วงไปดังประสงค์แห่งผู้บังคับบัญชา ย่อมเป็นเหตุให้ได้รับเมตตากรุณา เพราะปรากฏแห่งความสามารถของตน ได้ผลคือมีที่พึ่งอันเป็นที่พึงปรารถนา ฯ แต่กรณียกิจมีอเนกประการ น้อยก็มี ใหญ่ก็มี ทรามก็มี ประณีตก็มี ง่ายก็มี ยากก็มี ความขยันในอันประกอบกรณียกิจจึงจำต้องมีกำลังให้สมดุลแก่กรณียกิจนั้น ๆ ถ้าเป็นกิจน้อยและง่าย ก็เบากำลัง ถ้าเป็นกิจใหญ่และประณีต ก็ย่อมมีความยากที่ต้องใช้ความพยายามมากขึ้นเป็นธรรมดา หากกำลังน้อยก็ไม่พอที่จะฝ่าอุปสรรคนั้น ๆ ให้ลุล่วงไป ฉะนั้น ทักขตา ความเป็นผู้ขยัน จึงจำต้องมีวิริยะและขันติเป็นเครื่องสนับสนุน ฯ

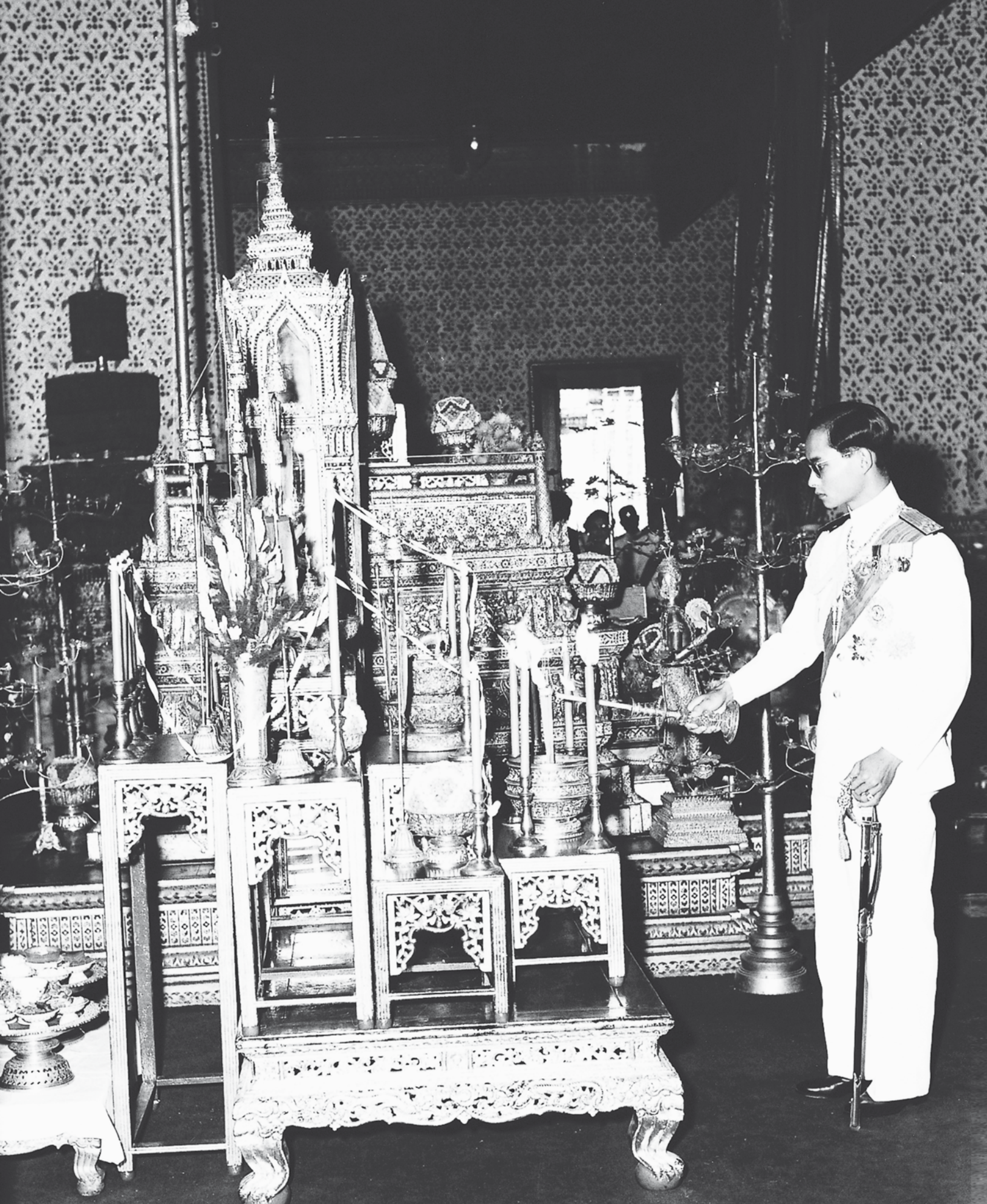
วิริยะ นั้น คือความเพียร เป็นคุณอันพยุงจิตไม่ให้ท้อในอันประกอบกิจ ได้ชื่อในพระบาลีเป็นหลายประการ โดยลักษณะมีอาทิคือ **วีริยํ** เพราะเป็นเหตุแกล้วกล้า **อฏฺฐิติ** เพราะเป็นเหตุไม่หยุด **ปรกฺกโม** เพราะเป็นเหตุก้าวหน้า **อปฺปฏิวาณี** เพราะเป็นเหตุไม่ถอยหลัง ฯ ความเพียรมีลักษณะดังกล่าวแล้วนี้ เข้าอุดหนุน ย่อมทำความขยันให้แรงขึ้น ทั้งข้างชอบทั้งข้างผิด ควรที่บุคคลจะรู้จักใช้ในทางที่ชอบ จึงจะให้สำเร็จอิฏฐวิบุลผล ไม่เช่นนั้นกลับจะให้โทษ เปรียบเหมือนเครื่องมือสำหรับทำไม้ เจ้าของใช้ในทางที่ผิด เช่นนำไปประหารฟันแทงผู้อื่น ย่อมจะให้โทษ ต่อใช้ในทางที่ถูกตามหน้าที่ ย่อมจะยังประโยชน์นั้น ๆ ให้สำเร็จได้ดี ข้อนี้ฉันใด ความเพียรก็เป็นฉันนั้น ฯ ความเพียรที่เป็นอันประกอบถูกทาง คือเพียรในที่จะระวังความเสื่อมเสียมิให้เกิดมี เพียรในที่จะละความเสื่อมเสียอันมีแล้วให้หมดสิ้นไป เพียรในที่จะก่อสร้างคุณงามความดี และเพียรในที่จะรักษาคุณงามความดีมิให้เสื่อมสูญ มีแต่จะเพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป ฯ

อนึ่ง ความประกอบกิจกรณียะทั้งหลายนั้น ยังจะต้องอาศัยขันติ คือความอดทนในหน้าที่การงานอันจะต้องกระทำด้วยความเหนื่อยยากตรากตรำ ด้วยกำลังกายก็มี นี้ได้แก่วิริยะอย่างเข้มแข็งที่ไม่เอื้อเฟื้อต่อความยากลำบาก อนึ่ง สรีระสังขารร่างกายของบุคคล ย่อมมีคราวที่จะเจ็บไข้ได้ป่วยหรือประสบอันตราย หรือตามคติแห่งโลกสันนิวาสมีคราวที่จะต้องพลัดพรากจากสัตว์ และสังขารปิยารมณ์ที่น่ารักใคร่ เมื่อมาประสบเหตุเช่นนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง ขันติความอดกลั้นทนทาน ก็จำต้องปรารถนาเป็นเครื่องระงับใจให้คลายทุกข์ มิฉะนั้นก็จะเกิดโทมนัสหรืออันโศกาดูรเข้าทับถมครอบงำ จนไม่เป็นอันประกอบกรณียกิจ ขันติมีลักษณะดังกล่าวแล้วนั้น จัดเป็นขันติโดยอ้อม แต่ก็เป็นเครื่องประดับบุคคลให้งามเป็นที่พึงปรารถนา ฯ ส่วนขันติโดยตรงนั้น คือความอดกลั้นต่อเรื่องอันไม่เป็นที่พึงพอใจอันมาถึงเฉพาะหน้า คุณข้อนี้เป็นธรรมเกื้อกูลแก่ฆราวาส เป็นเครื่องรักษาสามัคคีในหมู่ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสรรเสริญไว้ใน**อาฬวกสูตร** โดยชื่อว่าฐิติ คือความหยุดใจ ไว้ได้ดังนี้ว่า

ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา สทฺธสฺส ฆรเมสิโน
สจฺจํ ทโม ฐิติ จาโค ส เว เปจฺจ น โสจติ ฯ

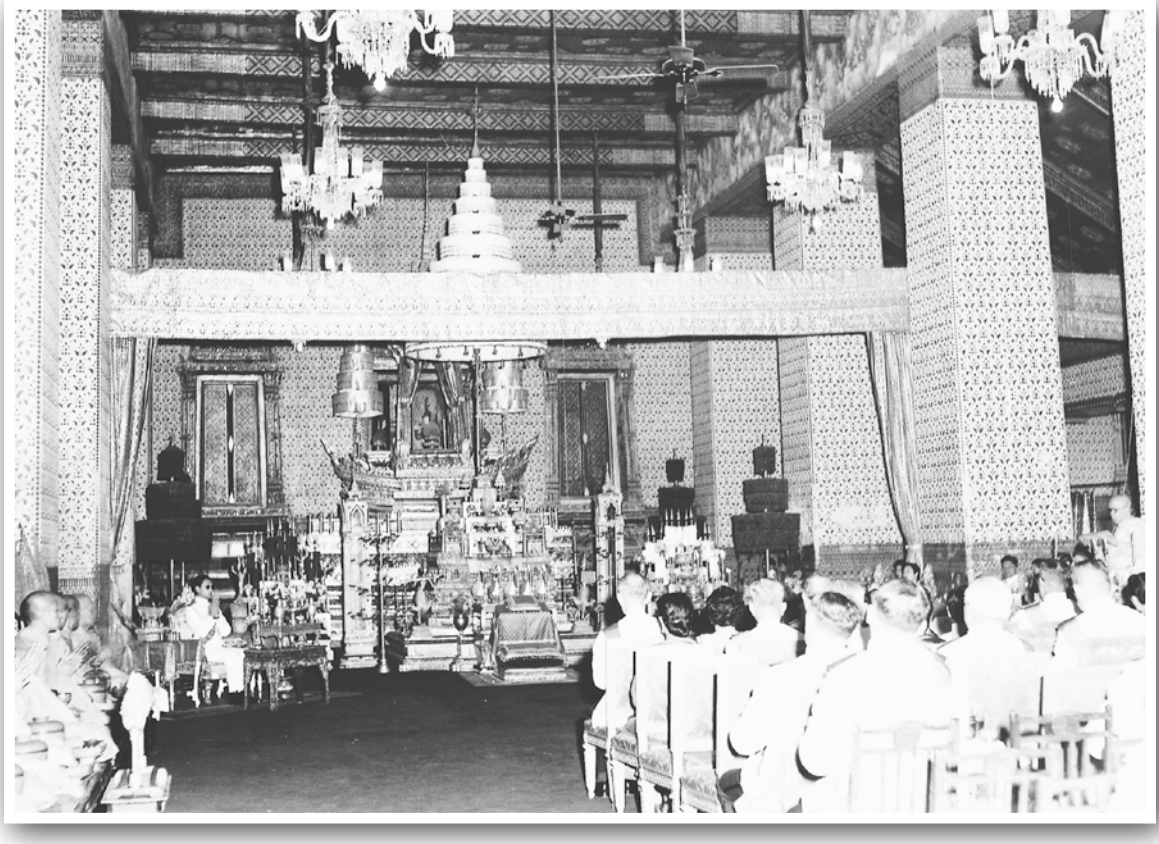
ความว่า ธรรม ๔ ประการนี้ คือ ความสัตย์ ๑ ความข่มใจไว้ได้ ๑ ความหยุดใจไว้ได้ ๑ ความเผื่อแผ่ ๑ ของผู้ครองเรือนคนใดผู้มีศรัทธาเชื่อกรรมเชื่อผลมีอยู่ ผู้นั้นละโลกนี้ไปแล้วย่อมไม่เศร้าโศก ฯ

อธิบายความว่า อันคนผู้เนื่องในหมู่ ต่างคนต่างซื่อตรงต่อกัน ย่อมรักษาไมตรีอยู่ได้ ถ้าคิดคดต่อกันขึ้นเมื่อใด ไมตรีย่อมแตกเมื่อนั้น ฯ คนมีใจร้ายมักโกรธง่าย ข่มใจไว้ไม่อยู่ มักทำหุนหันไม่รู้จักยั้ง มักเป็นคนทำไมตรีให้แตก ถ้ามีอุบายข่มใจก็จะได้ห้ามความหุนหันนั้นเสีย รักษาไมตรีให้คงอยู่ ฯ แม้ผู้หนึ่งทำก้ำเกินไปด้วยความหุนหัน แต่อีกฝ่ายหนึ่งมีขันติอยู่ ก็รักษาไมตรีไว้ได้ ถ้าไม่อดทนและทำตอบ ไมตรีก็แตก ฯ คนใจคับแคบมีปกติคิดเอาเปรียบผู้อื่น ย่อมผูกไมตรีไม่ยั่งยืนไปถึงไหน ต่างมีใจเผื่อแผ่ถ้อยทีถ้อยเกื้อกูลแก่กัน ไมตรีจึงจะมั่นคง ฯ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงยกขันติขึ้นตรัสว่า เป็นธรรมประการหนึ่งซึ่งเกื้อกูลแก่ฆราวาส รักษาสามัคคีไว้ดังนี้ ฯ โดยนัยนี้ วัตถุอันเป็นอารมณ์แห่งขันตินั้น คือวาจาที่บุคคลกล่าวด้วยตั้งใจจะเสียดแทงหรือให้ร้าย และกิจกรรมที่เขาทำก้ำเกินหรือมุ่งร้ายต่อ วัตถุเช่นนี้มากระทบ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป
และเทวรูปเทวดานพเคราะห์

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส
ซึ่งสมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เทศน์ถวาย

บุคคลใดเข้า บุคคลนั้นดำริหาทางระงับด้วยอดกลั้นไม่ทำตอบ ได้ชื่อว่าขันติวาที ผู้มีปกติกล่าวสรรเสริญขันติ สุภาษิตสำหรับขันติวาทีบุคคลว่า

ขนฺตฺยา ภิยฺโย น วิชฺชติ

ธรรมอันยิ่งกว่าขันติย่อมไม่มี ฯ

ขันตินั้น ไม่ใช่ธรรมสำหรับผู้ขาดความสามารถจะสู้เขาเท่านั้น ย่อมเป็นธรรมสำหรับท่านผู้ใหญ่ด้วย ในฝ่ายคฤหัสถ์ ขันติจัดเป็นราชธรรมประการหนึ่ง มาในคาถาแสดงทศพิธราชธรรม ฯ ในฝ่ายบรรพชิตขันติก็จัดเป็นพระบารมีธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประการหนึ่ง ในพระบารมีสิบทัศ ฯ ทักขตาความเป็นผู้ขยัน ได้อาศัยวิริยะเป็นเครื่องพยุงให้ก้าวหน้า ได้อาศัยขันติเป็นเครื่องประคองไม่ให้ถอยหลัง ย่อมจะเป็นความขยันที่สามารถให้สำเร็จประโยชน์เป็นอย่างดี ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระวีริยะ อุตสาหะ ทรงขวนขวายในพระราชกรณียกิจอันมาถึงให้ลุล่วงไปด้วยดี มีสภานิติบัญญัติและรัฐบาลเป็นประดุจพระกรขวาซ้ายที่ปรับปรุงและบริหารสนองพระราชภาระให้ดำเนินไปโดยสะดวก แม้อย่างนั้นยังทรงพระราชอุตสาหะขวนขวายด้วยพระองค์ เช่นเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ถิ่นฐานภูมิลำเนานั้น ๆ เป็นการทรงเยี่ยมเยียนและได้ทรงทราบสุขทุกข์ของประชาราษฎร์โดยใกล้ชิด ตามคติแห่งพระมหากษัตราธิราชในปางก่อนได้ทรงปฏิบัติมา ทั้งนี้ก็เพราะทรงประกอบด้วย**ทักขตา** ความขวนขวายไม่นิ่งดูดาย ทรงใคร่ที่จะทรงหยั่งทราบด้วยพระองค์เอง จัดว่าทรงวางพระองค์ให้เป็นที่พึ่งได้ของประชาราษฎร์ และเป็นเหตุให้ประชาราษฎร์สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ได้ความจงรักภักดี ให้เขาทั้งหลายได้ความรู้สึกว่า มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพระประมุขของชาติที่พึ่งพำนักแห่งตน ๆ ข้อนี้นับว่า เป็น**พระมงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

สูรตา ความเป็นผู้กล้านั้น คือความองอาจกล้าหาญในอันประกอบกรณียกิจ ในสถานที่หรือเวลาอันคับขันใกล้ต่อภยันตราย คุณข้อนี้ย่อมเป็นสมบัติอันจำปรารถนาในกรณียกิจอันเข้าที่คับขันถึงจำต้องเสียสละแม้อวัยวะหรือชีวิต ดังภาษิตว่า

อุกฺกฏฺเฐ สูรมิจฺฉนฺติ

ในคราวอุกฤษฏ์ ย่อมปรารถนาคนกล้า ดังนี้ ฯ

ท่านผู้เป็นใหญ่แห่งหมู่ชนเป็นผู้นำในหน้าที่นั้น ๆ จำต้องประกอบด้วยคุณธรรมข้อนี้เป็นประการสำคัญ ไม่เช่นนั้นก็ไม่สามารถนำหมู่ให้ลุถึงความสวัสดี หรืออาจจะนำหมู่ไปสู่หายนะก็เป็นได้ ฯ อันบุคคลที่จะเป็นผู้กล้าหาญเด็ดเดี่ยวไม่หวั่นหวาดต่ออันตราย มุ่งหน้ากระทำกิจให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ก็เพราะมีความจริงและความยอมเสียสละเป็นอัธยาศัย ฉะนั้น สูรตา ความเป็นผู้กล้า จึงจำต้องมีสัจจะและจาคะเป็นเครื่องสนับสนุน ฯ สัจจะนั้น ได้แก่กิริยาที่ประพฤติตนเป็นคนตรง มีอาการที่จะพึงเห็นในข้อต่อไปนี้ ฯ

๑. ***ความจริงใจ*** คือ ประพฤติสิ่งใดก็ให้ได้จริง มุ่งปฏิบัติตามหลักแห่งธรรมภาษิตว่า

กยิรา เจ กยิราเถนํ ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม

ถ้าจะทำก็ทำจริง ๆ พึงบากบั่นกิจการนั้นให้มั่น

วายเมเถว ปุริโส ยาว อตฺถสฺส นิปฺปทา

เป็นชายพึงพากเพียรไปจนกว่าผลจะสำเร็จ ฯ ความจริงมีลักษณะดังกล่าวนี้ จัดเป็นองค์แห่งความสัจจะ ประการหนึ่ง ฯ

๒. ***ความซื่อตรง*** คือความประพฤติตรงต่อกัน ตามสมควรแก่ฐานะของตน ๆ พระมหากษัตริย์กับพสกนิกร รัฐบาลกับประชาราษฎร์ มารดาบิดากับบุตรธิดา อุปัชฌาย์อาจารย์กับสัทธิวิหาริกอันเตวาสิก ญาติกับญาติ มิตรกับมิตร บรรพชิตกับคฤหัสถ์ มีความซื่อตรงต่อกัน ตามฐานะที่เป็นผู้ใหญ่และผู้น้อย เป็นผู้ใหญ่มีเมตตากรุณาทำความอุปการะแก่ผู้น้อย ผู้อยู่ในข่ายแห่งเมตตากรุณาตามหน้าที่ ตั้งอยู่ใน

สถานะเป็นบุรพการี เป็นผู้น้อยรู้อุปการคุณท่าน ทำความสนองพระคุณท่านเต็มตามหน้าที่ รู้สึกตนเป็นประดุจเป็นหนี้บุญคุณของท่านอยู่ เทิดทูนไว้มิให้สูญ ตั้งอยู่ในสถานะเป็นกตัญญูกตเวที นี้เข้าในลักษณะคู่แห่งบุรพการีและกตัญญูกตเวทีสถานหนึ่ง ฯ

๓. ความกล่าววาจาจริง คือ เว้นจากการพูดเท็จ พูดแต่คำที่สัตย์ที่จริงเป็นหลักฐานที่เชื่อฟังได้ ไม่กล่าวคำเท็จเพราะเห็นแก่ประโยชน์ตน หรือเพื่อประโยชน์ผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ความได้อันไม่ชอบธรรม คำที่กล่าวจริงนั้น เป็นที่นิยมชมชอบของวิญญูชนทั้งหลาย จึงมีคำสรรเสริญวาจาสัตย์ว่า

สจฺจํ เว อมตา วาจา

คำสัตย์แลเป็นวาจาไม่ตาย

สจฺจํ หเว สาธุตรํ รสานํ

คำสัตย์แลเป็นรสอันดียิ่งกว่ารสทั้งหลาย

นี้เป็นสัจจวาจาสถานหนึ่ง ฯ

๔. ความรักษาปฏิญญา คือ ให้ปฏิญญาในกิจการอันเป็นธรรมต่อผู้ใดผู้หนึ่งแล้วรักษาปฏิญญานั้นไว้ให้มั่นคงไม่เคลื่อนคลาด นี้จัดเป็นความสัตย์อีกสถานหนึ่ง ฯ

ความสัตย์มีลักษณะดังบรรยายมาพอเป็นนิทัศนะนี้ หมายแต่เฉพาะในส่วนที่ดีมีประโยชน์และเป็นธรรม ส่วนความจริงที่ประกอบด้วยโทษ เช่น ตั้งใจทำความชั่ว หรือรับปฏิญญาในกิจอันเป็นโทษด้วยไม่มีสติ ครั้นรู้ตัวแล้วไม่ถอนตนเสียขืนทำตามเลย ดังนี้ไม่จัดเป็นความสัตย์ที่พึงปรารถนา เหตุนั้น พุทธาทิบัณฑิตจึงกล่าวไว้ว่า *“สัปบุรุษทั้งหลายตั้งอยู่แล้วในความสัตย์ที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม”*

อนึ่ง คนกล้านั้นย่อมต้องมีความเสียสละจึงสามารถทำกิจของคนกล้าได้ มิฉะนั้น เมื่อมีอารมณ์ที่น่าปรารถนาเข้ามายั่วยวน หรือมีภัยเข้ามาคุกคาม หรือความอาลัยในปิยารมณ์ต่าง ๆ เข้ามากีดกัน ก็อาจกลายเป็นประการอื่นไป ฝ่ายคนผู้มีความยอมเสียสละ ย่อมมั่นในกรณียะ ไม่ยอมให้อุปสรรคใด ๆ มาเป็นเครื่องขัดขวาง พระโบราณาจารย์จึงผูกคาถาเป็นอนุสาสณีเพื่อความเสียสละว่า

ธนญฺจเช องฺควรสฺส เหตุ

คนควรยอมสละทรัพย์เพราะเหตุจะรักษาอวัยวะแห่งร่างกายอันประเสริฐกว่า

องฺคญฺจเช ชีวิตํ รกฺขมาโน

จะรักษาชีวิตไว้ ควรยอมสละองคาพยพนั้น ๆ เสีย

องฺคํ ธนํ ชีวิตญฺจาปิ สพฺพํ อปฺเปว ชเห ธมฺมมนุสฺสรนฺโต

เมื่อระลึกถึงธรรม ถึงคราวเข้า ควรยอมสละทั้งนั้น ทรัพย์ อวัยวะ แม้ชีวิต ฯ

พระบรมวงศานุวงศ์เฝ้า ฯ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

อธิบายว่า ทรัพย์เป็นของหาได้ด้วยความเหนื่อยยาก ทรัพย์เป็นของควรจะเก็บถนอมไว้ใช้ทำประโยชน์นั้น ๆ มีจ่ายเลี้ยงตนและคนที่ควรเลี้ยงเป็นต้น ถ้ามีโรคเกิดขึ้นและทิ้งไว้จะเสียอวัยวะ เช่นเป็นบาดแผลที่มือหรือเท้า ควรจ่ายทรัพย์เป็นค่ายารักษาโรคนั้น ถ้าอวัยวะนั้นเสียใช้ไม่ได้ จำจะต้องตัดเสียจึงจะรอดชีวิต เช่นนี้ควรยอมตัดอวัยวะนั้นเสีย รักษาชีวิตไว้ดีกว่า แต่เมื่อถึงคราววิบัติจะเอาชีวิตรอดจะต้องล่วงละเมิดธรรม เช่นในทางพระศาสนาถูกบังคับให้เข้ารีตศาสนาอื่นที่ตนไม่เลื่อมใส ในการสงครามถูกข้าศึกจับเป็นเชลยและถูกบังคับให้ทำการอันเป็นเครื่องประทุษร้ายชาติและบ้านเมืองของตน เช่นนี้แม้ชีวิตก็ควรยอมสละ ไม่ต้องกล่าวถึงทรัพย์และอวัยวะ เป็นของควรจะต้องสละอยู่เอง ฯ **สูรตา** ความเป็นผู้กล้า มีสัจจะความจริง และจาคะ ความเสียสละ เป็นองค์สนับสนุน ย่อมสำเร็จเป็นคุณอันมหัศจรรย์ ฯ

สมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้าแห่งชาติไทยในอดีตสมัย ทรงประกอบด้วยพระคุณข้อนี้เป็นประการสำคัญ ในคราวที่ประเทศชาติบ้านเมืองเข้าที่คับขัน ถึงเสด็จทรงนำพยุหแสนยากรออกต่อยุทธ์เพื่อรักษาอิสรภาพของประเทศชาติ และเพื่อกู้อิสรภาพแห่งประเทศชาติให้กลับคืนก็มี มีสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นนิทัศนะ มีพระเกียรติปรากฏที่ประชาชาติไทยจะพึงเทิดทูนสักการะอยู่ตลอดกาล ในปัจจุบันนี้ พระบรมราชานุสรณ์แห่งพระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์นั้นก็ได้ประดิษฐานและจักประดิษฐานเป็นที่เคารพสักการะเตือนใจอนุชนชาวไทยให้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณสืบยุคเป็นลำดับไป ฯ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเสด็จดำรงราไชศวรรยาธิปัตย์สืบสนองพระมหากษัตริย์ในปางบรรพ์ ทรงอบรมพระคุณข้อนั้นให้บริบูรณ์ในพระราชอัธยาศัยเป็นคติที่พระราชวงศ์เสนาอำมาตย์จะพึงอนุวัตรตาม สำเร็จเป็นกำลังเครื่องตั้งมั่นแห่งพระราชอาณาจักรไทยรัฐมณฑล ข้อนี้จัดเป็น**พระมงคลวิเสส ประการที่ ๒ ฯ**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คือวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตริย์ย่อมเป็นประดุจนายเรือผู้นำรัฐนาวาให้รอดพ้นจากอันตราย เพื่อลุท่าอันเป็นแดนเกษมสวัสดี ในรัฐนาวานั้นก็ย่อมมีเจ้าหน้าที่ครบครันพรั่งพร้อมที่จะกระทำกิจตามหน้าที่มิได้บกพร่อง ทั้งลำนาวาก็เพียบพร้อมไปด้วยเครื่องอุปกรณ์เป็นอันดี กรณียะเหล่านี้ มิใช่กิจอันบุคคลเดียวจะพึงทำได้ แต่ต้องพร้อมกันด้วยฉันทะอัธยาศัยแห่งบุคคลทุกหน้าที่ นายเรือผู้สามารถย่อมประกอบสังคหะอุบายเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจเจ้าหน้าที่ประจำรัฐนาวานั้น ๆ ให้มุ่งอยู่ในตนที่เป็นผู้นำด้วยความพร้อมเพรียง ท่านผู้เป็นใหญ่แห่งหมู่ชนประกอบสังคหะอุบายโดยชอบ ย่อมสามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจบุคคลไว้เป็นกำลังกรณียกิจ เป็นบริวารยศ บริวารสัมปทา มารดาบิดาประกอบสังคหะอุบายโดยชอบ ย่อมเป็นเหตุให้บุตรธิดารักใคร่ดูดดื่มแน่นแฟ้นกว่ามารดาบิดาผู้ห่างเหิน ญาติกับญาติ มิตรกับมิตร ทำความสงเคราะห์ยึดเหนี่ยวน้ำใจกันด้วยกัลยาณจิตย่อมเป็นกำลังช่วยให้กิจอันพึงประสงค์ลุล่วงไปด้วยดี เหตุนี้ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสวิธีสงเคราะห์ ๔ ประการ ทรงอุปมาว่า ประดุจลิ่มสลักอันตรึงล้อรถไว้ให้แน่นกับเพลาฉะนั้น ดังคาถาพระพุทธภาษิตว่า

ทานญฺจ เปยฺยวชฺชญฺจ　　อตฺถจริยา จ ยา อิธ
สมานตฺตตา จ ธมฺเมสุ　　ตตฺถ ตตฺถ ยถารหำ เป็นต้น

ความว่า **ทาน** การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ๑ **เปยยวัชชะ** การกล่าววาจาให้เกิดความรัก ๑ **อัตถจริยา** ความประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่กัน ๑ **สมานัตตตา** ความเป็นผู้สม่ำเสมอในธรรมทั้งหลาย ในบุคคลนั้น ๆ ตามสมควร ๑ ธรรมเครื่องสงเคราะห์ในโลกเหล่านี้ ย่อมเป็นประดุจลิ่มสลักแห่งเพลารถที่กำลังเดิน

ถ้าหากสังคหธรรมเหล่านี้จะไม่พึงมี มารดาบิดาก็จะไม่ได้ความนับถือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตรเพราะเหตุนั้น บัณฑิตพิจารณาเห็นสังคหธรรมเหล่านี้โดยชอบ และประกอบอยู่โดยสมควรจึงเป็นผู้อันบุคคลพึงสรรเสริญ ดังนี้ ฯ บุคคลผู้เข้าใจในอุบายสงเคราะห์ให้เหมาะแก่บุคคลและเวลา ย่อมเจริญด้วยบริวารยศ มีพวกพ้องมาก เป็นกำลังเครื่องตั้งมั่นแห่งตน และเป็นที่พึ่งของชนทั้งหลายอื่น ต้องด้วยภาษิตว่า

สาขาปตฺตผลูเปโต ขนฺธิมาว มหาทุโม
มูลวา ผลสมฺปนฺโน ปติฏฺฐา โหติ ปกฺขินํ

เหมือนต้นไม้ใหญ่ มีรากหยั่งลงมั่นในพสุธา ตั้งลำต้นแตกสาขาผลิใบเผล็ดผล ย่อมเป็นที่พึ่งของฝูงวิหคในอรัญ ต่างพากันเข้าอาศัย ใครต้องการร่มเงาก็เข้าจับ ต้องการผลก็บริโภค ฉะนั้น ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระปรีชาใน**สังคหะอุบาย** สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจพระราชวงศานุวงศ์เสนาอำมาตย์ราชเสวกไว้เป็นกำลัง พระราชอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองไพศาลปรากฏเกียรติในโลก เพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภินิหารสำเร็จด้วยพระราชฤทธิ์เป็นมหัศจรรย์ ฯ พระคุณข้อนี้ จัดเป็นพลสมบัติให้เกิดสิริสวัสดิ์วิบุลผล จัดเป็น**พระมงคลวิเสสประการที่ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **ทักขตา** ความเป็นผู้ขยัน ๑ **สูรตา** ความเป็นผู้กล้า ๑ **รัฏฐาภิปาลโนบาย** ๑ เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ท่านผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่า เป็นมงคลวิเสสทุกประการ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระวันรัต (ปลด กิตฺติโสภโณ)
วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙

ในศกนี้ (๒๔๙๙) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **มัตตัญญุตา ๑ ปุคคลัญญุตา ๑** และ **รัฐประศาสโนบาย ๑ ฯ**

มัตตัญญุตา นั้น ได้แก่ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดี ฯ คุณข้อนี้มีทางที่จะพึงพรรณนาได้หลายประการ เป็นต้นว่า ความรู้จักประมาณในปัจจัยอันเกื้อกูลแก่ความเป็นอยู่ในกรณียกิจในการบริหารอัตภาพ ในบุคคล และในธรรม เมื่อรวมกล่าวความประกอบทุกอย่างอันความรู้จักประมาณเข้ากำกับอยู่ด้วยจึงจะสำเร็จผลด้วยดี ฯ ในที่นี้จักรับพระราชทานพรรณนาเฉพาะประการต้น พอเป็นตัวอย่าง ฯ ความรู้จักประมาณในปัจจัยอันเกื้อกูลแก่ความเป็นอยู่ ต่างโดยกิจเป็น ๓ สถาน คือ การแสวงหา การได้มา และการใช้สอยอาศัย ฯ

อันบุคคลผู้เกิดมาย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยอันเกื้อกูลแก่ความเป็นอยู่ คือ อาหารที่จะยังชีวิตให้เป็นไป เครื่องปกปิดร่างกายป้องกันความหนาวร้อน และสงวนไว้ซึ่งหิริ ที่อยู่อาศัย และยาอันเป็นเครื่องบำบัดพยาธิ ปัจจัยเหล่านี้จำเป็นต้องแสวงหา เพื่ออุปการะแก่ความสุข ฯ แต่การแสวงหานั้น ถ้าบุคคลไม่รู้จักประมาณ ก็จะแสวงหาจนเกินขอบเขต เป็นไปในทางลบล้างกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สมบัติของผู้อื่นบ้าง ในทางที่ไม่ชอบธรรมหรือไม่สมควรอย่างอื่น ๆ บ้าง อันนับเป็นอเนสนา แสวงหาไม่สมควร บัณฑิตมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ติเตียนว่าเป็นการงานอันประกอบด้วยโทษ ไม่ยังความสุขใจให้เกิดแก่บุคคลผู้ประกอบ ฯ ความแสวงหาพ้นจากอาการเช่นนั้น เป็นไปด้วยความหมั่น ออกกำลังกาย กำลังความคิด หรือกำลังทรัพย์ของตน นับถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์ของคนอื่น ชื่อว่า **สุปริเยสนา** แสวงหารอบคอบดี หรือ **อุฏฐานสัมปทา** ถึงพร้อมแห่งความหมั่น บัณฑิตสรรเสริญว่า เป็นการงานไม่มีโทษ ให้สำเร็จประโยชน์แก่บุคคลผู้ประกอบด้วยดี ฯ แต่การงานบางอย่างย่อมเหมาะแก่บุคคลบางคน ในท้องที่บางตำบล ในกาลบางคราว ผู้ประกอบต้องรู้จักประมาณจึงจะเป็น **ปฏิรูปการี** ผู้ทำเหมาะสม การงานที่ประกอบนั้นจึงจะสำเร็จผลไพบูลย์ ฯ

อนึ่ง รู้จักประมาณในการแสวงหาแล้วยังจะต้องรู้จักประมาณในการได้ ไม่เช่นนั้นก็จะไม่รู้จักยับยั้งในความได้อันมีมาเอง แต่อาจเป็นบ่วงผูกคล้องที่จะจูงให้ทำตามประสงค์ของผู้นำมามอบให้ เช่น ผู้เป็นใหญ่มีสถานะพอที่จะยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ผู้ที่ประสงค์ ย่อมจะมีบุคคลคอยห้อมล้อมเป็นบริวาร ด้วยปรารถนาดีก็มี ด้วยปรารถนาไม่ดีก็มี ผู้ห้อมล้อมด้วยความเคารพนับถือในคุณสมบัติ มีความจงรักภักดียอมตนเป็นบริวาร ด้วยปรารถนาจะได้เป็นนาถะ ที่พึ่งพิงพำนักของตน ชื่อว่าปรารถนาดี ผู้ห้อมล้อมด้วยความปรารถนาเพียงเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ที่ตนประสงค์ ชื่อว่าปรารถนาไม่ดี และประเภทหลังนี้มักจะมีกิริยาอาการมารยาลวงให้หลง ชวนให้เห็นว่าซื่อสัตย์ ยากที่จะเข้าใจความจริงได้ ฉะนั้น จึงต้องเป็นผู้รู้จักประมาณในการได้ เมื่อมีผู้ใดน้อมนำวัตถุสิ่งของมามอบให้ ก็พึงพิจารณา ถ้าจะเป็นทางถูกผูกคล้องไว้ ก็พึงยับยั้งอย่าเห็นแก่ความได้ ด้วยคิดเพียงว่านำมาให้เอง ไม่เป็นความเสียหาย และข้อนั้นจะเป็นทางย่ามใจยินดีมากขึ้น จนถึงออกนอกหน้า เมื่อได้รับด้วยความรู้จักประมาณในการได้ ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดสุข ไม่เกิดความร้อนใจหรือเสียใจในภายหลัง ฯ ทรัพย์ที่เกิดมีมาด้วยความรู้จักประมาณในการแสวงหา และรู้จักประมาณในการได้ ย่อมยังความอิ่มใจให้เกิดแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของ ทำนองตุ่มน้ำอันเต็มตั้งอยู่ในที่ไม่สะเทือนย่อมสงบนิ่งฉะนั้น ฯ

อนึ่ง โภคทรัพย์ที่ได้ขวนขวายสั่งสมขึ้นไว้นั้น ถ้าเป็นแต่เก็บไว้ก็จะให้ได้แต่เพียงความอิ่มใจเท่านั้น ต่อได้ใช้สอยบำรุงตนแต่ละคนที่ควรเลี้ยง จึงจะยังสุขให้ทวี ฯ แต่การจับจ่ายใช้สอยนั้นต้องเป็นไปพอดี จึงจะสำเร็จประโยชน์ ฯ ฉะนั้น ความรู้จักประมาณในการใช้จ่าย จึงจำเป็นในการที่จะยังทรัพย์ให้มีอยู่เพื่อยังความสุขให้ดำรงอยู่ยั่งยืนตลอดไป ฯ บุคคลบางคนไม่รู้จักประมาณในการจ่าย ไม่รู้จักประหยัดมุ่งแต่จะเพิ่มพูนความสุข ไม่รู้จักควรไม่ควรเพียงไร เที่ยวแสวงหาที่หย่อนใจ เที่ยวเตร่ฟูมฟายในการกินการอยู่ มีบ้านที่พักแรมอภิรมย์หลายสถานเช่นนี้ ทางได้ก็ไม่พอทานกับทางจ่าย ฯ เมื่อไม่รู้จักประมาณในการจ่ายก็เป็นเหตุให้ไม่รู้จักประมาณในการได้และการแสวงหา จักพาให้เสียชื่อเสียง เสียสถานะ เสียความไว้วางใจของคนทั้งหลาย ฯ ความรู้จักประมาณในการได้การจ่าย ผ่อนผันให้ทรัพย์ที่ได้กลับลบทรัพย์ที่จ่ายให้ตนได้สุข แต่ให้สมบัติทวีขึ้น ได้ชื่อว่า **สมชีวิตา** ความเป็นอยู่สม่ำเสมอ ตรงกันข้ามเรียกว่า **วิสมชีวิตา** ความเป็นอยู่เผอเรอ ไม่รู้จักประหยัด ฯ บุคคลรู้จักบริโภคสมบัติหลีกทางหายนะ เดินในทางวัฒนะ ย่อมจะได้สุขตามสมควรแห่งกำลังโภคทรัพย์ ฯ

ความรู้จักประมาณในการแสวงหา ในการได้ ในการใช้สอย เป็นประโยชน์แก่บุคคลฉันใด ย่อมเป็นประโยชน์แก่รัฐด้วยฉันนั้น รัฏฐะ กล่าวคือชุมนุมชนที่ตั้งอยู่เป็นปึกแผ่น ปกครองตนเองโดยอิสระมาตั้งอยู่ในสุปริเยสนา แสวงหาโภคทรัพย์บำรุงรอบคอบดี บำรุงการหาเลี้ยงชีพของประชาราษฎร์ให้มีผลแล้วเฉลี่ยเก็บส่วนกำไรเป็นพลีแต่พอสมควร ระวังไม่ให้ยุบยาก ให้ได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่ายเหมือนนายโคบาลผู้ฉลาดรู้จักรีดน้ำนมโค ปล่อยให้มีส่วนเหลือเพื่อลูกโคได้ดื่มไม่รีดจนหมด ฉะนั้น และคอยป้องกันในทางอบายมุขของประชาชน เป็นต้นว่าการพนัน คอยห้ามปรามเกียดกันไม่ให้ทำได้ง่าย จนพึงปราบปรามให้หมดสิ้นไป จะได้ดำรงสถานะอยู่ด้วยดี อีกประการหนึ่งมาตั้งอยู่ในอารักขสัมปทา รู้จักอุบาย

สารบัญ

ในที่จะรักษาสมบัติของประเทศชาติให้พอสมแก่กำลัง ไม่ยังทรัพย์ให้เปลืองไปในทางที่ไม่มีประโยชน์ ต้นไม้มีกาฝากเท่าใด ก็ต้องลดรสาหารที่ได้สำหรับเลี้ยงต้นเจือจานไปเลี้ยงเท่านั้น รัฏฐะก็เหมือนกัน มีภาระอันหาประโยชน์มิได้มาก ก็จำเสียกำลังและทรัพย์ไปในทางนั้นมาก รู้จักรวมกำลังและทรัพย์มาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ อนึ่งโสด มาตั้งอยู่ในสมชีวิตา รู้จักประมาณในการจ่ายทรัพย์แม้ในทางที่ควร ไม่ให้เกินจำนวนทรัพย์ที่หาได้ เข้าใจผ่อนปรนให้กิจสำเร็จ แต่ให้เป็นประเทศที่มั่งคั่ง เช่นนี้ย่อมจะมีความเจริญสมบูรณ์ตั้งมั่นไม่ล่มจม

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระคุณข้อนี้ ทรงพิจารณาประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อความเหมาะสมในที่ทุกสถาน ประกอบกับรัฐบาลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า จัดการทะนุบำรุงพระราชอาณาจักรสมแก่สมัย หาทางเพิ่มพูนรายได้สำหรับแผ่นดินให้ไพบูลย์ในทางบำรุงอาชีพของประชาชน และจัดระเบียบการเก็บพลีให้รอบคอบ ไม่ทำความบอบช้ำแก่ชนนิกร สิ่งใดควรเก็บควรขึ้น ควรเลิกถอน ควรลด ก็ทำตามควรแก่สถานะ รักษาประโยชน์หลวงประโยชน์ราษฎร์ให้เป็นไปกลมเกลียวกัน คอยป้องกันปราบปรามทางอบายมุขของมหาชน คอยตักเตือนแนะนำพร่ำสอนราษฎรในการประกอบอาชีพและให้ตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ ฯ สมบัติของแผ่นดินที่ควรรักษาทั้งที่เป็นสวิญญาณกทรัพย์และอวิญญาณกทรัพย์ เป็นต้นว่า ฝูงสัตว์พาหนะและที่นาป่าไม้ ก็บำรุงรักษา ฯ พระราชอาณาจักรได้รับบำรุงเช่นนี้ ย่อมมั่งคั่งสมบูรณ์ขึ้นโดยลำดับมา ฯ พระมหานครคับคั่งด้วยหมู่ชนสัญจรไปมา เป็นที่ประชุมแห่งพาณิชยกรรม สมด้วยคำสรรเสริญสมบัติของบ้านเมือง ในพระบาลี ฯ พระปรีชารอบรู้ความพอดีของพระราชอาณาจักรเช่นนี้ เป็น**มัตตัญญุตา** เป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์ เป็นเหตุให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์วิบูลผล เป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

ปุคคลัญญุตา นั้น คือความรู้จักเลือกบุคคล มีวิภาคที่จะพึงแสดงเป็นไปตามชั้นแห่งบุคคล ฯ เมื่อกล่าวสำหรับบุคคลที่เป็นไปโดยสถานะเสมอกัน ก็ได้แก่การเลือกคบมิตร ฯ มิตรนั้นย่อมเป็นปัจจัยภายนอกอันแรงกล้า ที่จะพาผู้สมคบให้ถึงความเจริญหรือความเสื่อมเสียหาย เหตุดังนั้นสมเด็จพระโลกนาถเจ้าจึงตรัสว่า

พาหิรํ ภิกฺขเว องฺคนฺติ กริตฺวา นาญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายนอกให้เป็นเหตุแล้วเราย่อมไม่แลเห็นเหตุอื่นแม้อันหนึ่ง อันจะเป็นไปเพื่อความเสียหายอย่างใหญ่

เหมือนความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ความเป็นผู้มีบาปมิตร ย่อมเป็นไปเพื่อความเสียหายอย่างใหญ่ อีกฝ่ายหนึ่ง เราย่อมไม่แลเห็นเหตุอันหนึ่งอื่นเหมือนกัน อันจะเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร

สหาโย อตฺถชาตสฺส โหติ มิตฺตํ ปุนปฺปุนํ

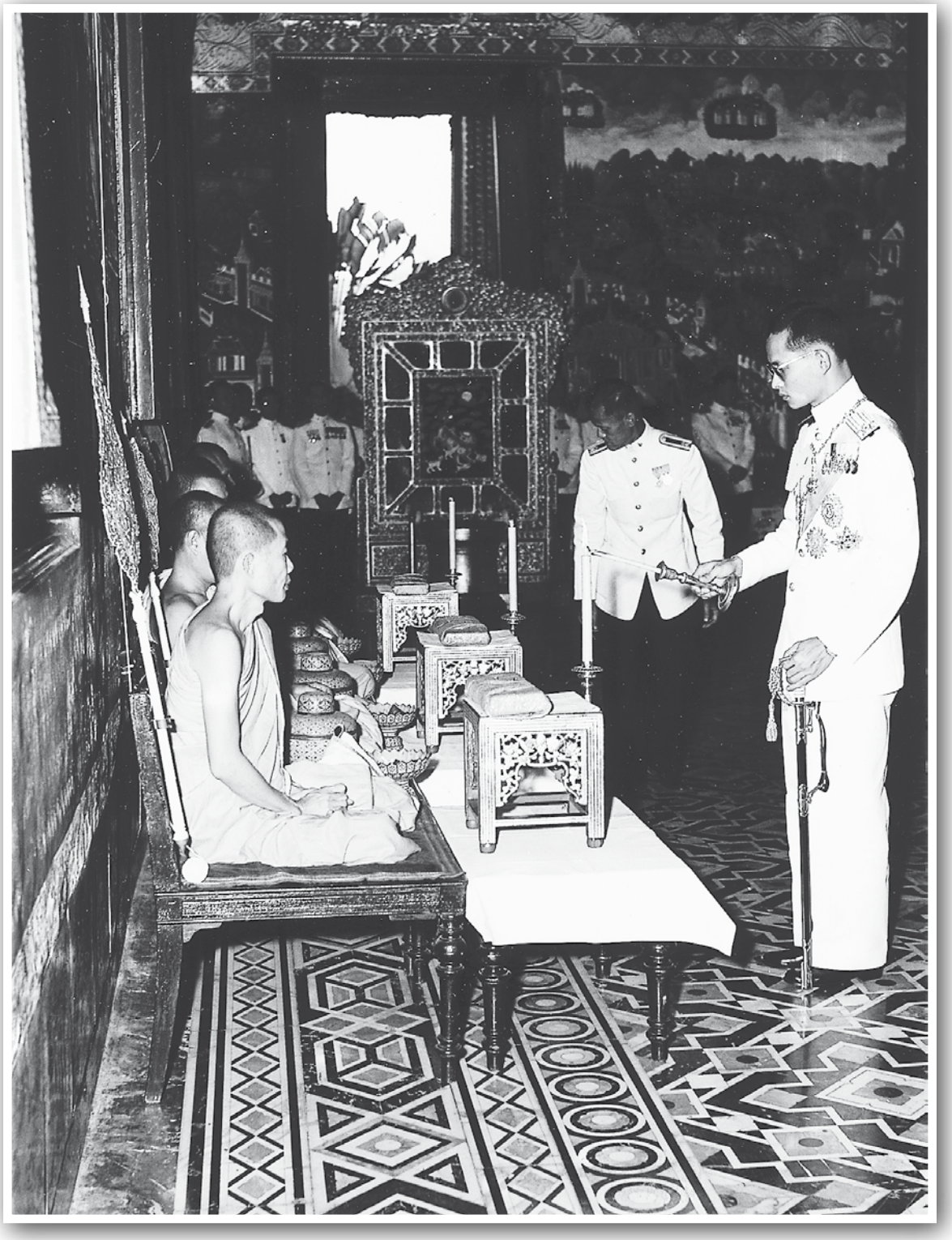
สหายย่อมเป็นมิตรของผู้มีกิจธุระเกิดขึ้นเนือง ๆ มา

ควรแล้วที่กุลบุตรจะคบหากัลยาณมิตร และเอื้อเฟื้อเอาใจไว้เป็นกำลัง จะได้ร่วมแรงร่วมใจกันประกอบกรณียกิจให้เกิดประโยชน์อันไพศาล ฯ เมื่อกล่าวสำหรับท่านผู้เป็นอิสรชน ความรู้จักเลือกบุคคลประกอบในกิจการให้เหมาะสม เป็นข้อประสงค์ของปุคคลัญญุตา ฯ อันการใช้บุคคล สมควรจะเลือกให้เหมาะ ไม่เช่นนั้นกิจย่อมไม่สำเร็จ ฯ แม้สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้าเมื่อตรัสรู้ใหม่ ก็ยังทรงเลือกหาเวไนยผู้สมควรที่จะรับปฐมเทศนา เหตุว่าพระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้นเป็นของลึกละเอียด แสดงแก่ผู้มีปัญญาไม่ถึง ก็จะไม่พึงรู้พึงเห็น เมื่อเป็นเช่นนี้ ความตรัสรู้ของพระองค์ก็จะหามีประโยชน์แก่สัตวโลกไม่ พระพุทธภูมิจะไพบูลย์ก็เพราะมีผู้อื่นตรัสรู้ตามเป็นพระอริยสงฆ์สาวก ครบ ๓ รัตนะ หวนทรงพระพุทธดำริถึงอาฬารดาบสและอุทกดาบสผู้ทำกาลกิริยาล่วงไปเสียแล้ว ว่ามีปัญญาหลักแหลม ถ้ายังอยู่ฟังธรรมแล้วก็จักได้ตรัสรู้ฉับพลัน ต่อนั้น จึงทรงเลือกพระภิกษุเบญจวัคคีย์เป็นผู้รับปฐมเทศนาอนุตตรธรรมจักรกัปปวัตนสูตร ฯ และเมื่อมีพระพุทธประสงค์จะทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาในมคธรัฐก็ทรงเลือกจะพาพระอุรุเวลกัสสปะไปด้วย เหตุว่าท่านเป็นที่นับถือของคนชาวมคธเป็นอันมากจึงต้องเสด็จไปโปรดท่านก่อน ฯ

ข้อความในพระปฐมสมโพธิซึ่งรับพระราชทานชักมาพรรณนาในที่นี้นั้น ก็เพื่อจะได้สันนิษฐานเห็นว่า สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรงบำเพ็ญพระพุทธกิจสำเร็จ ก็เพราะทรงรู้จักเลือกบุคคลอันเหมาะแก่การ พระคุณสมบัติข้อนี้จัดเข้าใน**เจโตปริยญาณ** พระปรีชากำหนดรู้อัธยาศัยน้ำใจของผู้อื่น เป็นองค์แห่งพระอภิญญาและพระทศพลญาณแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นอุปการะแก่มัตตัญญุตาอีกส่วนหนึ่ง แม้หากจะรู้ประมาณในกิจการอยู่ แต่ได้บุคคลผู้ร่วมในกิจไม่เหมาะ กิจย่อมไม่สำเร็จ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงสอดส่องด้วยพระวิจารณญาณ ทรงเลือกสรรจัดรัฐบาลเพื่อเหมาะแก่หน้าที่เพราะปลูกคนให้สามารถ ด้วยพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้ได้รับศึกษาทั้งในส่วนราชการและส่วนพระองค์แล้ว และเลือกสรรประกอบไว้ในราชกิจนั้น ๆ ตามความเหมาะสมทางราชการเป็นมาโดยสวัสดี พระคุณสมบัตินี้ นับว่า**ปุคคลัญญุตา มงคลวิเสสประการที่ ๒ ฯ**

รัฐประศาสโนบาย นั้น คือวิธีการปกครองพระราชอาณาจักร ฯ อันองค์พระมหากษัตริย์ย่อมปรากฏเป็นประดุจพระพรหมผู้ประสิทธิประสาธน์ความสุขความเจริญแก่ประชาราษฎร์ ฯ พระพรหมซึ่งกล่าวโดยบุคคลาธิษฐานว่า เป็นเทพเจ้าผู้วิเศษ ทรงจตุรพักตร์ซึ่งจักเหลือบแลดูสรรพสัตว์ทั่วสี่ทิศในสกลเมทนี ฉันใด พระมหากษัตริย์ก็มีพระราชหฤทัยทรงประกอบด้วยพระพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ แผ่ไปในพสกนิกรของพระองค์ฉันนั้น พระองค์ทรงแผ่พระเมตตาด้วยการพิทักษ์รักษาประชาราษฎร์ให้สุขเกษมและทำนุบำรุงให้สมบูรณ์ เช่นมีเจ้าหน้าที่อารักขาในท้องที่ทั่วไป เพื่อป้องกันภัยอันอุบัติแต่ความเบียดเบียนของเหล่าคนอันธพาล ให้ความสะดวกและทำนุบำรุงในการประกอบอาชีพเป็นหลักฐานเพื่อความสุข

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนที่โต๊ะหน้าอาสนสงฆ์
พระสงฆ์สวดนวัคคหายุสมธัมม์

เจ้าหน้าที่อาลักษณ์อ่านพระบรมราชโองการสถาปนาสมณศักดิ์
ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

สมบูรณ์ บังคับชักจูงและเกื้อกูลการศึกษากุลบุตรกุลธิดาตลอดถึงผู้ใหญ่ ให้ได้รับการศึกษา ให้เจริญด้วยวิทยาความรู้ เพื่อได้สร้างส่งเสริมและยกสถานะของตนให้เจริญขึ้นตามคุณวุฒิเป็นต้น ฯ ทรงแผ่พระกรุณาด้วยการทรงบำบัดทุกข์นานาประการ เช่นได้สร้างและขยายการพยาบาลการสาธารณสุข เพื่อให้ตลอดทั่วราชอาณาจักร ส่งเสริมวิชาการแพทย์ให้เจริญยิ่งขึ้น ถึงคราวที่มีภัยเช่นอุทกภัย ทำความเสียหายเกิดขึ้น ณ ถิ่นใด หรืออัคคีภัยเผาผลาญเหย้าเรือนทรัพย์สมบัติประชาราษฎร์ได้รับความเดือดร้อน เจ้าหน้าที่นั้น ๆ ก็มิได้นิ่งนอนใจขวนขวายบรรเทาทุกข์เต็มความสามารถ ที่อาจเสด็จถึงได้ในบางท้องที่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้เสด็จเยี่ยมเยือนด้วยพระองค์ และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ช่วยบรรเทาทุกข์ก็มี ยังความจงรักภักดีดูดดื่มให้เกิดแก่ประชาราษฎร์ด้วยอำนาจพระมหากรุณา ฯ ทรงแผ่พระมุทิตาด้วยการทรงยกย่องผู้เจริญด้วยวุฒินั้น ๆ ประกอบไว้ในหน้าที่ด้วยความเหมาะสม เป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่ส่วนบุคคล แก่ประโยชน์ส่วนรวม และตลอดถึงราชอาณาจักร ทรงโอวาทตักเตือนแนะนำให้รักษาสามัคคีธรรมในหมู่ ป้องกันจิตมิให้คิดริษยาอาธรรม์ในกันและกันที่จะเป็นทางให้เกิดแตกร้าว

เสียสามัคคี ฯ ทรงแผ่พระอุเบกขาด้วยความที่ทรงดำรงอยู่ในความเที่ยงธรรมทุกสถาน ไม่ปล่อยให้ตกไปในฝ่ายอคติ ทรงพระราชดำริวิจารณ์รอบคอบ ยกย่องผู้มีคุณความดีควรยกย่อง นิคคหะผู้มีความผิดโดยสมควรแก่โทษ มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นประมาณ โดยมิได้เห็นแก่หน้า ดุจวัสธาราตกต้องทั่วบริเวณสายฝนยังพืชผลให้งอกงาม ฉะนั้น ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปฏิบัติโดยหลักแห่งรัฐธรรมนูญ มีสภาผู้แทนราษฎรเป็นแหล่งพิจารณาปรับปรุงบัญญัตินิติธรรม ให้เป็นไปโดยธรรมสม่ำเสมอในทุกสถาน มีรัฐบาลใช้อำนาจบริหารให้เป็นไปตามนิติบัญญัติ จัดการอารักขาคุ้มครองป้องกันอันเป็นธรรม และพิจารณาปรับปรุงวางระเบียบการเป็นอุปการะ เพื่อความที่จะปฏิบัติในหน้าที่ให้ก้าวหน้าลุล่วงไปโดยวัตถุประสงค์ มีคณะตุลาการให้ความเป็นธรรมเที่ยงตรงแก่ประชานิกร ระงับความเดือดร้อนที่เกิดแต่การเบียดเบียนกันโดยไม่เป็นธรรม และทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงพระราชศรัทธาเป็นอย่างยิ่งในพระบรม-พุทธศาสนา ถึงทรงลาพระราชกรณียกิจชั่วคราว ทรงบำเพ็ญพระเนกขัมมบารมี ตามนิติประเพณีที่พระมหากษัตริย์ในปางก่อนได้ทรงปฏิบัติมา ทรงสนพระราชหฤทัยทรงศึกษาพระศาสนธรรมด้วยพระวิริยอุตสาหะ และพระราชทานอุปถัมภ์แก่ศาสนาอื่น ๆ ในพระราชอาณาจักรโดยสมควรแก่กรณี ทรงดำเนินปฏิบัติในวิถีธรรมแห่งพระพุทธศาสนา และทรงอนุวัตรในศาสนาทั้งหลาย ฯ อันศาสนาย่อมนำศีลธรรมและวัฒนธรรมให้เข้าถึงจิตใจ ปรับปรุงบุคคลให้เป็นสัปบุรุษ เป็นสาธุชน เป็นกัลยาณชน เป็นสุภาพชน เป็นที่ปรารถนา ไม่เป็นที่รังเกียจแห่งสังคมทั่วไป ฯ พระราชจรรยาสาธุปฏิบัติแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ไม่เพียงแต่ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่พระองค์เท่านั้น ยังให้สำเร็จประโยชน์แก่ประชุมชนผู้อยู่ใต้ร่มพระบารมีทั่วไปด้วย ฯ **รัฐประศาสโนบาย** ดังรับพระราชทานแสดงมาพอเป็นนิทัศนะนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **มัตตัญญุตา ๑ ปุคคลัญญุตา ๑ รัฐประศาสโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ท่านผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสทุกประการ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐

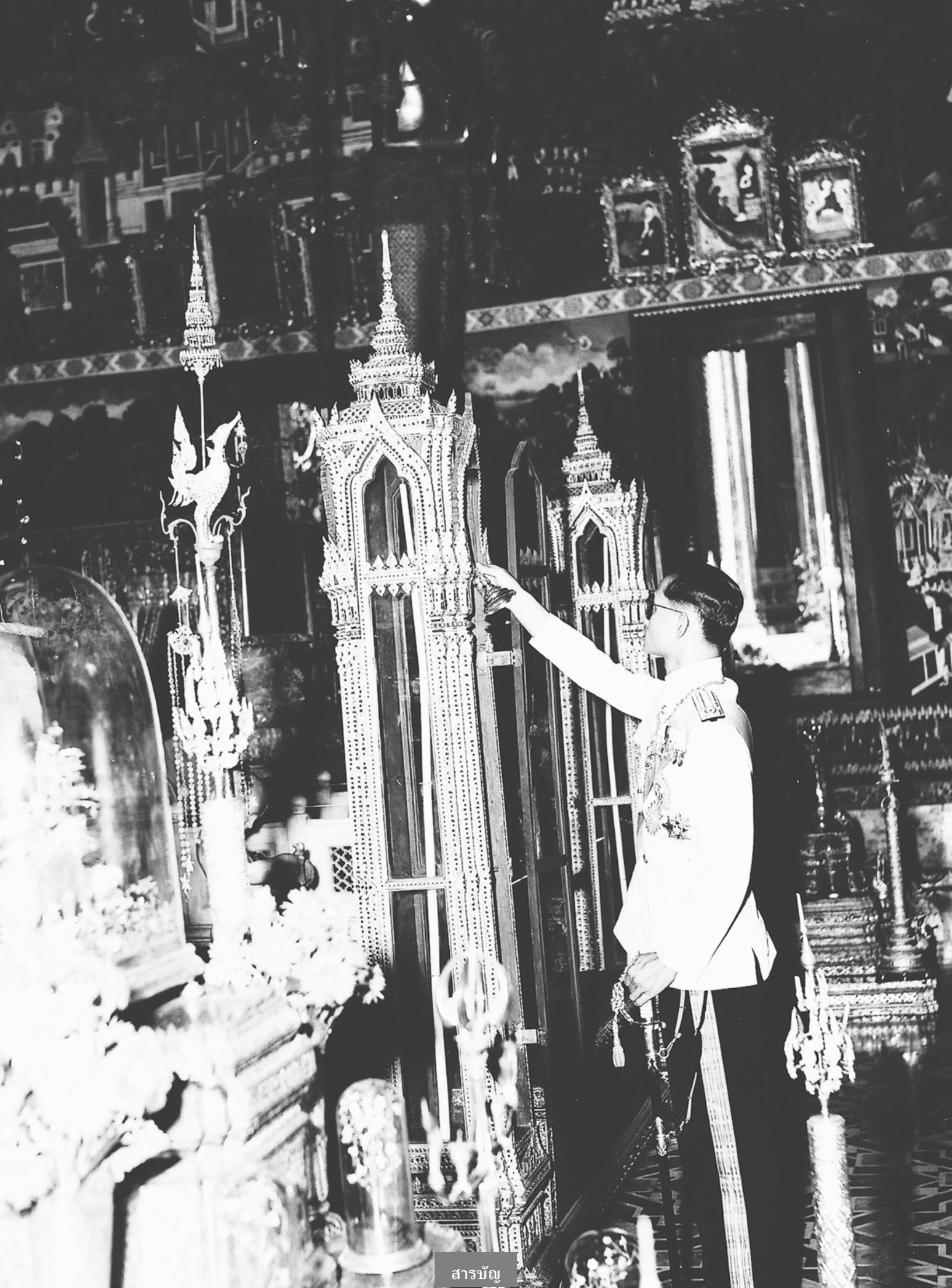
ในศกนี้ (๒๕๐๐) ได้เลือกสรรมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **สัจจะ ๑ การุญภาพ ๑ รัฐประศาสโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนัย

สัจจะ นั้น ได้แก่ความซื่อตรงต่อกัน เป็นคุณสำคัญที่โลกคือสังคมมนุษย์ต้องพึ่งอาศัย เพราะเป็นเหตุให้ชนทั้งหลายเชื่อถือไว้วางใจกันและกัน มีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ที่เรียกว่าสามัคคี คือความปรองดองและพร้อมเพรียงกัน ขาดสัจจะเสียแล้ว สามัคคีย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ สามีกับภรรยาก็ไม่ไว้วางใจกัน มีแต่ระหองระแหงกัน อยู่ด้วยกันไม่เป็นปรกติสุข ถึงต้องหย่าร้างกันไปก็มี ต่อได้เล็งเห็นความซื่อตรงของกันและกัน จึงเกิดความไว้วางใจในกันและกัน อยู่ร่วมกันด้วยความพร้อมเพรียงเป็นปรกติสุข ญาติต่อญาติ มิตรต่อมิตร คิดระแวงกัน ก็คบกันไม่สนิท ต่อมีจิตใจเชื่อถือกัน จึงมั่นในไมตรี ผู้ปกครองบังคับบัญชากับผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชา ต่างไม่ซื่อตรงต่อกัน ก็ยากที่จะร่วมใจกันในกิจการ ต่อได้เห็นความซื่อตรงของกันและกัน จึงปลงใจเชื่อถือและร่วมการงานกันด้วยดี โดยที่สุดคนทำการค้าร่วมกัน คิดเอารัดเอาเปรียบกัน ย่อมทำด้วยกันไม่ยืด ต่อทำตรงไปตรงมาด้วยกัน ทุกฝ่ายจึงสมัครใจทำด้วยกันยั่งยืน

สจฺจํ หเว สาธุตรํ รสานํ

สัจจะจะชื่อว่าเป็นรสดีกว่ารสทั้งหลายอื่น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเท่าพระองค์
ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

สารบัญ

รสแห่งโภชนาหารอันอร่อย ก็เพียงกลืนอาหารคล่อง รสคือกามคุณ ก็เพียงชวนให้เพลิดเพลินในการดู การฟัง การดม การลิ้ม การถูกต้อง อันเจือด้วยโทษในเมื่อเกินพอดี ส่วนสัจจะเป็นรสให้เกิดความยินดีของผู้ได้เห็นใจกัน ผูกพันสามัคคีไว้มั่นคง ยังประโยชน์ที่ประสงค์ให้สำเร็จยืนยาว สัจจะมีคุณประโยชน์เหลือประมาณเห็นปานฉะนี้ บัณฑิตทั้งหลายจึงมีใจยินดีในสัจจะ และเอาเป็นธุระช่วยกันส่งเสริมสัจจะโดยอุบายวิธีต่าง ๆ เพื่อความตั้งมั่นในสัจจะของปวงชน เช่น ลั่นวาจาให้สัจจปฏิญญาแสดงความจริงใจต่อกัน ทำกติกาสัญญาแสดงน้ำใจซื่อตรงต่อกัน เช่น ผู้ร่วมทุนร่วมแรงกันเป็นหุ้นส่วนทำการค้า ก็ต้องทำสัญญาจดทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทเป็นหลักฐาน ทหารผู้ได้รับสิทธิพิเศษให้ถืออาวุธได้ในที่ชุมนุมชน ก็ต้องปฏิญญาต่อธงชัยเฉลิมพลว่าจะเป็นคนซื่อตรงสุจริต จะรักชาติ รักเกียรติ เคารพวินัย จะตั้งอยู่ในธรรมของพระศาสนา และจะจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ จะสละทุกอย่างของตนเพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไว้ ทั้งนี้เพื่อให้สำนึกตนอยู่เสมอว่า ตนได้ให้สัจจปฏิญญาไว้ถ้าเสียสัจจะก็หมดเกียรติและเป็นภัยต่อเพื่อนร่วมชาติ ผู้จะอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาก่อนที่พระกรรมวาจาจารย์จะซักถามอันตรายิกธรรมในท่ามกลางสงฆ์ ท่านก็เตือนกำชับว่า

อยนฺเต สจฺจกาโล ภูตกาโล
ยํ ชาตํ ตํ ปุจฺฉามิ
สนฺตํ อตฺถีติ วตฺตพฺพํ
อสนฺตํ นตฺถีติ วตฺตพฺพํ

นี้เป็นกาลสัจจ์กาลจริงของท่าน ข้าพเจ้าถามถึงสิ่งที่เกิดแล้ว มีอยู่พึงกล่าวว่ามี ไม่มีอยู่พึงกล่าวว่าไม่มี ดังนี้ก็เพื่อให้รักษาสัตย์ คือพูดจริงตามที่เป็นจริง

ประเทศต่อประเทศที่สัมพันธ์กันด้วยไมตรี มีประโยชน์ร่วมกัน ก็ต้องมีสนธิสัญญาต่อกัน เพื่อเป็นหลักประกันความซื่อตรงต่อกัน

การที่สำคัญเนื่องด้วยสิทธิและประโยชน์สุขของชนทั้งชาติ ผู้จะรับหน้าที่บริหารการงานนั้นต้องเป็นผู้ซื่อตรง เคารพสิทธิของเพื่อนร่วมชาติทั้งปวง จึงจะเป็นที่เชื่อถือไว้วางใจ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่รับเลือกให้เป็นผู้แทนราษฎร ก่อนที่จะเข้ารับหน้าที่ จึงต้องประกอบพิธีทำสัตย์ปฏิญญาต่อวัตถุเคารพนับถือของตนและเพื่อนร่วมชาติ ว่าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อตรงสุจริต เคารพรักษาสิทธิของชนทั้งชาติมิให้เสื่อมเสีย แม้รัฐบาลผู้รับภาระหน้าที่บริหารของประเทศชาติ ก็ต้องแถลงนโยบายอันเป็นแนวทางที่จะพึงปฏิบัติเพื่อนำประเทศชาติไปสู่ความเจริญในด้านต่าง ๆ ต่อสภาผู้แทนฯ เพื่อได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนฯ ว่านโยบายนั้น เป็นธรรมแก่ชนทั้งชาติ ผู้บริหารจะไม่ทำอะไรตามอารมณ์หรือตามอำเภอใจนอกเหนือนโยบายนั้น อันมีกฎหมายเป็นขอบเขต แต่จะเคารพรักษาสิทธิของประชาชนทั้งชาติมิให้เสียหาย นโยบายนั้นจึงเป็นดุจสัจจปฏิญญาที่รัฐบาลได้ให้ไว้แก่ประชาชนทั้งชาติ ว่าจะบริหารราชการแผ่นดินด้วยความซื่อตรงสุจริตต่อเขาทั้งหลาย ผู้มอบหมายอำนาจหน้าที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนที่โต๊ะหน้าอาสนสงฆ์
พระสงฆ์สวดนวัคคหายุสมธัมม์

บริหารให้ด้วยความไว้วางใจ ด้วยเหตุนี้ สัญญาเข้าหุ้นกันก็ดี กติกาสัญญาก็ดี สนธิสัญญาก็ดี การทำสัจจปฏิญญาต่อวัตถุที่เคารพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ดี ที่ทำไว้ก็เพื่อเป็นหลักประกันความมีสัตย์ต่อกันให้มั่นคง เพื่อให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจในกันและกันนั่นเอง

สัจจะนี้เป็นคุณธรรมของผู้สูงสุดในชุมชนในฝ่ายพระศาสนา จัดเป็นพระบารมีประการหนึ่ง โดยชื่อว่า **สัจจบารมี** ในพระบารมี ๑๐ ทัศ แห่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ทรงบำเพ็ญมาแต่ครั้งเสวยพระชาติเป็นพระบรมโพธิสัตว์ จึงจัดเป็นพุทธการกธรรม คือคุณที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ขาดสัจจะเสียแล้ว ความสำเร็จพุทธภูมิย่อมมีไม่ได้

คำสอนในศาสนาที่ขาดสัจจะแล้ว จัดว่าเป็นคำสอนที่กล่าวชอบมิได้เลย ในพระพุทธศาสนาได้จัดการรักษาสัตย์ไว้ในส่วนศีล เป็นองค์ที่ ๔ แห่งปัญจศีล ในธรรมจริยา ส่วนวจีสุจริตเป็นองค์ที่ต้น และเป็นองค์ที่ ๓ แห่งอัฏฐังคิกมรรค โดยนัยนี้ ชนผู้ขาดความสัตย์ จักเป็นผู้มีศีล จักเป็นธรรมจารี จักเป็นอารยบุคคลหาได้ไม่

ในฝ่ายราชอาณาจักร สัจจะจัดเป็นราชธรรมประการหนึ่ง โดยชื่อว่า อาชชวะ คือความเป็นผู้ตรง ในทศพิธราชธรรมสำหรับพระราชาธิบดี ในเรื่องโบราณกล่าวถึงพระราชาบางพระองค์ทรงพลั้งพระราชทานพรแก่บุคคลผู้ใดผู้หนึ่งแล้ว ทรงรู้สึกภายหลังว่าเป็นการเกินสมควร ย่อมทรงอักอ่วนในพระราชหฤทัยไม่น้อย ในที่สุดต้องทรงปล่อยเลยตามเลย เพื่อแสดงเปิดเผยว่า พระราชาย่อมทรงหนักแน่นอยู่ในการรักษาสัตย์ ฯ อันท่านผู้เป็นพระราชาปกครองประชาชน ไม่ใช่เพียงตั้งอยู่ในสัจจะด้วยพระองค์เองเท่านั้น ยังทรงชักนำพสกนิกรให้ตั้งอยู่ในสัจจะด้วย เช่นตั้งกฎหมายป้องกันการหลอกลวงและเบิกพยานเท็จเป็นต้น และทรงสมาทานดำรงมั่นในนิจศีลด้วยพระองค์เองเป็นประจำ เพื่อนำพสกนิกรให้รู้คุณของสัจจะอันเป็นมูลเหตุให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจในกันและกันแล้ว ดำรงมั่นในศีลข้อที่ ๔ คือ ตั้งใจงดเว้นจากมุสาวาท พูดจริงตามที่เป็นจริง อันแสดงความเป็นผู้มีสัตย์ให้ปรากฏแก่ชนทั้งหลาย

สจฺเจ อตฺเถ จ ธมฺเม จ อหุ สนฺโต ปติฏฺฐิตา

สัตบุรุษได้เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในสัจจะอันเป็นประโยชน์และเป็นธรรม ฯ แม้เสียประโยชน์ส่วนตัวก็ยอมโดยสมัครใจ แต่ไม่ยอมเสียสัตย์

สจฺเจน กิตฺตึ ปปฺโปติ

ผู้รักษาสัตย์ ย่อมได้ชื่อเสียงเพราะความมีสัตย์

เอกธมฺมมตีตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิตินฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปำ อการิยำ ฯ

คนล่วงเสียซึ่งสัจจะอันเป็นธรรมเอก กล่าวมุสาร่ำไป ข้ามปรโลกเสีย คือไม่กลัวภัยในปรโลก บาปอันผู้นั้นไม่พึงทำ เป็นไม่มี ฯ

มธุวา มญฺญตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ อถ ปาปานิ ปสฺสติ ฯ

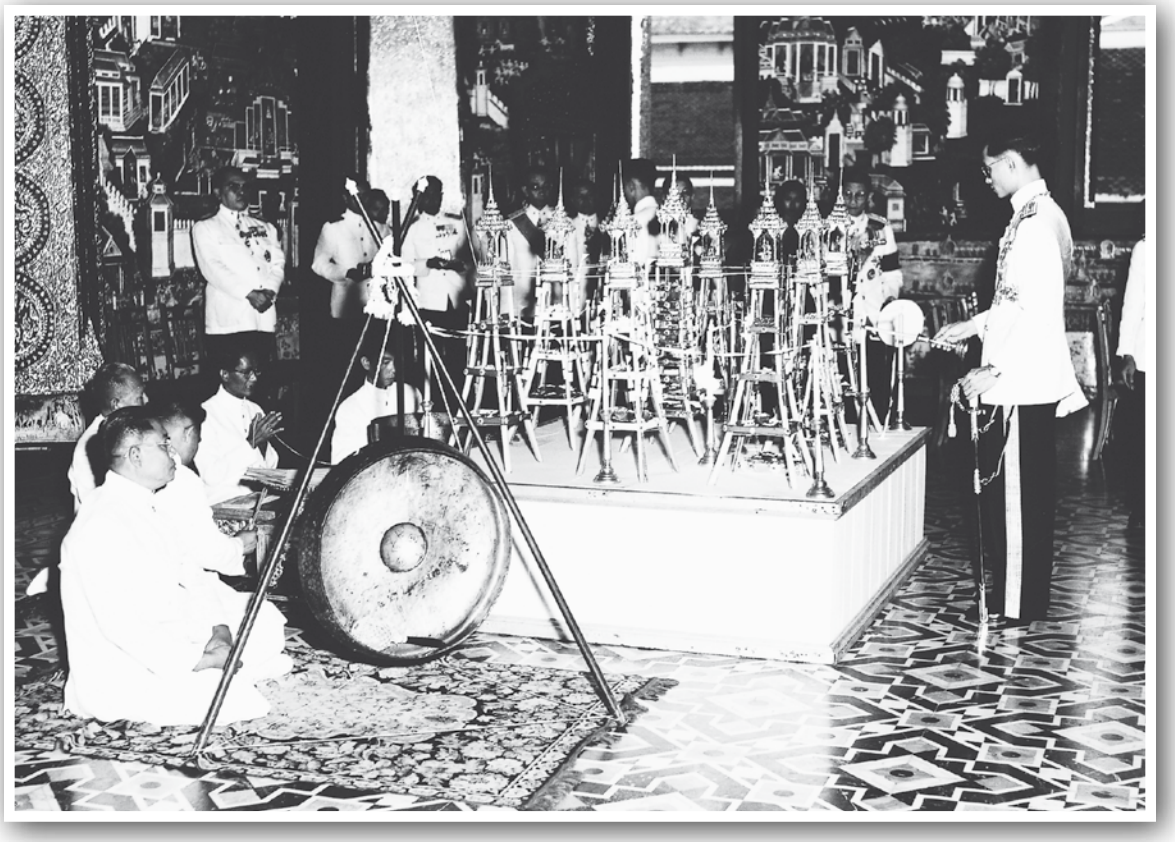
คนพาลย่อมสำคัญการทำบาปว่าหวาน ตลอดกาลที่บาปยังไม่สุก บาปสุกเมื่อใดเขาย่อมได้เสวยผลแห่งบาปเมื่อนั้น แม้แก้ตัวว่า ความจำเป็นหากให้ทำ ก็ไม่พ้นคติของกรรมไปได้ ในที่สุดนำหายนะมาถึงตนเอง ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ดำรงมั่นใน**สัจจะธรรม** และชักนำพสกนิกรให้ตั้งมั่นในสัจจะนั้น โดยพระบรมราโชบาย จึงทรงเป็นที่เคารพและจงรักภักดีของพสกนิกรทั้งหลาย เผยพระเกียรติยศ พระเกียรติคุณให้ปรากฏแก่โลกตลอดมา ข้อนี้จัดว่าเป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น**

การุญภาพ นั้น คือความมีกรุณา ฯ กรุณานั้น โดยพยัญชนะ ได้แก่ความหวั่นใจในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ทุกข์ยาก โดยอรรถะ ก็คือความคิดอยากจะช่วยเขาให้พ้นทุกข์ ฯ คุณข้อนี้เป็นข้าศึกโดยตรงแห่งวิหิงสา ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น เป็นพลวปัจจัยให้คิดเกื้อกูลแก่กันและกัน แต่งบุคคลให้เป็นผู้ประเสริฐล่วงสามัญชนขึ้นไป ท่านเป็นผู้ใหญ่แห่งหมู่ชน ตั้งต้นแต่อธิบดีเฉพาะในตระกูลหนึ่งย่อมมีคุณข้อนี้เป็นวิหารธรรม แผ่ไพศาลออกไปตามชั้นของบุคคล กล่าวอย่างอุกฤษฏ์ ฝ่ายอาณาจักร สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินย่อมเป็นที่นับถือลบล้นของพสกนิกร ก็เพราะพระกรุณา มารดาบิดามีกรุณาในบุตรฉันใด สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินก็แผ่พระกรุณาไปในประชาชนผู้อยู่ใต้พระบรมราชานุภาพ ทรงร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยก็ฉันนั้น พระคุณข้อนี้แล ชักนำพระองค์ให้ทรงตั้งอยู่ในยุติธรรมไม่แปรผัน ไม่ลำเอียงในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และทรงรำพึงถึงสุขทุกข์ของประชาชน ที่สุดจนทรงแปลงพระองค์มิให้ใครจำได้ เสด็จเที่ยวไปสอดส่องเองเพื่อให้ทรงทราบข่าวดีและข่าวร้ายประจักษ์แจ้ง มีเรื่องแสดงไว้ในอรรถกถาบางคัมภีร์บ้างก็มี ในเวลาที่มีศึกมาประชิดพระนคร ต้องเสด็จนำพยุหแสนยากรออกต่อยุทธ์ เพื่อป้องกันมิให้มาถึงข้าขอบขันฑสีมาก็มีโดยชุกชุม

สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินมีพระมหากรุณากว้างใหญ่ปานนี้ จึงเป็นที่นับถือลบล้น ควรได้รับอภัยและได้รับความยกย่องไว้ในที่สูง ปรากฏแก่ชนทั้งหลายราวกะเทวดาในหมู่มนุษย์ จัดเป็นสมมติเทวราชเป็นผู้ควรแก่ส่วนกุศลที่มหาชนบำเพ็ญจะพึงอุทิศถวาย ด้วยความหวังเพื่อทรงเจริญภิยโยภาพสืบไป

ในฝ่ายศาสนจักร สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เป็นสรณะที่พำนักนับถือของพุทธศาสนิกบริษัทจำเดิมแต่ครั้งยังดำรงพระชนม์มาจนบัดนี้ ก็เพราะพระมหากรุณา พระคุณข้อนี้เป็นเหตุให้พระองค์บำเพ็ญพระบารมีมาแต่ครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ จัดเป็นพระมหากรุณาสมาโยคในฝ่ายเหตุสัมปทา ให้บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นผลสมบัติ จำเดิมแต่ตรัสรู้แล้วก็คงอยู่ในพระมหากรุณาคุณ เสด็จเที่ยวเทศนาโปรดเวไนยนิกรในนครคามนิคมชนบทนั้น ๆ ให้ได้บรรลุโลกียสมบัติและโลกุตตรสมบัติตามอุปนิสัยตราบเท่าถึงอวสาน ที่สุดทรงพระอาพาธหนัก จะเสด็จดับขันธปรินิพพานคืนนั้นแล้ว ก็ยังเทศนาโปรดสุภัททปริพพาชก ให้สำเร็จพระอรหันต์เป็นปัจฉิมสาวก ข้อนี้สามารถแสดงให้เห็นพระมหากรุณาของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนบูชาเทวดานพเคราะห์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นไปในสัตวโลกเหลือประมาณ เพราะเหตุนี้พระองค์จึงได้เป็นอุตมสรณะ ที่ระลึกนับถืออันสูงสุดของพุทธศาสนิกประชาตลอดมาจนถึงทุกวันนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระมหากรุณาแก่ประชาราษฎร ผู้หวังพึ่งพระกรุณาบารมี เอาพระทัยสอดส่องสุขทุกข์อยู่เป็นนิจนิรันดร ถึงกับเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยือนราษฎรถึงในจังหวัดต่าง ๆ อันตั้งอยู่ปลายแดน เพื่อทรงทราบความเป็นอยู่ของราษฎรในถิ่นนั้น ๆ ว่าอยู่เย็นเป็นสุขหรือมีทุกข์ยากเดือดร้อนอย่างไร ทรงแสดงพระอาการสนิทสนมกับพสกนิกรผู้ชื่นชมยินดี พากันมาเฝ้าชมพระบารมี แสดงความจงรักภักดี ต้องค้างวันแรมคืน มีของมาทูลเกล้า ฯ ถวายเพื่อแสดงน้ำใจเคารพบูชา ทรงมีพระราชปฏิสันถารด้วยพระราชอัธยาศัยอันเปี่ยมด้วยพระมหากรุณา ยังปรีดาปราโมทย์ให้บังเกิดแก่ประชานิกรเหล่านั้น เมื่อเป็นโอกาสก็พระราชทานพระบรมราโชวาท พระราชทานพร และพระราชทานของขวัญตามสมควร ก็ยิ่งชวนให้เกิดความจงรักภักดี ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองผู้เคารพกฎหมายและศีลธรรม

กิจการที่ปรากฏพระมหากรุณายังมีอีกหลายสถาน เป็นต้นว่าทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์บำรุงโรงพยาบาลที่ขาดกำลังทรัพย์ ให้สามารถทำการเยียวยาบำบัดโรคภัยแก่ประชานิกรผู้เจ็บป่วยได้กว้างขวางทั่วถึง เสมือนพระราชทานความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐแก่ทวยราษฎร เพื่อสามารถประกอบกิจเครื่องเลี้ยงชีวิตให้พึ่งตนเองได้ และเป็นกำลังของบ้านเมือง พระราชจริยาทั้งนี้นับเข้าในพระคุณ คือ**การุญภาพ มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยาส่วน**รัฐประศาสโนบาย** ได้แก่ พระราชกุศโลบายในการปกครองพระราช-อาณาจักร ฯ อันองค์สมเด็จบรมกษัตริย์ ย่อมเป็นดุจบิดาของประชาราษฎร บิดามีหน้าที่แนะนำพร่ำสอนบุตรให้รู้จักผิดชอบชั่วดี ควรทำไม่ควรทำ และมีหน้าที่ตักเตือนชักนำบุตรให้เว้นการที่ควรเว้น ให้ทำการที่ควรทำฉันใด สมเด็จบรมกษัตริย์เจ้าก็ฉันนั้น การว่ากล่าวสั่งสอนตักเตือนแนะนำกันเป็นกรณียกิจสำคัญของท่านผู้ปกครอง แม้แต่ในประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย คนทำผิดเพราะไม่รู้ก็มี ทำผิดทั้งที่รู้แต่ไม่ละอายใจก็มี ผู้ทำผิดเพราะไม่รู้ก็พอจะให้อภัย แต่ก็ต้องว่ากล่าวสั่งสอนให้รู้และให้งดเว้นเสีย ไม่ทำผิดอีกต่อไป ฝ่ายผู้ทำผิดทั้งรู้แต่ไม่ละอายใจ ย่อมเป็นภัยแก่สังคม จำต้องใช้นิคหกรรมไปตามควรแก่ความผิด เพื่อให้เข็ดหลาบ และเพื่อไม่เป็นเยี่ยงอย่างให้ผู้อื่นทำตาม ผู้ที่สมควรจะว่ากล่าวสั่งสอนและตักเตือน และนำประชาชนได้ทุกชั้นทุกวัย ไม่มีใครดียิ่งไปกว่าองค์สมเด็จบรมกษัตราธิราชเจ้า เพราะทรงเป็นที่เคารพนับถือและจงรักภักดีของปวงชนโดยสมบูรณ์ ประชาราษฎรพร้อมที่จะปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทอยู่แล้ว

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระมหากรุณา ปรารถนาความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาราษฎรทั้งปวงเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงสอดส่องสุขทุกข์ความเจริญและความเสื่อมของพสกนิกรอยู่เป็นปกติ เมื่อทรงทราบข้อบกพร่องในหน้าที่พลเมือง สมควรแก้ไข ก็ทรงขวนขวายแก้ไขด้วยพระบรม-ราโชบาย พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่พสกนิกร ให้เกิดความสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของตนที่จะต้องรักษาและปฏิบัติให้บริบูรณ์เพื่อรักษาสิทธิของตนไว้ สิทธิที่สำคัญที่สุดของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ก็คือสิทธิในการลงคะแนนเลือกผู้แทนของตนเข้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อันมีอำนาจทางนิติบัญญัติ พระบรมราโชวาทที่ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดพระราชทานบังเกิดผล คือ ประชาชนให้สนใจปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความเคารพเอื้อเฟื้อเป็นอย่างดี ข้อนี้จัดเป็นมงคลวิเสสส่วนราชอาณาจักร

ในฝ่ายพุทธจักร ในฐานะที่ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าก็ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและพระภิกษุสงฆ์ให้เจริญเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ เช่นยกย่องพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิสามารถบำเพ็ญศาสนกิจเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนา ให้สมณ-ฐานันดรศักดิ์ โดยควรแก่คุณความดี เพื่อเป็นที่ชื่นชมยินดีของประชาชนผู้เคารพนับถือ เป็นกำลังใจทั้งฝ่ายพระและฝ่ายสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ในอันที่จะรวมกำลังช่วยกันบำเพ็ญกรณีอันเป็นประโยชน์แก่ชาติและพระศาสนาสืบต่อไป

นอกจากนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ยังได้ทรงมีพระราชหฤทัยห่วงใยสถาบันพระสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์ผู้นำประชาชนในด้านศีลธรรมจรรยา ถ้าพระสงฆ์มีสังวรสมบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตรน่าเลื่อมใส ย่อมเป็นปัจจัยให้เกิดความเลื่อมใสนับถือแก่ประชาชน นำตนเข้าไปใกล้ เป็นเหตุให้ได้ฟังธรรมของพระศาสนาและปฏิบัติตามคลองศีลคลองธรรม เป็นพลเมืองดี เป็นกำลังของชาติและพระศาสนา เมื่อทรงประจักษ์ว่า เกิดมีข้อบกพร่องแห่งวัตรจริยาของพระสงฆ์สามเณร ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสนับถือของประชาชน ก็ไม่อาจทรงทนอยู่ได้ จึงมิได้ทรงปล่อยไปตามยถากรรม ได้ทรงขวนขวายแก้ไขด้วยพระบรมราโชบายให้ความบกพร่องนั้น ๆ หมดไป ยังสังฆมณฑลให้แจ่มใสงดงาม เป็นที่เจริญบุญกุศลของพุทธศาสนิกประชาชน

พระราชจริยาสาธุปฏิบัติ**รัฐประศาสโนบาย** ดังรับพระราชทานแสดงมาพอเป็นนิทัศนะนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๓**

ธรรม ๓ ประการ คือ **สัจจะ ๑ การุญภาพ ๑ รัฐประศาสโนบาย ๑** เป็นคุณประเสริฐให้เกิดวุฒิ-สิริสวัสดิ์แก่ผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสทุกประการ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้

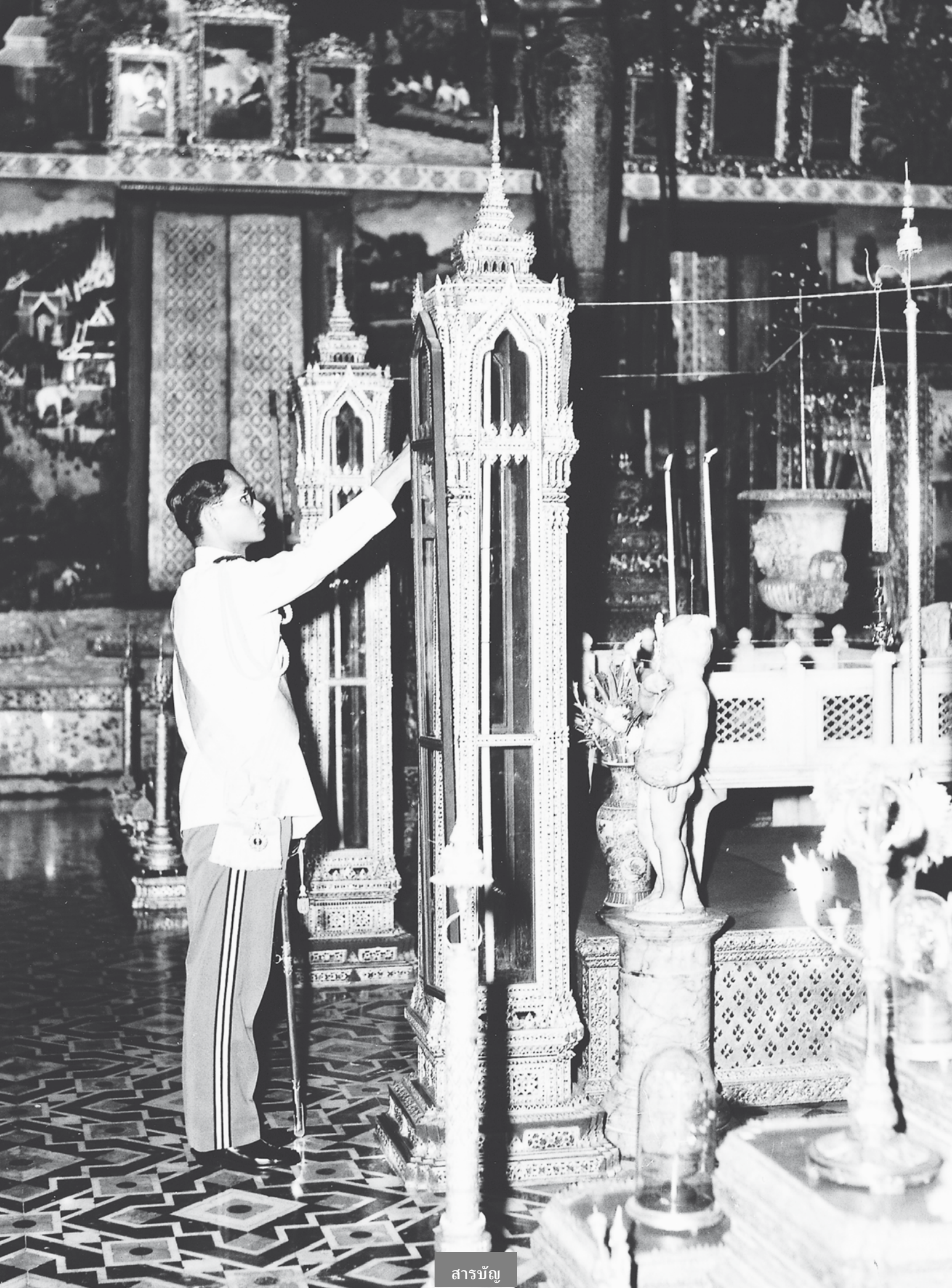
พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมาว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ ฯ

บัดนี้จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นประสาทนียกถา มังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขสวัสดี บัดนี้มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราช-ศรัทธาปสาทาธิคุณในพระบรมพุทธศาสนา จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุ ขัชโภชาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิสนะพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่พระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหาร ตามคตินิยมแห่งพระพุทธศาสนา ฯ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งสุภสวัสดิมงคลอันวิเศษยิ่งซึ่งได้ชื่อว่า มงคลวิเสส มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญ จะพึงบังเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่ง ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิพิพัฒน-มงคลจะพึงสำเร็จ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย ฯ

สารบัญ

ในศกนี้ (๒๕๐๑) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๒ ประการ คือ **สมานัตตตา ๑ รัฏฐปสาสโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย ฯ

สมานตฺตตา นั้น แปลว่าความเป็นผู้มีตนเสมอ อธิบายว่า ความประพฤติตนสม่ำเสมอในธรรมทั้งหลาย ที่ให้เป็นไปในบุคคลนั้น ๆ ตามสมควร ชื่อว่า สมานตฺตตา ฯ มีต่างแห่งอาการที่จะพึงประพฤติดังนี้ ชนผู้เป็นญาติก็ประพฤติตนตามฉันที่เป็นญาติ คือนับถือกันตามสมควร ผู้ใหญ่ก็มีความเมตตาปรานีต่อผู้น้อย ผู้น้อยก็มีความเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ ผู้เสมอกันก็ประพฤติตามฉันผู้เสมอกัน มีความเป็นกันเอง ไม่ดูหมิ่นกัน เพราะมีอิสริยยศอำนาจศฤงคารบริวารไม่เสมอกัน ดังนี้ ชื่อว่า ประพฤติตนสม่ำเสมอในญาติธรรม ฯ คุณข้อนี้เป็นสวัสดิมงคล ให้เกิดศุภวิบุลผลแก่ผู้ประพฤติ สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์จึงประทานพระบรมพุทโธวาทให้ตั้งอยู่ในคุณข้อนี้ ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต ทรงแสดงกิจของผู้ครองเรือนที่ใช้จ่ายโภคทรัพย์ด้วยดี ก็ทรงยกญาติพลี คือการสงเคราะห์ญาติ ว่าเป็นกรณีย์อย่างหนึ่ง ซึ่งทำแล้วก็จะได้ชื่อว่าถือเอาประโยชน์แห่งโภคทรัพย์ เป็นอันไม่จับจ่ายเสียเปล่า ฝ่ายบรรพชิตก็ทรงเปิดโอกาสให้บำเพ็ญ**ญาตตฺถจริยา** ได้ตามสมควร เช่นภิกษุจะทำยาให้แก่ญาติผู้ป่วยไข้ ก็ไม่ทรงห้าม ให้พัสดุของตนก็ไม่เป็นกุลทูสก หรือทำสัทธาไทยให้ตก จะให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้เป็นญาติ หรือจะรับบิณฑบาตจากนางภิกษุณีด้วยมือของตนเองแล้วฉัน ก็ไม่ต้องอาบัติและไม่เป็นอกตะวิญญัติ เพราะขอปัจจัยสี่กะคฤหัสถ์ผู้เป็นญาติ แม้พระองค์เองก็ไม่ทรงละเมินในกิจนี้ เมื่อตรัสรู้แล้วก็ได้เสด็จไปเทศนาโปรดพระญาติ และมีเรื่องเล่าให้อรรถกถาพระธรรมบทว่า พระองค์ทรงห้ามวิวาทในระหว่างหมู่พระญาติให้ระงับ และทรงห้ามทัพวิฑูฑกะเจ้าโกศลรัฐ ผู้คิดจะกำจัดศากยะวงศ์ไว้ได้ด้วยอุบายถึงสองครั้ง ฯ

อนึ่งพระองค์ยังได้ประทานบริหารแผนกหนึ่ง แก่พระญาติผู้บวชเป็นเดียรถีย์ จะมาบวชในพระธรรมวินัย ก็ไม่ต้องให้ประพฤติติตถิยปริวาส ถ้วนสี่เดือนเหมือนคนอื่น พอมาถึงก็ให้บวชได้ทีเดียว ฯ อันญาตินี้ ย่อมมีไมตรีสนิทผิดกว่าคนอื่น เป็นผู้ช่วยรู้สึกด้วยในสุขทุกข์และเป็นกำลังในกิจการ ชนผู้ไร้ญาติก็ปานพฤกษาชาติอันหาสาขามิได้ ไม่มีกำลังจะทานพายุพัด มีทางที่จะถึงวิบัติได้ง่ายดาย แต่พระเจ้าจักรพรรดิราชยังต้องมีพระประยูรญาติเป็นเหล่าอนุยนต์คอยตามเสด็จในราชกิจด้วยหมู่หนึ่ง จะต้องกล่าวอะไรถึงชนสามัญ ฯ บุคคลใดละเมินญาติของตนเสียไม่เหลียวแล บุคคลนั้นได้ชื่อว่าตัดทอนกำลังของตนเอง ข้อนี้เป็นทางมาแห่งความเสื่อม สมด้วยพระพุทธภาษิตในปราภวสูตร ว่า

ชาติถทฺโธ ธนถทฺโธ โคตฺตถทฺโธ จ โย นโร
สญฺญาติมติมญฺเญติ ตํ ปราภวโต มุขํ

นรชนใด หยิ่งเพราะชาติ หยิ่งเพราะทรัพย์ และหยิ่งเพราะโคตร ย่อมดูหมิ่นญาติของตน ข้อนั้นเป็นมุขแห่งผู้เสื่อม ดังนี้ ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเท่าพระองค์

เหตุดังนี้ สมานตฺตตา ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในญาติธรรม จึงควรให้เป็นไปในบุคคลผู้เป็นญาติตามสมควร ฯ

อีกประการหนึ่ง ชนผู้เป็นมิตรกัน ก็ประพฤติตนตามฉันที่เป็นมิตร มีจิตคงที่ไม่แปรผันในเวลาที่ฝ่ายหนึ่งได้ดีผิดกว่ากัน หรือฝ่ายหนึ่งเสื่อมทรามลงไป ดังนี้ ได้ชื่อว่าประพฤติตนสม่ำเสมอในมิตรธรรม ฯ อันมิตรนี้ ถึงจะมิใช่ญาติ แต่คบกันสนิทแล้ว ก็เหมือนญาติที่สนิท เมื่อมีกิจเกิดขึ้น ก็ย่อมจะเป็นกำลังช่วยให้สำเร็จไปได้ และเป็นผู้ช่วยรู้สึกด้วยในสมบัติหรือวิบัติ ก็แต่มิตรนี้มีประเภทต่าง ๆ เมื่อย่นกล่าวก็เป็นสอง คือ ปาปมิตร สหายที่เป็นคนชั่วที่เรียกว่า มิตฺตปฏิรูป คนเทียมมิตรก็มี กัลยาณมิตร สหายที่เป็นคนดีที่จัดว่าเป็นมิตรแท้ก็มี และกิริยาที่คบมิตรเล่า ก็ผิดกับกิริยาที่นับถือญาติ บุคคลนับถือกันว่าเป็นญาติก็เพราะนับว่าเป็นผู้เนื่องกันทางฝ่ายบิดาหรือมารดา แต่ที่จะคบกันเป็นมิตรนั้น ก็เพราะเป็นผู้ถูกอัธยาศัยร่วมกันในกิจการนั้น ๆ การคบมิตรจึงเป็นสำคัญในปัจจัยภายนอก ที่จะชักจูงบุคคลให้ถึงความเสื่อมหรือความเจริญ เหตุดังนั้น พุทธาทิบัณฑิตจึงห้ามคบปาปมิตรเสีย แนะนำให้เลือกคบแต่กัลยาณมิตร ก็แลกัลยาณมิตรนั้น ท่านพรรณนาว่าเป็นปัจจัยแห่งความเจริญด้วยโภคสมบัติและความเจริญด้วยคุณสมบัติ ทั้งที่เป็นส่วนโลกิยะและโลกุตร เมื่อผู้ใดได้กัลยาณมิตรแล้ว ก็พึงผูกใจไว้ด้วยสังคหวิธีตามควร ข้อนี้พึงสันนิษฐานตามพระบรมพุทโธวาท ที่ตรัสสอนสิคาลมาณพใน**สิคาลสูตร**ว่า

ปญฺจหิ โข คหปติปุตฺต ฐาเนหิ กุลปุตฺเตน อุตฺตรา ทิสา มิตฺตามจฺจา ปจฺจปฏฺฐาตพฺพา

ดูก่อนคฤหบดีบุตร มิตรอมาตย์เป็นทิศเบื้องซ้าย อันกุลบุตรพึงสงเคราะห์ด้วยสถาน ๕ คือ **ทาเนน** ด้วยการให้ปันทรัพย์พัสดุตามควร ๑ **เปยฺยวชฺเชน** ด้วยเจรจาถ้อยคำที่ไพเราะควรดื่มไว้ในใจ ๑ **อตฺถจริยาย** ด้วยประพฤติประโยชน์แก่กัน ในคราวที่ต้องการ ๑ **สมานตฺตตาย** ด้วยความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอ ๑ **อวิสำวาทนตาย** ด้วยไม่แกล้งกล่าวให้ผิดจากความจริง ๑ ฯ

สมานตฺตตา

ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในมิตรธรรม พึงให้เป็นไปในบุคคลผู้เป็นมิตรตามสมควรฉะนี้ ฯ

อีกประการหนึ่ง ชนผู้นับเนื่องในหมู่เดียวกัน ประพฤติตนตามฉันที่เป็นพวกเดียวกัน ไม่คิดเอารัดเอาเปรียบกัน ต่างรักษาประโยชน์ของกันและกัน ดังนี้ ได้ชื่อว่าประพฤติตนสม่ำเสมอในตัปปริยา-ปันนธรรม คือธรรมของชนผู้เนื่องในหมู่นั้น ๆ ธรรมดาชนผู้นับเนื่องในหมู่ เมื่อคิดจะรักษาประโยชน์ตนก็ต้องรักษาประโยชน์ผู้อื่นด้วยเหมือนกัน ประโยชน์ของตนจึงจะมั่นคงถาวร ถ้าเห็นแต่ได้ และตัดรอนประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ตนก็จะไม่ยั่งยืนอยู่ได้ เหมือนดังปืนหลายกระบอกที่ตั้งพิงยันกันอยู่ มีผู้ชักออกเสียจนมีกำลังไม่พอจะทานกันไว้ได้ ก็ต่างจะต้องล้ม ฉะนั้นแม้พระพุทธภาษิตในปกิณณกะวรรค แห่งพระธรรมบท ก็ได้แสดงความข้อนี้ไว้โดยปริยายว่า

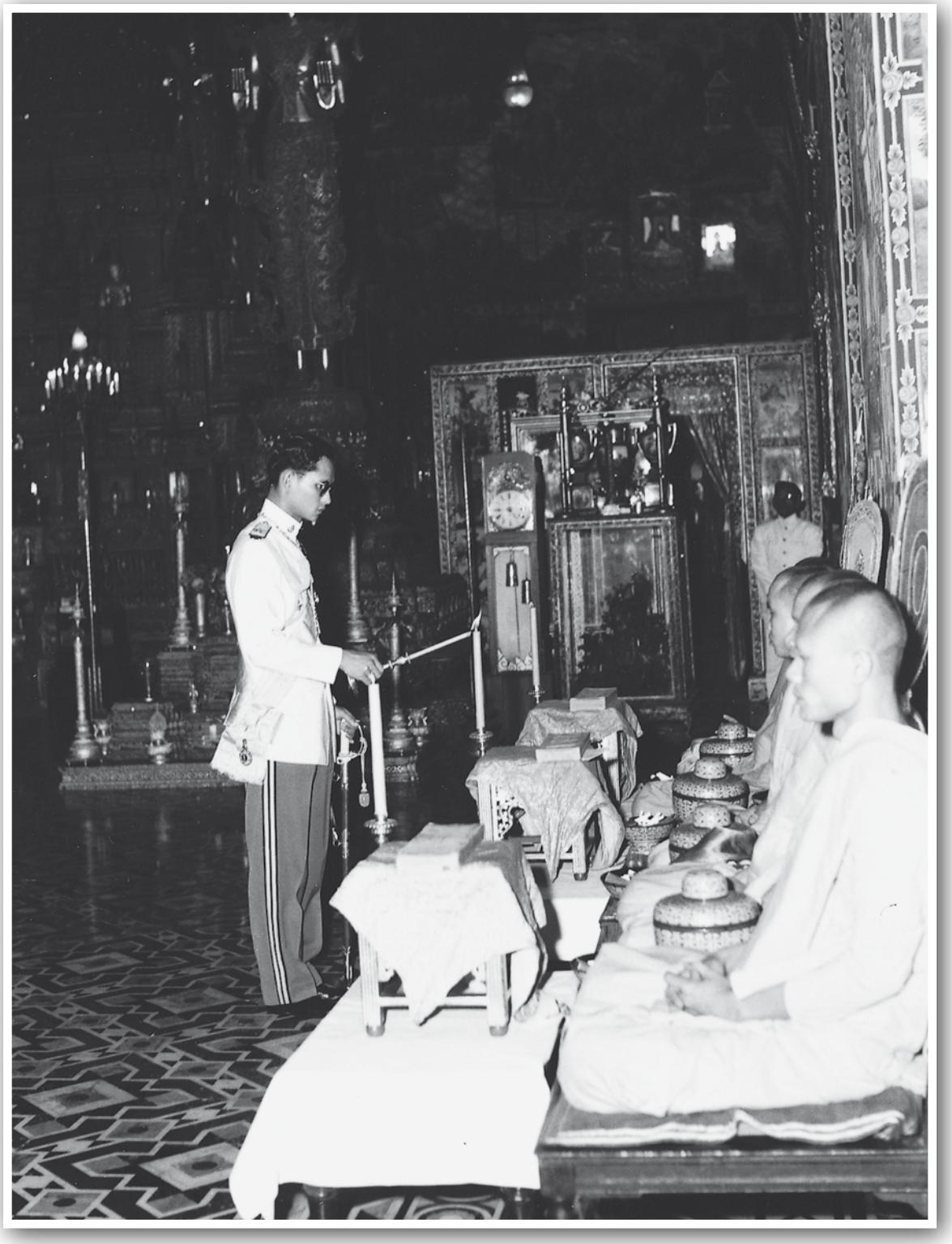

ปรทุกฺขูปธาเนน โย อตฺตโน สุขมิจฺฉติ
เวรสํสคฺคสญฺญโต เวรา โส น ปริมุจฺจติ

บุคคลผู้ใดปรารถนาสุขเพื่อตน ด้วยการเข้าไปก่อทุกข์ให้ผู้อื่น บุคคลนั้นระคนด้วยสังสัคคะ คือเวร ย่อมไม่พ้นไปจากเวรได้ ดังนี้

เหตุดังนั้น สมเด็จพระบรมโลกนาถเจ้า จึงตรัสสอนคนที่อยู่เป็นหมู่เหล่ากัน ให้ประพฤติถ้อยทีที่รักษาประโยชน์ของกันและกัน ข้อนี้ พึงสันนิษฐานตามพระบรมพุทโธวาท ที่โปรดประทานแก่พระภิกษุสงฆ์ให้เข้าไปตั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ประกอบด้วยจิตเมตตาในกันและกัน เฉลี่ยลาภที่หาได้สู่กันบริโภค มีศีลเสมอกัน มีทิฏฐิเสมอกัน ให้เคารพนับถือภิกษุเถระผู้ใหญ่ในสงฆ์ และตั้งในปรารถนาเพื่อนสหพรหมจารีผู้รักศีลที่ยังมิได้มา ให้มาสู่อาวาส ที่มาแล้วให้อยู่เป็นสุขสำราญ เป็นอาทิ และพระบรมพุทโธวาทที่ตรัสประทานแก่คฤหัสถ์ชนในข้อนี้นั้น พึงสันนิษฐานตามความใน**อปริหานิยมธรรมสูตร** ที่ตรัสสอนแก่พวกเจ้าลิจฉวีบางข้อ อนุโลมแก่การปกครองของอาณาจักรวัชชี ซึ่งมีประเพณีเป็นคณานุสาสน์ คือปกครองโดยคณะ เจ้าลิจฉวีทั้งหลายพร้อมกันเป็นคณะผู้บัญชาการกิจการบ้านเมืองทั่วไป ไม่มีใครเป็นอิสระเฉพาะ เป็นแต่มีหัวหน้าผลัดเปลี่ยนกันตามวาระ ประชุมพร้อมกันในสัณฐาคารสถาน วินิจฉัยกรณียกิจไปตามควร ให้พวกวัชชีหมั่นประชุมกัน เมื่อถึงคราวประชุมก็ให้พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกก็ให้พร้อมเพรียงกันเลิก ให้พร้อมเพรียงกันทำกิจนั้น ๆ สิ่งใด ๆ ที่มิได้บัญญัติขึ้นโดยสามัคคีธรรม ก็อย่าให้พวกวัชชีบัญญัติขึ้นเอง สิ่งใด ๆ ที่ได้บัญญัติขึ้นแล้วโดยสามัคคีธรรม ก็อย่าให้เลิกถอนเสียเอง ให้ประพฤติวัชชีธรรมของเก่าที่บัญญัติไว้แล้วอย่างไร และให้พวกวัชชีเคารพนับถือท่านที่เป็นผู้ใหญ่กว่า อย่าฉุดคร่าภรรยาและกุมารีในตระกูลของเขามาเป็นภรรยาด้วยพลการ และเจดียสถานเหล่าใด เป็นที่นับถือของชาววัชชี อันมีในภายในและภายนอกนคร ให้สักการะเคารพนับถือบูชาเจดียสถานเหล่านั้น อย่าตัดธรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำอยู่แล้วให้เสื่อมสูญ ฯ พระพุทธภาษิตสองข้อนี้ เป็นเครื่องสาธกให้เห็นว่า สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ทรงสั่งสอนชนทุกหมู่เหล่าให้ต่างรักษาประโยชน์ของกันและกันอย่างไร บัณฑิตพึงสันนิษฐานโดยนัยนี้ แล้วรู้จักผ่อนผันประพฤติตามสมควรแก่ชุมชนที่ตนเนื่องอยู่นั้น ๆ **สมานตฺตตา** ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในตัปปริยาปันนธรรม คือธรรมของชนผู้เนื่องในหมู่นั้น ๆ พึงให้เป็นไปในชนที่นับเนื่องเป็นหมู่เดียวกันโดยสมควร ด้วยประการฉะนี้ ฯ

คุณข้อนี้ ย่อมให้บังเกิดผลดี คือ **พหุปฺปิยตา** ความเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ผลนี้ย่อมมีประโยชน์แก่ชนผู้นับเนื่องในหมู่ทั่วกันไป ไม่นิยมชั้น ผู้น้อยเป็นที่รักของท่านผู้ใหญ่ก็จะได้รับความอุปถัมภ์ค้ำชู ชนผู้เสมอกัน ก็ต่างจะได้อาศัยกัน ท่านผู้ใหญ่เล่า ก็จะได้ผู้น้อยไว้เป็นกำลัง เมื่อกิจเกิดขึ้นก็จะตั้งใจทำให้สำเร็จด้วยความภักดี สามัคคี คือความพร้อมเพรียงด้วยกายและจิตก็จักเป็นไป เพราะความรักใคร่ในกันเป็นที่ตั้ง เมื่อเกิดขึ้นในหมู่ใด ก็ยังความเจริญให้เป็นไปในหมู่นั้น สมด้วยพจนประพันธ์ราชสุภาษิตว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนที่โต๊ะหน้าอาสนสงฆ์
พระสงฆ์สวดนวัคคหายุสมธัมม์

สพฺเพสํ สงฺฆภูตานํ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา

สามัคคี ย่อมยังความเจริญให้สำเร็จแก่ชนทั้งหลาย ผู้เป็นหมู่กันทุกเหล่า ดังนี้ ฯ

เมื่อกล่าวโดยสังเขป ผู้ใดเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ผู้นั้นย่อมหวังความเจริญได้คงไม่มีความเสื่อมทราม แม้สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ได้ตรัสแก่เจ้ามหานามลิจฉวี แสดงกิจของผู้ดำรงฆราวาสจะพึงทำเพื่อผลนี้ ในอปริหานิยธรรมสูตร ปัญจกนิบาต อังคุตตรนิกาย สรุปความว่า กุลบุตรผู้ใดผู้หนึ่ง ตั้งต้นแต่พระมหากษัตริย์เจ้า ตลอดลงไปถึงอธิบดีเฉพาะตระกูลมาสักการะเกื้อกูลมารดาบิดา จำพวก ๑ บุตรภรรยาทาสกรรมกรซึ่งนับว่าอันโตชนจำพวก ๑ ชาวนาเพื่อนบ้านลูกค้าซึ่งนับว่าพาหิรชน จำพวก ๑ สมณะพราหมณ์จำพวก ๑ เทวดาผู้รับพลีกรรม คือ อารักขเทวดาและวัตถุเทวดาจำพวก ๑ ด้วยโภคทรัพย์ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบธรรม เป็นผลแห่งความหมั่น เทวดามนุษย์ ๕ จำพวกนั้น ได้รับสักการะเกื้อกูลแล้ว ก็ย่อมอนุเคราะห์ด้วยไมตรีจิต คิดมุ่งหมายความเจริญให้กุลบุตรนั้น เป็นอันหวังความเจริญได้ ไม่พึงมีความเสื่อมทรามเลย ฯ แม้พระเจ้าจักรพรรดิราชผู้ปกครองปฐพีมณฑล มีสมุทรสาครสี่เป็นขอบเขต ก็ยังต้องทรงบำเพ็ญจักรพรรดิวัตร ยึดเหนี่ยวน้ำใจราชบริษัทให้นิยมในพระบารมี ข้อนี้ย่อมให้สำเร็จผลคือปกครองได้โดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญาเคี่ยวเข็ญ ฯ

พหุปฺปิยตา ความเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก เป็นผลแห่งสังคหอุบายนั้น ๆ ที่รวมสมานตฺตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอไว้ด้วยประการหนึ่ง ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ชนผู้นับเนื่องในหมู่ทั่วกันไป ไม่นิยมชั้นด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญญาตัตถจริยา ทรงปกครองพระราชวงศานุวงศ์ยกย่องให้ดำรงอิสริยยศโดยฐานานุศักดิ์ โปรดให้รับราชการโดยควรแก่ความสามารถ พระราชทานเพิ่มเบี้ยหวัดแก่พระราชวงศานุวงศ์ ผู้มีพระอัธยาศัยเอื้อเฟื้อ ด้วยความจงรักภักดีหมั่นเฝ้าแหนในการพระราชพิธีสม่ำเสมอมิได้ขาด ทรงสอดส่องความเป็นอยู่ของพระประยูรญาติ พระราชทานเบี้ยเลี้ยงชีพอุปถัมภ์พระราชวงศานุวงศ์ผู้ทรงขัดสน ให้ดำรงพระชนม์มีความผาสุก พอสมควรแก่ฐานะ เป็นส่วนปัคคหกิจ และทรงห้ามกันมิให้ประพฤติผิดจากธรรมของราชตระกูล ด้วยนิคคหอุบาย ตามหน้าที่ประธานในพระบรมราชวงศ์ส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ยังทรงนับถือสนิทฉันพระญาติ พระราชทานเลี้ยงในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา และพระราชทานรดน้ำแก่พระราชวงศ์ผู้ทรงเจริญพระวัยยุกาลสูง เป็นส่วนเชฏฐาปจายนธรรม ทรงพระเมตตารับนิปัจจการ พระราชทานของอำนวยพระพร และพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่พระราชวงศ์ผู้น้อย เป็นส่วนญาติสงเคราะห์ ฯ

อนึ่ง สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงสอดส่องด้วยพระราชวิจารณญาณ ทรงทราบข้าราชการผู้มีอุปนิสัยซื่อตรง ดำรงตนในธรรมสุจริต ประกอบราชกิจอันเป็นหน้าที่โดยเที่ยงธรรม เป็นที่นับถือของปวงชน และเป็นผู้ใหญ่วางตนสมควรแก่ฐานะ ก็ทรงยกย่องให้ปรากฏคุณความดี เป็นเยี่ยงอย่างโดยโปรดเกล้า ฯ ให้เข้ารับราชการใกล้ชิด พระราชทานความไว้วางพระราชหฤทัย แสดงความเชื่อถือ

เป็นที่ปรึกษาหารือในราชกิจ นอกจากนี้ยังทรงพระอารีในส่วนบุคคลที่คุ้นเคยสนิท เมื่อถึงคราวทรงแสดงพระองค์เป็นฉันมิตรบ้างก็มี พระราชทานของแจกเป็นที่ระลึกเป็นส่วนมิตรธรรม ฯ

อนึ่ง สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งพระราชหฤทัยจะทรงทำนุบำรุงประชาราษฎร ข้าขอบขัณฑสีมาให้สมบูรณ์พูนสุข และให้ได้รับความปกครองโดยยุติธรรมทั่วกัน จึงได้ทรงห่วงใยและระมัดระวังพระราชกำหนดกฎหมาย ที่จะออกมาให้ประชาราษฎรต้องรับปฏิบัติ ตามหลักประชาธิปไตย เพื่อให้เป็นธรรมสม่ำเสมอทั่วหน้า ไม่เป็นภาระที่หนักเกินสามารถของประชาราษฎรจะพึงแบกไว้ได้ แต่ให้เป็นไปเพื่อคุ้มครองรักษาสิทธิของประชาราษฎรผู้เป็นกำลังของบ้านเมือง ให้กฎหมายเป็นเครื่องคุ้มครองให้ความปลอดภัยแก่ผู้สุจริต ประกอบกิจเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม จึงจำต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระราชกำหนดกฎหมาย ตลอดถึงขนบธรรมเนียมที่ขัดแก่สิทธิและเสรีภาพโดยธรรมของปวงชนไปตามเหตุการณ์และความเหมาะสม การที่ต้องทรงสอดส่องระวังรักษาสิทธิและเสรีภาพอันชอบธรรมของประชาชนทั้งชาติ ในฐานะที่ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาตินั้น ย่อมเป็นภาระที่หนักยิ่งขององค์พระมหากษัตริย์ เพราะพระราชกำหนดกฎหมายที่ออกมาจะใช้บังคับได้ ก็โดยพระปรมาภิไธยเป็นหลักสำคัญ เพราะฉะนั้นพระราชกรณียกิจที่ต้องทรงใช้พระปรีชาญาณรอบคอบระมัดระวัง พระราชกำหนดกฎหมายให้เป็นธรรมแก่ประชาราษฎรนี้ จึงเป็น **สมานตฺตตา** ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในประชาราษฎร์ทั้งปวงผู้หวังพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระกรุณาบารมี ฯ

พระราชจริยาสาธุปฏิบัติ ที่ได้รับพระราชทานประมวลถวายวิสัชนามานี้ จักเป็น**สมานตฺตตา** ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอ ในญาติธรรม มิตรธรรม และตัปปริยาปันนธรรม อันสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญให้เป็นไป ในพระราชวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้เป็นเสวกามาตย์ ตลอดลงมาถึงประชาราษฎรโดยควร ให้สำเร็จผลคือความนับถือจงรักภักดี นิยมอยู่ในพระราชบารมีธรรม จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ต้น ฯ**

พระราชจริยา**รัฐประศาสโนบาย**ที่ ๒ คือ พระราชกรณียกิจที่ทรงจัดขึ้นด้วยพระบรมเดชานุภาพ เพื่อเป็นประโยชน์แก่พุทธจักรและพระราชอาณาจักร กับทั้งประชาชนข้าขอบขันฑสีมา ฯ ในขวบปีหลังมีการที่สมควรจะยกขึ้นพรรณนา ฝ่ายพุทธจักร ทรงพระมหากรุณาอุปภัมภ์ให้พระราชวงศ์และข้าราชการได้ทรงผนวชและบวชเป็นนาคหลวง เพื่อได้บำเพ็ญพรตศึกษาและปฏิบัติธรรมวินัย เป็นปัจจัยนำให้เห็นคุณพระศาสนา เป็นเครื่องจูงใจประชาราษฎรให้นิยมปฏิบัติ เป็นการช่วยส่งเสริมศีลธรรมจริยาให้แพร่หลายมั่นคง เป็นเหตุอำนวยสันติสุขของประชาชนให้สถาพร ฯ รัฐบาลของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีนโยบายส่งเสริมพระศาสนาอันเป็นบ่อเกิดแห่งศีลธรรมจรรยาและสันติสุขของโลก โดยทำเป็นพระราชบัญญัติงบประมาณแผ่นดิน มีส่วนอุปภัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและกิจการคณะสงฆ์โดยเฉพาะ เพื่อให้คณะสงฆ์ได้มีกำลังจัดการปกครองสังฆมณฑลให้เป็นไปด้วยดี และให้การศึกษาและปฏิบัติธรรมวินัยให้พอควรแก่ภาวะของพระสงฆ์สามเณร เพื่อเป็นสมณะที่ดีควรแก่ความเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน เพราะปริยัติย่อมเป็นปัจจัยแก่ปฏิบัติ และปฏิบัติย่อมเป็นปัจจัยแก่ปฏิเวธ ความรู้แจ้งแทง

ตลอดในสามัญผลโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศีลธรรมอันดีงามของประชาชน ย่อมต้องอาศัยพระสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่สั่งสอนอบรมชักจูง เพราะพระสงฆ์เป็นที่นับถือของประชาชนและใกล้ชิด พระสงฆ์ผู้เอาภารธุระพระศาสนา บำเพ็ญประโยชน์แก่ประชาชนด้วยเมตตา เช่น ช่วยการศึกษาและแนะนำสั่งสอนอบรมให้รู้จักผิดชอบชั่วดี บาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ให้ดำรงตนในธรรมสุจริต เป็นพลเมืองดีของชาติ ชื่อว่าได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ประเทศชาติ และเชิดชูพระศาสนาไปพร้อมกัน รัฐบาลของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า จึงมีนโยบายให้ความอุปถัมภ์ยกย่องให้ปรากฏเกียรติคุณ โดยให้ได้รับพระราชทานสมณฐานันดรศักดิ์ โดยสมควรแก่คุณความดี เพื่อเป็นที่ชื่นชมยินดีและความเคารพนับถือของประชาชน เป็นกำลังของพระศาสนา เป็นเหตุให้กิจการพระศาสนาเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าเป็นประโยชน์แก่ประชาชน สมพระราชประสงค์ ฯ

เมื่อมีการประชุมพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ครั้งที่ ๕ ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๔ ถึงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ศกนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ในฐานะแห่งองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ได้ทรงพระมหากรุณารับการประชุมนี้ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยังความปลาบปลื้มยินดีให้บังเกิดแก่พุทธศาสนิกชนทั่วโลก ที่ได้รับพระมหากรุณา เกิดความนับถือชื่นชมในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง ข้อนี้เป็นศรีสง่าแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างยวดยิ่ง ที่มีองค์พระประมุขของชาติทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ชักนำให้เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาว่ามีค่าสูง ควรแก่ความเคารพนับถือและปฏิบัติตามของชนทุกชั้น ตั้งแต่องค์พระมหากษัตราธิราชเจ้าลงมา เป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยบังเกิดความภูมิใจในพระศาสนาของตน และตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตาม เป็นความดีงามและความเจริญแก่บ้านเมือง ฯ

ในฝ่ายพระราชอาณาจักร สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ฯ ได้ทรงส่งเสริมยกย่องบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ มีปรีชาสามารถในราชกิจ ดำรงตนในธรรมสุจริต ซื่อตรงต่อชาติ เคารพมั่นในพระพุทธ-ศาสนา และมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ มีเมตตากรุณาอารีต่อประชาราษฎรซึ่งรับราชการอยู่ ให้ได้กำลังเพื่อบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปโดยชอบด้วยระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาราษฎรได้อยู่เย็นเป็นสุข ในส่วนพระองค์ได้ทรงห่วงใยประชาราษฎร ซึ่งอยู่ห่างไกลพระเนตรพระกรรณ จึงสู้ทรงบากบั่นฝ่าความลำบากตรากตรำ เสด็จเยี่ยมประชาราษฎรในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคนั้น ๆ เป็นคราว ๆ เพื่อให้ราษฎรได้เฝ้าแหนโดยใกล้ชิด เพื่อศึกษาจิตใจและความเป็นอยู่ของประชาราษฎร เพื่อจะได้ทรงพิจารณาหาอุบายจัดการให้ได้รับความอุปถัมภ์บำรุงโดยสมควรแก่เหตุ ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทรงเกื้อกูลการศึกษาและสถานพยาบาลที่ยังขาดแคลน ให้มีกำลังสามารถปฏิบัติการให้บังเกิดผลทั่วถึงเช่นที่ได้ทรงเกื้อกูลแก่โรงพยาบาลโรคเรื้อน ที่อำเภอพระประแดง เป็นต้น เมื่อเกิดโรคอหิวาต์ระบาดในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นบางตำบล เจ้าหน้าที่แพทย์สาธารณสุขได้พยายามจัดการบำบัดด้วยการฉีดยาป้องกัน แต่ราษฎรไม่ค่อยมาให้แพทย์ฉีดยา เพราะกลัวยาฉีด จึงไม่ค่อยได้ผล ต่อเมื่อสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงทราบ และทรงห่วงใยในโรคภัย

ของประชาราษฎร จึงทรงพระอุตสาหะเสด็จไปยังหมู่บ้านราษฎรที่มีการประชุมฉีดยาแต่เช้า ทรงแนะนำราษฎรทั้งหลายที่พากันมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทให้รับการฉีดยา อำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่แพทย์ ราษฎรทั้งหลายเชื่อในพระมหากรุณาธิคุณ จึงปฏิบัติตามพระบรมราโชวาท พากันยอมให้แพทย์ฉีดยาโดยสะดวกไม่ต้องเคี่ยวเข็ญ จากวันละ ๓๐ ถึง ๔๐ คน เป็นวันละ ๓๐๐ ถึง ๔๐๐ คน ด้วยเหตุนี้จึงทรงพระมหากรุณาเสด็จไปโปรดแต่เช้าทุกวัน จึงอาจยืนยันได้เต็มที่ว่า โรคอหิวาต์ระบาดได้สงบ ประชาราษฎรได้ปลอดพ้นจากโรคภัยอันร้ายกาจ ด้วยพระมหากรุณาและพระบรมราโชวาทโดยแท้ เป็นอันว่าพระมหากษัตริย์กับประชาราษฎรได้ใกล้ชิดกัน และราษฎรทั้งหลายได้ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นผลดีแก่การปกครอง คือประชาราษฎรเชื่อถือรัฐบาล ก็เพราะมีองค์พระมหากษัตริย์เจ้าทรงเป็นพระประมุข ฯ

พระราชกรณียกิจส่วน**รัฐประศาสโนบาย** ทั้งฝ่ายพุทธจักรและราชอาณาจักร เป็น**มงคลวิเสสที่คำรบสอง ฯ**

ธรรม ๒ ประการ คือ สมานตฺตตา ๑ รัฐประศาสโนบาย ๑ เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ผู้บำเพ็ญ จึงได้เป็นมงคลอันวิเสสทุกประการ มีนัยดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันพระคุณพิเศษนั้นประดับแล้ว ย่อมทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชย์มไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล นำประชาชนให้ลุถึงความเกษมสุขสวัสดี ฯ

ในลำดับนี้ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ พระเถรานุเถระ ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้จะได้มีสมานฉันท์ ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลอันสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิถวายแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ฯ

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุดแล้ว ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่า พระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐ ให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส

ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัททวันตรายและอุปสรรคทั้งหลาย จงอย่าได้ถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกล จากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระราชโอรสและพระราชธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผลทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคล ในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิตย์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้ง

พระบรมวงศานุวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล ตั้งต้นแต่พระราชนิเวศน์ ตลอดเขตรัฐสีมา ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบูชาแล้ว ด้วยธรรมพลี และอามิสพลี จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐมณฑล ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี ฯ

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ จงทุกประการ เทอญ ฯ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นประสาทนียกถามังคลานุโมทนา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตํ ตํ วิเสสมงฺคลํ
วุจฺจมานํ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมาว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา ชนินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในมงคลวิเสสกถาฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนาในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ฯ ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระเจริญพระชนมายุมาโดยพระราช-สิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุขัชโภชชาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิสนพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหาร ตามคตินิยมแห่งพระพุทธศาสนา ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป
และเทวรูปเทวดานพเคราะห์

สารบัญ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันวิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่ามงคลวิเสสมาถวายวิสัชนาเพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้วทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญจะพึงบังเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิพิพัฒน-มงคลจะพึงสำเร็จ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย ฯ

ในศกนี้ (พุทธศักราช ๒๕๐๒) จะได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **ขันติ ๑ โสรัจจะ ๑ รัฏฐปสาสโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย ฯ

ขันตินั้น ได้แก่ความอดกลั้นต่ออารมณ์อันไม่เป็นที่พึงใจที่มาถึงเฉพาะหน้า ไม่แสดงวิการทางกายวาจาให้ปรากฏ คุณข้อนี้เป็นธรรมเกื้อกูลแก่ฆราวาส เป็นเครื่องรักษาสามัคคีแห่งหมู่คณะ สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญไว้ใน**อาฬวกสูตร** โดยชื่อว่า **ฐิติ** คือความหยุดใจไว้ได้ดังนี้ว่า

ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา สทฺธสฺส ฆรเมสิโน
สจฺจํ ทโม ฐิติ จาโค ส เว เปจฺจ น โสจติ ฯ

ความว่า ธรรม ๔ ประการนี้ คือ ความสัตย์ ๑ ความข่มใจไว้ได้ ๑ ความหยุดใจไว้ได้ ๑ ความเผื่อแผ่ ๑ มีอยู่แก่คฤหัสถชนใด ผู้มีศรัทธา คฤหัสถชนนั้นละโลกนี้ไปย่อมไม่เศร้าโศก ฯ อธิบายความว่า อันชนผู้เนื่องในหมู่ ต่างคนต่างซื่อตรงต่อกัน ย่อมรักษาไมตรีอยู่ได้ ถ้าคิดคดต่อกันขึ้นเมื่อใด ไมตรีย่อมสลายเมื่อนั้น คนมีใจร้ายมักโกรธง่าย ข่มใจไว้ไม่อยู่ ย่อมทำหุนหัน ไม่รู้จักยั้ง มักเป็นคนทำไมตรีให้แตกสลาย ถ้ามีอุบายข่มใจได้ก็จะห้ามความหุนหันนั้นเสีย แม้ผู้หนึ่งทำล่วงเกินด้วยความหุนหัน แต่อีกฝ่ายหนึ่งมีขันติอยู่ ก็รักษาไว้ได้ ถ้าไม่อดทนและทำตอบ ไมตรีก็ย่อมแตกสลาย คนใจคับแคบ คิดเอาเปรียบผู้อื่นย่อมผูกไมตรีไม่ยั่งยืนไปถึงไหน ต่างมีใจเผื่อแผ่ ถ้อยทีถ้อยเกื้อกูลแก่กัน ไมตรีจึงจะมั่นคง ฯ

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงยกขันติขึ้นตรัสว่า เป็นคุณธรรมประการหนึ่ง ซึ่งเกื้อกูลแก่ฆราวาสรักษาความสามัคคีไว้ได้ ดังนี้ ฯ วัตถุอันเป็นอารมณ์แห่งขันตินั้น คือวาจาที่บุคคลกล่าวด้วยตั้งใจจะเสียดแทงหรือให้ร้าย และกิริยาอาการที่เขาทำล่วงเกินหรือมุ่งอนัตถะต่อ วัตถุเช่นนี้มากระทบผู้ใดเข้า ผู้นั้นดำริหาทางระงับด้วยอดกลั้นไม่ทำตอบ ได้ชื่อว่าผู้มีขันติ ย่อมเป็นผู้งดงามด้วยคุณธรรมคือขันติอันบันดาลให้รู้จักรักษาความสงบเรียบร้อยทางกายและทางวาจาไว้ได้ ไม่ทำร้ายหรือกล่าวร้ายตอบโต้ เพราะรู้ประจักษ์แก่ใจอยู่ว่า ความประพฤติเช่นนั้น เป็นอาการไม่งดงาม น่าเกลียด ไม่น่ารัก ไม่น่านับถือ บัณฑิตย่อมติเตียน ฯ ขันตินั้นมิใช่ธรรมสำหรับคนผู้ขาดความสามารถที่จะต่อสู้เขาเท่านั้น แต่ย่อมเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่งสำหรับท่านผู้ใหญ่ด้วย ยิ่งเป็นผู้ใหญ่มากเท่าใด ก็ยิ่งต้องใช้ขันติมากเท่านั้น เพราะท่านผู้ใหญ่ต้องรับผิดชอบปกครองคนมาก ต้องตักเตือนว่ากล่าวสั่งสอนผู้น้อย ซึ่งมีทั้งคนโง่และคนฉลาด คนโง่คนพาลนั้น แม้ท่านตักเตือนว่ากล่าวสั่งสอนด้วยเมตตาปรานี ก็หาสำนึกในความหวังดีของท่านไม่

กลับมีปฏิกิริยาไม่รู้จักพิจารณาแก้ไขตัวเองด้วย ไม่รับโอวาทานุสาสนีของผู้ใหญ่ด้วย จึงยากที่จะกลับตนเป็นคนดีได้ ทำความลำบากยากใจให้แก่ท่านผู้ใหญ่ไม่รู้จบ โดยนัยนี้ จึงควรเห็นว่า ความอดทนต่อโอวาทของท่านผู้ใหญ่ ย่อมเป็นคุณธรรมและเป็นหน้าที่ของผู้น้อย ผู้รักดี ส่วนความอดทนต่อความเหนื่อยใจและต่อความดื้อด้านของผู้น้อยย่อมเป็นคุณธรรมและเป็นหน้าที่ของท่านผู้ใหญ่จะต้องพยายามหาอุบายวิธีอันแยบคายมาใช้สำหรับดัดสันดานชั่วของผู้น้อยให้กลับเป็นคนดีจนได้ จึงจะได้ความปลื้มใจเมื่อได้เห็นผู้น้อยเป็นคนดี มีประโยชน์แก่หมู่คณะสมเป็นผู้ปกครองที่ดีที่น่าเคารพบูชา ด้วยเหตุนี้ ขันติจึงจัดเป็นราชธรรมประการหนึ่ง มาในคาถาแสดงทศพิธราชธรรม ฯ พระมหากษัตริย์ผู้ขาดพระคุณสมบัติข้อนี้จะพึงปรากฏว่ามีพระราชจรรยาอันหุนหัน ไม่ละมุนละไม ปราศจากพระเมตตาในประชาชนพสกนิกร ส่วนพระมหากษัตริย์เจ้าผู้ทรงมีพระขันติคุณเป็นอาภรณ์ ย่อมมีพระราชจรรยาอันโอนอ่อนละม่อมละไม จูงใจพสกนิกรให้เกิดความจงรักและยำเกรงพระบารมี คือพระเมตตาและพระมหากรุณา พากันปฏิบัติตามพระบรมราโชวาท และพระราชนิยมโดยอาการเคารพ และชื่นชมยินดีในพระเมตตาคุณและพระมหากรุณาธิคุณ ด้วยเหตุนี้ท้าวโกสีย์เทวราชจอมอมรชั้นดาวดึงส์สวรรค์ จึงตรัสสรรเสริญขันติไว้ดังนี้ว่า

เอตเทว อหำ มญฺเญ พาลสฺส ปฏิเสธนำ
ปรำ สำกุปิตำ ญตฺวา โย สโต อุปสมฺมติ ฯ

เราเห็นว่า ผู้ที่ทราบว่าเขาขุ่นขึ้นมาแล้ว มีสติอดใจให้ นี้แลเป็นเครื่องปราบคนพาลละ

โย หเว พลวา สนฺโต ทุพฺพลสฺส ติติกฺขติ
ตมาหุ ปรมำ ขนฺตึ นิจฺจำ ขมติ ทุพฺพโล

ผู้ใดเป็นคนมีกำลังอยู่ แต่ยอมอดให้แก่ผู้ไม่มีกำลัง ท่านเรียกความอดใจของผู้นั้นว่าเป็นบรมขันติ เพราะคนไม่มีกำลัง จำต้องอดอยู่เป็นนิตย์

กุทฺธำ อปฺปฏิกุชฌนฺโต สงฺคามำ เชติ ทุชฺชยำ
อุภินฺนมตฺถำ จรติ อตฺตโน จ ปรสฺส จ ฯ

ผู้ที่ไม่โกรธตอบซึ่งบุคคลที่โกรธเอา ชื่อว่าย่อมชนะซึ่งสงครามที่เอาชนะได้ยาก และชื่อว่าย่อมประพฤติประโยชน์แก่ตนและแก่ผู้อื่นทั้งสองฝ่าย

อุภินฺนำ ติกิจฺฉนฺตานำ อตฺตโน จ ปรสฺส จ
ชนา มญฺญนฺติ พาโลติ เย ธมฺมสฺส อโกวิทา

เมื่อตนและผู้อื่นทั้งสองข้าง ต่างสมานกันไว้อยู่ ชนที่มิใช่ผู้ฉลาดในธรรมย่อมเข้าใจว่าอ่อนแอ ท้าวโกสีย์เทวราชตรัสสรรเสริญขันติคุณไว้อย่างนี้ ฯ

ในฝ่ายบรรพชิต ขันติก็จัดเป็นพระบารมีธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประการหนึ่งในพระบารมีสิบทัศ เมื่อครั้งได้ตรัสรู้แล้วทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่ คราวหนึ่งเสด็จนครโกสัมพี พระนางมาคันทิยา พระราชเทวีของพระเจ้าอุเทนผู้ผูกเวรในพระองค์มาในกาลก่อน ด้วยเหตุบิดาจะยกนางให้เป็นบาทปริจาริกาของพระองค์ แต่ไม่ทรงรับ และกลับตรัสเทศนาพรรณนาโทษของร่างกายว่าปฏิกูลไม่น่ารัก พระนางเป็นหญิงเมาในรูปสมบัติ และไม่เคยอบรมในทางธรรม จึงสำคัญผิดไปว่า พระองค์ติเตียนเฉพาะตน จึงได้แต่งคนให้กล่าวหยาบช้าต่อพระองค์เพื่อแก้แค้นและเพื่อขับไล่ให้ไปเสียจากนครโกสัมพี พระองค์ทรงตั้งอยู่ในพระขันติมิได้แสดงวิการ เสด็จอยู่ตลอดกาลเวลาสมควรแก่พุทธกิจ ได้ตรัสภาษิตพระกรณียะของพระองค์แก่พระอานนท์ว่า

อหำ นาโคว สงฺคาเม จาปาโต ปติตำ สรำ
อติวากฺยำ ติติกฺขิสฺสำ ทุสฺสีโล หิ พหุชฺชโน ฯ

เราจักอดกลั้นถ้อยคำก้าเกิน เหมือนช้างที่ทนลูกศรอันยิงมาจากแหล่งในสงคราม เพราะฝูงชนที่เป็นคนทุศีลมีอยู่มาก ฯ

นอกจากนี้พระเทวทัตต์ผู้อาฆาตในพระองค์ ด้วยเหตุที่มิได้ทรงยกย่องเหมือนสาวกอื่น คิดหาทางจะได้รับความยกย่อง จึงทูลแนะนำขอให้ทรงบัญญัติกิจวัตรบางอย่างสำหรับภิกษุสงฆ์ ก็ไม่ทรงอำนวยตาม เธอเห็นว่าเสด็จอยู่กีดขวางและพยายามจะปลงพระชนม์เสียเป็นหลายครั้ง แต่หาสำเร็จไม่ สมเด็จพระบรมโลกนาถเจ้าทรงตั้งอยู่ในขันติ มีพระเมตตาอยู่เสมอ มิได้ทรงแสดงวิการแต่อย่างหนึ่งอย่างใด ฝ่ายพระเทวทัตต์ผู้คิดร้าย ก็ได้ปรากฏตามยถากรรม พระโบราณาจารย์กล่าวประพันธ์สรรเสริญพระองค์ไว้ว่า

วธเก เทวทตฺตมฺหิ โจเร องฺคุลิมาลเก
ราหุเล ธนปาเล จ สพฺพตฺถ สมมานโส ฯ

แปลความว่า สมเด็จพระมหากรุณาเจ้า มีพระหฤทัยเสมอกันในชนผู้จงรักและชนผู้ปองผลาญทั้งปวง ทั้งในพระเทวทัตต์ ทั้งในบุรุษที่พระเทวทัตต์ส่งไปจะให้ฆ่าพระองค์ ทั้งในองคุลิมาลโจร ผู้มุ่งจะทำร้ายพระองค์ ทั้งในพระราหุลพุทธวโรรส และทั้งในช้างธนบาลคือช้างนาฬาคิรีที่พระเทวทัตต์ยุพระเจ้าอชาตศัตรูให้ปล่อยไปเพื่อทำลายพระชนม์ของพระองค์ ฯ

ในคราวชุมนุมสงฆ์สาวกที่เป็นมหาสมาคม ซึ่งเรียกว่า**จาตุรงคสันนิบาต** พระองค์ประทานพระบรมพุทโธวาท ดังเรียกว่า **โอวาทปาฏิโมกข์** เพื่อพระสาวกได้รับเป็นหลักปฏิบัติเสมอกัน ในอันบำเพ็ญศาสนกิจเป็นประโยชน์แก่โลกคือสังคมมนุษย์ เป็นธรรมนูญพระศาสนา ก็ได้ทรงยกขันติขึ้นตรัสโดยความเป็นคุณสมบัติของภิกษุเป็นประการต้นว่า

ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา

ความว่า ขันติคือความอดกลั้น เป็นตปธรรมคือคุณอันเผาผลาญบาปธรรมเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้ ฯ

ขันติในที่นี้หมายถึงความอดทนต่อเหตุแห่งทุกข์อันเป็นที่ตั้งแห่ง โลภะ โทสะ โมหะ ครบทั้ง ๓ ประการ ฯ หนาว ร้อน หิว ระหาย เป็นเหตุแห่งทุกข์ที่ตั้งแห่งโลภะ ถ้อยคำที่บุคคลกล่าวเสียดแทงอันแสลงโสตเป็นเหตุแห่งทุกข์ที่ตั้งแห่งโทสะ ทุกขเวทนาอันแรงกล้าเป็นเหตุแห่งทุกข์ที่ตั้งแห่งโมหะ ฯ ท่านผู้เป็นสมณะย่อมมีขันติเป็นธรรมประจำจิต รู้จักอดทนต่อเหตุแห่งทุกข์ทุกอย่างไป จึงเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสและเคารพนับถือ ฯ ขันติเป็นธรรมของท่านผู้เป็นมหาบุรุษทั้งฝ่ายคฤหัสถ์ และทั้งฝ่ายบรรพชิตด้วยประการฉะนี้ ฯ

ขันตินี้ แม้เป็นคุณธรรมก็จริง ถึงอย่างนั้น ถ้าใช้ไม่ถูกทาง ก็จักไม่สำเร็จประโยชน์ หรือกลับจะให้โทษก็ได้ ต่อให้เป็นไปถูกทาง จึงจักให้ผลข้างดี อุปมาเหมือนเภสัชบางขนาน อันเป็นเครื่องแก้โรคบางอย่าง เอาไปใช้วางแก้โรคอย่างอื่น ก็ไม่พึงระงับโรคนั้นได้ ถ้าเป็นยาแสลงก็อาจยังโรคนั้นให้กำเริบขึ้นด้วย ต่อใช้ยาถูกโรคจึงจะระงับ ขันติก็มีอุปไมยฉันนั้น หากใช้ให้เป็นไปผิดทาง บางทีก็จะเป็นเช่นคำของอสุรินทรเวปจิตที่กล่าวแย้งต่อท้าวโกสีย์เทวราชว่า

ยทา นํ มญฺญติ พาโล ภยา มฺยายํ ติติกฺขติ
อชฺฌารูหติ ทุมฺเมโธ โคว ภิยฺโย ปลายินํ

คนพาลย่อมสำคัญผิดว่า คนนี้อดนิ่งเพราะกลัวเรา เขาเป็นคนหาปัญญามิได้ ย่อมกำเริบใหญ่เหมือนโค ยิ่งหนีก็ยิ่งไล่ ฯ ต่อให้เป็นไปถูกทาง จึงจักยังประโยชน์ให้สำเร็จสมตามพระวาจาของสมเด็จพระอมรินทราธิราชที่ว่า

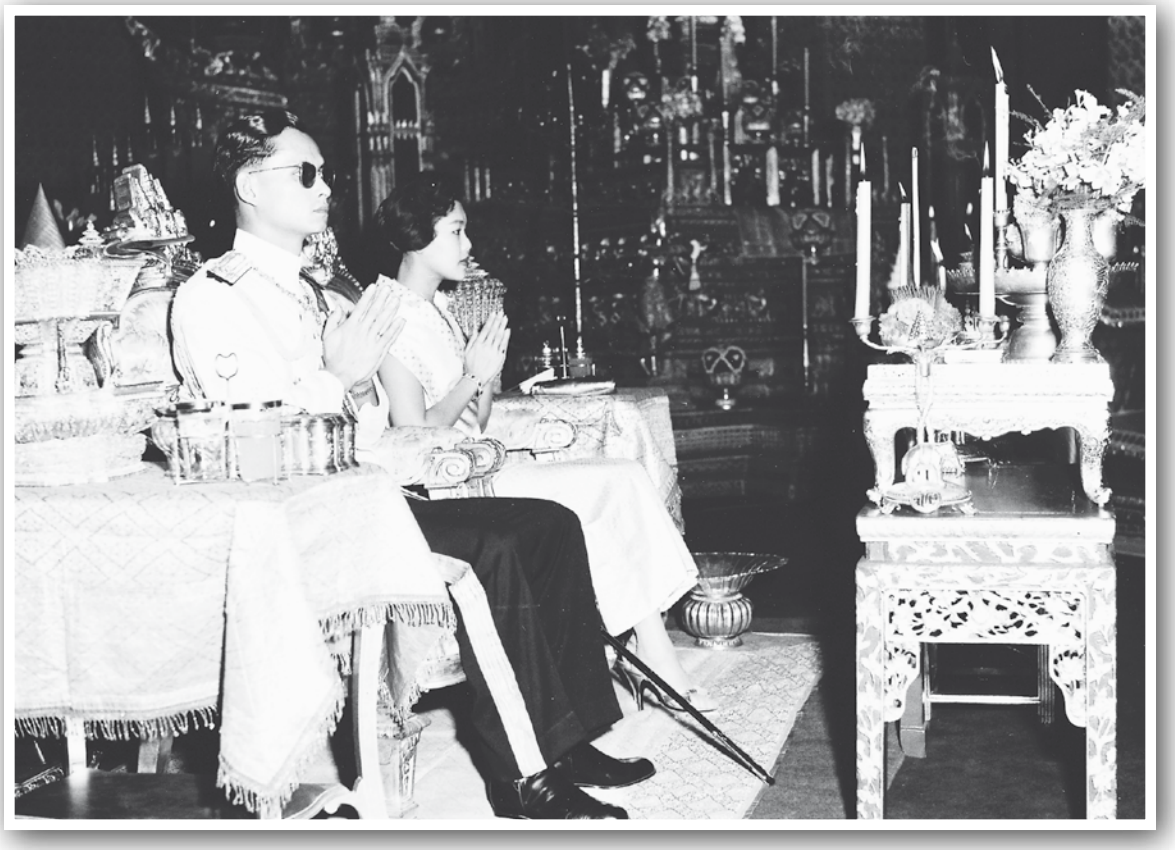
อุภินฺนมตฺถํ จรติ อตฺตโน จ ปรสฺส จ

คนไม่โกรธตอบ กล่าวคือคนมีขันติ ชื่อว่าย่อมประพฤติประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย เหตุดังนั้น สมเด็จพระชินสีห์จึงตรัสไว้ในอัสเสนธรรมว่า

สงฺขาเยตํ อธิวาเสติ

แปลว่า ภิกษุในพระศาสนานี้ย่อมพิจารณาแล้ว จึงอดทนอย่างหนึ่ง ฯ

ด้วยพระวาจานี้ ทรงแสดงขันติที่พิจารณารอบคอบแล้วจึงให้เป็นไปว่าเป็นธรรมเหมือนพนักที่อิงอาศัยได้ประการหนึ่ง **ขันติ**ที่เป็นไปในทางรักษาสามัคคีและความสงบ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ดังที่สมเด็จพระอมรินทราธิราชตรัส จึงจัดเป็น**มงคลอันพิเศษประการที่ต้น ฯ**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

โสรัจจะนั้น แปลตามพยัญชนะว่า ความยินดีในธรรมอันงาม แสดงโดยอรรถ ได้แก่ความสงบเสงี่ยม ความแช่มชื่น มีอาการอันจะพึงกำหนดรู้ดั่งนี้ คือไม่พอใจที่จะวิวาทแก่งแย่งกับผู้อื่น หากจะเกิดขึ้น ก็หาทางระงับโดยอ่อนโยน ตามแต่จะเป็นไปได้ เช่นแต่งคนกลางให้เป็นผู้เปรียบเทียบ และยอมทำตามคำของคนกลางนั้น มีเรื่องใน**สักกสังยุตต์**ว่า ครั้งสงครามระหว่างเทวดากับอสูรประชิดกันอยู่ ท้าวเวปจิตอสุรินทรชวนท้าวเทวินทราธิราชให้แข่งขันเอาชนะกันในทางกล่าวภาษิตโต้ตอบกันเป็นสงครามปาก ท้าวสุชัมบดีทรงยอมตาม พวกเทวดาและพวกอสูรต่างเลือกตั้งชุมนุมกรรมการไว้เพื่อเป็นผู้ตัดสิน พวกอสูรเคยอยู่ในชั้นดาวดึงส์มาก่อน จึงให้ท้าวเวปจิตติเริ่มก่อน จอมอมรตรัสแก้ คำของท้าวเวปจิตตินั้นว่าควรใช้อำนาจปราบคนพาล ฝ่ายท้าวโกสีย์ตรัสสรรเสริญขันติธรรม ดั่งแสดงแล้วในหนหลัง โต้ตอบกันไปมา ในที่สุดชุมนุมกรรมการตัดสินว่าภาษิตของท้าวเวปจิตติชวนให้ใช้อาชญา ชักให้จับศัตราวุธประหารกัน ภาษิตของท้าวสักกเทวราชเป็นเหตุระงับความเบียดเบียน จึงให้ท้าวสักกเทวินทรเป็นผู้ชนะ ทั้งสองฝ่ายตั้งอยู่ในโสรัจจะ แสวงหาทางสงบสงครามด้วยเลิกสัมประหารฉะนี้ ฯ แม้ความ

พิพาทในระหว่างบุคคลก็ดี ในระหว่างประเทศก็ดี อันผู้มิเกี่ยวข้องหาทางปรองดองโดยเรียบร้อย เช่นตั้งอนุญาโตตุลาการ ก็จัดว่าระงับโดยโสรัจจธรรม ฯ

อีกประการหนึ่ง มีเหตุที่จะพึงใช้อำนาจ แต่หาทางผ่อนปรนที่จะไม่ต้องใช้เพียงไรก่อน พึงเห็นอุทาหรณ์เช่นมีพระพุทธานุญาตให้สงฆ์ลงปัพพาชนียกรรมขับภิกษุผู้ลามกออกจากอาวาส มีธรรมเนียมที่สงฆ์จะพึงห้ามภิกษุนั้นแต่โดยดีก่อนถึง ๓ ครั้ง ต่อไม่เชื่อฟังจึงสวดประกาศลงทัณฑกรรมนั้น อนึ่ง เมื่อมีเหตุที่จะพึงใช้ขันติหาทางปลอบจิตมิให้อึดอัดให้แช่มชื่นได้เพียงไรเป็นดี เช่นเมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งทำการอันไม่เป็นที่พึงใจให้มานึกถึงความที่เขาไม่ได้ตั้งใจซึ่งมีเป็นธรรมดา หรือมานึกถึงกัมมัสสกตา คือความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตนจำเสวยผลแห่งกรรมที่ทำนั้น ขันติและโสรัจจะต่างเป็นอัญญมัญญะปัจจัยแห่งกันและกัน คือต่างเป็นเหตุอิงอาศัยกันและกัน คนชอบในทางสงบเสงี่ยม จึงอดกลั้นเหตุอันไม่เป็นที่ปรารถนาคนถือขันติ ก็จำต้องหาทางปลอบจิตมิให้อึดอัด กลับให้แช่มชื่นด้วยโสรัจจะ ต่างเป็นคู่ของกันฉะนี้ ฯ ผู้มีโสรัจจะเป็นธรรมประจำใจ ย่อมมีสติสัมปชัญญะสอดส่องเห็นการณ์ไกล ทำอะไรไม่หุนหัน ห่างความพลาดพลั้ง อันเป็นเหตุวิปฏิสารเดือดร้อนเมื่อภายหลัง เหตุดังนั้น **โสรัจจะ**จึงเป็นมงคลอันล้ำเลิศ ให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์**จัดเป็นประการที่ ๒** ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงสมบูรณ์ด้วยพระคุณสมบัติทั้งสองประการนี้ โดยทรงให้เป็นไปในทางที่สมควร จึงทรงบำเพ็ญพระราชกรณียะทั้งปวงให้สำเร็จโดยสงบเย็น เป็นที่นิยมชมชื่นของมหาชน พระราชสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลจึงบังเกิดแก่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีพระราช-จริยานั้นเป็นต้นเค้าตลอดมา ฯ

รัฏฐปสาสโนบายนั้น คือวิธีปกครองพระราชอาณาจักร จักชักมาถวายวิสัชนาเพียง**สังคหะ** หรือ**สงเคราะห์** คือการยึดเหนี่ยวน้ำใจคนให้เกิดความจงรักและนับถือ ฯ คุณข้อนี้เป็นกำลังสำคัญอันควบคุมความสามัคคีและอุปถัมภ์ให้ดำรงมั่น เหตุดังนั้นพระโบราณาจารย์จึงได้แสดงไว้โดยความเป็นกรณียะของพระมหากษัตราธิราชเจ้าประการหนึ่ง ในสังคหวัตถุกถาและจักรพรรดิวัตร ฯ สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า ผู้ทรงพระปรีชาญาณหยั่งเห็นการณ์ไกลว่า อนาคตของชาติไทยขึ้นอยู่แก่เด็กและเยาวชน ถ้าเด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาและได้รับการอบรมดีมีความรู้ความฉลาดในศิลปวิทยา และรอบรู้หน้าที่ของพลเมืองดี มีความประพฤติตามหลักศีลธรรมของพระศาสนาและวัฒนธรรมของชาติ ทั้งมีสุขภาพและอนามัยดี มีกำลังกายกำลังใจสมบูรณ์ สามารถประกอบอาชีพในทางที่ชอบ ย่อมเป็นกำลังของชาติในอันสร้างความเจริญให้ก้าวหน้า จึงทรงเอาพระราชหฤทัยใส่ในการศึกษาและสุขภาพอนามัยของเด็กเป็นพิเศษ เช่นพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ให้สร้างสถานพยาบาลสำหรับเด็กโดยเฉพาะ และทรงพระราชอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินไปร่วมงานของนักเรียนนักศึกษา พระราชทานพระวโรกาสให้ได้เฝ้าแหนใกล้ชิด และพระราชทานพระบรมราโชวาทตามควร ช่วยให้เกิดความจงรักภักดีและเกิดอุตสาหะวิริยะในอันประกอบกรณีอันเป็นหน้าที่ของตนให้เต็มที่ ข้อนี้จัดเป็นสังคหธรรมประการที่ต้น ที่ยังผลอันน่าปรารถนา คือความที่เด็กและเยาวชนรู้จักหน้าที่ของตนที่จะต้องทำ เพื่อชาติอันเป็นที่รักของตนแล

พระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่เคารพนับถือ เป็นองค์พระประมุขของชาติ เมื่อทุกคนปฏิบัติตามพระบรมราโชวาทโดยทั่วถึงกันแล้ว ก็ย่อมเป็นพลเมืองดีของชาติ ข้อนี้แสดงว่า พระมหากษัตริย์เจ้าผู้เป็นพระประมุขของชาตินั้นมีความสำคัญในด้านจิตใจของประชาราษฎรเป็นอย่างยิ่ง ฯ

อนึ่ง สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีพระราชหฤทัยเปี่ยมด้วยพระมหากรุณาในประชาราษฎรดุจบิดากับบุตร พระราชทานวโรกาสเสด็จเยี่ยมประชาราษฎรในส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ให้ประชาราษฎรได้เฝ้าแหนโดยใกล้ชิด ทรงสอดส่องทุกข์สุขของประชากรเหล่านั้น ไม่ทรงคำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยลำบากตรากตรำพระวรกาย ทรงทำหน้าที่ของพระบิดาคือพระราชทานพระบรมราโชวาทให้ดำรงตนในธรรมสุจริต ให้ประกอบอาชีพเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ ต้องตามจักรวรรดิวัตรที่พระบรมศาสดาตรัสไว้ทุกประการ เป็นเหตุให้ประชาราษฎรชื่นบานยินดี มีความจงรักภักดี และปฏิบัติตามพระบรมราโชวาท เป็นเหตุให้บ้านเมืองเป็นปกติสุข ข้อนี้จัดเป็นสังคหธรรมอีกประการหนึ่ง ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญ**สังคหกิจ**เป็นอาจิณวัตรเสมอมา และทรงมั่นในพระราชปฏิปทานี้ ทรงสอดส่องหาวิธีเป็นเครื่องสงเคราะห์พสกนิกรอยู่เป็นนิตย์ พระราชจรรยานี้จะพึงประสิทธิศุภวิบุลผลแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้ากับรัฐมณฑลตามกาลเวลา ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันพระคุณพิเศษนั้น ๆ ประดับแล้วย่อมทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล นำประชาชนให้บรรลุถึงความเกษมสุขสวัสดี ฯ

ในลำดับนี้ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์เถรานุเถระผู้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ จะได้มีสมานฉันทะตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลอันสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุดแล้ว ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือ วัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ฯ ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาลขออุปัทวันตรายและอุปสรรคทั้งหลาย จงอย่าได้ถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกล จากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กับทั้งสมเด็จพระราชโอรสและพระราชธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความสมบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิตย์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล ตั้งต้นแต่พระราชนิเวศน์ตลอดเขตรัฐสีมาที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

ได้ทรงบูชาแล้ว ด้วยธรรมพลี และอามิสพลี จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐมณฑลด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฏฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันสรรพโทษ อันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส ฯ

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้สมพระราชประสงค์ จงทุกประการเทอญ ฯ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถาเป็นปสาทนียกถา มังคลานุโมทนา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๓

ในศกนี้ (๒๕๐๓) จะได้รับพระราชทานเลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **ปุพเพกตปุญญตา ๑ อัตตสัมมาปณิธิ ๑ รัฐประศาสโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย ฯ

ปุพเพกตปุญญตา นั้น คือพระราชกุศลสมภารบุญญาธิการ ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงบำเพ็ญไว้ในปางก่อนเป็นลำดับมาจนถึงภพปัจจุบัน อันเป็นส่วนอดีตล่วงแล้วมา สโมสรเพิ่มพูนวิบากขันธ์อันมโหฬาร ให้ทรงสมบูรณ์ด้วยสมบัติ ๔ ประการ คือ พระชาติสมบัติ อิสริยสมบัติ โภคสมบัติ และพระญาณสมบัติ ควรเป็นที่สรรเสริญของอเนกชนนิกร ผู้จะอนุวัตรในกรณียกิจนั้น ๆ อันเป็นอุบายแห่งความเจริญสุข ประโยชน์คุณ และเป็นที่บันเทิงจิตคารวะนิปัจจการของโลกิยชนและปริกขกชนทุกหมู่เหล่า ฯ

อาคาริกมนุษย์บุรุษรัตน์ ผู้พร้อมด้วยสมบัติ ๔ ประการนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้สามารถในกิจใหญ่ ๆ อาจให้สำเร็จโดยไม่ยาก อาศัยชาติสมบัติเป็นกำลัง ก็อาจชักนำผู้อื่นให้สำคัญเพื่อจะประพฤติตามโดยง่าย กิจใด ๆ จะต้องอาศัยอานุภาพอันใหญ่หลวงจึงอาจสำเร็จ ก็ให้กิจนั้น ๆ สำเร็จได้ด้วยอิสริยสมบัติ กิจที่ต้องสำเร็จด้วยกำลังทรัพย์อันใหญ่ ก็จะสามารถให้สำเร็จได้ด้วยโภคสมบัติ และอาจให้กิจนั้น ๆ สำเร็จได้โดยชอบ ปราศจากอุปสรรคด้วยญาณสมบัติ สมบัติ ๔ ประการ ซึ่งเป็นผลมีมาแต่ ปุพเพกตปุญญตา สามารถให้กิจใหญ่สำเร็จได้โดยสะดวกฉะนี้ ฯ

สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ปุพเพกตปุญญตา เป็นจักกสมบัติ อันจักพัดผันนำท่านผู้บำเพ็ญไว้นั้นให้บรรลุผลพิเศษ ดุจล้อรถอันจะหมุนพาผู้โดยสารให้ลุถึงสถานที่ประสงค์ประการหนึ่งในจักกสมบัติ ๔ ประการ และตรัสว่าเป็นมงคลอันสูงสุดของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายประการหนึ่งในมงคล ๓๘ ประการในมงคลสูตร อนึ่ง ท่านพรรณนาว่า สรรพอิฏฐวิบุลผลซึ่งเป็นที่ประสงค์ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จะบังเกิดมีก็มีด้วยบุญนิธิที่สร้างไว้ ต้องตามภาษิตในนิธิกัณฑสูตรว่า

อสาธารณมญฺเญสํ อโจรหรโณ นิธิ
กยิราถ ธีโร ปุญฺญานิ โย นิธิ อนุคามิโก
เอส เทวมนุสฺสานํ สพฺพกามทโท นิธิ

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

มีความว่า บุญนิธินี้ไม่สาธารณะทั่วไปแก่ชนเหล่าอื่น โจรก็มาแย่งชิงนำไปไม่ได้ ผู้มีปัญญาจึงควรบำเพ็ญนิธิ (ขุมทรัพย์คือบุญ) ซึ่งจะติดตามตนไปเถิด บุญนิธินี้แลย่อมอำนวยผลที่ต้องประสงค์ทั้งปวงแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ผลที่ต้องประสงค์นั้นได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ นิพพานสมบัติ ปุพเพกตปุญญตา คุณเป็นที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิ์วิบุลผลฉะนี้ สมเด็จพระชินสีห์จึงประทานพระบรมพุทโธวาท เพื่อให้อุตสาหะบำเพ็ญบุญโดยอเนกปริยาย ปริยายหนึ่งตรัสว่า

มา ภิกฺขเว ปุญฺญานำ ภายิตฺถ สุขสฺเสตำ อธิวจนำ ยทิทำ ปุญฺญานีติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้กลัวบุญเลย

คำว่าบุญ บุญนี้เป็นชื่อของความสุข อธิบายว่า กรรมที่บุคคลกระทำด้วยกาย วาจา ใจ จะได้โวหารว่า บุญก็ดี กุศลก็ดี ต้องมี อโลภะ อโทสะ อโมหะเป็นมูล ข้อนี้เป็นการทวนกระแสโลกประวัติยากที่สัตว์โลกจะบำเพ็ญ ถึงเช่นนั้นก็ไม่เป็นอันเกินวิสัยของผู้ประกอบด้วยปรีชาเล็งเห็นผลแล้วมีความกล้าหาญอดทนกระทำ ข้อนี้แลเป็นเหตุให้สัตวโลกพิเศษต่ำทรามไม่เสมอกันทั่วไป บุคคลผู้ใดแม้แลเห็นผล

แห่งบุญญจริยาประจักษ์ แต่ท้อถอยไม่สามารถจะบำเพ็ญ มีฉันทะอุตสาหะปีติปราโมทย์ในบุญญจริยาน้อยเบาบาง ไม่กล้าพอที่จะต่อสู้กับหมู่กิเลสมาร คือ โลภะ โทสะ โมหะ อันมีกำลังกล้า บุคคลนั้นได้ชื่อว่ากลัวบุญ สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ประทานพระบรมพุทโธวาทห้ามอย่าให้กลัวบุญเช่นนั้น ตรัสสอนให้ปลุกฉันทะในบุญกรรมนั้นแล้วและอดทนกระทำ เพราะบุญนั้นย่อมอำนวยผลพิเศษแก่ผู้บำเพ็ญ ให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ พระราชกุศลราศีที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบำเพ็ญสั่งสมเป็นลำดับมา ตั้งแต่ปุเรชาติจนถึงภพปัจจุบัน ส่วนอดีตจัดเป็น **ปุพเพกตปุญญตาคุณ** เพิ่มพูนวิบากอันมโหฬารให้ทรงสมบูรณ์ด้วยสมบัติ ๔ ประการ อันเป็นเหตุให้ทรงประกอบกิจใหญ่ ๆ ให้สำเร็จได้โดยสวัสดี ข้อนี้นับว่าเป็น**มงคลวิเสสที่ต้น ฯ**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงทราบด้วยพระปรีชาญาณว่า พระราชกุศลสมภารปุญญาธิการกิจ ที่ได้ทรงบำเพ็ญไว้ในปางก่อนมาเพิ่มพูนวิบากสมบัติอันยิ่งใหญ่ฉะนั้นแล้ว ทรงมีพระอุตสาหะพิริยภาพสถิตมั่นในพระราชธรรม อันเป็นเหตุให้เจริญพระเกียรติยศเดชานุภาพ เป็นที่ร่มเย็นของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และทวยราษฎร์ข้าขอบขัณฑสีมา ต้องด้วยพระพุทธภาษิตสรรเสริญว่า

ยถา หิ ปพฺพโต เสโล อรญฺญสฺมึ พฺรหาวเน เป็นต้น

ความว่า ภูเขาศิลาอยู่ในป่าใหญ่ หมู่ไม้ได้อาศัยภูเขานั้นเจริญงอกงามใหญ่โตอยู่ในป่านั้น ฉันใด

ตเถว สีลสมฺปนฺนำ สทฺธำ กุลปุตฺตำ อิธ

บุตรภรรยาญาติพวกพ้องมิตรสหาย และผู้พึ่งเลี้ยงชีพ ย่อมอาศัยกุลบุตรผู้มีศรัทธาถึงพร้อมด้วยศีลแล้ว และเจริญด้วยคุณสมบัติและวิบากสมบัติ ฉันนั้น ฯ

ตยสฺส สีลวโต สีลำ จาคำ สุจริตานิ จ

ชนเหล่านั้นที่เป็นผู้มีปัญญาได้เห็นศีล บริจาค และสุจริต ของกุลบุตรผู้มีศีลเป็นตัวอย่าง ก็จะนิยมกระทำตาม

อิธ ธมฺมำ จริตฺวาน

ครั้นประพฤติธรรมสุจริตอันจะนำไปสู่สุคติสวรรค์

ดังนั้นแล้ว ผู้ที่ยังใคร่กามคุณสมบัติอยู่ย่อมจะเพลิดเพลินบันเทิงอยู่ในเทวโลก ความตั้งตนไว้ในคุณที่ชอบนั้นเป็นเหตุยังตนและบุคคลผู้ประพฤติตามให้บรรลุความเจริญทั้งในอิธโลกและปรโลก ฉะนี้ สมเด็จพระมหามุนีบรมศาสดาจึงตรัสว่าเป็นจักกสมบัติ และมงคลอันสูงสุดดุจปุพเพกตปุญญตาอีกประการหนึ่ง พระคุณข้อนี้นับว่าเป็น**อัตตสัมมาปณิธิ** ความตั้งตนไว้ชอบ เป็น**มงคลวิเสสข้อที่ ๒ ฯ**

พระราชจริยา**รัฐประศาสโนบาย** ที่ ๓ คือพระราชกรณียกิจที่ทรงจัดขึ้นด้วยพระบรมเดชานุภาพเพื่อเป็นประโยชน์แก่พระพุทธจักรและพระราชอาณาจักร กับทั้งประชาชนข้าขอบขัณฑสีมา ในขวบปีหลัง

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

มีการสมควรจะยกขึ้นพรรณนา ฝ่ายพุทธจักร ในฐานะที่ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าก็ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยทรงพระปรีชาญาณหยั่งเห็นว่าพระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรืองสถาพรเป็นประโยชน์สุขแก่โลก ก็เพราะพระสงฆ์เป็นผู้เจริญด้วยการศึกษาและสุปฏิบัติ เป็นที่ตั้งแห่งปสาทศรัทธาของประชาชน จึงได้ทรงยกย่องพระสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรมน่าเลื่อมใส ตั้งใจบำเพ็ญศาสนกิจ เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา ให้ดำรงสมณศักดิ์โดยควรแก่คุณงามความดี เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างอันดีและเพื่อเป็นที่ชื่นชมโสมนัสของประชาชนผู้เคารพนับถือ เป็นกำลังใจทั้งฝ่ายพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ในอันที่จะร่วมกำลังช่วยกันบำเพ็ญกรณีย์อันเป็นคุณประโยชน์แก่ชาติและพระศาสนาสืบต่อไป ฯ

อนึ่ง เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ องค์สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จสิ้นพระชนม์ลง คณะสงฆ์ขาดองค์ประมุขผู้บริหาร ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศเป็นทางการให้สมเด็จพระวันรัต กิตติโสภณมหาเถระ วัดเบญจมบพิตร สังฆนายกในสมัยนั้น ทำหน้าที่บัญชาการ

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

คณะสงฆ์ ในตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก เพราะทรงเห็นว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสามารถเหมาะสม เป็นที่เคารพนับถือของพุทธบริษัททั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ตลอดถึงชาวต่างประเทศ และก็ได้ทรงสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราช ในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ทั้งนี้ย่อมอำนวยผลดีแก่สังฆมณฑลเป็นอย่างสูง ฯ

อนึ่ง ในฐานะที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเป็นองค์พระประมุขของพุทธมามกชนแห่งประเทศไทย และเครือประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา เมื่อผู้สื่อข่าวทางโทรทัศน์สถานี เอ็น บี ซี ในสหรัฐอเมริกา ได้กราบทูลถามในตอนหนึ่งว่า *“ธรรมจากตะวันตกกระทบกระเทือนธรรมแห่งศาสนาพุทธหรือไม่”* ก็ได้มีพระราชดำรัสตอบว่า

“ธรรมแห่งศาสนาพุทธเป็นสัจจะที่แข็งแรง ไม่มีสิ่งใดมาทำลายได้ แต่คนที่ลุ่มหลงในวัฒนธรรมอย่างอื่นนั้น อาจลืมธรรมเสียได้ชั่วครั้งคราว จึงเป็นเรื่องที่ควรระวัง”

พระราชดำรัสตอบสัมภาษณ์นี้ ยังความยินดีปลื้มใจให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนอย่างยิ่ง ที่ได้ทรงประกาศความจริงให้โลกหยั่งเห็นว่า ธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นสัจธรรมเป็นสาระยิ่ง ไม่มีสิ่งใดสามารถทำลายได้ เพราะนำผู้ปฏิบัติไปสู่สันติสุขโดยแท้จริง เป็นอันได้ทรงช่วยเผยแผ่พุทธธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก นับว่าได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์คุณแก่พระพุทธ-ศาสนา ด้วยพระราชปฏิภาณปรีชาอันแหลมคมและเฉียบขาดอย่างยิ่ง ฯ ข้อนี้ย่อมเป็นผลดีที่จูงใจประชาชนชาวไทยให้บังเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในพระศาสนาประจำชาติของตน นำให้ขวนขวายศึกษาและตั้งใจปฏิบัติตามพระโอวาทของสมเด็จพระบรมศาสดา โดยเว้นชั่วประพฤติชอบเป็นกุศล ทำจิตของตนให้ผุดผ่องใสสะอาดปราศจากมลทินคือกิเลส เป็นพลเมืองดี ปฏิบัติหน้าที่ของตนบริบูรณ์ เพิ่มพูนความเจริญของชาติและพระศาสนาพร้อมกันไป เป็นเหตุให้บ้านเมืองมีความสงบสุขแผ่กว้างออกไป ข้อนี้แสดงให้เล็งเห็นความจริงว่าพุทธจักรกับอาณาจักรต้องอาศัยกันเป็นไป โดยสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้าทรงเป็นทั้งองค์พระประมุข ทั้งองค์อุปถัมภ์ นำให้ดำเนินไปในทางของอารยวิสัยแดนสันติสุข ชาติบ้านเมืองจึงมีความร่มเย็นเป็นสุขโดยแท้จริง ฯ

ในฝ่ายพระราชอาณาจักร สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงพระราชอุตสาหะวิริยะบากบั่นเสด็จพระราชดำเนินประพาสจังหวัดต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักร ทรงเยี่ยมเยือนอาณาประชาราษฎร์ เพื่อทรงทราบสุขทุกข์ทั้งความประพฤติและอัธยาศัย เป็นโอกาสให้ราษฎรได้เฝ้าแหนโดยใกล้ชิดด้วยความจงรักภักดี และได้สดับพระบรมราโชวาทที่โปรดเกล้า ฯ พระราชทานตามควรแก่อุปนิสัยและความเป็นไปของประชาชนในถิ่นนั้น ๆ ให้ตั้งมั่นในสุจริตธรรมและประกอบสัมมาอาชีพ กระทำตนให้เป็นพลเมืองดีของชาติและพระศาสนา มีความรักใคร่นับถือกันฉันพี่น้องร่วมชาติ ไม่เบียดเบียนกันเอง และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ทำตนให้ชนต่างชาติดูหมิ่น ให้รู้จักรักษาเกียรติของตนของชาติ ต้องทรงอดทนต่อความเหน็ดเหนื่อยกรากกรำลำบาก ทั้งนี้ ก็ด้วยพระมหากรุณาใหญ่ที่เป็นไปแรงกล้าในประชาราษฎร ประดุจเมตตากรุณาของบิดาที่เป็นไปในบุตรธิดาของตนฉะนั้น จึงทรงเป็นที่ปลื้มจิตโสมนัสแก่อาณา-ประชาราษฎร์ที่ได้เฝ้าแหนไม่รู้จักลืม เพราะได้ดื่มด่ำซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ฯ

นอกจากนี้ ในโอกาสที่จะเสด็จพระราชดำเนินประพาสอเมริกาและยุโรป เมื่อเดือนมิถุนายนศกนี้ ก็ได้มีพระราชดำรัสตอบแก่นายกรัฐมนตรีว่า

“การไปคราวนี้เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ข้าพเจ้าทำหน้าที่ประมุข คือนำจิตใจของประชาชนชาวไทย ไปแสดงต่อประชาชนชาวต่างประเทศว่าเป็นมิตร และขอเป็นมิตรและขอร่วมมือกัน การไปคราวนี้เราก็ไปเป็นผู้แทนของประชาชน”

ดังนี้ พระราชดำรัสนี้แสดงพระราชหฤทัยมุ่งประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ที่ทรงมีพระราชประสงค์ให้นานาอารยชาติรู้จักประชาชนชาวไทยว่าเป็นมิตร จะได้มีจิตอารีตามวิสัยของมิตร บำเพ็ญมิตรธรรมนำความเจริญมาสู่ประเทศชาติ ฯ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนสหรัฐ-อเมริกาและยุโรปในคราวนี้ บังเกิดผลดีแก่ประเทศชาติและประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ที่รัฐบาลและ

ประชาชนชาวอเมริกันและยุโรปทุกเมืองที่ได้เสด็จไปถึงได้ต้อนรับอย่างมโหฬาร ด้วยการถวายพระเกียรติอย่างสูงยิ่ง ประชาชนพากันมาเฝ้าชมพระบารมีอย่างล้นหลาม ถวายความเคารพเยี่ยงประมุขสูงสุดของเขาทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประมุขของชาติ ประชาราษฎร์ก็ยิ่งเพิ่มความชื่นชมโสมนัส ต้อนรับด้วยความสนิทสนม พร้อมทั้งองค์พระมหากษัตริย์และพระราชินีของประเทศนั้น ๆ ก็ได้แสดงพระราชอัธยาศัยไมตรีสนิทสนมประหนึ่งเป็นพระประยูรญาติ จึงประกาศเปิดเผยได้ว่า ประเทศไทยและประชาชนชาวไทยพลอยได้รับความยกย่องนับถือด้วย ข้อนี้แสดงให้เห็นความจริงว่าเกียรติของประชาชนและประเทศชาติจะปรากฏในที่ไกล ก็เพราะมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขผู้นำทำให้บังเกิดศรีสง่า ต้องตามพระพุทธภาษิตที่ว่า

ราชา รฏฺฐสฺส ปณฺณาณ์

พระราชาย่อมเป็นศรีสง่าของแว่นแคว้น

พระคุณคือความเป็นศรีสง่าแก่รัฐ คือแว่นแคว้นและประชาชนนี้ ยากที่บุคคลอื่นจะพึงบันดาลให้บังเกิดขึ้นเทียมเท่าองค์พระมหากษัตริย์ได้ ฯ

พระราชกรณียกิจส่วน**รัฐประศาสโนบาย** ทั้งฝ่ายพุทธจักรและราชอาณาจักรทั้งนี้ จัดเป็น**มงคล-วิเสสที่คำรบ ๓**

ธรรม ๓ ประการ คือ **ปุพเพกตปุญญตา ๑ อัตตสัมมาปณิธิ ๑ รัฐประศาสโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐ ให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลอันวิเศษทุกประการ มีนัยดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔

ในศกนี้ (๒๕๐๔) จะได้รับพระราชทานเลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **เมตตาปุเรจาริกตา ๑ ปฏิสันถารกุสลตา ๑** และ **รัฐประศาสโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย

เมตตาปุเรจาริกตา นั้น มีอรรถาธิบายว่า น้ำใจที่คิดสนิทสนมชื่อว่าเมตตา เมื่อว่าโดยใจความเมตตานั้นได้แก่น้ำใจที่หวังความดีความงามให้แก่กัน กล่าวอย่างสั้นก็คือ ความปรารถนาจะให้ได้สุขนั่นเอง อาการที่จิตนึกคิดถึงใคร ๆ ก็ปราศจากอาฆาตมาดร้าย ปรารถนาความสุขความเจริญแก่เขาเป็นเบื้องหน้า มีเมตตาท่องเที่ยวอยู่ในจิตเป็นนิตยกาล ชื่อว่าเมตตาปุเรจาริกตา ความเป็นผู้มีเมตตาเป็นเบื้องหน้า ฯ เมตตานี้เป็นคุณธรรมที่ควรแผ่ไปแก่กันและกัน โดยอาการ ๒ อย่าง คือแผ่โดยอาการเจาะจง เรียก **โอทิสฺสผรณา ๑** แผ่โดยอาการไม่เจาะจง เรียก **อโนทิสฺสผรณา ๑** แผ่โดยอาการเจาะจง ได้แก่แผ่เฉพาะแก่บุคคลที่ตนรู้จัก เช่นเมตตาของมารดาบิดาที่มีความรักใคร่หวังความสุขความเจริญแก่บุตรธิดา ส่วนการแผ่โดยอาการมิได้เจาะจงนั้น ได้แก่แผ่ปรารภทั่วไปไม่เลือกบุคคล เช่นพระเมตตาของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน อันพระองค์ให้เป็นไปในประชาชนเป็นข้ออ้าง การแผ่โดย อโนทิสฺสผรณา นี้ ย่อมขยายกว้างออกไปได้ตามอัธยาศัยของบุคคลจนไม่มีขอบเขตเป็นที่สุด จัดเป็นเมตตาเจโตวิมุติ ทำใจให้หลุดพ้นจากอารมณ์ที่กีดกั้นอันเป็นวัตถุที่ตั้งแห่งปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งแห่งจิต คือความขัดใจ

เมตตาคุณนี้ ย่อมเป็นกำลังใจอันเป็นสำคัญ ที่บันดาลให้บุคคลประกอบการอันเป็นประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น โดยมิได้คำนึงถึงความเหนื่อยยากและความสิ้นเปลืองทรัพย์สิน และมิได้หวังผลตอบแทน แต่โดยมุ่งมั่นอย่างเดียว ที่จะให้เขามีความสุขความเจริญโดยเฉพาะบ้าง โดยทั่วไปบ้าง ตามควรแก่กำลังแห่งเมตตาที่เป็นไปในวารจิต เมตตาที่เป็น โอทิสฺสผรณา เป็นเหตุชักพามารดาบิดาให้บำรุงเลี้ยงบุตร และให้บุตรปฏิการฉลองคุณท่าน ฝ่ายเมตตาที่เป็น อโนทิสฺสผรณา ย่อมบันดาลให้สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและรัฐบาลของพระองค์ พิทักษ์บริหารประชาราษฎรให้สุขเกษม และทำนุบำรุงให้สมบูรณ์ เมตตาที่เป็นไปโดยเจาะจงย่อมมีมาโดยธรรมดา หาเป็นคุณประหลาดสักปานไรไม่ แม้ว่าอาจให้ไพศาลออกไปมากกว่านั้นอีก ส่วนเมตตาที่ปรารภทั่วไปนั้น ย่อมเป็นคุณอัศจรรย์เกิดขึ้นในน้ำใจอันงาม ห่างไกลจาก

สารบัญ

ริษยาและตระหนี่เป็นอาทิ ฯ ปกติของสัตว์โลกย่อมคิดเห็นแก่ตนเป็นที่ตั้ง มีความหวังจะบำรุงก็แต่ตน ถึงจะเผื่อแผ่ก็เพียงบุคคลผู้เกี่ยวกัน โดยฉันธรรมดาแต่งมา ต่อเป็นผู้มีปรีชาเล็งเห็นความปรารถนาของสัตว์โลกว่าเป็นอันเดียวกัน คือรักสุขเกลียดทุกข์ ถึงเช่นนั้นก็ยังเป็นต่าง ๆ กัน ที่ได้สุขก็มี ที่ได้ทุกข์ก็มี ทั้งนี้ก็เพราะความต่างกันแห่งความประพฤติและความสามารถ ประกอบกับโอกาสภูมิลำเนากุศลและอกุศล เมื่อตนได้สุขอย่างใด ก็มีแก่ใจเผื่อแผ่หวังจะให้ผู้อื่นได้สุขอย่างนั้นบ้าง ดั่งนี้แหละ เมตตาจึงจะแผ่กว้างทั่วไปถึงผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับตน จูงใจบุคคลให้รู้จักบริจาคสละวัตถุอันจะให้เกิดความสุขบ้าง และอุบายอันจะให้ได้สุขวัตถุนั้น ๆ บ้าง ตามอัธยาศัย เมตตาใน ๒ สถานนี้แล เป็นเค้ามูลให้บุคคลประพฤติหิตานุหิต-ประโยชน์เกื้อกูลแก่กันในกิจการนั้น ๆ และเป็นเครื่องปันมนุษยชนให้เป็นผู้ประเสริฐกว่ากันโดยคุณานุภาพ

เมตตานี้เป็นคุณประการหนึ่งในพรหมวิหาร คือธรรมเป็นเครื่องแต่งบุคคลให้เป็นพระพรหม คือผู้ประเสริฐในสัตวนิกาย และในมวลมนุษย์ มารดาบิดาจัดว่าเป็นพระพรหมของบุตร และพระมหากษัตริย์เจ้าผู้ครองแผ่นดินสมมติว่าพระเป็นเจ้าของประชาราษฎร ก็เพราะทรงมีเมตตาเป็นวิหารธรรม

เมตตาคุณนี้เป็นสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องหมายให้เห็นว่า พระธรรมวินัยเป็นสวากขาตธรรม อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสชอบแล้ว พระองค์ทรงยกย่องว่าเป็นต้นเค้าแห่งศาสนปฏิบัติ โดยพระพุทธดำรัสว่า

อจฺฉราสงฺฆาตมตฺตมฺปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตฺตํ จิตฺตํ อาเสวติ ภาเวติ มนสิกโรติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเสพก็ดี เจริญก็ดี กระทำไว้ในใจก็ดี ซึ่งเมตตาจิต แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเท่านั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่าอยู่ไม่ห่างเหินจากฌาน

ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า จะกล่าวอะไรถึงผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มากต่อไป ยิ่งทำได้มากเท่าไรก็ยิ่งดี ชื่อว่าประพฤติสมควรแก่โอวาทานุสาสนีของพระศาสดา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกอบพุทธเวไนยไว้ในคุณ คือเมตตานี้ทั้ง ๒ ประเภท โดยสมควรแก่เหตุที่เกิดขึ้น ข้อที่ทรงสั่งสอนให้แผ่เมตตาโดยเจาะจงนั้น ในฝ่ายบรรพชิต ตรัสให้อุปัชฌาย์อาจารย์กับสัทธิวิหาริกอันเตวาสิกรักใคร่นับถือกันสนิทดุจบิดากับบุตร และต่างเอาเป็นธุระแก่กันโดยกิจวัตร ในฝ่ายคฤหัสถ์ พระองค์ประทานพระโอวาทไว้ให้มารดาบิดากับบุตร อาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา ญาติกับญาติ มิตรกับมิตร เจ้ากับข้า สมณพราหมณ์กับคฤหัสถ์ รักใคร่นับถือกัน ตามฉัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ที่เกี่ยวข้องกันอย่างไร และให้อนุเคราะห์กันตามหน้าที่ ส่วนอนุสาสนีให้แผ่เมตตาทั่วไป ไม่เจาะจงเฉพาะบุคคลนั้น เช่นตรัสสอนบรรพชิตให้ตั้งจิตเผื่อแผ่แก่เพื่อนพรหมจารี ที่ยังมิได้มาสู่อาวาสก็ขอให้มา ที่มาแล้วก็ขอให้อยู่เป็นผาสุก ตลอดถึงให้ยกตนเองเป็นอุปมาในการรักสุขเกลียดทุกข์ และละเว้นจากเบียดเบียนล้างผลาญกันและกันเสีย พระองค์ประทานธรรมชักนำให้ตั้งอยู่ในเมตตาทั้ง ๒ สถานตามกาลเวลา ดังนี้ ฯ

เมื่อพรรณนาถึงผล เมตตานี้ย่อมให้เกิดประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นทั้ง ๒ ฝ่าย ผู้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตาย่อมอยู่เป็นสุขสบาย ห่างไกลจากอาฆาตพยาบาทวิหิงสา มีจิตปลอดโปร่งหาที่ติดขัดมิได้ ย่อมปลอดจากอันตรายแต่ปรปักษ์ ทั้งย่อมเป็นที่รักใคร่นับถือของชนทั้งหลาย ฝ่ายผู้ได้รับอนุเคราะห์ด้วยกำลังเมตตาจิตนั้น ก็จะได้ประสบซึ่งวัตถุอันจะให้เกิดสุขบ้าง ซึ่งอุบายอันจะให้ได้สุขวัตถุนั้น ๆ บ้างซึ่งตนไม่มีทางที่จะหาได้ตามลำพัง แต่นั้นก็จะหวังดีตอบแก่ท่านผู้อุปถัมภ์ สมด้วยคำพระเตมีย์บรม-โพธิสัตว์ตรัสไว้ว่า

ปูชโก ลภเต ปูชๆ

ชนผู้บูชาย่อมได้รับบูชาตอบ

วนฺทโก ปฏิวนฺทนๆ

ชนผู้ไหว้ย่อมได้รับไหว้ตอบ ดังนี้ ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงมีพระราชอัธยาศัยสมบูรณ์ด้วยพระเมตตา ทรงปรารถนาประโยชน์เกื้อกูลแก่ประชาราษฎรเป็นเบื้องหน้า พระคุณข้อนี้ย่อมปรากฏด้วยพระราชจริยาที่ได้ทรงประพฤติต่อประชาชนและชุมนุมชน พระราชทานพระราชวโรกาสให้ได้เฝ้าแหนตามสะดวก และพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ชุมนุมชนนั้น ๆ เช่น นักเรียน นักศึกษา นักกีฬา และสมาคมการกุศลต่าง ๆ โดยสมควรแก่ความเป็นไปของชุมนุมชนนั้น ๆ เช่น ชุมนุมลูกเสือ ก็พระราชทานพระบรมราโชวาทด้วยเรื่องความเสียสละอันเป็นอุดมคติของลูกเสือโดยตรง ความเสียสละเพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ในคราวประสบภัยจะบังเกิดผลดีได้ก็ด้วยคุณธรรมคือเมตตา เมตตาจึงเป็นคุณธรรมที่บันดาลให้เกิดความรักกันนับถือกัน และความรักความนับถือกันนั้นแหละเป็นความสามัคคีแห่งจิตใจ สามัคคีมีที่ไหนก็มีความเจริญที่นั่น พระเมตตาคุณในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นที่รวมแห่งความจงรักภักดีร่วมกันของประชาชน ให้บังเกิดผลอันเป็นยอดปรารถนาของชาติ คือสามัคคีธรรมอันเป็นรากฐานแห่งความเจริญส่วนรวมของชาติ เมื่อทรงเป็นที่รักของประชาราษฎรทั้งหลายแล้ว ก็ทรงสามารถชักนำไปสู่ความเจริญได้ในทุกทาง พระคุณข้อนี้จัดเป็น**เมตตาปุเรจาริกตา มงคลวิเสสประการต้น ฯ**

ปฏิสันถารกุสลตา นั้น มีพรรณนาว่า อาการที่เผื่อแผ่ชื่อว่าปฏิสันถาร คือการต้อนรับปราศรัย ปฏิสันถารนี้เป็นกิจควรทำแก่แขกผู้มาถึงถิ่นของตน แม้เพียงด้วยวาจา ที่เรียกว่า สัมโมทนา คือกิริยาที่ชื่นชมด้วยไม่เฉยเมย ก็ให้สำเร็จผลทำความยินดีให้เกิดแก่ผู้ได้รับ เป็นอุบายเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เพื่อ

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

อยู่ในไมตรีและทวีความสนิทสนมยิ่งขึ้น ท่านจึงจัดเข้าไว้ในสังคหวัตถุ ๔ มีชื่อว่า **เปยฺยวชฺชํ** ถ้อยคำที่ทำให้เป็นที่รัก โดยความเป็นกิจอันมิตรจะพึงทำแก่มิตรด้วยกัน ใช่แต่เท่านั้น ยังเป็นหน้าที่ของท่านผู้เป็นอิสระจะพึงทำแก่ผู้น้อย ให้ได้อัสสาทะคือความสบายใจ ณ สำนักตน เพื่อปลูกความนิยมของชนทั้งหลายทั่วไป ท่านจึงสงเคราะห์เข้าไว้ในสังคหวัตถุ ๕ อีกแผนกหนึ่ง โดยชื่อว่า **วาจาเปยฺยํ** วาจาอันดูดดื่ม โดยความเป็นราชธรรมของพระมหากษัตริย์เจ้าฯ ไม่ใช่แต่ด้วยวาจาเท่านั้น แม้ด้วยภัณฑะก็ควรทำตามเวลา การต้อนรับปราศรัย ด้วยใช้พัสดุสิ่งของเหมาะแก่ความต้องการ เช่น ให้ปานโภชนาหารและที่พักเป็นต้น ดังนี้เรียก **อามิสปฏิสันถาร** อันการเผื่อแผ่นั้นชอบที่จะให้เป็นไปโดยธรรม เช่นแสดงตนตามฉันที่ควรจะเป็นอย่างไร และยังแขกผู้มานั้นให้ได้รับความยกย่องนับถือโดยเอื้อเฟื้อเหมาะสมแก่เขาเป็นอาทิ เรียกว่า **ธรรมปฏิสันถาร** ฯ

การปฏิสันถารนี้ เป็นประเพณีที่นิยมสืบมาของบัณฑิตแต่โบราณกาล สมเด็จพระบรม-ศาสดาจารย์ก็ตรัสสอนให้เคารพในปฏิสันถาร ในฝ่ายบรรพชิตเมื่ออาคันตุกะมาถึงสำนักก็เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสจะต้องต้อนรับโดยกิจวัตร ในฝ่ายคฤหัสถ์ ปฏิสันถารก็จำเป็นจะต้องประพฤติตามหน้าที่จัดเข้าในปัญจพลี โดยชื่อว่า อติถิพลี คือต้อนรับแขกผู้มาถึงสำนัก เป็นกิจอันอริยสาวกควรทำด้วย

กำลังแห่งโภคทรัพย์อันเกิดจากการงานที่ปราศจากโทษ เพื่อถือสารประโยชน์แห่งสมบัติมิให้ไร้ผล ฯ

ก็แลปฏิสันถารนี้ แม้เป็นอุบายเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจชนให้รักและนับถือโดยเค้าเงื่อน ก็จริงอยู่ แต่ถ้าบุคคลเป็นผู้ไม่ฉลาดในวิธีทำ ก็อาจนำโทษมาให้ เช่นการต้อนรับปราศรัยของพวกศากยราชต่อวิฑูฑภกุมาร พระราชโอรสของพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นเหตุให้พระราชกุมารเข้าพระทัยว่า ประมาทหมิ่นและทรงเจ็บแค้น และทรงแก้แค้นด้วยประทุษร้าย ที่เป็นดังนี้ ก็เพราะพวกศากยะไม่ฉลาดในวิธีทำปฏิสันถาร การควรจะเป็นดีก็กลับเป็นโทษแก่ผู้ทำ เพราะฉะนั้น จำต้องปรารถนาความฉลาดของบุคคลในกิจนั้นเป็นที่ตั้ง ผลจึงจะสำเร็จด้วยดี ความเข้าใจในวิธีทำปฏิสันถารชื่อว่า **ปฏิสันถารกุสลตา ฯ**

ปฏิสันถารอันบุคคลทำด้วยความฉลาด สบโอกาสยามที่ปรารถนา ย่อมสามารถอำนวยผลอันงามแก่ผู้ทำ แม้ผู้มามีจิตคิดร้ายอยู่ก่อน บางคราวก็อาจผ่อนผันให้ระงับกลับเป็นดีได้ อิสรชนผู้มีอำนาจมาเอื้อเฟื้อในปฏิสันถาร ผลดีก็จะไพศาลออกไป นำให้ประชาชนนิยมนับถือและระบือเกียรติคุณทั่วทิศานุทิศ เมื่อชนทั้งปวงมีไมตรีจิตอยู่แล้ว ความเจริญก็ย่อมมีโดยลำดับกัน เหตุดังนั้นโบราณบัณฑิตจึงได้ยกสังคหวัตถุ ๕ ขึ้นแสดงโดยความเป็นราชธรรม เมื่อสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงบำเพ็ญให้บริบูรณ์แล้ว ประชาชนข้าขอบขัณฑสีมาย่อมจะนิยมในพระบารมี พระเกียรติคุณข้อนี้ย่อมจะชักคนนอกประเทศให้มาสู่พระเดชานุภาพ ช่วยกันประกอบกสิกรรมพาณิชและอุตสาหกรรม ทำพระราชอาณาเขตให้มั่งคั่งด้วยประชาชนและโภคทรัพย์ นับว่าเป็นกำลังใหญ่ เป็นที่เกรงขามแห่งผู้ใฝ่ร้ายทั้งภายในภายนอกทั่วกัน ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงอาศัยพระปรีชาญาณ ในอันจะพระราชทานพระราช-ปฏิสันถารแก่ประชุมชนทุกเหล่า แม้แต่เพียงได้เข้าเฝ้าและรับพระราชดำรัส ก็มีปีติโสมนัสชื่นบานไม่อิ่มไม่เบื่อ เป็นที่น่าอัศจรรย์ พระคุณข้อนี้เป็นมูลฐานประการหนึ่งแห่งความจงรักภักดีไม่จืดจางแม้พระราชวงศ์ ประธานาธิบดี หรือนายกรัฐมนตรีแห่งนานาประเทศ ที่ได้เป็นอาคันตุกะเสด็จมาหรือมาและเข้าเฝ้า ก็ได้รับพระราชทานพระราชปฏิสันถารอันดีเหมาะสมแก่ภูมิฐานของพระราชอาคันตุกะทุกชั้น บันดาลให้เกิดไมตรีจิตสนิทสนมในชนชั้นสูงของนานาอารยประเทศนั้น ๆ เป็นผลดีแก่รัฐบาลในอันที่จะประสานสัมพันธไมตรี ในด้านเศรษฐกิจและการเมืองกับประเทศนั้น ๆ ปรากฏผลเป็นที่น่าอัศจรรย์ เช่นการเจรจาเรื่องเงินเยนพิเศษ ซึ่งมีหวังว่าจะได้คืนน้อยเต็มที ก็ยังสำเร็จได้ พระคุณคือทรงพระปรีชาในพระราชปฏิสันถาร ชื่อ**ปฏิสันถารกุสลตา ทุติยมงคลวิเสส ฯ**

พระราชจริยา**รัฐประศาสโนบาย** ที่ ๓ คือ พระราชกรณียกิจที่ทรงจัดขึ้นด้วยพระบรมเดชานุภาพเพื่อเป็นประโยชน์แก่พุทธจักรและราชอาณาจักร กับทั้งประชาชนข้าขอบขัณฑสีมา ในขวบปีหลังมีการที่สมควรจะยกขึ้นพรรณนา

ฝ่ายพุทธจักร ในฐานะที่ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าก็ได้ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยทรงพระปรีชาญาณหยั่งเห็นว่า ปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรม และปฏิเวธธรรม อาศัยกันเป็นไป คือ ปริยัติการศึกษาพระบาลีให้รู้เนื้อความแห่งพระธรรมวินัย เข้าใจข้อ

ที่ควรเว้นและควรกระทำ จัดเป็น*ปริยัติธรรม* การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ขัดเกลากิเลสให้น้อยเบาบางจนถึงหมดสิ้นไป จัดเป็น*ปฏิบัติธรรม* ความบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสเด็ดขาดเป็นผลแห่งการปฏิบัติ จัดเป็น*ปฏิเวธธรรม* เป็นผลที่มุ่งหมายแห่งพระพุทธศาสนา ฯ การศึกษาปริยัติธรรมเป็นการยาก ต้องใช้ความอดทนบากบั่นและพยายามอย่างแรงกล้า จึงจะสามารถบรรลุความสำเร็จ จึงได้ทรงพระมหากรุณาอุปถัมภ์บำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยพระราชทานพัดยศแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ เพื่อเป็นกำลังใจให้เกิดอุตสาหะในการศึกษาพระปริยัติธรรม และทรงอุปถัมภ์เป็นพิเศษแก่สามเณรผู้สอบไล่พระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญเอก ๙ ประโยค ผู้มีศรัทธามั่นคงในพรหมจรรย์จัดเป็นพืชพันธุ์ในพระพุทธศาสนาสืบไปให้เป็นนาคหลวง ทรงอุปการะให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนพระสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ ตั้งใจบำเพ็ญศาสนกิจเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ประเทศชาติ และพระศาสนา ปรากฏเกียรติคุณเป็นที่นับถือของประชุมชน ก็ได้ทรงยกย่องให้ดำรงสมณฐานันดรศักดิ์โดยควรแก่คุณความดี เพื่อเป็นเยี่ยงอย่างอันดี ที่ควรปฏิบัติตาม และเพื่อเป็นที่ชื่นชมโสมนัสของประชาชนผู้เคารพนับถือ เป็นกำลังใจทั้งฝ่ายพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน ในอันที่จะร่วมกำลังช่วยกันบำเพ็ญกรณีย์ ที่เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติและพระศาสนาสืบต่อไป ฯ

ในฝ่ายราชอาณาจักร ได้ทรงพระปรีชาญาณเล็งเห็นการเกษตรกรรมเป็นหลักสำคัญแห่งเศรษฐกิจของชาติ เป็นงานสำคัญที่ควรส่งเสริมให้มั่นคงและก้าวหน้า จึงได้พระราชทานพระบรม-ราชูปถัมภ์แก่การเกษตร ด้วยเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรนาไร่ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และทรงทำนาด้วยพระองค์เอง โดยทรงเลือกสรรพันธุ์ข้าวที่ดีมาปลูกเป็นตัวอย่าง เป็นการทรงนำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของเกษตรกรรม แม้พระบรมกษัตริย์เจ้าผู้สูงสุดของมนุษยชนก็ยังทรงขวนขวายทำนา พระราชกรณีย์ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือการบำรุงส่งเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชน ได้ทรงเริ่มต้นด้วยการบริจาคพระราชทรัพย์จำนวนใหญ่ เพื่อการแพทย์และการสาธารณสุข อันเป็นเหตุจูงใจให้มีผู้โดยเสด็จพระราชกุศลได้ผลในทางบำรุงสุขภาพอนามัยของประชาชนเป็นอเนกประการ เป็นอันพระราชทานความไม่มีโรคอันเป็นลาภประเสริฐแก่ประชาราษฎร ฯ

พระราชจริยาสาธุปฏิบัติ **รัฐประศาสโนบาย** ดังรับพระราชทานวิสัชนามา พอเป็นนิทัศนะนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๓ ฯ**

ธรรม ๓ ประการ คือ **เมตตาปุเรจาริกตา ๑ ปฏิสันถารกุสลตา ๑ รัฐประศาสโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐ ให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลอันวิเสสทุกประการ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕

(ไม่พบต้นฉบับ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ พุทธศักราช ๒๕๐๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจนสิงหาสน์บนพระราชบัลลังก์ภายใต้นพปฎลมหาเศวตฉัตร
ในการเสด็จออกมหาสมาคม ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๐๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ประทับพระราชอาสน์ ขณะพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับ ณ พระที่นั่งราชฤดี
สรงพระมุรธาภิเษก ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ
เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๐๖

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖

(ไม่พบต้นฉบับ)

เสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางสถลมารค
เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๓ รอบ ผ่านถนนราชดำเนินใน
เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๕๐๖

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๗

(ไม่พบต้นฉบับ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘

ในศกนี้ (๒๕๐๘) ได้เลือกสรรมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **สังคหธรรม ๑ กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา ๑** และ**รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑**

สังคหธรรม นั้น ได้แก่คุณธรรมสำหรับสงเคราะห์ เกื้อกูล อุดหนุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยอำนาจเมตตา นับเป็นคุณสำคัญสำหรับบุคคลผู้รวมเป็นหมู่คณะ ตลอดประเทศชาติที่จะผนึกกำลังแห่งความเคารพนับถือเป็นสามัคคีกลมเกลียว คอยอำนวยความสุขจำเริญแผ่เผื่อให้บังเกิดมี คอยป้องปัดขจัดภัยพิบัติอุปัทวันตรายให้ห่างไกล ต่างจะอยู่เย็นเป็นสุขด้วยไม่มีน้ำใจแตกแยกผิดหมู่ผิดคณะ นำให้เกิดความระลึกถึงรักใคร่เคารพกัน มีแต่ความอนุเคราะห์สงเคราะห์ไม่วิวาทแก่งแย่งกัน มีแต่ความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สมเด็จพระผู้มีพระภาคจึงตรัสวิธีสงเคราะห์ไว้ ๔ ประการ โดยทรงอุปมาว่าเหมือนลิ่มสลักอันตรึงล้อรถไว้ให้แน่นกับเพลาฉะนั้น ดังคาถาประพันธ์ความว่า

ทานญฺจ เปยฺยวชฺชญฺจ อตฺถจริยา จ ยา อิธ
สมานตฺตตา จ ธมฺเมสุ ตตฺถ ตตฺถ ยถารหำ เป็นต้น

ความว่า ทาน ให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน ๑ เปยยวัชชะ การกล่าววาจาอ่อนหวานให้เกิดความรัก ๑ อัตถจริยา ความประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่กัน ๑ สมานัตตตา ความเป็นผู้สม่ำเสมอในธรรมและในบุคคลนั้นตามสมควร ๑ ธรรมเครื่องสงเคราะห์ในโลกเหล่านี้ย่อมเป็นประดุจลิ่มสลักแห่งเพลารถที่กำลังเดิน

ถ้าหากสังคหธรรมเหล่านี้จะไม่พึงมี มารดาบิดาก็จะไม่ได้รับความนับถือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตรเพราะเหตุนั้น บัณฑิตพิจารณาเห็นสังคหธรรมเหล่านี้โดยชอบและประกอบอยู่โดยสมควร จึงเป็นผู้อันบุคคลพึงสรรเสริญดังนี้ บุคคลผู้เข้าใจในอุบายสงเคราะห์ประพฤติให้เหมาะแก่บุคคลและกาลเวลาย่อมเจริญด้วยบริวารยศมีพวกพ้องมาก เป็นกำลังเครื่องตั้งมั่นแห่งตนและเป็นที่พึ่งของชนทั้งหลายอื่น ดังภาษิตว่า

สารบัญ

สาขาปตฺตผลูเปโต ขนฺธิมาว มหาทุโม
มูลวา ผลสมฺปนฺโน ปติฏฺฐา โหติ ปกฺขินํ

เหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงมั่นในพสุธา ตั้งลำต้นแตกสาขาผลิดอกออกผล ย่อมเป็นที่พึ่งของฝูงวิหคในราวป่า ต่างพากันเข้าอาศัย ใครต้องการร่มเงาก็เข้าจับ ต้องการผลก็บริโภคฉะนั้น

สังคหธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นอุบายวิธีที่จะเลือกปฏิบัติตามโอกาส สำหรับโน้มน้อมความรักใคร่เคารพนับถือจากผู้อื่นมาสู่ตนได้ด้วยความสนิทใจ เป็นพระคุณที่อุดหนุนให้เกิดพระเดชดังเส้นด้ายอ่อน ๆ สามารถตรึงตะเข็บเสื้อผ้าอาภรณ์ให้คงรูปอยู่ได้ฉะนั้น บุคคลเมื่อมีสังคหธรรมบริบูรณ์กับอัธยาศัย ย่อมชักนำให้ผู้ใหญ่มีเมตตากรุณารักใคร่เอ็นดู สนับสนุนให้ผู้น้อยเกิดสำนึกคุณแล้วแสดงความเคารพเชื่อถ้อยฟังคำ ทั้งต่อหน้าและลับหลังอย่างมิเสื่อมคลาย ท่านจึงยกย่องสังคหธรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่นไว้ได้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระปรีชาในสังคหะอุบาย และทรงปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ พระราชทานราชสังคหวัตถุแก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้สูงอายุในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นนิพัทธกุศล พระราชทานทุนก่อตั้งส่งเสริมมูลนิธิ สมาคม โรงพยาบาล และองค์การต่าง ๆ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนบ้าง เพื่อเจริญด้วยวิชาการในแขนงนั้น ๆ บ้าง ยามเสด็จเยี่ยมราษฎรตามท้องถิ่นในชนบท ตามคติแห่งพระมหากษัตราธิราชในปางก่อนได้ทรงปฏิบัติมา ก็ทรงไต่ถามถึงความผาสุกในด้านอาชีพ การอยู่เย็นเป็นสุข อย่างไม่ทรงถือพระราชอำนาจ มีโอกาสที่จะพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์เพื่อความอยู่ดีกินดีอย่างไร ก็พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ตามควรแก่สภาพโดยทั่วไป มีพระราชหฤทัยโปรดการประทับใกล้ชิดกับราษฎรอย่างสนิทสนม เมื่อพสกนิกรมีประสงค์อย่างไรแม้เพียงกรณียะส่วนเล็กน้อย อย่างน้ำหอมที่ทรงสรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร ทุกคราวเสด็จพระราชดำเนินทรงเปลี่ยนเครื่องทรงตามฤดูกาล ก็ทรงพระสุหร่ายประพรมพระราชทานให้ตามปรารถนา ได้ยังความปีติปรีดาเบิกบานใจทั่วหน้ากัน

พระราชจริยาเป็นต้นเหล่านี้จัดว่าทรงวางพระองค์ให้เป็นที่พึ่งได้ของประชาราษฎร เป็นเหตุให้พสกนิกรสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ถวายความจงรักภักดีด้วยน้ำใจอันงาม ต้องตามวัตรจริยาแห่งสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิราชที่ทรงพระปรีชาสามารถในอันบำรุงกสิกรรม ชุบเลี้ยงพระราชวงศ์เสวกา-มาตย์พลนิกาย ตลอดประกอบอุบายปลูกความนิยมของสมณพราหมณาจารย์และข้าขอบขัณฑสีมา บำรุงพาณิชยกรรมอันเป็นอุบายดังบ่วงคล้องน้ำใจพวกพาณิชทั้งภายในภายนอกไว้โดยชอบ ตรัสพระวาจาแสดงพระราชอัธยาศัยอ่อนโยนคารวะเมตตาอารีโดยควรแก่ภูมิฐานของเขานั้น ๆ ป้องกันเหตุร้าย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ภายนอกภายในให้สงบราบคาบ ประชาชนได้อยู่เย็นเป็นสุขสบายไม่ต้องหวาดต่อภยันตราย วางใจลงได้จนแทบจะไม่ต้องลงสลักประตูบ้านเรือน **สังคหธรรม** นับว่าเป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น**

กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา คุณข้อนี้เป็นสำคัญในอันประกอบการนั้น ๆ ถ้าบุคคลไม่เป็นกาลัญญู รู้จักกาลเวลา เมื่อถึงคราวที่ควรทำก็หาทำไม่ เช่นนี้ย่อมจะคลาดจากประโยชน์ที่จะควรได้ควรถึง ประโยชน์ซึ่งได้อยู่แล้วก็กลับจะเสื่อมเสียไป ภยันตรายก็จะได้ช่องที่จะเกิดมี ประการหนึ่ง ชนผู้ไม่รู้จักกาล ถึงคราวทำกิจการงานแต่ก็ทำให้ผิดสมัย คือรีบด่วนทำเสียแต่เมื่อยังไม่ทันถึงเวลาการงานก็หาสำเร็จผลดีไม่ อีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อถึงคราวประกอบการงาน แต่หาประกอบกิจที่จะพึงทำนั้นไม่ปล่อยให้กาลเวลาล่วงไปเสีย ครั้นได้สำนึกกลับปรารภจะกระทำเมื่อภายหลังก็ย่อมคลาดจากประโยชน์ที่จะพึงได้พึงถึง สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภความคลาดจากประโยชน์เพราะคลาดเวลาอันเหมาะสม ตรัสภาษิตนิคมคาถาความว่า

อุฏฺฐานกาลมฺหิ อนุฏฺฐหาโน
ยุวา พลี อาลสิยํ อุเปโต

ชนผู้ยังหนุ่ม มีกำลังว่องไว แต่เข้าถึงความคร้านไม่ขยันในการที่ควรจะเพียร

สํสนฺนสงฺกปฺปมโน กุสีโต
ปญฺญาย มคฺคํ อลโส น วินฺทติ

มีใจอันดำริจมเสียแล้ว มัวแต่เกียจคร้าน ย่อมจะไม่ได้ประสบพบพานซึ่งทางด้วยปัญญา

พระพุทธภาษิตข้อนี้ควรเป็นอนุสาสนีเครื่องเตือนใจชนผู้ตั้งอยู่ในวัยอันเจริญ เพื่อไม่มัวเมาเพลิดเพลิน เร่งรีบประกอบความเพียรในสมัยที่ตนยังสามารถ จะได้ไม่คลาดจากประโยชน์ที่จะพึงได้ทั้งในทางโลกทั้งในทางธรรม

(บุคคลผู้เป็นกาลัญญู รู้จักกาลสมัย ทำธุระให้สมเวลา ได้ชื่อว่าปฏิรูปการี ผู้ทำสมควร ย่อมจะได้บรรลุความเจริญด้วยวิบูลผลตั้งต้นแต่โภคสมบัติ พระคันถรจนาจารย์จะแสดงความข้อนี้ให้ชัด จึงชักเรื่องจุลลกเศรษฐีมากล่าว ยกย่องสรรเสริญความหมั่นของจุลลันเตวาสิก ผู้รับใช้ของเศรษฐีที่รู้จักประกอบพาณิชยกรรมให้ถูกคราวนิยม สั่งสมโภคทรัพย์เป็นอันมากขึ้นได้ในไม่ช้า ต่อมาก็ได้รับตำแหน่งเศรษฐีใหม่ปรากฏในประชุมชน สมกับคาถานิพนธ์ว่า

อปฺปเกนปิ เมธาวี ปาภเฏน วิจกฺขโณ
สมุฏฺฐาเปติ อตฺตานํ อณุ๋ อคฺคึว สนฺธมํ

บุคคลผู้มีปรีชาฉลาดคาดเห็นเหตุผลประจักษ์ ย่อมยังตนให้ตั้งขึ้นได้ ในยศศักดิ์ศฤงคารด้วยทรัพย์ที่เป็นต้นทุนแม้มีประมาณน้อย ดุจชนผู้ก่อไฟนิดเดียวให้เป็นกองโตขึ้นได้ฉะนั้น)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
และพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

อีกบรรยายหนึ่ง ความเป็นผู้รู้จักใช้เวลาในวันหนึ่ง ๆ ก็ชื่อว่ากาลัญญุตา เป็นคุณที่จะพึงปรารถนาในกิจธุระอันจะพึงทำเนื่องกันไป ความปล่อยให้เวลาเสียไปเพียงใด เป็นความเสียประโยชน์เพียงนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจึงประทานพระบรมพุทโธวาทแก่ภิกษุทั้งหลายไว้เป็นเครื่องเตือนจิตพิจารณาตนเองเสมอว่า

กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติปตนฺตีติ
ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ

อันผู้เป็นบรรพชิต ควรพิจารณาคำนึงเนือง ๆ ว่า เราเป็นอยู่อย่างไร วันคืนเปลืองไปดังนี้ เวลาที่เปลืองไปย่อมไม่กลับหลัง จึงควรตั้งใจให้เปลืองไปด้วยดี

พระพุทธองค์จะทรงแสดงแบบอย่างในข้อนี้อันสมแก่ภิกษุผู้บรรพชิตเพศ จึงทรงอธิบายวิธีของกาลัญญุตาว่า

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาลํ ชานาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมรู้จักเวลาว่า นี้เวลาของการเรียนหรือสอน นี้เวลาของการไต่ถามหรืออธิบายความแห่งการเรียน นี้เป็นเวลาแห่งอันบำเพ็ญเพียร นี้เวลาอันหลีกเร้นพักผ่อน ภิกษุเป็นผู้รู้จักกาลเวลาดังนี้

บุคคลผู้รู้จักใช้กาลเวลาให้มีผลเพียงไร ก็จัดว่าเป็นปฏิรูปการีผู้มีปกติทำสมควร ย่อมอาจประกอบกิจการให้ได้ระเบียบไม่อากูล ก็สามารถจะทำธุระให้ไพบูลย์กว่าชนผู้ไม่รู้จักใช้เวลา ส่วนบุคคลผู้ไม่รู้จักกาลเวลาและประกอบการงานให้ผิดเวลา มิใช่ว่าจะนำหายนะมาแก่ตนเท่านั้นก็หาไม่ ย่อมยังความเสียหายให้เกิดแม้แก่ผู้อื่นอันเนื่องด้วยตนได้เหมือนกัน (แม้ในคัมภีร์ชาดก ท่านก็ได้ยกความข้อนี้ขึ้นบรรหาร โดยความเป็นภาษิตของอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ตำหนิไก่ผู้ขันไม่เป็นเวลา ไม่แน่นอนสับสนยังพวกมาณพผู้เรียนมนต์ให้ตื่นขึ้นไม่เป็นกำหนด ต้องเสียประโยชน์ในการเรียนเป็นข้อเปรียบด้วยความเป็นไปของหมู่ชนด้วยพจนนิพนธ์ว่า

อมาตาปิตุสวฑฺโฒ อนาจริยกุเล วสํ
นายํ กาลมกาลํ วา อภิชานาติ กุกฺกุโฏ

ไก่นี้มิได้เจริญในสำนักบิดามารดา มิได้มาอยู่ในตระกูลอาจารย์ จึงไม่รู้จักกาลที่ควรหรือไม่ควรดังนี้)

สัปปุริสบุคคลตั้งต้นแต่พระบรมศาสดาลงมา ย่อมตั้งอยู่ในกาลัญญุตา ประกอบกิจให้ถูกแก่สมัย รู้จักใช้เวลาให้เป็นผล จัดว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย คุณข้อนี้จึงนับว่าเป็นสัปปุริสธรรมประการหนึ่ง

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงดำรงอยู่ในพระคุณข้อนี้ ทรงปฏิบัติพระองค์มาโดยสมควรแก่กาลสมัย ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่สอดส่องในพระราชกรณียกิจ ทรงพิจารณาเลือกสรรแต่งตั้งรัฐบาล และข้าราชการผู้มีหน้าที่ในส่วนนั้น ๆ ให้ดำรงอยู่ในตำแหน่ง เพื่อได้ปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจ ที่จะอำนวยประโยชน์เป็นความเจริญแก่พระราชอาณาจักรและเป็นความร่มเย็นแก่พสกนิกรโดยเต็มสถานะที่จะพึงเป็นไป เมื่อได้ทรงทราบถึงทุกข์ภัยอันเกิดมีแก่พสกนิกร ก็ทรงหวั่นพระราชหฤทัยด้วยพระมหากรุณา และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ บำบัดทุกข์แก่ผู้ต้องภัย เป็นนิพัทธกิจเสมอมา

ทรงเคร่งครัดต่อเวลากำหนดนัดหมายอย่างยิ่ง เป็นการรักษาเวลาไม่ให้ล่วงเลยไปเสียเปล่าเพราะการรอคอย และทรงรักษาระเบียบแบบแผนประเพณีในขณะเวลาทรงปฏิบัติพระราชกิจนั้น ๆ

จนตลอดเวลา เช่นในการเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย แม้จะต้องทรงปฏิบัติพระราชกิจอยู่เป็นเวลาหลายชั่วโมง ก็ทรงรักษาระเบียบในพระราชกิจนั้นอย่างเคร่งครัดจนเสร็จสิ้นพระราชกิจ และทรงบำเพ็ญประโยชน์เหมาะสมแก่กาละ เช่น ทรงใช้เวลาว่างจากพระราชกรณียกิจที่จะต้องทรงปฏิบัติเป็นประจำแล้ว ให้ก่อเกิดคุณประโยชน์เป็นส่วนพระองค์ เพื่อพระอนามัยบ้าง เพื่อทรงศึกษาฝึกฝนในศิลปศาสตร์ต่าง ๆ บ้าง เพิ่มพูนพระราช-ปรีชาสามารถให้ทวียิ่งขึ้น เจริญรอยพระราชกิจแห่งสมเด็จพระราชบุพการีรัชกาลก่อน ๆ ที่ได้ทรงแบบนาฏศิลป์ พระราชนิพนธ์บทละคร และหัตถกรรม การแกะสลักบานประตูพระวิหาร จนตกทอดมาเป็นระเบียบแบบแผนตราบเท่าถึงปัจจุบัน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเหมาะสมแก่กาลเวลาอีกอเนก อาทิได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศพระราชทานสมเด็จพระราชบิดา ในสมัยมหามงคลดิถีที่ทรงเจริญพระชันษาครบ ๓๘ พรรษากาล เสมอพระชนมายุสมเด็จพระราชบิดา เป็นเหตุให้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสนองพระคุณูปการเป็นพิเศษ แสดงพระราชจรรยาตามลักษณะแห่งมหาบัณฑิตผู้เพียบพร้อมด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม บูชาท่านผู้ทรงคุณธรรมควรบูชา

อีกประการหนึ่ง การพระราชพิธีสถาปนาองค์สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ประมุขสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักร ที่เคยโปรดเกล้าฯ สถาปนามาแล้วในอดีตนั้น ร่วมอยู่ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา หรือพระราชพิธีเฉลิมฉัตรมงคล มีพระราชดำริว่า ยังมิเป็นการเหมาะสมแก่ฐานันดรศักดิ์อันสูงสุดของคณะสงฆ์ ด้วยองค์สมเด็จพระสังฆราชย่อมเป็นที่เคารพสักการบูชา เทิดทูนของพุทธศาสนิกชนทั่วไปทั้งคฤหัสถ์ บรรพชิต สมควรที่จะกำหนดพระราชพิธีนี้ให้เป็นพระราชพิธีพิเศษยิ่งใหญ่โดยเฉพาะ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกอบพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ใหม่ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เฉพาะพระพักตร์พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วมรกตมิ่งขวัญของชาวไทย ท่ามกลางพระมหาเถระ กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดทั่วราชอาณาจักร และเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายจีนนิกาย อนัมนิกาย ผู้แทนพระบรมวงศานุวงศ์ ประธานองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประธานศาลฎีกา เป็นมหาสันนิบาตที่เพียบพร้อมด้วยอิสริยศยิ่งใหญ่ทุกประการ และวัดทั่วพระราชอาณาจักรชุมนุมสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาย่ำกลองระฆัง ในการพระราชพิธีนี้ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้ถ่ายทอดไปทั่วประเทศ พระราชพิธีสถาปนาองค์สมเด็จพระสังฆราช อันเหมาะสมแก่ฐานันดรศักดิ์และกาลสมัยอย่างยิ่งนี้ นับเป็นพระราชพิธีอันสำคัญยิ่งครั้งปฐมในประวัติศาสตร์ ย่อมจะได้กำหนดเป็นแบบฉบับแห่งพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชสืบไปในภายหน้า เป็นที่อนุโมทนาสาธุการของพุทธบริษัททั่วไป

อนึ่ง รัฐบาลแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้รับสนองพระราชภาระ ก็ปฏิบัติอยู่โดยกาลัญญุตา จัดทำกิจกรรมนั้น ๆ โดยควรแก่สมัยเหมาะแก่เวลา ประชุมศึกษาพิจารณาสอดส่องในกิจการอันพึงจัดพึงทำ จัดการรักษาคุ้มครองป้องกันเป็นอันดี ได้จัดบำรุงกำลังของประเทศให้มี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

สมรรถภาพในอันที่จะป้องกันอันตรายภายนอกมิให้มาย่ำยีบีฑา จัดการปกครองรักษาความสงบภายในให้ประชาราษฎร์มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สมบัติมั่นคง ป้องกันอันตรายอันจะเกิดแต่พวกมิจฉาชีพ ให้ประชานิกรได้ช่องที่จะประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยสะดวก เร่งขยายการศึกษา สร้างกุลบุตรกุลธิดาให้เป็นผู้สามารถในกรณียะ ส่งเสริมบำรุงกสิกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชยกรรมให้เจริญขึ้นโดยลำดับ เร่งรัดการคมนาคมให้ทั่วถึงตลอดพระราชอาณาจักร อำนวยความสะดวกแก่กรรมทั้งสามอย่างนั้น อันเป็นเหตุให้เกิดความมั่งคั่งแก่การคลังแห่งประเทศ และรักษาสัมพันธไมตรีกับมิตรประเทศให้สนิทสนมแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น พร้อมทั้งทำความติดต่อร่วมด้วยกรณียกิจนานาประการ ทั้งนี้เนื่องด้วยกาลัญญุตาความรู้จักกาลเวลาที่จะพึงทำให้เหมาะสมแก่สถานะเพียงไร ไม่ปล่อยให้ล่วงไปโดยมิได้ยึดถือประโยชน์ไว้ความก้าวหน้าแห่งประเทศชาติที่เนื่องด้วย **กาลัญญุตา** นี้เป็นเหตุเพิ่มพูนพระราชกฤษฎาภินิหารบารมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า จึงนับว่าเป็น**มงคลวิเสส**อันล้ำเลิศ ให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์อันไพศาลอีกประการหนึ่ง นับเป็น**ประการที่ ๒**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คืออุบายวิธีปกครองพระราชอาณาจักร อันองค์พระมหากษัตริย์ย่อมปรากฏเป็นประดุจพระพรหม ผู้ประสิทธิ์ประสาธน์ความสุขความเจริญแก่ประชาราษฎร์ เป็นเทพเจ้าผู้วิเศษทรงจตุรพักตร์ซึ่งจักทอดพระเนตรเหลือบแลดูสรรพสัตว์ทั่ว ๔ ทิศในสกลเมทนีฉันใด พระมหากษัตริย์ก็มีพระราชหฤทัยทรงประกอบด้วยพระพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ แผ่ไปในพสกนิกรของพระองค์ฉันนั้น พระองค์ทรงแผ่พระเมตตา ด้วยการพิทักษ์รักษาประชาราษฎร์ให้สุขเกษมและทำนุบำรุงให้สมบูรณ์ ทรงแผ่พระกรุณาด้วยการทรงบำบัดทุกข์นานาประการ ทรงแผ่พระมุทิตาด้วยการทรงยกย่องผู้เจริญด้วยวุฒินั้น ๆ ประกอบไว้ในหน้าที่ด้วยความเหมาะสม เป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่ส่วนบุคคล แก่ประโยชน์ส่วนรวม และตลอดถึงราชอาณาจักร ทรงโอวาทตักเตือนแนะนำให้รักษาสามัคคีธรรมในหมู่ ป้องกันจิตมิให้คิดริษยาอาธรรมในกันและกัน ที่จะเป็นทางให้เกิดแตกร้าวเสียสามัคคี ทรงแผ่พระอุเบกขาบารมีด้วยความที่ทรงดำรงอยู่ในความเที่ยงธรรมทุกสถาน ไม่ปล่อยให้ตกไปในฝ่ายอคติ ทรงพระราชดำริวิจารณ์รอบคอบ ยกย่องผู้มีคุณความดีควรยกย่อง นิคคหะผู้มีความผิดโดยสมควรแก่โทษ มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นประมาณ โดยมิได้เห็นแก่หน้า ดุจวัสสธาราตกต้องทั่วบริเวณมณฑลยังพืชผลงอกงามฉะนั้น

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงพระราชศรัทธาเป็นอย่างยิ่งในพระบวรพุทธศาสนา ทรงสนพระราชหฤทัยศึกษาศาสนธรรมด้วยพระวิริยอุตสาหะอันชอบด้วยหลักแห่งเหตุผล และพระราชทานอุปถัมภ์แก่ศาสนาอื่น ๆ ในพระราชอาณาจักรโดยสมควรแก่กรณี ทรงดำเนินปฏิบัติในวิถีธรรมแห่งพระพุทธศาสนา และทรงอนุวัตรในศาสนาทั้งหลาย (อันศาสนาย่อมนำศีลธรรมและวัฒนธรรมให้เข้าถึงจิตใจ ปรับปรุงบุคคลให้เป็นสัตบุรุษสาธุชน ไม่เป็นที่รังเกียจแห่งสังคมทั่วไป) พระราชจรรยาสาธุปฏิบัติแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ไม่เพียงแต่ยังประโยชน์ให้สำเร็จแด่พระองค์เท่านั้น ยังให้สำเร็จประโยชน์แก่ประชาชนผู้อยู่ใต้ร่มพระบารมีทั่วไปด้วย **รัฏฐาภิปาล-โนบาย**ดังรับพระราชทานแสดงมาพอเป็นนิทัศนะนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๓**

ธรรม ๓ ประการ คือ **สังคหธรรม ๑ กาลัญญุตา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** เป็นคุณอันประเสริฐให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ท่านผู้บำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสทุกประการ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

(ไม่พบต้นฉบับ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมกัณฑ์เทศน์
แด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) วัดมกุฏกษัตริยาราม

สารบัญ

พระมงคลวิเสสกถา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี)

วัดมกุฏกษัตริยาราม

รับพระราชทานถวาย

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

(ไม่พบต้นฉบับ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑

(ไม่พบต้นฉบับ)

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒

(ไม่พบต้นฉบับ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฺฐายี)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี)
วัดมกุฏกษัตริยาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๓

(ไม่พบต้นฉบับ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สารบัญ

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระมงคลวิเสสกถา

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี)

วัดมกุฏกษัตริยาราม

รับพระราชทานถวาย

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

(ไม่พบต้นฉบับ)

ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๖ ธันวาคม ๒๕๑๔

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้ มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุ์ขัชโภชนาหาร และสมณะบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระภิกษุสงฆ์ เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิสพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหาร ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่ามงคลวิเสส มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญ จะพึงเกิดมีแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า แต่นั้น ทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในราชธรรม พระราช-

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป
และเทวรูปเทวดานพเคราะห์

สิริสวัสดิพิพัฒนมงคลจะพึงสำเร็จแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๑๕) ได้เลือกสรรหลักธรรมถวายวิสัชนา ๒ ประการ คือ **การณวสิกตา ๑ รัฏฐาภิปาล-โนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย

การณวสิกตา แปลตามพยัญชนะว่า ความเป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ คือ เรื่องอันเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า **การณะ** นั้น ย่อมมีช่องทางหรืออุบายวิธีส่อแสดงความจำเป็น หรือความเหมาะสมควรที่บุคคลจะพึงกระทำอย่างไรอยู่ในเหตุนั้นทุกเรื่อง ผู้กำหนดเห็นความจำเป็นหรือความเหมาะสมควรนั้นแล้ว ประพฤติกระทำไปเท่าที่จำเป็นแก่เหตุตามเหมาะตามควรนั้น ไม่ฝ่าฝืนดื้อรั้นกระทำไปตามความพอใจตน อันเป็นการล่วงล้นกว่าจำเป็นไปก็ดี นอกเหนือความเหมาะความสมควรก็ดี นี้เรียกว่า การณวสิโก ผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ กิริยาที่เป็นเช่นนั้น ชื่อว่า การณวสิกตา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์

คุณข้อนี้ บัณฑิตในพระพุทธศาสนานิยมยกย่องว่า เป็นคุณสมบัติของบุคคลผู้มีบุญญาภินิหาร ดังพระอรรถกถาจารย์ปรารภพระอานนทเถรเจ้า กล่าวไว้ว่า *“ชื่อว่าผู้มีบุญทั้งหลาย ย่อมเป็นผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ”* ฉะนี้ แท้จริง บุคคลได้ชื่อว่าผู้มีบุญ ก็เพราะได้บำเพ็ญคุณความดีมาแล้วมาก อันความดีย่อมเป็นการที่ทำได้ยาก เพราะเป็นการทวนกระแสใจ ผู้ฝ่ากระแสนั้นทำความดีได้ ก็เหมือนพายเรือทวนกระแสน้ำอันเชี่ยว ผู้มีน้ำใจไม่เด็ดเดี่ยวก็ทำไปไม่ไหว แต่การที่อุตสาหะกระทำความดีไป ย่อมเป็นอุบายเพาะกำลังใจไปด้วยกัน ดุจชนผู้หมั่นขยันประกอบการงาน ก็เป็นอันทำกายบริหาร ซึ่งเป็นฐานให้เกิดกำลังกายไปในตัวฉะนั้น เมื่อบากบั่นทำความดีไปนาน ๆ ใจย่อมเคยชินต่อความยากลำบาก และหน่ายจากอกุศลโทษ มาอภิรมในกุศลกิจ อันเป็นคุณประโยชน์โดยมิต้องเคี่ยวเข็ญ เป็นพลอินทรีย์ขึ้นในสันดาน ข้อนี้ เป็นปัจจัยแห่งอภินิหาร คือคุณเครื่องทำใจให้เด็ดเดี่ยวมั่นคง อันนำส่งบุคคลนั้นให้ถึง

สารบัญ

ความเป็นใหญ่ ผู้มีอำนาจทางใจเห็นปานนั้น จึงอาจเป็นผู้มั่นอยู่ในคุณ คือการณวสิกตา ผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ (ได้แก่ผู้ยึดหลักเหตุและผลเป็นหลักปฏิบัติ) ไม่ฝ่าฝืนอำนาจ (เพราะอัตตาธิปไตย และโลกาธิปไตย) กล่าวคือ ความจำเป็นที่ประกอบด้วยความสมควรแห่งเหตุการณ์นั้น ๆ เพราะใจเคยอดทนทำความดี และชินต่อความลำบากมามาก ไม่ยากที่จะทำและอดทน อันความที่ได้ทำบุญกุศลไว้ ย่อมเป็นปัจจัยตามสนับสนุนส่งเสริมแห่งอภินิหาร อันเป็นฐานแห่งการณวสิกตา ดังนี้ บัณฑิตจึงนิยมไว้ว่าความเป็นผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ เป็นคุณสมบัติพิเศษแห่งผู้มีบุญญาภินิหาร ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบริบูรณ์ด้วยพระบุญญาภินิหาร พุทธบารมี จึงทรงถึงพร้อมด้วยคุณ คือความเป็นผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ เป็นอย่างยอดเยี่ยม ไม่มีผู้อื่นเทียมถึง พึงสันนิษฐานเห็นได้ในพระพุทธปฏิปทานั้น ๆ ดังนิทัศนะโดยเอกเทศว่า

สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรงเป็นสัพพัญญู รู้สิ่งที่ควรรู้ทั้งปวง เป็นธรรมราชาธรรมสวามี ในกรณียะเนื่องด้วยพระศาสนา น่าที่จะทรงได้อิสระเพื่อจะทรงบัญญัติจัดทำอย่างไร ๆ ได้ทุกเมื่อทุกประการ ถึงกระนั้น ก็หาได้ทรงอาศัยความเป็นอิสระนั้นทำอะไร ๆ ให้นอกเหนือเหลือล้ำกว่าเหตุไม่ ย่อมทรงประพฤติเป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุ จึงไม่เป็นฐานะที่บัณฑิตพิจารณาแล้วจะตำหนิพระองค์ได้ พึงเห็นในการทรงบัญญัติพระวินัยสิกขาบท ย่อมทรงบัญญัติต่อเมื่อมีเหตุปรากฏเกิดขึ้นก่อนทุกข้อ (จริงอยู่) เมื่อยังไม่มีผู้ประพฤติผิดเป็นต้นเหตุ ถ้าพระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามล่วงหน้าไว้ก่อนข้อครหาก็จะพึงมีว่า พระองค์แกล้งหาเรื่องกดขี่พระสาวกอันไม่สมควร เธอทั้งหลายมีความเชื่อถือคอยทำตามคำสอนอยู่ จะต้องบัญญัติผูกมัดหนักหนาทำอะไร อนึ่งเธอเหล่านั้นล้วนแต่มีศรัทธาเลื่อมใสออกบรรพชา ที่ไหนจะประพฤติต่ำช้าเช่นนั้น (ที่ทรงวางกฎข้อบังคับไว้ก็เพื่อส่งเสริมความยิ่งใหญ่ของพระองค์เองเป็นสำคัญ นั่นเอง) เมื่อเป็นเช่นนี้โลกก็จะไม่สำคัญในกำลังพระปรีชาญาณ สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ก็จะง่อนแง่นไม่เป็นแก่นสาร แต่เมื่อได้เหตุการณ์อันควรแล้ว ทรงบัญญัติสิกขาบทย่อมตัดทางครหาเห็นปานนั้น โลกก็จะสำคัญในพระปรีชาสามารถ สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้วก็จะเฉียบขาดแน่นอน เมื่อมีผู้ประพฤติผิดเป็นเหตุขึ้นแล้ว หากไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามปรามเล่า ชนทั้งหลายก็จะโพทนาว่า พระองค์ทรงปล่อยปละละเลยสาวกให้เที่ยวประพฤติลามกตามอำเภอใจ ครั้นทรงบัญญัติ (วางเป็นบทตราโทษ) ลงไปแล้ว ภายหลังการณ์ปรากฏว่ายังหละหลวมไม่พอจะป้องกันการล่วงละเมิดได้เด็ดขาด เช่นนี้ ย่อมทรงเพิ่มอนุบัญญัติให้รัดกุมเข้าอีกตามอำนาจแห่งเหตุ (เพื่อความเหมาะสม) ไม่เช่นนั้น ก็จะเป็นพระพุทธบัญญัติสับปลับ หรือถ้าปรากฏว่าตึงเครียดเกินไป ย่อมทรงอนุบัญญัติผ่อนลงมาพอควรแก่การ เพื่อตัดครหาตำหนิว่า พระพุทธองค์ขาดพระเมตตา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงสมบูรณ์ด้วยพระคุณสมบัติ คือการณวสิกตา ความเป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ ได้แก่ทรงดำเนินพระพุทธจรรยาอยู่ในหลักแห่งเหตุผลทุกประการ แม้พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ ก็ประกอบด้วยเหตุและผลทุกประการเช่นเดียวกัน จึงปรากฏเป็นสวากขาตธรรมคำสอนที่พระองค์ตรัสดีแล้ว ไพเราะสมบูรณ์ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด พระพุทธจรรยาที่นำมาถวายเป็นการสนับสนุนบางประการนี้ ย่อมเป็นเครื่องชี้ว่า อันการณวสิกชน ผู้ดำเนินกิจกรรมไปตามอำนาจแห่งเหตุ ย่อมเป็นผู้มุ่งความเหมาะเหตุสมผลเป็นสำคัญ คุณข้อนี้ มิใช่เป็นคุณพิเศษเฉพาะท่านผู้วิเศษเท่านั้น ย่อมเป็นคุณสาธารณะแก่ท่านผู้ยึดหลักเหตุและผล ตลอดหลักแห่งความรู้จักตน ประมาณ กาล บุคคล ซึ่งรวมเรียกว่า คุณธรรมของสัตบุรุษ อย่างแท้จริงอีกด้วย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบริบูรณ์ด้วยพระบารมีบุญญาภินิหารอันอุดม เป็นเหตุให้ทรงอภิรมย์ในพระการณวสิกตาคุณตั้งแต่ต้น มิได้ทรงถืออิสรภาพแห่งพระมหากษัตริย์มาเป็นเหตุทรงประพฤติตามอำเภอพระหฤทัย ให้นอกเหนือจากความสมควร ทรงเคารพนับถือเชื่อฟังพระราชวงศ์และเสวกามาตย์ผู้ใหญ่ตามฐานะเป็นอย่างดี ดังที่ทรงเลือกสรรท่านผู้เคยบำเพ็ญกรณียกิจเป็นประโยชน์แก่ราชการประเทศชาติ ด้วยความซื่อตรง จงรักภักดี มาเป็นองคมนตรีที่ปรึกษาให้ความคิดเห็นที่ควรชอบเพื่อมิให้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจผิดพลาดบกพร่องจากการณวสิกตาคุณตลอดไป

ทรงมีพระราชกมลกอปรด้วยพระกตัญญูกตเวที ทรงระลึกถึงพระเดชพระคุณ สมเด็จพระบรม-ราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนี อันได้มีมาแล้วเป็นล้นพ้น มีพระเดชพระคุณยิ่งกว่าผู้อื่น สมควรเฉลิมพระเกียรติยศสนองพระเดชพระคุณตามโบราณขัตติยราชประเพณี ประกอบกับได้ทรงสดับคำกราบบังคมทูลของรัฐบาลที่ขอให้ทรงสถาปนาพระอิสริยยศ และเฉลิมพระนามสมเด็จพระบรม-ราชบุรพการี เพื่อจักได้เป็นสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลแก่ประเทศชาติ และเป็นที่ชื่นชมยินดีแก่อาณาประชาราษฎรทั้งปวง จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศเฉลิมพระนามสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก” และเฉลิมพระนามสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ว่า “สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี”

และในพุทธศักราช ๒๕๑๕ นี้ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบ ในวันที่ ๒๑ ตุลาคม จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้กำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ถวายสมเด็จพระบรมราชบุรพการี และการพระราชพิธีฉลองพระชนมายุถวายตามพระราชประเพณี

ในพระราชพิธีทักษิณานุปทาน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เชิญพระโกศอัฐิพระชนกพระชนนีในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ออกตั้ง ณ โต๊ะหมู่ ได้เสด็จไปพระราชทานพระสุพรรณบัฏจารึกพระนามที่พระโกศอัฐิพระชนกพระชนนีในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นการสถาปนาอันเหมาะสม เนื่องในกตัญญูกตเวทิตาธรรม อีกประการหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ พสกนิกรชาวไทย สมณชีพราหมณ์ ต่างได้รับความสลดใจอย่างยิ่งใหญ่ ในการที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อุฏฐายี มหาเถระ) สกลมหาสังฆปริณายก พระราชกรรมวาจาจารย์ ทรงประสบอุบัติเหตุรถพระประเทียบที่ประทับถูกรถอื่นชน ได้ทรงรับบาดเจ็บสาหัสถึงสิ้นพระชนม์ เป็นการกระทบกระเทือนพระราชหฤทัยอย่างหนัก อาศัยพระบารมีธรรม นำให้ทรงพิจารณาเห็นเหตุความพลัดพรากจากคนรักของรักตามหลักสัจธรรม เป็นเครื่องระงับความอาลัยตลอดการพระศพครั้งนี้ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามศาสนประเพณี ตราบถึงการพระราชทานเพลิงพระศพ สมพระเกียรติยศทุกประการ เป็นพระมหากรุณาธิคุณ นับเนื่องในพระอปจายนะเคารพพระราชกรรมวาจาจารย์ ตามหน้าที่แห่งศิษยานุศิษย์ และพระประมุขแห่งชาติ จัดเข้าในความเป็นผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุได้ประการหนึ่ง

และในด้านศาสนจักร จำเป็นต้องมีองค์ประมุขสืบต่อกัน เพื่อให้เกิดสันติสุขร่มเย็นแก่คณะสงฆ์ เมื่อได้ทรงทราบมติของคณะปฏิวัติ และสังฆมติจากกรรมการมหาเถรสมาคมเป็นเอกฉันท์ว่า สมเด็จพระมหาเถระที่ทรงคุณธรรมควรแก่การสถาปนาให้ดำรงในฐานันดรศักดิ์สืบต่อในตำแหน่ง สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก นั้นคือ สมเด็จพระวันรัต ปุณฺณสิริ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ประกอบพระราชพิธีสถาปนา สมเด็จพระวันรัต ปุณฺณสิริ ดำรงในตำแหน่งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ท่ามกลางพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาอำมาตย์ และคณะสงฆ์ เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๕ พระราชกรณียกิจนี้ ก็นับเข้าในความเป็นผู้ตระหนักในอำนาจแห่งเหตุผลเพื่อคณะสงฆ์และประเทศชาติ อีกประการหนึ่ง

อนึ่งในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ได้ทรงสถาปนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณสมบัติอำนวยคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ๓ รูป ชั้นรองสมเด็จ ๓ รูป นับเป็นประวัติกาลที่ทรงปฏิบัติหน้าที่แห่งพระองค์ผู้เอกอัครศาสนูปถัมภกอันเหมาะสมกับกาลสมัย เป็นที่ชื่นชมอนุโมทนาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

และในมหามงคลดิถี ที่ ๒๘ ธันวาคมมาสนี้ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ผู้ทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว ทรงฐานันดรศักดิ์ เป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งจะเป็นที่ชื่นชมโสมนัสแก่พสกนิกรไทยทั่วหน้ากันอีกด้วย

ส่วนพระราชจรรยา เฉพาะพระองค์ ก็ทรงพระปรีชาสามารถอีกหลายด้าน เช่น การแข่งเรือใบ การใช้และซ่อมอาวุธปืน การค้นคว้าทางด้านเกษตรกรรม การดนตรี การเขียนภาพ และการถ่ายภาพ เป็นต้น ล้วนแสดงผลงานอย่างดีเด่น ทัดเทียมกับผู้เชี่ยวชาญเชิงวิชาการนั้น ๆ โดยทรงยึดหลักคุณธรรมหนักแน่นมั่นคง ๓ ประการ คือความตั้งใจอันแรงกล้า ความอดทน และความเมตตา ได้ทรงปฏิบัติตามหลักเหล่านี้อย่างเคร่งครัด เพื่อความวัฒนาผาสุกของประชาชนและบ้านเมือง ดังพระราชนิพนธ์ ความฝันอันสูงสุด ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานแก่บรรดาผู้ที่ปฏิบัติเพื่อประเทศชาติ เฉพาะท่อนที่ ๒ ดังนี้

“จะแน่วแน่ แก้ไข ในสิ่งผิด จะรักชาติ จนชีวิต เป็นผุยผง
จะยอมตาย หมายให้เกียรติดำรง จะปิดทอง หลังองค์ พระปฏิมา”

และยังมีพระราชกิจที่ทรงบำเพ็ญอีกหลายอย่าง เช่น ทรงช่วยเป็นทูตสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ ประชาสัมพันธ์ภายในพระราชอาณาจักร โดยเฉพาะเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมชาวเขา ด้วยพระราชอุตสาหะ และฝ่าอันตรายเป็นอย่างยิ่ง เพื่อทรงแนะนำให้เขาเหล่านั้น รู้จักดำเนินอาชีพที่เหมาะสม เป็นต้น พระราชปณิธานจรรยาเหล่านี้ อาศัยคุณ คือการณวสิกตา ความเป็นผู้เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุ ยึดหลักเหตุและผลประจำพระราชอัธยาศัยอย่างแท้จริง

พระคุณคือ**การณวสิกตา** มีนัยดังรับพระราชทานพรรณนามาโดยเอกเทศ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น** อันจะให้สำเร็จผลในทางรัฏฐาภิปาลโนบาย ซึ่งจะรับพระราชทานถวายต่อไป

รัฏฐาภิปาลโนบาย คือชั้นเชิงในวิธีการคุ้มครองป้องกันประชาชนและแว่นแคว้นนั้น สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ ปรากฏอยู่เป็นปรกติ ไม่โปรดการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่โปรดที่จะเบียดเบียนผู้ใด เมื่อทรงรับมุรธาภิเษกเป็นมหากษัตริย์ ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวไทย ด้วยทศพิธราชธรรม ตามอุดมคติว่า **เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือการสงเคราะห์ประชาชน เป็นต้นว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งมูลนิธิต่าง ๆ มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ โดยได้พระราชทานเงินส่วนหนึ่งของเงินบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศลช่วยเหลือผู้ประสบวาตภัยภาคใต้ จำนวน ๓ ล้านบาท เป็นทุนประเดิม เป็นอาทิ เพื่อเป็นต้นทุนอนุเคราะห์ประชาชนตามวัตถุประสงค์นั้น

พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญตามที่นำมาถวายเพียงส่วนน้อยนี้ นับเป็นส่วนรัฏฐาภิปาลโนบายพระราชทานเพื่อความสนิทสนมใกล้ชิดให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ทวยราษฎร ประดุจเมล็ดพืชที่ทรงหว่านในเนื้อนาบุญ ย่อมเป็นเมล็ดพืชแห่งความดี ความรัก และความห่วงใย ผูกพันต่อกัน เมื่อไพร่ฟ้าประชาชนสมบูรณ์ บริบูรณ์ด้วยเมตตาอารี อนุเคราะห์สงเคราะห์จากพระมหากรุณาธิคุณเห็นปานนี้ ย่อมแซ่ซ้องถวายพระพรให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

พระราชกรณียกิจเหล่านี้ นับเป็นส่วน**รัฏฐาภิปาลโนบาย**ประการหนึ่ง จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒** ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันพระคุณพิเศษนั้น ๆ ประดับแล้ว ย่อมทรงพระเจริญด้วยราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล นำประชาชนและประเทศชาติให้ลุถึงความเกษมสุขสวัสดี ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหาร โดยแท้จริง

ลำดับนี้ พระสงฆ์มีองค์สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุดแล้ว ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรานี้ จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐ ให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาลขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิด ถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกล จากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศี ผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า กับทั้งรัฐมณฑล ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนูญผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลาโมทนาด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน ยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้ มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุขัชโภชนาหารและสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิสพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหาร ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า**มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญ จะพึงเกิดมีแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้น ทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อนให้สมบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรมพระราชสิริสวัสดิพิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๑๖) ได้เลือกสรรหลักธรรมถวายวิสัชนา ๒ ประการ คือ **พาหุสัจจะ ๑ การุญภาพ ๑** พอเป็นนิทัศนนัย

พาหุสัจจะ นั้น คือความเป็นผู้ฉลาดแตกฉานในอรรถธรรมอันเกิดขึ้นเพราะการศึกษาเล่าเรียนคุณข้อนี้ เป็นที่นิยมนับถือของมนุษยนิกร เป็นเครื่องพยุงตนให้สูงเด่นในสังคมทั่วไป ให้สำเร็จผลคือมีปรีชาหยั่งทราบว่าอย่างไรผิดอย่างไรถูก อย่างไรเป็นประโยชน์อย่างไรไม่เป็นประโยชน์ ด้วยลำพังตนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นเอกอัครบุคคลในโลก ก็เพราะพระองค์ทรงศึกษาศิลปวิทยาและสดับมามากก่อน เป็นการอาศัยสติปัญญาของนักปราชญ์นั้น ๆ เข้ารวมไว้ในพระองค์ จนทรงพระปรีชาเจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับ ในที่สุดพระองค์ก็ได้ทรงตรัสรู้สภาพความจริงอย่างประเสริฐ ด้วยพระปรีชาลำพังพระองค์เอง บุคคลผู้เป็นพหุสูตร แม้ไม่มั่งมีด้วยทรัพย์สมบัติภายนอกก็ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ขัดสน เพราะมั่งคั่งด้วยสติปัญญาความรู้อยู่ภายใน และชีวิตของบุคคลนั้น ย่อมไม่ว่างเปล่าจากคุณประโยชน์ เพราะได้ชาติกำเนิดเป็นมนุษย์ จะเข้าสู่สมาคมใด ๆ ก็เป็นผู้ไม่ครั่นคร้ามขามขยาด ย่อมองอาจกล้าหาญในการเจรจา เฉลียวฉลาดรอบรู้ในข้ออรรถธรรมะ อาศัยเหตุนี้ พระสัมมา-สัมพุทธเจ้า จึงได้ตรัสสรรเสริญพาหุสัจจะไว้มากประการ เช่น ใน**นาถกรณธรรมสูตร**ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นพหุสูตร มีธรรมได้สดับแล้วมาก เป็นผู้จำทรงธรรมที่สดับแล้วไว้ได้ เป็นผู้มีธรรมที่สดับแล้วสะสมอยู่ ธรรมะทั้งหลายเหล่านั้น ใดไพเราะทั้งในเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด ประกาศศาสนพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ธรรมะทั้งหลายเห็นปานนั้น ภิกษุนั้นได้สดับแล้วมาก ได้จำทรงไว้แล้ว ได้สั่งสมแล้วด้วยวาจาจนคล่องปาก ได้หมั่นเพ่งพิจารณาแล้วด้วยใจ ได้แทงตลอดแล้วด้วยดีด้วยความเห็น แม้ลักษณะธรรมนี้ย่อมเป็นคุณทำภิกษุให้เป็นที่พึ่งพำนักของสพรหมจารีทั้งหลาย”

พระอานนทเถระเจ้า อาศัยพาหุสัจจะของตน ได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุทั้งหลาย สาวกของเราที่เป็นพหุสูตร อานนท์เป็นยอดเยี่ยม” ดังนี้

ฝ่ายฆราวาส บุคคลผู้เป็นพหุสูตร ก็ย่อมเป็นที่พึ่งพำนักของผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพด้วยเหมือนกัน นับตั้งแต่หัวหน้าครอบครัวขึ้นไปถึงพระราชามหากษัตริย์เป็นที่สุด เมื่อมีคุณเป็นพหุสูตรอยู่ก็สามารถปกครองรักษาประชาชนผู้อยู่ในบังคับบัญชาโดยสวัสดี

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระปรีชารอบรู้อรรถธรรมและวิทยาการทั้งปวงอย่างน่าอัศจรรย์ ก็เนื่องจากการศึกษาถึงขั้นพหุสูตร ทรงพระราชดำริถึงโทษแห่งความไม่ฉลาดเพราะขาดศึกษา และคุณแห่งการศึกษาโดยประการต่าง ๆ จึงได้ทรงสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา ดังนัยพระบรม-ราโชวาท ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ว่า

“เมื่อมีความรู้ศึกษาสะสมไว้เป็นอย่างดี มีความไม่เคร่งเครียดในหลักวิชาจนเกินไป และมีความเข้าใจในสภาพที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งแล้ว ก็จะเกิดความคิดเห็นอันปลอดโปร่งสว่างไสว จะมีเหตุผลอันถูกต้องถ่องแท้ และจะมีปัญญาอันแยบคายที่จะนำมาใช้ปฏิบัติงาน และแก้ไขปัญหาทั้งปวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

และพระราชทานแก่บัณฑิตใหม่ของวิทยาลัยวิชาการศึกษามหาสารคาม ว่า

“จุดประสงค์ของการให้การศึกษานั้น คือการแนะนำส่งเสริมให้บุคคลมีความเจริญงอกงามในการเรียนรู้ การคิดอ่าน การกระทำ และให้สามารถนำเอาคุณสมบัติทั้งปวงที่มีอยู่ในตัวออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลตน เกื้อกูลผู้อื่น เพื่อให้อยู่ร่วมกันเป็นสังคม เป็นประเทศได้”

พระราชปณิธานตามพระบรมราโชวาททั้งหลายนี้ เพื่อให้ประชาชนทั้งหลายมีความรู้ความสามารถประกอบอาชีพทุกสาขาได้โดยสวัสดี จึงทรงเป็นที่พึ่งพำนักของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ตลอดถึงอาณาประชาราษฎร์อยู่ดีกินดีทั่วไป ย่อมจะได้รับมนุญผลถวายพระพรชัยเป็นปฏิการมีสรรเสริญเป็นต้น ดังพระพุทธนิพนธ์ว่า

“ใครเล่าควรจะติเตียนบุคคลผู้เป็นพหุสูตร ผู้ทรงธรรม มีปัญญา เป็นพุทธสาวก ผู้เป็นดังทองแห่งชมพูนุทนั้นได้ ตลอดเทพดาและพรหมก็สรรเสริญบุคคลนั้น” ดังนี้

พระคุณคือ **พาหุสัจจะ** อันมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า โดยเอกเทศส่วนน้อยนี้ นับเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑** ด้วยประการฉะนี้

การุญภาพ คือภาวะของจิตที่หวั่นไหวไปเพราะความทุกข์ของผู้อื่น ดังว่าถ้าจะขอซื้อทุกข์ของผู้อื่นได้ ก็จะขอซื้อ ทำทุกข์ของเขาให้หมดไป หรือซื้อทุกข์ของคนอื่นไว้เป็นทุกข์ของตนเอง เมื่อจะกล่าวอย่างรวบรัดแล้ว ก็คือความปรารถนาให้คนอื่นพ้นจากทุกข์ จากสิ่งทุรพล ไม่มีการเบียดเบียนซ้ำเติมให้เสียหายมากขึ้น เห็นใครตกทุกข์ได้ยาก หรือไม่มีที่พึ่ง ก็อดอยู่มิได้ จะต้องคิดช่วยบำบัดทุกข์นั้นให้เบาบางลงหรือหมดไป หัดใจไม่ให้เป็นคนนิ่งดูดาย เห็นทุกข์เดือดร้อนของคนอื่น เหมือนทุกข์เดือดร้อนของตน เมื่อช่วยเปลื้องทุกข์ของเขาได้ ก็เหมือนตนเองพ้นจากทุกข์นั้นเหมือนกัน ความประสงค์ของสรรพสัตว์นั้น ย่อมตรงกันในข้อว่า ไม่ต้องการที่จะให้ใครเบียดเบียนตนให้ได้รับความลำบาก สิ่งใดเป็นที่พอใจ ก็ต้องการที่จะให้เป็นไปในอำนาจของตน ไม่ต้องการจะให้ใครช่วงชิงเอาไปให้พ้นจากอำนาจของตน ถึงแม้จะแบ่งปันให้ใครบ้าง ก็ให้เพียงความพอใจของตนเท่านั้น กรุณาคุณมีมากในบุคคลใดแสดงให้รู้ว่าผู้นั้นเป็นคนมีน้ำใจกว้างขวาง ตามพระมหาสมณภาษิตว่า

“อัธยาศัยที่ทนไม่ได้เพราะกรุณา เป็นลักษณะของมหาบุรุษ คือท่านผู้พิเศษมีน้ำใจใหญ่”

บิดามารดาเป็นผู้มีกรุณาแก่บุตรธิดา ด้วยเกรงบุตรธิดาจะเป็นอันตรายต่าง ๆ ทั้งคอยป้องกันความเสียหาย แนะนำสั่งสอนไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ครูอาจารย์พร่ำสอนศิษย์ทั้งหลายด้วยปรารถนาจะให้ศิษย์ได้รับความรู้ความฉลาด สำหรับประกอบการดำเนินชีวิตในภายหน้า พระมหากษัตริย์

ผู้เป็นประมุขของประชาชน ทรงแผ่พระมหากรุณาไปในประชาชนผู้อยู่ใต้พระบรมเดชานุภาพ ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขกับพสกนิกรของพระองค์ ปรากฏแก่ประชาชนทั้งหลายประหนึ่งเทวดาในหมู่มนุษย์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีธรรม จนได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เพราะมีพระหฤทัยมั่นในการสร้างคุณประโยชน์แก่พระองค์เองก่อนเป็นสำคัญ ครั้นสำเร็จสมปรารถนาแล้ว อาศัยคุณธรรมคือกรุณา ปรารถนาบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น ให้สมลักษณะของมนุษย์ผู้มีจิตใจสูง จึงได้ทรงอุตสาหะ เสด็จไปตามชนบทราชธานีต่าง ๆ เทศนาโปรดประชาชนให้ได้รับประโยชน์ตามความสามารถ มิได้ทรงเห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบากพระกายอย่างไรเลย ได้ทรงประกาศสัจธรรมและบัญญัติพระวินัยเป็นระเบียบปกครองสาวก ตราบเท่าถึงวันสุดท้ายก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไม่กี่ชั่วโมง ก็ยังได้ทรงประทานเทศนาโปรดให้สุภัททะ เป็นปัจฉิมสาวกในพระธรรมวินัยอีก นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่น่าเลื่อมใสยิ่งนัก จนได้คุณนิมิตว่า

“พระผู้มีพระภาค ประกอบด้วยพระมหากรุณาคุณ ทรงบำเพ็ญพระบารมีทั้งปวง ได้บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณอันอุดมแล้ว” ดังนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ก็ได้พระราชทานพระมหากรุณาแก่ประชาชน ตั้งพระราชหฤทัยสอดส่องในทุกข์สุขอยู่เป็นนิตย์นิรันดร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรตามโอกาสอย่างใกล้ชิดทั่วภูมิภาคมณฑล เช่น ในคราวแปรพระราชฐานประทับ ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทรงหาโอกาสเสด็จเยี่ยมชาวเขาเผ่าต่าง ๆ มีแม้วลาย กะเหรี่ยง ฮ่อ ที่บ้านแม่โถ อำเภอฮอด เป็นต้น ได้พระราชทานอุปกรณ์การอาชีพ มีวัวพันธุ์บรามัน และห่าน เพื่อใช้เลี้ยงแพร่พันธุ์แก่ชาวเขานั้น ๆ บ้าง เสด็จไปที่ตำบลแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทอดพระเนตรไร่ต้นหม่อน ซึ่งพระราชทานเงินทดรองให้นำไปจ่ายในการปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหม มีต้นหม่อนปลูกในปีนี้ถึง ๑๔,๐๕๒ ต้น ในการนี้ได้พระราชทานเงินให้จัดหญิงชาวเขาไปรับฝึกสอนการเลี้ยงไหมที่จังหวัดขอนแก่น และกลับมาสอนชาวเขาเลี้ยงไหมภายในครอบครัว เป็นการเพิ่มพูนรายได้ของครอบครัวบ้าง

ที่ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ทรงเยี่ยมโรงเรียนต่าง ๆ พระราชทานสมุดดินสอแก่นักเรียนทั้งหลาย เช่น ที่โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๔ และโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ ๒ ทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงทำการรักษาโรค และแจกจ่ายยาแก่ชาวบ้านทุกหมู่บ้าน และทอดพระเนตรการตรวจรักษาพยาบาลคนไข้ด้วยพระองค์เอง ด้วยความห่วงใยในความเป็นอยู่ของราษฎรเหล่านี้ บางครั้งทรงพบประชาชนที่มีอาการเจ็บป่วยหนัก ก็โปรดเกล้าฯ ให้นำส่งโรงพยาบาล

อนึ่ง การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร ไม่เฉพาะในจังหวัดภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น แม้ในภาคใต้ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักขึ้นที่อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส พระราชทานนามว่า “พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์” สำหรับเป็นที่ประทับแรมในเวลาเสด็จออกเยี่ยมราษฎรในภาคนี้ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปซึ่งได้ถวายพระนามว่า “พระพุทธนวราชบพิตร” เพื่อพระราชทานแก่จังหวัดต่าง ๆ โดยเชิญประดิษฐานประจำไว้ที่

ศาลากลางจังหวัด ในปีนี้เสด็จไปพระราชทานที่จังหวัดสงขลา มีกระแสพระราชดำรัสพระราชทานพระพุทธนวราชบพิตรแก่จังหวัดสงขลาว่า

“ในการเสด็จมาเยี่ยมจังหวัดสงขลาคราวนี้ ได้นำพระพุทธนวราชบพิตรมาพระราชทานให้เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด ทรงถือว่าพระพุทธนวราชบพิตร เป็นที่หมายของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติไทย และเป็นเครื่องหมายแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักสำคัญประการหนึ่งที่สอนให้ทุกคนแผ่เมตตาต่อกัน เพื่อให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าเชื้อชาติศาสนาใด อยู่ร่วมกันได้ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข จึงได้ทรงบรรจุพระพิมพ์ที่ทำด้วยผงศักดิ์สิทธิ์ไว้เพื่อให้เป็นพระพุทธรูปสำคัญและนำมาพระราชทานด้วยพระองค์เอง ทรงขอให้ทุกคนรับพระพุทธนวราชบพิตรไว้เป็นสิริมงคลเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการที่จะร่วมกันประกอบความดี และทรงขอให้ระลึกไว้เสมอว่า ในการทำการงานทั้งปวง ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง หมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตาต่อกัน ยึดมั่นในความสามัคคีและความสุจริต ถือเอาความมั่นคง และประโยชน์ร่วมกันเป็นจุดหมายสูงสุด”

พระราชกรณียกิจที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในส่วนภูมิภาค โดยมิได้ทรงนึกถึงความลำบากตรากตรำเห็นปานนี้ ย่อมเป็นที่ประทับใจของประชาราษฎร์ทั่วหน้ากัน เขาย่อมได้รับความอุ่นใจว่ามิได้ถูกทอดทิ้ง พระราชจริยานี้นับเข้าในพระคุณคือ **การุญภาพ** นี้นับเป็น**มงคลวิเสสข้อที่ ๒**

รัฏฐาภิปาลโนบาย คือชั้นเชิงในวิธีการปกครอง ป้องกันประชาชนและแว่นแคว้นนั้น สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ ปรากฏอยู่เป็นปกติ ไม่โปรดที่จะเบียดเบียนผู้ใด เมื่อทรงรับมุรธาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนชาวไทย ด้วยทศพิธราชธรรม ตามอุดมคติที่ว่า **เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม** โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ สงเคราะห์ประชาชน เป็นต้นว่า ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งและสนับสนุนมูลนิธิต่าง ๆ เช่น ราชประชานุเคราะห์ ราชประชาสมาสัย อนึ่ง ภูมิภาคบางแห่งเกิดฝนแล้ง ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำฝนเทียมพระราชทาน ประชาชนเรียกกันว่าฝนหลวง ด้วยพระราชอุตสาหะทดลองค้นคว้าจนได้ผล ปรากฏว่าได้ผลดีเป็นที่ชื่นชมโสมนัสของชาวกสิกรผู้กันดารน้ำทั้งหลาย

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๑๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานอุทิศถวายแด่ สมเด็จพระเจ้ากุสตาฟ ที่ ๖ อดอล์ฟ พระมหากษัตริย์แห่งประเทศสวีเดน กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดาฯ เสด็จแทนพระองค์ไปร่วมในพระราชพิธีบรรจุพระบรมศพพระมหากษัตริย์พระองค์นั้น ณ ประเทศสวีเดน และโปรดให้เสด็จเยี่ยมเยียนบรรดาประเทศใกล้เคียงกับประเทศสวีเดน นับว่าเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างนานาประเทศ แลสัมพันธภาพระหว่างราชวงศ์ ซึ่งสืบเนื่องเป็นลำดับมาแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นพระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญเพื่อความสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศประการหนึ่ง

เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๕ ได้มีพระราชพิธีเฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณฯ ให้ดำรงพระราชอิสริยยศ ***"สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร"*** โดยอนุโลมตามขัตติยราชประเพณีที่เคยมีมาในอดีตกาล ได้เป็นที่ชื่นชมโสมนัสแก่พสกนิกรทุกถ้วนหน้า ที่ได้มีพระยุพราชผู้สืบสันตติวงศ์ ไม่ว้าเหว่แก่สิริราชสมบัติอีกต่อไป เผอิญในวันนั้น ได้มีเหตุการณ์อันไม่สงบเกิดขึ้นจากขบวนการชาวอาหรับที่เรียกว่า "กันยายนทมิฬ" ได้เข้ายึดสถานทูตอิสราเอล มีความประสงค์เรียกร้องทางการเมืองบางประการ แต่อาศัยเดชะพระบารมีแห่งพระสยามเทวาธิราช ทรงคุ้มครอง นำให้สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ขอให้ใช้วิธีการเจรจาโดยสันติ จนขจัดเหตุร้ายให้สงบลงได้ด้วยความปลอดภัย เป็นที่อัศจรรย์แก่ชาวโลกทั่วไป

และในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้มีนิสิต นักศึกษา นักเรียน และประชาชน ชุมนุมกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ถึงมีการต่อสู้ทำร้ายระหว่างคนไทยด้วยกัน นับเป็นวันมหาวิปโยคยิ่งใหญ่ ได้ทรงหาทางสงบด้วยพระปรีชาอันสุขุม จนนายกรัฐมนตรีได้ลาออกจากตำแหน่งแล้ว ในวันรุ่งขึ้น มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ขึ้นสืบแทน เพื่อบริหารประเทศชาติให้สงบเรียบร้อย เหตุร้ายเหล่านี้ได้คลี่คลายลง ดำเนินไปด้วยความสวัสดีต่อไป คล้ายกับทรงอวตารจากพระสยามเทวาธิราช ปราบยุคเข็ญ ฉะนั้น

กับในระยะกาลนี้ ทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย กำลังขาดแคลนน้ำมัน ก็ได้ทรงเป็นผู้นำในการประหยัด ตัดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ด้วยมีพระราชกระแสดำรัสให้งดการประดับโคมไฟฟ้าในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตลอดถึงงานพระราชอุทยานสโมสร และแม้รถพระที่นั่งในขบวนเสด็จ ก็โปรดให้ลดจำนวนลงอีกด้วย

อนึ่ง ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ได้ทรงสถาปนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณสมบัติอำนวยคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ ๖ รูป กับทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์พระสงฆ์ผู้บริหารการพระศาสนาอีกจำนวนหนึ่ง นับว่าทรงปฏิบัติหน้าที่แห่งพระองค์ผู้เอกอัครศาสนูปถัมภก อันเหมาะสมกับกาลสมัย เป็นที่ชื่นชมโสมนัสของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

พระราชกรณียกิจ ที่ทรงบำเพ็ญตามที่นำมาถวายเพียงส่วนน้อยนี้ นับเป็นส่วนรัฏฐาภิปาลโนบายพระราชทานเพื่อความสนิทสนมใกล้ชิด ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ทวยราษฎร ประดุจเมล็ดพืชที่ทรงหว่านในเนื้อนาบุญ ย่อมเป็นเมล็ดพืชแห่งความดี ความรัก และความห่วงใยผูกพันต่อกัน เมื่อประชาชนสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยเมตตาอารี อนุเคราะห์สงเคราะห์ จากพระมหากรุณาธิคุณเห็นปานนี้ ย่อมแซ่ซ้องถวายพระพรชัยมงคล ให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน พระราชกรณียกิจเหล่านี้ นับเป็นส่วน**รัฏฐาภิปาลโนบาย**ประการหนึ่ง จัดเป็น**มงคลวิเสสข้อที่ ๓** ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันพระคุณพิเศษนั้น ๆ ประดับแล้ว ย่อมทรงพระเจริญด้วยราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล นำประชาชนและประเทศชาติ ให้ลุถึงความเกษมสุขสวัสดี ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหาร โดยแท้จริง

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลนี้ มีสมานฉันท์ ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรานี้ จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐ ให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิดถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกล จากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐบาล ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนุญผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนา ด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗

ในศก (๒๕๑๗) นี้ ได้เลือกสรรมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **สามัคคีกรณ์ ๑ ปธาน ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑**

สามัคคีกรณ์ นั้น คือทำความสามัคคี อันความพร้อมเพรียงกันในทางต่าง ๆ เช่น พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำของหมู่ ชื่อว่าความสามัคคี ความสำคัญของสามัคคีพึงเห็นได้ง่าย บุคคลแต่ละคนที่รวมกันเข้าเป็นหมู่ที่พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจที่ต้องการจะทำ ที่คนเดียวทำไม่ได้ ต้องรวมหมู่กันจึงทำได้ นี้คืออำนาจของความสามัคคี ขาดความสามัคคีก็รวมกันเป็นหมู่ที่พร้อมเพรียงกันทำดังนั้นไม่ได้ หมู่ชนที่รวมกันเข้าเป็นหมู่ตั้งแต่หมู่เล็กจนถึงหมู่ใหญ่ ดังที่รวมกันเป็นประเทศชาติ ชนทั้งปวงที่รวมกันอยู่พร้อมเพรียงกันปฏิบัติหน้าที่ของตนในทางนั้น ๆ ชื่อว่ามีความสามัคคีกัน ความรวมกันอยู่ดำรงอยู่ได้ด้วยอำนาจความสามัคคี แตกความสามัคคีก็ต้องแตกแยกกัน ไม่ว่าหมู่เล็กหมู่ใหญ่ หมู่ที่รวมกันอยู่ด้วยความสามัคคีที่มั่นคง นอกจากจะสามารถทำกรณียกิจสร้างความสุขความเจริญให้เกิดขึ้นได้อย่างมากแล้ว ยังเป็นหมู่ที่เหนียวแน่นมั่นคงยากที่ใครจะทำลายล้างได้ ฉะนั้น ผู้ที่มุ่งทำลายหมู่ใด จึงพยายามทำให้หมู่นั้นแตกสามัคคีกัน เมื่อทำได้สำเร็จก็ทำลายต่อไปได้ง่าย ดังเช่นเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูต้องการทำลายแคว้นวัชชี แต่ไม่อาจทำได้ง่าย เพราะพระเจ้าลิจฉวีผู้ปกครองแคว้นวัชชีมีความสามัคคีกันมั่นคง เพราะปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการ ที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงสั่งสอน จึงทรงปรึกษากับวัสสการพราหมณ์ผู้ปุโรหิตมหาอำมาตย์คิดหาวิธีทำสามัคคีเภท (ความแตกสามัคคี) ก็ได้พบ ๒ วิธี คือ **สังคหกรณ์** ทำความสงเคราะห์ต่าง ๆ ด้วยเงินทอง ทรัพย์สิ่งของต่าง ๆ เป็นต้น กับ **มิถุเภท** ยุแหย่ให้แตกกันเอง ทรงตกลงใช้วิธีหลัง คือยุแหย่ให้แตกกันเอง จึงแต่งสร้างเหตุการณ์ ส่งวัสสการพราหมณ์ไปทำสามัคคีเภทในหมู่เจ้าลิจฉวีได้สำเร็จ จึงเสด็จกรีธาทัพยกไปเหยียบย่ำแคว้นวัชชีสำเร็จได้โดยง่ายดาย แม้ใน**มหาปรินิพพานสูตร** สมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จนครที่สร้างใหม่ในปาฏลิคาม ก็ได้ตรัสพยากรณ์ไว้ว่า นครนี้จักเป็นนครเลิศ ชื่อว่าปาฏลีบุตร เป็นที่แก้ห่อสินค้า อันตราย ๓ ประการจักมีแก่นครปาฏลีบุตร คือ อันตรายจากไฟ จากน้ำ หรือจากการยุให้แตกกัน ความสามัคคีมีคุณเพียงใด สามัคคีเภทย่อมมีโทษเพียงนั้น

ฉะนั้นจึงได้มีพระบรมพุทโธวาทแสดงคุณของความสามัคคีและแสดงโทษของสามัคคีเภทไว้เป็นอันมาก เพื่อให้ประชานิกรทุกหมู่เหล่าทำความสามัคคี เว้นทำเหตุแตกสามัคคีเสีย ธรรมเป็นเครื่องทำความสามัคคีนั้น เช่นตรัสไว้ใน**สาราณียธรรมสูตร** มีใจความว่า ความสามัคคีนั้น มีลักษณะเป็นความสงเคราะห์กัน ไม่วิวาทกัน เป็นเอกภาพ คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นผลที่เกิดจากธรรมคือความประพฤติอันเป็นคุณเกื้อกูลที่ทำให้เกิดความรักเคารพกัน ๖ ประการ คือ

๑. *ตั้งเมตตากายกรรม* คือ ทำอะไรทางกายประกอบด้วยเมตตาต่อกัน
๒. *ตั้งเมตตาวจีกรรม* คือ พูดอะไรทางวาจาประกอบด้วยเมตตาต่อกัน
๓. *ตั้งเมตตาโนกรรม* คือคิดอะไรทางใจประกอบด้วยเมตตาต่อกัน
๔. *แบ่งปันลาภที่ได้มาแล้วโดยชอบธรรม* ให้เป็นสาธารณบริโภคทั่วไปแก่กัน
๕. *มีศีล* คือความประพฤติดีเสมอกัน
๖. *มีทิฏฐิ* คือความเห็นที่ถูกชอบเสมอกัน

สามัคคีกรณ์ การทำความสามัคคีจึงหมายถึงบุคคลผู้รวมกันอยู่เป็นหมู่ พึงปฏิบัติธรรม ๖ ข้อนี้ ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความรักเคารพกัน ให้เกิดความสงเคราะห์ยึดเหนี่ยวใจ ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ให้เกิดความสามัคคีเป็นเอกภาพ เพราะเมื่อมีความสงเคราะห์กันอยู่ดังนี้ ใครอื่นก็ไม่อาจมาแสร้งทำสงเคราะห์แย่งเอาไปได้ ทั้งไม่อาจจะมายุแหย่ให้แตกกันเอง เพราะความสามัคคีที่เกิดจากธรรมนี้ ชื่อว่าเป็นธรรมสามัคคี มีสมเด็จพระบรมศาสดาและพระธรรมที่ทรงแสดงสั่งสอนเป็นหลักเป็นแกน จึงเป็นเหตุให้เกิดความสุขโดยส่วนเดียว สมดังพระธรรมบทภาษิตว่า

สุโข พุทฺธานมุปฺปาโท	ความเกิดขึ้นแห่งพระพุทธะทั้งหลายให้เกิดสุข
สุขา สทฺธมฺมเทสนา	การแสดงพระสัทธรรมให้เกิดสุข
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี	ความพร้อมเพรียงกันของหมู่ให้เกิดสุข
สมคฺคานำ ตโป สุโข	ความเพียรของหมู่ชนผู้พร้อมเพรียงกันแล้วให้เกิดสุข

สามัคคีมีความสำคัญมากแม้ดังนี้ จึงมีจารึกอยู่ในพระราชลัญจกรแผ่นดินว่า **สพฺเพสำ สงฺฆภูตานำ สามคฺคี วุฑฺฒิสาธิกา** ความสามัคคีของชนทั้งปวงผู้อยู่รวมกันเป็นหมู่ ยังความเจริญให้สำเร็จ ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงดำรงอยู่ในสถานเป็นหลักเป็นแกนแห่งสามัคคีแห่งประชาชนชาวไทยทั้งปวงผู้มีหลักแกนยึดเหนี่ยวให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมศาสดาและพระสัทธรรมเทศนาของพระองค์เป็นหลักแกนแห่งสังฆสามัคคี ทรงปฏิบัติพระองค์อยู่ในหลักธรรมทั้ง ๖ ข้อเป็นเหตุแห่งความสามัคคี ทรงเป็นสามัคคีกรผู้ทำความสามัคคี ยังให้เกิดความสามัคคีในประชาชนทุกหมู่เหล่าที่รวมกันเป็นหมู่ใหญ่คือประเทศชาติไทยนี้ ทรงเตือนให้ทุกคนมีสติสำนึกในสามัคคี ดังที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จารึกไว้ที่ฐานพระพุทธรูปในพระปรมาภิไธยว่า

ทยฺยชาติยา สามคฺคิยํ สติสญฺชานเนน โภชิสิยํ รกฺขนฺติ

คนชาติไทยจะรักษาความเป็นไทอยู่ได้ ด้วยมีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี ดังนี้

พระราชจรรยาส่วน**สามัคคีกรณ์** อันให้สำเร็จวิบุลผลทั้งปวงนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ต้น**

ปธาน หมายถึงความเพียรที่ตั้งขึ้นไว้เบื้องหน้าในกิจที่ควรทำ ดังมีพระพุทธาธิบายถึงสัมมัปปธาน คือความเพียรชอบ ไว้ ๔ ประการ มีใจความว่า ทำฉันทะ (ความใคร่ที่จะทำ) ให้เกิดพยายามเริ่มความเพียร ประคองจิต ตั้งความเพียรขึ้น

๑. เพื่อยังบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น

๒. เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

๔. เพื่อความตั้งอยู่ ความไม่ฟั่นเฟือน ความภิญโญยิ่ง ความไพบูลย์ ความเจริญแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดังนี้

ข้อ ๑ เรียกว่า **สังวรปธาน** เพียรระวังมิให้บาปอกุศลเกิด ข้อ ๒ เรียกว่า **ปหานปธาน** เพียรละบาปอกุศล ข้อ ๓ เรียกว่า **ภาวนาปธาน** เพียรทำกุศลให้เกิด ข้อ ๔ เรียกว่า **อนุรักขนาปธาน** เพียรรักษากุศล ปธานนี้ พึงใช้ในการปฏิบัติกรณียะทุกอย่าง เมื่อจะทำกรณียะอันใดอันหนึ่ง ต้องเพียรระวังมิให้ อกรณียะ คือการที่ไม่ควรทำอะไรเกิดขึ้น ต้องเพียรละอกรณียะที่เกิดขึ้น ต้องเพียรทำแต่กรณียะที่มุ่งจะทำ และต้องเพียรรักษากรณียะทำขึ้นแล้ว ปธานนี้มีลักษณะที่ตั้งความเพียรไว้เบื้องหน้า ถือเอากรณียะเป็นข้อที่ต้องทำให้สำเร็จก่อน การทำกรณียะเป็นข้อสำคัญ เป็นหัวหน้า อะไรอื่นเป็นสิ่งรองลงมา เหมือนอย่างจาตุรงคมหาปธาน (ความเพียรประกอบด้วยองค์ ๔) ที่สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อวันก่อนแต่จะตรัสรู้ ทรงอธิษฐานในพระหฤทัยว่า ยังไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณเพียงไรจะไม่เสด็จลุกขึ้นเพียงนั้น พระมังสะและพระโลหิตจะแห้งเหือดไป เหลือแต่พระตจะ (หนัง) พระนหารุ (เอ็น) พระอัฐิ (กระดูก) ก็ตามที ดังนี้ ปธานนี้จึงประกอบด้วย **วิริยะ** ความเพียร หรือความเป็นผู้กล้า ตรงกันข้ามกับความขลาดกลัว ย่อท้อ **ขันติ** ความอดทน ตรงกันข้ามกับความอ่อนแอไหวหวั่น **สัจจะ** ความจริง ตรงกันข้ามกับความไม่จริง ความย่อหย่อน และ**อธิษฐาน** ความตั้งใจมุ่งมั่น ตรงกันข้ามกับความมีจิตใจจับจด จึงมีอิทธิ ความสำเร็จ มีความเป็นใหญ่ และมีเรี่ยวแรงแข็งกล้า อันบุคคลผู้เป็นหัวหน้าเป็นประธานจำต้องมีอิทธิ มีความเป็นใหญ่ มีกำลัง ฉันใด ความเพียรที่จะเป็นปธานดังกล่าว ก็จะต้องมีอิทธิ มีความเป็นใหญ่ มีกำลัง ฉันนั้น จึงอาจสามารถจะละอกรณียะ ทำกรณียะทั้งปวงให้สำเร็จได้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงเป็นองค์พระประมุขประธานแห่งประเทศชาติประชาชน ทรงมีพระปธาน คือความเพียรที่ตั้งไว้ในเบื้องหน้า ทรงปฏิบัติพระราชกรณียะทั้งปวงให้สำเร็จในที่ทั้งปวง ความเพียรที่ทรงตั้งขึ้นนี้เป็นปธาน เป็นใหญ่ มีกำลังแรงกล้า ยังประโยชน์เกื้อกูล

และความสุขให้เกิดแก่ประชาชนในที่ทั้งปวง ดังที่ปรากฏว่า ได้ทรงประกอบกิจที่ควรทำทุกอย่าง ทรงริเริ่มการที่เป็นประโยชน์ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชน ทหาร ตำรวจ แม้ในถิ่นทุรกันดารประกอบด้วยภัยอันตราย พระราชจรรยาในส่วน**ปธาน**อันให้สำเร็จวิบุลผลทั้งปวงนี้ จัดเป็น **มงคลวิเสสที่ ๒**

รัฏฐาภิปาลโนบาย นั้น คือวิธีปกครองพระราชอาณาจักร อาศัยทศพิธราชธรรมจรรยาและแม้สามัคคีกรณ์ และปธาน ที่ถวายวิสัชนามาข้างต้นแล้ว

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงดำรงอยู่ในพระราชธรรมทั้งปวง ทรงประกอบด้วยพระปธาน คือความเพียรเต็มที่ ได้ทรงทุ่มเทอุทิศทั้งพระวรกายและพระราชหฤทัยปฏิบัติพระราช-กรณียกิจทุก ๆ ด้าน เพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรอย่างแท้จริง จำเดิมแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบพระราชสันตติวงศ์ เป็นพระมหากษัตริยาธิบดีแห่งราชอาณาจักรไทยและประชาชาติไทย เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเป็นเวลาที่ล่วงมาถึงบัดนี้กว่า ๒๕ ปี

พระราชกรณียกิจอันสำคัญยิ่งที่ได้ทรงบำเพ็ญโดยสม่ำเสมอมา คือการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด ตลอดทุกภาคของประเทศ ทั้งในเมืองในชนบท ทั้งในทุ่งนาป่าลึกและแม้ยอดเขาสูง ที่ใดมีประชาชนอาศัยอยู่จะเสด็จพระราชดำเนินไปถึงที่นั้น

ในบรรดาพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติเป็นประจำนั้น พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการเกษตร-กรรมเป็นสิ่งที่ทรงสนพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลและพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เพราะมีพระราชดำรัสว่า เป็นพระราชพิธีที่กระทำเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร และเพื่อบำรุงขวัญเพิ่มพูนกำลังใจแก่กสิกร ซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และในวันงานพระราชพิธีจรดพระนังคัลปีพุทธศักราช ๒๕๐๔ เมื่อเสด็จพระราชพิธีท้องสนามหลวงแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดให้นำเอาพันธุ์ข้าวหอม ชื่อ **“นางมล”** มาลงปลูกในบริเวณสวนจิตรลดา เพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์พระราชทานใช้ในพระราชพิธีสืบมาจนบัดนี้ เริ่มจากการปลูกนาสาธิต โครงการช่วยเหลือพสกนิกร ได้เริ่มดำเนินกิจการมาอยู่เป็นนิตย์จนปัจจุบันนี้ภายในบริเวณสวนจิตรลดา มีโครงการโรงสีข้าวตัวอย่าง โครงการเลี้ยงโคพ่อพันธุ์ โครงการเลี้ยงโคนม ตลอดจนโรงนมผงสวนดุสิต เป็นต้น ซึ่งพสกนิกรสามารถที่จะเข้าชมเพื่อรับการอบรมและดูเป็นตัวอย่าง เพื่อที่จะนำวิชาการกลับไปใช้ในท้องถิ่นของตน และโครงการฝนหลวงพิเศษเป็นต้น

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในภาคเหนือ ได้ทอดพระเนตรเห็นว่าการกสิกรรมของราษฎรชาวเขาเป็นการทำลายทรัพยากรและป่าไม้โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงมีพระราชดำริที่จะให้มีการอบรมให้ราษฎรชาวเขาทราบถึงหลักวิชาการเพาะปลูกที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพท้องที่ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีการทดลองปลูกไม้ผลพันธุ์เมืองหนาว อาทิ ต้นท้อ เพื่อที่จะพระราชทานไปยังหมู่บ้านท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนมีการวิจัยการตัดต่อกิ่งท้อพันธุ์ต่างประเทศกับต้นท้อพันธุ์พื้นเมือง

อีกทั้งการสาธิตเพาะปลูกพันธุ์ถั่วและพันธุ์ผักในหมู่บ้าน เป็นผลให้ราษฎรชาวเขาได้เริ่มการเพาะปลูกเป็นหลักแหล่ง ได้มีพืชพันธุ์ธัญญาหารสำหรับบริโภคเพิ่มขึ้น ในมกราคมปีนี้ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดศูนย์อบรมชาวเขาที่บ้านช่างเคี่ยน ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา ที่จะให้มีการสาธิตการฝึกอบรมการปลูกพืชผัก อาทิ ผักกาด ถั่ว ยาสูบ ข้าวโพด โดยเจ้าหน้าที่จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เจ้าหน้าที่โครงการ ฯ และเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่าง ๆ จะฝึกสอนให้คำอธิบายแก่ราษฎรเผ่าต่าง ๆ ได้นำหลักวิชาการกลับไปใช้ยังหมู่บ้านของตน มีพระราชปรารภกับเจ้าหน้าที่ในวันนั้น ให้มีการจัดแปลงสาธิต ระบบชลประทาน ถนน และอาคารฝึกอบรมพักอาศัย ให้ใกล้เคียงกับสภาพตามหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเข้าพระราชหฤทัยอย่างลึกซึ้งว่าราษฎรที่มารับการฝึกอบรมนั้น จำต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน ทอดพระเนตรเห็นว่าหากเครื่องใช้ผิดแปลกไปมากกว่าที่มีใช้กันอยู่แล้ว การฝึกอบรมจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร พระปฐมบรมราชโองการว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** นั้น ได้ทรงปฏิบัติโดยเคร่งครัด ทรงอุทิศพระวรกายให้แก่ประชาชนโดยมิทรงเห็นแก่ความเหนื่อยยาก

ในการแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน ในยามว่างพระราชกิจสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ไปทรงเยี่ยมเกษตรกรในบริเวณโครงการจัดพัฒนาที่ดินตามพระราช-ประสงค์ ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรีเป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นไร่สวนของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรหนองพลับ หรือไร่สวนของราษฎรดอนขุนห้วย ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรเหล่านั้นอย่างใกล้ชิด ได้มีพระราชปฏิสันถารเกี่ยวกับการเพาะปลูก การชลประทาน การจำหน่ายผลผลิต ได้เอาพระราชหฤทัยใส่ในความเป็นอยู่ของพสกนิกรทั้งสิ้น เพราะทรงริเริ่มการจัดพัฒนาที่ดินในท้องถิ่นนี้ โดยมีพระราชดำริที่จะให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรโดยส่วนรวม ซึ่งสมาชิกแต่ละครอบครัวนั้นมีที่สำหรับอยู่อาศัยและที่สำหรับการเพาะปลูกชั่วลูกชั่วหลาน ไม่มีการซื้อขายที่ดินใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพบนพื้นดินที่ตนมีสิทธิครอบครองนั้น จักนำมาซึ่งความเจริญของตนเองและของครอบครัว ทั้งได้พระราชทานฝนหลวงในถิ่นและในคราวที่แห้งแล้ง

ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในจังหวัดนราธิวาสในปีนี้ ทรงทราบว่าในเขตอำเภอบาเจาะและอำเภอเมืองนราธิวาส น้ำจากพรุซึ่งเป็นหนองน้ำที่กว้างขวางนั้น ในฤดูฝนน้ำล้นท่วมไร่นาของราษฎร การเพาะปลูกในที่ดินจำนวนหกหมื่นไร่เศษเสียหายเป็นประจำ จึงมีพระราชปรารภให้กรมชลประทานสำรวจที่ดิน เพื่อขุดคลองระบายน้ำออกจากพรุเพื่อขจัดปัญหาน้ำท่วมไร่นาของราษฎร ขณะที่ได้แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ ทักษิณราชนิเวศน์ ระหว่างเดือนสิงหาคม กันยายน ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ไปทอดพระเนตรการขุดคลองระบายน้ำ และทรงเยี่ยมราษฎรในบริเวณนั้นหลายครั้ง พระราชดำริที่จะ

ให้การขุดคลองได้แล้วเสร็จภายในช่วงเวลา ๓ เดือน เพื่อขจัดปัญหาน้ำท่วมจากพรุเข้าไร่นาของราษฎรนั้น สำเร็จลงเพราะความร่วมมือของราษฎรที่อุทิศที่ดินสำหรับเส้นทางของคลอง ซึ่งยาวถึง ๕ กิโลเมตร และด้วยความร่วมมือของทางราชการที่ผนึกกำลังคนและเครื่องมือในการทำงาน เป็นการช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการขจัดปัญหาน้ำท่วมแล้ว ที่ดินซึ่งเดิมเป็นพรุนั้น ได้มีพระราชดำริว่าควรจะสงวนไว้สำหรับทางราชการได้จัดสรรให้ประชาชนในรูปของสหกรณ์ เช่นเดียวกับที่ได้บุกเบิกจัดสรรให้ครอบครัวเกษตรกรในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ราษฎรมีที่ทำมาหากินเพิ่มขึ้นจากเดิม

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีการสร้างเขื่อนสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในการผลิตไฟฟ้าและใช้ในการชลประทาน ราษฎรที่สูญเสียที่ดินสำหรับการสร้างเขื่อนก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณที่จะให้มีการจัดสรรที่ดินให้ ดังเช่นในบริเวณทุ่งลุยลาย อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ

พระมหากษัตริย์ของไทยทุกยุคทุกสมัยทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกแห่งศาสนาทั้งปวงตามขัตติยราชประเพณี และตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองก็เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญด้วย ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นชาวพุทธที่ดี และทรงเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับพุทธ-ศาสนิกชนชาวไทยทั้งปวง พระองค์ได้ทรงพระผนวชเมื่อพระชนมายุครบตามประเพณีของไทย และได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงแสดงพระองค์เป็นพุทธมามกะ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙ สำหรับพระราชกรณียกิจในด้านศาสนา ก็ทรงบำเพ็ญอย่างสม่ำเสมอ และไม่ได้ทรงปฏิบัติพระราชกิจแต่เฉพาะในอารามหลวงในพระนครเท่านั้น หากแต่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนไปทรงปฏิบัติ ณ อารามในต่างจังหวัด ในทุก ๆ ภาคของประเทศไม่ว่าจะเป็นการทรงประกอบพิธียกช่อฟ้าอุโบสถ พิธีเททองหล่อพระพุทธรูป พิธีผูกพัทธสีมา หรือพิธีอื่น ๆ ก็ตาม ยามใดที่ไม่ทรงว่างพระราชกิจ ก็จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปปฏิบัติพระราช-กรณียกิจแทนทุกครั้งไป ในยามที่บ้านเมืองปัจจุบันซึ่งอยู่ในภาวะค่อนข้างจะไม่มั่นคง ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธนวราชบพิตร สำหรับพระราชทานให้จังหวัดต่าง ๆ ทุกจังหวัด เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นที่รวมจิตใจของประชาชน ได้เสด็จไปพระราชทานด้วยพระองค์เองทุกครั้ง

ทุกคราวที่เกิดเรื่องเดือดร้อนวุ่นวาย ได้ทรงปฏิบัติระงับดับทุกข์ผ่อนคลายเหตุการณ์ให้เสียหายแต่น้อย และให้เกิดความสงบ เมื่อว่างรัฐบาลลงก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งรัฐบาลขึ้นและได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสมัชชาแห่งชาติเพื่อให้ประชุมกันเลือกบุคคลที่เหมาะสมจากสมาชิกสมัชชาแห่งชาตินั้นจำนวนหนึ่ง เพื่อทรงแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๖ และสภานี้ได้พิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ซึ่งได้ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗

อนึ่ง เนื่องจากตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชยังว่างอยู่ ทรงสดับคำกราบทูลของรัฐบาลและสังฆทัศนะในมหาเถรสมาคมโดยเอกฉันทมติแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสโน) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบการพระราชพิธีสถาปนาในท่ามกลางสังฆมณฑล ซึ่งพร้อมด้วยกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดต่าง ๆ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติในตำแหน่งที่มีความสำคัญและเชิดชูพระพุทธศาสนาสืบไป เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๑๗ และในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ก็ได้ทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์พระภิกษุพระเถระผู้บริหารการพระศาสนาทั้งหลาย อีกส่วนหนึ่ง

สำหรับพิธีทางศาสนาของศาสนาอื่น ๆ ถ้ามีการกราบบังคมทูลเชิญเสด็จ ก็ได้เสด็จทุกครั้งไป ถ้าประทับอยู่ในพระนคร เช่น งานฉลองครบรอบ ๕๐๐ ปีแห่งศาสนาซิกข์ งานฉลองครบรอบ ๓๐๐ ปีของวัดคอนเซ็ปชัญ งานเปิดวัดพระแม่มหาการุณย์ งานเมาลิดกลางของศาสนาอิสลาม หรืองานบวงสรวงเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ เป็นต้น แต่ถ้าอยู่ในระยะที่เสด็จแปรพระราชฐานก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีผู้แทนพระองค์ไปปฏิบัติแทน นอกจากนั้น ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ เช่นในภาคใต้ ก็ได้เสด็จเยี่ยมมัสยิดหลายแห่งด้วยกัน เป็นการส่วนพระองค์ ซึ่งบางแห่งราษฎรได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จเข้าไปในมัสยิด ซึ่งตามประเพณีของชาวมุสลิมแล้วจะไม่ยอมให้บุคคลต่างศาสนาเข้าไปในมัสยิดเป็นอันขาด นี้ก็แสดงว่าราษฎรชาวมุสลิมมิได้นึกว่าสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นคนต่างศาสนา แต่นึกว่าทรงเป็นพระประมุขที่มีพระมหากรุณาธิคุณต่อพวกเขา และในการเสด็จเยี่ยมมิชชันนารีในที่ต่าง ๆ ที่อุทิศตนเองช่วยราษฎรในที่ทุรกันดาร ทั้งในด้านการศึกษา การแพทย์ และอื่น ๆ ก็ได้ทรงให้กำลังใจแก่มิชชันนารีเหล่านั้น ซึ่งพวกเขามิได้มุ่งที่จะมาชักจูงให้คนไทยหันไปนับถือศาสนาคริสต์แต่อย่างเดียว หากแต่ปฏิบัติการช่วยเหลือในด้านมนุษยธรรมและด้านอื่น ๆ ด้วย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโรงเรียนในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยไม่ทรงคำนึงถึงความลำบากของเส้นทางที่จะต้องเสด็จพระราชดำเนิน เพราะทรงเข้าพระราชหฤทัยดีว่า การพัฒนาประเทศไม่ว่าในแง่ใดย่อมเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการก่อสร้างโรงเรียนทั่วทุกภูมิภาค และเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโรงเรียนนั้น ๆ ในโอกาสที่เหมาะสม ในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโรงเรียน *“ร่มเกล้า”* ที่บ้านหนองแคน ตำบลดงหลวง อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เมื่อเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ ได้ทอดพระเนตรอาคารเรียนซึ่งราษฎรบ้านหนองแคนและบ้านใกล้เคียงอุทิศแรงงานร่วมกับทหารกรมผสมที่ ๒๓ ก่อสร้างขึ้นจากวัสดุที่จัดซื้อด้วยเงินทุนพระราชทาน ราษฎรที่ไม่สามารถช่วยในการก่อสร้างอาคาร ก็ช่วยในด้านการลอกทรายจากหนองน้ำเพื่อนำมาผสมกับปูนซึ่งพ่อค้าคหบดีในจังหวัดนครพนมบริจาคโดยเสด็จพระราชกุศล ฝ่ายราชการได้ช่วยในการขนส่งวัสดุอุปกรณ์โดยการทำถนนเข้าหมู่บ้าน หรือให้ใช้รถหรือเครื่องบิน เป็นผลให้โรงเรียนได้สำเร็จขึ้น ซึ่งกุศลผลบุญที่

ช่วยกันสร้างขึ้นเป็นไปตามพระพุทธดำรัสของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีว่า *“บุญเจริญแก่ผู้ให้”* ในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมประชาชน เมื่อทอดพระเนตรเห็นว่าผู้ใดป่วยเจ็บ ก็มีพระราชกระแสให้ข้าราชบริพารหรือข้าราชการนำผู้นั้นไปทำการตรวจรักษาที่หน่วยแพทย์พระราชทาน หรือที่หน่วยแพทย์สมทบของจังหวัดเสมอไป หากจำเป็นแล้วก็ทรงพระกรุณาโปรดให้เจ้าหน้าที่นำผู้ป่วยเจ็บมารับการตรวจรักษาในโรงพยาบาลประจำจังหวัด หรือในกรุงเทพมหานคร โดยเป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีการเยี่ยมเยียนติดตามความเป็นอยู่ของผู้ป่วยเจ็บเหล่านั้นอยู่เนืองนิตย์

พลเมืองไทยไม่ว่าเพศใดศาสนาใด ไม่ว่าจะมาจากเผ่าหรือเชื้อชาติใด ไม่ว่าจะอยู่ใกล้ในพระนครหรืออยู่ห่างไกลในป่าดงหรือบนภูเขา ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณซึ่งแผ่ปกไปถึงโดยถ้วนทั่ว

พระราชกรณียกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญตามที่ได้นำมาถวายเฉพาะที่เป็นข้อสำคัญโดยสรุป เพื่อทรงพระราชอนุสรณ์แล้ว จักได้ทรงพระปีติปราโมทย์นี้ นับเป็นพระราชจรรยาส่วน**รัฏฐาภิปาลโนบาย** จัดเป็น **มงคลวิเสสที่ครบ ๓**

ธรรม ๓ ประการคือ **สามัคคีกรณ์ ปธาน รัฏฐาภิปาลโนบาย** เป็นคุณอันล้ำเลิศให้เกิดวุฒิสิริสวัสดิ์แก่ท่านผู้ใดบำเพ็ญ จึงได้ชื่อว่าเป็นมงคลวิเสสแต่ละประการ มีนัยดังรับพระราชทานถวายวิสัชนามา ด้วยประการฉะนี้.

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตํ ตํ วิเสสมงฺคลํ
วุจฺจมานํ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัย อภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้ มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ ครบ ๔๘ พรรษา จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุ-ขัชโภชนาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิสพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหาร ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า**มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญ จะพึงเกิดมีแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราช-

สมภารเจ้าแต่นั้น ทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ฯ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรม พระราช-สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๑๘) ได้เลือกสรรหลักธรรมถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **เมตฺตาปุเรจาริกตา ๑ กาลัญญุตา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย

เมตตาปุเรจาริกตานั้น คือเจตนาคิดสนิทสนม แสดงความดีความงามให้แก่กัน ปรารถนาให้ได้รับความสุขทั่วกัน เว้นจากอาฆาตพยาบาท ปรารถนาความเจริญแก่ผู้อื่นเป็นที่ตั้งอยู่โดยปกติ มีเมตตาประจำจิตเป็นนิตยกาล ชื่อว่ามีเมตตาปุเรจาริกตา คือ ความเป็นผู้มีเมตตาเป็นเบื้องหน้า ประจำอัธยาศัยเป็นปกติ

เมตตาเป็นคุณอันสูงประการหนึ่ง นับเนื่องอยู่ในพรหมวิหาร คือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม พวกพรหมถือว่า เทพเจ้าผู้วิเศษอันได้นามว่าพรหมเป็นผู้สร้างโลก และเป็นเทพบิดรของสัตวนิกาย ย่อมมีเมตตาจิตคุ้มครองรักษาประชาชน อนึ่ง มารดาบิดาจัดว่าเป็นพรหมของบุตรธิดา และพระมหากษัตริย์ผู้สมมติเทพ ทรงบริบูรณ์ด้วยทศพิธราชธรรม ก็เพราะมีเมตตาเป็นวิหารธรรม สมเด็จพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า ทรงยกย่องเมตตาว่าเป็นต้นเค้าแห่งศาสนปฏิบัติ โดยตรัสเป็นพระพุทธวัจนะว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอบรมก็ดี ทำให้เจริญก็ดี ทำในใจก็ดี ซึ่งจิตประกอบด้วยเมตตา แม้ชั่วกาลเพียงมาตรว่าลัดนิ้วมือเดียวเท่านั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่ห่างเหินจากฌาน ทำตามคำสอนของพระบรมศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า จะกล่าวอะไรถึงผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มากออกไป”

ยิ่งทำได้มากเท่าไรก็ยิ่งดี ชื่อว่าประพฤติสมควรแก่โอวาทานุสาสนีของพระศาสดา

บุคคลที่มีเมตตา ย่อมมีอัธยาศัยปราศจากอาฆาตพยาบาท มีสีหน้าและสายตาที่แช่มชื่นผ่องใส เป็นการแสดงถึงน้ำใจที่เอิบอิ่มด้วยคุณธรรม ถ้าถูกกระทบกระเทือนด้วยความโกรธแค้นขัดเคือง ก็พยายามระงับเสีย โดยคิดว่า ตนเองรักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด คนอื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น ไม่ทันให้ความโกรธนั้นปรากฏ หัดแผ่เมตตาความปรารถนาดีไปทั้งโดยเจาะจงบุคคลหมู่คณะ และไม่เจาะจงให้เป็นคุณธรรมประจำอัธยาศัยอันบริสุทธิ์กว้างขวางออกทั่วไปโดยไม่มีประมาณ มิใช่เจาะจงอยู่เฉพาะคนที่รักหรือพวกของตนเท่านั้น การแผ่เมตตานั้น ควรฝึกฝนให้แผ่ความปรารถนาดีออกไปตั้งแต่คนเป็นที่รัก และที่เป็นกลาง ๆ แล้ว จึงแผ่ไปในคนที่เกลียดชังสืบไป

ผลของการแผ่เมตตาปรารถนาดีนั้น ย่อมสำเร็จเป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น เป็นรากฐานแห่งความรักเคารพนับถือ นำให้เกิดสามัคคีธรรม เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต่างจะยอมพลีกำลังของตนออกเพื่อสุขประโยชน์ของหมู่คณะอย่างสนิทใจ ผู้มีเมตตาเป็นปกติประจำใจเองย่อมอยู่เป็นสุข ปราศจากระวังภัย ไม่กระทบกระทั่งด้วยอาฆาตพยาบาทที่จะมีมาจากผู้อื่น มีจิตแช่มชื่นแจ่มใส ย่อมเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือ

สารบัญ

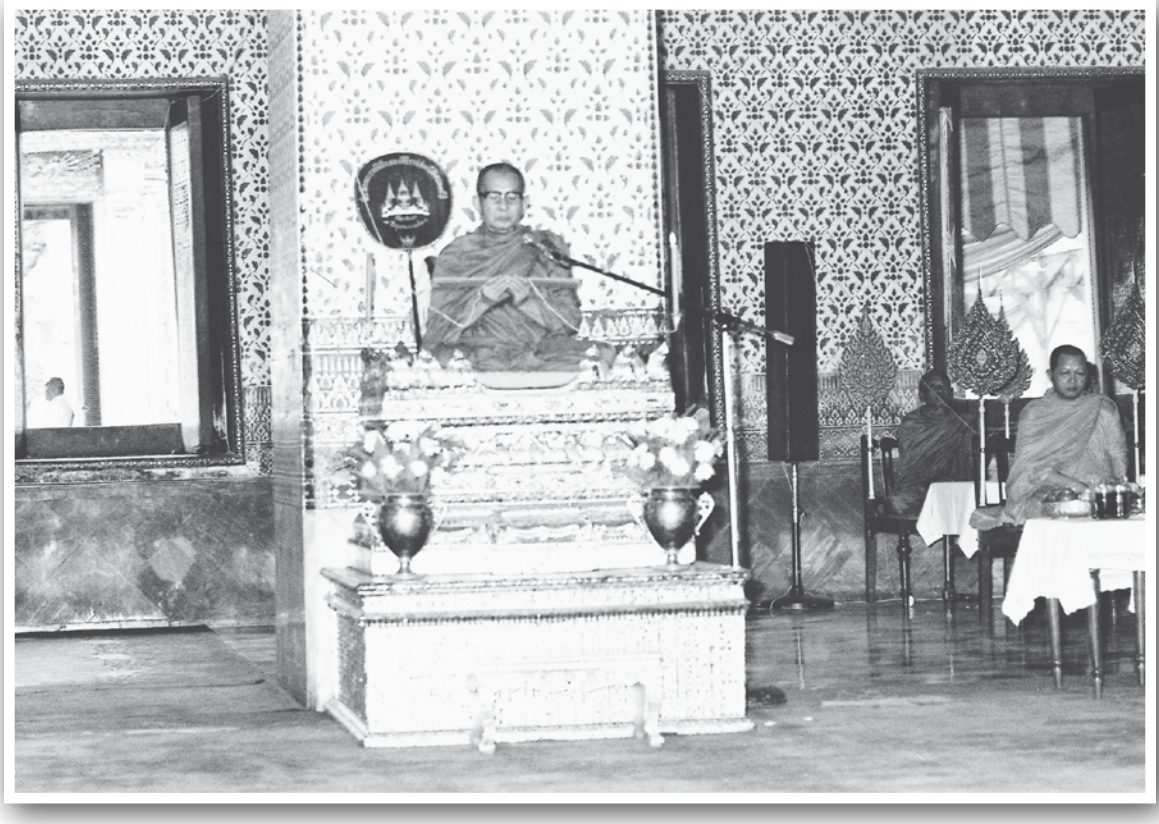

ของบุคคลทั้งหลาย ฝ่ายผู้ได้รับอนุเคราะห์ด้วยกำลังแห่งเมตตาจิตนั้น ก็จะได้รับสุขกายสบายใจเช่นเดียวกัน ต่อจากนั้น ก็จะหาทางสนองตอบแก่ท่านผู้มีเมตตาแก่ตน สมด้วยนิพนธ์ธรรมภาษิตว่า *“ชนผู้บูชาย่อมได้รับบูชาตอบ ชนผู้ไหว้ย่อมได้รับไหว้ตอบ”* เมตตาความปรารถนาดีนี้ เป็นธรรมิกอุบายเครื่องผูกพันนำใจรักใคร่นับถือสมานสามัคคีให้ไพบูลย์ เพราะหมดสิ้นอาฆาตพยาบาทมุ่งร้ายหมายขวัญเป็นคุณสมบัติอันสูงส่ง ท่านจึงสรรเสริญว่า เมตตาย่อมค้ำจุนโลก ดังนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีพระราชอัธยาศัยสมบูรณ์ด้วยพระเมตตาปรารถนาดีเป็นเบื้องหน้า สนับสนุนให้ทรงขวนขวายเอื้อเฟื้อต่อประชาชนผู้เป็นอันโตชนใกล้ชิด และพาหิรชนภายนอก ที่ตกทุกข์ได้ยากอยู่มิได้ขาด ทรงสดับข่าวการอยู่เย็นเป็นสุข หรือประสบทุกข์ภัยพิบัติของประชาราษฎรอยู่เป็นปกติ และทรงหาโอกาสเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยือนพสกนิกรทุกส่วนภูมิภาคของประเทศ เพื่อทรงทราบความเป็นอยู่อย่างใกล้ชิด มิได้ทรงคำนึงถึงความตรากตรำอย่างไรเลย เช่น ข้าราชการ ตลอดถึงทหารตำรวจผู้ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศชาติอยู่ในถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น ทำให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่าอบอุ่นใจ สำนึกว่ามิได้ถูกทอดทิ้ง และเป็นโอกาสให้ราษฎรในถิ่นนั้น ๆ ได้มีโอกาสเฝ้าถวายความจงรักภักดีอย่างใกล้ชิด ตามแบบอย่างของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย เป็นการเข้าถึงประชาชนผู้อยู่ใต้พระบารมีอย่างแท้จริง และในขบวนเสด็จทุกครั้ง จะมีคณะนายแพทย์ตามเสด็จเพื่อรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย ถ้ามีอาการหนักก็โปรดให้นำส่งโรงพยาบาล โดยรับไว้ในพระบรม-ราชูปถัมภ์ ได้ทรงแนะนำการประกอบอาชีพแก่ราษฎร บางครั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้ไปจัดทำ เมื่อพระราชทานไปเช่นนี้แล้วก็มิได้ทรงทอดทิ้ง ทรงติดตามว่าเขาทำไปอย่างไร โปรดพระราชทานโอกาสให้เข้าเฝ้าฯ รายงานผลที่ทำไปแล้ว พระราชทานสัตว์เลี้ยงพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่เหมาะแก่ภูมิประเทศ ตลอดจนพระราชทานสมุด ดินสอ หนังสือเรียนแก่นักเรียน

ยังมีพระราชกรณียกิจอันสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ปลาบปลื้มโสมนัสแก่พสกนิกรชาวไทยเป็นล้นพ้น เสมอกับที่สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า รัชกาลที่ ๕ ทรงประกาศเลิกทาส คือได้มีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินอันเป็นทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ประมาณ ๕ หมื่นไร่ ในท้องที่ ๘ จังหวัดภาคกลาง และที่ดินอันเป็นพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์อีกประมาณ ๓๒๗ ไร่ ให้แก่รัฐบาล เพื่อให้ราษฎรได้เข้าประกอบอาชีพ โดยจัดเป็นรูปสหกรณ์ ส่วนกลาง โดยไม่ออกโฉนดให้แก่ผู้ใด ราษฎรชาวนาจะได้อาศัยทำกินไปชั่วลูกชั่วหลาน เมื่อรัฐบาลได้ให้เงินชดใช้ค่าที่ดินไม่ว่าจะเป็นเงินสดหรือพันธบัตร ก็มีพระราชดำริให้นำค่าชดใช้ค่าที่ดินตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๘ จัดตั้งเป็นกองทุนภายใต้ความควบคุมดูแลของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้เพื่อใช้กองทุนจัดตั้งเป็นหมู่บ้านสหกรณ์ตามรูปแบบสหกรณ์ในที่นาดังกล่าวต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดสหกรณ์ตามรูปแบบสหกรณ์การเกษตรหุบกะพง จำกัด ของหมู่บ้านเกษตรกรตัวอย่าง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เดิมท้องที่หุบกะพงมีเนื้อที่ประมาณหนึ่งหมื่นไร่ เป็นที่รกร้างว่างเปล่าและแห้งแล้ง ใช้ทำประโยชน์อะไรไม่ได้ แต่อาศัยพระมหาบารมีของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้เปี่ยมด้วยทศพิธราชธรรม ท้องที่นี้ได้รับการพัฒนาให้เกิดความชุ่มชื่นมีความสุขสบายทั่วกัน การปฏิรูปที่ดินแบบสหกรณ์นี้ จะมีผลดีทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง อันเป็นส่วนรวมอย่างมหาศาล

พระเมตตาธรรมในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ตามนัยที่ถวายเพียงเอกเทศนี้ ย่อมอำนวยคุณประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ชาวนาผู้ยากไร้ ไม่มีที่นาเป็นของตนเลี้ยงชีพ ชาวนาทั้งหลายผู้มีส่วนได้รับพระมหากรุณานี้ จะเกิดความสำนึกว่าเป็นสมบัติของตัวเองอย่างมั่นคง ที่จะต้องบำรุง

รักษาไว้จนสุดสามารถ และตั้งใจปรับปรุงที่ดินนั้นให้เกิดประโยชน์โภคผลแก่ตนเองและครอบครัว ย่อมส่งผลมั่งคั่งสมบูรณ์ ตลอดถึงประเทศชาติเป็นส่วนรวมอย่างแท้จริง พระราชกรณียกิจเพียงพระราชทานที่ดินทำกินตามที่ทรงบำเพ็ญแล้วนี้ นอกจากจะเป็นที่ชื่นชมยินดีปานประหนึ่งฝนโบกขรพรรษแล้ว ยังเป็นแบบอย่างแก่ผู้ที่มีที่ดินเป็นจำนวนมาก ได้บริจาคที่ดินโดยเสด็จ เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวอีกมากราย เป็นการเจริญรอยตามพระมหากรุณาธิคุณ เป็นพระราชกรณียกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งพระเมตตาคุณธรรม สงเคราะห์ด้วยการเปลื้องทุกข์ยากคับแค้นของประชาชน ทำให้เกิดความผาสุกชุ่มชื่นเบิกบานแจ่มใส นำให้เกิดสำนึกจงรักภักดีเพียงเจ้าชีวิต เป็นสามัคคีธรรม เพราะอาศัยเมตตาวิหารธรรมเป็นเครื่องเชื่อมที่มั่นคง พระคุณสัมปทาข้อนี้ เป็น**เมตตาปุเรจริกตา** ความให้ความสนิทสนมแก่เขาอื่นเป็นประจำ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๑**

ธรรมดาการดำเนินกิจการทั้งหลาย จำอาศัยขณะสมัยกาลเวลาเป็นหลักสำคัญทั่วไป มิฉะนั้นกิจการนั้น อาจขาดตกบกพร่อง เพราะเกินเลยเร็วไปบ้าง ขาดหย่อนล่าช้าไปบ้าง ไม่เหมาะเจาะกับสภาพของกิจการ เช่น กสิกรจะต้องกระทำหน้าที่ให้เหมาะสมกับฤดูกาล ควรไถหว่าน เก็บเกี่ยว ขณะไหน จึงจะพอดีกับคุณภาพของพืชผล เป็นต้น ถ้ามัวประมาทปล่อยให้ล่าช้าหรือรีบเร็วเกินไป ไม่เหมาะสมกาลเทศะย่อมจะพลาดจากความงอกงามของพืชผลอย่างน่าเสียดาย พระมหาสมณภาษิตจึงตรัสเตือนสติว่า

กาลานุรูปๆ ว ธุรๆ นิยุญฺเช

พึงประกอบธุระให้เหมาะแก่กาลเทียว

การรู้จักประกอบกิจการทั้งหลาย ทั้งส่วนกาย วาจา ใจ ให้เหมาะสมกับกาลเวลา ไม่ประกอบกิจด่วนให้ล่าช้า หรือกิจล่าช้ากลับประกอบโดยด่วน ย่อมนำให้บรรลุถึงคุณประโยชน์ที่สมควรโดยส่วนเดียว สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสยกกาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาอันสมควรในอันประกอบกิจนั้น ๆ ว่าเป็นคุณลักษณ์ของท่านสัตบุรุษ ผู้สงบเรียบร้อยประการหนึ่ง

คุณธรรม คือ **กาลัญญุตา**นี้ ได้แก่ การฝึกฝนอบรมลักษณะความรู้จักกาลเวลา ในการศึกษาศิลปวิทยา ในการแสวงหาโภคทรัพย์ ในหน้าที่กิจการ และในการบริหารอัตภาพ นับเป็นหลักสำคัญในอันประกอบการงานทุกชนิด ถ้าบุคคลไม่รู้จักกาล เมื่อถึงคราวที่ควรทำ ก็ไม่ทำ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ย่อมคลาดจากประโยชน์ที่ควรได้ควรถึง ประโยชน์ที่ได้แล้ว ก็ย่อมจะเสื่อมเสียไป ประโยชน์ที่ควรจะได้ย่อมพลาดโอกาสอีก อันตรายเสียหายก็จะเกิดขึ้น เช่น การปกครองตนเพื่อความผาสุก ก็ต้องเตรียมการบริหารให้ทันกาล ถ้ามัวเกียจคร้านปล่อยกาลเวลาให้ล่วงไปเสียเปล่า ย่อมจะคลาดจากประโยชน์ที่ควรจะได้ เหมือนสมัยเป็นเด็กควรศึกษาศิลปวิทยา กลับไปนิยมการเล่นเที่ยวเตร่เสีย เมื่อเติบโตขึ้นย่อมดำรงชีวิตอยู่ยาก เพราะขาดวิชาความรู้ บุคคลผู้ฉลาดสามารถรู้กาล รู้สมัย ประกอบธุระหน้าที่ให้เหมาะแก่กาลเวลาได้ดี ชื่อว่า ธุรการี ผู้ทำหน้าที่เหมาะเจาะ ย่อมจะบรรลุความเจริญต่าง ๆ มีเจริญด้วยโภคสมบัติ เป็นต้น ดังพระพุทธนิพนธ์ภาษิตว่า

สารบัญ

“ผู้มีปัญญา ถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดการงาน รู้กาลและรู้สมัย เขาพึงอยู่ในราชการได้”

ดังเรื่องชาดกแสดงถึงบุคคลผู้ประกอบอาชีพอันเหมาะกับกาลเวลา ย่อมตั้งตัวได้ด้วยทุนทรัพย์แม้น้อย มีใจความว่า

พระโพธิสัตว์เกิดเป็นเศรษฐีชื่อจุฬกะ ในกรุงพาราณสี ได้เป็นผู้รู้นิมิตเครื่องหมายลางร้ายดีทั้งปวง วันหนึ่งท่านเศรษฐีได้ไปยังราชสำนัก พบหนูตายตัวหนึ่งในระหว่างทาง เมื่อตรวจดูดาวนักษัตรในขณะนั้นแล้ว กล่าวว่า *“กุลบุตรผู้มีจักษุถือเอาหนูตายตัวนี้แล้ว อาจเลี้ยงดูภริยาและประกอบการงานได้”* คนรับใช้ของท่านเศรษฐี ได้ยินคำพูดนั้น จึงเอาหนูตายนั้นไปขายที่ตลาด เพื่อประโยชน์แก่แมว ได้ทรัพย์กากณิกหนึ่ง เอาทรัพย์ที่ได้นั้นไปซื้อน้ำอ้อย ขายแก่พวกช่างจัดดอกไม้ พวกช่างจัดดอกไม้ได้ให้ดอกไม้แก่เขาคนละกำ เขาจึงนำดอกไม้นั้นไปขาย ซื้อน้ำอ้อยไปขายแก่พวกช่างจัดดอกไม้อีก โดยวิธีนี้เขาได้ทรัพย์มากขึ้น ในวันหนึ่งมีลมแรงและฝนตก กิ่งไม้แห้งและใบแก่ในราชอุทยานได้ร่วงหล่นเพราะลมแรง คนเฝ้าราชอุทยานไม่อาจจะขนทิ้งได้ เขาจึงขออนุญาตคนเฝ้าราชอุทยาน ชวนเด็กให้ช่วยขนออกไปไว้ที่ประตูราชอุทยาน นำไปขายให้ช่างหลวงสำหรับใช้เผาภาชนะดิน เขาได้ทรัพย์เพิ่มขึ้นอีก ต่อจากนั้นเขาได้ทำความสนิทสนมกับคนขนหญ้า พวกคนขนหญ้าได้ให้หญ้าแก่เขา ๕๐๐ ฟ่อน เขาจึงขายหญ้าให้แก่พวกพ่อค้าม้า เขารวบรวมทรัพย์ได้มากขึ้น จนถึงมีทรัพย์ได้หนึ่งแสนกษาปนะ ฝ่ายท่านเศรษฐีเห็นความพยายามของเขา จึงยกธิดาของตนให้เป็นภริยา บุรุษรับใช้จึงได้เป็นเศรษฐี เรื่องนี้ แม้จะเป็นนิทานชาดกแต่ก็แฝงคติ แสดงให้เห็นว่า บุคคลผู้ขยันหมั่นเพียร ทำการงานเหมาะแก่กาลเวลา ย่อมได้ทรัพย์ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกย่องบุคคลเห็นปานนี้ว่า *“บุคคลผู้มีปัญญาคาดเห็นเหตุผลประจักษ์ ย่อมยังตนให้ตั้งขึ้นได้ด้วยทุนทรัพย์แม้น้อย ดุจชนผู้ก่อไฟกองเล็กให้เป็นกองโตขึ้นได้ฉะนั้น”* นี้เป็นตัวอย่างของผู้ปฏิบัติสมกาลเทศะ อย่างแท้จริง

ส่วนผู้ไม่เห็นความสำคัญของกาลเวลา ซึ่งโบราณถือว่าเป็นเงินเป็นทอง ชอบปล่อยให้เวลาผ่านพ้นไปด้วยกิจการไม่เป็นคุณประโยชน์ เช่น ใช้เวลาไปผ่านไปด้วยการเล่นการพนันบ้าง ผ่านได้ด้วยอบายมุขอย่างอื่นบ้าง หรือให้ผ่านไปด้วยความทะนงชอบโอ้เอ้ล่าช้า ไม่ตรงตามเวลานัดหมาย ให้หมู่พวกพลอยเสียเวลารอคอยบ้าง ล้วนเป็นการทำลายผลาญประโยชน์ของตนเอง ยิ่งเวลาไม่ได้ผ่านไปเปล่ายังนำชีวิตของแต่ละบุคคลให้ล่วงเลยผ่านพ้นไปด้วย ดังที่ท่านกล่าวว่า กาลเวลาย่อมกินสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเอง จึงควรที่จะได้ประกอบกิจกรรมที่เป็นคุณแก่ชีวิตตนเอง ให้สมกับเวลาที่ผ่านไป ตามนัยพระพุทธภาษิตที่ตรัสสอนให้ภิกษุพิจารณาเนือง ๆ ว่า วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงเห็นความสำคัญของเวลา ดังที่กำหนดเป็นพระวินัยไว้หลายสิกขาบท เช่นจะรับ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

กุลบุตรให้อุปสมบท ต้องมีอายุ ๒๐ ปี เก็บจีวรที่เหลือเฟือไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน เก็บเภสัช มีน้ำมัน น้ำผึ้ง ได้ไม่เกิน ๗ วัน เที่ยงวันแล้วฉันอาหารไม่ได้ และกำหนดวันประชุมฟังธรรมทุก ๗ วัน และฟังปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน กำหนดวันเข้าพรรษา ออกพรรษา กำหนดวันถวายผ้ากฐิน เป็นต้น

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เหมาะกาลเทศะ สมหน้าที่พระมหากษัตริย์อย่างเคร่งครัดไม่บกพร่อง เช่น การเสด็จพระราชดำเนินตรงเวลาตามหมายกำหนดการทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามกำหนดเวลา ดังในฤดูกาลกฐิน การเปลี่ยงเครื่องทรงพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรตามฤดูกาล ทรงสักการะพระสยามเทวาธิราช ทรงถวายสักการะอนุสาวรีย์ต่าง ๆ และเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรผู้ถึงคราวตกทุกข์ได้ยาก ตามเหตุการณ์ สถานที่ นับว่าได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจเหมาะแก่**กาลเวลา** ไม่ทรงทอดทิ้งเวลาให้ผ่านไปเปล่าจากประโยชน์ นับเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๒**

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ได้ทรงสถาปนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณสมบัติอำนวยคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ กับทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์พระสงฆ์ผู้บริหารการพระศาสนาอีกจำนวนหนึ่ง นับว่าทรงปฏิบัติหน้าที่แห่งพระองค์ผู้เอกอัครศาสนูปถัมภก อันเหมาะสมกับกาลสมัย เพราะพระพุทธศาสนา เป็นหลักใจที่ควรยึดถือของพุทธศาสนิกชนตลอดไป พระราชกรณียกิจส่วนนี้ เป็นที่ชื่นชมโสมนัสแซ่ซ้องของพุทธศาสนิกชนมิเสื่อมคลาย

อนึ่ง พระราชกรณียกิจที่ควรเทิดทูนพระบารมีธรรมอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ทรงสนับสนุนให้ราษฎรทุกหมู่เหล่า จะหนุ่มสาวแก่เฒ่าชายหญิงก็ตาม ให้เข้ารับอบรมร่วมกินอยู่หลับนอนด้วยกัน เพื่อให้เกิดสามัคคีกลมเกลียวต่อกันและกัน รู้จักเสียสละประโยชน์สุขของตนเพื่อหมู่คณะ คอยช่วยเหลืออนุเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก รู้จักร่วมใจปกครองถิ่นที่อยู่ของตนให้บังเกิดความสงบสุข เรียกว่าลูกเสือชาวบ้าน ด้วยวิธีพระราชทานผ้าพันคอประจำบุคคลและธงประจำรุ่นเป็นเครื่องหมาย พระราชทานความสนิทสนมเป็นกันเองอย่างใกล้ชิด สามารถเพ็ดทูลเรื่องราวของตนถวายทุกอย่างได้ เหมือนประทับอยู่ท่ามกลางดวงใจของลูกเสือชาวบ้านทุกคน นับเป็นพระบารมีธรรมปกแผ่ความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยพระเมตตาธรรม อันเหมาะสมกาลสมัยของประเทศชาติ พระราชจรรยาที่ทรงบำเพ็ญดังถวายเพียงส่วนน้อยนี้ นับเป็นส่วนรัฏฐาภิปาลโนบาย พระราชทานเพื่อความสนิทสนม ให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ทวยราษฎร เมื่อประชาชนสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยเมตตาอารีอนุเคราะห์สงเคราะห์ จากพระมหากรุณาธิคุณเห็นปานนี้ ย่อมแซ่ซ้องถวายพระพรชัยมงคล ให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน พระราชกรณียกิจบางประการนี้นับเป็นส่วน**รัฏฐาภิปาลโนบาย**อีกประการหนึ่ง จัดเป็น**มงคลวิเสสข้อที่ ๓** ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันพระคุณพิเศษนั้น ๆ มีพระเมตตาธรรม กาลัญญุตาธรรม ประดับแล้ว ย่อมทรงพระเจริญด้วยราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล นำประชาชนและประเทศชาติ ให้ลุถึงความเกษมสุขสวัสดี ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหาร โดยแท้จริง

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ดังนี้ว่า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรานี้ จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐ ให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส

ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิดถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกล จากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐบาล ตลอดพสกนิกร ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนุญผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนา ด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัย อภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้ มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ ครบ ๔๙ พรรษา จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุ-ขัชโภชนาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิสพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหาร ตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า**มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญ จะพึงเกิดมีแด่ สมเด็จบรมบพิตรพระราช-

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมภารเจ้า แต่นั้น ทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้ว ให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรม พระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในพระพุทธศกนี้ (๒๕๑๙) ได้เลือกสรรหลักธรรมซึ่งมีชื่อว่า **เวสารัชชกรณธรรม** มาถวายวิสัชนาประดับพระปัญญาบารมี

เวสารัชชกรณธรรม คือ ธรรมะทำความกล้าหาญ ประกอบด้วยคุณธรรม ๕ อย่าง คือ *สัทธา* เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ๑ *ศีล* รักษากายวาจาให้เรียบร้อย ๑ *พาหุสัจจะ* ความเป็นผู้ศึกษามาก ๑ *วิริยารัมภะ* ปรารภความเพียร ๑ *ปัญญา* ความรอบรู้สิ่งที่ควรรู้ ๑ คุณธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นการแสดงถึงความประพฤติของบุคคลว่ามีลักษณาการอย่างไร คือเมื่อประพฤติตามหลักความเชื่อถือ ก็เรียกเป็นหัวข้อลักษณะว่า **สัทธา** ประพฤติตามหลักการรักษากายวาจา ก็เรียกเป็นหัวข้อลักษณะว่า **ศีล** ประพฤติตามหลักการศึกษาก็เรียกเป็นหัวข้อลักษณะว่า **พาหุสัจจะ** ประพฤติตามหลักความเพียร ก็เรียกเป็นหัวข้อลักษณะว่า **วิริยะ** ประพฤติตามหลักความรอบรู้ ก็เรียกเป็นหัวข้อลักษณะว่า **ปัญญา** ธรรมะ

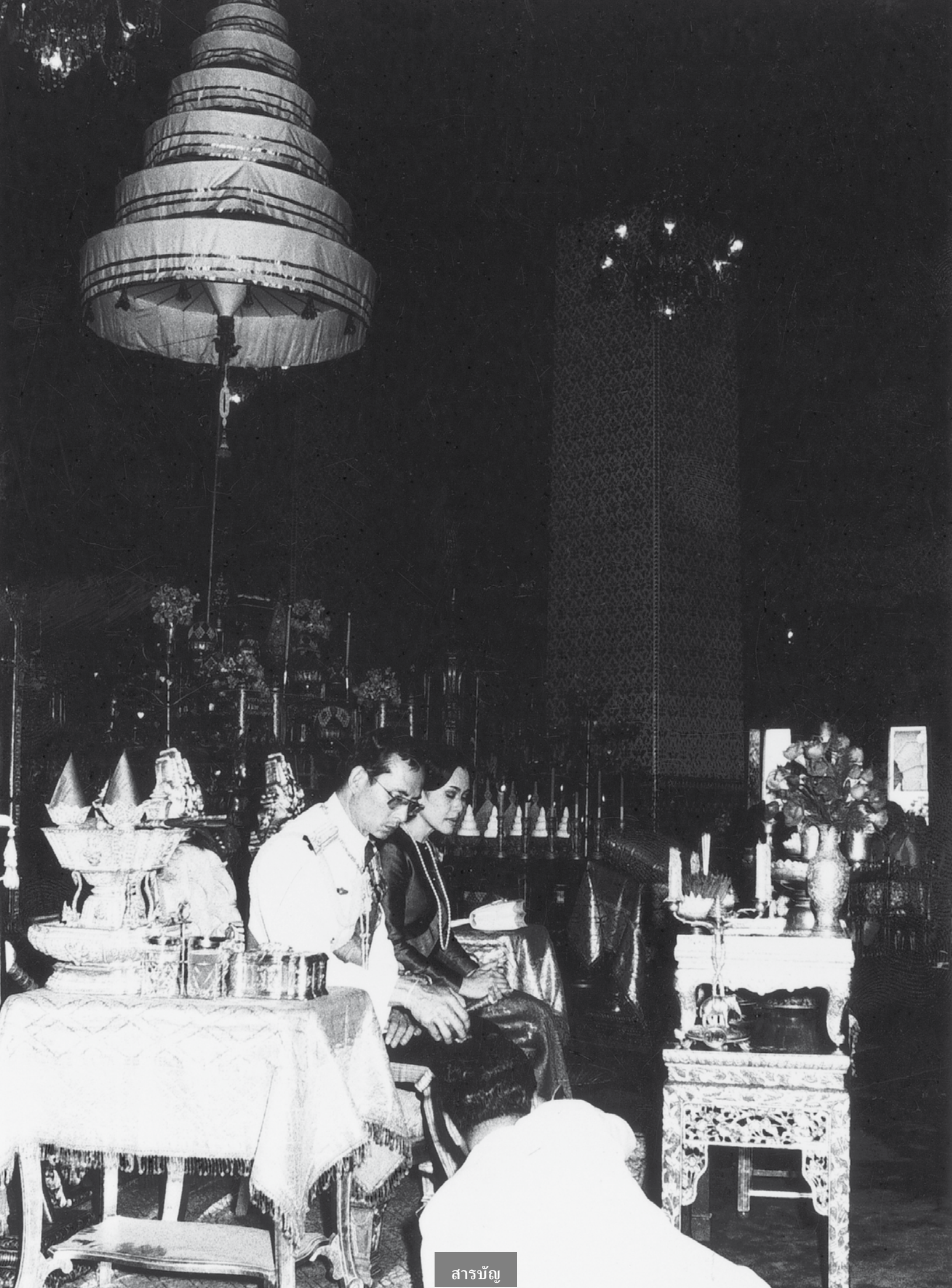
ทำความกล้าหาญ เรียกตามสำนวนบาลีว่า **เวสารัชชกรณธรรม**นี้ ต้องประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๕ ร่วมกันเป็นธรรมสามัคคี จึงจะสามารถสนับสนุนให้ผู้ประพฤติปฏิบัติได้เกิดความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เหมือนเภสัชต่างขนาน ย่อมมีสมุนไพรตัวยาเข้าผสมตามจำนวน จึงสามารถแก้โรคลมโรคไข้ เป็นต้นได้ ฉะนั้น

ธรรมะที่ได้ชื่อว่า ทำความกล้าหาญ มีสัทธาเป็นต้นนี้ เป็นคุณลักษณะเพื่อให้บุคคลมีน้ำใจเข้มแข็งกล้าหาญ ในการประพฤติความดีงามตลอดกายวาจาใจ ทั้งส่วนตนและผู้อื่นโดยส่วนเดียว กล้าละความชั่ว ประพฤติความดี ในที่ทุกสถาน ตลอดกาลทุกเมื่อ มิใช่กล้าหาญในการทำบาปความชั่วเสียหาย ปรับปรุงอัธยาศัยให้มากด้วยทุจริตผิดศีลธรรม ความกล้าหาญนั้นต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ คือ **วีโร** แกล้วกล้า **อุฏฺฐานำ** ลุกขึ้นทำกิจการไม่นิ่งเฉย **อุสฺสาโห** อาจหาญ อดทน **ธิติ** มั่นคง **อฏฺฐิติ** ไม่หยุดหย่อน **อปฺปฏิวาณี** ไม่ถอยหลัง **ปธานำ** แน่วแน่ **ปคฺคโห** ประคองใจไว้อยู่ เมื่ออบรมคุณลักษณะเหล่านี้บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นเหตุให้ขวนขวาย เรียก**วายามะ** ที่เป็นเหตุบากบั่น ก้าวไปข้างหน้า เรียก**ปรักกมะ** ที่ท่านยกย่องความแกล้วกล้าว่าเป็น**อิทธิบาท** ก็เพราะเป็นเหตุให้สำเร็จความปรารถนาบ้าง ว่าเป็น**พละ** เพราะเป็นกำลังในการประกอบกิจการงานบ้าง ว่าเป็น**มรรค** เพราะเป็นธรรมดุจหนทางบ้าง ว่าเป็นบารมีเพราะเป็นเหตุให้บรรลุถึงฝั่งแห่งความสำเร็จบ้าง ว่าเป็น**นาถกรณธรรม** เพราะเป็นธรรมที่พึ่งพำนักให้บุคคลตั้งตนได้ในโลกบ้าง

(คุณลักษณ์ต่างชื่อเหล่านี้ ล้วนเป็นอาการแสดงออกมาให้ปรากฏของ**เวสารัชช** คือความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวตามกิริยาการที่ปฏิบัติ เหมือนพิจารณาองค์พระปฏิมาด้วยสายตาทั้งด้านซ้ายขวาหน้าหลังล่างบน ย่อมเห็นลักษณะแตกต่างกันคนละลักษณะ แต่ลักษณะ ๆ ก็รวมเป็นองค์พระปฏิมาองค์เดียวกันนั่นเอง ฉะนั้น)

คุณธรรม คือ สัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยะ ปัญญา แต่ละลักษณะ ก็เป็นคุณธรรมสำคัญเฉพาะตนอยู่แล้ว ที่เมื่อรวมเป็นธรรมสามัคคี เป็นเหตุเบื้องต้น จึงจะบันดาลให้กิจการที่ต้องประสงค์สำเร็จสมปรารถนาได้ พึงเห็นอย่างการบริโภคอาหาร ก็เพื่อให้เกิดกำลังกายเข้มแข็ง แต่อาหารยังมิใช่ตัวกำลัง เป็นเพียงเหตุนำกำลังมาภายหลังเท่านั้น ฉันใด สัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยะ ปัญญา แต่ละข้อล้วนเป็นธรรมะ นำความกล้าหาญด้วยการรวมเป็นธรรมสามัคคีเมื่อใด จึงจะเกิดคุณคือความกล้าหาญเมื่อนั้น ฉันนั้น

ทุกกิจการที่ประสงค์กระทำ เมื่อเริ่มต้นตามลักษณะสัทธา มีความเชื่อถือและเชื่อใจว่า เป็นการสมจริงตามเหตุและผล ตนก็สามารถกระทำได้โดยอาศัยภูมิรู้ที่เคยศึกษาเล่าเรียนมา ทั้งใช้สติปัญญาสอบสวนใคร่ครวญเหตุผลแน่ชัดแล้ว จึงลงมือกระทำ ด้วยความขยันหมั่นเพียรไม่ท้อถอย เป็นการรวมพลังทั้งความรู้สึกนึกคิด สอบสวนเหตุผล ตลอดจนถึงส่วนกายวาจา แม้กิจการนั้น ๆ จะยังไม่เคยปรากฏมาก่อนก็ตาม แต่อาศัยความเด็ดขาดเชื่อชัดตามเหตุและผล ตัดความลังเลสงสัยเสียได้นำให้เกิดองอาจกล้าหาญ ฝ่าฝันอุปสรรคผ่านพ้นไป ก็ย่อมบรรลุผลสำเร็จสมประสงค์ได้ตามปรารถนา

สารบัญ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ตรัสถึงความกล้าหาญไว้อย่างน่าสนใจว่า

“คนที่ตั้งใจทำหน้าที่ของตนเพื่อให้สำเร็จ ไม่คิดเห็นแก่ชีวิตและร่างกาย ไม่พรั่นพรึงต่อความลำบาก ไม่หวาดหวั่นต่อภัยอันตราย ขอแต่ให้ผลที่ตนมุ่งหมายสำเร็จ คนเช่นนี้แลจัดว่าเป็นคนกล้าหาญ มีทั่วไปในคนทุกหมู่เหล่า ความกล้าหาญจะเกิดขึ้น เพราะคำนึงถูกทาง และมีที่มุ่ง ฯลฯ”

คนเราจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่มีที่มุ่งหมาย ก็จักว้าเหว่ เช่นกับกองทหารไม่มีธงประจำสำหรับจูงใจทหาร จะออกรบ รู้สึกว่าไม่มีหัวหน้า จักไม่ได้ความอุ่นใจ เมื่อมุ่งอยู่ที่พระมหากษัตริย์เป็นจอมทัพและเป็นจอมประชาชน เหมือนศีรษะแห่งร่างกาย ก็จะได้ความอุ่นใจ

ความกล้าหาญ ต้องมีความอาจหาญเป็นคู่กัน จึงจะยังผลที่มุ่งหมายให้สำเร็จความบากบั่นแต่จะให้สำเร็จ ไม่ย่อท้อถอยหลัง จัดเป็นความอาจหาญ มีสุภาษิตในพระพุทธศาสนาอยู่ข้อหนึ่งว่า

“ผลอันใดอันจะพึงได้พึงถึงด้วยเรี่ยวแรง ด้วยความกล้าหาญ ด้วยความบากบั่นของลูกผู้ชาย ยังไม่ได้บรรลุผลนั้นแล้ว จักคลายความเพียรเสียเป็นอันไม่มี นี้เป็นตัวอย่างความอาจหาญ” ดังนี้

พระดำรัสนี้ สมกับภาษิตของพระมหาชนกบรมโพธิสัตว์ ขณะกำลังว่ายน้ำในมหาสมุทรที่มองไม่เห็นฝั่ง ตรัสบอกนางมณีเมขลาเทพธิดาผู้มาช่วยเหลือว่า

“เราจะพยายามให้เต็มความสามารถ เต็มกำลังของเรา เราจะทำความเพียรของบุรุษ เพื่อให้ถึงฝั่งมหาสมุทรให้จงได้”

เมื่อมีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เพราะสัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ ปัญญา เป็นธรรมสมังคี รวมคุณธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ มั่นคง แน่วแน่ จึงแปรอารมณ์ให้เกิดเป็นความองอาจกล้าหาญ ฮึกเหิม บากบั่น ต่อสู้อุปสรรคศัตรูจนเต็มสติกำลัง โดยไม่เสียพลัง เพราะความสงสัยลังเลย่อท้อมาตัดรอน จึงสามารถทำหน้าที่ได้เต็มกำลังแห่งความกล้าหาญ ไม่ห่วงหน้ากังวลหลัง แม้ชีวิตร่างกาย มุ่งแต่จะให้สำเร็จกิจตามหน้าที่โดยส่วนเดียว ดังเรื่องในมหานิบาตชาดก ใจความว่า มีนายบ้านผู้เข้มแข็ง ตั้งบ้านเรือนอยู่ปากดงแห่งหนึ่ง พร้อมกับบริวาร ๕๐๐ คนในตำบลนี้ มีหน้าที่รับจ้างนำคนทั้งหลายส่งให้พ้นข้ามดงอยู่มาวันหนึ่ง มีพ่อค้าเกวียน ๕๐๐ คน ขับเกวียนมาถึงตำบลนั้นแล้ว ให้ค่าจ้างพันหนึ่งแก่นายบ้าน ขอให้จัดการส่งพวกตนให้ข้ามพ้นไปจากดง นายบ้านรับค่าจ้างแล้ว ก็นำพวกพ่อค้าเกวียนผ่านดงไป พอไปถึงกลางดง ก็ได้พบโจร ๕๐๐ คุมพวกยกออกมาจากที่ซ่อนในป่า เพื่อจะปล้นพวกพ่อค้าเกวียนนั้น พ่อค้าเกวียนต่างพากันตกใจกลัวหมอบซุกซ่อนอยู่ในป่าเสียสิ้น เหลือแต่นายบ้านคนเดียว นายบ้านนั้นจึงแสดงอาการลวงโจรให้เข้าใจผิดว่า ตนมีพรรคพวกอยู่เป็นอันมาก จนพวกโจรสะดุ้งตกใจกลัวหนีไป จึงนำพวกพ่อค้าเกวียนออกเดินทางต่อไป จนกระทั่งข้ามพ้นดง เมื่อข้ามพ้นดงไปแล้ว พ่อค้าเกวียนจึง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

ถามว่า เมื่อท่านเห็นพวกโจรยิงธนู และถือดาบคมกล้าตรูกันเข้ามา เหตุไรท่านจึงไม่มีความสะดุ้งหวาดเสียว นายบ้านตอบว่า เมื่อเราเห็นพวกโจรกระทำอย่างนั้น เรายิ่งมีความโสมนัสปรีดา เพราะเราได้สละชีวิตไว้แล้วแต่ต้น เมื่อเรามีความโสมนัสปรีดา เราก็ครอบงำย่ำยีศัตรูได้ เพราะฉะนั้นบุคคลควรทำความกล้าหาญในเวลาที่ควรกล้าหาญ ดังนี้

ตามนัยความประพฤติของนายบ้านนี้ แสดงให้เห็นว่า ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว เพราะความเชื่อมั่นในหน้าที่ นำให้มีสติสัมปชัญญะเกิดความระมัดระวังรอบคอบ หาทางเพื่อปราบศัตรู ด้วยอาศัยการศึกษาฝึกฝนมาเป็นกำลัง จนสามารถปฏิบัติหน้าที่สำเร็จอย่างงดงาม

เมื่อกล่าวตามหลักปฏิบัติ *สัทธา* ความเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ จะเป็นธรรมะทำความกล้าหาญได้ ต้องมี ศีล พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ ปัญญา เข้าร่วมเป็นสามัคคีธรรม *ศีล* รักษากายวาจาให้เรียบร้อย จะเป็นเวสารัชชกรณธรรมได้ ต้องมีสัทธา พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ ปัญญา เข้าร่วมเป็นสามัคคีธรรม *พาหุสัจจะ* ความเป็นผู้ศึกษามาก จะเป็นเวสารัชชกรณธรรมได้ ต้องมี สัทธา ศีล วิริยารัมภะ ปัญญา เข้าร่วมเป็นสามัคคีธรรม *วิริยารัมภะ* ปรารภความเพียร จะเป็นเวสารัชชกรณธรรมได้ ต้องมีสัทธา ศีล พาหุสัจจะ ปัญญา เข้าร่วมเป็นสามัคคีธรรม *ปัญญา* รอบรู้สิ่งที่ควรรู้ จะเป็นเวสารัชชกรณธรรมได้ ต้องมี สัทธา ศีล พาหุสัจจะ วิริยารัมภะ เข้าร่วมเป็นสามัคคีธรรม คุณธรรมทั้ง ๕ นี้ เมื่อร่วมประชุมเป็นธรรมสมังคีสมบูรณ์แล้ว จึงนำให้เกิดความกล้าหาญ เด็ดขาด ไม่นึกเสียดายอาลัย แม้ชีวิตก็สละได้ ทำนองเดียวกัน เช่น รถ เรือ ต้องประกอบด้วยอุปกรณ์หลายอย่างประกอบกัน จึงปรากฏเป็นรถเรือฉะนั้น

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงอบรมพระองค์อยู่ในทศพิธราชธรรม เป็นอาภรณ์คุณสมบัติสม่ำเสมออยู่แล้ว และที่ทรงสามารถอำนวยสุขประโยชน์สถาพรแก่อาณาประชาราษฎรได้ตามหลักทศพิธราชธรรม จนเหมือนต้นไม้ใหญ่ มีรากหยั่งลงมั่นในพสุธา ตั้งลำต้นแตกสาขาผลิใบเผล็ดผลย่อมเป็นที่พึ่งของฝูงวิหคในอรัญ ต่างพากันเข้าอาศัย ใครต้องการร่มเงาก็เข้าจับ ต้องการผลก็บริโภค ฉะนั้น เพราะพระมหาบารมีธรรมแห่งเวสารัชชะ สนับสนุนเป็นกำลังสำคัญ ด้วยทรงใช้พระปัญญาปรีชาใคร่ครวญพระราชกรณียกิจนั้น ๆ จนถ่องแท้ หมดข้อระแวงสงสัย จนปลงพระทัยเชื่อชัดตามหลักเหตุผลโดยเทียบเคียงจากการศึกษาวิชาการแล้วทรงประกอบความขยันหมั่นเพียร ด้วยความสำรวมระวังสืบไป จึงปรากฏผลงานที่เป็นคุณประโยชน์ในด้านการทำมาหาเลี้ยงชีพของราษฎรเป็นผลดีอย่างยิ่ง เช่นทรงเริ่มกำหนดโครงการพัฒนาที่ดิน ซึ่งนับเป็นโครงการที่มีประโยชน์มหาศาล ได้ทรงเริ่มเป็นแห่งแรกที่บริเวณหุบกะพง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ที่ดอนขุนห้วย ที่ตำบลหนองพลับ ที่หมู่บ้านทุ่งลุยลาย นอกจากนี้ยังมีโครงการที่พระราชทานพระราชดำริและข้อแนะนำให้จัดทำขึ้นอีกหลายโครงการ เช่น โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา โครงการขุดคลองระบายน้ำ โครงการฝนเทียม โครงการปลูกป่า และโครงการบริการสังคม โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ประเภทต่าง ๆ นี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของพระราชจริยานุวัตรและพระราชภารกิจซึ่งมีอยู่นานัปการ จนผู้สื่อข่าวต่างประเทศเคยเขียนสดุดีไว้ว่า

“ในบรรดากษัตริย์ของประเทศต่าง ๆ ในโลก ไม่มีพระองค์ใดที่ทรงทำงานหนักเท่าพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์นี้”

ในฝ่าย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** เฉพาะกาลปัจจุบันได้ทรงสนับสนุนการก่อตั้งลูกเสือชาวบ้าน เพื่อให้ราษฎรรู้จักรักษาเกียรติของตน ด้วยคำปฏิญาณว่า จะจงรักภักดี ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จะช่วยเหลือผู้อื่นทุกเมื่อ จะปฏิบัติตามกฎของลูกเสือ และมีพระบรมราโชบาย ให้กิจการลูกเสือชาวบ้านเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ให้ลูกเสือชาวบ้านเป็นผู้นำในการพัฒนาตัวเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาท้องถิ่น ให้ลูกเสือชาวบ้านเป็นผู้นำในการใช้ของไทย และบริโภคอาหารที่ผลิตขึ้นในประเทศ และให้ลูกเสือชาวบ้านเป็นผู้นำในการฟื้นฟูและรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีของแต่ละท้องถิ่นของตนไว้ เป็นต้น

นอกจากพระราชกรณียกิจอันเกี่ยวด้วยอาชีพ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ทางกาย ก็ยังทรงเจียดเวลาเพื่อพระราชทานอุปกรณ์ทางใจ ด้วยพระราชนิพนธ์บทเพลงปลุกใจ เช่น เพลงความฝันอันสูงสุด เพลงเราสู้ เหล่านี้ ล้วนเป็นมิ่งขวัญปลุกใจชาวไทย ให้ตื่นทะนงต่อความเป็นคนไทยทั้งชาติ อย่างสมกาลเทศะอย่างยิ่ง

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙ เวลา ๑๘.๐๐ น. เป็นต้นไป ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ได้เปลี่ยนระบอบการปกครองโดยคณะปฏิรูปการปกครองอีกยุคหนึ่ง เพื่อแก้ไขสถานการณ์อันเลวร้ายที่บุคคลบางกลุ่มได้กระทำการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ อันเป็นการเหยียบย่ำจิตใจของคนไทยทั้งชาติ โดยเจตจำนงทำลายสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ดำเนินการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี เป็นต้น เพื่อบริหารประเทศชาติให้สงบราบคาบเป็นสันติสุข

และในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมณศักดิ์ถวายแก่พระเถระผู้เอาภารธุระพระศาสนา ชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ ถึง ๒ รูป นับเป็นการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา สมหน้าที่องค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์อีกประการหนึ่ง

พระมหากรุณาธิคุณเพียงส่วนน้อยทั้งฝ่ายราชอาณาจักรและศาสนจักรที่นำมาถวายเฉลิมพระราชอัธยาศัยเป็นพระมงคลวิเสส ในอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ล้วนสำเร็จบริบูรณ์มาจากพระราชอัธยาศัยที่ทรงอบรมมั่นคงอยู่ในคุณธรรม คือ **สัทธา** เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ **ศีล** รักษากายวาจาเรียบร้อย **พาหุสัจจะ** ศึกษาเล่าเรียนมาก **วิริยารัมภะ** มีความขยันหมั่นเพียร **ปัญญา** ฉลาดรู้ถึงสิ่งชั่วสิ่งดี เมื่อประมวลคุณธรรมอันเป็น**มงคลวิเสส**เหล่านี้ เป็นธรรมสมังคี จึงอำนวยให้ทรงกล้าหาญ บากบั่นเอาชนะอุปสรรคทั้งหลาย ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจตามทศพิธราชธรรม เป็นต้น ให้สำเร็จด้วยดีทุกประการ ตามนัยที่รับพระราชทานถวายวิสัชนามาด้วยประการฉะนี้

ในลำดับนี้ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ มีสมเด็จพระราชาคณะเป็นประธาน ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลการนี้ จะได้มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลอันสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

รตนตฺตยานุภาเวน รตนตฺตยเตชสา
ทุกฺขโรคภยา เวรา โสกา สตฺตุ จุปทฺทวา
อเนกา อนฺตรายาปิ วินสฺสนฺตุ อเสสโต

ด้วยเดชานุภาพแห่งพระศรีรัตนตรัย ขอทุกข์โศกโรคภัย การปองร้าย ความขัดข้องจากศัตรูทั้งหลาย ตลอดอันตรายทั้งหมดสิ้น จงเสื่อมสูญโดยสิ้นเชิง

ชยสิทฺธิ ธนำ ลาภำ โสตฺถิ ภาคฺยำ สุขำ พลำ
สิริ อายุ จ วณฺโณ จ โภคำ วุฑฺฒิ จ ยสวา
สตวสฺสา จ อายู จ ชีวสิทฺธี ภวนฺตุ เต.

ความสำเร็จด้วยชัย ทรัพย์ ลาภ สวัสดี สุขกายใจ กำลัง มิ่งขวัญ อายุ ผิวพรรณ เจริญด้วยโภคทรัพย์และยศ มีพระชนมายุเกินร้อยปี มีความสำเร็จในชีวิต จงเจริญแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล ตั้งต้นแต่พระราชนิเวศน์ตลอดเขตรัชสีมา ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงบูชาแล้ว ด้วยธรรมพลีและอามิสพลี จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้ากับทั้งรัฐมณฑล ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียกถา-มังคลานุโมทนาด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕๐ พรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๐

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคมในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระมหาสังข์แก่
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ในพระราชพิธีสถาปนาพระอิสริยศักดิ์ วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจิมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระสุพรรณบัฏแก่
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พระบรมฉายาลักษณ์
ทรงฉาย ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

สารบัญ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงฉายพระฉายาลักษณ์ ณ ท้องพระโรงหน้าพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน
ภายหลังพระราชพิธีสถาปนาพระอิสริยศักดิ์

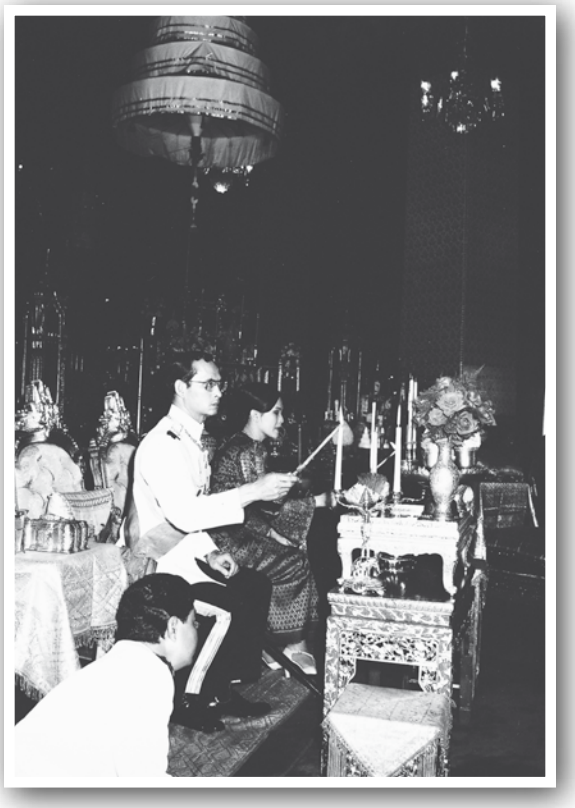
พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๒๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

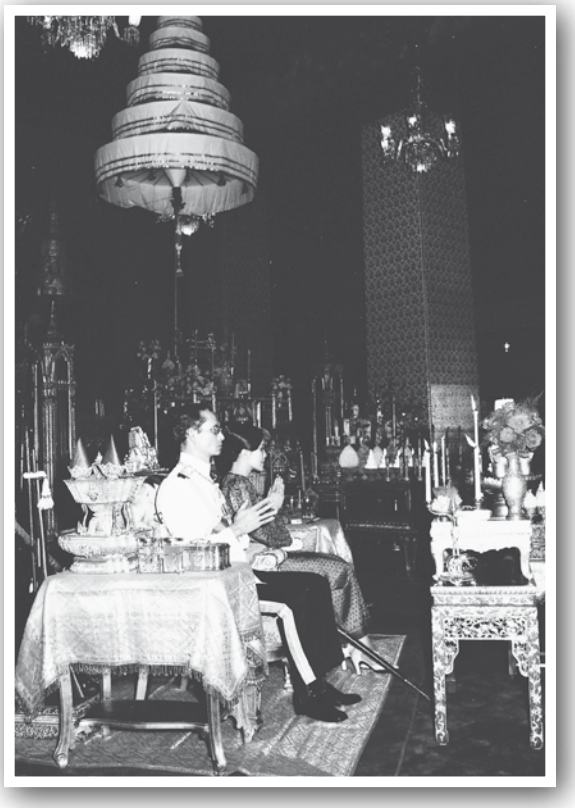
อิทาเนว ปวกฺขามิ ตํ ตํ วิเสสมงฺคลํ
วุจฺจมานํ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัย อภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้ มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ ครบ ๕๐ พรรษา จัดเป็นมหาศุภอุดมมงคล จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุขัชโภชนาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาทิสพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหารตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า**มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี เมื่อได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

กำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญจะพึงเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า แต่นั้น ทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ฯ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรม พระราชสิริสวัสดิ์-พิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๒๐) ได้เลือกสรรหลักธรรมถวายวิสัชนา ๒ ประการ คือ **เมตตาปุเรจาริกตา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย

เจตนาคิดสนิทสนมด้วยความรักใคร่ แผ่ไมตรีจิต คือมุ่งให้ผู้อื่นและตนเป็นสุข ชื่อว่า**เมตตา** เป็นเครื่องป้องกันและกำจัดพยาบาทความมุ่งร้าย คุณธรรมข้อนี้จักเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยพิจารณาถึงตนก่อนว่า ปกติวิสัยของสัตว์บุคคล ชั้นต้นก็ต้องคิดเห็นแก่ตนเป็นที่ตั้ง มีความหวังจะบำรุงเฉพาะตน พอใจ

อย่างให้ได้สุขกายสุขจิต ไม่ชอบความทุกข์เดือดร้อน ถึงบุคคลอื่นก็ปรารถนาสุข เกลียดทุกข์เดือดร้อน ไม่ปรารถนาให้บังเกิดแก่ตนเช่นเดียวกัน เมื่อความจริงเป็นเช่นนี้มีอยู่ ไม่ควรจะฝืนความรู้สึกของตน ด้วยจงใจเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความลำบากเดือดร้อน เมื่อตนประพฤติในทางเบียดเบียนเขาเช่นนี้ ชื่อว่าปลูกความไม่พอใจ เท่ากับหว่านพืชแห่งความเบียดเบียนก่อเวรก่อภัยไว้ เมื่อหว่านพืชแห่งความเดือดร้อนเช่นนั้นไว้แล้ว ต่อไปก็จักได้รับกรรมที่ตนได้ก่อขึ้น เพราะหว่านพืชเช่นใดก็ต้องได้รับผลเช่นนั้น ทำให้ผู้อื่นเกลียดชัง คอยประทุษร้ายด้วยอุบายวิธีต่าง ๆ เมื่อตนได้รับผลร้ายเช่นนั้นแล้ว ก็มักคิดแก้แค้นต่อไปอีก ต่างฝ่ายต่างมุ่งร้ายทำลายกัน เวรภัยศัตรูก็พัวพันมากขึ้น ไม่มีเวลาสิ้นสุดลงได้

อันคุณ คือ เมตตานี้ ควรเจริญอบรมให้มากในอัธยาศัยทั่วกัน เพราะล้วนเป็นคุณพึงปรารถนาด้วยกันทั้งนั้น ไม่ต้องเลือกกาลสถานที่ อิริยาบถ ในบ้าน ในป่า ยืน เดิน นั่ง นอน ย่อมเจริญอบรมได้ทุกขณะจนตลอดชีวิต ถ้าบุคคลขาดเมตตาจิตต่อกันแล้ว ต่างก็จะประพฤติความโหดร้ายทารุณเข้าหากัน ผู้ที่มีกำลังมากก็จะข่มเหงผู้มีกำลังน้อย ทำให้เกิดความทุกข์ยากเดือดร้อนระแวงภัยในกันและกัน บุคคลผู้มีเมตตาในชนอื่นเพียงใด ก็ย่อมได้รับเมตตาตอบจากบุคคลอื่นเพียงนั้น ดังพระพุทธภาษิตใน **สาราณิยธรรมสูตร** ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ประกอบด้วยเมตตา อันภิกษุในพระพุทธศาสนานี้มาตั้งไว้เฉพาะในกันและกัน ข้อนี้เป็นธรรมะ เป็นที่ตั้ง ยึดกันและกันให้ระลึกถึงกัน เป็นธรรมะทำความรักใคร่เคารพนับถือกันและกัน ไม่วิวาทกัน เป็นไปเพื่อพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” ดังนี้

และอีกแห่งหนึ่งตรัสว่า

“ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีจิตประกอบพร้อมด้วยเมตตา แผ่ไปตลอด ๔ ทิศ แก่สัตว์ทั่วทั้งโลกที่มีอยู่ทั้งหมด ทั้งทิศเบื้องบน เบื้องต่ำ และเบื้องขวาง ด้วยเมตตาจิตอันกว้างใหญ่ ย่อมหาเวรหาความเบียดเบียนกันมิได้” ดังนี้

บุคคลทั้งหลายผู้ร่วมเป็นหมู่คณะ ควรเล็งเห็นความปรารถนาของสัตว์บุคคลว่ามีคติเป็นอันเดียวกัน คือรักสุข เกลียดทุกข์เช่นกัน จึงควรแสดงเมตตาจิตต่อกัน มองกันด้วยสายตาแห่งความเป็นมิตร เมื่อตนได้รับความสุข ก็ควรเผื่อแผ่อนุเคราะห์ความสุขเช่นนั้น ถึงเขาบ้าง ไม่ควรกีดกันหวงไว้เฉพาะตน ซึ่งแสดงถึงความเป็นคนใจกว้างขวาง เพราะเมตตานั้นเป็นเหมือนน้ำเย็นชุ่มชื่นเบิกบาน อย่างลักษณะของน้ำเหมาะสำหรับที่จะดับสิ่งร้อน กล่าวคือ โกรธเกลียดอาฆาตพยาบาท ริษยาจองเวร ร้อนกับเย็นเป็นของสำหรับแก้กัน ผู้มีเมตตาจิตประจำอัธยาศัยมั่นคง ย่อมไม่มีใครทำร้ายหรือคิดร้าย จะมีแต่ความรักใคร่เคารพนับถือเป็นสามัคคีธรรม หากใครลอบคิดลอบกระทำร้ายก็ต้องแพ้ภัยไปเอง เพราะเมตตาจิตจะคอยดับความคิดร้ายเสียเสมอ

การแผ่เมตตาคือการแสดงไมตรีต่อกันและกันนั้น มี ๒ สถาน คือแผ่โดยเจาะจง ๑ แผ่โดยไม่เจาะจง ๑

ในชั้นแรกควรหัดแผ่โดยเจาะจงก่อน คือให้เป็นไปในบุคคลที่ตนรู้จัก หรือแผ่เฉพาะพวกเฉพาะหมู่ เช่นตั้งใจว่า

“ขอญาติมิตรทั้งหลายทั้งปวงของเรา จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีความบีบคั้น ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนอยู่เถิด” ดังนี้

การแผ่โดยเจาะจงย่อมเกิดผลเป็นไปโดยแรงกล้า อย่างบิดามารดาหวังความสุขความเจริญแก่บุตรธิดา ครูอาจารย์หวังความเจริญแก่ศิษย์ คนที่เป็นมิตรหวังความเจริญแก่มิตร แต่เป็นไปในทางแคบเฉพาะหมู่พวกเท่านั้น

การแผ่โดยไม่เจาะจงหาขอบเขตมิได้ พึงเห็นอย่างในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์มีพระหฤทัยหวังให้สัตว์บุคคลบรรลุถึงความสุขทั่วหน้ากัน ไม่เฉพาะเจาะจง ไม่นิยมคนชื่อนั้นชื่อนี้ ในพระพุทธศาสนานิยมแผ่เมตตาโดยไม่เจาะจง ว่าเป็นเมตตาอย่างสูงและอย่างกว้างขวาง

เพราะเหตุนั้น เมื่อบุคคลอบรมเจริญเมตตา ตั้งใจปรารถนาความสุขจำเริญให้แก่ผู้อื่นสัตว์อื่น คล่องแคล่วเป็นไปในจิตอยู่เนือง ๆ ย่อมได้รับอานิสงส์ตามที่พระพุทธองค์แสดงไว้ถึง ๑๑ ประการ คือ นอนหลับเป็นสุข ตื่นอยู่เป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์ อมนุษย์ก็พอใจรักใคร่ เทวดาย่อมรักษา ไฟก็ไม่ไหม้ พิษสัตว์พิษยา และศาตราวุธ ก็ไม่ทำร้าย จิตย่อมตั้งมั่นได้เร็ว สีหน้าย่อมผ่องใส ย่อมไม่หลงใหลทำกาลกิริยา เมื่อยังไม่บรรลุธรรมะที่ยิ่งกว่า ก็ยังได้บังเกิดในพรหมโลก ดังนี้

เมตตาคือความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นอยู่เย็นเป็นสุข จึงเป็นคุณธรรมน่าปรารถนาของบุคคลทั่วไป จนถึงผูกเป็นหัวใจให้ภาวนาประจำไว้ เช่น **เม. ก. มุ. อุ.** บ้าง **ทา. ปิ. อัต. ส.** บ้าง แต่มักชวนให้หลงอยู่เพียงแต่ภาวนา ยังไม่เข้าถึงจุดมุ่งหมาย แท้จริงหัวใจนั้นเป็นคำย่อของหัวข้อให้ประพฤติตาม จะเกิดผลานิสงส์สมลักษณะได้ ต้องปฏิบัติตนจนคุ้นอัธยาศัยทุกอิริยาบถ จึงจะสมเป็นคุณธรรมให้เกิดอานิสงส์ ๑๑ ประการนี้ได้ หาไม่แล้วจะรับผลานิสงส์แต่เพียงประเพณีอิ่มใจเอาเอง เมื่อเจริญได้บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้วเป็นอันหวังได้ว่า จะไม่ละเมิดกระทำความชั่ว เริ่มแต่ศีล ๕ เป็นต้นไป ซ้ำย่อมปลุกอัธยาศัยให้มั่นคงในสามัคคีธรรมให้เจริญสืบไปอีกด้วยเป็นอย่างดี พระมหาสมณภาษิตจึงตรัสว่า เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลกด้วยประการฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีพระราชอัธยาศัยเปี่ยมด้วยพระเมตตาคุณธรรมอันสืบเนื่องแต่ทศพิธราชธรรมเป็นเบื้องหน้า ทรงขวนขวายเอื้อเฟื้อต่อประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก ให้สามารถได้อยู่ดีกินดีเป็นประจำตามฐานานุรูป ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาราษฎร์ทุกส่วนภูมิภาค แม้ในถิ่นทุรกันดาร พระราชทานโอกาสให้พสกนิกรทุกหมู่เหล่าได้เข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดพระยุคลบาท ได้ทรงแนะนำการประกอบอาชีพเหมาะสมแก่ราษฎร ตลอดถึงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนเริ่มแรก ทรงติดตามผลงานนั้น ๆ จนกว่าได้รับผลตามควร ทั้งนี้ นับเป็นพระราชกรณียกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งเมตตาคุณธรรมทำให้ประชาราษฎร์ได้รับความผาสุกชื่นบานแจ่มใส นำให้เกิดสามัคคีธรรม

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

เพราะอาศัยเมตตาเป็นวิหารธรรม เหมือนรัศมีแห่งจันทร์เพ็ญ ย่อมชวนให้ชุ่มชื่นเบิกบานใจทุกทิศานุทิศ ฉะนั้น พระคุณสัมปทาข้อนี้ จัดเป็น**เมตตาปุเรจาริกตา** พระราชทานความสนิทสนมหวังบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกรทุกถ้วนหน้า เป็นประจำพระราชอัธยาศัย นับเป็น**มงคลวิเสสที่ต้น**

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีประจำกระทรวง และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อบริหารราชการแผ่นดิน ในวันที่คณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าฯ ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแนะนำในการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อบังเกิดสุขประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวมอย่างแท้จริง ครั้งหนึ่งแล้ว ครั้นถึงวันเปิดประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท อันซาบซึ้งตรึงใจตอนหนึ่งว่า

“ภาระหน้าที่ของสมาชิกแห่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อความมั่นคงและความเจริญของประเทศ จำเป็นที่จะต้องใช้สติปัญญาความสามารถของท่านปฏิบัติโดยเต็มกำลัง ทั้งในการร่างรัฐธรรมนูญและการบัญญัติกฎหมาย การปรึกษาตกลงในปัญหาใด ที่จะมีขึ้นในสภานี้ จะต้องกระทำไปอย่างมีเหตุผลและหลักการ ทั้งด้วยความสามัคคีร่วมมือกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติและประชาชนอันเป็นเป้าหมายอันสูงสุด”

นี้นับเป็นส่วน**รัฏฐาภิปาลโนบาย**ในการบริหารราชการแผ่นดิน อันสำเร็จมาจากพระราชอัธยาศัยบริบูรณ์ด้วยพระเมตตาธรรมประการหนึ่ง

และในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ ซึ่งนับเป็นอุดมดิถีที่พระชนมายุครบ ๕๐ พรรษา เป็นที่ปลาบปลื้มใจของพสกนิกร สมณชีพราหมณ์ทุกหมู่เหล่า ก็ได้ทรงสถาปนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณสมบัติอำนวยคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ๒ รูป กับทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์พระสงฆ์ผู้บริหารการพระศาสนาตามฐานานุรูปอีกจำนวนหนึ่ง นับว่าทรงปฏิบัติหน้าที่แห่งพระองค์ผู้เอกอัครศาสนูปถัมภก อันเหมาะสมกับกาลสมัย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นหลักใจที่ยึดถือของพุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดมา พระราชกรณียกิจส่วนนี้ เป็นที่ชื่นชมโสมนัสแซ่ซ้องของพุทธศาสนิกชนมิเสื่อมคลาย

และยังมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สถาปนา สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธร-เทพรัตนสุดา ขึ้นเป็น **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติสยามบรมราชกุมารี** เพื่อส่งเสริมพระคุณสมบัติที่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอได้ทรงอุตสาหะพยายามขยันหมั่นเพียรในการศึกษาศิลปศาสตร์จนจบปริญญาตรี ด้วยพระสติปัญญาอันเลิศ และยังกำลังทรงศึกษาต่อชั้นปริญญาโทอยู่อีก นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์นั้น ยังทรงปฏิบัติภารกิจแทนพระองค์ได้สำเร็จเรียบร้อยเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยเสมอมา เป็นการสมควรเทิดทูนให้ทรงพระเกียรติอิสรศักดิ์ยิ่งใหญ่สืบไป

พระราชจริยาเหล่านี้ นับเป็น**มงคลวิเสสประการที่ ๒**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันพระคุณพิเศษนั้น ๆ มีพระเมตตาธรรมเป็นประธานประดับแล้ว จึงทรงพระเจริญด้วยราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล นำประชาชนประเทศชาติให้ลุถึงความเกษมสุขสวัสดิ์ ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหารโดยแท้จริง ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐานขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิดถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกลจาก สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และคณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้ากับทั้งรัฐบาล ตลอดพสกนิกรด้วย อันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนุญผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอย่าให้บังเกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ	**ตํ ตํ วิเสสมงฺคลํ**
วุจฺจมานํ หิ สุตฺวาน	**โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต**
มหาราชาธิราชสฺส	**ภเวยฺย กตฺตุกามตา**
ตโต สมฺปาทนตฺถาย	**ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา**
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส	**ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต**
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส	**สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.**

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ จัดเป็นมหาศุภอุดมมงคล จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัยด้วยเครื่องสักการะพัสดุขัชโภชนาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหารตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี เมื่อได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญจะพึงบังเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อน

ให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรม พระราช-สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๒๑) ได้เลือกสรรหลักธรรมถวายวิสัชนา ๒ ประการ คือ **อัปปมาทะ ๑ อัตถจริยา ๑** พอเป็นนิทัศนนัย

อัปปมาทะ ความไม่ประมาท ได้แก่มีสติกำกับอยู่เสมอทุกอิริยาบถ ย่อมเป็นเหตุให้พบความสุขความราบรื่นของชีวิตมากขึ้น บุคคลจะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานใด ๆ ไม่เลือกหยาบละเอียดน้อยหรือมาก ต้องเริ่มต้นด้วยมีสติความระลึกได้ก่อนที่จะคิด จะพูด บุคคลผู้ขาดสติมักทำผิด พูดผิดบ่อย ๆ บางครั้งทำด้วยความผลุนผลันไม่รอบคอบ การงานที่ควรจะได้ผลกลายเป็นเสียผล พลาดโอกาสที่ดีไปอย่างน่าเสียดาย หรือบางคราวได้ผลไม่เต็มที่ ตก ๆ หล่น ๆ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดากุศลธรรมทั้งหลาย มีความไม่ประมาทเป็นรากเหง้า รวมลงที่ความไม่ประมาททั้งหมด ความไม่ประมาทบัณฑิตสรรเสริญว่าเป็นยอดของกุศลธรรมทั้งหลาย

ส่วนลักษณะของความประมาท คือความเผอเรอปล่อยชีวิตให้ดำเนินไปอย่างผิดทาง เช่น ประมาทในชีวิตปล่อยตนไปในทางเสเพลอบายมุข รู้จักใช้ทรัพย์ แต่ไม่รู้จักทางหาทรัพย์ ทำตนเป็นอันธพาล ทำลายความสงบสุขของผู้อื่น ผลที่สุดตกอยู่ในหล่มแห่งความล่มจม เพราะเป็นคนหลักลอย ปล่อยชีวิตให้ล่วงเลยไปอย่างไร้ประโยชน์ บางคนล่วงเข้าถึงวัยชราก็ยังตั้งตัวไม่ได้ ความประมาทในวัย เช่น นึกว่ายังเด็กอยู่ ยังหนุ่มสาวอยู่ คิดว่าจะมีชีวิตอยู่ไปอีกนาน เป็นเหตุให้ผัดวันเวลาอยู่เสมอ บางคนกว่าจะรู้สึกตัวก็เข้าวัยชราเสียแล้ว หมดหวังในชีวิต พึ่งตัวเองไม่ได้ ตกเป็นภาระของคนอื่น วัยของบุคคลนั้นเปลี่ยนแปรไปโดยรวดเร็วฉับพลัน เมื่อยังเป็นเด็กก็คิดว่า เมื่อเป็นหนุ่มสาวจะมีความสุขเป็นหลักฐานมั่นคง แต่เมื่อถึงวัยนั้นเข้าแล้ว วันเวลาก็ผ่านไปอย่างรวดเร็ว คิดล่วงหน้าต่อไปอีกว่า เมื่อแก่เฒ่าชราคงจะเป็นสุขสำราญ เพราะได้พักผ่อนการงาน คงจะมีความสุขสบาย แต่เมื่อถึงวัยแก่เฒ่าเข้าจริง ๆ ก็ไม่พบความสุขอีก เพราะวัยชราเป็นวัยเสื่อม โรคภัยไข้เจ็บมีมากขึ้น จึงเห็นได้ว่าทุกระยะแห่งอายุ ไม่มีความมั่นคงเที่ยงแท้เลย

ความประมาทในความมีโรค เช่น เมื่อโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้น แทนที่จะขวนขวายรักษาเสียแต่ต้นมือ กลับปล่อยให้โรคภัยกำเริบหนักขึ้น ผลที่สุดแพทย์ก็ช่วยไม่ไหว ทั้งนี้เพราะความประมาทว่าไม่เป็นไร เหตุนั้น จึงไม่ควรคิดประมาทปล่อยโรคร้ายที่เกิดขึ้นแล้วให้หายเอง ย่อมไม่สมหวังเลย เพราะความประมาทเป็นทางแห่งความตาย แม้กฎหมายฝ่ายบ้านเมืองก็ยังลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยความประมาท เช่นเดียวกัน

ความไม่ประมาทและความประมาทมีผลต่างกันดังนี้ บุคคลผู้มีสติรักษาตัวดี ศึกษาเหตุการณ์แวดล้อมให้เป็นบทเรียนในการปรับปรุงตัวเอง หลีกจากทางแห่งความเสื่อมเสียหาย ย่อมสามารถพาชีวิต

สารบัญ

ของตนให้ได้พบความสวัสดี ชีวิตของคนเช่นนี้เป็นสุชีวิต ชีวิตเป็นอยู่ดี อยู่ในหมู่ใดก็ทำหมู่นั้นให้เจริญ อยู่ในประเทศใดก็ทำประเทศนั้นให้เจริญ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสสรรเสริญความไม่ประมาทไว้ว่า

“ท่านทั้งหลายจงยินดีในความไม่ประมาท จงรักษาจิตของตน จงถอนตนขึ้นจากหล่มคือความชั่ว เหมือนช้างที่ตกหล่มและถอนตนขึ้นได้จากหล่ม ฉะนั้น”

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีพระราชหฤทัยรอบคอบในทุกกรณียกิจ มีพระสติสัมปชัญญะกำกับทุกกิจการ เป็นการดำเนินตามหลักแห่ง**อัปปมาทธรรม** จัดเป็นมงคลสูงสุดประการหนึ่ง นับเป็น**มงคลวิเสสข้อต้น**

อรรถจริยา คือการประพฤติให้เป็นประโยชน์ เช่น บิดามารดาขวนขวายทำธุระให้แก่บุตรธิดา ส่งเสริมบุตรธิดาให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ไม่ปล่อยบุตรธิดาให้เป็นคนโง่เขลา เมื่อได้ให้ร่างกายเขาเกิดมาแล้ว ก็ต้องให้พื้นฐานทางจิตใจ ให้ตั้งครอบครัวและเคหสถานบ้านเรือนพอสมแก่อัตภาพ ให้เขาพึ่งตัวเองได้ และบุตรธิดาช่วยขวนขวายในภารกิจของบิดามารดา ไม่ปล่อยทิ้งให้ลำบากเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ ในเมื่อท่านแก่เฒ่าชราทุพพลภาพ ชนผู้เป็นประมุขของหมู่ช่วยทะนุบำรุงผู้อยู่ใต้ปกครองให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ทำตนให้เป็นที่พึ่งพำนักของผู้น้อย ถือว่าทุกข์เดือดร้อนของผู้อยู่ใต้ปกครองเหมือนทุกข์ที่เกิดแก่ตน ส่วนชนที่อยู่ใต้ปกครอง ต้องตั้งใจทำกิจของผู้ปกครองให้สำเร็จตามที่ท่านมุ่งหมาย ทำตนให้ท่านเชื่อถือและไว้วางใจได้ มิตรสหายต่างช่วยขวนขวายกิจธุระของกันและกัน ทั้งด้วยกำลังกาย กำลังความคิด ตลอดถึงกำลังทรัพย์ ญาติต่อญาติต่างก็ช่วยเหลือธุระกันตามฉันญาติ นับถือกันสนิทสนม หากเป็นญาติใกล้ชิดกันโดยกำเนิด แต่ห่างเหินในธุรกิจการงาน ไม่คบหาสมาคมสนิทสนมกัน ย่อมสู้ญาติผู้ติดต่อเอาภารธุระกันมิได้ ดังพระพุทธวจนะว่า *“ผู้คุ้นเคยนับว่าเป็นญาติอย่างสนิท”*

อีกประการหนึ่ง การชักชวนในธรรม เช่น ชักชวนในการบริจาคทาน ทำกุศลสาธารณะอื่น ๆ เช่น ช่วยผู้ประสบภัยธรรมชาติ ชักนำคนทั้งหลายให้ร่วมเป็นสหายในการช่วยเหลือสังคม ไม่ปล่อยดูดายให้เพื่อนมนุษย์ได้รับความเดือดร้อน เมื่อตนได้ช่วยเหลือแล้วย่อมชักชวนคนอื่นให้ช่วยเหลือด้วย ท่านว่าย่อมได้รับอานิสงส์คือ ได้ทั้งโภคสมบัติ ทั้งบริวารสมบัติ ในที่แห่งตนเกิดแล้ว

อรรถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ ตามนัยที่ถวายนี้ เป็นธรรมะข้อหนึ่งในสังคหวัตถุ ๔ ประการ เรียกว่า เป็นหลักแห่งการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดความกลมเกลียวสนิทสนม เป็นเหตุให้เกิดสามัคคีเหนียวแน่น มั่นคง เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน ปราศจากการทะเลาะ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

วิวาทบาดหมาง มีแต่ความระลึกถึงกันด้วยน้ำใจอันปลอดโปร่งแจ่มใส มองกันด้วยสายตาอันเปี่ยมด้วยไมตรี ในหมู่ประชาชนถ้าขาดคุณธรรม คือ อรรถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคมเสียแล้ว ก็จะเกิดความประทุษร้ายวุ่นวายเดือดร้อน หาความสงบสุขมิได้

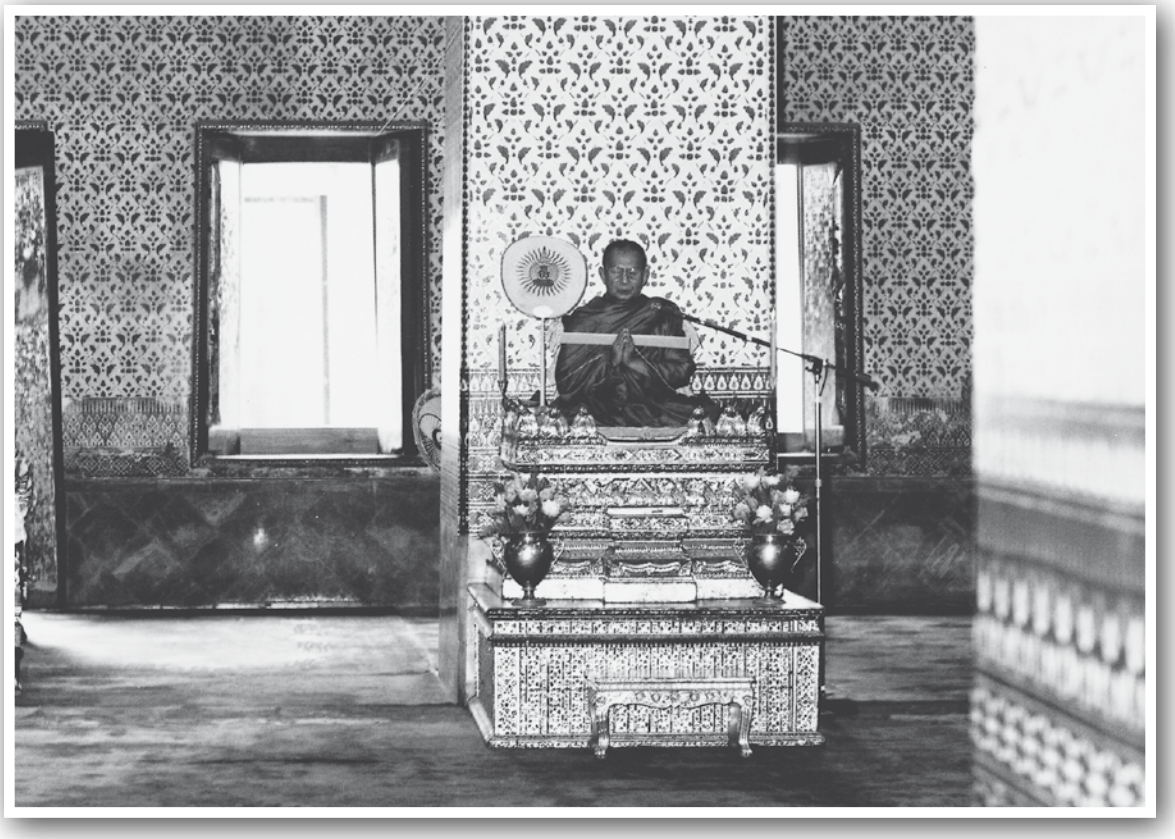
สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชานิกรโดยไม่ขาดสาย จัดเข้าในพระคุณสัมปทา คือ **อรรถจริยา** ประพฤติให้เกิดประโยชน์แก่ประชาราษฎรอย่างไพศาล ได้ทรงอุทิศเวลาส่วนใหญ่ เสด็จเยี่ยมราษฎรและเจ้าหน้าที่ทั้งทหาร ตำรวจ และพลเรือน ในท้องที่จังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร ทรงมีความผูกพันและใกล้ชิดกับประชาชน มีพระราชปณิธานที่แสดงออกอย่างแจ้งชัดตลอดเวลาอันยาวนาน ทรงยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง สมดังพระราชปณิธานที่ว่า **“จะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”**

ทรงมีแนวพระราชดำริที่จะปฏิรูปการกินดีอยู่ดีของประชาชน ทรงเข้าพระราชหฤทัยในปัญหาความเดือดร้อนของพสกนิกร โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพในทางเกษตรกรรม ซึ่งเป็นราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากนั้นยังสนพระราชหฤทัยในเรื่องความเป็นอยู่ การศึกษา สุขภาพอนามัย ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ ทรงจัดตั้งโครงการพัฒนาขึ้นหลายโครงการ โดยการร่วมมือกับราษฎร กับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า สิ่งเหล่านี้ เกิดเป็นผลพลอยได้คือ ทำให้ราษฎรกับข้าราชการรู้จักทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดประสิทธิภาพ ทำให้งานดำเนินไปอย่างรวดเร็ว และได้ผลสมบูรณ์ตามจุดประสงค์ ตลอดจนรู้จักอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะด้วยความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความขยันทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เป็นการรู้จักประหยัดและต้องพึ่งตัวเองได้ เมื่อได้ทรงจัดตั้งโครงการขึ้นแล้ว จะทรงติดตามผลงานความก้าวหน้า ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคทุกระยะ

สำหรับโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการตามพระราชดำริ เช่น ในทางสหกรณ์การพัฒนาที่ดิน การศึกษา การบรรเทาสาธารณภัย การอนามัย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานพระบรม-ราชานุเคราะห์ ในกิจการของสภากาชาดไทย โดยมี สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นองค์สภานายิกา ของสถาบันการกุศลที่สำคัญ พระราชจริยาอันเป็นการสงเคราะห์ราษฎรนี้ นับเข้าใน **อรรถจริยา** ประพฤติพระองค์เป็นประโยชน์แก่ประชุมชน ผู้อยู่ภายใต้พระบารมี นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นเหลือ

อนึ่ง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้มีพระราชศรัทธาที่จะทรงผนวชในพระพุทธศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันจันทร์ ที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๒๑ เสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

การบรรพชาอุปสมบทนี้เป็นที่นิยมของพุทธศาสนิกชนทุกชั้น ตั้งแต่สามัญชนจนถึงพระมหากษัตริย์ ได้ปฏิบัติเป็นประเพณีนิยมมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ถือว่าเป็นอุดมมงคล ได้บุญกุศลอันยิ่งใหญ่

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

มีคำสรรเสริญไว้ว่า *“สาธุ โข ปพฺพชา การบวชดีนักแล”* การบวชชื่อว่าเข้าสู่พุทธจักรแห่งความบริสุทธิ์และความสงบเหมือนทหารออกฝึกภาคสนาม เพราะพระธรรมวินัยนี้ เป็นเครื่องป้องกันบาปอกุศลทั้งปวง การบวชทำความปลื้มปีติให้แก่บิดามารดาและญาติมิตรสหาย ชื่อว่าได้ทำอุปการะสำคัญด้วยการให้อริยทรัพย์ (ทรัพย์อันประเสริฐ) ดังเช่นพระบรมศาสดาประทานอริยทรัพย์แก่พระราหุล ตามเรื่องย่อว่า เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ พระนางพิมพาได้ทรงนำพระราหุลกุมารเข้าเฝ้า ทรงสอนให้พระราหุลกุมารทูลขอสมบัติของบิดาที่บุตรพึงได้ พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าทรัพย์อื่นยิ่งกว่าอริยทรัพย์ไม่มี จึงตรัสสั่งพระสารีบุตรเถระให้บรรพชาราหุลกุมารเป็นสามเณร การบวชนี้ยังเป็นการชักนำบิดามารดาให้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา ท่านจึงกล่าวว่าบิดามารดาเมื่อได้บวชบุตรของตน ย่อมชื่อว่าเป็นศาสนทายาทด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ ได้ทรงสถาปนาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณสมบัติอำนวยคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา ให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ ๓ รูป กับทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้บริหารการพระศาสนาตามฐานานุรูปอีกจำนวนหนึ่ง นับว่าทรงปฏิบัติหน้าที่แห่งองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก อันเหมาะสมแก่กาลสมัย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจได้คุณประโยชน์แท้จริงของพุทธศาสนิกชนคนไทยตลอดมาช้านาน พระราชกรณียกิจส่วนนี้ เป็นที่ชื่นชมโสมนัสของพุทธศาสนิกชนมิเสื่อมคลาย

พระราชจรรยาเหล่านี้ นับเป็น**มงคลวิเสส ประการที่ ๒**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันคุณพิเศษนั้น มีพระเมตตาธรรมเป็นประธานประดับแล้วจึงทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล ทรงนำประชาชน ประเทศชาติให้บรรลุถึงความเกษมสุขสวัสดี ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหารโดยแท้จริง

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุด ของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ดังนี้

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐ ให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิดถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกลจากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงบังเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และคณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐบาลตลอดพสกนิกร ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนุญผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อย่าให้บังเกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

คณะทูตานุทูตและผู้แทนฝ่ายกงสุล เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
๖ ธันวาคม ๒๕๒๑

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒

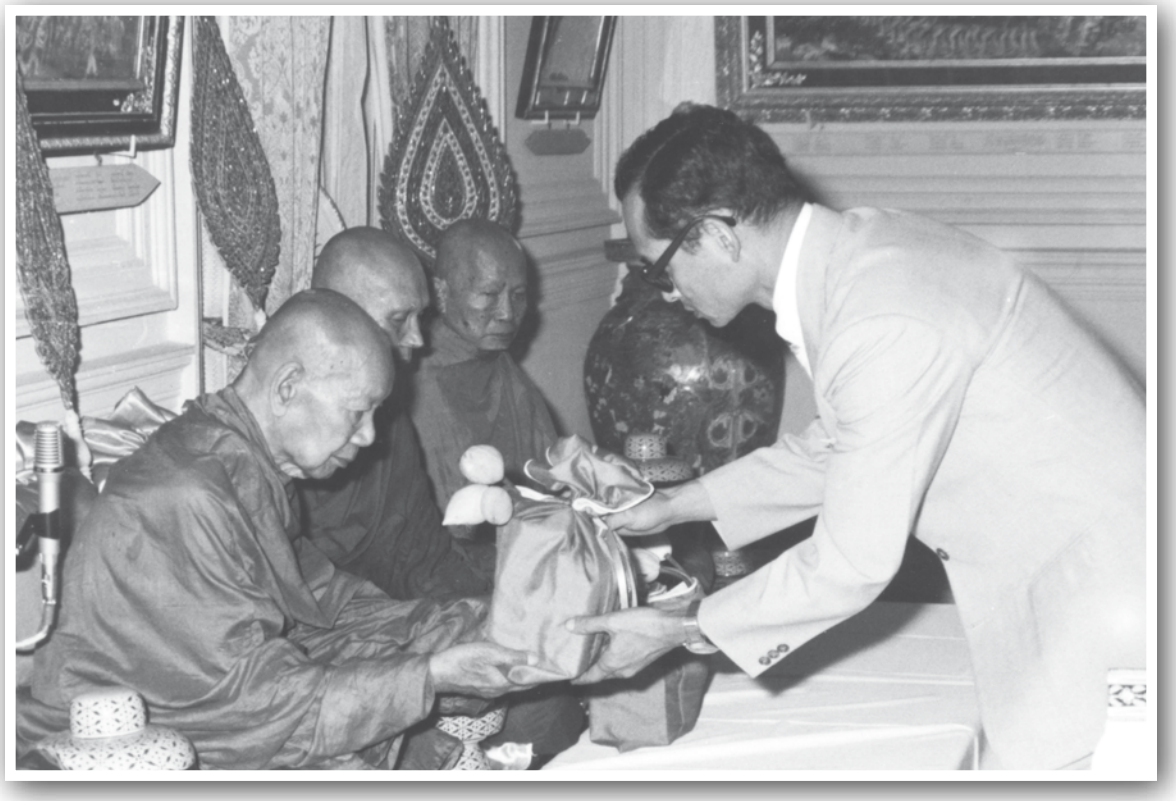

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ	**ตํ ตํ วิเสสมงฺคลํ**
วุจฺจมานํ หิ สุตฺวาน	**โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต**
มหาราชาธิราชสฺส	**ภเวยฺย กตฺตุกามตา**
ตโต สมฺปาทนตฺถาย	**ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา**
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส	**ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต**
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส	**สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.**

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ จัดเป็นมหาศุภอุดมมงคล จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัยด้วยเครื่องสักการะพัสดุขัชโภชนาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหารตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี เมื่อได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญจะพึงบังเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จออก ณ พระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระราชวังบางปะอิน
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการส่วนพระองค์ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
๕ ธันวาคม ๒๕๒๒

ให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรม พระราช-สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๒๒) ได้เลือกสรรหลักธรรมถวายวิสัชนา คือ **สัปปุริสธรรม** พอเป็นนิทัศนนัย

สัปปุริสธรรม หรือธรรมของสัตบุรุษ คือข้อปฏิบัติของคนดี ชั้นสูงอย่างประเสริฐ ได้แก่ผู้มีน้ำใจพ้นจากความกลุ้มรุมหุ้มห่อของความชั่ว ที่เรียกรู้ทั่วไปว่า กิเลส ตัณหา อาสวะ บรรลุถึงความบริสุทธิ์พ้นจากอำนาจควบคุมของความชั่วร้ายนั้น ๆ ชั้นต่ำเรียกว่า โสดาบัน อริยบุคคล ความประพฤติปฏิบัติของอริยบุคคลนับแต่ชั้นนี้ จึงนับเป็นความประพฤติดีอย่างประเสริฐ เข้าถึงกระแสสายทางแห่งความหมดจดเป็นเบื้องต้น ยิ่งอบรมอัธยาศัยจนสามารถละความชั่วร้ายได้หมดจดจากอัธยาศัยด้วยลำพังตนเอง เรียกสัมมาสัมพุทธบ้าง ปัจเจกพุทธะบ้าง ด้วยอาศัยปฏิบัติตามคำสอน เรียกอนุพุทธะบ้างได้แล้ว โอวาท

พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีและภริยา เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล

คำสอนของท่านจึงเป็นอริยะประเสริฐยิ่ง เป็นธรรมที่บริสุทธิ์จากความชั่ว เป็นคำสอนของท่านผู้บริสุทธิ์อย่างประเสริฐ รวมเรียกว่า คนดี หรืออริยบุคคล

ส่วนผู้ยังมีน้ำใจตกอยู่ในอำนาจของความชั่วร้าย ต่างโดยชื่อว่า กิเลส ตัณหา อาสวะ จะปฏิบัติ กาย วาจา ใจ แสดงอาการเป็น กิน ดื่ม ทำ พูด คิด อย่างไรก็ยังชื่อว่า ตกอยู่ภายใต้ความควบคุมของกิเลสอยู่ตลอดกาล แม้จะเห็นว่าดีงามประการใด ๆ ก็ยังชื่อว่าดีงามอยู่เพียงชั้นกัลยาณปุถุชน ที่จะต้องขวนขวายเพื่อความเป็นอริยชนให้พ้นอำนาจของกิเลสสืบต่อไปอยู่อีก สัปปุริสธรรมในที่นี้จึงมีบรรยายเป็น ๒ คือ สัปปุริสธรรมฝ่ายปุถุชน และอริยชน

สัปปุริสธรรมทั้ง ๒ บรรยายนี้ แต่ละบรรยาย ก็มีหัวข้อความประพฤติ ๗ ข้อ เช่นกัน ท่านยก *ธัมมัญญุตา* รู้จักเหตุ *อัตถัญญุตา* รู้จักผล ขึ้นแสดงก่อน เพราะเหตุและผลเป็นคุณสมบัติสำคัญยิ่งทุกกิจการ ทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน การดำเนินชีวิตถ้าไม่ยึดหลักเหตุและผลเข้าควบคุมแล้วย่อมชวนให้หลงใหลใฝ่ฝันเอาตามอารมณ์ชัง อารมณ์ชอบของตน ๆ เป็นใหญ่ ซึ่งจะไม่ก่อความสุขจำเริญให้เกิดได้เลย เพราะต่างก็ต้องการตามอำเภอใจตน ไม่ต้องยึดเหตุยึดผลเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น การที่

ท่านสอนให้ยึดหลักเหตุผลก็เพื่อให้ทุกคนมีธรรมประจำใจ เพราะเหตุและผล ก็คือหลักธรรมอันเป็นสภาพมีอยู่เป็นอยู่เช่นนี้ตลอดกาล เหตุจะเป็นสภาพนำให้รู้จักคาดการณ์ข้างหน้าได้ถูกต้อง ไม่ซัดโทษผู้อื่นสิ่งอื่นว่าสนับสนุนดลบันดาล ผลจะเป็นสภาพให้รู้จักสาวเข้าหาต้นตอว่า มีขึ้นด้วยเหตุอย่างไร ทุกเหตุการณ์สถานที่ ตลอดความปรารถนาของบุคคลย่อมต้องอาศัยเหตุและผลสนับสนุนทั้งนั้นทุกกาลสมัย เพราะพระพุทธองค์ทรงทราบหลักเหตุและผลได้อย่างแจ่มแจ้ง จึงได้ตรัสรู้อริยสัจเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อยึดหลักแห่งเหตุและผลได้ถนัดใจ ปราศจากเคลือบแคลงสงสัยแล้ว จะกระทำกิจการใด ๆ ย่อมนำให้ใคร่ครวญถึงฐานะของตนก่อนว่าดำรงอยู่อย่างไร ยากจนขัดสน หรือร่ำรวยเพียงไร ก็ดำเนินกิจการให้พอเหมาะพอดีสมฐานะชาติตระกูลของตน ท่านเรียกอาการนี้ว่า *อัตตัญญุตา* รู้ฐานะของตัว และรู้ประมาณการดำเนินชีวิตให้สมกำลังความรู้ความสามารถ ไม่หลงกระทำด้วยความทะเยอทะยานจนเกินกำลัง เรียกว่า *มัตตัญญุตา* รู้จักประมาณ ทั้งต้องให้เหมาะสมกับกาลเวลา ไม่ปล่อยเวลาให้พลาดจากประโยชน์ ค่อยสำนึกถึงเวลากาลว่าเป็นเหมือนเงินทองมีคุณค่าอย่างมาก เรียกว่า *กาลัญญุตา* รู้จักใช้กาลเวลาให้เกิดคุณประโยชน์ ตลอดการคิดต่อสังคม ที่เรียกว่า *ปริสัญญุตา* รู้จักประชุมชน และรู้จักเลือกคบหาบุคคลเป็นมิตรสหายเรียกว่า *ปุคคลปโรปรัญญุตา* รู้จักเลือกคบบุคคล ซึ่งท่านถือว่า มิตรสหายเป็นผู้มีส่วนก่อความดีร้ายในการดำเนินชีวิตอย่างสำคัญมาก

คุณลักษณะแห่งสัปปุริสธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นหลักแห่งการปฏิบัติของผู้ได้สมญาว่าสัตบุรุษคนดี ทั้งฝ่ายปุถุชนและอริยชน นับเป็นธรรมาภรณ์เครื่องประดับ สำหรับสนับสนุนให้ปุถุชนยกฐานะสู่กัลยาณปุถุชน ยกฐานะกัลยาณปุถุชนขึ้นสู่ภูมิอริยชน สมเป็นสัปปุริสบุคคลในพระพุทธศาสนาผู้ทรงคุณธรรมเช่นนี้ เมื่ออุบัติมาในสกุลใด ย่อมยังประโยชน์สุขให้เกิดทั้งแก่ตนและแก่ประชุมชนเป็นอันมากในตระกูลนั้น ดังพระพุทธภาษิตว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว กุเล ชายมาโน พหุโน ชนสฺส อตฺตาย หิตาย สุขาย โหติ

ความว่า ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษเมื่อเกิดขึ้นในสกุล ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแห่งชนเป็นอันมาก และ

ทุลฺลโภ ปุริสาชญฺโญ น โส สพฺพตฺถ ชายติ ยตฺถ โส ชายตี ธีโร ตं กุลं สุขเมธติ

ความว่า บุรุษอาชาไนยหาได้ยาก เพราะว่า บุรุษอาชาไนยนั้นย่อมไม่เกิดในที่ทั่วไป บุรุษอาชาไนยนั้นเป็นนักปราชญ์ ย่อมเกิดในตระกูลใด ตระกูลนั้นย่อมถึงความสุข ดังนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีมาโดยลำดับ ตามหลักแห่งสัปปุริสธรรมและทศพิธราชธรรมทุกประการ พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ที่ทรงบำเพ็ญมาโดยสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกร และความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นของประเทศนั้น ย่อมเป็นประจักษ์พยานของความเป็นพระมหากษัตริยาธิราชผู้ทรงพระคุณธรรมอันประเสริฐ เปี่ยมล้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณต่ออาณาประชาราษฎร์อย่างหาที่สุดมิได้ ทรงกระทำทุกวิถีทางในอันที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ยาก

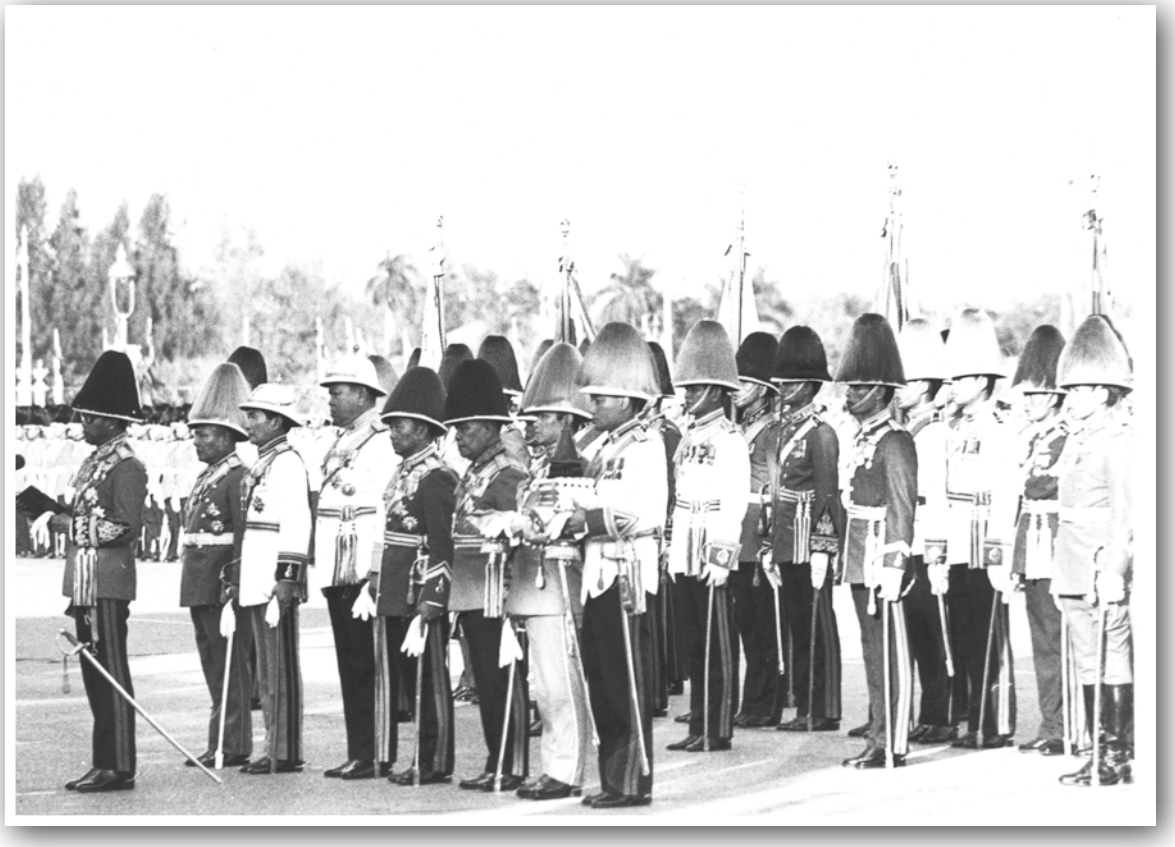
ของประชาชน ทรงหาวิถีทางนานาประการที่จะให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข ทรงสนพระราชหฤทัยในปัญหาความทุกข์ยากที่เกิดขึ้น ทรงตั้งพระราชปณิธานที่จะหาทางขจัดปัดเป่าให้ผ่อนคลายลง ทรงสนพระราช-หฤทัยในภารกิจ และความเป็นอยู่ดีของเหล่าทหาร ตำรวจ และพลเรือนอาสาสมัครเป็นพิเศษ ทรงหาโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมทหาร ตำรวจ ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารอยู่เสมอ ก่อให้เกิดมิ่งขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ซึ่งต้องเสี่ยงต่อภยันตราย พระราชทานถุงของขวัญ ยารักษาโรค ตลอดจนอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในป่ามิได้ขาด

พระราชภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในท้องที่ต่าง ๆ ด้วยมีพระราชประสงค์ที่จะทราบถึงสุขทุกข์ และความเป็นอยู่ที่แท้จริงด้วยพระองค์เอง ได้ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ในปีหนึ่ง ๆ เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ ภูมิภาคต่าง ๆ เป็นประจำ การเสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรเช่นนี้ ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น ก็ได้ทรงปรึกษากับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น โดยมากเป็นเรื่องอาชีพของประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้มีการจัดตั้งโครงการพัฒนาการเกษตรขึ้นในลักษณะต่าง ๆ โดยให้มีการร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างราษฎรกับเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ทรงเน้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน และช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกัน เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการศึกษาและสุขภาพอนามัย ในด้านการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และการอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ก็ได้โปรดให้จัดตั้งโครงการพัฒนาภาคเหนือ เป็นการแก้ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำลำธารของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้ทรงพระราชดำริให้ราษฎรชาวไทยภูเขา ทดลองเลี้ยงสัตว์พันธุ์ดี และปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ แทนการปลูกฝิ่น ที่ทำกันเป็นเวลาเนิ่นนานมาแล้ว

ในปัญหาเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการพัฒนาที่ดินขึ้น จัดพัฒนาที่ดินที่รกร้างว่างเปล่า ให้เป็นที่ดินที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งหาปัจจัยอื่น ๆ สนับสนุน เช่น พัฒนาแหล่งน้ำ โดยการจัดสร้างฝายและเขื่อนเพื่อการเก็บกักน้ำ ปรับปรุงพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ทุ่งหญ้า บ่อน้ำ ทรงสนับสนุนให้มีการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยกลุ่มเกษตรกร หรือในรูปสหกรณ์การเกษตร วิธีการดำเนินการเช่นนี้ จะทำให้เกษตรกรสามารถยกระดับความเป็นอยู่และฐานะดีขึ้นตามลำดับ

ในเรื่องการศึกษาของเยาวชน ทรงตระหนักดีว่าเยาวชนคืออนาคตและความหวังของประเทศชาติ ได้ทรงสนับสนุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้าและยากไร้ รวมทั้งเด็กที่มาจากครอบครัวที่ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ ให้มีโอกาสได้รับการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย พระราชทานทุนทรัพย์เป็นประเดิมในการจัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนขึ้นภายในวัด อาราธนาพระสงฆ์เป็นผู้สอน เพื่อให้เด็กเหล่านั้นมีโอกาสใกล้ชิดกับศาสนา เป็นการกล่อมเกลาจิตใจของเด็กให้เป็นพลเมืองดีของชาติ

ในด้านการพระศาสนานั้น ในฐานะที่ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภ์และทรงเป็นพุทธมามกะ ก็ได้ทรงทะนุบำรุงยกย่อง ในการเสด็จตามภูมิภาคต่าง ๆ ได้เสด็จเยี่ยมวัดและพระสงฆ์ตามวัดต่าง ๆ อยู่

พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล ในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตน และสวนสนามของทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ลานพระราชวังดุสิต ๓ ธันวาคม ๒๕๒๒

เป็นประจำ ได้พระราชทานทุนทรัพย์บำรุงวัด ตลอดถึงพระราชทานยารักษาโรค เพื่อร่วมกันใช้กับราษฎรในถิ่นนั้น นอกเหนือจากพระพุทธศาสนาแล้ว ยังได้ทรงแสดงพระราชหฤทัยอันกว้างขวางในอันที่จะทรงทะนุบำรุงศาสนาอื่น ๆ ในราชอาณาจักรไทยอีกด้วย เช่น มีพระมหากรุณาให้สำนักจุฬาราชมนตรีจัดแปลพระคัมภีร์อัลกุรอานออกเป็นภาษาไทยแล้วพระราชทานแก่คณะกรรมการมุสลิม เพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไป

อนึ่ง ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ ได้ทรงเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์แก่พระสังฆาธิการผู้บริหารการพระศาสนาตามฐานานุรูป นับว่าทรงปฏิบัติหน้าที่แห่งองค์อัครศาสนูปถัมภ์ อันเหมาะสมแก่กาลสมัย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนตลอดมาช้านาน พระราชกรณียกิจส่วนนี้ เป็นที่ชื่นชมโสมนัสของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมิเสื่อมคลาย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันคุณพิเศษ คือ**สัปปุริสธรรม**เป็นต้น และพระเมตตาธรรมเป็นประธานประดับแล้ว จึงทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล ทรงนำประชาชนและประเทศชาติให้บรรลุถึงความเกษมสุขสวัสดิ์ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหารอันสำเร็จมาจากคุณธรรมปฏิบัติโดยแท้จริง

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถระผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐานขอคุณบารมีพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุด ของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ดังนี้

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิดถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกลจากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริสุทธิ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผลทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงบังเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทย ขอเทพเจ้าทั่วสากลจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐบาล ตลอดพสกนิกร ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนุญผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อย่าให้บังเกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส.

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ จัดเป็นมหาศุภอุดมมงคล จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัยด้วยเครื่องสักการะพัสดุขัชโภชนาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหารตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี เมื่อได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญจะพึงบังเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ประทับในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

ให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรม พระราช-สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๒๓) จะได้ถวายวิสัชนาในเรื่อง**ศีล** พอเป็นนิทัศนนัย

ศีล คือข้อบัญญัติที่กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจา ให้อยู่ในสภาพสงบตามธรรมชาติ ที่สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสยกขึ้นเป็นหัวข้อไว้ ๕ ข้อบ้าง ๘ ข้อบ้าง ๑๐ ข้อบ้าง เพื่อให้พุทธบริษัทคฤหัสถชนผู้เลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติตามได้ประสบผลเป็นความสุขกายสบายใจสมปรารถนา แต่หัวข้อเหล่านี้เพียงเป็น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สารบัญ

แนวนำความประพฤติเพื่อให้เป็นศีลตามภูมิปริยัติ ยังมิใช่เป็นคุณภาพของศีลสมความหมายอย่างแท้จริง ในภูมิปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติต้องฝึกฝนสำรวมกายวาจาตามหัวข้อนั้น ๆ จนคุ้นเคยกับอัธยาศัยเป็นปกติกายวาจา โดยมิต้องมีการสมาทาน ก็ไม่ดำเนินกายวาจาให้กำเริบอย่างผิดปกติ ด้วยใช้กายประหารผู้อื่น ใช้วาจากระทบกระเทียบใส่ร้ายผู้อื่น คงใช้กายเพื่อกิจการตามต้องการอย่างธรรมดา ใช้วาจาเพียงให้เขาทราบความประสงค์ของตน สำรวมกายวาจาให้เป็นปกติ ด้วยคุณธรรมเช่นนี้ จึงจัดเป็นคุณคือศีลอย่างแท้จริง สมความหมายของพยัญชนะ

อีกนัยหนึ่ง ศีลที่เริ่มด้วยสมาทาน ๕ ข้อบ้าง ๘ ข้อบ้าง เป็นต้นนั้น เป็นพิธีกำหนดการปฏิบัติของพระพุทธศาสนา เป็นหลักฐานเบื้องต้นตามภูมิปริยัติ ซึ่งจะต้องปฏิบัติจนถึงขนาดรักษาศีล จนศีลรักษาตามภูมิปฏิบัติ คือรักษาศีลได้มั่นคงเป็นปกติประจำอัธยาศัยจนเกิดเป็นคุณภาพคือพระธรรมรัตนะ พระธรรมระดับนี้จึงจะรักษาผู้ประพฤติไม่ให้ตกไปสู่อบายได้ ศีลระดับคุณธรรมนี้เปรียบได้กับรากของต้นไม้ทุกประเภท ธรรมดาต้นไม้ถ้ารากไม่งอกงามเจริญมั่นคงแข็งแรง ลำต้นตลอดกิ่งก้านสาขา ดอกผล ย่อมพลอยเหี่ยวเฉา เมื่อรากต้นไม้ได้รับการบำรุงดี ลำต้น กิ่งก้านสาขา ดอกผล ก็พลอยเจริญเติบโตให้ดอกออกผลอย่างน่าปลื้มใจ การปฏิบัติตามคำสอนของพระบรมศาสดา ก็ต้องเริ่มบำรุงมูลฐานอย่างจริงจัง ตั้งแต่ศีลสำรวมกายวาจาเป็นเบื้องต้นไป จะปล่อยปละละเลยเสียมิได้ เมื่ออบรมศีลสำรวมกายวาจาบริสุทธิ์บริบูรณ์ เป็นหลักคุณธรรมได้เป็นปกติมั่นคงประจำใจแล้ว ย่อมส่งเสริมให้สมาธิมีผลมีอานิสงส์ใหญ่ และสมาธิที่อบรมดีแล้ว ย่อมส่งเสริมให้ปัญญามีอานิสงส์ผลใหญ่สืบไป และปัญญาก็จะส่งเสริมให้บรรลุความหลุดพ้นจากอาสวกิเลสได้ตามลำดับ

คุณภาพแห่งศีลเป็นเหมือนฐานที่รองรับคุณธรรมชั้นสูงทุกระดับ นับแต่กัลยาณปุถุชนจนถึงอริยชน เช่นเดียวกับรากของต้นไม้เป็นกำลังส่งเสริมความเติบโตแข็งแรงให้แก่ลำต้น กิ่งก้านสาขา ดอกผลอยู่ตลอดไป จะเว้นตอนใดตอนหนึ่งมิได้ เพราะต้นไม้เจริญเติบโตได้เพราะรากเป็นสำคัญ

ท่านยกย่องสรรเสริญ **ศีล** ว่าประเสริฐเลิศล้นไว้มากมาย เช่น ศีลเป็นกำลังไม่มีที่เปรียบ ศีลเป็นอาวุธอันสูงสุด ศีลเป็นเครื่องประดับอย่างประเสริฐ ศีลเป็นเกราะอย่างอัศจรรย์ ศีลเป็นสะพานอันมีศักดิ์ใหญ่ ศีลเป็นกลิ่นที่ไม่มีกลิ่นอื่นยิ่งกว่า ศีลเป็นเครื่องลูบไล้อย่างประเสริฐ ศีลเป็นที่พึ่งเบื้องต้น เป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งหลาย เป็นประมุขของธรรมทั่วไป ดังนี้

การสมาทานหัวข้อแห่งศีล ๕ ข้อก็ตาม ๘ ข้อก็ตาม ต้องตั้งใจจริงว่าจะรับไปปฏิบัติตาม มิใช่รับเพียงตามธรรมเนียมประเพณี ถ้ารับตามธรรมเนียมประเพณี ก็จะชื่อว่ามีหัวข้อศีลอยู่ในใจแต่เพียงธรรมเนียมประเพณีเท่านั้น หมดประเพณีใจก็หมดจากหัวข้อศีลที่สมาทานกลายเป็นใจว่างเปล่า ไม่มีหลักของพระพุทธศาสนาประจำ ใจที่ว่างเปล่าไม่มีคุณธรรมเป็นเรือนใจบังคับไว้บ้าง จะไม่มีหลักให้ใครเขาอื่นไว้วางใจ ชีวิตเฉพาะตน เฉพาะครอบครัวมักลำเค็ญ เมื่อรวมชีวิตลำเค็ญเหล่านี้เข้าเป็นพรรคพวกประเทศชาติบ้านเมืองก็ยิ่งหมดสง่าราศี ขาดเกียรติของความเป็นมนุษย์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

หัวข้อของศีล ๕ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักขโมย เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มสุราเมรัย เหล่านี้เป็นการแนะนำให้งดเว้นในสิ่งที่แต่ละบุคคลก็ไม่พึงปรารถนาประสบพบเห็นตรงกันทั้งนั้น ที่พระบรมศาสดายกขึ้นมาเป็นหัวข้อให้บุคคลทั้งหลายตั้งใจงดเว้นเป็นเบื้องต้นเพียง ๕ ข้อ ก็เพื่อให้ได้รับผลตรงกับความประสงค์ของแต่ละบุคคลนั่นเอง มิใช่หัวข้อแปลกประหลาดอะไรเลย พิจารณาแล้วจะเห็นว่า ไม่มีใครอยากรับความเบียดเบียนชีวิตร่างกาย เบียดเบียนทรัพย์สมบัติ เบียดเบียนประเวณี เบียดเบียนความซื่อสัตย์สุจริต และเบียดเบียนตนเอง ล้วนมีความปรารถนาตรงกันเช่นนี้ ทั้งอดีต อนาคต และปัจจุบัน เมื่อมีความปรารถนาไม่ต้องการรับการเบียดเบียนจากเขาอื่นเช่นนี้ ตนเองก็ต้องพยายามงดเว้น อย่าไปเบียดเบียนทำนองนี้แก่เขา เพราะเขาก็จิต เราก็ใจ เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด เขาก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น จึงไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะเบียดเบียนเพื่อความสบายใจของเรา จะไม่ได้ผลเป็นความผาสุกสมใจเลย เหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงยกหัวข้อสำคัญในการดำรงชีวิตมา ให้ตั้งใจงดเว้นเป็นประจำที่เรียกนิจศีล คือรักษาศีล ๕ เป็นประจำตลอดชีวิต

เมื่อบุคคลตั้งใจงดเว้นหัวข้อศีล ๔ ข้อเบื้องต้น คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการผิดในกาม เว้นจากการพูดเท็จได้แล้ว ก็ชื่อว่าได้ตัดทางเบียดเบียนผู้อื่น ปิดทางที่จะก่อศัตรูให้เกิดขึ้นได้ ส่วนข้อที่ ๕ คือ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย ก็ชื่อว่างดเว้นไม่เบียดเบียนตนเอง ข้อนี้นัยว่าเป็นข้อสำคัญมาก เพราะถ้าว่าได้เบียดเบียนตนเอง จะด้วยวิธีใดก็ตามได้แล้ว การจะให้งดเว้นเบียดเบียนผู้อื่นเป็นอันไม่ต้องหวัง เพราะตนเป็นยอดรักของตน ยังกล้าเบียดเบียนได้ การดื่มสุราเมรัยจึงเป็นเหตุต้นเค้าให้ได้ทำลายศีลอีก ๔ ข้อข้างต้นเสียสิ้น เมื่อไม่มีศีลประจำใจ ก็เท่ากับมิใช่ชาวพุทธศาสนิกชน เพราะไม่มีธรรมเป็นเรือนใจ ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ด้วยเพียงการศึกษาให้รู้จักข้อคำสอนเท่านั้น แล้วทะนงตนว่าเป็นชาวพุทธย่อมจะไม่ได้รับคุณประโยชน์อย่างไร เพราะเป็นเพียงชั้นปริยัติ ต้องนำความรู้ที่ศึกษานั้นมาฝึกหัดปฏิบัติกายวาจา ตามกำลังความสามารถ โดยไม่ต้องรอวันเวลา ตั้งความพยายามประพฤติจนสุดความสามารถทำนองหายใจออก ให้ถ่ายถอนบาปความไม่ดีที่มีอยู่ให้หมดไป อบรมคุณความดีเข้าไว้แทนเหมือนหายใจเข้าอยู่ตลอดไป จะได้ชื่อว่าพุทธศาสนิกชน ผู้เคารพนับถือพระพุทธศาสนา ทรงคำสอนของพระพุทธองค์ไว้ประจำใจเป็นปฏิบัติบูชา สร้างเสริมความเจริญด้วยคุณธรรมแก่ตนเองด้วย สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญยืนยาวมั่นคงสืบต่อไปอีกด้วย ศีลเป็นรากฐานสำคัญในการปฏิบัติตามธรรมวินัยของพุทธศาสนิกชน มีนัยตามที่ถวายบรรยายมาด้วยประการฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีตามหลักแห่งทศพิธราชธรรม มีศีลบารมีเป็นต้น เป็นรากฐานอันสำคัญประจำพระราชอัธยาศัยส่วนหนึ่งแล้ว ยังทรงมุ่งถึงทานบารมีเพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกรให้อยู่ดีกินดี และความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของประเทศ ทรงมีพระราชปณิธาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

สารบัญ

ที่จะหาทางปัดเป่าปัญหาความทุกข์ยากเกี่ยวกับอาชีพของประชาชนให้ผ่อนคลายอุปสรรคลง จึงเริ่มพระราชกรณียกิจด้วยการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อทรงทราบสาเหตุแห่งความทุกข์สุข และปัญหาความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของราษฎรด้วยพระเนตรพระกรรณเอง พระราชปณิธานนี้ ย่อมสำเร็จมาจากศีลบารมีที่ทรงอบรมด้วยดีเป็นสำคัญ

ได้พระราชทานพระราชดำริให้มีการจัดตั้งโครงการพัฒนาการเกษตรขึ้นหลายรูปแบบหลายสิบโครงการ โดยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับราษฎรในท้องถิ่นนั้น ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ในอันจะยกระดับการครองชีพของเกษตรกรให้มีความมั่นคง มีความเป็นอยู่ดีพอสมอัตภาพ

เนื่องด้วยราษฎรที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมทำการปลูกข้าว ยังประสบปัญหาขาดแคลนข้าวสำหรับบริโภค อาจเกิดจากผลผลิตต่ำ ดินฟ้าอากาศไม่อำนวย ศัตรูพืชรบกวน จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้งธนาคารข้าวพระราชทานขึ้น เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้ยืมข้าวไปบริโภคเมื่อยามขาดแคลน เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้วจะต้องใช้คืน พร้อมกับดอกเบี้ยจำนวนเล็กน้อย ในการริเริ่มนี้ ได้พระราชทานข้าวสารทุนประเดิมธนาคารละ ๕๐ กระสอบ การดำเนินงานของธนาคารข้าวใช้ระบบสหกรณ์ที่ควบคุมโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ในบัดนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหลายหน่วยงานได้นำเอาโครงการพระราชดำรินี้ไปจัดตั้งเพื่อช่วยราษฎรที่ขาดแคลนอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการธนาคารโค - กระบือ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ทั้งนี้มีพระราชประสงค์ที่จะให้เกษตรที่ยากจน มีโอกาสได้โค - กระบือ ไว้ใช้แรงงานเป็นของตนเอง โดยการเช่าซื้อหรือเช่าในราคาถูก ได้หน่วยงานธุรกิจและเอกชนร่วมกันสนองพระราชดำริ โดยรับบริจาคโค - กระบือเพื่อสนับสนุนโครงการนี้

เมื่อน้ำท่วมกรุงเทพมหานคร ในปี ๒๕๒๓ นี้ เนื่องจากฝนตกหนักและเหตุอื่น ๆ ผสม ทรงห่วงใยในความเดือดร้อนของประชาชน เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๓ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรบริเวณน้ำท่วม และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมแก่เจ้าหน้าที่ของกรมชลประทาน กรุงเทพมหานคร และสำนักผังเมือง ในการขุดคูคลองระบายน้ำซึ่งไหลบ่าเข้าคลองรังสิตให้ไหลออกไปทางเขตมีนบุรี หนองจอก และลาดกระบัง ลงสู่อ่าวไทยทางเขตพระโขนง และได้แสดงพระราชประสงค์จะพระราชทานที่ดินส่วนพระมหากษัตริย์อีกจำนวนหนึ่ง เพื่อขุดเป็นบึงขนาดใหญ่ สำหรับช่วยเก็บกักน้ำอีกทางหนึ่ง

พระมหากรุณาธิคุณแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ที่ยกมาพรรณนาเป็นบางประการนี้ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่บรรดาอาณาประชาราษฎร์ทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง นับว่าได้ปลดเปลื้องความเดือดร้อนของประชาชนในด้านประกอบอาชีพให้ผ่อนคลายลง เมื่อส่วนอาชีพสมบูรณ์เกี่ยวกับปากท้องเป็นหลักได้แล้ว คุณธรรมมีศีลเป็นต้นก็ย่อมมีส่วนเจริญตามได้สะดวก ซึ่งจะเป็นผลนำความสงบราบคาบผาสุกมาสู่ราษฎรตลอดจนประเทศชาติอย่างแท้จริง

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๓ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา แต่เนื่องด้วยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ ต่างประเทศ มีพระราชประสงค์จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามบุรพราชประเพณี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง ทั้งนี้นับเนื่องอยู่ในพระกตัญญูกตเวทิตาธรรมอีกประการหนึ่ง

ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ ได้ทรงเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์แก่พระสังฆาธิการผู้บริหารการพระศาสนาตามฐานานุรูป ตามหน้าที่แห่งองค์อัครศาสนูปถัมภ์ อันเหมาะสมแก่กาลสมัย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดมาช้านาน พระราชกรณียกิจส่วนนี้ เป็นที่ชื่นชมโสมนัสของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมิเสื่อมคลาย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันคุณพิเศษ คือทานบารมีและศีลบารมี เป็นต้น และเมตตาธรรมเป็นประธานประดับแล้ว จึงทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล ทรงนำประชาชนและประเทศชาติให้บรรลุถึงความเกษมสุขสวัสดิ์ ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหารอันเสร็จมาจากคุณธรรมปฏิบัติโดยแท้จริง

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถระผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐานขอคุณบารมีพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุด ของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ดังนี้

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัยคือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิดถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกลจากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริสุทธิ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผลทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงบังเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทย ขอเทพเจ้าทั่วสากลจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐบาล ตลอดพสกนิกรด้วย อันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนุญผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อย่าให้บังเกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺยสมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน)
วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้มาประจวบสุรทินพระบรมราชสมภพ จัดเป็นมหาศุภอุดมมงคล จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระพุทธศาสนา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัยด้วยเครื่องสักการะพัสดุขัชโภชนาหาร และสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธี ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวตาพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลแก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหารตามคติแห่งพระพุทธศาสนา

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรพระคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **มงคลวิเสส** มาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี เมื่อได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญจะพึงบังเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อน

ให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ทรงปฏิบัติอยู่ในพระราชธรรม พระราช-สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยานั้นเป็นปัจจัย

ในพุทธศกนี้ (๒๕๒๔) จะได้ถวายวิสัชนาพระมงคลวิเสส ว่าด้วยเรื่อง **ทาน** พอเป็นนิทัศนะแห่งพระราชพิธี

คำว่า **ทาน** เป็นชื่อของกุศลเจตนาอันประกอบด้วย เมตตา กรุณา ปรารถนาแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยน้ำใจอันงาม ด้วยหวังบูชาคุณบ้าง อนุเคราะห์สงเคราะห์บ้าง เป็นเหตุเหนี่ยวรั้งน้ำใจรักใคร่เคารพนับถือ งดเว้นไม่เบียดเบียนข่มเหงรังแกกัน มีแต่หวังความสุขจำเริญ สามัคคีกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นคุณสำคัญที่สามารถควบคุมบุคคลให้เป็นหมู่คณะตลอดประเทศชาติ ด้วยอาศัยการเอื้อเฟื้อเจือจานเป็นเครื่องนำความรักเคารพนับถือของกันและกัน ได้อย่างสนิทชิดชมทุกกาลสมัย

สมเด็จพระบรมศาสดา ได้ตรัสเทศนาสั่งสอนแก่ยสกุลบุตร ซึ่งเป็นคฤหัสถ์คนแรก ผู้เบื่อหน่ายต่อความเป็นอยู่ของตน เดินบ่นถึงความวุ่นวาย ความขัดข้อง ผ่านที่ประทับมา ก็ทรงยก **ทาน** การสละให้ปันสิ่งของแก่คนที่ควรให้ปัน ขึ้นสอนก่อนประการอื่น เพราะวิสัยของมนุษย์ทั่วไป ตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาลตลอดมาจนถึงสมัยปัจจุบันนี้ ล้วนมีแต่ความเห็นแก่ตนเอง พวกพ้องญาติมิตรของตนเองเป็นสำคัญมากกว่าผู้อื่น มุ่งแต่ความสุขสำราญเพื่อตน เพื่อพวกพ้องของตนเท่านั้นเป็นที่ตั้ง ไม่แลเหลียวนึกถึงความทุกข์ลำบากเดือดร้อนของผู้อื่น ซึ่งก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน ผู้ร่ำรวยก็พยายามจะรักษาฐานะความร่ำรวยของตนไว้ ไม่ยอมเสียสละช่วยเหลือผู้ยากจนขัดสน ด้วยเกรงจะยากจนลง ผู้ยากจนขัดสนก็ยิ่งจะขัดสนต่ำต้อย ไม่มีเวลายกฐานะให้สูงขึ้นได้ เพราะขาดการช่วยเหลือ ความเห็นแก่ตนจัดจึงเป็นรอยร้าวกั้นกางขวางไม่ให้บุคคลผู้มีฐานะสูง กับผู้มีฐานะต่ำ รวมกำลังกันตามฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ได้ คงเป็นการแตกสามัคคีในหมู่มนุษย์ด้วยการเห็นแก่ตนจัด ขาดความเอื้อเฟื้อแก่กันและกันอยู่ตามเคย ซึ่งไม่เป็นคุณธรรมอันดีของมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงเลย ยสกุลบุตร ได้ฟังพระธรรมเทศนาประกอบด้วยเหตุผลแล้วเลื่อมใสเห็นชอบตามเหตุผล คลายความเห็นแก่ประโยชน์ตน ยอมตนออกบวชเป็นสาวก

ทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่นี้ พระพุทธองค์ได้นำมาเป็นหลักคำสอนเบื้องต้นก่อนที่จะปฏิบัติตนตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการคลายความเห็นแก่ตนให้เบาบางก่อนแล้ว จึงจะควรบำเพ็ญคุณธรรมที่สูงต่อไป ดังที่ตรัสถึงสิ่งเป็นที่ตั้งแห่ง*การบำเพ็ญบุญ*โดยย่อมี ๓ อย่าง ทรงยก *ทานมัย* บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน เป็นข้อที่ ๑ *ศีลมัย* บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล เป็นข้อที่ ๒ *ภาวนามัย* บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา เป็นข้อที่ ๓ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์บริบูรณ์ทั้งฝ่ายตนและผู้อื่น และเมื่อตรัสถึง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สารบัญ

ความประพฤติ ที่จะนำความรักใคร่เคารพนับถือจากน้ำใจรักของผู้อื่นให้มาถึงตน เหมือนเป็นสะพานยื่นรับความรักใคร่เคารพนับถือ ก็ทรงตั้งหัวข้อไว้สำหรับประพฤติตาม เรียกว่า **สังคหวัตถุ** เรื่องการสงเคราะห์มีอยู่ ๔ อย่าง ก็ทรงยก *๑. ทาน* ให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน *๒. ปิยวาจา* เจรจาวาจาที่อ่อนหวาน *๓. อัตถจริยา* ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น *๔. สมานัตตตา* ความเป็นคนมีตนเสมอไม่ถือตัว คุณธรรม ๔ อย่างนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจรักใคร่นับถือของผู้อื่นไว้ได้ ก็ด้วยการสงเคราะห์ที่เริ่มด้วยการให้ปันด้วยน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ตามข้อที่ ๑ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวเพราะเห็นแก่ตนจัด คือเต็มใจให้ด้วยพัสดุสิ่งของ มีปัจจัย ๔ เป็นต้น ด้วยมุ่งบูชาคุณหรืออนุเคราะห์ก็ตาม เมื่อไม่มีสิ่งของก็ให้ด้วยคำพูดอ่อนหวาน ซื่อสัตย์ ไพเราะ ข้อที่ ๒ เมื่อโอกาสเช่นนั้นไม่มี ก็ให้ด้วยน้ำใจที่หวังดีต่อกิจการ สิ่งไรจะเป็นความดีงามก็พยายามชักจูงแนะนำ หรือคอยช่วยป้องกันศัตรูอันตราย ไม่ทำตนคดในข้องอในกระดูก และข้อที่ ๓ ให้ด้วยวิธีวางตัวให้สมกับฐานะหน้าที่ ยศศักดิ์ คุณธรรมของตน ไม่แสดงอาการยกตนข่มท่านตีเสมอ โอ้อวด แข่งดี ถือตัว ให้ผิดฐานะ ซึ่งเป็นการนำแต่ความเกลียดชัง ท่านรับรองว่าใครประพฤติปฏิบัติตนด้วยการให้ปันตามลักษณะสังคหวัตถุนี้ ตามกาลเทศะอันควรเป็นประจำอยู่แล้ว เท่ากับมีมหานิยมไว้เหนี่ยวรั้งความรักใคร่นับถือจากน้ำใจบุคคลทั้งหลายเสมอไป และท่านยังสนับสนุนอีกว่าที่มารดาบิดายังปรารถนาอุปการะเลี้ยงดูบุตรธิดาอยู่ ก็เพราะอาศัยสังคหธรรม ๔ นี้ ยังสมบูรณ์ประจำอัธยาศัย ถ้าคุณธรรมเหล่านี้ มีทาน การให้ปันสิ่งของแก่คนที่ควรให้ปัน เป็นต้น ไม่มีประจำอัธยาศัยแล้ว มารดาบิดาก็คงไม่ต้องการอุปการะบุตรธิดา ด้วยประการฉะนี้

จากหลักการโดยสังเขปนี้ ย่อมเห็นได้ว่า ผู้มีอัธยาศัยไม่ตระหนี่ มุ่งบริจาคทานด้วยใจสะอาดหวังให้เป็นคุณแก่ผู้อื่น ถ้าเป็นผู้น้อยก็เป็นบุคคลน่ารักน่ากรุณา ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็เป็นที่น่าเคารพนับถือ ท่านจึงยกย่องทานการเอื้อเฟื้อเป็นอุดมมงคลเหตุแห่งความเจริญอย่างเลิศประการหนึ่งในมงคลสูตร ถ้าบุคคลไม่มีการให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกันแล้ว ย่อมไม่สามารถก้าวขึ้นสู่บารมีอื่น ๆ เช่น ศีลบารมี เป็นต้นได้เลย

สมเด็จพระบรมศาสดาได้ตรัสสรรเสริญทานการให้ การบริจาคไว้หลายประการ เช่น

“บุคคลให้อาหาร ชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะ ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักษุ ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง และผู้ที่พร่ำสอนธรรม ชื่อว่าให้อมฤตธรรม”

อีกประการหนึ่งว่า

“ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ให้ของที่เลิศ ย่อมได้ของที่เลิศ ผู้ให้ของที่ดี ย่อมได้ของที่ดี ผู้ให้ของที่ประเสริฐ ย่อมเข้าถึงสถานที่ประเสริฐ และนรชนใดให้ของที่เลิศ ให้ของที่ดี ให้ของที่ประเสริฐ นรชนนั้นจะบังเกิด ณ ที่ใด ๆ ย่อมมีอายุยืน มียศ” ดังนี้ เป็นต้น

อนึ่ง เพราะหากการเอื้อเฟื้ออนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้อื่นด้วยใจอันงาม เป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับหมู่มนุษย์ เช่นนี้ ท่านจึงยกขึ้นเป็นหลักแห่งคุณธรรมสำหรับมนุษย์ ผู้เป็นใหญ่ เป็นประธานในชุมชน

ทุกระดับชั้น ให้พึงยึดถือปฏิบัติตามไว้เป็นหลักชัย เพื่อสุขสโมสรของตนเอง และผู้อยู่ในปกครอง มีชื่อเรียกว่า **ทศพิธราชธรรม** ซึ่งมี **ทาน** การบริจาค เป็นประการหนึ่ง ตามที่ทราบกันดีอยู่แล้ว

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีพระราชศรัทธาปสาทะในหลักธรรมของพระพุทธ-ศาสนา ได้ทรงศึกษาและปฏิบัติตามอยู่เสมอมา โดยเฉพาะได้ทรงบำเพ็ญ**ทานบารมี**ตามหลักแห่งทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นมูลฐานอันสำคัญยิ่งประจำพระราชหฤทัย ทรงบำเพ็ญทานบารมีเพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกร และความเจริญรุ่งเรืองมั่นคงของประเทศชาติ ศาสนา ทรงอุทิศเวลาส่วนใหญ่ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ อันเนื่องด้วยคุณธรรม คือ ทานบารมี ได้ทรงเยี่ยมราษฎร และเจ้าหน้าที่พลเรือน ทหาร ตำรวจ ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพความเป็นจริงในเรื่องความเป็นอยู่ การศึกษา สุขภาพอนามัย ตลอดถึงการส่งเสริมอาชีพต่าง ๆ เมื่อได้ทรงทราบรายละเอียดจากผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่น จึงนำให้ทรงเห็นลู่ทางในการหาทางช่วยเหลือ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเกษตรกรรม อันเป็นเส้นเลือดใหญ่ของเศรษฐกิจในประเทศ บางครั้งทรงพระราชดำริจัดตั้งโครงการพัฒนาขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างราษฎรกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ที่จะต้องช่วยกันพิจารณา ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในระหว่างข้าราชการกับราษฎร ทำให้งานที่ทำนั้นมีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว รวดเร็ว และได้ผลสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์

อนึ่ง โครงการพระราชดำริที่ริเริ่มนั้น ได้ทรงศึกษาและพิจารณากับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนตัวแทนราษฎรในท้องถิ่นอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทรงเน้นว่าเป็นเพียงข้อเสนอแนะเท่านั้น หากผู้รู้หรือนักวิชาการเห็นว่าไม่เหมาะสม ก็สามารถแก้ไขทักท้วงได้ เพื่อให้เกิดความถูกต้องตามหลักวิชาการและนโยบายของทางราชการ เมื่อตั้งโครงการขึ้นแล้วจะทรงติดตามผลงานความก้าวหน้า ตลอดปัญหาอุปสรรคทุกระยะ หากสิ่งไรให้ผลไม่คุ้มค่ากับการลงทุนลงแรง ก็อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม หากได้ผลก็จะยึดถือเป็นหลักต่อไป สำหรับโครงการพระราชดำริต่าง ๆ นั้น มีมากมาย เช่น โครงการด้านการแพทย์ ในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรในท้องที่ต่าง ๆ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะแพทย์พระราชทานจากโรงพยาบาลต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นอาสาสมัครทั้งสิ้น พร้อมด้วยเครื่องเวชภัณฑ์และเครื่องมือแพทย์ครบครัน พร้อมที่จะให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ป่วยไข้ อีกโครงการหนึ่งคือโครงการทันตกรรม ซึ่งเป็นพระราชดำริที่จะให้ทันตแพทย์ผู้อาสาสมัคร เดินทางไปช่วยเหลือบำบัดโรคเกี่ยวกับฟัน ตลอดจนการรักษาอนามัยของปากและฟันแก่เด็กนักเรียนและราษฎรที่อาศัยอยู่ในท้องที่ทุรกันดารและห่างไกลแพทย์ โดยไม่คิดมูลค่าในรูปแพทย์เคลื่อนที่

ส่วนโครงการด้านการศึกษาของเยาวชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของประเทศ ได้ทรงพระราชดำริให้จัดทำสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เป็นสารานุกรมอเนกประสงค์บรรจุวิชาการอันเป็นสาระไว้ครบทุกวิชาการ ในด้านการสร้างโรงเรียนในชนบท ทรงพระราชดำริจัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนและกำพร้าอนาถา โดยจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด สำหรับโครงการเกี่ยวกับการสร้างโรงเรียนในชนบทอีกสายหนึ่งคือ โรงเรียนร่มเกล้า ซึ่งเป็นพระราชดำริที่จะให้ทหารได้มีส่วนช่วยเหลือประชาชนในด้าน

การศึกษา โดยการสร้างโรงเรียนร่มเกล้าขึ้นในชนบทห่างไกล ฝ่ายทหารได้ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและฝ่ายศึกษาธิการ เพื่อเลือกสถานที่ตั้งโรงเรียนที่มีความจำเป็นและเหมาะสม โดยขณะนี้มีโรงเรียนร่มเกล้าในจังหวัดนครพนม สกลนคร และนราธิวาส ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาขึ้นแล้ว กองทัพภาคที่ ๒ และกองทัพภาคที่ ๔ เป็นผู้ดำเนินการ สำหรับกองทัพภาคที่ ๑ ได้รับพระราชดำริจัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่ราบเชิงเขาบรรทัด จังหวัดปราจีนบุรี โครงการนี้ได้ร่วมมือสาธิตฝึกหัดและส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักการปลูกพืชหมุนเวียน เพื่อได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินให้คุ้มค่าทางการเกษตร และอีกแห่งหนึ่งคือศูนย์ศึกษาการพัฒนาปลวกแดง อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง

พระราชกรณียกิจอันนับเนื่องเป็นทานบารมีที่ถวายวิสัชนาโดยสังเขปนี้ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดแก่ปวงอาณาประชาราษฎร์อย่างยิ่ง นับว่าทรงช่วยเหลือประชาชนในด้านการศึกษา การอาชีพ และการแพทย์ ซึ่งมิเคยมีพระมหากษัตริย์ในประเทศไหน ๆ ได้ทรงใกล้ชิดราษฎร และมีพระมหากรุณาธิคุณแก่ราษฎรทั่วหน้าเห็นปานนี้ ทำให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นหมดไป นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ประทับใจของปวงประชาชนอย่างแนบแน่น เหมือนสายฝนที่โปรยปรายให้ความชุ่มชื่นแก่พฤกษชาตินานาพันธุ์ฉะนั้น

อนึ่ง ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ ได้ทรงเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์แก่พระสังฆาธิการผู้บริหารการพระศาสนาตามฐานานุรูป ตามหน้าที่แห่งองค์อัครศาสนูปถัมภ์ อันเหมาะสมแก่กาลสมัย เพราะพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดมาช้านาน พระราชกรณียกิจส่วนนี้ จึงเป็นที่ชื่นชมโสมนัสของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายมิเสื่อมคลาย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า อันคุณพิเศษ คือ**ทานบารมี**และ**ศีลบารมี** เป็นต้น และ**เมตตาธรรม**เป็นประธานประดับแล้ว จึงทรงเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ เสด็จดำรงราชมไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑล ทรงนำประชาชนและประเทศชาติให้บรรลุถึงความเกษมสุขสวัสดิ์ ด้วยพระบุญญาบารมีอภินิหารอันเสร็จมาจากคุณธรรมทานบารมีปฏิบัติโดยแท้จริง

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถระผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐานขอคุณบารมีพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุด ของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ดังนี้

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรานี้ จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคราชศัตรูทั้งหลาย จงอย่าได้บังเกิดถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกลจากสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริสุทธิ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงบังเกิดมี จงเป็นไปเป็นนิจ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทย ขอเทพเจ้าทั่วสากลจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งรัฐบาลตลอดพสกนิกร ด้วยอันนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบูลมนุญผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อย่าให้บังเกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนา ด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๒๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกมหาสมาคม
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคลแทนพระบรมวงศานุวงศ์
๕ ธันวาคม ๒๕๒๔

สารบัญ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ ธันวาคม ๒๕๒๕

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

ในศกนี้ (๒๕๒๕) กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์ได้ดำรงสถาพรมาโดยสวัสดีครบ ๒๐๐ ปี นับเป็นมหามงคลกาล จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษส่วนอัตตสมบัติ ด้วย **ภัทรศีล** และ **ภัทรทิฐิ** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย** พอเป็นนิทัศนนัย

ภัทรศีล คือศีลที่เป็นมงคลเจริญ **ภัทรทิฐิ** คือทิฐิที่เป็นมงคลเจริญ มีที่มาในพระพุทธภาษิต ที่ตรัสไว้ว่า

ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค กตเมหิ ทฺวีหิ ภทฺทเกน จ สีเลน ภทฺทิกาย จ ทิฏฺฐิยา

มีความหมายว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ จะต้องไปสวรรค์เหมือนอย่างถูกนำไปให้ถึง คือ **ภัททกศีลหรือภัทรศีล ๑ ภัททิกาทิฐิหรือภัทรทิฐิ ๑** ดังนี้

ภัทรศีล ศีลที่เป็นมงคลเจริญ คือความประพฤติทางกายวาจาที่ดีชอบถูกต้อง ประกอบด้วยเจตนาความจงใจ ตั้งใจเป็นกุศล เว้นจากความประพฤติตนเบียดเบียนทางกายวาจาตลอดถึงใจ โดยงดเว้นใจตนเองได้ ไม่ลุอำนาจของความโลภโกรธหลง จึงงดเว้นความประพฤติที่เป็นทุจริตต่าง ๆ ทางกายวาจาและใจได้ ตั้งอยู่ในสุจริตทางกายวาจาใจในกิจทั้งปวง หลักวิธีการปฏิบัติศีลทางพุทธจักรคือพุทธวินัยบัญญัติ ทั้งที่เป็นอาคาริยะสำหรับคฤหัสถ์ และอนาคาริยะสำหรับบรรพชิต ทางราชอาณาจักรคือพระราชบัญญัติกฎหมายทั้งปวง และในที่นี้ย่อมหมายความรวมถึงภัทรธรรม ธรรมที่เป็นมงคลเจริญ คือคุณที่เกื้อกูลที่ตั้งอยู่ในจิตใจ และก่อเจตนากรรมอันเป็นกุศล เป็นคุณเกื้อกูลทางกายวาจาทั้งปวง ภัทรศีลและภัทรธรรมทั้งสองนี้เมื่อมีคู่กันอยู่ในบุคคลใด ย่อมทำบุคคลนั้น ให้เป็นภัทรบุคคล คือคนเป็นมงคลเจริญทางกายวาจาใจ ด้วยตนเอง แห่งตนเอง ทั้งเป็นมงคลแก่บุคคลอื่นโดยศีล โดยธรรม แต่จะเป็นภัทรศีลภัทรธรรมที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยภัทรทิฐิอีกประการหนึ่ง

ภัทรทิฐิ ทิฐิที่เป็นมงคลเจริญ คือทัศนะความเห็นที่ดีชอบถูกต้อง อันความเห็นเป็นข้อสำคัญ ถ้ามีความเห็นผิดเป็นมิจฉาทิฐิ ก็จะทำให้ดำริคิดนึกผิด พูดผิด ทำผิด เป็นต้น ไปทุกอย่าง แต่ถ้ามี

ความเห็นชอบถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ ก็จะทำให้ดำริคิดนึกถูก พูดถูก ทำถูก เป็นต้น ไปทุกอย่าง ฉะนั้น ในมรรคมีองค์ ๘ จึงมีสัมมาทิฐิเป็นข้อนำ สัมมาทิฐิย่อมประกอบกันอยู่กับ **สัทมัปปัญญา** ปัญญาชอบ **สัมมาญาณ** ความรู้ชอบ ดังที่มีคำเรียกว่า ญาณทัสสนะ ความรู้ความเห็นชอบ หมายถึง ตั้งแต่ความรู้ความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรมสามัญทั่วไปอันเป็นสามัญสัจจะ จนถึงในอริยสัจจะ นิพพานสัจจะ ตามที่สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงแสดงไว้ อันรวมถึงความรู้เห็นชอบในเรื่องทั้งปวงที่ปฏิบัติกระทำตามหน้าที่ ตามการงานที่ทำ มิจฉาทิฐิย่อมเป็นเหตุให้มีมติที่ผิด ให้ตั้งจิตไว้ผิด เป็นต้น สัมมาทิฐิย่อมเป็นเหตุให้มีมติที่ถูก ให้ตั้งจิตไว้ถูกเป็นต้น ดังธรรมบทบรมพุทธานุสาสนีว่า

อสาเร สารมติโน สาเร จาสารทสฺสิโน เป็นอาทิ

มีความว่า บุคคลทั้งหลายผู้มีมติในสิ่งที่ไม่เป็นสาระแก่นสารว่าเป็นสาระแก่นสาร และมีมติในสิ่งที่เป็นสาระแก่นสารว่าไม่เป็นสาระแก่นสาร มีความคิดดำริผิดดำเนินไปย่อมไม่บรรลุสาระแก่นสาร ส่วนบุคคลทั้งหลายผู้รู้เห็นในสิ่งที่เป็นสาระโดยเป็นสิ่งที่เป็นสาระ และรู้เห็นในสิ่งที่ไม่เป็นสาระโดยเป็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระ มีความคิดดำริชอบดำเนินไปย่อมบรรลุสาระแก่นสาร

ทิโส ทิสำ ยนฺตำ กยิรา เวรี วา ปน เวรินำ ฯ เปฯ

จิตที่ตั้งไว้ผิดพึงทำบุคคลนั้นให้เลวร้ายยิ่งกว่าที่โจรหรือคนมีเวรพึงทำแก่กัน ส่วนจิตที่ตั้งไว้ชอบพึงทำบุคคลนั้นให้ประเสริฐยิ่งกว่าที่มารดาบิดาหรือญาติอื่นพึงทำให้

อลชฺชิตาเย ลชฺชนฺติ ลชฺชิตาเย น ลชฺชเร ฯ เปฯ

สัตว์บุคคลทั้งหลายสมาทานถือมิจฉาทิฐิ ย่อมละอายในสิ่งที่ไม่ควรละอาย ไม่ละอายในสิ่งที่ควรละอาย ย่อมถึงทุคติ สัตว์บุคคลทั้งหลายสมาทานถือมิจฉาทิฐิ มีความเห็นในสิ่งที่ไม่เป็นภัยว่าเป็นภัย มีความเห็นในสิ่งที่เป็นภัยว่าไม่เป็นภัย ย่อมถึงทุคติ สัตว์บุคคลทั้งหลายผู้สมาทานถือมิจฉาทิฐิ มีมติในสิ่งที่ไม่มีโทษว่ามีโทษ มีมติในสิ่งที่มีโทษว่าไม่มีโทษ ย่อมถึงทุคติ ส่วนสัตว์บุคคลทั้งหลายผู้สมาทานถือสัมมาทิฐิอันตรงกันข้าม เช่น รู้เห็นโทษโดยเป็นโทษ ที่ไม่มีโทษโดยเป็นความไม่มีโทษ ย่อมถึงสุคติ

เพราะฉะนั้น จึงมีพระบรมพุทธานุสาสนีตรัสอนุสาสน์ไว้ว่า

หีนำ ธมฺมำ น เสเวยฺย ปมาเทน น สำวเส
มิจฺฉาทิฏฺฐึ น เสเวยฺย น สิยา โลกวฑฺฒโน

มีความหมายว่า ไม่พึงส้องเสพธรรมที่เลว ไม่พึงอยู่ด้วยความประมาท ไม่พึงส้องเสพมิจฉาทิฐิ ไม่พึงเป็นผู้รู้รกโลก เพิ่มทุกข์ในโลก

อนึ่ง ได้ตรัสอนุสาสน์ทางวิธีปฏิบัติเพื่ออนุเคราะห์สนับสนุนสัมมาทิฐิไว้ในปัญจกนิบาต คือศีลสุตะ การสดับตรับฟัง การสนทนาธรรม สมถะ ความทำจิตใจให้สงบเป็นสมาธิ และวิปัสสนา ความอบรมปัญญาให้รู้แจ้งเห็นจริง และได้ตรัสอนุสาสน์ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมให้เจริญปัญญาไว้ด้วย คือคบหา

คนดีที่เรียกว่าสัตบุรุษ ฟังธรรม คือคำสอนของคนดี โยนิโสมนสิการ ตริตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีหรือชั่วโดยแยบคายถูกต้อง โดยไตร่ตรองจับผลสาวหาจนถึงต้นเหตุ จับเหตุไปถึงผล และปฏิบัติเหตุให้สมควรแก่ผลที่ต้องการ โดยชอบถูกต้อง ที่เรียกว่าธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม

สัมมาทิฐิย่อมเป็นมงคลเจริญ จึงชื่อว่าภัทรทิฐิ เป็นเหตุให้บุคคลผู้มีสัมมาทิฐิเป็นภัทรบุคคล เมื่อประกอบด้วยภัทรศีลเป็นคู่กัน คือภัทรศีล ภัทรทิฐิ ทั้งสอง ย่อมเป็นมงคลอันสมบูรณ์ ซึ่งมีพระพุทธพยากรณ์ตรัสไว้แน่นอนว่าจะต้องไปสวรรค์เหมือนอย่างถูกนำมาส่ง

อันสวรรค์นั้น แม้จะหมายถึงภพชาติที่ประกอบด้วยความสุขในภายภาคหน้าในอนาคตสถานปาลีปเทศทั่วไป แต่ก็ได้มีพระบรมพุทธาธิบายไว้เป็นกลาง ๆ ใน**สฬายตนวรรค สังยุตตนิกาย** ทั้งนิรยะ นรก ทั้งสวรรค์ ตรัสเรียกว่า *ผัสสายตนิกะ* คือนรกสวรรค์ทางที่สัมผัสสะ ๖ คือ สิ่งที่มาสัมผัสกระทบถูกต้องทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และมนะคือใจ ตรัสถึงผัสสายตนิกนรกก่อนแล้ว จึงตรัสผัสสายตนิกสวรรค์อันตรงกันข้าม มีความว่า ภิกษุทั้งหลาย สวรรค์ชื่อว่าผัสสายตนิกะ เราตถาคตได้เห็นแล้วในสวรรค์นั้น จะเห็นรูปอะไรด้วยตา จะได้ยินเสียงอะไรด้วยหู จะดมกลิ่นอะไรด้วยจมูก จะลิ้มรสอะไรด้วยลิ้น จะถูกต้องสิ่งที่ถูกต้องอะไรด้วยกาย จะรู้คิดเรื่องอะไรด้วยใจ ก็จะเห็น จะได้ยิน จะได้ดม จะได้ลิ้ม จะได้ถูกต้อง จะได้รู้คิด แต่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สิ่งที่ถูกต้องและเรื่องที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ จะมิได้เห็น มิได้ยิน มิได้ดม มิได้ลิ้ม มิได้ถูกต้อง มิได้คิด รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และเรื่องที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ ดังนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงบำเพ็ญภัทรศีลและภัทรทิฐิโดยควรแก่พระราชธรรม-จริยาสมบูรณ์มาโดยลำดับ เป็นส่วนอัตตสมบัติ **ภัทรศีล**จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑ ภัทรทิฐิ**จัดเป็น**มงคล-วิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติจัดกระทำเพื่อเป็นประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน ประจวบปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ นี้ ตั้งเจริญมั่นคงมาครบ ๒๐๐ ปี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์และฉลองวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยอนุโลมราชประเพณีที่มีมาแล้วในรัชกาลก่อน ทั้งให้สอดคล้องพอเหมาะพอควรแก่กาลสมัยปัจจุบัน รัฐบาลและประชาชนชาวไทยมีความปีติยินดีพร้อมกันแสดงกตเวทิตาคุณ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ พร้อมทั้งบรรพบุรุษสตรีของไทยที่จรรโลงชาติไทยให้มีความรุ่งเรืองสืบสันติสุขมา จึงได้เตรียมจัดงานสมโภช ได้ร่วมกันบริจาคบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปราสาทราชมณเฑียร พระบรมมหาราชวัง และพระอารามสำคัญต่าง ๆ เป็นต้น ทั่วพระราชอาณาจักรไทยได้จัดสร้างจัดทำสิ่งที่สมควรต่าง ๆ ร่วมสมโภช สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกอย่างตามที่กำหนด อาทิ ได้เสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคในช่วงเดือนเมษายนที่กำหนดพระราชพิธีสมโภชนั้น ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบุรพ-

มหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง นายกรัฐมนตรีกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากรุณาในนามแห่งรัฐบาลและประชาชนชาวไทยซึ่งได้มีสมานฉันท์พร้อมใจกันเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้พระราชทานพระราชดำรัสครั้งสำคัญแก่ปวงชนชาวไทย ทรงแสดงความปีติชื่นชมยิ่งนักที่ประชาชาติไทยจัดงานเฉลิมสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ได้งดงามยิ่งใหญ่และพร้อมเพรียงกันทุกฝ่าย ทรงชื่นชมในความจงรักภักดีในแผ่นดินอย่างมั่นคงลึกซึ้ง ในความพร้อมเพรียงกันในการทำความดีของไทย ช่วยให้ไทยรักษาอิสรภาพอันไพบูลย์มาได้ ๒๐๐ ปีแล้ว จึงทรงเชื่อมั่นว่าชาติไทยจะดำรงความเป็นไทยอยู่ได้ตลอดไป จะขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอัญเชิญพระราชดำรัสนี้วรรคหนึ่ง มาแสดงเป็นมงคลวิเสสถวายต่อไปนี้

“อันการรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยได้ดำรงมั่นคงยืนยาวไป ถือว่าเป็นกรณียกิจอันสำคัญสูงสุด นอกจากต้องอาศัยการบริหารประเทศที่ฉลาดสามารถและสุจริตเป็นธรรมแล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมสนับสนุนจากประชาชนทั้งประเทศด้วย คือประชาชนแต่ละคนจะต้องขวนขวายสร้างสรรค์ประโยชน์ และดำรงอยู่ในคุณธรรมอันควรแก่ฐานะของตน ๆ คุณธรรมที่คนควรศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่ ๔ ประการ ประการแรก คือ การรักษาความสัจความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม ประการที่สอง คือการรู้จักข่มใจตนเองฝึกตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น ประการที่สาม คือการอดทน อดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด ประการที่สี่ คือการรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเองเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรม ๔ ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลูกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังใจประสงค์”

ประชาชนชาวไทยได้น้อมรับพระราชดำรัสนี้ด้วยความชื่นชมโสมนัส ทางรัฐบาลกับทางคณะสงฆ์ได้ดำเนินการเผยแพร่เพื่อให้ประชาชนทั้งปวงน้อมรับคุณธรรมที่ได้พระราชทานในพระราชดำรัสเป็นหลักปฏิบัติประจำตนต่อไป

ทางคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม มีสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เป็นประธาน ได้สั่งกำหนดให้วัดทั้งปวงทั่วพระราชอาณาจักรปฏิบัติจัดทำมงคลกิจทั้งปวงในวันกำหนดสมโภช

ในศก ๒๕๒๕ นี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับการฉลองสมโภช ทั้งในส่วนอื่น ทั้งในทางพุทธจักรและทางราชอาณาจักรครบถ้วนมาโดยลำดับ จนถึงเดือนกรกฎาคม ก็ได้มีแถลงการณ์สำนักพระราชวังออกมาว่าได้ทรงพระประชวรเป็นเหตุให้เกิดความวิตกกังวลห่วงใยขึ้นทั่วไป ประชาชนพร้อมกับคณะสงฆ์ต่างได้ขวนขวายปฏิบัติกระทำทุกทางอาทิ ปฏิบัติอธิษฐานจิตเพื่อให้หายประชวรโดยเร็ว เมื่อได้ทราบว่าพระอาการประชวรผ่อนคลายขึ้น

โดยลำดับพ้นเขตที่พึงวิตก ต่างก็มีความผ่อนคลายใจและพากันปีติโสมนัสเมื่อได้ฟังนายกรัฐมนตรีรับกระแสพระบรมราชโองการให้แจ้งประกาศพระราชดำรัสทรงขอบใจและชื่นชมประชาชนและคณะสงฆ์ในการที่ทุกฝ่ายได้พร้อมกันถวายพระพรให้ทรงหายประชวร

อนึ่ง สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชทานพระพุทธนวราชบพิตรแก่กรุงเทพมหานคร ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๕ เมื่อได้ทรงพระสุหร่ายทรงเจิมพระพุทธนวราชบพิตรแล้ว ได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เชิญพระพุทธนวราชบพิตรแห่โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคจากท่าวาสุกรีขึ้นที่ท่าราชวรดิฐ แล้วเชิญสู่หน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์พระราชทานพระพุทธนวราชบพิตรแก่กรุงเทพมหานคร โดยผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทาน วันนั้นอยู่ในช่วงระยะเวลางาน ๒๐๐ ปีแห่งสายสัมพันธ์ ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี เพื่อชักจูงให้ชาวต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วยนักธุรกิจระดับบริหารกิจการต่าง ๆ เช่นธุรกิจการบิน การเกษตร การน้ำมัน การธนาคาร อุตสาหกรรมหนัก และห้างสรรพสินค้าใหญ่ ๆ ตลอดจนนักวิชาการ และนักเขียนที่มีชื่อเสียงจากประเทศยุโรป อเมริกา และเอเชีย ได้มีโอกาสรู้เห็นศิลปะไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยอันงดงามและมีคุณค่า ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน เพื่อจะได้นำไปเผยแพร่และชักจูงให้ผู้สนใจเดินทางมาเยือนประเทศไทย ซึ่งจะช่วยสนับสนุนกิจการท่องเที่ยวและเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนทุกประเทศ เพื่อหารายได้สนับสนุนมูลนิธิศิลปาชีพพิเศษ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยชาวไร่ชาวนาให้มีรายได้พิเศษนอกเหนือจากอาชีพหลัก ทั้งชาวไทยและแขกชาวต่างประเทศต่าง ๆ ได้มีโอกาสชมกระบวนแห่พระพุทธนวราชบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งอังกฤษ พร้อมทั้งพระสวามีซึ่งเสด็จในงาน ๒๐๐ ปีแห่งสายสัมพันธ์ เสด็จร่วมในพระราชพิธีครั้งนี้ด้วย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ในทุกด้าน ด้วยทรงตั้งพระราชหฤทัยมั่นว่า จะทรงอุทิศพระองค์เพื่อบำเพ็ญพระราชกรณียกิจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขและความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นของพสกนิกรและประเทศชาติเป็นสำคัญ พระราช-กรณียกิจที่ทรงปฏิบัติจึงครอบคลุมไปทั่วภูมิภาค ทรงเยี่ยมราษฎรและเจ้าหน้าที่ทั้งพลเรือน ตำรวจ ทหาร ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร พระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ ที่ทรงปฏิบัตินั้นมีมากยากที่จะพรรณนาให้จบลงได้ กล่าวยกแต่เพียงหัวข้อก็หลายประการ อาทิ ในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ด้านการแพทย์ ด้านการพัฒนาที่ดิน ด้านการเกษตร ด้านการชลประทาน เพื่อให้ราษฎรมีที่ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งถาวร มีน้ำเพียงพอสำหรับประกอบอาชีพและบริโภคใช้สอย รู้จักรักษาสุขภาพอนามัย มีหลักประกันภัยในยามขาดแคลน โดยมีธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ ระบบชลประทาน

ที่ถูกแบบ กับทั้งกิจการโครงการพัฒนาซึ่งจัดเป็นรูปศูนย์ เป็นแหล่งวิทยาทานและการแนะนำระบบสหกรณ์ ทั้งได้ทรงศึกษาค้นคว้าหาแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในกรุงเทพมหานคร ดังเช่นที่เกิดขึ้นเมื่อปลายปี ๒๕๒๓ ได้มีพระราชดำริให้กรุงเทพมหานครกับกรมชลประทานร่วมมือประสานปฏิบัติบรรเทาปัญหาน้ำท่วม ทั้งในระยะเร่งด่วนและระยะยาว และในปี ๒๕๒๕ นี้ เมื่ออาการพระประชวรบรรเทามากแล้ว ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานครเข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลรายงานถึงผลของการปฏิบัติแก้ไขปัญหาน้ำท่วม ได้พระราชทานพระราชดำริให้กรุงเทพมหานครและกรมชลประทานร่วมมือกันปฏิบัติแก้ไขป้องกัน ในระยะเวลาที่ทรงฟื้นจากพระประชวร แต่ต้องประทับพักงดเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ต่าง ๆ ก็ยังทรงตรวจตราสอบพิจารณางานพัฒนาต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศจากแผนที่แผนงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องนั้น ๆ ซึ่งได้มีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ ได้พระราชทานพระราชดำริในการปฏิบัติเริ่มหรือต่อไปได้ทันที ไม่ต้องรอเพราะเหตุทรงพระประชวร และก็ได้ทรงทราบต่อเนื่องกันไปว่างานได้ดำเนินไปถึงไหน ได้ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นเยี่ยงอย่างในการยังความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงมาสู่ประเทศชาติอยู่ตลอดเวลา มิได้ทรงคำนึงถึงความผาสุกส่วนพระองค์ และมิได้ถือเอาการส่วนพระองค์แม้การที่ทรงประชวรเป็นสำคัญ ดังจะพึงเห็นได้จากการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จฯ ไปทรงศึกษาวิชาการบินต่อในต่างประเทศ ไม่โปรดฯ ให้ทรงรออยู่ก่อน

นอกจากนี้ พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติก็ไม่หยุดชะงัก ได้มีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิบัติแทนพระองค์โดยควรแก่กิจนั้น ๆ อาทิ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เมื่อถึงคราวเสด็จแปรพระราชฐานก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จไปทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอยู่กับประชาราษฎรในภาคนั้น ๆ แม้จะมิได้เสด็จพระราชดำเนินในภาคทักษิณ เพราะมิอาจวางพระราชหฤทัยในพระอาการประชวรได้ในระยะนั้น แต่เมื่อวางพระราชหฤทัยในพระอาการประชวรได้ก็เสด็จพระราชดำเนินในภาคอีสาน เพราะไม่อาจทรงทิ้งห่างราษฎรได้นาน และเมื่อถึงมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ได้เสด็จออกทรงปฏิบัติพระราชกิจทั้งฝ่ายข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือนและประชาชน เสด็จออกมหาสมาคม ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระราชทานสมณศักดิ์ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และอื่น ๆ ครบถ้วน พระราชกิจฝ่ายพุทธจักรและราชอาณาจักร ซึ่งได้รับพระราชทานพรรณนามานี้ ทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์เพราะได้ทรงตั้งอยู่ในภัทรศีลและภัทรทิฐิ โดยเป็นพระราชธรรมจริยาโดยสมบูรณ์ นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** (ส่วนปรหิตปฏิบัติ) จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชจริยาส่วนอัตตสมบัติ คือ**ภัทรศีล ภัทรทิฐิ** และส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ**รัฏฐาภิปาลโนบาย** ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิ์อุดมมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖

ในศกนี้ (๒๕๒๖) จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษส่วนอัตตสมบัติ ด้วย **ปฏิสังขาน-พละ** และ **ภาวนาพละ** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย** พอเป็นนิทัศนนัย

ปฏิสังขานพละ กำลังคือการพิจารณา ภาวนาพละ กำลังคือการปฏิบัติ ที่มีมาในพระพุทธภาษิต ที่ตรัสไว้ว่า

เทฺวมานิ ภิกฺขเว พลานิ กตมานิ เทฺว ปฏิสงฺขานพลญฺจ ภาวนาพลญฺจ

แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย พละกำลังเหล่านี้ ๒ ประการ คือ ปฏิสังขานพละ กำลังคือการพิจารณา ๑ ภาวนาพละ กำลังคือการปฏิบัติ ๑ และได้ตรัสสอนอธิบายไว้ต่อไป มีความว่า

ปฏิสังขานพละ กำลังคือการพิจารณา คือพิจารณาเห็นดั่งนี้ว่า กายทุจริต ประพฤติชั่วทางกาย วจีทุจริต ประพฤติชั่วทางวาจา มโนทุจริต ประพฤติชั่วทางใจ มีวิบากคือผลิตผลเป็นบาป ในปัจจุบันทันตาเห็นและในภายภาคหน้า พิจารณาคำนวณเห็นผลลัพธ์ ดังนี้แล้ว ก็ละกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ปฏิบัติอบรมกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์

ภาวนาพละ กำลังคือการปฏิบัติ คือเสขพละ กำลังของผู้ศึกษาที่แท้จริง อาศัยกำลังนี้ละราคะ โทสะ โมหะ กรรมใดเป็นอกุศลก็ไม่ทำกรรมนั้น กรรมใดเป็นบาปก็ไม่ส้องเสพกรรมนั้น อีกอย่างหนึ่ง ภาวนาพละได้แก่ปฏิบัติอบรมโพชฌงค์ ๗ มีสติสัมโพชฌงค์ เป็นต้น ที่อาศัยความสงัดสงบอาศัยความสิ้นติดใจยินดี ที่อาศัยความดับกิเลสที่แปรไปเพื่อความสลัดสละ อีกอย่างหนึ่ง ภาวนาพละได้แก่ปฏิบัติอบรมสมาธิจนบรรลุถึงฌาน

กำลังทั้งสองนี้เป็นกำลังแห่งการที่จะละสิ่งที่เป็นโทษ ไม่เป็นประโยชน์ และที่จะทำสิ่งที่เป็นคุณงามความดีเป็นประโยชน์ทุกอย่าง ถ้าขาดกำลังทั้งสองนี้ ก็ยากที่จะละและที่จะทำดังนั้นได้ในทุกทาง เช่น ในทางที่จะปฏิบัติตน ในทางที่จะปฏิบัติหน้าที่ทั้งปวง จึงจำเป็นต้องมีกำลังทั้งสองนี้อุปการะอยู่ในทุกเรื่องทุกทาง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ข้อแรก ปฏิสังขานพละ กำลังคือการพิจารณา หมายถึงพิจารณาให้รู้จักเหตุผลของสิ่งที่จะปฏิบัติกระทำให้ถูกต้องก่อนที่จะปฏิบัติกระทำ คำว่า ปฏิสังขาน แปลว่าการพิจารณา ตามอรรถคือ เนื้อความส่วนตามพยัญชนะ แปลว่าการนับคำนวณ ซึ่งใช้ในวิชาคิดเลข เช่น การบวกลบคูณหารต่าง ๆ เมื่อมีโจทย์เลขออกมา ต้องการผลลัพธ์ ก็ต้องคิดนับคำนวณเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง ด้วยวิธีบวกลบ เป็นต้น ถ้าผลลัพธ์ออกมาถูก ก็นำไปใช้ได้ถูกต้อง ให้เกิดคุณประโยชน์ ถ้าผลลัพธ์ออกมาผิด ก็นำไปใช้ผิด ให้เกิดโทษพิบัติ การงานที่บุคคลจะทำหรือไม่ทำทุกอย่างก็เท่ากับเป็นโจทย์ตั้งขึ้นมา หากไม่คิดคำนวณถึงผลได้ผลเสียให้ดีให้ถูกต้องเสียก่อน ก็จะเกิดผิดพลาดเสียหาย ที่จะบังเอิญถูกต้องนั้นมีน้อย จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรเสี่ยง ผู้คิดเลขนั้นจะต้องบวกในที่ควรบวก ลบในที่ควรลบ ต้องบวกลบให้ถูกต้อง โจทย์ที่ง่ายก็คิดได้ง่าย ส่วนโจทย์ที่ยากซับซ้อนก็คิดยาก ด้วยวิธีที่ยากยิ่งขึ้นไปเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ออกมาให้ถูกต้อง การงานที่เป็นโจทย์ที่ตั้งขึ้นมาก็เช่นเดียวกัน ควรต้องคิดคำนวณให้ได้ผลลัพธ์อันถูกต้องก่อน ดังพระพุทธาธิบายปฏิสังขานพละในทางปฏิบัติตน คือพิจารณาให้เห็นว่า ทุจริตทั้งปวงผลลัพธ์ออกมาเป็นบาป เป็นอกุศล คือไม่ดีมีโทษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

คนในโลกเป็นอันมากที่ตกเป็นทาสของตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยาก อยู่ในอำนาจของจิตอันประกอบด้วยโลภ โกรธ หลง จึงขาดปัญญาที่ชอบถูกต้อง มักจะคำนวณผลลัพธ์ของทุจริตต่าง ๆ ออกมาผิด ว่าดี มีประโยชน์ จึงพากันละสุจริต ประพฤติทุจริตต่าง ๆ ฉะนั้น ผู้ที่จะคำนวณให้ถูกต้องได้ จึงจำเป็นต้องมีปัญญาที่ชอบถูกต้อง คือรู้ทั่วถึงในเรื่องที่เป็นโจทย์นั้น เหมือนอย่างผู้จะคิดเลขได้ถูกก็ต้องมีปัญญารู้ชอบในวิชาคิดเลข แต่ตัณหาและกิเลสต่าง ๆ เป็นเครื่องกำบังปัญญา เมื่อต้องการจะได้ปัญญาคิดคำนวณให้ถูกต้อง จึงจำเป็นต้องศึกษาปฏิบัติสงบตัณหา โลภ โกรธ หลง ให้ได้เสียก่อน ด้วยศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาเอง เมื่อจิตสงบ ได้ปัญญาชอบถูกต้อง ก็จะพิจารณาคำนวณได้ถูกว่า ทุจริตต่าง ๆ ผลลัพธ์ออกมาเป็นบาป อกุศล ไม่ดี มีโทษ ส่วนสุจริตต่าง ๆ ผลลัพธ์ออกมาเป็นบุญกุศล ดี มีคุณ ตรงตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้สามารถปฏิบัติบริการตนให้บริสุทธิ์สะอาดได้ แม้การงานอื่น ๆ ทุกอย่างก็เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาชอบอันเกิดจากจิตที่สงบ ประกอบด้วยการศึกษา จึงจะเห็นผลอันถูกต้อง

การพิจารณา หรือนับคำนวณ พร้อมทั้งวิธีพิจารณานับคำนวณ เป็นโยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยแยบคาย คือพิจารณาจับเหตุเกิดแห่งผล โยงถึงกันตั้งแต่ต้นถึงปลาย ส่วนความรู้ความเห็นผลลัพธ์ พร้อมทั้งเหตุที่โยงกันมาอันถูกต้อง เป็นตัวปัญญา โยนิโสมนสิการและปัญญาต้องอาศัยกัน แต่ก็มีลักษณะต่างกัน ดังที่พระนาคเสนถวายวิสัชนาแก่พระราชามิลินท์ว่า โยนิโสมนสิการกับปัญญานี้ต่างกัน เหมือนอย่างชาวนาจับฟ่อนข้าวขึ้นมาทั้งฟ่อนด้วยมือแล้วใช้เคียวหรือมีดตัดรวงข้าวออกจากต้นข้าวแห่งข้าวฟ่อนนั้น ถือเอารวงข้าว ทิ้งต้นข้าวทั้งฟ่อนนั้นเสีย โยนิโสมนสิการเหมือนอย่างกิริยาที่เอามือจับฟ่อนข้าวขึ้นมากำไว้ทั้งฟ่อน ปัญญาเหมือนอย่างกิริยาที่ตัดเอาแต่รวงข้าวด้วยเคียวหรือมีด

โยนิโสมนสิการและปัญญา รวมกันเป็นปฏิสังขานพละ กำลังคือการพิจารณา

ข้อสอง ภาวนาพละ กำลังคือการปฏิบัติ เป็นกำลังที่ทำให้สามารถปฏิบัติกระทำในสิ่งที่ได้พิจารณาคำนวณเห็นผลพร้อมทั้งเหตุแล้วว่าควรปฏิบัติอย่างไร ตามพระพุทธาธิบายที่ตรัสถึงโดยอนุสนธิแห่งความในข้อแรกและในข้อสองนี้ โดยตรงในทางปฏิบัติตน รวมความเข้าได้ว่า ปฏิบัติละทุจริต อบรมสุจริต ทางกายวาจาใจ บริหารตนให้บริสุทธิ์ กรรมใดเป็นอกุศลก็ไม่ทำกรรมนั้น กรรมใดเป็นบาปก็ไม่ส้องเสพกรรมนั้น และปฏิบัติอบรมโภชฌงค์ อบรมจิตให้มีสมาธิ กำลังข้อนี้จึงเป็นกำลังในการปฏิบัติถ้าขาดเสียก็จะไม่ทำให้กิจการหรือสิ่งใด ๆ เกิดมีขึ้นได้ การปฏิบัติกระทำจึงเรียกว่าภาวนา แปลโดยพยัญชนะว่าการยังให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น ลำพังข้อแรกคือปฏิสังขานพละอย่างเดียว ยังไม่ทำให้อะไรเกิดขึ้นได้เหมือนอย่างรู้วิชาทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่ก็ไม่ทำสิ่งอะไรขึ้นมาก็ไม่มีสิ่งอะไรเกิดขึ้น แม้ในทางปฏิบัติตนโดยตรงรู้จักผิดชอบชั่วดี แต่ก็ไม่ปฏิบัติละชั่วละผิด ไม่ปฏิบัติดีชอบ ความชั่วดีที่มีก็คงมีอยู่ ความดีชอบอะไรก็ไม่เกิดขึ้น รู้จักว่าอะไรคือ สติ ขันติ อะไรคือศีล สมาธิ ปัญญา แต่ไม่ปฏิบัติให้มีสติ ขันติ ให้มีศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นที่ตน ก็ไม่มีธรรมเหล่านี้ ไม่เป็นธรรมเหล่านี้ ขึ้นมาที่ตน หรือที่จิตใจตน เพียงแต่ว่ารู้เท่านั้น ฉะนั้น เมื่อรู้ถูกชอบแล้วก็ต้องปฏิบัติธรรมให้มีให้เป็นขึ้นอย่างที่รู้ ดังนั้นคือภาวนา การทำให้มีให้เป็นขึ้นมามักจะแปลกันโดยอรรถ คือเนื้อความว่า การปฏิบัติอบรม จึงต้องมีการภาวนาพละเป็นข้อที่ ๒

การบริหารตนให้บริสุทธิ์ จำต้องอาศัยพละทั้งสองนี้ ตามพระพุทธาธิบายที่รับพระราชทานถวายวิสัชนามาแล้ว แม้การบริหารผู้อื่น ตลอดถึงหมู่ชน ให้บริสุทธิ์ตามควรแก่ฐานะนั้น ๆ ก็เช่นกัน แต่ก็จำต้องบริหารตนเองให้บริสุทธิ์ก่อน ในการบริหารตนนั้น โดยตรงก็คือการบริหารจิตนี้เองให้มีธรรมเป็นเกาะ เป็นที่พึ่งอาศัยพักพิง มิให้ห้วงน้ำคือกิเลสตัณหาต่าง ๆ ท่วมทับได้ ตามพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า

อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวี ยํ โอโฆ นาภิกีรติ

แปลความว่า ผู้มีปัญญาพึงทำเกาะที่วงน้ำท่วมมิได้ ด้วยความหมั่นขยัน ความไม่ประมาท ความสำรวมระวัง และความฝึกข่มใจ

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระพุทธภาษิตนี้ทรงนำคำว่า โอฆะ คือห้วงน้ำที่ท่วมเรือนโรงไร่นาบ้านเมืองมาเปรียบเทียบหมายถึงกิเลสตัณหาที่เกิดขึ้นครอบงำจิตใจ เหมือนอย่างเป็นห้วงน้ำท่วมจิตใจ อันทำให้มองเห็นเข้าใจได้ง่าย

ฉะนั้น การศึกษาพิจารณาคิดคำนวณให้เข้าใจพุทธภาษิตแม้บทเดียวนี้ เป็นปฏิสังขานพละแล้วก็ปฏิบัติสร้างเกาะอันเป็นการยกจิตให้สูงขึ้นจากกิเลสตัณหา ห้วงน้ำคือกิเลสตัณหาท่วมไม่ถึงด้วยความหมั่นขยัน ความไม่ประมาท ความสำรวจระวัง ด้วยสติ และความฝึกข่มใจ ด้วยปัญญา ปฏิบัติธรรมเหล่านี้ให้มีขึ้นในจิต เป็นเกาะซึ่งจิตขึ้นอาศัย พ้นอุทกภัยกิเลสตัณหาทั้งหลายได้ เป็นภาวนาพละ

อีกบทหนึ่งได้ตรัสตอบปัญหาของอชิตมาณพไว้ว่า

ยานิ โสตานิ โลกสฺมึ สติ เตสํ นิวารณํ
โสตานํ สำวรำ พฺรูมิ ปญฺญาเยเต ปิถิยฺยเร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

กระแสเหล่าใด (ที่ไหลไปในทั้งปวง) ในโลก สติเป็นเครื่องห้ามกระแสเหล่านั้น ตถาคตกล่าวสอนให้กั้นกระแสทั้งหลาย กระแสเหล่านั้น จะกั้นปิดคือละได้ด้วยปัญญา

แม้ในพระพุทธภาษิตนี้ ก็ตรัสใช้ถ้อยคำว่ากระแสน้ำที่ไหลท่วมในภายนอก ให้หมายถึงกระแสกิเลสตัณหาที่ไหลท่วมภายในจิตใจเช่นเดียวกัน และตรัสยกธรรมเป็นเครื่องกั้นปิดโดยสรุปเข้าในสติและปัญญา อันพึงศึกษาให้รู้ให้เข้าใจและให้เกิดสติปัญญาขึ้นในตนระบายออกไปเสีย

อันห้วงน้ำหรือกระแสน้ำที่ท่วมในภายนอกย่อมมีเป็นครั้งคราว ส่วนที่ท่วมในภายในคือท่วมจิตใจย่อมมีประจำอยู่เนืองนิตย์ หากไม่มีพละทั้งสองนี้ระบายออกเสียจากจิตใจ ก็ย่อมจะต้องเป็นทุกข์ คือเดือดร้อนอยู่เนืองนิตย์ ผู้ที่มีพละทั้งสองนี้ย่อมสามารถระบายออกเสียได้ จึงบริหารตนให้บริสุทธิ์ได้ เมื่อแก้น้ำท่วมในใจได้แล้ว จึงจะแก้น้ำท่วมตลอดถึงทุกข์ร้อนต่าง ๆ ในภายนอกได้ ตามควรแก่วิสัยแห่งเรื่องนั้น ๆ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยปฏิสังขานพละและภาวนาพละ โดยควรแก่พระราชธรรมจริยา สมบูรณ์มาโดยลำดับ เป็นพระราชพลปฏิบัติ ส่วนอัตตสมบัติ **ปฏิสังขานพละ** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑ ภาวนาพละ**จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติจัดกระทำเพื่อเป็นประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวงด้วยพระพละกำลังทั้งสองอย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชนในฐานะองค์พระประมุขแห่งชาติ ทรงเป็นที่เคารพสักการะอย่างแท้จริงแห่งประชาชาติทั้งปวง ด้วยอำนาจแห่งพระมหากรุณาและพระราชธรรมจริยาอันเหมาะสมทุกประการ ทำให้เกิดสามัคคีเอกภาพ คือความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกฝ่าย ฉะนั้น แม้ระบอบการปกครองจำแนกหน้าที่ออกเป็นหลายฝ่าย แต่ทุกฝ่ายก็สมัครสมานกันปฏิบัติกิจทั้งปวง ไม่แตกแยกกันอย่างเหมาะสม จึงยังให้สัมฤทธิผลที่พึงประสงค์ได้อย่างดีทันความต้องการ เช่นเดียวกับร่างกายที่ประกอบด้วยศีรษะ มือ เท้า เป็นต้น แยกกันไป แต่ก็รวมเป็นบุคคลเดียวกัน และปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันไป ประเทศชาติพร้อมทั้งประชาชนและสถาบันทั้งปวงจึงดำรงอยู่ได้ พ้นภัยพิบัติ และมีความสุขความเจริญ ตามวัตถุประสงค์ของรัฏฐาภิปาลโนบาย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติดำเนินรัฏฐาภิปาลโนบายสัมฤทธิผลเป็นคุณประโยชน์มาโดยลำดับ จึงปรากฏว่าได้ทรงเป็นที่รวมจิตใจรวมการงานรวมบุคคลทุกฝ่าย ให้ทำงานร่วมกันเพื่อความผาสุกของประชาชนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ดังจะพึงเห็นได้ชัดจากโครงการพระราชดำริในจังหวัดต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติดำเนินไปแล้วและกำลังปฏิบัติดำเนินอยู่เป็นอันมาก ยกตัวอย่างทรงวางแนวพระราชดำริในการพัฒนาที่ดินไร้ประโยชน์ เช่น พรุในเขตพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีเนื้อที่กว่า ๒ แสนไร่ ตลอดจนกู้พื้นที่บริเวณรอบพรุ ให้สามารถใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ เช่น โครงการระบายน้ำบาเจาะ เมื่อดำเนินการแล้วทำให้สามารถกู้พื้นที่นาที่เคยถูกน้ำท่วมเสียหายเป็นประจำทุกปี เป็นเนื้อที่ถึง ๕ หมื่นไร่ นอกจากนั้น ยังทำให้บริเวณรอบพรุบางส่วนเริ่มแห้ง สามารถใช้ประโยชน์ได้ ส่วนโครงการระบายน้ำมูโนะก็สามารถกู้พื้นที่นาได้ถึง ๘ หมื่นไร่ และยังทำให้พื้นที่พรุอีกประมาณ ๒ หมื่นไร่เริ่มแห้ง ราษฎรใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์ได้

อนึ่ง ในคราวน้ำท่วมภูมิภาคหลายแห่งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดที่ติดต่อกัน ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรเขตพื้นที่น้ำท่วม ทั้งโดยทางอากาศและโดยทางภาคพื้นดินในที่น้ำท่วมหลายครั้ง พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับประชาชนในเขตน้ำท่วม พระราชทานกระแสพระราชดำริในการแก้ไขวิธีระบายน้ำและวิธีป้องกันต่าง ๆ ซึ่งทุกฝ่ายก็น้อมรับใส่เกล้าใส่กระหม่อมนำไปปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน ยังให้เกิดปีติปราโมทย์กันทั่วไปว่า แม้องค์พระมหากษัตริย์ก็มิได้ทรงละทิ้ง แม้ประชาชนชาวกรุงเทพฯ ในขณะประสบทุกข์ เพราะเหตุที่เสด็จพระราชดำเนินไปโปรดทำให้ระบายน้ำที่ท่วมใจออกไป แม้จะยังระบายน้ำที่ท่วมบ้านออกไม่ได้ทันใจ แต่ก็มีจิตใจสบายขึ้น

เป็นเหตุให้มีความอดทนต่อภาวะน้ำท่วมได้ดีขึ้น ถึงเช่นนั้นก็มิได้ทรงทอดทิ้งประชาชนในภาคอื่น ได้มีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ภูพานราชนิเวศน์ ทรงเยี่ยมและทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวง ช่วยประชาชนทางภาคอีสานตามที่เคยเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปมิให้ขาด สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชชนนี พระราชโอรสธิดา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ พร้อมด้วยเจ้านายและทุกท่านที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิบัติ ต่างได้ทรงช่วยและช่วยปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ ให้สำเร็จสมบูรณ์ทุกประการ ในฝ่ายพุทธกับศาสนาทั้งปวง ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วน พระราชกรณียกิจฝ่ายราชอาณาจักรทุกประการดังเช่นที่ได้รับพระราชทานพรรณนามา ได้แต่เพียงเอกเทศ ทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ เพราะทรงสมบูรณ์ด้วยพระพละกำลังวิเสสทั้งสอง คือ**ปฏิสังขานพละและภาวนาพละ** นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** (ส่วนปรหิตปฏิบัติ) จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระจริยาส่วน**อัตตสมบัติ คือปฏิสังขานพละ ภาวนาพละ และส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ รัฏฐา-ภิปาลโนบาย** ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิ์อุดมมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามาฉะนี้

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

ในศกนี้ (๒๕๒๗) จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษ ส่วนอัตตสมบัติ **ทานและศีล** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย** พอเป็นนิทัศนนัย

ทาน โดยทั่วไป คือการให้เพื่ออนุเคราะห์ผู้ที่ขาดแคลนควรที่จะอนุเคราะห์ เพื่อสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ เป็นการผูกมิตรภาพไมตรีจิต หรือเพื่อบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นการบูชาคุณหรือตอบแทนคุณ หรือเป็นการบำเพ็ญบุญในบุญเขต พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ท่านทำทานอย่างมีขอบเขตและเหตุผล ดังเช่นที่ตรัสไว้ว่าทรงสรรเสริญการเลือกให้ และทรงแสดงสมบัติของทานไว้ ๓ ประการ ได้แก่ *เจตนาสมบัติ* ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือมีเจตนาดีแต่ก่อนให้ มีเจตนาดีขณะให้ มีเจตนาดีภายหลังให้ *วัตถุสมบัติ* ถึงพร้อมด้วยวัตถุ ได้แก่วัตถุเป็นของที่ควรให้ประโยชน์แก่ผู้รับ *ปฏิคาหกสมบัติ* ถึงพร้อมด้วยปฏิคาหก คือผู้รับ คือผู้รับเป็นผู้ที่ควรให้ และตรัสสอนให้ทำทานเป็นบุญ คือให้เป็นความดี เป็นเครื่องชำระล้างความชั่ว เช่น โลภมัจฉริยะ ให้ทำทานเป็นกุศล คือให้เป็นกิจของคนฉลาด ตรัสสอนให้ทำทานเป็นสัปปุริสทาน ได้แก่ทานของคนดี คนฉลาด เช่นให้ถูกกาลสมัยเหมาะแก่ความต้องการของผู้รับ ไม่ทำตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน นอกจากนี้ ยังตรัสสอนให้มีความขยันหมั่นเพียรแสวงหาทรัพย์ให้ได้มาในทางที่ชอบ ให้รู้จักรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ให้คบเพื่อนมิตรที่ดีงามที่จะชักนำไปในทางดีไม่ชักนำไปในทางชั่ว เช่น ทางอบายมุขต่าง ๆ และรู้จักใช้ทรัพย์อย่างประหยัดอดออม ดังที่ตรัสสอนไว้ในหมวดธรรมที่สอนถึงประโยชน์ปัจจุบัน

เมื่อตรัสสอนให้หาก่อนแล้ว จึงตรัสสอนให้ใช้ให้ทำทานบริจาคด้วยศรัทธาและปัญญา ดังที่ตรัสสอนไว้ในหมวดธรรมที่สอนถึงประโยชน์ภายหน้า ทั้งได้ตรัสสอนถึงวิธีใช้ไว้ด้วย ดังที่ได้ตรัสสอนไว้ถึงประโยชน์เกิดแต่การถือโภคทรัพย์ ๕ อย่าง คือแสวงหาโภคทรัพย์ได้โดยทางที่ชอบแล้ว ๑. เลี้ยงตัวเอง มารดาบิดา บุตรภริยา บ่าวไพร่ ให้เป็นสุข ๒. เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข ๓. บำบัดอันตรายอันเกิดแต่เหตุต่าง ๆ ๔. ทำพลี ๕ อย่าง คือญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อติถิพลี ต้อนรับแขก ปุพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ราชพลี ถวายเป็นหลวง มีภาษีอากรเป็นต้น เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา ๕. บริจาคทานในสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ

สารบัญ

อนึ่ง สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงแสดงว่า ทานมี ๒ อย่าง คือ *อามิสทาน* การให้พัสดุสิ่งของต่าง ๆ *ธรรมทาน* การให้ธรรม ตรัสว่าการให้ทั้งสองนี้ การให้ธรรมเป็นเลิศ พิจารณาตามเหตุผลก็พึงเห็นความสำคัญได้ว่า ความทุกข์ยากขาดแคลนมี ๒ ทาง คือทางกายและทางจิตใจ อามิสทานเป็นเครื่องแก้ความทุกข์ยากขาดแคลนทางกาย เช่น เมื่อต้องการอาหาร ผ้านุ่งห่ม และได้สิ่งเหล่านั้นมาบริโภคใช้สอยก็แก้ความขาดแคลนทำให้เกิดความสุขทางกาย ส่วนธรรมทาน เป็นเครื่องแก้ความทุกข์ยากขาดแคลนทางจิตใจ เช่น ขณะที่จิตใจเกิดทุกข์ร้อน เมื่อได้ธรรมที่เหมาะสมมาดับทุกข์ ก็ทำให้จิตใจเกิดความสุข นอกจากนี้ ธรรมทานยังเป็นเครื่องแก้กิเลสทางจิตใจ แก้ความประพฤติชั่วร้ายเสียหาย ทำจิตใจที่หิวกระหายด้วยโลภะตัณหาให้รู้จักอิ่ม ให้รู้จักเต็ม ให้รู้จักพอ ธรรมอย่างเดียวเท่านั้นเป็นเครื่องแก้กิเลสและทุจริตได้ จึงทำให้เกิดสุขทางกายได้ด้วย เพราะเมื่อคนมีธรรมพากันเว้นทุจริตตั้งอยู่ในสุจริต พากันประกอบอาชีพและการงานต่าง ๆ ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบ ก็จักเกิดความสุขสมบูรณ์โดยทั่วไป ดังเรื่องใน**กุรุธธรรมชาดก** ชาวเมืองกลิงครัฐซึ่งเกิดฝนแล้งทุพภิกขภัย ได้ขอช้างเผือกไปจากรัฐกุรุซึ่งฝนตกดี ด้วยคิดว่าช้างเผือกเป็นเหตุให้ฝนตกดี พระราชากุรุรัฐก็ได้พระราชทานช้างเผือกไป เมื่อชาวกลิงครัฐได้ช้างเผือกไปแล้วฝนก็คงไม่ตก ชาวกลิงครัฐจึงกราบทูลขอไปใหม่ซึ่งสิ่งที่เมื่อได้รับพระราชทานไปแล้วจะให้ฝนตกดีในกลิงครัฐเหมือนกุรุรัฐ พระราชากุรุรัฐจึงพระราชทานกุรุธรรม คือศีล ๕ เพื่อให้ชาวกลิงครัฐสมาทานรักษา ชาวกลิงครัฐได้รับพระราชทานกุรุธรรมคือศีล ๕ ไปสมาทานรักษากัน ฝนก็ตก แก้ความขาดแคลน เกิดความสมบูรณ์สุขได้ ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมชนะการให้ทั้งปวง

แม้สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ยังมิได้ทรงตรัสรู้ ก็ได้ทรงให้สิ่งทั้งปวงอันเป็นวัตถุทานมาโดยลำดับ เมื่อทรงตรัสรู้แล้วก็ได้ทรงให้ธรรมทาน คือพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวโลกพุทธบริษัททั้งปวงได้รับไว้และได้ให้สืบต่อกันมา พระพุทธศาสนาจึงได้ดำรงมั่นอยู่ในโลก เป็นเหตุให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและความสุขตราบเท่าถึงทุกวันนี้

ตามตำนานในพระพุทธศาสนาแสดงว่า พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาพุทธภูมิโพธิญาณได้ทรงบำเพ็ญทานสั่งสมเป็นทานบารมีมาช้านาน ทานบารมีของพระองค์ได้เต็มยิ่งขึ้นโดยลำดับ จึงแบ่งออกได้เป็น ๓ ชั้น คือ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ประทับในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

ทานบารมี ได้แก่ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละทรัพย์ ดังคำของมหาโควินทโพธิสัตว์ว่า *“ทรัพย์และข้าวจะเป็นสิ่งที่เราเกลียดชังก็หามิได้ เราจะไม่มีการสั่งสมก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณ เป็นที่รักของเรา”*

ทานอุปบารมี ได้แก่ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละอวัยวะ เช่น ดวงตาและโลหิต ดังพระราชดำรัสของพระเจ้าสีวิราชโพธิสัตว์ว่า *“ดวงตาทั้งสองจะเป็นสิ่งที่เราเกลียดชังก็หามิได้ แม้ตนของเราก็มิใช่เป็นที่เกลียดชัง แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เราจึงให้ดวงตา”*

ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละชีวิต ดังเช่นคำของกระต่ายบัณฑิตโพธิสัตว์ว่า *“เราได้ให้หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก หทัย เส้นเอ็น ไส้พุงสิ้นสกนธ์กายแก่พราหมณ์”*

อีกเรื่องหนึ่งที่รู้จักกันทั่วไป คือเรื่อง**เวสสันดรชาดก** หรือ**มหาชาติ** แสดงถึงพระเวสสันดรพระโอรสของพระเจ้าสญชัยและพระนางผุสดีในสีวิรัฐ ซึ่งมีนครเชตุดรเป็นราชธานี พระเวสสันดรมีพระชายาพระนามว่ามัทรี มีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่าชาลี พระธิดาองค์หนึ่งพระนามว่ากัณหาชินา พระเวสสันดรมีพระอัธยาศัยแนบแน่นในทานเป็นอย่างยิ่ง ทรงดำริบริจาคทาน และได้ทรงเริ่มบริจาคทานมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ เหมือนอย่างเป็นเด็กชอบเล่น ก็เล่นทำทาน แต่ก็เป็นการทรงทำทานจริงแก่คนยากจนขัดสนเรื่อยมา และทรงมีปกติขัดผู้ที่มาขออะไรไม่ได้ จะต้องประทานทุกอย่าง ได้มีพราหมณ์จากกลิงครัฐมาทูลขอช้างเผือกในวันหนึ่ง ขณะที่ทรงช้างเผือกนั้นเสด็จประพาสพระนคร ก็ประทานช้างเผือก ชาวสีพีโกรธแค้น พากันมาประชุมกราบทูลพระเจ้าสญชัยให้เนรเทศพระเวสสันดรออกจากประเทศ พระเวสสันดรทรงขออนุญาตทำทานใหญ่อีกครั้งหนึ่ง จัดให้มีครบทุกอย่าง แล้วเสด็จทรงรถออกจากกรุงพร้อมกับพระนางมัทรีและพระชาลีพระกัณหาชินา ก็ยังมีพราหมณ์ตามไปขอรถม้าที่ทรงอยู่ก็ประทานให้ ต้องทรงอุ้มพระโอรส พระนางมัทรีทรงอุ้มพระธิดา เสด็จไปประทับ ณ เขาวงกต ทรงผนวชเป็นฤษีดาบส ต่อมาก็ยังมีพราหมณ์ชูชกตามไปทูลขอพระโอรสธิดา ก็ตัดพระหฤทัยประทานอีก และได้มีพราหมณ์อีกผู้หนึ่งได้มาทูลขอพระนางมัทรี ก็ตัดพระหฤทัยประทาน แต่พราหมณ์ผู้นั้นถวายคืน และห้ามมิให้ประทานพระนางมัทรีแก่ผู้ใดอีกต่อไป ฝ่ายชูชกได้พระชาลีและพระกัณหาชินาเข้าไปในนครเชตุดร ได้พาเข้าเฝ้าพระเจ้าสญชัยในพระราชวัง พระเจ้าสญชัยได้ทรงไถ่พระราชนัดดาทั้งสององค์ไว้ แล้วเสด็จไปทรงรับพระเวสสันดรพระนางมัทรีกลับสู่พระนคร เหตุการณ์ก็กลับเรียบร้อย

เรื่องในชาดกต่าง ๆ เหล่านี้ แม้จะถือว่าเป็นเพียงนิทานนำมาเล่าอ้าง แต่ก็เป็นนิทานที่ให้คติเกี่ยวแก่ทานซึ่งมีผลหลายอย่าง ทั้งมีผู้วิจารณ์กันไปหลายอย่าง แต่ก็วิจารณ์กันด้วยเหตุผลสามัญ เรื่องเหล่านี้ควรวิจารณ์ด้วยเหตุผลที่เป็นวิสามัญ เพราะท่านนำมาเล่าเป็นนิทานสาธก เฉพาะพระโพธิสัตว์พุทธางกูร ว่าทรงบำเพ็ญทานบารมี สละได้ทุกอย่าง จึงตรัสรู้พระโพธิญาณได้ ฉะนั้นพระโพธิสัตว์เท่านั้นจึงทำได้อย่างพระเวสสันดร

ศีล คือเจตนาที่รักษากายกรรมวจีกรรมให้ตั้งเป็นปรกติดี เว้นจากประพฤติชั่ว ทุจริตเบญจเวรวิรัติ งดเว้นจากเวร ๕ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท สุราเมรยมัชชปมาทฐานา ของผู้ได้

สมาทานก็ดี ไม่ได้สมาทานก็ดี ชื่อว่าศีลในที่นี้ ทั้งภายในภายนอกพุทธกาล ในภายนอกพุทธกาล เช่นที่แสดงไว้ในกุรุธรรมชาดก เรียกว่ากุรุธรรม และได้มีแสดงว่าพระเจ้าจักรพรรดิ พระราชาเอกในโลกได้ทรงรักษาศีล ๕ และทรงประกาศให้ประชาชนชาวโลกรักษาศีล ๕ จึงเป็นศีลหรือกฎหมายในทางปกครองโลกของพระเจ้าจักรพรรดิด้วย แม้ในบัดนี้ ถึงมีกฎหมายอยู่มากแล้ว ก็ยังต้องอาศัยศีลอุปการะ ราษฎรจึงอยู่เป็นสุขสงบ

การทำงานนั้นทั่วไปอาจเห็นว่าง่ายกว่าการรักษาศีล เพราะเมื่อให้ไปแล้วก็เสร็จกัน ส่วนการรักษาศีลนั้น เป็นที่รู้สึกกันโดยมากว่าเหมือนเป็นการสร้างรั้วไม้ล้อมตนเอง ศีลยิ่งมากข้อก็ยิ่งเหมือนรั้วที่แน่นหนาแข็งแรงและยิ่งมีวงแคบ จะทำอะไรจะไปไหนก็ล้วนมีข้อห้ามทั้งนั้น เมื่อรู้สึกดังนี้จึงไม่พอใจจะรักษาศีล ปรารถนาที่จะทำอะไรจะไปข้างไหนตามความพอใจ มีเรื่องเล่าในอรรถกถาธรรมบทว่าภิกษุรูปหนึ่งรู้สึกว่าพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้มีเป็นอันมาก ไม่อาจจะรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ มีความเบื่อหน่ายหมดกำลังใจ พระพุทธเจ้าได้ทรงเรียกภิกษุรูปนั้นไปตรัสถามว่า สามารถจะรักษาเพียงข้อหนึ่งได้หรือไม่ ภิกษุนั้นกราบทูลว่า ถ้าเพียงข้อเดียวก็สามารถ พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า *ถ้าเช่นนั้นให้รักษาจิตของตน เมื่อรักษาจิตของตนได้เพียงข้อเดียวก็สามารถรักษาข้ออื่นได้ทั้งหมด* ภิกษุรูปนั้นปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท ก็สิ้นความอึดอัดรำคาญ สามารถรักษาพระวินัยได้ทั้งหมด

อันที่จริงจะเปรียบศีลเหมือนอย่างรั้วล้อมก็ได้ แต่หมายความว่าล้อมไว้มิให้ความชั่วภัยเวรเข้าเหมือนรั้วล้อมบ้านกันโจรผู้ร้ายเข้า ทั้งแสดงขอบเขตของบ้านให้ปรากฏ ศีลก็แสดงขอบเขตของบุคคล เช่น ภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา เป็นต้น และรั้วบ้านก็มีประตูสำหรับเข้าออก แม้ตัวเรือนเองก็มีประตูหน้าต่าง คนโดยปกติก็เข้าออกทางประตู ถ้าปีนรั้วปีนหน้าต่างเข้าออกก็เป็นการผิดปกติ ศีลก็เช่นเดียวกันเป็นเหมือนอย่างรั้วกั้น นอกจากที่ห้ามไว้ก็อาจทำได้ เท่ากับมีประตูเข้าออกอยู่พร้อมบริบูรณ์เพราะข้อที่พึงทำได้มีมาก จะแสดงไว้ก็คงไม่หมด จึงแสดงไว้แต่ข้อห้ามที่มีจำนวนเพียงเล็กน้อย เช่นศีล ๕ เมื่อเข้าใจดังนี้ก็จะเข้าใจต่อไปได้ ว่าผู้ที่เว้นจากข้อห้าม ทำในข้อที่ไม่ห้าม เรียกได้ว่าเป็นคนปกติ เหมือนเข้าออกทางประตูโดยปกติ เป็นอันได้เข้าใจความหมายของศีลโดยตรง

พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญศีล สั่งสมเป็นศีลบารมีมาตลอดเวลาช้านาน ทั้งรักษาจิตมิให้โกรธรักษาศีลไว้โดยไม่อาลัยแก่ชีวิตเลือดเนื้อ ดังที่มีแสดงไว้ในชาดกต่าง ๆ ศีลบารมีของพระองค์ได้เต็มยิ่งขึ้นโดยลำดับ จึงแบ่งเป็น ๓ ขั้น คือ

ศีลบารมี ได้แก่ศีลที่บำเพ็ญด้วยรักศีลยิ่งกว่าคนที่รักทรัพย์สิน ดังภาษิตที่ว่า *“ผู้รักษาศีลพึงรักศีล เคารพในศีล เหมือนนกต้อยตีวิดรักษาไข่ เหมือนจามรีรักษาขนหาง เหมือนมารดารักษาลูกที่รัก เหมือนคนตาบอดข้างหนึ่งรักษานัยน์ตาอีกข้างหนึ่งที่เหลือ”*

ศีลอุปบารมี ได้แก่ศีลที่บำเพ็ญด้วยรักศีลยิ่งกว่าอวัยวะร่างกายของตน ดังคำของจัมเปยยกนาคว่า *“ร่างกายของเราจงแตกกระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่นี้ เหมือนแกลบที่เขาโปรยกระจัดกระจายอยู่ก็ตามที เราจะไม่ทำลายศีล”*

ศีลปรมัตถบารมี ได้แก่ศีลที่บำเพ็ญด้วยรักศีลยิ่งกว่าชีวิตของตน ดังคำของภูริทัตต์ว่า ความสละชีวิตของตนเบายิ่งกว่าหญ้าในเรา ความละเมิดศีลสำหรับเราเหมือนพลิกแผ่นดิน และดังภาษิตว่า *“นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวัยวะ เมื่อจะรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรมพึงสละทุกอย่างทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิต”*

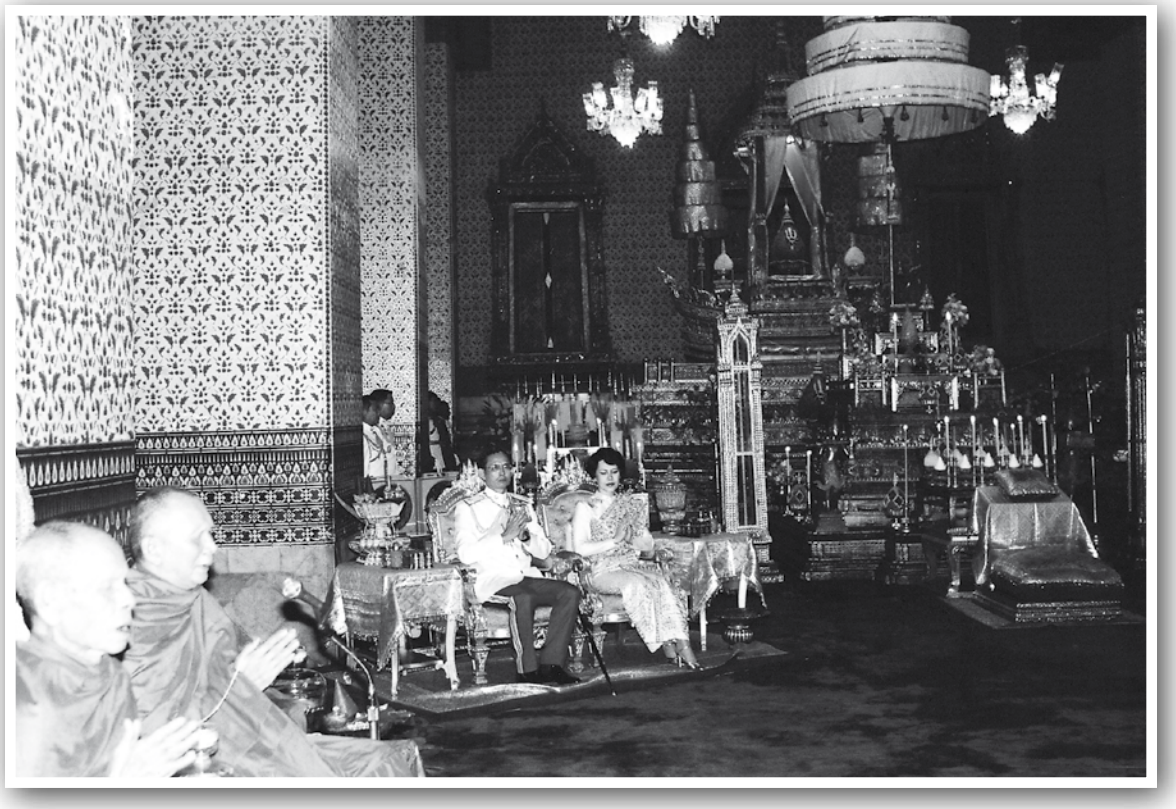
ในการบำเพ็ญศีลบารมีของพระโพธิสัตว์ ได้มีแสดงในชาดกต่าง ๆ เป็นอันมาก เรื่องในชาดกต่าง ๆ ล้วนแสดงคติปฏิบัติธรรมมีศีลเป็นต้น และให้ข้อคิดในทางปฏิบัติ แม้ในการต่อสู้กันระหว่างธรรมและอธรรม ดังเรื่อง**ธรรมมาธรรมสงคราม** มีความย่อว่า ธรรมเทพบุตรเที่ยวชักชวนมหาชนชาวโลกให้ประพฤติธรรม ให้สมาทานกุศลกรรมบถ ส่วนอธรรมเทพบุตรเที่ยวชักชวนมหาชนชาวโลกให้ประพฤติอธรรม ให้สมาทานอกุศลกรรมบถ รถของเทพทั้งสองได้แล่นสวนทางมาพบกัน ฝ่ายอธรรมเทพบุตรบังคับขู่ให้ธรรมเทพบุตรหลีกทางให้ ถ้าไม่หลีกจักเกิดมหายุทธ ธรรมเทพบุตรไม่ปรารถนาจะตอบโต้ด้วยอธรรม จึงเบี่ยงรถหลีกทางให้ด้วยจิตอันสงบ อธรรมเทพบุตรก็ตกจมลงไปในแผ่นดินในขณะนั้นเอง

ชาดกเรื่องนี้เป็นเครื่องสอนว่า ทุกคนเมื่อเกิดความกำเริบขึ้นในจิตด้วยอำนาจ โลภ โกรธ หลง หรือตัณหา อันเป็นอกุศลมูล ก็เท่ากับเป็นอธรรมเทพบุตร จักประพฤติบาปอกุศลทุจริตได้ทุกอย่าง ทั้งชักชวนคนอื่นให้ประพฤติด้วย เมื่อดับความกำเริบจิตเสียได้ อธรรมในจิตก็จักดับตกลงไปทันที ทั้งนี้ด้วยวิธีหลีกทางให้ คือเอาตัวหลบ ไม่เอาตัวออกรับออกโต้ เช่น เมื่อถูกยั่วโทสะก็ไม่เอาตัวออกรับการยั่วนั้น ปล่อยให้เขายั่วไปข้างเดียว ก็จักไม่เกิดโทสะซึ่งเป็นชนวนของการวิวาท การเผชิญหน้าและชนกันทางจิตใจก็ไม่มี การยั่วนั้นจึงไม่เกิดผล ฝ่ายที่ยั่วนั้นต้องเลิกไปเองเท่ากับฝ่ายอธรรมต้องตกจมแผ่นดิน เรื่องวิวาทที่เกิดขึ้นด้วยโทสะ ก็เพราะเอาตัวออกรับเผชิญหน้ากัน เหมือนอย่างรถวิ่งมาชนกัน เรื่องนี้จึงมีคติสอนใจได้อย่างดี ถึงวิธีปฏิบัติชนะอธรรมด้วยธรรม

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบำเพ็ญทานและศีล เพิ่มพูนพระบารมีในส่วนทานและศีลมาโดยลำดับ นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ **ทาน** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑ ศีล**จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติจัดกระทำเพื่อเป็นประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วยทศพิธราชธรรม ๒ ข้อข้างต้น คือ **ทานและศีล** โดยปรหิตปฏิบัติปริยาย

ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทรงชุบเลี้ยงพระราชวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วยพระราชทานพระราชทรัพย์ เครื่องอุปโภคบริโภคภัณฑ์ ตามฐานานุรูปของบุคคลนั้น ๆ อันได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณ ทรงเกื้อกูลอุปถัมภ์ก็ดี พระราชทานพัสดุมีข้าวน้ำผ้านุ่งห่มเป็นต้นแก่ประชาชนอันได้ประกอบราชกิจด้วยพระราชหฤทัยคิดจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ หรือจ่ายพระราชทรัพย์ตั้งโรงทานหรือตั้งองค์การอนุเคราะห์ เพื่อผู้ตกยากเพราะขัดสนหรือเพราะภัยต่าง ๆ จะได้อาศัยเลี้ยงชีวิต ใน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

นิตยสมัยหรือกาลสมัยก็ดี เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชน ประทับอยู่กับประชาชนในภูมิภาคนั้น ๆ ทรงพระราชดำริวางโครงการ และทรงดำเนินการปฏิบัติตามโครงการช่วยประชาชนในทางต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ ทรงติดตามผลของงานที่หลายฝ่ายได้ร่วมกันปฏิบัติแก้ไขส่งเสริมได้เกิดประสิทธิภาพเป็นความผาสุกสมบูรณ์แห่งประชาชนทั้งปวงก็ดี พระราชทานจตุปัจจัยแก่บรรพชิตผู้ประกอบกิจพระศาสนานับเป็นการบูชาธรรมปฏิบัติก็ดี พระราชทานพระบรมราโชวาทเพื่อให้บุคคลทุกคนทุกคณะทุกฝ่ายตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ ขยันหมั่นเพียรประกอบการงานตามหน้าที่อาชีพ มีความสามัคคีเพื่อความเจริญตั้งมั่นแห่งประเทศชาติ เป็นต้น จะขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาตยกมาบทหนึ่ง พระราชภาษิตที่ทรงพระกรุณาโปรดให้จารึกที่ฐานพระพุทธรูป ภปร. ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเททองหล่อที่วัดบวรนิเวศวิหาร ในโอกาสทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระชนมายุเสมอสมเด็จพระบรมราชชนก เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ว่า ***"ทยฺยชาติยา สามคฺคิยํ สติสญฺชานเน โภชิสิยํ รกฺขนฺติ คนชาติไทยจะรักษาความเป็นไทยอยู่ได้ ด้วยมีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี"*** ก็ดี นับว่าเป็น**ทาน อันเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๑**

สารบัญ

ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทรงประพฤติพระกิริยาพร้อมทั้งพระกาย พระวาจาให้สะอาดงดงามตามขัตติยราชประเพณี ดำรงด้วยดีในเบญจเวรวิรัติ เป็นไปในประชาชน ทำให้ประชาชนมีความอุ่นใจสบายใจ ไม่ต้องเกรงว่าจะต้องได้รับราชภัยจากองค์พระมหากษัตริย์ สิ่งที่ได้รับจากองค์พระมหากษัตริย์จึงมีแต่พระมหากรุณา พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์ โดยส่วนเดียว จึงเรียกศีลว่ามหาทานอีกด้วย อานิสงส์ของศีลที่พระภิกษุผู้ให้ศีลบอกทุกครั้งเมื่อให้ศีลแล้วว่า **สีเลน สุคตึ ยนฺติ** ถึงสุคติคือไปดีด้วยศีล **สีเลน โภคสมฺปทา** โภคทรัพย์ถึงพร้อมด้วยศีล **สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ** ถึงความดับทุกข์ด้วยศีล อานิสงส์ของศีลเหล่านี้ ประชาชนทั้งปวงย่อมได้จากศีลซึ่งเป็นพระราชธรรมจริยาขององค์พระมหากษัตริย์ ดังจะพึงเห็นได้ว่าเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ใด ก็เกิดเป็นสุคติขึ้นในที่นั้น เพราะเสด็จพระราชดำเนินไปดี ประชาชนชื่นบานรับเสด็จ ไม่ต้องหลบหนีหลบซ่อน การอาชีพก็เป็นสุข สะดวก เกิดโภคผลต่าง ๆ ผ่อนคลายหายความทุกข์เดือดร้อน ดังนี้นับว่าเป็น**ศีล อันเป็นทศพิธราชธรรม ข้อ ๒**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเจริญด้วยพระบารมี ยกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือทานและศีล เป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ เป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** คือเป็นเหตุสำคัญที่นำให้เข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐให้พัฒนาสถาพร ดังจะพึงเห็นได้จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่ได้ทรงพระราชดำริโครงการและทรงดำเนินการให้เป็นไปตามโครงการพระราชดำรินั้น ๆ มีวัตถุประสงค์ที่พึงทำตามสภาพพื้นที่แต่ละแห่ง มีพระราชดำริที่ทรงเน้นเป็นพิเศษ มีคณะกรรมการปฏิบัติสนองพระราชดำริทุกแห่ง ทั้งมีคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เรียกสั้น ๆ ว่า กปร. มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีอาทิ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

อนึ่ง ได้มีพระราชกรณียกิจในด้านการศึกษา ซึ่งเป็นที่สอดคล้องกับความต้องการของพสกนิกรและช่วยส่งเสริมสนับสนุนงานของรัฐอีกทางหนึ่งเป็นอันมาก มีอาทิ โครงการโรงเรียนร่มเกล้า โครงการโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน โครงการพระดาบส คือจัดการศึกษานอกระบบขึ้น มีลักษณะเดียวกับการศึกษาในโบราณกาล เช่นที่มีในนิทานชาดก ว่าผู้ที่ต้องการหาวิชาความรู้มักจะดั้นด้นไปหาพระอาจารย์ซึ่งมักจะเป็นฤษีดาบสอยู่ในอาศรม ในป่า แล้วฝากตัวเป็นศิษย์ แต่วิชาที่พระดาบสสมัยใหม่เปิดสอน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นิสิต นักศึกษา พ่อค้า ประชาชน มูลนิธิ และองค์กรต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย ๔ ธันวาคม ๒๕๒๗

ในระยะทดลองเป็นวิชาช่างไฟฟ้า วิทยุ เป็นต้น ผู้ที่จะเข้าเรียนไม่จำกัดเพศ วัย และวุฒิความรู้ หรือฐานะ หลายคนมาจากครอบครัวที่ยากจนและมีปัญหาชีวิตประจำวัน ทหารผ่านศึกทุพพลภาพ ส่วนครูเป็นผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งอาสาสมัครสอน

นอกจากนี้ได้มีโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ซึ่งได้มีพระราชปรารภพระราชดำรัสให้ตั้งขึ้น เป็นการดำเนินการสร้างหนังสือสารานุกรมฉบับใหม่ขึ้นอีกชุดหนึ่ง ได้ทำสำเร็จ พิมพ์ขึ้นถึงปัจจุบัน ๘ เล่ม และยังได้มีพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ครอบครัวประสบสาธารณภัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนก่อตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ขึ้น ทั้งยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งทุนการศึกษาพระราชทาน นอกจากทุนภูมิพลแล้ว ยังได้มีมูลนิธิอานันทมหิดล มูลนิธินวฤกษ์

นอกจากพระราชกรณียกิจทั้งปวงเหล่านี้ ยังมีพระมหากรุณาธิคุณแก่การศึกษาอีกเป็นอเนกประการ เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีคณะแพทย์ ล้วนเป็นอาสาสมัคร โดยเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพยาบาลราษฎรที่ป่วยไข้ในที่ต่าง ๆ ได้มีโครงการทันตกรรมพระราชทานในรูปแพทย์เคลื่อนที่ พระมหากรุณาธิคุณด้านการแพทย์ได้เป็นไปพร้อมกับด้านการพัฒนาที่ดิน ด้านการชลประทาน และอื่น ๆ ทุกด้าน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระมหากรุณาเป็นล้นพ้นแก่ประชาชนทั้งในกรุงเทพมหานคร ทั้งในจังหวัดต่าง ๆ ทุกภาคแห่งพระราชอาณาจักร ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับอยู่กับประชาชนในภาคนั้น ๆ เป็นประจำทุกปี สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กับเจ้านายและข้าราชการทุกท่าน ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติ ต่างได้ทรงช่วยและช่วยรับปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามโครงการพระราชดำรินั้น ๆ ให้สำเร็จบริบูรณ์ เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั้งปวง ในฝ่ายศาสนจักร ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและเอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วน พระราชกรณียกิจฝ่ายราชอาณาจักรทุกประการดังได้รับพระราชทานวิสัชนา ได้แต่เพียงเอกเทศส่วนหนึ่ง ทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ เพราะทรงสมบูรณ์ด้วยทานและศีลที่ได้ทรงบำเพ็ญ เพื่อเพิ่มพูนพระบารมีทั้งโดยเป็นราชธรรมจริยา นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** (ส่วนปรหิตปฏิบัติ) จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชจริยาส่วนอัตตสมบัติ คือ **ทานบารมี ศีลบารมี** และส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ **ทานราชธรรม ศีลราชธรรม เป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย** ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๘

ในศกนี้ (๒๕๒๘) จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษ ส่วนอัตตสมบัติด้วย **เนกขัมมะ** และ **ปัญญา** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย** พอเป็นนิทัศนนัย

เนกขัมมะ แปลว่า การออก ความออก หมายความว่า ออกจากห่วงที่เป็นเครื่องผูกต่าง ๆ ออกจากเครื่องกั้นที่เป็นอุปสรรคขัดขวาง ข้อนี้พึงน้อมไปปฏิบัติได้โดยทั่วไป โดยอธิบายว่า เมื่อควรจะออกไปปฏิบัติกรณียะคือกิจที่พึงทำก็ควรออกไปปฏิบัติ ถ้ามีห่วงผูกพันอยู่ก็ออกไปมิได้ เป็นอันไม่อาจทำอะไรให้สำเร็จ ฉะนั้น เมื่อถึงคราวออกไปก็ต้องทำการออกไป นี้คือความหมายทั่วไปของเนกขัมมะ ซึ่งทุกคนจะต้องมี สุดแต่ภาวะหน้าที่ของแต่ละบุคคล แต่ก็มีความหมายจำกัดว่า ออกไปปฏิบัติหน้าที่หรือกิจการที่สมควร ถ้าออกไปปฏิบัติการที่ไม่สมควร ก็ไม่เป็นเนกขัมมะ เช่นออกไปประพฤติผิดหรือไปแหล่งอบายมุขต่าง ๆ ที่เป็นอโคจร คือที่เป็นมุมมืดที่มืด ถ้าออกไปในมุมสว่างที่สว่างที่ควรโคจรจึงถูกชอบ ฉะนั้น จึงอาจย่อความของคำว่าการออกไปในภาษาไทยได้เป็น ๒ คือ การออกไปที่สมควรและการออกไปที่ไม่สมควร ส่วนคำว่าเนกขัมมะ หมายถึงการออกไปที่สมควรอย่างเดียว อะไรทำให้บุคคลมีการออกไปที่ไม่สมควร ส่วนที่สมควรจะออกไปก็ไม่ออกไป ตอบได้ว่ากิเลสในจิตเองเป็นเหตุ กล่าวยกเป็นนิทัศนะคือกิเลสกาม กิเลสที่ทำให้ใครให้ปรารถนา จึงมีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ แปลความว่า

“จิตข่มยาก เบา ไว มักตกไปตามกามคือ ความใคร่”

เนกขัมมะจึงมีความหมายโดยตรงว่า ออกจากกามคือความใคร่ดังกล่าว กามนี้เองเป็นบ่วงที่คล้องใจเอาไว้ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้อง) ที่น่ารักใคร่ปรารถนาพอใจทั้งหลายที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่ามารเธยยะ แปลว่าบ่วงของมาร มาคล้องใจสัตวโลกด้วยบ่วงคือความใคร่ และสิ่งที่ใคร่ปรารถนาพอใจเหล่านี้ เมื่อพรากจิตออกมิได้ ก็ทำให้ออกไปปฏิบัติกรณียะคือกิจที่ควรทำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สารบัญ

เช่นหน้าที่ของตนมิได้ เมื่อพรากจิตออกได้ก็ออกไปปฏิบัติได้ ยกอุทาหรณ์มารดาบิดาและบุตรธิดาที่จะต้องจากกัน เช่นไปศึกษาในที่ไกล จะต้องพรากจิตออกจากกันได้ จึงจะแยกกันไปได้ ทหารผู้จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบ จะต้องพรากจิตออกจากครอบครัวและจากความสุขของตนเองจึงจะออกไปได้ ทั้งนี้ด้วยมีจิตใจมุ่งมั่นต่อหน้าที่หรือเพื่อรักษาไว้หรือได้มาซึ่งสิ่งสำคัญยิ่งกว่าทรัพย์สมบัติครอบครัวความสุขส่วนตนหรือแม้ชีวิตของตนอาจสละได้ ความทุกข์โศกทั้งปวงย่อมเกิดจากความที่ไม่อาจพรากจิตจากกามอันเป็นบ่วงของมารได้ ดังกล่าวทั้งสิ้น ฉะนั้น เนกขัมมะจึงเป็นธรรมจำเป็นสำหรับทุกคนผู้มุ่งผลดีที่จะพึงได้ คือสามารถพรากจิตออกได้จากบ่วงใจทั้งหลาย ใหญ่หรือเล็ก ชั่วระยะสั้นก็ตาม ยาวก็ตาม ตลอดไปก็ตาม ตามควรแก่กิจหน้าที่และผลเลิศที่มุ่งหวัง

ผลดีเลิศที่พึงมุ่งหวังคือความดับทุกข์โทษ บรรลุสุขประโยชน์ ที่เป็นปัจจุบันบ้าง ภายหน้าบ้าง อย่างยิ่งบ้าง พระพุทธเจ้าเมื่อยังมิได้ตรัสรู้ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ ได้ทรงปฏิบัติเนกขัมมะออกจากกามกิเลสมาโดยลำดับ ตั้งแต่อย่างหยาบ อย่างกลาง จนถึงอย่างละเอียด วิธีปฏิบัติออกนั้น ออกทางกายด้วยต้องอยู่ในศีล เช่น ศีล ๕ หรือทำความสงบสงัดทางกายเป็นกายวิเวก ความสงัดกาย เช่น ปลีกกายออกไปอยู่ในที่สงบสงัด ไม่ถึงกับออกบวช หรือออกบวช อันเป็นความหมายของเนกขัมมะของผู้มุ่งปฏิบัติออกอย่างยิ่ง ออกทางจิต ด้วยตั้งจิตอยู่ในสมาธิ หรือทำความสงบสงัดทางจิต เป็นจิตตวิเวก ความสงัดจิต ซึ่งจะต้องมีศีลเป็นพื้นฐานด้วย และด้วยตั้งอยู่ในปัญญา หรือทำความสงบสงัดกิเลสเป็นอุปธิวิเวก ความสงัดกิเลส ซึ่งจะต้องมีศีลและสมาธิเป็นที่ตั้งด้วย และด้วยตั้งอยู่ในปัญญา ฉะนั้น แม้ออกบวช ครองเพศเป็นบรรพชิตทางกาย จึงต้องออกบวชทางจิตด้วย คือจะต้องปฏิบัติในวิเวกทั้งสามไปด้วยกัน จึงจะถูกต้องด้วยวัตถุประสงค์ของการบวช และแม้ไม่ออกบวชก็ปฏิบัติในเนกขัมมะได้ ด้วยตั้งอยู่ในศีล ๕ ศีล ๘ ปลีกตนอยู่ในที่สงบสงัด แม้บางคราวทำสมาธิ อบรมปัญญาในธรรมหรือวิปัสสนาปัญญา ให้เห็นธรรมดาคือเกิดดับของสังขารทั้งหลาย

เนกขัมมะเป็นบารมีข้อที่ ๓ ที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญมาเป็นอันมาก บางพระชาติก็ออกบวช บางพระชาติก็มิได้ออกบวช แต่ก็ทรงปฏิบัติตามนัยพระพุทธภาษิตว่า

อุยฺยุญฺชนฺติ สตีมนฺโต

ผู้มีสติย่อมส่งตนออก

พระชาติที่ออกบวช เช่น พระชาติที่ทรงเป็นพระเตมิยะ พระชาติที่ทรงออกบวชชั่วคราวแล้วทรงลาผนวช เช่น พระชาติที่ทรงเป็นพระเวสสันดร พระชาติที่ทรงออกบวชเมื่อชราปรากฏก็มีแสดงไว้

เนกขัมมบารมีแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

เนกขัมมบารมี ได้แก่การออกด้วยความรักพระโพธิญาณยิ่งกว่าคนที่รักและทรัพย์สิน จึงตัดห่วงใยปลีกตนออกบำเพ็ญกายวิเวก ความสงบสงัดทางกาย จากกามและอกุศลกรรมทั้งหลาย

เนกขัมมอุปบารมี ได้แก่การออกด้วยความรักในพระโพธิญาณยิ่งกว่าอวัยวะร่างกาย จึงตัดห่วงใยปลีกตนออกบำเพ็ญจิตตวิเวก ความสงบสงัดทางจิต จากกามและอกุศลกรรมทั้งหลาย ด้วยฌานสมาธิ

เนกขัมมปรมัตถบารมี ได้แก่การออกด้วยความรักในพระโพธิญาณยิ่งกว่าชีวิต จึงตัดห่วงใยในชีวิตปลีกตนออกบำเพ็ญอุปธิวิเวก ความสงบสงัดจากกิเลส รวมทั้งกามและอกุศลกรรมทั้งสิ้นด้วยอำนาจอริยมรรคญาณ

ปัญญา ความรู้ทั่ว ความรู้ถึง ปัญญาที่มีเป็นพื้นใช้เป็นเครื่องพิจารณาไตร่ตรอง ก็เป็นเหตุให้เกิดปัญญาที่ยิ่งขึ้นไป ก็รวมกับปัญญาที่เป็นพื้นเดิมยิ่งขึ้น และก็ใช้ไตร่ตรองพิจารณาให้เกิดปัญญายิ่งขึ้นไปอีก จึงเป็นเหตุเป็นผลกันเองยิ่งขึ้นไปดังนี้ แต่ปัญญาที่แท้ต้องเป็นปัญญาที่รู้จริงตามเหตุและผล หรือรู้เหตุผลตามเป็นจริง มีลักษณะทั่วไป ๓ ลักษณะ คือ *อายโกศล* ความฉลาด รู้จักความเจริญ *อปายโกศล* ความฉลาดรู้จักความเสื่อม *อุปายโกศล* ความฉลาดรู้ทางเข้าสู่ความเจริญ รวมเข้าคำเดียวคือ***รู้จริง*** รู้จริงในสิ่งใด ก็เป็นปัญญาในสิ่งนั้น และเมื่อรู้จริงแล้วว่า นี่เป็นความเจริญ นี่เป็นความเสื่อม นี่เป็นทางเข้าไปสู่ความเจริญ ผู้รู้จริงก็ย่อมจะไม่ไปทางเสื่อมแน่นอน ย่อมจะไปทางเจริญโดยแท้ แต่ที่คนเป็นอันมากดำเนินไปทางเสื่อมคือเผลอปัญญา เพราะขาดสติที่ให้เฉลียวคิด เพราะมัวเมาไปด้วยอำนาจราคะ ตัณหาหรือโลภโกรธหลง ปัญญาที่อยู่เป็นพื้นอาจเพียงพอ แต่มิได้ไตร่ตรองสอบพิจารณา ก็กลายเป็นเหมือนไม่มีปัญญา คือกลายเป็นผู้หลงไป จึงมีคำไทยคู่กันว่าเฉลียวฉลาด ขาดเฉลียวที่เป็นสตินำก็ทำให้ขาดฉลาด พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนไว้ว่า

ปญฺญํ นปฺปมชฺเชยฺย

ไม่พึงประมาทปัญญา

จะเข้าถึงสัจจะคือความจริงทุกอย่างได้ด้วยปัญญาเท่านั้น ไม่มีแสงสว่างใด ๆ ในโลกจะส่องให้เห็นความจริงได้นอกจากแสงสว่างคือปัญญา พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า *“แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี”* แต่ปัญญานี้ก็คล้ายกับประทีปอยู่อย่างหนึ่ง คือต้องจุดจึงจะสว่าง คือจะต้องประกอบกระทำ จึงตรัสว่า

โยคา เว ชายเต ภูริ

ปัญญาเกิดเพราะความประกอบ

คือกระทำอบรมด้วย *สุตะ* การสดับตรับฟัง หรือการเล่าเรียน *จินตา* ความคิดพิจารณา *ภาวนา* ความทำให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น คือการปฏิบัติกระทำ ทั้งสามนี้แต่ละข้อเป็นเหตุให้เกิดปัญญา จึงเรียกปัญญาที่เกิดจากแต่ละข้อว่า ***สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ภาวนามยปัญญา*** อธิบายว่า เป็นเหตุเริ่มต้นแต่ละข้อก็ได้ เหตุทั้งสามข้อนี้อาศัยกันก็ได้ ประการหลังนี้คือเมื่อมีการสดับฟังการอ่านการเรียน แล้วก็ต้องมีการคิดพิจารณาให้เข้าใจ แล้วก็ต้องปฏิบัติ จึงจะได้ปัญญาที่สมบูรณ์ ปัญญาคือความรู้ทุกอย่าง

ดังที่เรียกกันว่าทางโลกก็ตาม ทางธรรมก็ตาม เมื่อยังไม่ถึงอริยปัญญา ก็เรียกว่าโลกิยปัญญาทั้งหมด เมื่อถึงอริยปัญญาจึงเรียกว่า ***โลกุตรปัญญา*** ปัญญาเหนือหรือพ้นโลก (โดยมีโคตรภูญาณ ญาณครอบโคตรเป็นพรมแดน)

ปัญญา เป็นบารมีข้อที่ ๔ ที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญมาเป็นอันมาก เช่นพระมโหสถในทศชาติ คือในเรื่องพระเจ้าสิบชาติ และแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

ปัญญาบารมี ได้แก่ปัญญาที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักปัญญาเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าคนรักและทรัพย์สิน

ปัญญาอุปบารมี ได้แก่ปัญญาที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักปัญญาเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าอวัยวะร่างกายของตน

ปัญญาปรมัตถบารมี ได้แก่ปัญญาที่บำเพ็ญด้วยมุ่งพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักปัญญาเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าชีวิตตน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบำเพ็ญเนกขัมมะ การออกไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจในทุกภาคของประเทศ มิได้ทรงคำนึงถึงความเหนื่อยยากพระวรกายและอันตรายใด ๆ ฝึกพระราชหฤทัยให้ตั้งมั่นให้มุ่งมั่นในพระราชกรณียกิจและพระราชกุศลจริยาทั้งปวง ทั้งทรงทาน ทรงศีล ทรงธรรม ปฏิบัติเป็นต้น ฝึกฟอกพระราชหฤทัยให้บริสุทธิ์สะอาด และทรงบำเพ็ญพูนพระปัญญาปรีชาฉลาดในฐานะทั้งปวง นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ คือ **เนกขัมมะ** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑ ปัญญา** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติกระทำเพื่อประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วยทศพิธราชธรรมข้อ ๓ คือ **ปริจจาคะ** และข้อ ๔ คือ**อาชชวะ** โดยปรหิตปฏิบัติปริยาย

ปริจจาคะ แปลว่าสละบริจาค เมื่อยกขึ้นแสดงเพียงข้อเดียว ก็หมายถึงทานรวมอยู่ด้วย เมื่อยกขึ้นแสดงคู่กับทาน ก็หมายถึงการที่สละบริจาคสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์หรือมีประโยชน์น้อยกว่า แคบกว่า เพื่อสิ่งที่มีประโยชน์ใหญ่กว่ากว้างกว่า เพื่อบรรเทาตระหนี่ ดังพระพุทธภาษิตแปลความว่า

“ผู้มีปัญญาเมื่อเห็นสุขไพบูลย์ พึงสละสุขพอประมาณเสีย” และว่า

“พึงสละทรัพย์เพราะ(รักษา)อวัยวะอันประเสริฐ เมื่อรักษาชีวิตก็พึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรมก็พึงสละอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิตทั้งสิ้น”

ข้อนี้พระมหากษัตราธิราชเจ้าทรงสละบริจาคพระราชทรัพย์เป็นต้น ตลอดถึงความสุขส่วนพระองค์ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแห่งประชาราษฎรส่วนรวม จัดเป็นปริจาคะ

ทศบารมีข้อที่ ๓ คือ เนกขัมมะ การออก กับทศพิธราชธรรมข้อ ๓ คือ ปริจจาคะ พิจารณาดูอรรถคือความ ก็เนื่องเป็นอันเดียวกัน เพราะจะออกได้ก็ต้องสละได้ เช่นจะออกจากที่ใดได้ ก็ต้องสละความติดในที่นั้นได้ คือจะสละได้ ก็ต้องออกได้ เช่นจะสละสิ่งใดได้ก็ต้องออกจากความติดในสิ่งนั้นได้ แต่การออกของพระพุทธเจ้าเมื่อทรงเป็นพระโพธิสัตว์นั้น หมายถึงการสละออกบวชเพื่อพระโพธิญาณ ทิ้งสิ่งอื่นได้ แต่ไม่ทิ้งพระโพธิญาณ ส่วนพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ทรงสละออกเพื่อประชาชน ไม่ทรงทิ้งประชาชน โบราณกบัณฑิตจึงไม่ยกเนกขัมมะขึ้นแสดงในทศพิธราชธรรมซึ่งอาจจะทำให้เข้าใจไปในการออกอย่างยิ่ง แต่แสดงปริจจาคะแทน เพื่อให้มีความหมายกระชับเข้ามาว่าทรงสละเพื่อประชาชน เพราะทรงสละความติดในความสุขต่าง ๆ จึงทรงสละออกไปได้ และเสด็จออกไปเพื่อประชาชนได้ในที่ทุกสถาน พระโพธิสัตว์ไม่ทรงทิ้งพระโพธิญาณฉันใด พระมหากษัตราธิราชเจ้าก็ไม่ทรงทิ้งประชาชนฉันนั้น ปริจจาคะในทศพิธราชธรรม จึงหมายถึงพระมหากษัตราธิราชเจ้า ทรงบริจาคเพื่อประชาชน แต่ไม่ทรงบริจาคประชาชน เช่นเดียวกับทานที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ทำทานด้วยการให้วัตถุแก่ผู้อื่นเพื่อสงเคราะห์เป็นต้น แต่ไม่ตรัสสอนให้ทำทานด้วยการให้ตนเองแก่ใคร **ปริจจาคะ เป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๓**

อาชชวะ แปลว่า ความเป็นผู้ตรง คือความมีอัธยาศัยตรง ปฏิบัติซื่อตรง ปราศจากมายาสาไถย ไม่ปฏิบัติลวงกันหรือหลีกเลี่ยงแอบแฝง ข้อที่พระมหากษัตราธิราชเจ้ามีพระราชอัธยาศัยประกอบด้วยความตรง ปราศจากมายาสาไถย ดำรงในสัตย์สุจริต ซื่อตรงต่อพระราชสัมพันธมิตร พระราชวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง และประชาชน ไม่ทรงคิดร้ายโดยอุบายผิดยุติธรรม แม้ความที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันเป็นส่วนเหตุถูกตรงต่อความต้องการที่เป็นส่วนผล ด้วยกำลังพระปัญญาปรีชาสามารถ จัดเป็นอาชชวะ

ทศบารมีข้อ ๔ คือปัญญา กับทศพิธราชธรรมข้อ ๔ คืออาชชวะ ความเป็นผู้ตรง ดูถ้อยคำเป็นคนละความหมายกัน แต่เมื่อเพ่งพินิจเข้าจริง จะเห็นว่าเนื่องกันอย่างใกล้ชิด เพราะปัญญาจะต้องมีความตรงจึงเป็นปัญญาแท้ คือจะต้องรู้ตรงต่อความเป็นจริง ไม่ผิดไปจากความเป็นจริง เช่นจะต้องรู้ตรงต่อเหตุผลที่เป็นจริง ไม่ผิดไปจากความจริง ถ้าคดต่อเหตุผลที่เป็นจริงหรือคดต่อความจริงก็มิใช่ปัญญา แต่เป็นโมหะ ความหลง อวิชชา ความไม่รู้ คือรู้ไม่ถูกไม่ตรง ปัญญาจึงมีความตรง และความตรงที่จะต้องประกอบด้วยปัญญา จึงจะเป็นความตรงแท้ คือตรงต่อเหตุผล ตรงต่อความถูกต้อง ตรงต่อธรรม ตรงต่อวินัย ตรงต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า มีคำพูดว่าซื่อโง่ ก็คือซื่อหรือตรงที่ขาดปัญญา ดังเรื่องเถรตรงหรือเถรส่องบาตร เรื่อง*เถรตรง* คือเรื่องของพระแก่รูปหนึ่งที่มุ่งจะถือปฏิบัติตรงเป็นอุชุปฏิปันโน จะเดินไปไหนก็เดินตรง ไม่ยอมเหลียวหลีกอะไร พบตอไม้กอไผ่ขวางหน้าก็ไม่ยอมหลีก เดินบุกตรงเข้าไป ก็ต้องติดอยู่กลางกอไผ่ เรื่องของ*เถรส่องบาตร*ก็คือ พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ ฉันแล้วล้างบาตรแล้วก็ส่องดูบาตรที่มีรูรั่วทะลุว่ามากถึงกับขาดเป็นบาตรครองตามวินัยแล้วหรือยัง ส่องดูหลังจากฉันแล้วทุกวัน พระทั้งหลายผู้เป็นศิษย์เห็นอาจารย์ส่องดูบาตรหลังจากฉันเสร็จอยู่ทุกวัน ก็ส่องดูบาตรของตน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ตามอาจารย์บ้างโดยไม่รู้เหตุผล คิดว่าเป็นข้อวัตรหรือธรรมเนียมที่ฉันแล้วล้างบาตรแล้วจะต้องส่องดูบาตร จะต้องทำตามอาจารย์ ทั้งสองเรื่องนี้เป็นเรื่องแสดงนิทัศนะของความตรงหรือความซื่อที่ขาดปัญญา ความเป็นผู้ตรงด้วยปัญญาจึงถูกต้อง ปัญญากับอาชชวะ ความเป็นผู้ตรงจึงต้องประกอบไปด้วยกันดังนี้

อาชชวะ เป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๔

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงพระเจริญด้วยพระบารมี พร้อมทั้งราชธรรมจริยา ยกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือ**เนกขัมมะ**และ**ปัญญา** เป็นส่วนอัตตสมบัติ กับทั้ง**ปริจจาคะ**และ**อาชชวะ** ความเป็นผู้ตรง เป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ เป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** คือเหตุสำคัญที่นำให้เข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐให้วัฒนสถาพร ดังจะพึงเห็นได้จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่ได้ทรงปฏิบัติตลอดมา ซึ่งมีอยู่เป็นอันมากไม่อาจยกขึ้นแสดงสาธกด้วยกถามรรคเพียงครั้งเดียวได้ แต่อาจย่อแสดงสาธกได้เป็น ๒

คือพระราชกรณียกิจที่พึงทรงปฏิบัติตามกำหนดตามจารีตตามพระราชประเพณี กับพระราชกรณียกิจที่ทรงขวนขวายปฏิบัติด้วยพระองค์เองนอกจากที่มีกำหนดให้ทรงปฏิบัติ หากจะทรงปฏิบัติแต่เฉพาะพระราชกรณียกิจที่มีกำหนดให้ทรงปฏิบัติเท่านั้นก็ย่อมทรงทำได้ เหมือนอย่างข้าราชการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตน แต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้ามิได้ทรงหยุดอยู่เพียงเท่านั้น ได้ทรงขวนขวายปฏิบัติพระราชกรณียกิจนอกจากที่มีกำหนดไว้มากมาย เป็นการทรงเพิ่มพระราชกรณียกิจแก่พระองค์ด้วยพระองค์เอง ทั้งนี้ด้วยกำลังพระมหากรุณาที่แผ่ไปในประชาชนทั้งปวง ไม่ทรงห่วงใยในความสุขส่วนพระองค์ เสด็จออกไปประทับในทุกภาคของประเทศปีละประมาณ ๗ เดือน เสด็จทอดพระเนตรความเป็นอยู่ อาชีพ เป็นต้น ของประชาชน กับทั้งที่ดินแหล่งน้ำและอื่น ๆ พระราชทานพระราชดำริทำการพัฒนาการเกษตรแหล่งน้ำเป็นต้น และทรงยังให้เกิดการพัฒนาขึ้นเป็นการเป็นงานจริงจัง โดยมีโครงการอันเหมาะสม มีวิธีปฏิบัติที่ถูกต้อง และมีคณะบุคคลร่วมปฏิบัติ ทั้งที่เป็นข้าราชการในส่วนที่เกี่ยวข้องและอาสาสมัครประกอบด้วยนักวิชาการและวัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นการสอดคล้องตามกำหนดลำดับความสำคัญให้แก่การพัฒนาชนบทของรัฐบาล เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น

การพัฒนาทั้งปวงนี้เกิดขึ้นได้ด้วยกำลังพระปัญญาปรีชาสามารถ ที่ทรงได้จากการที่ได้เสด็จไปทอดพระเนตรเห็น ทรงได้สดับฟัง ทรงสัมผัสถึงสถานที่และบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลายด้วยพระองค์เอง ทรงสอบถามไต่ถาม ทรงพระราชดำริจับเหตุผลต้นปลายโดยถูกต้อง จนถึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ก่อตั้งศูนย์วิจัยการเกษตรและการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งบัดนี้มี ๖ แห่งกระจายทั่วไปทุกภาคของประเทศ ทั้งหมดนี้แสดงถึงพระบารมีที่มีในพระองค์ สาธกเฉพาะในกถามรรคนี้ เพียง ๒ ข้อ คือ**พระเนกขัมมบารมี** และ**พระปัญญาบารมี** เป็นส่วนอัตตสมบัติ กับทั้งพระราชธรรมจริยาสาธกในกถามรรคนี้เพียง ๒ ข้อ คือ **ปริจจาคะ** สละ บริจาค และ**อาชชวะ** ความเป็นผู้ตรง ดังที่ได้ทรงบริจาคพระราชทรัพย์ทุกส่วน และกำลังพระวรกาย กำลังพระราชหฤทัย กำลังพระปรีชาสามารถ และอื่น ๆ ทรงงานตรากตรำลำบากตั้งแต่เริ่มต้นในป่าเขาลำเนาไพร และทรงดำเนินงานติดต่อให้ก้าวหน้าไปตามโครงการ ทรงติดตามแก้ไขส่งเสริมไปตามลำดับ ทรงสละบริจาคได้เพื่อให้การพัฒนาทั้งปวงบังเกิดความสำเร็จเป็นประโยชน์สุขแก่ประชาชนทุกประการ ด้วยพระราชอัธยาศัยที่ตรง การทรงปฏิบัติที่ตรงต่อเป้าหมายที่ประสงค์ด้วยพระปัญญาวิจารณญาณ รัฐบาลพร้อมด้วยประชาชนต่างได้มองเห็นความที่ทรงอุทิศพระองค์ทรงงานปรารภผลส่งเสริมการประกอบอาชีพดำรงชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้แสดงความจงรักภักดีสนับสนุนพระราชดำริและโครงการต่าง ๆ ตามพระราชดำริ ทั้งนี้ก็เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขที่ตรงถึงประชาชนโดยตรง นับว่าเป็น**ปริจจาคะ** สละบริจาค และ**อาชชวะ** ความเป็นผู้ตรง ประกอบด้วย **เนกขัมมะ** การออกไป และ**ปัญญา**อันสำคัญยิ่ง นับว่าเป็น **รัฏฐาภิปาลโนบาย** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จัดเป็น **มงคลวิเสสที่ ๓**

แม้สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชชนนี พร้อมทั้งสมเด็จพระราชโอรสธิดา ก็ได้ทรงปฏิบัติโดยเสด็จในมงคลวิเสสทั้งปวงนี้

พระราชธรรมจริยาส่วนอัตตสมบัติ คือ**เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี** และส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ **ปริจจาคราชธรรม อาชชวราชธรรม** เป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันเป็นพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙

ในศกนี้ (๒๕๒๙) จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษ ส่วนอัตตสมบัติด้วย**วิริยะ** และ**ขันติ** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย** พอเป็นนิทัศนนัย

วิริยะ ความเพียร ตามศัพท์ว่าความเป็นผู้กล้า ทั้งในทางละไม่ทำ ทั้งในทางทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น เมื่อแสดงโดยทั่วไปก็เป็นคำกลาง ๆ อาจเพียรทำชั่วก็ได้ ทำดีก็ได้ แต่ทางพระพุทธศาสนาสอนให้เพียรในทางดี คือให้เพียรละเว้นไม่ทำชั่ว ให้เพียรทำดี ดังที่สอนให้มี ***ปธานะ*** การตั้งความเพียร ๔ สถาน คือ เพียรระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เรียกว่า สังวรปธาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เรียกว่า ปหานปธาน เพียรทำบุญกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เรียกว่าภาวนาปธาน เพียรทำบุญกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งอยู่และเจริญยิ่งขึ้น เรียกว่า อนุรักขนาปธาน ในการตั้งความเพียรดังกล่าว ให้มีฉันทะ พอใจ วิริยะ เพียรพยายาม จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระ วิมังสา พิจารณาใคร่ครวญให้รู้จักผิดชอบควรละควรทำเป็นต้น ทั้ง ๔ นี้เรียกว่า ***อิทธิบาท*** ธรรมที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จ ตั้งต้นแต่สำเร็จปธานทั้ง ๔ เป็นเครื่องละโกสัชชะ ความนอนจม คือเกียจคร้าน ลักษณะ คืออาการของความเพียรที่ตั้งขึ้นได้ ทรงตัวอยู่ได้ ก้าวหน้าไปได้ เรียกว่าธาตุ กำหนดเป็น ๓ อารัมภธาตุ เริ่มต้นทรงตัวขึ้น นิกกมธาตุ ทรงตัวดำเนินไป ปรักกมธาตุ ทรงตัวก้าวหน้าไป คือความเพียรตั้งขึ้นได้ และดำเนินก้าวหน้าไป ไม่ล้มเลิกลง ในเมื่อมีลักษณาการทรงตัวทั้ง ๓ นี้ ประคองอยู่จนกระทั่งบรรลุความสำเร็จ

วิริยะ เป็นบารมีข้อที่ ๕ ที่พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญมาเป็นอันมาก ในทศชาติแสดง**มหาชนกชาดก** ในทางเยี่ยมด้วยความเพียร มีเรื่องอยู่ว่า พระมหาชนก พระโอรสแห่งพระเจ้ากรุงมิถิลาต้องพลัดถิ่นไปประทับในต่างประเทศตั้งแต่ทรงอยู่ในพระครรภ์ของพระมารดา มีจิตใจกล้าหาญ มีความเพียรแรงกล้า ได้ขึ้นเรือบรรทุกสินค้าข้ามมหาสมุทรเพื่อไปสู่สุวรรณภูมิ เรือได้ถูกคลื่นลมร้ายแรงอับปางลงในท่ามกลางมหาสมุทร พระมหาชนกได้ว่ายน้ำ มุ่งกรุงมิถิลา โดยไม่ย่อท้อ จนถึงวันที่ ๗ เทพธิดารักษามหาสมุทรชื่อมณีเมขลาได้ผ่านมาพบ จึงได้ตั้งปัญหาถามว่า เพียรว่ายน้ำ ไปเพื่อประโยชน์อะไร ผลสำเร็จคือความตาย พระมหาชนกได้ตอบ โดยความว่า ข้าพเจ้าได้ตรองเห็นโลกวัตร ข้อวัตรปฏิบัติของโลก ตรงเห็นผลดีของความพยายาม จึงพากเพียรอยู่กลางมหาสมุทร ทั้งที่ไม่เห็นฝั่ง เมื่อเพียรทำกิจของบุรุษ ก็ชื่อว่าไม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

เป็นหนี้ญาติ ไม่เป็นหนี้เทวดา ไม่เป็นหนี้มารดาบิดา ไม่ต้องเดือดร้อนในภายหลัง คนในโลกนี้ประกอบการงานสำเร็จบ้างไม่สำเร็จบ้างเห็นกันอยู่ คนอื่นจมไปแล้วก็ตาม ข้าพเจ้าจะว่ายข้ามต่อไป ข้าพเจ้าได้เห็นท่านผู้เป็นเทวดาในที่ใกล้ ก็จักเพียรพยายามต่อไปให้ถึงฝั่งสมุทร เทพธิดาได้ฟังถ้อยคำของพระมหาชนกอันแสดงถึงจิตใจที่ตั้งมั่นในความเพียรพยายามของตนเอง ทำกิจที่บุรุษพึงทำ ไม่ท้อถอย เพียรไปให้ถึงฝั่งสมุทร เทวดาจึงได้ช่วยนำพระมหาชนกไปส่งถึงกรุงมิถิลา เรื่องนี้พึงเห็นสารคติเป็นพิเศษได้ว่า พระมหาชนกมิได้หวังพึ่งเทวดา แต่คิดพึ่งตนเองมาตั้งแต่ต้น เมื่อเห็นเรือจะอับปาง ก็คิดเตรียมตนว่ายน้ำ แล้วก็เพียรว่ายน้ำ มุ่งให้ถึงฝั่งให้จงได้ตลอดเวลาหลายวัน เมื่อเทวดามาปรากฏกล่าวชักชวนให้ท้อแท้หมดกำลังใจ ก็ไม่ยอมทิ้งความเพียร คงมีใจเข้มแข็งมั่นคง มุ่งเพียรว่ายน้ำจนกว่าจะตายไปกับความเพียร ทั้งที่เห็นเทวดาอยู่เฉพาะหน้าก็ไม่ขอให้เทวดาช่วย ตั้งหน้าช่วยตนด้วยตนต่อไป เทวดาจึงได้เข้าช่วย บุคคลเช่นนี้เองเรียกว่าเป็นผู้ที่เทวดาช่วย คือความเพียรนี้เองที่พึงเห็นว่าเป็นเทวดา เมื่อจับทำงานทีแรกมักเห็นความเพียรเป็นความยากลำบากน่าเบื่อหน่าย ต่อเมื่อเพียรไปจนใกล้สำเร็จ ก็จะเห็นว่าความเพียรนี้เป็นเทวดาขึ้นมาทันที ลืมความเหนื่อยยากเพราะเห็นผลที่ทำให้ปลื้มใจอยู่เบื้องหน้าแล้ว ผู้ที่เคยพากเพียร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

เหนื่อยยากในการงาน ที่จะอำนวยผลที่ปรารถนาอย่างยิ่ง เมื่อใกล้จะสำเร็จผลย่อมจะรู้สึกเห็นดังนี้อยู่ด้วยกัน เพราะงานที่จะสำเร็จผลแน่นอนย่อมมีทางทะลุปรุโปร่งเป็นอานิสงส์ของความเพียรที่ผุดขึ้นมาให้เห็นชัด คนเกียจคร้านจะไม่มีโอกาสได้เห็นเทวดา คืออานิสงส์ของความเพียร

วิริยบารมี ของพระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็น ๓ ขั้น คือ

วิริยบารมี ได้แก่เพียรที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักเพียรเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าคนที่รักและทรัพย์สิน

วิริยอุปบารมี ได้แก่เพียรที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักเพียรเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าอวัยวะร่างกายของตน

วิริยปรมัตถบารมี ได้แก่เพียรบำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักเพียรเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าชีวิตของตน

ขันติ ความอดทน ความทนทาน อย่างสามัญมีความอดกลั้นเป็นลักษณะ เรียกว่า**อธิวาสนขันติ** ขันติคือความอดกลั้น เช่น ทนตรากตรำต่อหนาวร้อน หิวกระหาย เป็นต้น ทนลำบากต่อทุกขเวทนาในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ทนต่อเจ็บใจต่อถ้อยคำจาบจ้วงล่วงเกิน เพราะสิ่งที่อดทนเหล่านี้มีเกิดขึ้นอยู่ที่กายใจ ปรากฏมีหนาวร้อนหิวกระหาย มีทุกขเวทนา มีเจ็บใจ จึงอดกลั้นไว้ หนาวร้อนหิวกระหายก็อดกลั้นตามที่ควรอดกลั้น เจ็บปวดก็อดกลั้นไม่ร้องทุรนทุราย เจ็บใจก็อดกลั้นไม่แสดงอาการโกรธร้ายแรงทางกายวาจา อดกลั้นให้อยู่ในใจและพิจารณาระบายออก ทำใจให้ผ่อนคลาย ไม่ให้เครียด ให้สงบ ใจจึงแจ่มใสแช่มชื่น กายก็สงบเป็นปกติ อาการดังนี้เรียกว่า**โสรัจจะ** ที่แปลว่าความเสงี่ยม คือสงบปกติ ขันติที่สมบูรณ์จึงต้องมีโสรัจจะประกอบอยู่ด้วย การหัดอดกลั้นและทำใจให้สงบเป็นปกติในเวลาถูกต้องอนิฏฐารมณ์ คือเรื่องที่ไม่ชอบ ย่อมยากในตอนแรก แต่เมื่อหัดปฏิบัติไปบ่อยเข้า ก็จะง่ายขึ้น จนถึงทำจิตให้สงบเป็นปกติได้ มีอาการมั่นคง มีอารมณ์อะไรมากระทบกระทั่งก็ไม่กระเทือน ขันติก็เลื่อนขึ้นเป็นความทนทานเป็นลักษณะ เรียกว่าตีติกขาขันติ ขันติคือความทนทาน ดังที่ตรัสไว้ในโอวาทปาติโมกข์ว่า

ขนฺติ ปรมำ ตโป ตีติกฺขา

ขันติ คือความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง

ขันติเป็นอลังการวิเศษ อำนวยผลแก่ผู้ที่มีอยู่ทุกคน เพราะผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งอดทนสงบเป็นปกติทนทานได้ในทุกสถานการณ์ ย่อมชื่อได้ว่าที่ตั้งรับอันมั่นคง เป็นผู้ชนะในขั้นที่ตั้งรับแล้ว ทำให้สามารถปฏิบัติกิจหน้าที่ให้สำเร็จ

ขันติ เป็นบารมีข้อที่ ๖ มีพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญมาเป็นอันมาก ในทศชาติแสดง **จันทกุมารชาดก** ในทางเยี่ยมด้วยขันติ มีเรื่องย่อว่า พระจันทกุมาร โอรสพระเจ้ากรุงปุปผวดี ทรงตั้งอยู่ในธรรม ทรงวินิจฉัยคดีความโดยธรรม เป็นเหตุให้ขัดประโยชน์ของปุโรหิตผู้ไร้ยุติธรรม ปุโรหิตจึงหาเหตุกลั่นแกล้ง จนถึงให้เตรียมการเผาพระกุมารบูชายัญ พระจันทกุมารได้ทรงมีขันติตลอดมาแม้จะต้องถูกเผาบูชายัญ ก็ไม่ทรงยอมสยบให้อธรรม ประชาชน ได้ประจักษ์ในความอดทนสละได้ของพระกุมารเพื่อรักษาธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน จึงพร้อมกันช่วยพระกุมารไว้

ขันติบารมีของพระโพธิสัตว์แบ่งออกเป็น ๓ ขั้น คือ

ขันติบารมี ได้แก่ขันติที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักขันติเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าคนที่รักและทรัพย์สิน

ขันติอุปบารมี ได้แก่ขันติที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักขันติเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าอวัยวะร่างกายของตน

ขันติปรมัตถบารมี ได้แก่ขันติที่บำเพ็ญด้วยมุ่งหวังพระโพธิญาณเป็นเบื้องหน้า รักขันติเพื่อพระโพธิญาณยิ่งกว่าชีวิตของตน

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญวิริยะความเพียรในพระราชกรณียกิจทั้งปวง ทั้งในส่วนที่เป็นไปตามราชประเพณี ทั้งในส่วนที่เป็นไปตามโครงการพระราชดำริเพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั่วทุกภาคของประเทศ ทั้งที่เป็นโลกวัตร คติโลก ธรรมวัตร คติธรรม ทั้งปวง พระวิริยะที่ทรงบำเพ็ญจึงยิ่งใหญ่ไพศาล ควรจัดเป็นพระวิริยะบารมีได้ เช่นเดียวกับพระมหาชนกในมหาชนกชาดก ซึ่งได้เพียรว่ายน้ำมุ่งไปกรุงมิถิลาซึ่งเป็นเมืองของพระองค์ เพื่อทรงช่วยประชาชนในเมืองนั้น และได้ทรงบำเพ็ญขันติอดทนตรากตรำต่อหนาวร้อนหิวกระหาย อดทนลำบากต่อทุกขเวทนา ในเวลาทรงปฏิบัติงาน ในเวลาทรงพระประชวร อดทนพระราชหฤทัยต่ออารมณ์ทั้งที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนาต่าง ๆ ต่อบุคคลและเหตุการณ์ต่าง ๆ ทรงประกอบด้วยความเข้มแข็ง อดทน ทนทาน สงบพระราชหฤทัยเป็นปรกติได้ในสถานการณ์ทั้งปวง จึงทรงเป็นที่ตั้งรับที่มั่นคง พระขันติที่ทรงบำเพ็ญจึงยิ่งใหญ่ไพศาล ควรจัดเป็นพระขันติบารมีได้ เช่นเดียวกับพระจันทกุมารในจันทกุมารชาดก ซึ่งได้ทรงมีขันติในการทรงวินิจฉัยอรรถคดีโดยธรรม ทรงอดทนต่อการกลั่นแกล้งต่าง ๆ ของปุโรหิต ทรงรักษาธรรมแม้ว่าจะถูกเผาบูชายัญ ทรงมุ่งให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนเป็นที่ตั้ง ไม่หวั่นไหวต่ออันตรายแม้แห่งชีวิต นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ คือ **วิริยะ** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑ ขันติ** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ กระทำเพื่อประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน จะขอรับพระราชทานถวายด้วย**ทศพิธราชธรรม ข้อ ๕ คือ มัททวะ** ความอ่อนโยน และ**ข้อ ๖ คือ ตปะ** หรือ**ตบะ** คุณเป็นเครื่องเผาผลาญกำจัดบาปอกุศล โดยปรหิตปฏิบัติปริยาย

มัททวะ แปลว่าความอ่อนโยน คือความเป็นผู้อัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ดึงดื้อถือตนด้วยอำนาจถัมภะ (ดื้อดุจเสา) มีความอ่อนโอนไปตามเหตุผล ตามความสมควร ดังที่เรียกว่าการณวสิก เป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุที่ควรดำเนิน และมีสัมมาคารวะต่อท่านผู้ใหญ่ผู้เจริญ อ่อนโยนต่อบุคคลที่เสมอกันและต่ำกว่า วางตนสม่ำเสมอ ไม่กระด้างดูหมิ่นผู้อื่นด้วยอำนาจมานะ เพราะชาติ เพราะโคตร เพราะยศ เพราะทรัพย์ เป็นต้น

ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้ามีพระราชอัธยาศัยอ่อนโยน เมื่อมีผู้มากราบทูลด้วยข้ออรรถข้อธรรมที่กอปรด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นวิสัยของบัณฑิตชน มิได้ทรงห้ามปราม ทรงวิจารณ์โดยถ้วนถี่ ถ้าดีชอบก็ทรงอนุโมทนาอนุวัตรตาม ไม่ทรงถือพระองค์ด้วยอำนาจมานะ ทรงสัมมาคารวะอ่อนน้อมแก่ผู้เจริญโดยวัย โดยคุณ ไม่ทรงดูหมิ่น จัดเป็นมัททวะ

บารมีข้อที่ ๕ คือวิริยะ กับทศพิธราชธรรมข้อที่ ๕ คือมัททวะ ความอ่อนโยน ดูถ้อยคำต่างความหมายกัน แต่เมื่อพิจารณาจากหลายพระสูตรจะพบว่ามีความเนื่องกันอยู่ในประการที่สำคัญ ยกตัวอย่างใน**กันทรกสูตร** แสดงว่าจิตที่ตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีเนิน ปราศจากอุปกิเลส เป็นจิตอ่อนควรแก่การงาน ตั้งอยู่ถึงความไม่หวั่นไหว ย่อมน้อมไปเพื่อญาณปรีชาซึ่งเป็นอภิญญาชั้นสูงได้ คือจิตที่จะควรแก่การงาน คือปฏิบัติงานเพื่อญาณปรีชาได้ จะต้องเป็นจิตที่มีสมาธิมีลักษณะอ่อน ใช้คำว่า มุทุภูตะ เป็นจิตอ่อน เมื่อพิจารณาดูก็จะเห็นว่าจิตที่ไม่มีสมาธิ เป็นจิตที่แข็งกระด้างด้วยอำนาจนิวรณ์ คือกิเลสที่เกิดขึ้นกลุ้มรุมอยู่ในจิต ทำจิตให้กลัดกลุ้มวุ่นวาย ไม่อาจใช้จิตเช่นนี้ทำงาน ไม่อาจน้อมไปเพื่อพิจารณาเพื่อปัญญาได้ เป็นอันว่าใช้ความเพียรไม่ได้ ไม่มีกำลังที่จะตั้งความเพียร จึงชื่อว่าไม่ควรแก่การงาน ต่อเมื่อจิตเป็นสมาธิ จึงควรแก่การงาน คือควรตั้งความเพียรทำงานได้ เพราะเป็นจิตอ่อนโยน เรียกว่ายอมให้น้อมไปทำงาน แม้ในการทำงานทั่วไปด้วยความเพียร จิตก็ต้องอ่อนยอมให้น้อมไปเพื่อตั้งความเพียรเพื่อทำงานนั้น เพียรเพื่อทำอะไรให้สำเร็จจึงต้องมีความอ่อนโยนยอมพอใจของจิตประกอบอยู่ด้วย ในธาตุวิภังคสูตร แสดงอุปมาที่ทำให้เห็นได้ง่ายขึ้น ว่าเปรียบเหมือนช่างทองสุมทองในเบ้า คือตั้งความเพียรสุมทอง ก็ต้องใช้ความเพียรให้พอดีมิให้มากไปน้อยไป บางคราวก็ต้องสูบลมให้แรง บางคราวก็ต้องพรมน้ำให้ไฟลดลง เพื่อให้ทองละลายให้พอดี ทองจึงอ่อนเหลว ควรแก่การงาน ผุดผ่องได้ที่ จึงเททองที่อ่อนเหลวได้ที่ ทำทองรูปพรรณต่าง ๆ ได้ตามปรารถนา วิริยะกับมัททวะความอ่อนโยนจึงต้องประกอบไปด้วยกัน ดังนี้ **มัททวะเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๕**

ตปะ หรือ **ตบะ** แปลว่าเผาผลาญ หมายถึงกุศลสมาทานอันเผาผลาญอกุศลวิตก บาปธรรม สมาทานวัตรตามแบบบัญญัติ เป็นอุบายอันจะสังหารอกุศลวิตกบาปธรรมแม้เพียงขณะหนึ่งสมัยหนึ่ง

แต่ในพราหมณสมัย แสดงหมายถึงการปฏิบัติถูกต้องตามหน้าที่ เช่นการปกครองประชาชนเป็นตบะของพระมหากษัตริย์ มีคำเป็นคาถาหนึ่งแสดงว่า พระอาทิตย์มีตบะส่องแสงสว่างในกลางวัน พระจันทร์มีตบะในกลางคืน เป็นต้น ผู้บำเพ็ญตบะ คือปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุถึงความสำเร็จด้วยดีย่อมเป็นผู้มีตบะ ปรากฏเป็นผู้มีสง่า เป็นที่ยำเกรง ดังที่พูดกันว่ามีตบะเดชะ ส่วนผู้ที่ไม่ปฏิบัติให้สมกับหน้าที่ฐานะของตนย่อมเป็นผู้ไม่มีตบะอย่างนั้น ไม่ปรากฏเป็นผู้มีสง่า ไม่เป็นที่ยำเกรง มีภาษิตกล่าวไว้ใน**มหาสุตโสมชาดก**ว่า

พระราชาผู้เอาชนะผู้ที่ไม่ควรชนะ ไม่ชื่อว่าพระราชา
เพื่อนผู้เอาชนะเพื่อน ไม่ชื่อว่าเพื่อน
ภริยาผู้ไม่ยำเกรงสามี ไม่ชื่อว่าภริยา
บุตรผู้ไม่เลี้ยงมารดาบิดาผู้แก่เฒ่า ไม่ชื่อว่าบุตร
สภาที่ไม่มีสัตบุรุษ ไม่ชื่อว่าสภา
ผู้ไม่พูดเป็นธรรม ไม่ชื่อว่าสัตบุรุษ
ผู้ละหรือสงบราคะ โทสะ โมหะ พูดเป็นธรรม ชื่อว่าสัตบุรุษ

ในการปฏิบัติตบะ จำต้องอาศัยวิริยะความเพียร เผาผลาญกำจัดความเกียจคร้านและการปฏิบัติผิดหน้าที่ จึงมักแสดงอธิบายตบะด้วยความเพียรตามนัยที่ได้ถวายวิสัชนามาในข้อวิริยะบารมี

ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทรงพระวิริยอุตสาหะ พร้อมทั้งพระขันติธรรม ใส่พระราชหฤทัยในการปกครองพระราชอาณาเขตและประชาชนให้เกษมสุขปราศจากภยันตราย มีพระตบะเดชะเป็นที่ยำเกรงแห่งบุคคลทั่วไป ไม่อาจหมิ่นพระบรมเดชานุภาพได้ ทั้งทรงสมาทานกุศลวัตร ทรมานพระกายพระกมล เพื่อระวังบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น เพื่อกำจัดบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมสูญไม่ตั้งอยู่ได้ จัดเป็นตปะหรือตบะ

บารมีข้อที่ ๖ คือขันติ กับทศพิธราชธรรมข้อที่ ๖ คือตปะหรือตบะ มีความหมายอันเดียวกัน เพราะตบะย่อมหมายถึงขันติด้วย ดังพระโอวาทปาฏิโมกข์ข้อว่า ขันติคือความทนทานเป็นตบะอย่างยิ่ง และข้อขันติได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามาแล้ว ในข้อขันติบารมี **ตบะเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๖**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระเจริญด้วยพระบารมีพร้อมพระราชธรรมจริยา ยกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือวิริยะและขันติ เป็นส่วนอัตตสมบัติ กับทั้งมัททวะความอ่อนโยนและตบะ คุณเป็นเครื่องเผาผลาญบาปอกุศล ทั้งทรงปฏิบัติหน้าที่อย่างเยี่ยมยอดเป็น **รัฏฐาภิปาลโนบาย** ส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ เหตุสำคัญที่นำให้เข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐให้วัฒนสถาพร ดังจะพึงเห็นได้จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่ได้ทรงปฏิบัติตลอดมา ซึ่งไม่อาจยกขึ้นแสดงสาธกด้วยกถามรรคเพียงครั้งเดียวได้ จะรับพระราชทานยกสาธกถวายเพียงบางประการ เพื่อทรงพิจารณาพระธรรมส่วนชอบอันตั้งอยู่ในพระองค์เป็นเครื่องเจริญพระราชหฤทัยด้วยพระปีติโสมนัส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนประชาชน พระราชทานความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นต้นมา เพราะทรงถือว่า

“การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องทรงทำประจำอยู่แล้ว อนึ่ง ช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้น ก็สอดคล้องกับคำสอนพระพุทธศาสนาด้วย ผู้ที่ทำบุญย่อมได้รับความอิ่มอกอิ่มใจคือได้บุญ”

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจให้สูงขึ้นโดยลำดับ”

“สถาบันพระมหากษัตริย์และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เรียกว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั่นเอง ที่เป็นที่มาของความมั่นคงของชาติและความสงบสุขของสังคมไทย ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต”

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี ๒๔๙๔ - ๒๔๙๕ ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการยึดมั่นแนวทางที่สนับสนุนการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติมาโดยตลอด และจากบทบาทของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการแก้ปัญหาหลักต่าง ๆ ของชาติดังกล่าวนั้น อาจจะนำมาวิเคราะห์แยกแยะโดยสรุปให้เห็นถึงบทบาทในเชิงของการสนับสนุนการรักษาความมั่นคงของชาติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้ คือ บทบาทในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า บทบาทในการเสริมโครงการปกติ บทบาทในแง่ของการริเริ่ม บทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาระบบบริหารดำเนินการพัฒนาในพื้นที่ บทบาทในการสนับสนุนการรักษาความมั่นคงของชาติ เกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ได้ทรงเน้นอยู่เสมอว่า มิได้ทรงมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปแย่งงานของรัฐหรือมีลักษณะซ้ำซ้อนกับงานของรัฐ ทั้งนี้เพราะไม่มีพระราชประสงค์ที่จะให้แผนงานปกติของหน่วยงานใด ๆ ที่มีอยู่เดิม ต้องหยุดชะงักหรือเสียหาย สิ่งใดที่รัฐทำอยู่และได้ผลดีอยู่แล้ว ก็จะทรงผ่านเลยไป ไปทรงทำในที่ที่เหมาะสมแห่งอื่น

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นี้คือพระปฐมบรมราโชวาทแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระราชกรณียกิจใหญ่น้อยทุกประการที่ทรงปฏิบัติได้เป็นไปตามพระปฐมบรมราชโองการครบถ้วน และกล่าวได้ว่าเป็นบรมราชปณิธานที่ทรงตั้งไว้และทรงเริ่มปฏิบัติตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ พระบรมราชปณิธานที่ทรงตั้งไว้ที่ปรากฏเป็นพระปฐมบรมราชโองการจึงเป็นพระราชสัจจาธิษฐานและพระราชสัจจวาจา ตามพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า

สจฺจ์ เว อมตา วาจา

คำสัตย์จริงเป็นอมตวาจา วาจาที่ไม่ตาย

ทำให้สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งประชาชนชาวไทย สถิตมั่นสถาพรด้วยมีธรรม ดังมีพระดำรัสประกาศในพระปฐมบรมราชโองการนั้นเป็นหลัก เป็นธงชัย เป็นไปตามอมตสัจจวาจา พุทธภาษิตว่า

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ

ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

อีกทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ก็ได้ทรงดำเนินตามพระราชธรรมจริยา

เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชากรทุกประการ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และพสกนิกรชาวไทย ซึ่งสนิทแน่นแฟ้นมาแต่โบราณกาล จึงคงดำรงอยู่และทวียิ่งขึ้น ฝ่ายประชาชนชาวไทยตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความจงรักภักดี ศรัทธาเชื่อมั่นด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นประมาณ ฝ่ายพระมหากษัตริย์ตั้งมั่นอยู่ในพระมหากรุณาธิคุณอันไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยน้ำพระราชหฤทัยและพระราชจริยาวัตรประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม และพระราชธรรมจริยาทั้งปวง ดังที่รับพระราชทานยกสาธกถวายในกถามรรคนี้ เป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๒ ข้อ คือ มัททวะ ความอ่อนโยน และตบะ คุณเป็นเครื่องเผาผลาญกำจัดบาปอกุศล ประกอบด้วยวิริยะและขันติ จึงนับเป็นบุญยิ่งของประชาชนชาวไทย ที่นอกจากจะมีรัฐบาลรับผิดชอบในการบำบัดทุกข์บำรุงสุข ยังมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงดูแลสอดส่องสุขทุกข์ ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อพระราชประสงค์ยิ่งใหญ่คือเพื่อความอยู่ดีกินดีของพสกนิกรชาวไทยเป็นสำคัญ **มัททวะ** ความอ่อนโยน ประกอบด้วย **วิริยะ** ความเพียร และ **ตบะ** คุณเป็นเครื่องเผาผลาญกำจัดบาปอกุศล ประกอบไปด้วย **ขันติ** นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย**ส่วนปรหิตปฏิบัติ จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชธรรมจริยาส่วนอัตตสมบัติ คือ **วิริยบารมี** และส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ **มัททวราชธรรม ตปราชธรรม** เป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พุทธศักราช ๒๕๓๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งชัยมังคลาภิเษก ท้องสนามหลวง ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ธันวาคม ๒๕๓๐

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งชัยมังคลาภิเษก ท้องสนามหลวง ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๐

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

คณะทูตานุทูตและผู้แทนฝ่ายกงสุลถวายพระพรชัยมงคล
ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐

ในศกนี้ (๒๕๓๐) จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษอัตตสมบัติด้วย **สัจจะ** และ **อธิษฐาน** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะขอรับพระราชทานวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย** (อาศัยอักโกธะและอวิหิงสาพร้อมทั้งสัจจะและอธิษฐาน)

สัจจบารมี คำว่า สัจจะ แปลว่า ความจริง ใช้ในความหมายว่า พูดไว้อย่างไรก็รักษาคำพูด เช่นที่เรียกว่ารักษาสัญญาก็ได้ ทำไว้อย่างไรแจ้งว่าทำอย่างนั้น เช่นที่เรียกว่ารับตามที่เป็นอย่างไรก็ได้ ได้เห็นอย่างไรหรือเรื่องเป็นอย่างไร ก็บอกตามที่เห็นตามเรื่องที่เป็นไปเช่นนั้น เรียกว่าพูดความจริงก็ได้ สัจจะเหล่านี้มีลักษณะเป็นความซื่อตรง ทำให้พูดจริงเป็นสัจจวาจา ตรงกันข้ามกับพูดเท็จ และทำให้รักษาคำพูด รักษาหน้าที่ เพราะเมื่อรับหน้าที่อันใดแล้ว ก็รักษาหน้าที่อันนั้นด้วยดีตลอดเวลาที่อยู่ในหน้าที่นั้น อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงความตั้งใจทำจริง มุ่งแสวงหาความจริงหรือความถูกต้องเที่ยงธรรม และรักษาความเที่ยงธรรมไว้

ในทศชาติชาดก ท่านจัด**วิธุรชาดก**เป็นชาดกที่แสดงสัจจบารมี มีเรื่องย่อว่า วิธุรบัณฑิตเป็นปราชญ์ในราชสำนักพระเจ้าธนัญชัยโกรพยะผู้ครองเมืองอินทปัตตะ เป็นผู้ทรงปัญญาหาผู้เสมอเหมือนมิได้ วันหนึ่ง ท้าวสักกเทวราช วรุณนาคราช พญาครุฑ และพระเจ้าธนัญชัยพร้อมกันสมาทานอุโบสถศีลในพระราชอุทยานเมืองอินทปัตตะแห่งกุรุรัฐ เมื่อออกจากที่อยู่ของตน ก็ปรารภกันว่าผู้ใดจะมีศีลยิ่งกว่ากัน ผู้ใดเป็นผู้สงบ ไม่อาจตกลงกันได้ จึงเชิญวิธุรบัณฑิตเป็นผู้ชี้ขาดจากความเห็นของพระราชาทั้ง ๔ พญานาคทรงสรรเสริญความไม่โกรธในบุคคลแม้ควรโกรธ พญาครุฑทรงสรรเสริญการบริโภคอาหารแต่น้อย ท้าวสักกเทวราชทรงสรรเสริญการละความยินดีในกามคุณ ๕ พระเจ้าธนัญชัยทรงสรรเสริญความไม่มีกังวล พระมหาสัตว์วิธุรบัณฑิตสดับแล้ว กล่าวว่า คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ตั้งมั่นในนรชนใด บัณฑิตเรียกนรชนนั้นว่าผู้สงบในโลก วิธุรบัณฑิตทำให้ศีลของพระราชาทั้ง ๔ พระองค์มีคุณเสมอกัน ทำให้พระราชาทั้ง ๔ มีพระหฤทัยร่าเริงยินดี ทรงชมเชยวิธุรบัณฑิตว่าเป็นผู้ประเสริฐสุด มีปัญญาดี รักษาธรรม รู้แจ้งธรรม วิเคราะห์ปัญหาได้ด้วยดีด้วยปัญญา ตัดความสงสัยลังเลใจให้ขาดได้ทันที เหมือนช่างทำงาช้าง ตัดงาช้างให้ขาดไปด้วยเลื่อยอันคมฉะนั้น

พญานาคราชทรงเล่าให้พระนางวิมลาเทวีผู้ชายาฟังถึงความสามารถในการแสดงธรรมได้อย่างไพเราะจับใจของวิธุรบัณฑิต พระนางใคร่จะสดับธรรมกถาของวิธุรบัณฑิต เพื่อให้สมประสงค์จึงแสร้งแสดงอาการดังเป็นไข้ ทูลพญานาคราชว่า ต้องการให้นำดวงหทัยของวิธุรบัณฑิตมาให้โดยชอบธรรม มิใช่ด้วยความรุนแรง มิฉะนั้นก็จะไม่มีชีวิตอยู่ต่อไป นางอิรันทตี ธิดาพญานาคราช จึงประกาศจะรับผู้ยังความสมปรารถนาให้แก่พระนางวิมลาเทวีเป็นภัสดา ปุณณกยักษ์ก็อาสา ท้าพระเจ้าธนัญชัยเล่นสกา เมื่อชนะก็ขอวิธุรบัณฑิต พระเจ้าธนัญชัยไม่ทรงยินยอม ทรงกล่าวว่า วิธุรบัณฑิต เปรียบเป็นเช่นชีวิตคือเป็นตัวของพระเจ้าธนัญชัยเอง วิธุรบัณฑิตได้รับเชิญให้ชี้ขาด วิธุรบัณฑิต กล่าวว่า ชื่อว่าที่พึ่งในโลกนี้จะเสมอด้วยคำจริงไม่มี จึงควรพูดแต่คำจริงเท่านั้น ความจริงตนเป็นทาสของพระราชา เมื่อพระราชาทรงแพ้พนันก็พึงพระราชทานตนเป็นค่าพนันแก่ผู้ชนะจึงจะชอบธรรม ด้วยคำจริงของวิธุรบัณฑิต ปุณณกยักษ์ก็ได้วิธุรบัณฑิตไปนาคพิภพ พระนางวิมลาเทวีก็ได้ทรงสดับธรรมอันไพเราะของวิธุรบัณฑิต เรื่องนี้จึงแสดงถึงการรักษาสัจจะของวิธุรบัณฑิต ที่ให้ประโยชน์และเป็นธรรมยิ่ง

อนึ่ง ท่านอุปมาสัจจะว่า เหมือนอย่างดาวประจำรุ่งไม่คลาดวิถี เที่ยงตรงอยู่ทุกฤดูกาล และแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ดังที่แสดงมา แต่อธิบายว่า

หนึ่ง *สัจจบารมี* ผู้บำเพ็ญมีนิสัยหนักแน่นแน่นอน รักพระโพธิญาณยิ่งกว่าคนที่รักและทรัพย์สิน

สอง *สัจจอุปบารมี* ผู้บำเพ็ญมีนิสัยหนักแน่นแน่นอน รักพระโพธิญาณยิ่งกว่าอวัยะร่างกายของตน

สาม *สัจจปรมัตถบารมี* ผู้บำเพ็ญมีนิสัยหนักแน่นแน่นอน รักพระโพธิญาณยิ่งกว่าชีวิตของตน แม้จะมีอันตรายเกิดขึ้นแก่ชีวิต

อธิษฐานบารมี คำว่า อธิษฐานะ ที่เรามาพูดใช้เป็นภาษาไทยว่า อธิษฐาน ได้แก่ความตั้งใจมุ่งมั่น ซึ่งทุก ๆ คนจะต้องมีในกิจที่พึงทำทุกอย่าง คนทุกคนทำอย่างไรย่อมมีความต้องการในผลที่จะพึงได้จากการกระทำ ความสำเร็จคือการได้บรรลุถึงผลนั้น จึงต้องอาศัยธรรมะข้อหนึ่งคือ อธิษฐาน ได้แก่ความตั้งใจมุ่งมั่นดังกล่าวแล้ว จะจำต้องมีอธิษฐานทั้งในผลทั้งในเหตุ เช่นในการศึกษาเล่าเรียน ต้องมีอธิษฐานในผลคือความสำเร็จการศึกษา ในเหตุคือทำการศึกษาไปโดยลำดับ ในการงาน ต้องมีอธิษฐานในผลคือความได้ทรัพย์ยศเป็นต้น ในเหตุคือความเว้นความชั่วทำความดี คนโดยมากมีอธิษฐานในผลที่ตนชอบอยู่ด้วยกันทั้งนั้น เช่น ตั้งใจมุ่งมั่นในอันที่จะประกอบเหตุให้สมแก่ผลที่ประสงค์ เช่น เกียจคร้านที่จะเล่าเรียนเขียนอ่าน จะให้เป็นนักปราชญ์ขึ้นมาเอง เกียจคร้านที่จะประกอบอาชีพในทางที่ชอบเก็บหอมรอมริบสะสมขึ้นโดยลำดับเหมือนอย่างก่อไฟกองน้อยให้ค่อยโตขึ้น จะให้เป็นกองโตขึ้นมาทันที ไม่ชอบที่จะเว้นความชั่วทำความดี หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ชอบทำชั่วไม่ชอบทำดี แต่ก็อยากเป็นคนมีเกียรติมีความดี ใครว่าไม่ดีเป็นไม่ได้ ฉะนั้นอธิษฐานในเหตุจึงเป็นข้อสำคัญ คือตั้งใจมุ่งมั่นใจการทำเหตุให้ได้ผลที่ประสงค์ให้ดำเนินไปโดยสม่ำเสมอ มีความเพียร คือพยายามทำไป มีขันติ คือความอดทน มีสัจจะ คือความจริง และรักษาอธิษฐาน คือความตั้งใจมุ่งมั่นไว้เสมอ

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า *วิริยะ* เพียร *ขันติ* อดทน *สัจจะ* จริง และ*อธิษฐานะ* ทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นธรรมะที่มีประกอบกันอยู่ เมื่อยกขึ้นข้อหนึ่ง ก็ย่อมมีอีก ๓ ข้อประกอบอยู่ด้วยเสมอ ไม่เช่นนั้นจะมีไม่ได้เลยสักข้อเดียว เช่น อธิษฐานความตั้งใจมุ่งมั่นในที่นี้ ถ้าไม่มีอีก ๓ ข้อ เป็นอธิษฐาน คือสำเร็จอธิษฐานขึ้นมาไม่ได้ ท่านได้เล่าชาดกแสดงว่าพระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญบารมีข้อนี้มาในชาติต่าง ๆ เป็นอันมาก ในทศชาติได้ยก**เนมิราชชาดก**เป็นตัวอย่างแห่งอธิษฐานบารมี มีเรื่องย่อในเนมิราชชาดกนั้นว่า กษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าเนมิราช ครองเมืองมิถิลาในแคว้นวิเทหะ เป็นกษัตริย์ที่สนพระราช-หฤทัยในการกุศล โปรดการทำกุศล ทรงบริจาคทาน รักษาศีลอุโบสถอยู่เป็นนิตย์ ตามขัตติยประเพณี ผู้ครองเมืองมิถิลานี้ เมื่อครองราชสมบัติจนมีพระชนมายุเข้าสู่วัยชราแล้ว ก็จะทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระราชโอรส แล้วพระองค์เองก็ออกทรงผนวช แต่พระเจ้าเนมิราชทรงบำเพ็ญทานอยู่เป็นนิตย์ มีพระราชปุจฉาในปัญหาว่า ทานกับพรหมจรรย์อย่างไหนจะมีผลมาก ไม่มีใครจะถวายวิสัชนาได้ ร้อนถึงท้าวสักกเทวราช เสด็จทรงอธิบายผลของพรหมจรรย์ต่าง ๆ ซึ่งมีมากกว่าทาน และด้วยความประสงค์ของทวยเทพ ให้เชิญพระเจ้าเนมิราชเสด็จไปเยี่ยมเทวโลก ท้าวสักกเทวราชจึงส่งมาตุลีเทพบุตรมาเชิญ และนำพระเจ้าเนมิราชเสด็จไปทอดพระเนตรนรกก่อน แล้วจึงนำเสด็จไปเทวโลก หลังจากได้ทอดพระเนตร

นรกและสวรรค์แล้ว พระเจ้าเนมิราชก็ทรงเห็นว่า แม้พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญทานอย่างมากมายแล้วก็ตาม แต่พระองค์ก็ควรเสด็จออกผนวชเพื่อประพฤติพรหมจรรย์อีก ดังนั้น พระองค์จึงเสด็จออกทรงผนวชตามพระราชจริยวัตรของกษัตริย์พระองค์ก่อน ๆ

ในชาดกนี้แสดงว่า พระเจ้าเนมิราชได้ทรงอธิษฐาน คือความตั้งพระทัยมุ่งมั่นในเหตุที่พึงทำและในผลที่พึงได้ ด้วยปัญญาดังที่ได้ทรงตั้งเป็นปัญหาขึ้น และทรงแสวงหาผู้ที่สามารถจะแก้ปัญหาของพระองค์ได้ด้วยความตั้งพระหฤทัยมุ่งมั่น จึงได้ทรงพบผู้มาถวายวิสัชนา ซึ่งได้ถวายวิสัชนาได้แจ่มแจ้งอย่างเปิดนรกสวรรค์ให้เห็น ทำให้พระเจ้าเนมิราชทรงได้รับความเข้าพระราชหฤทัยแจ่มแจ้งว่า เพียงแต่ทานอย่างเดียวที่ทรงบำเพ็ญอยู่หาเป็นการเพียงพอไม่ ควรจะต้องปฏิบัติในพรหมจรรย์ด้วย ชาดกนี้แสดงว่า ผู้ที่ต้องการแสวงหาความจริง ต้องการจะรู้เห็นอะไร เมื่อมีความตั้งใจมุ่งมั่นแล้ว จะรู้จะเห็นได้ เพราะการแสวงหาผู้รู้ จะได้พบผู้รู้ที่จะแสดงให้รู้ให้เห็นได้ ทั้งในเรื่องของมนุษย์ ทั้งในนรกสวรรค์ ตลอดถึงนิพพาน

พระโพธิสัตว์ได้ทรงบำเพ็ญอธิษฐานบารมีมาโดยลำดับ เป็นบารมีสามัญ คือรักษาอธิษฐานยิ่งกว่าคนที่รักและทรัพย์สิน เรียกว่า *อธิษฐานบารมี* เป็นอุปบารมี คือสูงกว่าสามัญ ได้แก่รักษาอธิษฐานยิ่งกว่าอวัยวะร่างกาย เรียกว่า *อธิษฐานอุปบารมี* เป็นปรมัตถบารมี คืออย่างยิ่งยวดขึ้นไปเป็นลำดับ ได้แก่รักษาอธิษฐานยิ่งกว่าชีวิต เรียกว่า*อธิษฐานปรมัตถบารมี*

พระพุทธเจ้าเมื่อพระองค์ทรงผจญมารในราตรีที่ทรงตรัสรู้ ท่านแสดงว่าได้ทรงอธิษฐานพระหฤทัยถึงพระบารมีที่ได้ทรงบำเพ็ญ มีทานศีลเป็นต้น ทรงอ้างพระธรณีเป็นพยาน จึงได้ทรงชนะมาร เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ก็ได้ทรงทำสังขาราธิษฐาน คือตั้งพระหฤทัยมุ่งมั่นจะดำรงพระอายุสังขารอยู่ต่อไป ยังไม่เสด็จปรินิพพานจนกว่าบริษัท ๔ จะตั้งขึ้น พรหมจรรย์คือพระพุทธศาสนาจะตั้งลงมั่นคงในโลก ครั้นถึงเวลานั้นจึงได้ปลงอายุสังขารเสด็จปรินิพพาน จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นผลของพระพุทธาธิษฐาน ซึ่งมีอานุภาพอำนวยผลแก่ผู้ปฏิบัติอยู่ทุกกาลสมัย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งอยู่ในสัจจะและอธิษฐานในพระราชกรณียกิจทั้งปวง พระสัจจะจึงยิ่งใหญ่ไพศาล ควรจัดเป็นพระสัจจบารมีได้เช่นเดียวกับวิธุรบัณฑิตในวิธุรชาดก พระอธิษฐานะก็เช่นเดียวกัน ควรจัดเป็นพระอธิษฐานบารมีได้เช่นเดียวกับพระเจ้าเนมิราชในเนมิราชชาดก นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ คือ**สัจจะ** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑ อธิษฐาน** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติกระทำเพื่อประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน จะขอรับพระราชทานถวายด้วย**ทศพิธราชธรรม ข้อ ๗ คือ อักโกธะ** ความไม่โกรธ และ**ข้อ ๘ คือ อวิหิงสา** ความไม่เบียดเบียน โดยปรหิตปฏิบัติปริยาย

อักโกธะ ความไม่โกรธ กิริยาที่ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ตลอดถึงไม่พยาบาทมุ่งร้ายผู้อื่น แม้จักต้องลงโทษผู้ทำผิดก็ทำตามเหตุผล ไม่ทำด้วยอำนาจของความโกรธ ชื่อว่าอักโกธะ คนผู้ร่วมกันอยู่เป็นหมู่ ย่อมมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง เมื่อข่มใจไว้ไม่ได้ เกิดโกรธขึ้งต่อกันขึ้นและผูกเวรไว้ ก็เป็นสมุฏฐานให้เกิดโทสะ ความประทุษร้ายกันทางใจก่อน แล้วประทุษร้ายกันทางกาย ทางวาจาสืบไป อันเรียกว่าพยาบาท ทำให้อยู่ด้วยกันไม่เป็นสุข ต่อเมื่อรักษาใจข่มใจไว้ไม่เกิดโกรธขึ้น หรือเมื่อเกิดโกรธขึ้นในใจก็ระงับไว้ไม่แสดงออกมาให้ปรากฏ ไม่ปฏิบัติลุอำนาจแห่งความโกรธ จักอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อยเป็นสุข ความไม่โกรธจักมีได้ก็เพราะมีเมตตา หวังความสุขความเจริญแก่ตนและต่อกันและกัน คนที่เป็นหัวหน้าปกครองก็ตาม เป็นผู้อยู่ในปกครองก็ตาม เมื่อแสดงความโกรธออกมาให้ปรากฏ ก็แสดงว่าตนเองลุอำนาจของความโกรธ กิริยาที่แสดงความโกรธออกมานั้นก็ไม่งาม

ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้ามีพระราชอัธยาศัยประกอบด้วยพระเมตตา ไม่ทรงปรารถนาก่อภัยก่อเวรให้ผู้ใดผู้หนึ่ง ไม่ทรงพระพิโรธด้วยเหตุที่ไม่ควร แม้มีเหตุให้ทรงพระพิโรธแต่ก็ทรงข่มเสียได้ ให้สงบระงับอันตรธาน ทรงปฏิบัติโดยโยนิโสมนสิการคือการใส่ใจพิจารณา จนพบต้นเหตุ จัดเป็นอักโกธะข้อที่ ๗

อนึ่ง **ในข้อที่ ๗ นี้ สำหรับบารมีนั้น ได้แก่สัจจะบารมี ส่วนในทศพิธราชธรรมนั้น ได้แก่ อักโกธะความไม่โกรธ** อันหมายถึงเมตตาประกอบอยู่ เมื่อพิจารณาดูแล้ว แม้ว่าทั้ง ๒ ข้อนี้จะมีพยัญชนะที่ต่างกัน แต่ว่าในด้านการปฏิบัตินั้นก็ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน กล่าวคือการที่จะปฏิบัติให้มีความไม่โกรธ หรือมีเมตตาขึ้นได้นั้น จะต้องมีจิตใจประกอบด้วยสัจจะ คือความตั้งใจจริงในการที่จะปลูกเมตตาขึ้นมาในจิตใจ คือให้เป็นเมตตาจริงในจิตใจ เมื่อเป็นดังนี้จึงจะทำให้เกิดความไม่โกรธอันตรงกันข้ามขึ้นได้ และเมื่อเกิดความไม่โกรธ และเกิดเมตตาขึ้นแล้ว ก็จะทำให้มุ่งดีปรารถนาดี จึงอดอยู่มิได้ที่จะอยู่เฉย ๆ จึงต้องขวนขวายที่จะทำให้ผู้ที่มีเมตตานั้นเกิดความสุขความเจริญตามความหมายของเมตตา เพราะถ้ามีเมตตาจริงแล้วก็อยู่เฉย ๆ ไม่ได้ จะต้องไปปฏิบัติทำให้เกิดความสุข ความเจริญขึ้นในที่นั้น ๆ ในที่ที่มีเมตตานั้น เมื่อทรงพระเมตตาอยู่ในราษฎรจึงต้องขวนขวายที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงทำให้เกิดความสุขความเจริญแก่ราษฎร ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยมีสัจจะ คือความจริงใจที่จะปฏิบัติให้มีเมตตาขึ้นจริง เพราะฉะนั้นเมตตานั้นจะเป็นเมตตาจริงขึ้นมาได้ต้องมีอักโกธะคือไม่โกรธ จะไม่โกรธจริงขึ้นได้ก็ต้องมีสัจจะคือความจริงใจที่จะไม่โกรธ ความจริงใจที่จะมีเมตตา ถ้าหากขาดความจริงใจ คือขาดสัจจะเสียข้อเดียว เมตตาก็เป็นเมตตาไม่จริง เป็นเมตตาที่แสดงกันออกมาแต่ภายนอก เช่น ทางวาจาว่าเมตตา หรือทางกิริยาว่าเมตตา แล้วละทิ้งทอดทิ้งไม่ได้ช่วยอะไรจริงจัง แต่หากว่าถ้าเป็นเมตตาจริง คือมีเมตตาประกอบด้วยสัจจะคือความจริงใจ ทำให้เมตตาเป็นเมตตาจริงขึ้นมา ไม่โกรธก็ไม่โกรธจริงขึ้นมา ดังนี้แล้วจึงจะทำให้ปฏิบัติขวนขวายเพื่อประโยชน์สุขต่าง ๆ ดังที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ธรรมะทั้ง ๒ ข้อนี้ คือสัจจะ กับอักโกธะที่หมายถึงเมตตา จึงมีความหมายที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเป็นไป **อักโกธะเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๗**

อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน กิริยาที่ไม่เบียดเบียนให้ลำบาก คือความไม่ก่อทุกข์ยากแก่ผู้อื่น ตลอดถึงสัตว์ ด้วยเห็นเป็นสนุกของตนเพราะอำนาจโมหะ เช่น ทำร้ายคนและสัตว์อื่นเล่นชื่อว่า อวิหิงสา คนผู้รวมกันอยู่เป็นหมู่ ทั้งผู้ปกครอง ทั้งผู้อยู่ในปกครอง จะอยู่ด้วยกันได้เป็นสุขก็เพราะไม่เบียดเบียนกัน โดยเฉพาะผู้ปกครอง ถึงจำต้องอาศัยเก็บภาษีอากรจากราษฎรผู้อยู่ในปกครองเพื่อจ่ายบำรุงประเทศ และต้องเกณฑ์กำลังแรงบ้างในคราวที่จำเป็น แต่ถ้าเก็บและเกณฑ์รุนแรงอันเป็นการรีดเกินสมควร ราษฎรผู้อยู่ในปกครองก็เดือดร้อน ระส่ำระสายอยู่ไม่เป็นสุข มีเรื่องครั้งโบราณว่า ผู้อยู่ในปกครองถูกผู้ปกครองเบียดเบียน ต่างอพยพไปอยู่ต่างถิ่นก็มี ความไม่เบียดเบียนจะเป็นไปได้ก็ต้องอาศัยกรุณาเป็นเบื้องหน้า และอันความไม่เบียดเบียนนี้ เมื่อมาคู่กับอักโกธะคือความไม่โกรธ ก็มีความที่ต่างกันอยู่บ้างและสัมพันธ์กันบ้าง

อันอักโกธะ คือความไม่โกรธ อันเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๗ ที่ได้แสดงมาแล้วนั้น คือความที่ไม่ลุอำนาจต่อความโกรธ อันรวมความถึงโทสะพยาบาท อันจะทำให้ทำร้ายผู้อื่นสัตว์อื่นด้วยอำนาจของความโกรธ ด้วยอำนาจของโทสะ ซึ่งหมายถึงความที่มีเมตตานั้นเอง แต่การที่ไม่ยกเอาเมตตาเป็นที่ตั้งออกหน้า แต่ยกเอาอักโกธะคือความไม่โกรธออกหน้า ก็เพื่อที่จะจี้จุดอันสำคัญของผู้ปกครองซึ่งเป็นผู้มีอำนาจ ซึ่งตั้งแต่โบราณกาลมามักจะเป็นผู้ที่ลุอำนาจของความโกรธ เมื่อโกรธขึ้นมาก็มักจะสั่งทำร้ายทารุณผู้ที่ถูกโกรธนั้น ผู้มีอำนาจตั้งแต่โบราณมักจะเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจึงต้องคอยที่จะเอาอกเอาใจเพื่อไม่ให้โกรธ โดยการที่พยายามตามใจต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีอำนาจไม่มีธรรมะจึงมักจะเป็นผู้โกรธง่าย สั่งทำร้ายใครง่าย ๆ ดังที่ปรากฏมาในโบราณ เพราะฉะนั้น เมื่อแสดงธรรมะของผู้ปกครองเพื่อจะจี้ถึงจุดนี้ จึงได้ยกเอาความไม่โกรธขึ้นมาตั้งไว้เป็นหัวข้อ ซึ่งโดยความก็คือความมีเมตตานั้นเอง ดังที่ได้แสดงมาแล้ว และในข้อนี้ยกเอาอวิหิงสาความไม่เบียดเบียนมาเป็นหัวข้อ ก็เพราะว่าบรรดาผู้ปกครองตั้งแต่ในอดีตมาเมื่อมีอำนาจขึ้น แม้ว่าไม่โกรธ แต่ว่าลุอำนาจของความโลภความหลง ไม่ได้พิจารณาให้เหมาะสมกับการสั่งปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนด้วยอำนาจของโลภะบ้าง ด้วยอำนาจของโมหะคือความหลงบ้าง เช่นว่าเมื่อไปที่ไหน เมื่อเห็นสิ่งที่ชอบใจก็มักจะหาทางที่จะนำมาให้ได้เป็นของของตน เช่นจะเป็นทรัพย์สินก็ดี จะเป็นสตรีก็ดี จะเป็นแก้วแหวนเงินทองก็ดี เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีสิ่งเหล่านี้อยู่จึงมักจะต้องคอยซ่อนเร้นไม่ให้ผู้ปกครองที่มีอำนาจได้เห็น เพราะฉะนั้นจึงต้องยกเอาข้ออวิหิงสาไม่เบียดเบียนขึ้นมาเป็นที่ตั้ง และโดยความก็คือว่าความที่มีกรุณานั้นเอง เพราะความกรุณานั้นตรงกันข้ามกับวิหิงสา อันได้แก่ ความที่สงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ และปฏิบัติช่วยให้พ้นทุกข์ เพราะฉะนั้น กรุณาข้อนี้จึงได้ถือเป็นพระคุณอันสำคัญของพระพุทธเจ้าในพระคุณทั้ง ๓ พระคุณทั้ง ๓ นั้น ได้แก่ *พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ* และ*พระกรุณาคุณ* **พระกรุณาคุณ**นั้น นับเป็นพระคุณที่ ๓ ของพระพุทธเจ้า ก็ได้แก่การที่มีพระกรุณาอันแสดงออกเป็นการเสด็จจาริกไปทรงแสดงธรรมะสั่งสอนโปรดแก่หมู่เวไนยนิกร คือหมู่ชนที่พึงแนะนำได้ ให้ได้ประสบประโยชน์ตามภูมิตามชั้น

และพระมหากษัตริย์ก็มีคำว่า **พระมหากรุณาธิคุณ** และใช้เป็นคำนำ เช่น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม คำว่ากรุณานี้ก็เป็นการปฏิบัติที่ช่วยให้พ้นทุกข์ คือเป็นการปฏิบัติช่วยเหลือ

ต่าง ๆ ที่ได้ทำแก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ แสดงออกมาถึงความกรุณา และแม้กรุณานี้ก็ยังเนื่องด้วยเมตตานั้นเอง จะต้องมีเมตตาความมุ่งดีปรารถนาดีเป็นพื้นฐานของจิตใจอยู่ จึงจะมีกรุณาความช่วยให้พ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการแสดงออก และมีธรรมะหลายหมวดที่แสดงออกมาด้วยอำนาจของกรุณา เช่น ใน***สังคหวัตถุ ๔*** ธรรมะเป็นที่ตั้งแห่งความยึดเหนี่ยวน้ำใจของกันและกันนั้น ก็ได้แก่ *ทาน* การให้ เป็นการเฉลี่ยเผื่อแผ่เจือจานความสุขของตนแก่ผู้อื่น *ปิยวาจา* เจรจาถ้อยคำอันเป็นที่รักจับใจ อัตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ และ*สมานัตตตา* ความวางตนสม่ำเสมอ ไม่เป็นผู้ถือตัว เข้ากันได้กับหมู่ชนทั้งปวง เพราะฉะนั้น กรุณาจึงตรงกันข้ามกับวิหิงสา คือความไม่เบียดเบียนนั้นก็หมายถึงกรุณานั่นเอง

กล่าวโดยเฉพาะข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้ามีพระราชอัธยาศัยกอปรด้วยพระมหากรุณา ไม่ทรงปรารถนาก่อทุกข์แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง ไม่ทรงเบียดเบียนพระราชวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และอาณาประชาราษฎร์ให้ลำบากด้วยเหตุอันไม่ควรทำ หรือด้วยตั้งพิกัดเก็บภาษีอากรเกินขนาด ทรงปกครองประชาชนดังบิดาปกครองบุตร ดังนี้จัดเป็นอวิหิงสา

ในทศพิธราชธรรมข้อที่ ๘ นี้ก็คือ อวิหิงสา ส่วนในทศบารมีข้อที่ ๘ นั้น ได้แก่ อธิษฐานะ คือความตั้งใจมุ่งมั่น เมื่อเทียบกันดูแล้ว ถ้อยคำจะต่างกัน ในบารมี คืออธิษฐานะ ความตั้งใจมุ่งมั่น แต่ว่าในทศพิธราชธรรมคือ อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน ได้แก่กรุณา แต่เมื่อพิจารณาดูแล้ว ทั้ง ๒ ข้อนี้ก็ต้องมีความสัมพันธ์กัน อธิษฐานะ ความตั้งใจมุ่งมั่นนั้น ความตั้งใจมุ่งมั่นในเรื่องอะไร ข้อที่ควรตั้งใจมุ่งมั่นสำคัญก็คือตั้งใจมุ่งมั่นในการที่จะมีกรุณา มีความสงสาร ใคร่จะช่วยให้พ้นทุกข์ และปฏิบัติการช่วยให้พ้นทุกข์ต่าง ๆ ให้ประสบความสุขต่าง ๆ ความกรุณานี้จะเป็นไปได้ก็ต้องอาศัยมีอธิษฐานะ คือความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะกรุณา ซึ่งเป็นการไม่เบียดเบียนใคร เมื่อเป็นดั่งนี้จึงจะทำให้เกิดการปฏิบัติไม่เบียดเบียนอันเป็นความกรุณาขึ้นได้ และเพราะความกรุณานั้นเองก็ทำให้มีความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลืออันเรียกว่าอธิษฐานะอีกด้วย เพราะฉะนั้น อธิษฐานะ หรืออธิษฐาน ความตั้งใจมุ่งมั่น นำให้เกิดกรุณา หรือจะกล่าวว่ากรุณานำให้เกิดอธิษฐานะความตั้งใจมุ่งมั่นก็ได้ ก็แปลว่าทั้ง ๒ ข้อนี้จะต้องมีด้วยกัน เมื่อปฏิบัติในบารมีข้ออธิษฐาน ความตั้งใจมุ่งมั่นก็นำให้ปฏิบัติในข้ออวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนหรือกรุณานี้ด้วย หรือเมื่อปฏิบัติในข้ออวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนคือกรุณา ก็เป็นการปฏิบัติในข้ออธิษฐานะ หรืออธิษฐานความตั้งใจมุ่งมั่นนั้นด้วย เพราะฉะนั้น พระมหากษัตริย์ผู้ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมข้อนี้ คืออวิหิงสาความไม่เบียดเบียน อันได้แก่พระราชทานพระมหากรุณาแผ่ทั่วไป ก็เป็นอันว่าได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีในข้ออธิษฐาน ความตั้งใจมุ่งมั่นนั้นด้วย และบุคคลทั่วไปซึ่งเป็นผู้ปกครองก็ดี เป็นผู้อยู่ในปกครองก็ดี หรือว่าใคร ๆ ทุก ๆ คนเมื่อปฏิบัติในหลักธรรมข้อนี้ คืออวิหิงสาความไม่เบียดเบียน คือความกรุณาดังกล่าว ก็เป็นอันว่าได้ปฏิบัติในหลักธรรมข้อบารมี คืออธิษฐานความตั้งใจมุ่งมั่นนั้นด้วย และเมื่อปฏิบัติในหลักธรรมข้ออธิษฐานความตั้งใจมุ่งมั่น ก็เป็นอันนำให้ปฏิบัติในข้ออวิหิงสาความไม่เบียดเบียนคือความกรุณาดังกล่าวด้วย **อวิหิงสาเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๘**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระเจริญด้วยพระบารมีพร้อมพระราชธรรมจริยายกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือ*สัจจะและอธิษฐาน* เป็นส่วนอัตตสมบัติ กับทั้ง*อักโกธะ*ความไม่โกรธ

และ*อวิหิงสา*ความไม่เบียดเบียน ทั้งทรงปฏิบัติหน้าที่อย่างเยี่ยมยอด เป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย ส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ เหตุสำคัญที่นำให้เข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐให้วัฒนสถาพร ดังจะพึงเห็นได้จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่ได้ทรงปฏิบัติตลอดมา ซึ่งไม่อาจยกขึ้นแสดงสาธกด้วยกถามรรคเพียงครั้งเดียวได้ จะรับพระราชทานยกสาธกถวายเพียงบางประการเพื่อทรงพิจารณาพระธรรมส่วนชอบอันตั้งอยู่ในพระองค์ เป็นเครื่องเจริญพระราชหฤทัยด้วยพระปีติโสมนัส

จากการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรอย่างต่อเนื่องทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ทำให้สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า มีพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะขจัดปัญหาความยากจนและล้าหลังของเกษตรกร เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น ได้ทรงศึกษาข้อการพัฒนาอย่างครบวงจร ที่มีความสำคัญต่อปัจจัยการผลิต ได้แก่ น้ำ ที่ดินทำมาหากิน ทุน ความรู้ในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ และการหาตลาด ในการนี้ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นใน ๖ ภูมิภาคของประเทศ คือ

๑. ห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
๒. ภูพาน อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร
๓. เขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา
๔. อ่าวคุ้งกระเบน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี
๕. ห้วยทราย อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
๖. พิกุลทอง อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

วัตถุประสงค์ของโครงการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้ ก็เพื่อศึกษาค้นคว้าทดลองวิจัยปัญหาเกษตรกรรมในท้องที่ ทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ ตลอดจนแสวงหาแนวทางกับวิธีพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพราษฎรที่อาศัยอยู่ในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ราษฎรสามารถรับไปปฏิบัติได้อย่างจริงจัง เมื่อสามารถค้นพบหรือค้นคิดวิธีแก้ไขปัญหาส่วนใด วิธีการหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ แล้ว ก็จะจัดการ *“สาธิต”* ภายในบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนา สำหรับปัญหาส่วนที่ยังขบไม่ได้ก็ดำเนินการศึกษาต่อไป เนื่องจากปัญหาแต่ละข้อมีความยากง่ายไม่เท่ากัน

ในที่สุดประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนที่มาจากท้องถิ่นใกล้เคียง ก็สามารถเดินทางมาศึกษาดูงานวิทยาการแผนใหม่จากงานสาธิตการพัฒนาเบ็ดเสร็จ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงวิธีการจะทำมาหากินให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังสามารถเข้าฝึกอบรมทั้งในด้านการเกษตรอุตสาหกรรมในครัวเรือนและด้านศิลปาชีพพิเศษ กิจกรรมทั้งหมดของศูนย์ศึกษาการพัฒนาทุกแห่ง จะมีลักษณะคล้ายพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยาที่มีชีวิต ซึ่งนักเรียนนักศึกษาและผู้ที่สนใจทั่วไปสามารถเดินทางไปชมในแง่การทัศนศึกษานอกสถานที่ ตลอดจนพักผ่อนหย่อนใจไปในโอกาสเดียวกัน ภารกิจหลักอีกประการหนึ่งก็คือ การกระจายผลที่ได้จากการศึกษาในรูปของวิธีการพัฒนาไปสู่ท้องถิ่นอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน จนกระทั่งขยาย

แผ่กระจายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ หากพบว่าพื้นที่ใดในแต่ละภาคประสบปัญหามากและอาจมีลักษณะแตกต่างกัน ก็อาจพิจารณาจัดตั้งศูนย์สาขาขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนในทุก ๆ ด้านจากศูนย์ใหญ่ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ กระจายกันอยู่ตามท้องถิ่นทุรกันดารทั่วประเทศประมาณ ๑,๐๐๐ โครงการ โครงการเหล่านี้ครอบคลุมกิจกรรมการพัฒนาสาขาต่าง ๆ ไว้ทุกด้าน ได้แก่

๑. การพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติและการชลประทาน
๒. การส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาอาชีพ
๓. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
๔. การพัฒนาการจัดสรรที่ดิน
๕. การพัฒนาการติดต่อสื่อสาร
๖. การสาธารณสุข โดยเน้นการป้องกันและรักษาสุขภาพอนามัย
๗. การให้การศึกษาโดยให้ฝึกอบรมอาชีพแก่เกษตรกร

โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ยากจนและห่างไกลความเจริญ กระจายกันอยู่ในเขตพื้นที่ ๕๖ จังหวัดของประเทศไทย ประมาณ ๑ ใน ๑๐ ของหมู่บ้านทั่วประเทศ หรือประมาณ ๔,๐๐๐ หมู่บ้าน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งน้ำ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นเนื้อที่เพาะปลูกทั้งสิ้นถึง ๒,๕๐๐,๐๐๐ ไร่

โครงการน้ำพระทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามพระราชดำริ ตามที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในและกองทัพบกในฐานะหน่วยงานหลักในการประสานกับทุกส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน เพื่อสนองตอบพระราชดำริของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ในการแก้ไขปัญหาสภาวะการขาดแคลนน้ำอย่างเร่งด่วนของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูแล้งที่ผ่านมานี้ เกิดขึ้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าที่มีสายพระเนตรอันยาวไกล พระองค์ได้ทรงเล็งเห็นความสำคัญของภาคอีสานในด้านยุทธศาสตร์ของประเทศ และเกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนเนื่องจากความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ พระองค์จึงมีกระแสพระราชดำริต่อผู้บัญชาการทหารบก เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๐ ถึงความห่วงใยพสกนิกรภาคอีสาน และได้ทรงมอบให้กองทัพบกในฐานะที่เป็นส่วนราชการที่มีกำลังพลและอุปกรณ์พร้อมมูลอยู่แล้ว ทำหน้าที่เป็นหน่วยหลักในการประสานงานกับทุกส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน เพื่อดำเนินการให้ความช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนโดยเร่งด่วนเฉพาะหน้า และดำเนินการช่วยเหลือพัฒนาภาคอีสานอย่างต่อเนื่องต่อไป

ซึ่งจากผลการดำเนินการช่วยเหลือเฉพาะหน้าดังกล่าวระหว่างปลายเดือนมีนาคม เมษายน และได้สิ้นสุดการช่วยเหลือเมื่อปลายพฤษภาคม ๒๕๓๐ ปรากฏว่าได้รับผลสำเร็จ สามารถบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนลงในระดับที่น่าพอใจอย่างยิ่ง และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนทุกหน่วยงานเป็นอย่างดี เพื่อให้การช่วยเหลือพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เป็นไปโดยต่อเนื่อง สามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำได้อย่างถาวรตลอดไป กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในกองทัพบก และทุกส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง จึงได้ร่วมกันจัดทำแผนงานหลักเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้น โดยกำหนดห้วงระยะเวลาของการพัฒนา ๕ ปี และจะเริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปลายปี ๒๕๓๐ เป็นต้นไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าอย่างต่อเนื่องจากการช่วยเหลือเร่งด่วนเฉพาะหน้าดังได้กล่าวแล้ว

ด้วยน้ำพระราชหฤทัยของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าดังได้กล่าวมาแล้ว จึงก่อให้เกิดโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง ตั้งแต่วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๐ กองทัพบกได้ระดมทรัพยากรทั้งกำลังพล ยานพาหนะ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ของหน่วยทหารในพื้นที่กองทัพภาคที่ ๒ และจากส่วนราชการในการช่วยเหลือบริการน้ำอุปโภคบริโภคแก่ประชาชน รวมทั้งร่วมกับส่วนราชการต่าง ๆ และดำเนินการพัฒนาแหล่งน้ำ ด้วยการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล ขุดลอกหนองบึง สูบน้ำจากแหล่งน้ำ ดำเนินการการทำฝนเทียม เป็นต้น สามารถบรรเทาความเดือดร้อนแก่ราษฎรในปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคลงไปขั้นหนึ่ง

แต่เพื่อเป็นการสนองพระราชดำริให้การช่วยเหลือแก่พี่น้องชาวอีสานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งภาคเอกชน จึงได้ร่วมกันจัดทำแผนงานหลักเพื่อดำเนินการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขภาวะขาดแคลนน้ำ โดยเฉพาะน้ำอุปโภคและบริโภคให้เพียงพอแก่ราษฎรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างถาวรตลอดไป และบรรเทาความเดือดร้อนเกี่ยวกับน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรในช่วงฤดูแล้งหรือสภาพฝนทิ้งช่วง วัตถุประสงค์อีกประการ เพื่อรวบรวมและประสานการพัฒนาแหล่งน้ำของหน่วยงานและจังหวัดต่าง ๆ ให้เป็นแผนรวมของการพัฒนาแหล่งน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพียงแผนเดียว และเพื่อฟื้นฟูป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และกำหนดเป้าหมายการดำเนินการพัฒนาภาคอีสานเป็นระยะ ๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๕ ในลักษณะโครงการเบ็ดเสร็จสมบูรณ์เป็นระบบเพื่อพัฒนาภาคอีสานให้บังเกิดความอุดมสมบูรณ์ โดยใช้ชื่อโครงการว่า **“โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง เพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามพระราชดำริ”**

แผนงานหลักโครงการน้ำพระทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาภาคะวันออกเฉียงเหนือตามพระราชดำรินี้ จะสามารถดำเนินการให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้ได้อย่างแน่นอน หากส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวพันกับความทุกข์สุขของราษฎรทั้งหมด ได้ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจังและมุ่งมั่นอย่างแท้จริง ที่จะให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความอยู่ดีกินดีมีความสุขตามอัตภาพ ปัญหาความแห้งแล้งและขาดแคลนน้ำจะคลี่คลายเบาบางลงหรือหมดสิ้นไป และอนาคตอันใกล้นี้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีแต่ความเขียวชอุ่มชุ่มชื้นสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารตลอดไป

โครงการบรรเทาน้ำท่วมกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากการที่เกิดน้ำท่วมใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานครและพื้นที่ปริมณฑลในปี พ.ศ. ๒๕๑๘, ๒๕๒๑, ๒๕๒๓

และ ๒๕๒๖ ทำให้ทรัพย์สินและพืชผลจำนวนมากของประชาชน ตลอดจนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ได้รับความเสียหาย สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงห่วงใยต่อปัญหาน้ำท่วมดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง จึงทรงศึกษาและค้นคว้าหาแนวทางแก้ไข พร้อมกับพระราชทานแนวพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่ปริมณฑล ตามแนวพระราชดำริที่สำคัญ ดังนี้

– ควรเร่งระบายน้ำทางด้านทิศตะวันออกของกรุงเทพมหานครในฤดูน้ำหลากให้ไหลออกสู่อ่าวไทย โดยผ่านตามคลองต่าง ๆ และในขณะเดียวกันให้ควบคุมน้ำจากพื้นที่ด้านทิศตะวันออกที่ไหลเข้าสู่ใจกลางกรุงเทพมหานครให้เหลือน้อยลงด้วย

– จัดให้มีเขตพื้นที่สีเขียวในเขตพื้นที่บริเวณปริมณฑลทางด้านทิศตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งพื้นที่สีเขียวดังกล่าวนี้จะสามารถแปรสภาพเป็นทางระบายน้ำฉุกเฉินออกสู่อ่าวไทยได้ตามที่ต้องการ

– สร้างระบบป้องกันน้ำท่วมในเขตชุมชนของกรุงเทพมหานครให้สมบูรณ์

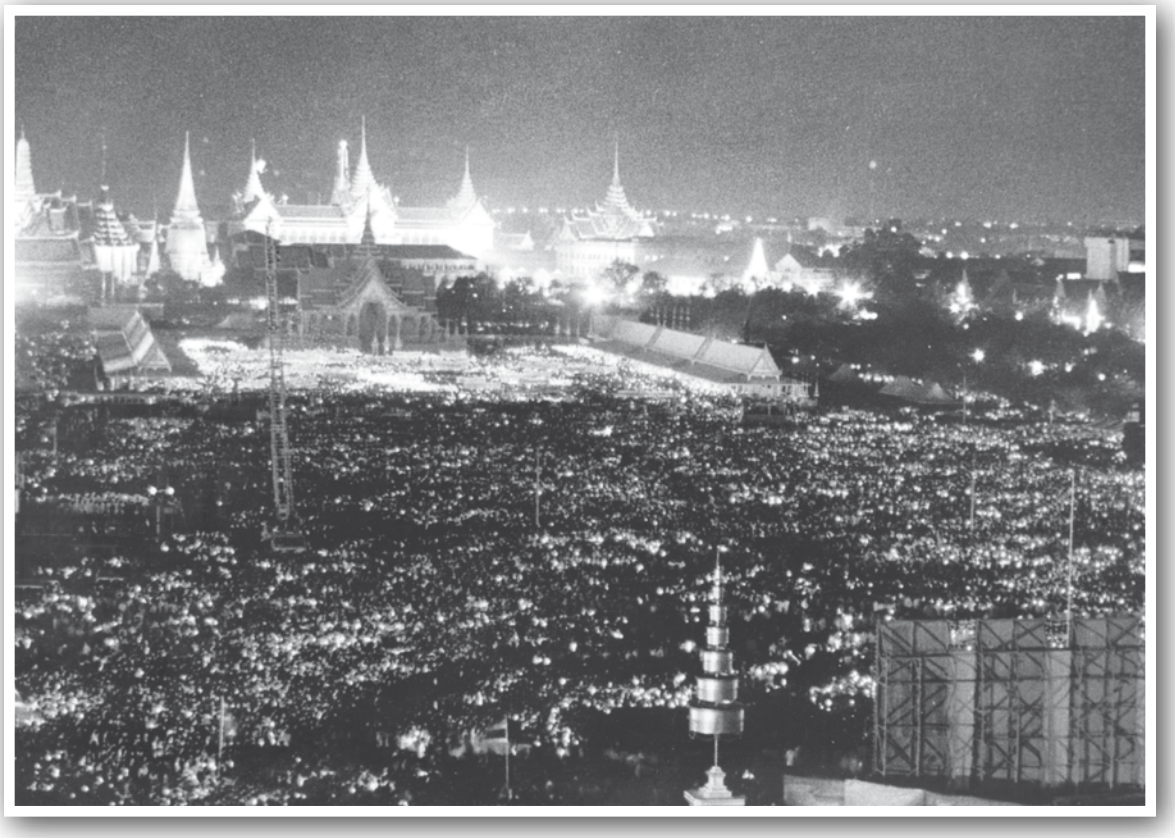
– สร้างสถานที่เก็บกักน้ำตามจุดต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครตามความเหมาะสม

– ขยายทางน้ำหรือเปิดทางน้ำในจุดที่ผ่านทางหลวงหรือทางรถไฟ เพื่อให้ระบายน้ำจำนวนมากได้สะดวก

หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง มีกรุงเทพมหานคร กรมชลประทาน กรมทางหลวง และการรถไฟแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกันศึกษาถึงแนวทางและวิธีการแก้ไขปัญหาอย่างละเอียดแล้ว ทำการก่อสร้างระบบการแก้ไขและป้องกันน้ำท่วมในบริเวณต่าง ๆ เพื่อสนองพระราชดำริ ได้แก่การขุดลอกคลองสำหรับระบายน้ำออกสู่อ่าวไทยให้สะดวกจำนวนหลายสาย ก่อสร้างคันกั้นน้ำและปรับปรุงถนนสายต่าง ๆ เป็นคันกั้นน้ำทางด้านทิศตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ก่อสร้างโรงสูบน้ำช่วยสูบน้ำออกสู่อ่าวไทยและโรงสูบน้ำตามคลองต่าง ๆ ตลอดจนการสร้างอาคารบังคับน้ำตามคลองและที่คันกั้นน้ำหลายแห่ง เป็นต้น ในปัจจุบันแต่ละหน่วยราชการได้ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จตามโครงการ สามารถบรรเทาปัญหาการเกิดน้ำท่วมในเขตพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ดี ไม่ปรากฏน้ำท่วมขังอยู่นานนับเดือนเหมือนกับสภาพน้ำท่วมที่เกิดในปีต่าง ๆ ที่ผ่านมา

โครงการปรับปรุงบึงมักกะสัน ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดทำโครงการบำรุงบึงมักกะสันที่ทรงเรียกว่า **“เป็นโครงการแบบคนจน”** โปรดให้พัฒนาเฉพาะในส่วนที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้นโดยรักษาสภาพแวดล้อมในบางส่วนไว้เพื่อจะได้ไม่ต้องลงทุนเป็นจำนวนมหาศาล ซึ่งปรากฏว่าสามารถพัฒนาแหล่งน้ำให้มีสภาพแวดล้อมดีขึ้น และใช้เป็นตัวอย่างในการพัฒนาแหล่งน้ำอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน

สรุปความว่า ภารกิจหลักของโครงการฯ นี้ ในฤดูแล้งคือการกำจัดน้ำโสโครกด้วยผักตบชวา ส่วนในฤดูฝนให้ทำหน้าที่เก็บกักน้ำและระบายน้ำส่วนเกิน สำหรับกิจรองได้แก่การใช้ผักตบชวาทำ

ปุ๋ยหมัก เชื้อเพลิง เยื่อสาร ตลอดจนการส่งเสริมการปลูกผักน้ำชนิดต่าง ๆ เช่น ผักบุ้ง และการปรับปรุงคุณภาพน้ำให้สามารถเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดได้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานคร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้อัญเชิญพระราชกระแสมายังกรมตำรวจว่า มีพระราชประสงค์ไม่ให้มีการปิดถนนตลอดแนวเสด็จฯ ขอแต่เพียงอำนวยความสะดวกต่อขบวนเสด็จก็เพียงพอแล้ว ด้านตรงข้ามกับทางขบวนเสด็จฯ ก็ยังเปิดให้มีการจราจรเป็นปรกติ ส่วนด้านขบวนเสด็จฯ ต้องผ่านนั้นก็ได้มีการอำนวยการให้ขบวนได้ผ่านไปอย่างเรียบร้อยเท่านั้น ไม่ได้มีการปิดกั้นการจราจรแต่อย่างใด

สรุป เหตุผลประการเดียวที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งมั่นบำเพ็ญพระราชภารกิจอย่างตรากตรำเหน็ดเหนื่อยทั้งพระวรกายและพระราชหฤทัยอยู่ตลอดเวลาเกือบ ๔๐ ปีมาแล้ว ด้วยพระมหากรุณาช่วยแก้ไขปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ของพสกนิกรที่ยากไร้ในชนบท แม้แต่ชาวต่างประเทศก็นึกไม่ถึงว่า ในโลกปัจจุบันยังมี

พระมหากษัตริย์อยู่พระองค์หนึ่งผู้ทรงอุทิศพระองค์ทรงงานหนักถึงเพียงนี้ เหตุผลของพระองค์ท่านนั้น คือ เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนทุกรูปทุกนาม สมดังพระราชปณิธานที่ทรงประกาศเป็นปฐมบรมราชโองการว่า *“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”*

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชโอรสพระราชธิดา พร้อมทั้งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ก็ได้โดยเสด็จพระราชดำเนินในพระราชธรรมจริยาเพื่อประโยชน์แห่งประชากรทุกประการ ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และพสกนิกรชาวไทยซึ่งสนิทแน่นแฟ้นมาแต่โบราณกาล จึงดำรงอยู่และทวียิ่งขึ้น ฝ่ายประชาชนชาวไทยตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความจงรักภักดีศรัทธาเชื่อมั่น ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นประมาณ ฝ่ายพระมหากษัตริย์ตั้งมั่นอยู่ในพระมหากรุณาธิคุณไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยน้ำพระราชหฤทัยและพระราชจริยวัตรประกอบไปด้วยทศพิธราชธรรม และพระราชธรรมจริยาทั้งปวง ดังที่รับพระราชทานยกสาธกถวายในกถามรรคนี้ เป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๒ ข้อ คือ อักโกธะความไม่โกรธ และอวิหิงสาความไม่เบียดเบียน ประกอบด้วยสัจจะและอธิษฐาน จึงนับเป็นบุญยิ่งของประชาชนชาวไทย ที่ได้มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงดูแลสอดส่องสุขทุกข์ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลอีกทางหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อพระราชประสงค์ยิ่งใหญ่ คือเพื่อความอยู่ดีกินดีของพสกนิกรชาวไทยเป็นสำคัญ

อักโกธะ ความไม่โกรธ ประกอบด้วย **สัจจะ** ความจริง และ**อวิหิงสา** ความไม่เบียดเบียน ประกอบไปด้วย**อธิษฐาน** นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชธรรมจริยาส่วน**อัตตสมบัติ สัจจบารมี อธิษฐานบารมี** และส่วน**ปรหิตปฏิบัติ คือ อักโกธราชธรรม อวิหิงสาราชธรรม เป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย** ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันพิเศษมีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

ในศกนี้ (๒๕๓๑) จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษส่วนอัตตสมบัติด้วย **เมตตา** และ **อุเบกขา** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะขอรับพระราชทานวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย** อาศัย **ขันติ** และ **อวิโรธนะ** พร้อมทั้ง **เมตตา** และ **อุเบกขา**

เมตตาบารมี เมตตาคือภาวะของจิตใจที่มีเยื่อใยไมตรีจิตมิตรใจ คิดเกื้อกูลด้วยสุขประโยชน์ ปราศจากอาฆาตพยาบาทขึ้งเคียดโกรธแค้น แสดงออกทางสีหน้าและสายตาที่สงบแช่มชื่น มองด้วยสายตาอันแสดงถึงใจที่เอิบอาบด้วยความปรารถนาดีให้มีความสุข ปราศจากความพยาบาทมุ่งร้ายที่เป็นภัยเวรทั้งปวง เมตตานี้เป็นพรหมวิหารธรรมข้อหนึ่งที่พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธีอบรม คือระวังใจมิให้โกรธแค้นขัดเคือง อาฆาตพยาบาท เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้น ก็พยายามสงบระงับเสีย โดยคิดว่าตนเองรักสุข ต้องการสุขฉันใด คนอื่นสัตว์อื่นทั้งปวงก็ฉันนั้น และตนเองปรารถนาสุขแก่คนที่รักที่พอใจฉันใด ก็ควรปรารถนาสุขแก่คนอื่นสัตว์อื่นด้วยฉันนั้น เมื่อทำความสงบอาฆาตพยาบาท กระทำไมตรีจิตมิตรใจให้เกิดขึ้นได้แล้ว ก็หัดแผ่จิตเช่นนี้ออกไปแก่คนอื่นสัตว์อื่นโดยเจาะจง หรือโดยไม่เจาะจงทั่วไปด้วยใจคิดปรารถนาสุขประโยชน์ เช่น คิดว่า จงอย่ามีเวร อย่ามีเบียดเบียน อย่ามีทุกข์ มีสุข รักษาตนให้สวัสดี

ชาดกที่ท่านยกขึ้นสำหรับเมตตาบารมีก็คือ **สุวรรณสามชาดก** ได้แก่ชาดกเรื่องพระสุวรรณสาม มีเรื่องโดยย่อว่า ได้มีบุตรและธิดาของเนสาท คือนายพรานป่า ๒ ตระกูล ซึ่งมารดาบิดาได้ปรารถนาที่จะให้ตบแต่งอยู่ครองเรือน แต่บุคคลทั้งสองนั้นเป็นผู้มีจิตใจที่ได้น้อมไปในการบรรพชา คือการบวช และเป็นผู้ที่ไม่นิยมในการฆ่าสัตว์ซึ่งเป็นอาชีพของตระกูล จึงได้พากันออกไปบวชเป็นฤษีและฤษิณี ได้มีบุตรคนหนึ่งชื่อว่าสามะ ซึ่งมักเรียกว่า สุวรรณสาม ต่อมามารดาบิดาของสุวรรณสามได้ถูกงูพ่นพิษเข้านัยน์ตา จึงตาบอดหมดทั้งสองคน สุวรรณสามได้เลี้ยงมารดาบิดาของตนอยู่ในป่า มารดาบิดาและบุตรทั้งสามนี้เจริญเมตตาภาวนาอยู่เป็นประจำ ด้วยอำนาจของเมตตา สัตว์ป่าทั้งหลายที่เป็นสัตว์ร้ายและทั้งที่เป็นสัตว์ที่ไม่ร้าย ก็พากันมีจิตอ่อน ไม่ทำอันตรายและให้ความคุ้นเคยสนิทสนมดุจเป็นมิตรสหาย สุวรรณสามนั้นเมื่อได้ออกไปทำกิจต่าง ๆ เช่น ตักน้ำ หาอาหาร เป็นต้น เลี้ยงมารดาบิดา ก็ได้สัตว์ป่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ทั้งหลายพากันห้อมล้อมไปและกลับ ทั้งสามคนนั้นก็ได้อยู่เป็นผาสุกในป่า จนถึงคราวหนึ่ง พระราชาแห่งกรุงพาราณสีได้เสด็จออกมาล่าเนื้อ และได้แอบซ่อนมองเห็นสุวรรณสามพร้อมทั้งหมู่เนื้อกำลังออกไปตักน้ำเพื่อจะไปให้มารดาบิดา จึงได้ยิงด้วยลูกธนูอาบยาพิษไปถูกสุวรรณสามล้มลง ก่อนที่สุวรรณสามจะสลบไสลด้วยอำนาจของศรอาบยาพิษนั้น ก็ได้กล่าวเรียกหาบุคคลผู้ยิงด้วยวาจาอันอ่อนหวาน ไม่แสดงความโกรธ พระราชาพาราณสีได้ทรงฟังเรียกเช่นนั้นก็มีพระหฤทัยอ่อนและได้เสด็จเข้าไปหาสุวรรณสามซึ่งนอนกระวนกระวายคร่ำครวญอยู่ว่า ต่อไปนี้จะได้ใครเป็นผู้เลี้ยงมารดาบิดา ก็ได้ทรงถาม และครั้นทรงทราบแล้ว ก็ทรงรันทดเสียพระหฤทัยในการที่ได้ทำไป และก็รับทรงเป็นผู้อุปการะมารดาบิดาของสุวรรณสาม สุวรรณสามก็สลบไสลไปในขณะนั้นด้วยอำนาจของศรอาบยาพิษ พระราชาแห่งพาราณสีก็ได้เสด็จไปอาศรมซึ่งเป็นที่อยู่ของมารดาบิดา และก็ได้ทรงทำการปฏิบัติ ฝ่ายมารดาบิดาของสุวรรณสามสังเกตเห็นความผิดปรกติในกิริยาเป็นต้น กำหนดว่าคงจะไม่ใช่สุวรรณสาม จึงได้ถามขึ้น พระราชาแห่งพาราณสีก็ทรงเล่าให้ทราบตามเป็นจริง ทั้งสองท่านนั้น ครั้นได้สดับ ก็ขอให้พระราชาแห่งกรุงพาราณสี

ช่วยนำไปยังสุวรรณสาม ครั้นเมื่อไปถึงยังที่นั้นแล้ว ทั้งสองท่านนั้นก็มีความโศกรันทดและก็ได้สัตยาธิษฐานขึ้นว่า *“สามะนี้เป็นผู้ประพฤติธรรม ประพฤติดังพรหม กล่าวแต่คำสัตย์จริง เลี้ยงมารดาบิดา ประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล รักสัตว์มีชีวิต ด้วยความสัตย์นี้ ขอให้พิษศรในกายของสามะเหือดหายเถิด”* และก็มีแสดงว่านางพสุนธรีเทวธิดาซึ่งสถิตอยู่ที่เขาคันธมาทน์ ซึ่งเคยเป็นมารดาของสุวรรณสามมาในภพอดีต ก็ได้มาทำสัจจกิริยาเช่นเดียวกันว่า *“ไม่มีใครอื่นซึ่งจะเป็นที่รักของตนยิ่งไปกว่าสุวรรณสาม”* ด้วยอำนาจของสัจจกิริยานั้นสุวรรณสามก็ฟื้นขึ้น มารดาบิดาก็หายจากความตาบอดในขณะเดียวกันกับอรุณขึ้น เพราะฉะนั้นบุคคลทั้งหมดนั้นจึงได้กลับมีความสวัสดี และพระราชาแห่งกรุงพาราณสีก็ได้กลับทรงตั้งอยู่ในธรรมของผู้ปกครองประชาชน

ตามเรื่องในชาดกนี้ แม้จะมีเล่าถึงเหตุการณ์ที่บังเกิดเหมือนเป็นอภินิหาร คือผลที่บังเกิดขึ้นด้วยอำนาจของสัจจกิริยาดังเล่าในเรื่องนั้น แต่สารัตถะคือความสำคัญของเรื่อง ก็มุ่งแสดงถึง*อำนาจจิตใจ* อำนาจจิตใจของบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องในเรื่องนี้ เมื่อกล่าวโดยย่อแล้วก็มีเป็น ๒ ฝ่าย คืออำนาจจิตใจอันประกอบด้วยธรรมอย่างหนึ่ง อำนาจจิตใจอันประกอบด้วยอธรรมอีกอย่างหนึ่ง อำนาจจิตใจประการแรกก็ได้แก่ที่ประกอบด้วยเมตตาและความกตัญญูกตเวทีเป็นต้น กล่าวโดยเฉพาะบุคคลผู้ที่เล่าในเรื่องเป็นผู้อบรมเมตตา มีจิตใจประกอบด้วยเมตตาธรรม ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งนั้น คือที่ประกอบด้วยอธรรมก็ได้แก่ โทสะ วิหิงสาหรือพยาบาท ซึ่งเป็นฝ่ายกิเลส และบุคคลเมื่อมีโทสะวิหิงสาหรือพยาบาทก็ย่อมจะประกอบการเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อน เมื่ออำนาจจิตใจทั้งสองฝ่ายนี้มาประจบกันเข้าแล้ว อำนาจจิตใจที่ประกอบด้วยธรรมคือเมตตาก็ย่อมชนะอำนาจจิตใจที่ประกอบด้วยโทสะวิหิงสาในที่สุด แต่ว่ากว่าที่จะชนะได้นั้นก็ต้องประสบความทุกข์เดือดร้อน เมื่อมีสัจจกิริยาคือการตั้งสัจจะเข้าช่วย ความชนะจึงจะบังเกิดขึ้นได้ในที่สุด

ในเรื่อง เมื่อจะพิจารณาโดยนัยทางปฏิบัติ ก็ย่อมจะเห็นความได้ว่า ในการที่ธรรมจะต่อสู้กับอธรรมนั้น ก็ย่อมจะประสบความทุกข์เดือดร้อน ถ้าฝ่ายธรรมไม่มีสัจจกิริยา คือการตั้งสัจจะให้แน่วแน่แล้ว ฝ่ายธรรมก็อาจจะแพ้ได้ แต่หากว่าตั้งสัจจกิริยาให้แน่วแน่ จะไม่แพ้ จะชนะด้วยความดีคือธรรมนั้นในที่สุด ทั้งอาจจะกลับใจฝ่ายอธรรมให้กลับมาประกอบด้วยธรรมได้ ดังกล่าวในเรื่อง

เมตตาบารมีท่านแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. *เมตตาบารมี* คือเมตตาของผู้บำเพ็ญเพื่อประโยชน์แห่งพระโพธิญาณ รักษาปฏิบัติในเมตตายิ่งกว่ารักษาคนที่รักและทรัพย์สิน

๒. *เมตตาอุปบารมี* คือเมตตาของผู้บำเพ็ญเพื่อประโยชน์แห่งพระโพธิญาณ รักษาปฏิบัติในเมตตายิ่งกว่ารักษาอวัยวะของตนเอง

๓. *เมตตาปรมัตถบารมี* คือเมตตาของผู้บำเพ็ญเพื่อประโยชน์แห่งพระโพธิญาณ รักษาปฏิบัติในเมตตายิ่งกว่าชีวิต

อุเบกขาบารมี ทางพระพุทธศาสนาสอนธรรมไว้ข้อหนึ่ง เรียกว่า อุเบกขาธรรม ข้อนี้ไม่ใช่อุเบกขาธรรมชาติ ซึ่งไม่ประกอบด้วยความรู้ แต่เป็นญาณอุเบกขา คืออุเบกขาที่ประกอบด้วยความรู้อาศัยอุเบกขาที่มีอยู่เป็นธรรมชาตินี้เอง อบรมให้เป็นธรรมปฏิบัติขึ้น ท่านได้รวบรวมอุเบกขาไว้มีลักษณะต่าง ๆ เป็นต้นว่า

อุเบกขาประกอบด้วยองค์ ๖ อธิบายตามพระสูตรว่า รับอารมณ์ทางอายตนะทั้ง ๖ แล้วเกิดชอบใจหรือไม่ชอบใจหรือทั้งสองอย่าง ก็รู้ว่าความชอบใจไม่ชอบใจเกิดขึ้นแล้ว เป็นของปรุงแต่งเป็นของหยาบ ส่วนธรรมชาตินี้สงบประณีตคืออุเบกขา เมื่อรู้ดั่งนี้ ความชอบใจไม่ชอบใจก็ดับ อุเบกขาก็จะตั้งขึ้นโดยเร็ว

อุเบกขาในพรหมวิหาร คือความมีใจมัธยัสถ์เป็นกลางในสัตว์ทั้งหลาย ไม่ตกไปในราคะ คือความยินดีติด หรือปฏิฆะ ความยินร้าย *พรหมวิหาร* มี ๔ ข้อ ได้แก่ *เมตตา* ความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข *กรุณา* ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ *มุทิตา* ความพลอยยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุขความเจริญ และ*อุเบกขา* ข้อนี้ที่พึงใช้ในเวลาที่ไม่ควรจะใช้ข้อข้างต้น วิธีอบรมคือพิจารณาไปในบุคคลนั้นหรือทั้งหมดว่ามีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทคือรับผลแห่งกรรมของตนเอง เมื่อวางใจลงไปในกรรมได้ ใจก็จะเกิดเป็นกลางคือเป็นอุเบกขาขึ้นได้ อุเบกขาในพรหมวิหารดั่งนี้ พึงอบรมให้มีขึ้นในจิต วิธีอบรมคือระวังใจมิให้ขึ้นลงด้วยความยินดียินร้าย ทั้งในคราวประสบสมบัติ ทั้งในคราวประสบวิบัติ เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้น ก็พยายามระงับใจ หัดคิดถึงกรรมและผลของกรรม หัดคิดวางลงไปให้แก่กรรม เหมือนอย่างให้กรรมรับผิดชอบเอาไปเสีย เมื่อทำจิตให้เป็นอุเบกขาได้ ก็หัดแผ่จิตเช่นนี้ออกไปแก่คนอื่นโดยเจาะจงหรือไม่เจาะจงทั่วไป ด้วยคิดว่าทุกสัตว์บุคคลมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทรับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่อาศัย ทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่ว ก็ต้องรับผลกรรมนั้น

อันที่จริงภาวะของจิตใจเป็นอุเบกขานี้ ย่อมมีอยู่เป็นธรรมชาติธรรมดา ในเวลาปรกติดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังไม่มีอะไรมาทำให้เกิดความยินดียินร้ายก็เป็นอุเบกขาที่เป็นธรรมชาติธรรมดานี้ แต่ยังเจือด้วยความไม่รู้ที่เรียกว่า *อัญญาณะ* และจะเปลี่ยนไปเป็นความยินดียินร้ายขึ้นได้โดยง่าย พระบรมครูทรงสั่งสอนให้ปรับปรุงภาวะที่มีอยู่แล้วนี้แหละให้เป็นธรรมปฏิบัติขึ้น คือให้เป็นคุณอันบริสุทธิ์ที่เกื้อกูลกว้างขวางออกไปไม่ใช่ในเวลาที่ไม่มีเรื่องอะไรมากระทบจิตเท่านั้น แม้มีเรื่องมากระทบจิตให้ยินดียินร้ายก็ระงับได้ ทำใจให้สงบเป็นอุเบกขาได้ด้วยความรู้ที่เรียกว่า *ญาณะ หรือญาณ* เพราะว่าความยินดีที่เรียกว่า ราคะ ความยินร้ายที่เรียกว่า ปฏิฆะ เป็นศัตรูที่ห่างของอุเบกขา ส่วนอุเบกขาด้วยความไม่รู้อันตัวความไม่รู้อันเรียกว่า อัญญาณะ นี้เป็นศัตรูที่อยู่ใกล้ของอุเบกขา ฉะนั้นในการปฏิบัติ เพื่ออบรมอุเบกขาพรหมวิหาร ก็พึงยกตนขึ้นเป็นพยานหรือเป็นอุปมา ดังเช่นว่าตนไม่ชอบให้ใครอื่นมาเพ่งเล็งชอบใจอยากได้อะไรของตน และไม่ชอบให้ใครอื่นมาหมายมั่นปองร้ายฉันใด ตนก็ไม่ควรจะไปคิดยินดียินร้ายดังนั้นแก่คนอื่น ควรจะมีใจมัธยัสถ์คือเป็นกลางฉันนั้น และให้ยกบุคคลที่เป็นกลาง ๆ ขึ้นเป็นอุปมาดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสสอนไว้ว่า

“พึงแผ่จิตถึงสัตว์ทั้งปวงด้วยอุเบกขา เหมือนอย่างเห็นบุคคลผู้มิใช่เป็นที่ชอบใจ มิใช่เป็นที่ไม่ชอบใจ ก็มีอุเบกขาฉะนั้น”

อุเบกขาที่เป็นโพชฌงค์ คือองค์แห่งความรู้ โพชฌงค์มี ๗ ข้อ ตั้งต้นด้วยสติ ลงท้ายด้วยอุเบกขา คือเพ่งดูจิตที่เป็นสมาธิอย่างสงบเฉยอยู่

อุเบกขาในสมาธิ จิตที่จะเป็นสมาธิอย่างสูงต้องมีอุเบกขาที่บริสุทธิ์ แม้ในสมาธิชั้นต่ำลงมาก็ต้องมีอุเบกขามาโดยลำดับ

อุเบกขาในปัญญา คือปัญญาส่วนเหตุ อันได้แก่ปัญญาที่ใช้พิจารณา ย่อมมีอาการวิจัยคือค้นหาเลือกเฟ้น และมีอาการยึดสิ่งที่ค้นนั้นไว้ จึงยังไม่เป็นอุเบกขา ส่วนปัญญาส่วนผล ได้แก่ปัญญาที่ค้นพบแล้ว ย่อมมีอาการว่าง แล้วหยุด เพราะไม่ต้องค้นไม่ต้องยึดอีก จึงเป็นอุเบกขา อุเบกขาในโพชฌงค์มีลักษณะดั่งนี้ แต่ในที่นี้มุ่งถึง ***อุเบกขาในวิปัสสนา*** ดังที่กล่าวเป็นหัวข้อว่า อุเบกขาในปัญญาและในสังขาร มีอุปมาเหมือนอย่างว่า คนผู้หนึ่งค้นหางูที่เลื้อยเข้าไปในบ้าน เห็นงูนอนขดอยู่ในที่แห่งหนึ่ง มองดูว่างูหรือมิใช่ ครั้นได้เห็นลายแฉกบนศีรษะก็สิ้นสงสัย ไม่ต้องค้นต่อไปว่าหรือมิใช่งู เรียกว่ามีอุเบกขา ซึ่งมีอาการมัธยัสถ์เป็นกลางขึ้นในการค้น หมายความว่าเลิกค้นได้ฉันใด การทำวิปัสสนาก็ฉันนั้น เมื่อได้พิจารณาเห็นไตรลักษณ์แล้ว ก็หยุดค้นให้เห็นไตรลักษณ์ต่อไปได้ เรียกว่ามีอุเบกขาในวิปัสสนา มีอาการอย่างเดียวกัน อนึ่ง เมื่อได้เห็นงูแล้ว จึงใช้ไม้มีง่ามจับไว้มั่น คือว่าจะนำไปปล่อยอย่างไรงูจึงจะไม่มีอันตรายและตนเองก็ปลอดภัย ครั้นปล่อยงูเสียแล้ว ก็เกิดอุเบกขาในการจับ คือเรื่องการจับงูผ่านพ้นไปแล้ว วางใจลงได้ฉันใด ผลทางวิปัสสนาต่อไปก็ฉันนั้น เมื่อได้อุเบกขาในวิปัสสนาปัญญาแล้ว ก็จะได้อุเบกขาที่มีอาการมัธยัสถ์เป็นกลางในสังขาร คือปล่อยไม่ยึดไว้

อุเบกขาในสติปัฏฐาน คือเมื่ออบรมปฏิบัติในสติปัฏฐานไปโดยลำดับจนถึงข้อที่ ๔ แล้วท่านแสดงว่า *“เห็นการละความยินดียินร้ายนั้นด้วยปัญญา เพ่งเป็นอุเบกขาอยู่ด้วยดี”*

นอกจากนี้ยังมี ***อุเบกขาในความเพียร*** หมายถึงประคองความเพียรไว้ให้สม่ำเสมอ ๆ ไม่หย่อนไม่ตึง ***อุเบกขาในเวทนา*** คือเสวยเวทนาที่เป็นกลาง ๆ ไม่ทุกข์ไม่สุข ***อุเบกขาในเจตสิกธรรม*** ที่มีอาการของจิตที่มัธยัสถ์เป็นกลางในอารมณ์นั้น ๆ อุเบกขา ๒ อย่างหลังนี้ เป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดา

ในทศชาติชาดก เฉพาะ **นารทชาดก** ท่านแสดงถึงบารมีข้อนี้ คือข้ออุเบกขาบารมีดังนี้ เรื่องย่อมีว่า พระเจ้าอังคติราชแห่งแคว้นวิเทหะ ทรงฟังคำสอนของคุณาชีวกแล้ว ทรงเห็นผิดไปตามว่าบุญบาปไม่มีเป็นต้น พระรุจาราชธิดาถวายคติธรรมที่ชอบก็ไม่ทรงละมิจฉาทิฐินั้น พระพรหมนารทะได้ทราบอธิษฐานขอให้ช่วยของพระราชธิดา จึงได้ลงมาแสดงธรรมจนพระเจ้าอังคติราชถอนความเห็นผิด เรื่องนี้แสดงว่า พระพรหมนารทะได้บำเพ็ญสมาธิจนได้ฌานสมาบัติมาแล้ว องค์สำคัญของฌานชั้นสูงก็คืออุเบกขาอันบริสุทธิ์ จึงถือชาดกนี้ว่าแสดงอุเบกขาบารมี

และนอกจากนี้ยังแสดงว่า ท่านผู้ได้อุเบกขาแล้วก็มิใช่ว่าจะเฉยเมย เมื่อถึงคราวจะช่วยทำอะไรก็ช่วย และช่วยทำได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีอุเบกขา เพราะช่วยโดยปราศจากอคติ มุ่งธรรมเป็นที่ตั้งดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า

“แยกตนออกมาเป็นคนกลาง ที่เรียกว่ามีอาการมัธยัสถ์เป็นกลาง พิจารณาถึงกรรมเป็นหลัก หมายถึงพิจารณาหาความจริงว่าอะไรผิดอะไรถูก ใครผิดใครถูกอย่างไร” ดังที่เรียกว่าโดยยุติธรรม ฉะนั้น ธรรมคืออุเบกขานี้ จึงเป็นธรรมอันสำคัญ

แม้อุเบกขาบารมี ท่านก็แบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ

๑. *อุเบกขาบารมี* คืออุเบกขาของผู้บำเพ็ญเพื่อประโยชน์แห่งพระโพธิญาณ รักษาปฏิบัติในอุเบกขายิ่งกว่ารักษาคนที่รักและทรัพย์สิน

๒. *อุเบกขาอุปบารมี* คืออุเบกขาของผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งพระโพธิญาณ รักษาปฏิบัติในอุเบกขายิ่งกว่ารักษาอวัยวะของตนเอง

๓. *อุเบกขาปรมัตถบารมี* คืออุเบกขาของผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งพระโพธิญาณ รักษาปฏิบัติในอุเบกขายิ่งกว่ารักษาชีวิตของตน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งอยู่ในเมตตาและอุเบกขาในพระราชกรณียกิจทั้งปวง พระเมตตาจึงยิ่งใหญ่ไพศาล ควรจัดเป็นพระเมตตาบารมีได้เช่นเดียวกับสุวรรณสาม ในสุวรรณสามชาดก พระอุเบกขาก็เช่นเดียวกัน ควรจัดเป็นพระอุเบกขาบารมีได้เช่นเดียวกับพระพรหมนารทะในนารทชาดก นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ คือ**เมตตา**จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑ อุเบกขา** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติกระทำเพื่อประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน จะขอรับพระราชทานถวายด้วย**ทศพิธราชธรรมข้อ ๙ คือ ขันติ ความอดทน และข้อ ๑๐ คือ อวิโรธนะ ความไม่ผิด** โดยปรหิตปฏิบัติปริยาย

ขันติ ความอดทน กิริยาที่อดทนต่อโลภะ ความอยากได้บ้าง ต่อโทสะ ความโกรธเคือง จนถึงพยาบาทมุ่งร้ายบ้าง ต่อโมหะ ความหลงงมงายบ้าง เพราะได้ประสบอารมณ์ที่ยั่วให้เกิด เมื่อมีอารมณ์มาประสบยั่วให้เกิดอยากได้ อยากล้างผลาญ อยากเบียดเบียน ก็อดทนไว้ได้ ไม่แสดงวิกลวิการอันชั่วร้ายทางกายวาจาออกไปตามอำนาจแห่งโลภะ โทสะ โมหะ และอดทนต่อทุกขเวทนา มีเย็นร้อนเป็นต้น อันทำให้ลำบาก อดทนตรากตรำประกอบการงานต่าง ๆ อดทนต่อถ้อยคำที่มีผู้กล่าวชั่วไม่เป็นที่ชอบใจ ชื่อว่าขันติ

พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญขันติราชธรรมเพื่อประชาชนในการปกครองบ้านเมือง และกล่าวโดยเฉพาะข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้ามีพระราชหฤทัยกล้าหาญอดทนต่อโลภะ โทสะ โมหะ ที่เกิดขึ้นเพราะได้ประสบอารมณ์ที่มายั่วให้เกิด ทรงอดทนต่อเวทนามีเย็น ร้อนเป็นต้น ทรงตรากตรำอดทนปฏิบัติ

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ทรงอดทนต่อถ้อยคำที่มีผู้กล่าวชั่ว รักษาพระราชหฤทัยและพระอาการ พระกาย พระวาจาให้สงบเรียบร้อย ดังนี้จัดเป็นขันติ

เมตตาและขันติย่อมต้องเนื่องกันและอาศัยกัน **บารมีข้อ ๙ อันได้แก่ เมตตา กับทศพิธราชธรรม ข้อ ๙ คือ ขันติ** ธรรมะทั้ง ๒ ข้อนี้แม้จะมีชื่อธรรมะต่างกัน แต่การปฏิบัตินั้นก็ย่อมต้องเนื่องกันและอาศัยกัน คือเมตตานั้นจะต้องมีขันติช่วยอยู่ จึงจะปฏิบัติไปในเมตตาได้และได้สม่ำเสมอ แม้ในข้อขันตินั้นเล่า จะเป็นขันติได้ก็ต้องมีเมตตาสนับสนุนอยู่

ในข้อว่าจะเป็นเมตตาต้องมีขันติสนับสนุนนั้น ก็คือว่าความมุ่งดีปรารถนาดีหรือความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข อันเป็นความหมายของเมตตานั้น ตรงกันข้ามกับโทสะพยาบาท เพราะฉะนั้นหากว่าเกิดโทสะพยาบาทขึ้น ก็ต้องมีขันติคืออดทนดับโทสะพยาบาทลงไป และมีขันติอดทนต่ออารมณ์อันเป็นที่ตั้งของโทสะพยาบาท อนึ่ง ในการอบรมเมตตานั้นนอกจากต้องไม่ให้จิตใจประกอบด้วยโทสะพยาบาทแล้ว ยังต้องไม่ให้เมตตานั้นนำให้เกิดราคะสิเนหาอันเป็นกิเลส เพราะฉะนั้น จะต้องมีขันติอดทนต่อราคะ

สิเนหาอันเป็นตัวกิเลสหากเกิดขึ้น อดทนต่ออารมณ์อันเป็นที่ตั้งของราคะสิเนหาด้วย เมื่อเป็นดังนี้ การอบรมเมตตาจึงจะเป็นไปได้

ส่วนข้อที่ว่าขันตินั้นต้องมีเมตตาอุปถัมภ์ด้วย ก็โดยที่ว่าขันติคือความอดทนนั้น ถ้าหากว่าอดทนอย่างเดียวโดยไม่มีจิตใจที่แช่มชื่นด้วยธรรมะคือเมตตาเข้ามาช่วยด้วยแล้ว ก็ยากที่จะปฏิบัติขันตินั้นได้นานได้สำเร็จ ดังเช่นเมื่อกิเลสกองโลภก็ดี กองโกรธก็ดี กองหลงก็ดี เกิดขึ้น หรือเมื่อพบกับอารมณ์อันเป็นที่ตั้งของกิเลสเหล่านี้ ตั้งใจว่าจะมีขันติคืออดทน เพราะฉะนั้น ในการอดทนนั้น จำเป็นที่จะต้องอดทนใจ คืออดทนกิเลส แต่หากว่ากำลังของขันตินั้นน้อย ขันติก็จะพ่ายแพ้ กิเลสก็จะชนะ แต่ถ้ากำลังของขันติมีกำลังแรง จึงสามารถอดทนได้ และในการที่จะให้ขันติมีกำลังขึ้นนั้น ก็จะต้องหาทางปราบกิเลสกองโลภโกรธหลงในใจลงด้วย หาทางปราบอารมณ์อันเป็นที่ตั้งของกิเลสเหล่านั้นลงด้วย โดยที่ต้องอาศัยเมตตา คือตั้งจิตปรารถนาให้เป็นสุขนี้ แผ่จิตดั่งนี้ออกไป เหมือนอย่างเอาน้ำพรมลงไปที่ใจอันกำลังร้อนอยู่ด้วยอำนาจของกิเลสและอารมณ์ของกิเลสเหล่านี้ กิเลสเหล่านี้เป็นเหมือนไฟที่ลุกขึ้นเผาใจอยู่ เมื่อถูกน้ำคือเมตตาพรมลงไปแล้ว ก็จะทำให้ไฟกิเลส อารมณ์กิเลส นี้ดับลงไปหรือว่าลดความร้อนลงไป ลดกำลังไป ทำให้ขันติสามารถอดทนได้ดียิ่งขึ้น และเมื่อมีเมตตาเต็มที่ขึ้นแล้ว ก็จะดับกิเลส ดับอารมณ์ของกิเลสลงได้ **ขันติเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๙**

อวิโรธนะ ที่แปลว่า ความไม่ผิด สำหรับธรรมะชั้นนี้ควรหมายความว่า รู้ผิดแล้วไม่ดื้อขืนทำ คือไม่ยอมทำผิดทั้งรู้ รู้ผิดในที่นี้หมายถึงผิดจากข้อที่ถูกที่ควรทุกอย่าง เช่นผิดจากความยุติธรรมด้วยอำนาจอคติ ผิดจากปรกติ คือเมื่อประสบความเจริญหรือความเสื่อม ก็รักษาอาการกายวาจาไว้ให้คงที่ไม่ให้ขึ้นลงเพราะยินดียินร้าย คนสามัญทั่วไปในชั้นต้นยังทำผิดอยู่เพราะไม่รู้ว่าผิด ถ้ายอมปล่อยไปเช่นนั้นไม่ศึกษา ก็จักเป็นผู้ไม่รู้จักชอบ ไม่รู้จักผิด ไม่อาจปฏิบัติถูกดีได้ ผู้ปกครองผู้เป็นหัวหน้า เมื่อทำผิดด้วยอำนาจชอบรักบ้าง อำนาจชังบ้าง อำนาจหลงบ้าง อำนาจกลัวบ้าง ผู้อยู่ในปกครองก็เดือดร้อนอยู่เป็นทุกข์ ผู้อยู่ในปกครองเมื่อทำผิดเช่นนั้น ผู้อยู่ในปกครองด้วยกันตลอดถึงผู้ปกครองเองก็เดือดร้อนอยู่เป็นทุกข์ แต่ถ้าผู้ปกครอง ผู้เป็นหัวหน้ามีใจกอปรด้วยธรรม มุ่งความถูก พยายามศึกษาพิจารณาให้รู้จักผิดและชอบแล้ว พยายามทำการงานให้ถูกต้องตามคลองธรรมไม่ให้ผิด และแนะนำพร่ำสอนผู้อยู่ในอำนาจปกครองให้ประพฤติเช่นนั้นด้วย ผู้อยู่ในปกครองก็พยายามทำให้ถูกต้องตามครองธรรม ไม่ให้ผิด ต่างฝ่ายก็จักอยู่ด้วยความสงบสุข

กล่าวโดยเฉพาะ ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทรงตั้งอยู่ในขันติราชประเพณี ไม่ทรงประพฤติผิดจากราชธรรมจรรยานุวัตรนิติศาสตร์ราชศาสตร์ ไม่ทรงประพฤติให้คลาดจากความยุติธรรม ทรงอุปถัมภ์ยกย่องคนผู้มีคุณความชอบควรอุปถัมภ์ยกย่อง ทรงบำราบคนมีความผิดควรบำราบในทางที่เป็นธรรม ไม่ทรงอุปถัมภ์ยกย่องและบำราบคนนั้น ๆ ด้วยอำนาจอคติ ๔ ประการ มีฉันทาคติเป็นต้นก็ดี เมื่อมีลาภยศสรรเสริญสุข ซึ่งเป็นที่พอพระราชหฤทัยมาถึงพระองค์ ก็ไม่ทรงแสดงความยินดี ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้อื่นดูหมิ่นได้ว่าทรงมัวเมาอยู่ในสิ่งนั้น เมื่อมีความเสื่อมลาภเสื่อมยศต้องนินทาได้ความทุกข์ร้อนซึ่งไม่เป็นที่พอ

พระราชหฤทัยมาถึง ก็ไม่แสดงความยินร้ายเสียพระราชหฤทัยให้ปรากฏ ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้อื่นดูหมิ่นได้ว่าทรงหาขันติคุณมิได้ หรือเป็นเหตุให้ผู้น้อยซึ่งอยู่ในพระบรมเดชานุภาพพลอยตกใจ แตกตื่นอลหม่าน ทรงรักษาพระอาการคงที่อยู่ไม่แสดงให้ผิดจากปกติเดิมก็ดี ดังนี้จัดเป็นอวิโรธนะ ที่แปลว่าความไม่ผิด อันเป็นบทที่ครบ ๑๐ ในทศพิธราชธรรมข้อที่ ๑๐ คือ อวิโรธนะ ไม่ผิดนี้ เมื่อพิจารณาดูแล้วก็จะเห็นว่าเป็นข้อรวมของทุก ๆ ข้อได้ด้วย เพราะธรรมะทุก ๆ ข้อที่เป็นราชธรรมนั้น ล้วนเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดทั้งนั้น คือเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้องสมควร ถ้าไม่ปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งก็เรียกว่าเป็นการปฏิบัติผิดในข้อนั้น แต่ถ้าปฏิบัติในข้อนั้นและทุก ๆ ข้อได้แล้ว ก็ได้ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติได้ถูกต้องไม่ผิด เพราะฉะนั้น ข้อสรุปคือข้อที่ว่าไม่ผิดนี้ จึงเป็นข้อที่สำคัญในทศพิธราชธรรมทั้ง ๑๐ ข้อนั้น

อนึ่ง **ทศบารมีข้อครบ ๑๐ คืออุเบกขา ทศพิธราชธรรมข้อครบ ๑๐ คืออวิโรธนะ ความไม่ผิด** ชื่อของธรรมะต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาโดยความแล้วก็จะเห็นได้ว่า ทั้ง ๒ ข้อนี้ต้องปฏิบัติสัมพันธ์กัน ปฏิบัติด้วยกัน คือในการปฏิบัติทำอุเบกขานั้น ก็ต้องปฏิบัติให้ได้ไม่ผิดด้วย จึงเป็นอุเบกขาที่ถูกต้อง เช่น เป็นอุเบกขาพรหมวิหาร เป็นต้น และในการปฏิบัติไม่ผิดซึ่งเป็นทศพิธราชธรรมนั้นก็ต้องปฏิบัติให้ประกอบด้วยอุเบกขา ซึ่งมีความหมายแม้ในข้อที่ว่า มัธยัสถ์เป็นกลางไม่ลำเอียงไปด้วยอคติทั้ง ๔ คือ ไม่ลำเอียงไปเพราะชอบ ชัง หลง กลัว หากว่าขาดอุเบกขา คือมีความลำเอียงไปเพราะข้อใดข้อหนึ่งเสียแล้ว การปฏิบัตินั้น ๆ ก็เป็นการปฏิบัติผิดขึ้นทันที เพราะฉะนั้น บารมี ๑๐ คืออุเบกขา และทศพิธราชธรรมข้อที่ ๑๐ คือ อวิโรธนะ ความไม่ผิด จึงมีสัมพันธ์กัน ต้องปฏิบัติด้วยกัน **อวิโรธนะเป็นทศพิธราชธรรมข้อที่ ๑๐**

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญด้วยพระบารมีพร้อมพระราชธรรมจริยา ยกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือเมตตาและอุเบกขา เป็นส่วนอัตตสมบัติ กับทั้งขันติ ความอดทน และอวิโรธนะ ความไม่ผิด ทั้งทรงปฏิบัติหน้าที่อย่างเยี่ยมยอด เป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** ส่วนปรหิตปฏิบัติคือเหตุที่สำคัญที่นำให้เข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐให้วัฒนาสถาพร ดังจะพึงเห็นได้จากพระราชกรณียกิจนานัปการที่ได้ทรงปฏิบัติตลอดมา ซึ่งไม่อาจยกขึ้นแสดงสาธกด้วยกถามรรคเพียงครั้งเดียวได้ จะรับพระราชทานยกสาธกถวายเพียงบางประการเพื่อทรงพิจารณาพระธรรมส่วนชอบอันตั้งอยู่ในพระองค์ เป็นเครื่องเจริญพระราชหฤทัยด้วยพระปีติโสมนัส

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงแสดงพระบรมราชปณิธานไว้ในพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

กล่าวได้ว่าได้ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม คือทศบารมีที่ได้ยกขึ้นถวายวิสัชนามาแล้วศกละ ๒ ข้อ โดยลำดับจนถึงศกนี้ คือ**เมตตา และอุเบกขา** อันเป็นข้อครบ ๑๐ โดยเป็นมงคลส่วนอัตตสมบัติคู่กันไปกับทศพิธราชธรรมที่ได้ยกขึ้นถวายวิสัชนามาแล้วโดยลำดับศกละ ๒ ข้อ จนถึงศกนี้ คือ**ขันติ และอวิโรธนะ**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

อันเป็นข้อครบ ๑๐ โดยเป็นมงคลวิเสสส่วนปรหิตปฏิบัติ ซึ่งแต่ละข้อของทั้ง ๒ หมวดนี้เทียบกันได้ และในการปฏิบัติก็อาศัยกันและกันทุกข้อ จึงกล่าวได้อีกว่าได้ทรงปฏิบัติอยู่ในทุกข้อ

ความลึกซึ้งแห่งพระบรมราชปณิธานเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทีอย่างยิ่งในพระราชหฤทัย ซึ่งมีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์พร้อมบริบูรณ์ แผ่นดินนี้สมเด็จพระบรมราชบุพการีทุกพระองค์ ทรงหวงแหนรักษาสืบต่อกันมาเช่นเดียวกับที่ทรงรักษาพระพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีพระบรมราชปณิธาน และทรงมั่นคงปฏิบัติพระบรมราชปณิธานตลอดมา เป็นการแสดงพระราชสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระบรมราชบุพการี และทรงปฏิบัติสนองพระมหากรุณาธิคุณนั้น ซึ่งเป็นการแสดงความทรงพระราชสำนึกและตอบสนองพระคุณชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ พร้อมกับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณต่ออาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง

เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงครองราชย์ยืนนาน ๔๒ ปี ๒๒ วัน เสมอกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ รัฐบาล

ข้าราชการฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน และพสกนิกรชาวไทยทั้งปวง สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจอย่างหนักเพื่อแผ่นดินและประชาชนมาถึงปีที่ ๔๓ ทั้งเสด็จดำรงรัฐสีมายืนยาวยิ่งกว่าสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าพระองค์ใดที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร เป็นที่ชื่นชมโสมนัสพ้นประมาณ จึงมีสมานฉันท์พร้อมกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติสนองพระเดชพระคุณ ขอพระราชทานให้ทรงกำหนดงานพระราชกุศลและพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกอนุโลมตามราชประเพณีครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดพระราชกุศลทักษิณานุปทานและพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกย่อเพียง ๓ วัน คือพระราชพิธีทักษิณานุปทาน พระราชพิธีสมโภชสิริราชสมบัติรัชมังคลาภิเษก และพระราชพิธีบวงสรวงสังเวยสมเด็จพระมหากษัตริย์ในอดีต ในวันที่ ๒ - ๓ - ๕ กรกฎาคม โดยลำดับ

งานพระราชกุศลที่พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดขึ้นดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่เป็นเครื่องแสดงความสำนึกด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม ในสมเด็จพระบรมราชบุพการีและสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าในอดีตทั้งปวง โดยเฉพาะทรงแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตและพระพรชัยมงคลเพื่อทรงสถิตในบรมราไชศวรรยสมบัติยิ่งยืนนานสืบไปอย่างสวัสดีชั่วกาลนาน

ในการศาสนา ทรงปฏิบัติวางพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก ทรงอุปถัมภ์ทุกศาสนาในสยามประเทศนี้อย่างมีพระราชหฤทัยสม่ำเสมอในทุกศาสนา ในศาสนิกของทุกศาสนา สำหรับพระพุทธศาสนาก็ทรงแสดงพระองค์เป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภกอย่างแท้จริงในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยมิทรงแสดงความท้อแท้เบื่อหน่าย เมื่อสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (วาสน์ วาสโน) สิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระโกศกุดั่นใหญ่สำหรับประดิษฐานพระศพ พระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ๗ วัน ทั้งกลางวัน กลางคืน โปรดเกล้าฯ ให้ไว้ทุกข์ในพระราชสำนัก ๑๕ วัน และเสด็จพระราชดำเนินถวายน้ำสรงศพ เสด็จพระราชดำเนินบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ได้พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระศพโดยตลอด

ในมหาศุภมงคลวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาปีนี้ เช่นเดียวกับทุกปี ทรงพระมหากรุณาโปรดสถาปนาเลื่อนสมณศักดิ์พระภิกษุสงฆ์จำนวนมาก โดยควรแก่ฐานานุรูป ด้วยทรงพระราชปรารถนาจะให้พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นมีกำลังปฏิบัติ ดำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองมั่นคงสวัสดีอย่างบริสุทธิ์สืบไปชั่วกาลนาน ทั้งได้โปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์อันควรแก่พระภิกษุสามเณรอยู่เป็นนิตย์ ทรงประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ทางพุทธศาสนามิได้ว่างเว้น เป็นการทรงรักษาไว้ซึ่งศาสนพิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีไทย

เกี่ยวกับการบ้านเมือง เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้

พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายสัตย์ปฏิญาน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายทหารและนายตำรวจชั้นนายพลเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานสัญญาบัตรยศ

ด้วยมีพระมหากรุณาเป็นเบื้องหน้า สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจทั้งปวงเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชน เมื่อเกิดอุทกภัยใหญ่ทางภาคใต้ครั้งนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรี เดินทางไปเยี่ยมพร้อมกับองคมนตรีอีกท่านหนึ่งและข้าราชการที่เกี่ยวข้อง และสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้ง ๒ พระองค์ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๕ ล้านบาท ผ่านมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ไปช่วยสงเคราะห์ผู้ที่ประสบความเดือดร้อน และได้พระราชทานผ้าจีวรสำหรับพระภิกษุสามเณรในวัดที่ประสบอุทกภัย ๕๐๐ ชุด สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้มีพระมหากรุณาพระราชทาน ๕ แสนบาท จากทุนการกุศลสมเด็จย่า สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระราชทาน ๒ แสนบาท และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ มีพระกรุณาประทาน ๒ แสนบาท จากทุนการกุศล ก.ว. ซึ่งบัดนี้ได้ไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัดทั้งหลายที่ประสบความเดือดร้อนแล้ว

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา ยังได้พระราชทานไปช่วยสงเคราะห์อีกหลายครั้ง รัฐบาล ข้าราชการฝ่ายทหาร พลเรือน ตำรวจ พร้อมทั้งประชาชน ได้ช่วยสงเคราะห์ คณะสงฆ์ก็ได้ประกาศให้วัดทั้งหลายช่วยสงเคราะห์โดยพร้อมเพรียงกัน

ขอพระราชทานเชิญพระบรมราโชวาทที่ได้พระราชทานแก่บุคคลคณะต่าง ๆ ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้เข้าถวายพระพรในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม นี้ ทรงย้ำเตือนช่องว่างตอนหนึ่งว่า การส่งสิ่งของไปทางเรือเพื่อช่วยเหลือ ซึ่งกองทัพเรือก็ได้ช่วยลำเลียงของโดยใช้พาหนะที่มีอยู่อย่างที่เห็น กองทัพบกได้ใช้รถสายพาน กองทัพอากาศก็ได้ใช้เครื่องบิน นอกจากนั้นก็มีเฮลิคอปเตอร์ของกรมตำรวจไปช่วย และนอกจากนั้นก็ได้มีการส่งของไปช่วยยังที่กองกำกับการตำรวจชายแดนและค่ายทหารต่าง ๆ อยู่แล้ว ไว้พร้อมที่จะให้ส่งไปช่วยผู้ที่ประสบภัยธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งได้ทำเป็นประจำ ฉะนั้น การที่จะช่วยก็ต้องกลบช่องว่างนี้ ที่ผ่านมาพอสมควรได้ผลดี รู้สึกว่าความเดือดร้อนได้บรรเทาไปอย่างดีที่สุด ต่อจากนั้นจะต้องช่วยฟื้นฟูชีวิตของคนเหล่านั้น ซึ่งจะต้องทำทุกทาง ทั้งทางที่จะให้ที่อยู่อาศัยและสร้างอาชีพ ทั้งสร้างความเป็นอยู่ที่เขาต้องการ เช่น สำหรับเด็ก ๆ ก็ต้องมีโรงเรียนมีการศึกษา ซึ่งในสมัยเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่มีวาตภัยที่แหลมตะลุมพุกนั้น ก็เคยคล้าย ๆ กับอย่างนี้

อนึ่ง ในโอกาสเสด็จออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เช้าวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๑ ได้มีพระราชดำรัสว่า

“ข้าพเจ้ามีความยินดีชื่นชมยิ่งนัก ที่ท่านทั้งหลายมีไมตรีจิตพร้อมเพรียงกันมาให้พรวันเกิด ขอขอบใจ ขอขอบพระทัย และขอบใจในคำอวยพรอันแสดงความมุ่งดีมุ่งเจริญด้วยประการต่าง ๆ ขอทุกท่านจงได้รับพรและไมตรีของข้าพเจ้าเช่นเดียวกัน

คนไทยรักษาชาติรักษาแผ่นดินให้มั่นคงเป็นปึกแผ่นมาได้ด้วยสติปัญญาความสามารถ ด้วยความรักชาติและด้วยคุณความดี อิสรภาพ ความร่มเย็นเป็นสุข ตลอดจนคุณธรรม ความเจริญทุกอย่างที่มีอยู่บัดนี้ บรรพชนของเราผู้ยึดมั่นในความเป็นไทยเป็นผู้สร้างสมไว้ในทั้งนั้น เราทั้งหลายในปัจจุบันจึงต้องเป็นหน้าที่สำคัญสูงสุดที่จะต้องรักษาแผ่นดินไทย พร้อมทั้งจิตใจที่เป็นไทยไว้ให้มั่นคงทั้งสืบทอดต่อกันไปมิให้ขาดสาย

ขอทุกคนทุกฝ่ายจงรวมกำลัง กำลังกายกำลังใจ ให้พร้อมเพื่อสร้างเสริมพลังแห่งความรู้ความสามารถและความดีของเราให้เพิ่มพูนแน่นแฟ้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วเร่งรัดปฏิบัติสรรพกิจการงานบรรดามี ด้วยความสุจริตมั่นใจและบริสุทธิ์ใจโดยขะมักเขม้น ให้ดำเนินก้าวหน้าไปโดยสอดคล้องและเกื้อกูลกันทุก ๆ ส่วน และสัมฤทธิผลอันไพบูลย์คือความสถาพรยืนยงของชาติ ความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง และความอยู่ดีมีอิสรภาพของเราทุกคน

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทยทั้งมวลเคารพเลื่อมใส จงอภิบาลรักษาท่านให้มีความสุข ปราศจากทุกข์ ปราศจากภัย ทุกเมื่อ เพื่อให้มีกำลังกาย กำลังใจ และกำลังปัญญาที่จะคิดอ่านปฏิบัติงานของแผ่นดิน และนำพาประเทศชาติให้ผ่านพ้นอุปสรรคกับทั้งภยันตรายทั้งปวงไปได้โดยสวัสดี”

เพื่อให้สัมฤทธิ์ดังพระบรมราชปณิธาน ไม่ทรงคำนึงถึงความลำบากเหนื่อยยากทั้งพระวรกายและพระราชหฤทัย ไม่ทรงคำนึงถึงภัยอันตรายทั้งปวง ในปีหนึ่ง ๆ ทรงอุทิศเวลากว่าครึ่งปี เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรกิจการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริในท้องถิ่นทุรกันดารทั่วประเทศ ได้ทรงศึกษาและทรงทราบความเป็นไปอย่างแท้จริง ได้ทรงทราบปัญหาขัดข้องและทางแก้ปัญหานั้น ๆ อย่างถูกต้องต่าง ๆ กัน เช่นโปรดให้สร้างอ่างเก็บน้ำที่มีประโยชน์อเนกประสงค์ ได้โปรดให้จัดซื้อที่ดินหลายแปลงใหญ่เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ เช่นที่ดินติดต่อกับบริเวณวัดญาณ-สังวราราม วรมหาวิหาร ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นท้องที่กันดารและมีประชาชนอาศัยอยู่มาก จึงจำเป็นต้องใช้น้ำมากเพื่อการเกษตร และในศกนี้ก็ได้โปรดให้จัดซื้อที่ดินติดต่อกับบริเวณวัดมงคลจังหวัดสระบุรี ซึ่งมีการเพาะปลูกและขาดแคลนน้ำเสมอทั้งช่วงฤดูฝนและฤดูแล้ง พระราชดำรินี้ได้พระราชทานความเจริญความเป็นสุขแก่ประชาราษฎรเป็นอันมาก เป็นที่ปรากฏประจักษ์ทั่วไปอย่างชัดเจน

โครงการพัฒนาตามพระราชดำริที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ดำเนินการทุกแห่งนั้น เป็นการช่วยเหลือราษฎรอย่างมีระบบเป็นขั้นตอน คือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และป้องกัน

ปัญหาด้านอื่น ๆ ในระยะยาว ตลอดจนเป็นประโยชน์กับพื้นที่พัฒนาในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและความมั่นคงในพื้นที่ ทำให้ราษฎรมีที่ทำกินเป็นหลักแหล่งถาวร มีความมั่นคงในชีวิต มีอาหารและน้ำบริโภคเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย ทำให้แข็งแรง มีภูมิต้านทานโรคภัยไข้เจ็บ เป็นการลดภาระด้านการรักษาพยาบาลในอนาคต มีหลักประกันในยามเกิดภัยพิบัติ คือมีธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ ระบบชลประทานที่สมบูรณ์แบบ แหล่งวิทยาทานที่เกษตรกรหรือนักเรียน ตลอดจนนักพัฒนาการสามารถไปเยี่ยมเยียนศึกษาหาความรู้ได้ อาทิความรู้ระบบสหกรณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเกษตรกรรม เป็นการทำงานร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียรซื่อสัตย์สุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สามัคคีกลมเกลียว รู้จักประหยัด และต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ซึ่งจะไม่นำความเสียหายให้เกิดแก่ตนและส่วนรวม การซื้อขายในนามของสหกรณ์จะทำให้ไม่เสียเปรียบ ประโยชน์อีกประการหนึ่งที่จะได้จากสหกรณ์ คือเกษตรกรจะกู้เงินสหกรณ์ไปลงทุนได้ในยามจำเป็นจริง ๆ ไม่ใช่กู้ไปใช้อย่างฟุ่มเฟือย

เรื่องความประหยัด ทรงปฏิบัติเป็นเยี่ยงอย่างมาโดยสม่ำเสมอ คือไม่โปรดให้มีการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ที่ต้องใช้เชื้อเพลิงที่มีราคาแพงโดยไม่จำเป็นจริง ๆ เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องสีข้าว เครื่องไถพรวน จากการที่ทรงปลูกนิสัยประหยัดทำให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือที่ใช้พลังงานจากธรรมชาติ ใช้แรงงานคนและสัตว์ หรือเชื้อเพลิงที่ผลิตขึ้นได้เอง

ที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือทรงส่งเสริมเรื่องก๊าซชีวภาพ อันเป็นการรักษาอนามัยในการกำจัดสิ่งปฏิกูลด้วย ได้ผลพลอยได้ด้วย คือการนำสิ่งปฏิกูลที่ต้องการกำจัดไปหมักรวมกันในบ่อหมักก๊าซชีวภาพ แล้วต่อท่อนำก๊าซไปใช้ประโยชน์ในการหุงต้มหรือจุดตะเกียงเจ้าพายุ ส่วนกากที่เหลือจากการหมักนำไปใช้เป็นปุ๋ยที่มีคุณภาพดีได้ด้วย และเครื่องอุปกรณ์ดังกล่าวไม่มีการสงวนลิขสิทธิ์ ทุกคนขอแบบและคำขอปรึกษาเพื่อนำไปประดิษฐ์ใช้ในงานของตนได้

ปัญหาใหญ่ประจำทุกปีคือปัญหาน้ำท่วมและน้ำเน่าเสีย ทรงเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแก้ไขให้ได้ เพราะเป็นเหตุแห่งความเดือดร้อนยุ่งยาก เป็นอุปสรรคแก่การประกอบธุรกิจของราษฎรเป็นอันมาก ได้ทรงดำเนินการทุกวิธีเพื่อแก้ไข ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรสภาพน้ำท่วมด้วยพระองค์เอง หลายครั้งที่ต้องทรงลุยน้ำเพื่อตรวจสภาพการณ์ให้เห็นทางแก้ปัญหาในแต่ละครั้ง มีพระราชดำริหลายประการอย่างสุขุมคัมภีรภาพยิ่งด้วยพระปรีชาญาณ เมื่อรัฐบาลรับสนองพระราชดำริเต็มกำลังความสามารถ ผลก็เกิดเป็นประโยชน์ ปัญหาน้ำท่วมในกรุงเทพมหานครบรรเทาเบาบางลงได้จริง

เกี่ยวกับปัญหาน้ำเน่า ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรหลายแห่ง ทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เช่นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่ละครั้งได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขพระราชทานเป็นอันมาก เช่น ใช้น้ำดีช่วยบรรเทาน้ำเสีย ใช้วิธีการกรองน้ำเสียโดยธรรมชาติด้วยการใช้ผักตบชวา ซึ่งสามารถในการดูดสารพิษ สารเคมี และโลหะหนักที่อยู่ในน้ำ ตลอดจนอินทรีย์สารและสารที่เป็นตะกอนแขวนลอยในน้ำ เป็นการช่วยกำจัดสิ่งปฏิกูลจากบ้านเรือนราษฎร ทั้งช่วยทำให้น้ำใสและคุณภาพ

ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างเห็นได้ชัด โครงการบึงพระราม ๙ เป็นโครงการบรรเทาน้ำเสียในเขตที่ดินสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งอยู่ติดกับคลองลาดพร้าวทางฝั่งตะวันตก และด้านทิศใต้จรดกับคลองแสนแสบ พื้นที่บึงเป็นเขตติดต่อของเขตห้วยขวางและเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร พื้นที่ประมาณ ๑๓๐ ไร่ ทรงทดลองใช้เครื่องปั่นอากาศเพื่อเพิ่มออกซิเจนให้มากขึ้น ควบคู่ไปกับการใช้ผักตบชวาด้วย ความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องกำจัดน้ำเน่า มีพระราชดำรัสเปรียบว่า โครงการกำจัดน้ำเน่าคือโครงการบึงมักกะสันและบึงพระราม ๙ เปรียบเสมือนเป็นไตที่มีหน้าที่กำจัดสิ่งสกปรกและโรค ไตมีหน้าที่ฟอกเลือด ถ้าไตทำงานไม่ดีคนก็ตาย สวนสาธารณะนั้นเปรียบเสมือนเป็นปอด

นอกจากนั้นทรงมีโครงการสระเก็บน้ำพระราม ๙ อันเนื่องมาจากพระราชดำริอีกโครงการหนึ่ง ในที่ดินของส่วนราชการที่จับจองไว้และมิได้ทำประโยชน์ในเขตอำเภอธัญบุรีและอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี จำนวน ๓,๐๓๒ ไร่ ที่รัฐบาลน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเพื่อใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างแหล่งเก็บน้ำอเนกประสงค์ขนาดใหญ่ตามพระราชดำริ ที่ตั้งโครงการอยู่ระหว่างคลองระบายน้ำ สายที่ ๕ และที่ ๖ ทางด้านเหนือคลองรังสิตของโครงการชลประทานรังสิตเหนือ เป็นโครงการขุดสระขนาดใหญ่นับเป็นพันไร่ มีพระราชดำริว่าเพื่อให้สามารถรับน้ำที่หลากมาจากทางเหนือในฤดูฝนไว้ได้ส่วนหนึ่ง เป็นการบรรเทาน้ำท่วมกรุงเทพฯ ได้ ในฤดูแล้งก็จะสามารถส่งน้ำจากสระน้ำไปไล่น้ำเสียในคูคลองต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ให้ดีขึ้นได้ และน้ำส่วนที่เหลือก็ส่งให้เกษตรกรทำนาครั้งที่ ๒ ได้ แนวทางพระราชดำริทั้งหลายเป็นที่เชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมและน้ำเสียอันเป็นความเดือดร้อนของชาวกรุงเทพฯ ให้บรรเทาเบาบางลงได้ และแม้ทุกฝ่ายได้ร่วมมือกันอย่างจริงจังก็จะทำให้การแก้ไขปัญหาประสบผลสำเร็จเร็วในที่สุด

(ต้นฉบับสิ้นความเท่านี้)

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร)
วัดสามพระยา
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อิทาเนว ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา นรินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลนฺติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาลเฉลิมพระชนมพรรษา ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระเจริญพระชนมายุมาโดยพระราชสิริสุขเกษมสวัสดี บัดนี้ มาประจบสุรทินพระบรมราชสมภพ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปรารภมหามงคลกาลนี้ ด้วยพระราชศรัทธาปสาทาธิคุณในพระบรมพุทธศาสนา จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำการบูชาพระศรีรัตนตรัย ด้วยเครื่องสักการพัสดุขัชโภชนาหารและสมณบริขารเป็นไทยธรรม แด่พระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวน ๆ ควรแก่นิยมในพระราชพิธีพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลทั้งนี้ เป็นเทวดาทิศนพลีธรรมบรรณาการ และทรงแผ่ส่วนพระราชกุศล แก่สรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เป็นส่วนแห่งพระอัปปมัญญาพรหมวิหาร ตามคตินิยมแห่งพระพุทธศาสนาฯ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งศุภสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่ามงคลวิเสสมาถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้วทรงพระอนุสรณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญ จะพึงเกิดมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะด้วยพระอาการอันชอบ เพื่อจะยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังหย่อนให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ไพบูลย์ยิ่ง ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรมพระราชสิริสวัสดิพิพัฒน-มงคลจะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจริยานั้นเป็นปัจจัย ฯ

ในศกนี้ (๒๕๓๒) ได้เลือกมาถวายวิสัชนา ๓ ประการ คือ **การุญญภาพ** ความมีกรุณา ๑ **กึกรณียทักขตา** ความเป็นผู้ขยันในกึกรณียะ ๑ และ **รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑**

ความมีกรุณาได้ชื่อว่า **การุญญภาพ ฯ** กรุณานั้น โดยพยัญชนะ ได้แก่ความหวั่นใจ ในเมื่อผู้อื่นได้ทุกข์ยาก โดยอรรถก็คือใคร่บำบัดทุกข์ของเขา ฯ แต่คำว่า **กรุณา** เป็นภาษาบาลี นอกจากจะแปลว่าความหวั่นใจแล้ว ตามหลักศัพทศาสตร์ ยังแปลอย่างอื่นได้อีก คือแปลว่า ซื้อทุกข์ของผู้อื่นก็มี แปลว่าความแผ่ไปในผู้รับทุกข์ก็มี ฯ ข้อที่แปลว่า ซื้อทุกข์ของผู้อื่นนั้น หมายความว่า ยอมรับซื้อความทุกข์ของผู้อื่นมาสู่ตน ยอมขายความสุขของตนให้แก่ผู้มีทุกข์ ฯ กรุณาพรหมวิหารเป็นข้าศึกโดยตรงแก่วิเหสา ความคิดเบียดเบียนผู้อื่น เป็นพลวปัจจัยให้คิดเกื้อกูลกันและกัน ทำบุคคลให้ประเสริฐล่วงสามัญวิสัย

ท่านผู้เป็นใหญ่แห่งหมู่ชนที่สุดเพียงผู้ใหญ่ในสกุล ย่อมมีคุณข้อนี้เป็นวิหารธรรม แผ่ไพศาลออกไปตามชั้นแห่งบุคคล กล่าวอย่างอุกฤษฎ์ พระมหากษัตริย์ ย่อมเป็นที่นับถือล้นพ้นของพสกนิกรก็เพราะพระกรุณา ฯ มารดาบิดามีกรุณาในบุตรฉันใด พระมหากษัตริย์ก็แผ่พระกรุณาไปในประชาราษฎร์ผู้อยู่ใต้เดชานุภาพทรงร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยฉันนั้น ฯ พระมหากษัตริย์มีพระกรุณากว้างขวางฉะนี้ จึงเป็นที่นับถือล้นพ้น ได้รับความยกย่องเทิดทูนไว้อย่างสูง ราวกะเทวดาในหมู่มนุษย์ จัดเป็นสมมติเทวราช ฯ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ทรงพระกรุณาแก่ประชาราษฎร์ผู้พึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งพระหฤทัยสอดส่องอยู่เป็นนิตย์ ในเวลาเสด็จแปรพระราชฐานประทับแรม ณ ต่างจังหวัด ทรงแสดงพระอาการใกล้ชิดกับประชาราษฎร์ และทรงห่วงใยความเป็นอยู่ตลอดจนสุขภาพอนามัยของพสกนิกรเป็นอันมาก เสด็จเยี่ยมเยียนตรัสไต่ถามถึงทุกข์สุขและพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค และเวชภัณฑ์อยู่เนือง ๆ

อนึ่ง ในเมื่อได้ทรงทราบว่า ราษฎรได้ประสบภัยพิบัติเกิดทุกข์ร้อนขึ้นในที่ใด ก็ทรงหวั่นพระหฤทัยด้วยพระมหากรุณา เช่นเมื่อได้ทรงทราบว่า เกิดวาตภัยและอุทกภัยใหญ่ที่จังหวัดชุมพรและประจวบคีรีขันธ์ ก็ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ ๖ ล้าน ๑ แสนบาท และข้าวสาร ๕,๐๐๐ กระสอบ เครื่องครัว ๑๐,๐๐๐ ชุด เสื้อผ้า ๘๐๐ ชุด ไปช่วยบรรเทาทุกข์ของราษฎร เป็นเหตุให้เกิดปีติยินดีแก่ประชาราษฎร์อย่างล้ำซึ้งหยั่งถึงใจในพระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้ พระกรณียกิจที่ปรากฏเพราะพระมหากรุณาธิคุณยังมีอีกมาก ถวายวิสัชนาสาธกเป็นนิทัศนะ ฯ พระราชจริยานี้ นับเข้าในพระคุณคือ **การุญญภาพ** เป็น**มงคลวิเสสประการที่ต้น ฯ**

กึกรณียทักขตา นั้น แปลว่า ความเป็นผู้ขยันในกึกรณียะ คุณธรรมข้อนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นธรรมกระทำที่พึ่งข้อที่ ๕ ในจำนวนธรรมกระทำที่พึ่ง ๑๐ ข้อ ด้วยปรากฏใน **ทสนาถกรณธรรมสูตร** จะขอรับพระราชทานเชิญพระบาลีเฉพาะที่เป็นหลักความบางส่วนบางตอน ในพระสูตรข้อที่ ๕ มาถวายวิสัชนา ในรูปธรรมาธิษฐาน ดังนี้ว่า

อุจฺจาวจานิ กึกรณียานิ	กึกรณียะทั้งหลายทั้งสูงทั้งต่ำ
ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส	ความขยันไม่เกียจคร้านในกึกรณียเหล่านั้น
ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต	ความประกอบด้วยวิมังสา ความใคร่ครวญพิจารณาอันเป็นอุบายในกึกรณียะเหล่านั้น
อลํ กาตุ อลํ สวิธาตุ	ความสามารถเพื่อจะกระทำ ความสามารถเพื่อจะจัด
อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณ	ธรรมแม้ข้อนี้ ก็กระทำที่พึ่ง

ได้ความตามพระสูตรเป็น ๕ ตอน ฉะนี้ ความในตอนที่ ๑ คำบาลีว่า กึกรณียะ แยกออกเป็น ๒ คำ คือ กึ คำหนึ่ง กรณียะ คำหนึ่ง กึ มีเนื้อความอยู่ในวงของคำถาม แปลว่า อะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อไร ใคร ประการไร กรณียะ แปลว่า ควรทำ นำมารวมกันเข้าเป็น กึกรณียะ แปลว่า ควรทำอะไร

ควรทำอย่างไร ควรทำที่ไหน ควรทำเมื่อไร ใครจะเป็นผู้ทำ ทำแล้วมีผลเป็นประการไร คำว่า สูง-ต่ำ รวมคำว่า ใหญ่-เล็ก หนัก-เบา ยาก-ง่าย ไว้เป็นกลุ่มเดียวกันด้วย ตามความในพระสูตรตอนนี้เป็นอันพระพุทธองค์ทรงแสดงหลักงานในส่วนต่อไปอีก ๓ ตอนคือ ความขยันไม่เกียจคร้านในกิจกรณียะเหล่านั้น ความประกอบด้วยวิมังสา ความใคร่ครวญพิจารณาอันเป็นอุบายในกิจกรณียะเหล่านั้น ความสามารถเพื่อจะทำ ความสามารถเพื่อจะจัด ใน ๓ ตอนนี้เป็นอันทรงแสดงหลักการทำงาน ส่วนตอนที่ ๕ เป็นอันทรงแสดงผลสำเร็จของงานหลักทั้ง ๒ ประการนี้ เป็นหลักใหญ่ และเป็นเรื่องสำคัญในกิจการหรือการงาน อนึ่ง มีพระบาลีอยู่ในตอนที่ ๓ คำหนึ่งซึ่งนำมาใช้ในภาษาไทยมากอยู่ คำนั้นคือคำว่า อุบาย ซึ่งคำนี้อยู่ในโกสัลละ ๓ คือ

อายโกสัลละ	ความฉลาดในทางเจริญ ๑
อปายโกสัลละ	ความฉลาดในทางเสื่อม ๑
อุปายโกสัลละ	ความฉลาดทั้งในทางเจริญ ทั้งในทางเสื่อม ๑

คำว่า **อุบาย** เป็นคำคุณของคำว่า **วิมังสา** จึงมีความหมายเป็นอย่างอื่นมิได้ ต้องมีความหมายอยู่ในคำจำกัดว่า ทั้งความเจริญทั้งความเสื่อม ท่านนำอปายโกสัลละมาวางไว้ในตอนที่ ๓ ดูเหมือนท่านจะทราบอยู่ว่ากิจการในโลกบางอย่างจะเดินคู่กันมาทั้งทางเจริญทั้งทางเสื่อม ดังนั้น วิมังสา จึงต้องนำไปใช้ในเรื่องทั้งในความเจริญทั้งในความเสื่อม เพื่อจะได้หลบหลีก ป้องกัน จำกัดปัดเป่าความเสื่อม กันเอาไว้แต่ความเจริญฝ่ายเดียว พ้นจากนี้ถึงตอนที่ ๔ คือ กิกรณียะ ต้องอยู่ในวิสัยที่พอทำได้ พอจัดได้ หรือที่อาจสามารถ เพื่อจะทำเพื่อจะจัดได้ เป็นตัวปฏิบัติการต่อแต่นั้น จากคุณธรรมข้อนี้จะบันดาลให้บังเกิดผลเป็นที่พึ่งแก่ตนเพื่อตนด้วย แก่ตนเพื่อผู้อื่นด้วย อันนี้เป็นตัวสิทธิการ ดังนั้น จึงกำหนดความหมายในนาถกรณธรรมข้อนี้ได้อีกอย่างหนึ่งว่า ในตอนที่ ๑ คือ กิกรณียะ ท่านแยกเป็นหลักการ และวิธีการไว้ตอนที่ ๒-๓-๔ ท่านจัดเป็นปฏิบัติการไว้ ตอนที่ ๕ ท่านจัดเป็นสิทธิการไว้ ตรงตามแบบฉบับ เพราะตามแบบฉบับ ท่านกำหนดไว้เป็น ๔ คือ หลักการ ๑ วิธีการ ๑ ปฏิบัติการ ๑ สิทธิการ ๑ ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระคุณธรรมข้อว่า **กิกรณียทักขตา** ครบถ้วนไม่บกพร่องแต่ประการใด นับเฉพาะแต่เวลาได้ทรงรับมุรธาภิเษกเป็นต้นมา ทรงพระราชอุตสาหะอย่างยอดเยี่ยม ไม่ทรงพรั่นพรึงต่อความลำบากตรากตรำ ไม่ว่าจะด้วยประการใด ทรงหวังแต่เพียงอย่างเดียว คือ จะให้เกิดความรุ่งเรืองและความมั่นคงแก่ประเทศชาติ กับทั้งจะให้เกิดประโยชน์สุขแก่พสกนิกรผู้อยู่ใต้พระบรมโพธิสมภารเป็นหลักการที่สำคัญที่สุด

พระคุณสมบัติจริยาวัตรข้อนี้ จัดเป็น**พระมงคลวิเสสข้อที่ ๒**

ส่วน **รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้น ในปัจจุบันน่าจะหมายถึง **พระปรหิตปฏิบัติ** คือที่ทรงดำเนินการที่จะให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่สิ่งอื่น คือ ประเทศชาติ และแก่ผู้อื่น คือประชาชน เป็นหลัก ปรหิตปฏิบัติ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ท่านจัดไว้ ๒ ประเภท คือ **ประเภทจร ๑ ประเภทประจำ ๑** พระปรหิตปฏิบัติของสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า มีทั้ง ๒ ประเภท คือ ประเภทจร มีเวลาสุดสิ้นตามวาระ และประเภทประจำ ต่อเนื่องเรื่อยไปไม่มีเวลาสิ้นสุด อันนี้เป็นที่ประจักษ์ชัดแก่พสกนิกรทั้งปวง พระปรหิตปฏิบัติซึ่งเป็นคุณประโยชน์อันใหญ่หลวงนั้น มีมูลฐานสืบเนื่องมาจากพระปฐมบรมราชโองการ ในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** ดังนั้น เนื่องจากทรงมีพระมโนปณิธานมั่นอย่างยิ่งหาที่สุดมิได้ ในพระปฐมบรมราชโองการ โครงการต่าง ๆ จึงบังเกิดขึ้นเพื่อพระองค์จะได้ทรงปฏิบัติ เพื่อผู้อื่นที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติ จัดไว้ในโครงการตามพระราชดำริ โครงการดังกล่าวจึงมีเป็นอเนกประการ ไม่สามารถจะรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระธรรมเทศนานี้ได้ จะรับพระราชทานถวายเป็นบางส่วนแต่โดยสังเขป ฯ

ในฝ่ายพุทธจักร เนื่องจากตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชยังว่างอยู่ ทรงสดับคำกราบบังคมทูลของรัฐบาลและสังฆทัศนะในมหาเถรสมาคมโดยเอกฉันทมติแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบการพระราชพิธีสถาปนาในท่ามกลางสังฆมณฑล ซึ่งพร้อมด้วยกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดต่าง ๆ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติในตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง และเชิดชูพระพุทธศาสนาสืบไป เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๒ และในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาศกนี้ ได้ทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์พระภิกษุผู้เถระผู้บริหารพระศาสนาทั้งหลายอีกส่วนหนึ่ง และที่เป็นพิเศษในศกนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ แทนที่ยังว่างอยู่ ๑ รูป คือ สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และพระราชทานสมณศักดิ์เพิ่มขึ้นใหม่ ๒ รูป คือ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดเบญจมบพิตร ๑ สมเด็จพระมหามุนีวงศ์ วัดนรนาถสุนทริการาม ๑ สมเด็จพระราชาคณะทั้งเก่าทั้งใหม่รวมเป็น ๘ องค์ สมเด็จพระสังฆราช ๑ องค์ รวมเป็น ๙ องค์ ตรงกับจำนวนธรรมอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีชื่อว่าโลกุตตรธรรม ๙ มี มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ เป็นมหามงคลนาม ฯ

ส่วนในฝ่ายอาณาจักร พระราชภารกิจส่วนพระปรหิตปฏิบัตินั้น มีเป็นอเนกนัยวิจิตร ติดต่อสืบเนื่องมาต่างกรรมต่างวาระไม่ขาดสาย ทั้งเป็นส่วนอดีตทั้งเป็นส่วนปัจจุบัน ไม่สามารถนำมาถวายวิสัชนาในกถามรรคกัณฑ์นี้ได้ แต่จะขอรับพระราชทานวิสัชนา เฉพาะด้านที่เป็นหลักงานหรือหลักความกล่าวคือ ด้านการแพทย์และการอนามัยตลอดลงมาถึงโภชนาการ ด้านการศึกษา ด้านเนตติและโอวาทานุสาสนีเพื่อจริยธรรม ด้านการพัฒนาที่ดิน ด้านการชลประทาน ด้านการเกษตรกรรม มีการอุตสาหกรรมบางอย่าง พาณิชยกรรมบางส่วน เข้าร่วมอยู่ด้วย พระราชกรณียกิจที่ทรงบำเพ็ญแต่ละด้าน เป็นที่รับรองของวิญญูชนและพสกนิกรทั่วไป พระราชกรณียกิจด้านต่าง ๆ นั้น ผลสรุปอาจออกมาได้อีกทางหนึ่งว่าสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ **ทรงเสริมสร้างประชาชนให้เป็นพลเมือง คือให้เป็นกำลังทั้งของบ้านทั้งของเมือง**ให้ครบตามรูปแบบที่ควรจะมี **กำลัง**มีครบตามรูปแบบที่ควรจะมีนั้นมีอยู่ ๔ กำลัง คือ **กำลังกาย ๑ กำลังความรู้ ๑ กำลังใจ หมายถึง กำลังคุณธรรม ๑ กำลังโภคทรัพย์ ๑** กำลัง ๔ นั้น นำมาจากคัมภีร์ใด นำมาจากคัมภีร์พระราชภารกิจต่าง ๆ นั่นเอง พึงเห็นได้ดังนี้ ทรงเสริมสร้างกำลังกายด้วยด้านการแพทย์การอนามัย ตลอดถึงโภชนาการ ทรงเสริมสร้างกำลังความรู้ ด้วยด้านการศึกษา ทรงเสริมสร้างกำลังใจ ด้วยด้านเนตติและโอวาทานุสาสนีเพื่อจริยธรรม ทรงเสริมสร้างกำลังโยคะ ด้วยด้านการพัฒนาที่ดิน การชลประทาน การเกษตรกรรม ตลอดลงมาถึงการอุตสาหกรรมบางอย่าง พาณิชยกรรมบางส่วน ประเทศชาติใด ประชาชนมีกำลังครบตามรูปแบบที่ควรจะมี ตามหลักพระราชภารกิจด้านต่าง ๆ นั้น ประเทศชาตินั้นแม้จะเล็ก ประชาชนแม้น้อย ย่อมจะได้รับยกย่องจากส่วนต่าง ๆ ของโลกว่า เป็นอารยประเทศได้ เป็นอารยชนได้ เห็นว่า**การเสริมสร้างประชาชนให้เป็นพลเมืองนั้นเป็นกุศลอันไพศาล** มีพระราชภารกิจเป็นสักขีพยานอยู่ ผู้ที่หวังกุศลประเภทนี้ ไม่ว่าจะเป็น

เอกชน คณะชน หรือกลุ่มชนน่าจะเจริญรอยตามพระยุคลบาทของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ตามกำลังและความสามารถ อนึ่ง ที่กล่าวถึงกลุ่มชนนั้น หมายถึง กลุ่มชนทั้ง ๓ กลุ่ม คือ **กลุ่มบ้าน กลุ่มเมือง กลุ่มวัด** มีลู่ทางที่จะจัดจะทำได้อยู่

พระปรหิตปฏิบัติอันสืบเนื่องมาจากปฐมบรมราชโองการ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ นั้น นับเวลาตั้งแต่บัดนั้นจนถึงบัดนี้ ก็เป็นเวลา ๔๓ ปีเศษ นับเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในช่วงระยะเวลาอันยาวนานนี้ พระราชภารกิจเพิ่มขึ้นโดยลำดับระยะเวลาหาได้หยุดหรือลดหย่อนลงไปไม่ มิใช่ว่ามีอยู่เท่าใดก็เท่านั้น ตามที่สังเกตเห็นในระยะเวลาเบื้องต้น พระราชภารกิจมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งมีน้ำหนักน้อย สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ก็ทรงหอบทรงหิ้วได้อยู่ เมื่อกาลล่วงไป ๆ จำนวนภารกิจเพิ่มขึ้น และมีน้ำหนักมากขึ้นเกินพระกำลังที่จะต้องทรงหอบทรงหิ้ว จึงเลื่อนขึ้นมาถึงระดับต้องทรงแบกทรงหาม พระราชภารกิจจะหยุดยั้งเพียงเท่านั้นก็หาไม่ เมื่อกาลล่วงไป ๆ อีก พระราชภารกิจมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทั้งมีน้ำหนักมากขึ้น เกินพระกำลังที่จะทรงแบกทรงหาม จึงต้องเลื่อนขึ้นมาถึงระดับต้องทรงลากทรงเข็น แต่เป็นเพราะพระบารมีของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ทั้งพระบรมราชโอรส พระราชธิดา ตลอดลงมาถึงองค์พระสุณิสา ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ เจริญรอยตามพระยุคลบาทของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ทั้งในการทำ ทั้งในการจัดเข้ามาช่วยรับพระราชภารกิจ สนองพระเดชพระคุณด้วยความเต็มพระหฤทัยที่จะทรงสู้งาน เป็นการแบ่งเบาพระราชภารกิจให้เบาลง สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ ทรงตั้งพระราชปณิธานไว้มั่นคง ยั่งยืน ไม่คืนคลาย ไม่เลือนราง ไม่จางหาย ดังนั้น จึงทรงต่อสู้ในพระราชภารกิจโดยไม่ทรงย่อท้อพรั่นพรึง แม้จะต้องทรงเหนื่อยยากลำบากตรากตรำสักเท่าใด ก็ทรงยอมทั้งสิ้น ในการที่จะทรงหอบทรงหิ้วทรงแบกทรงหาม ทรงลากทรงเข็น ให้ดำเนินไปตามพระราชปณิธาน พระราชภารกิจที่ทรงปฏิบัติยิ่งใหญ่ไพศาลอย่างแท้จริง จึงทรงดำรงในฐานะที่ผู้อื่นหรือแม้ท่านผู้ทรงตั้งอยู่ในฐานันดรศักดิ์ประเภทเดียวกัน จะทัดเทียมได้ จะเสมอเหมือนได้ เป็นอัพภูตธรรมคือ ยังไม่เคยมีมาและมามีขึ้น จึงเป็นอภิมหาอัจฉริยคุณ เป็นคุณที่น่าอัศจรรย์ชนิดยิ่งใหญ่ไพศาล น่าจะสืบเนื่องจากความจริงในข้อนี้ ท่านผู้หนึ่งได้ประพันธ์แบบร้อยกรองถวายเป็นพระอาเศียรวาทราชสดุดี ในพระราชพิธีมหามงคลครั้งหนึ่ง ในบทประพันธ์ร้อยกรองทั้งหมดนั้น มีคำประพันธ์บทหนึ่งว่า **“จะมองหากษัตริย์รัฐไหน ๆ เฉกกษัตริย์ไทยหาไม่เห็น”** คำร้อยกรองนี้เป็นสัจจวาจาและเป็นอมตวาจา สมด้วยพระพุทธวจนะที่ว่า **“สจฺจํ เว อมตา วาจา คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย”** ดังนี้

พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ทั้งปวง อันเป็นส่วนพระปรหิตปฏิบัติ นับเข้าใน**อภิปาลโนบาย** ดังที่รับพระราชทานวิสัชนามานี้ เป็น**มงคลวิเสสข้อที่ ๓** ด้วยประการฉะนี้

ในลำดับนี้ พระสงฆ์มีองค์สมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ผู้ได้มาสันนิบาตในมหามงคลกาลนี้ จะได้มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลอันสูงสุด ของทวยเทพและมวลมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ฯ

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุดแล้ว ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสคือนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคทั้งหลาย จงอย่าได้ถูกต้องพ้องพาน จงบำราศไกลแด่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระราชโอรสธิดา ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดิมงคลในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปเป็นกิจแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า กับทั้งพระบรมราชวงศ์และรัฐบาลผู้บริหารประเทศไทยนี้ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตในรัฐมณฑล ตั้งต้นแต่พระราชนิเวศน์ตลอดเขตรัฐสีมา ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงบูชาแล้วด้วยธรรมพลี และอามิสพลี จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้ากับทั้งรัฐมณฑลด้วยอันนำเข้าใกล้ซึ่งอิฏฐวิบูลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์และคอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าได้เกิดมี ฯ

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวมานี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในมงคลวิเสสกถา เป็นสัมปสาทนียกถามังคลา-นุโมทนา ด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ฐิตำ น วิชหาติ กิตฺติ
ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมพรรษามาด้วยสวัสดี บัดนี้มาประจบสุรทินบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัยด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชะโภชชาหารและไทยธรรมสมณบริขารในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทวดามนุษย์เป็นส่วนเทวตาพลีสรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้อนุโมทนาสัมฤทธิ์วิบุลสุขสมบัติ และจะได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลสิริสวัสดิ์พระชนมสุขศุภวิบุลมนุญผล ถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า ให้ทรงพระสถาพรนิรมลในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติ โดยอุดมสิริสวัสดิ์เกษมนิราศสรรพพิบัติอุปัทวันตราย ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบายและพระราชกุศลบุญนิธิให้อุฬาราดิเรกไพศาล เพิ่มพระบรมสมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติ ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตรแห่งประชานิกร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์

ทุกหมู่เหล่าเทพทั้งมนุษย์อารักษ์ทุกสถาน ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณอดุลยบริสุทธิ์ สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน**ปัญจกังคุตตรนิกาย**ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูลเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือ แก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลสุขแก่คนเป็นอันมาก ฉะนั้น

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัยเกื้อกูลให้เป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ตๆ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตๆ

เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา

พหุสฺสุตๆ สีลวตูปปนฺนๆ
ธมฺเม จิตๆ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมาประกอบด้วยศีลาจารวัตร สถิตในธรรม

ธมฺมฏฺฐๆ สีลสมฺปนฺนๆ สจฺจวาทึ หิรีมนๆ
เนกฺขๆ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตๆ นินฺทิตุมรหติ

ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์ มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นๆ ปสๆสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสๆสิโต

อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้แต่เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้

อิโต ปรๆ ปวกฺขามิ ตๆ ตๆ วิเสสมงฺคลๆ
วุจฺจมานๆ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา ชนินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลๆ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า**มงคล-วิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญจะพึงเกิดมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะโดยอาการอันชอบ เพื่อจะยังคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังขาดให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรม สิริสวัสดิ์พัฒนมงคลก็พึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยาเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๓๓) พระคุณพิเศษส่วนอัตตสมบัติ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **ธรรม** กับ **วินัย** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย**พอเป็นนิทัสสนนัย

ธรรม มีความหมายทั่วไปตามศัพท์ ว่าสภาพที่ทรงไว้ คือทรงไว้ดำรงไว้ตามความเป็นจริง ดังที่มีแสดงไว้ในอภิธรรม ว่า **กุสลา ธมฺมา** ธรรมทั้งหลายเป็นกุศล คือส่วนดี **อกุสลา ธมฺมา** ธรรมทั้งหลายเป็นอกุศล คือส่วนชั่ว **อพฺยากตา ธมฺมา** ธรรมทั้งหลายเป็นอัพยากฤต คือส่วนกลาง ๆ ไม่พยากรณ์ว่าดี

หรือชั่ว หรือดังที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระธรรม คือทรงตรัสรู้อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ ทุกขสมุทัย เหตุเกิดทุกข์ ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ทรงปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ตามที่แสดงนี้ ธรรมคือสัจจะ ความทุกข์จริงก็เป็นอริยสัจธรรม เหตุเกิดทุกข์จริง ก็เป็นอริยสัจธรรม ดับทุกข์จริงก็เป็นอริยสัจธรรม ทางให้ถึงความดับทุกข์จริงก็เป็นอริยสัจธรรม หรือแม้ดีจริงก็เป็นกุศลธรรม ชั่วจริงก็เป็นอกุศลธรรม เป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่วจริง ก็เป็นอัพยากตธรรม

ส่วนในพระรัตนตรัย รัตนะ ๓ คือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระธรรม หมายถึง มรรค ผล นิพพาน และปริยัติ ย่อลงเป็น ๓ คือ ปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรม ปฏิเวธธรรม ปริยัติธรรมคือธรรมที่พึงเรียน ได้แก่คำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธสาวก เป็นธรรมที่พึงเรียน คือตั้งใจฟัง อ่าน จำ ทรงเพ่งด้วยใจคือพินิจพิจารณา ขบเจาะด้วยทิฐิ คือความเห็น ได้แก่ทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ปฏิบัติธรรม ธรรมที่พึงปฏิบัติ คือเมื่อเรียนรู้แล้ว ก็นำมาปฏิบัติที่กายวาจาใจ กล่าวโดยย่อคือละชั่ว ทำดี ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ปฏิเวธธรรม ธรรมที่รู้แจ้งแทงตลอด เป็นผลของการปฏิบัติ จึงได้แก่ ผลของการปฏิบัติ ตั้งแต่เบื้องต้นยกตนให้พ้นจากโลกที่เป็นส่วนชั่ว ขึ้นสู่โลกที่เป็นส่วนดีโดยลำดับจนถึงสุดโลก พ้นโลก เป็นมรรคผลนิพพาน เพราะเมื่อปฏิบัติไป ก็ย่อมได้รับผลดังกล่าวไป จึงรู้ในผลที่ได้ไปด้วยโดยลำดับ โดยถนัดชัดแจ้ง เพราะปรากฏผลขึ้นที่ตนที่จิตใจของผู้ปฏิบัติเอง

คำว่า**ธรรม** ที่แสดงโดยมาก หมายถึงธรรมทั้ง ๓ นี้โดยสรุป เช่นคำว่า ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เห็นธรรม และในคำว่าปฏิบัติธรรมนั้น ก็ต้องหมายถึงปฏิบัติธรรมที่เป็นกุศลส่วนดี คือละชั่วทำดี ฉะนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเพื่อให้ปฏิบัติธรรมประพฤติธรรมแก่บุคคลทั้งปวง ในที่ทั้งปวง จึงตรัสคำว่า *ธรรม* หมายถึงส่วนที่ดีหรือคุณงามความดี และตรัสใช้คำว่า *อธรรม* ในความหมายตรงกันข้าม คือส่วนที่ชั่ว ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ　　อุโภ สมวิปากิโน
อธมฺโม นิรยํ เนติ　　ธมฺโม ปาเปติ สุคตึ

ธรรมและอธรรมทั้งสอง หามีวิบากคือผลเสมอกันไม่ อธรรมย่อมนำไปสู่นิรยะที่ไร้ความเจริญ ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ คติที่ไปที่บรรลุถึงที่ดี

ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารึ
ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
เอสานิสโส ธมฺเม สุจิณฺเณ
น ทุคฺคตึ คจฺฉติ ธมฺมจารี
ธรรมแลย่อมรักษาผู้ปฏิบัติธรรม
ธรรมที่ประพฤติดีแล้วนำสุขมาให้
นี้เป็นอานิสงส์ผลดีในธรรมที่ประพฤติดีแล้ว
ผู้ประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุคติ คติที่ชั่ว

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าได้ตรัสถึงพระราชาจักรพรรดิไว้โดยความว่า พระราชาจักรพรรดิทรงตั้งอยู่ในธรรม ทรงเป็นพระธรรมราชา ไม่ทรงยังจักรอันไม่มีพระราชาแห่งพระราชา จักรพรรดิผู้ตั้งอยู่ในธรรมเป็นธรรมราชา พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสว่า ธรรมเป็นพระราชาแห่งพระราชาจักรพรรดินั้น แล้วได้ตรัสว่าพระราชาจักรพรรดิทรงตั้งอยู่ในธรรมเป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม ทำความเคารพธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตราเป็นเบื้องหน้า เป็นธรรมาธิปไตย มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดแจงรักษาป้องกันคุ้มครองประกอบด้วยธรรม ในอันโตชนคนภายใน ในกษัตริย์ในอนุยันตะ คือราชบริพาร ในพลกาย ในพราหมณ์-คฤหบดี ในชาวนิคมชนบท ในสมณพราหมณ์ในเนื้อและนกทั้งหลาย ทรงจัดแจงรักษาป้องกันคุ้มครอง ทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมนั้นเทียว จักรนั้นอันข้าศึกที่เป็นมนุษย์ไร ๆ ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ฉันนั้นเหมือนกัน ตั้งอยู่ในธรรม เป็นธรรมราชา อาศัยธรรม สักการะธรรม ทำความเคารพธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตราเป็นเบื้องหน้า เป็นธรรมาธิปไตย มีธรรมเป็นใหญ่ จัดแจงรักษาป้องกันคุ้มครองประกอบด้วยธรรมในภิกษุทั้งหลาย ในภิกษุณีทั้งหลาย ในอุบาสกทั้งหลาย ในอุบาสิกาทั้งหลาย ว่ากายกรรม วจีกรรม มโนกรรม มีรูปลักษณะอย่างนี้พึงส้องเสพ อย่างนี้ไม่พึงส้องเสพ อาชีพคามนิคม มีรูปลักษณะอย่างนี้ควรส้องเสพ อย่างนี้ไม่ควรส้องเสพ ทรงจัดแจงรักษาป้องกันคุ้มครอง ทรงยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมนั่นเทียว จักรนั้นอันสมณพราหณ์เทพมารหรือพรหมไร ๆ ในโลกปฏิวัติคือเปลี่ยนแปลงไม่ได้

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ความว่า พระราชาจักรพรรดิทรงประกอบด้วยองคคุณ ๕ ประการ ทรงยังจักรให้เป็นไปโดยธรรมนั่นเทียว จักรนั้นอันข้าศึกที่เป็นมนุษย์ไร ๆ ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงไม่ได้ องคคุณ ๕ ประการคือ พระราชาจักรพรรดิทรงเป็นอัตถัญญู รู้เนื้อความหรือผล ธัมมัญญู รู้ธรรมหรือเหตุ มัตตัญญู รู้ประมาณ กาลัญญู รู้กาลเวลา ปริสัญญู รู้บริษัท ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมนั่นเทียว จักรนั้นอันสมณ-พราหมณ์เทพมารหรือพรหมไร ๆ ในโลกปฏิวัติเปลี่ยนแปลงมิได้ ธรรม ๕ ประการคือ ตถาคตอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอัตถัญญู รู้เนื้อความหรือผล ธัมมัญญู รู้ธรรมหรือเหตุ มัตตัญญู รู้ประมาณ กาลัญญู รู้กาลเวลา ปริสัญญู รู้บริษัท

แม้บารมี ๑๐ ประการ ที่แสดงว่าพระโพธิสัตว์ได้ปฏิบัติมา และทศพิธราชธรรม คือ ราชธรรม ๑๐ ประการสำหรับพระราชามหากษัตริย์ ก็เป็นปฏิบัติธรรม ตามที่ได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามาแล้วในศกอดีตโดยลำดับมา ก็ควรประมวลมาในพระมงคลวิเสสข้อธรรมนี้

บารมี ๑๐ ประการคือ

๑. *ทาน* การให้เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์บูชาต่าง ๆ
๒. *ศีล* รักษากายกรรม วจีกรรม ตลอดถึงมโนกรรมให้ตั้งเป็นปกติดี

๓. *เนกขัมมะ* การออก ออกจากห่วงเครื่องผูกพันเครื่องกั้นต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติกรณียกิจควรทำที่ยิ่งขึ้นไป แม้สมาธิก็เป็นการออกอย่างหนึ่ง

๔. *ปัญญา* ความรู้ทั่วถึงเหตุผลตามเป็นจริง

๕. *วิริยะ* ความเพียร คือความเป็นผู้กล้าทั้งในทางละไม่ทำชั่ว ทั้งในทางทำดีให้มีขึ้นเป็นขึ้น

๖. *ขันติ* ความอดทน อดกลั้น ทนทาน

๗. *สัจจะ* ความจริง ทำจริง พูดจริง คิดจริง ใจจริง

๘. *อธิษฐานะ* ความตั้งใจมุ่งมั่น

๙. *เมตตา* ความมีเมตาไมตรีจิต คิดปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

๑๐. *อุเบกขา* ความมีใจมัธยัสถ์เป็นกลาง ประกอบด้วยความเป็นธรรม ไม่ลุอำนาจอคติในการปฏิบัติทั้งปวง

ทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการคือ

๑. *ทาน* การให้เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์บูชา เป็นต้น

๒. *ศีล* ระวังรักษาความประพฤติทางกาย วาจา ตลอดถึงใจ ให้สงบเรียบร้อย

๓. *ปริจจาคะ* การสละส่วนที่เป็นประโยชน์น้อยกว่า เพื่อได้ส่วนที่เป็นประโยชน์มากกว่า

๔. *อาชชวะ* ความซื่อตรง

๕. *มัททวะ* ความอ่อนโยน

๖. *ตปะ* ความเพียรเพื่อกำจัดความเกียจคร้านและความชั่ว ในอันปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จด้วยดี ไม่ทอดทิ้งหน้าที่

๗. *อักโกธะ* ความไม่โกรธ ตลอดถึงไม่พยาบาทมุ่งร้ายใคร ประกอบด้วยเมตตา

๘. *อวิหิงสา* ความไม่เบียดเบียนผู้อื่นตลอดถึงสัตว์มีชีวิตให้เป็นทุกข์เดือดร้อน ประกอบด้วยกรุณา

๙. *ขันติ* ความอดทนต่อความทุกข์ยาก ต่อถ้อยคำและเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์ทั้งปวง

๑๐. *อวิโรธนะ* การปฏิบัติไม่ให้ผิดจากทางที่ถูกที่ควร ไม่ให้ผิดจากทำนองคลองธรรม แต่ให้เป็นไปตามธรรม

สมด้วยประพันธคาถาที่บัณฑิตรับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล กราบทูลให้ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ ว่า

ทานำ สีลำ ปริจฺจจาคำ อาชฺชวำ มทฺทวำ ตปำ
อกฺโกธำ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนำ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม ชิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ขอพระมหาราชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพิจารณากุศลธรรม ที่ตั้งอยู่ในพระองค์ คือ ทาน ศีล บริจาค ความตรง ความอ่อนโยน ตบะคือความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความไม่ผิด ดังนั้น ๆ เถิด แต่นั้น พระปีติโสมนัสมิใช่น้อย จักเกิดแด่พระองค์

แม้บารมี ๑๐ ประการ ก็ปรากฏว่าพระราชามหากษัตริย์โพธิสัตว์ในโบราณกาลก่อนพุทธกาล ก็ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วหลายพระองค์ ดังปรากฏในคัมภีร์ชาดก เช่นพระเวสสันดรโพธิสัตว์ จึงรับพระราชทานกล่าวได้ว่าเป็นธรรมอันควรที่พระราชามหากษัตริย์ทั้งปวงพึงปฏิบัติตามพระราชประสงค์ปรารถนา แม้พระราชามหากษัตริย์แห่งประเทศไทยเองตั้งแต่โบราณมา ก็ได้มีคำกล่าวว่า มีพระบารมีบรมโพธิสมภาร ทรงแผ่พระบารมีปกครองประชาชนให้เป็นสุข ทั้งธรรมในทศพิธราชธรรมก็คล้ายคลึงกับทศบารมีหลายข้อ แม้จะมีชื่อต่างกัน ก็มีใจความสัมพันธ์กันได้ทุกข้อ ดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนาเทียบเคียงกันมาตามลำดับข้อในศกก่อน ๆ จึงรับพระราชทานกล่าวได้ว่า พระราชามหากษัตริย์ไทยได้ทรงปฏิบัติทั้งทศบารมี ทั้งทศพิธราชธรรมมาแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน มีพระบารมีแผ่ไพศาล

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเป็นพระธรรมมิกะ ตั้งอยู่ในธรรม เป็นพระธรรม-ราชา ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวง ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม ทรงทำความเคารพธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตราเป็นเบื้องหน้า มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดแจงรักษาคุ้มครองป้องกันประกอบด้วยธรรม ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสถึงพระราชาจักรพรรดิ นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ คือ**ธรรม** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑**

วินัย คือพระพุทธบัญญัติ เป็นคำสั่งปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ประพฤติทางกายวาจาเป็นอาสวัฏฐา-นิยธรรม คือการกระทำที่ไม่ดีงาม เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ กิเลสดองจิต สันดานนั้น ๆ โดยทรงปรารภความประพฤติดังนั้นของภิกษุรูปหนึ่งเป็นเหตุ จึงทรงบัญญัติวินัยป้องกันเป็นสิกขาบท ๆ หรือเป็นข้อ ๆ ไป โดยภิกษุผู้เป็นต้นเหตุให้ทรงบัญญัติไม่ต้องอาบัติ เพราะยังมิได้ทรงบัญญัติไว้ ส่วนภิกษุผู้ประพฤติดังนั้นหลังจากทรงบัญญัติแล้วจึงต้องอาบัติ ชื่อว่าวินัย เพราะเป็นเครื่องกำจัด ห้าม ป้องกันโทษละเมิดทางกายวาจา เป็นเครื่องนำไปโดยวิเศษ เป็นเหตุให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม ดังที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าตรัสไว้โดยความว่า ทรงอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย คือเพื่อความดีงามแห่งสงฆ์ เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้แก้ยาก เพื่ออยู่ผาสุกแห่งภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลเป็นที่รัก เพื่อสำรวมระวังป้องกันอาสวะทั้งหลายที่เป็นปัจจุบัน เพื่อกำจัดห้ามอาสวะทั้งหลายที่เป็นภายหน้า เพื่อความเลื่อมใสแห่งผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นแห่งผู้ที่เลื่อมใสแล้ว เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัทธรรม เพื่ออนุเคราะห์ถือเอาตามวินัย

ใน**วินัยปิฎก**ได้มีแสดงว่า ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พรหมจรรย์ศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์ไหนไม่ตั้งอยู่นาน ของพระองค์ไหนตั้งอยู่นาน เพราะเหตุปัจจัยอะไร ตรัสตอบว่าพระพรหมจรรย์ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสี ของพระผู้มีพระภาคเจ้าสิขี ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเวสสภู ไม่ตั้งอยู่นาน เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้า ๓ พระองค์นี้ไม่ทรงขวนขวายเพื่อแสดงธรรมโดยพิสดาร นวังคสัตถุศาสน์คือคำสอนของพระศาสดามีองค์ ๙ มีสุตตะ เคยยะ เป็นต้น มีน้อย ไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย ปาติโมกข์ก็ไม่ทรงแสดง โดยอันตรธานแห่งพระพุทธเจ้าเหล่านั้น โดยอันตรธานแห่งพระสาวกพุทธานุพุทธะ สาวกภายหลังต่างนาม ต่างโคตร ต่างชาติ ต่างตระกูล บวชแล้วยังพรหมจรรย์ศาสนานั้นให้อันตรธานไปโดยเร็วเหมือนอย่างดอกไม้ต่าง ๆ วางไว้บนแผ่นกระดาน มิได้ร้อยไว้ด้วยด้าย ลมย่อมเกลี่ยเรี่ยราย กระจัดกระจายดอกไม้เหล่านั้น โดยเหตุที่มิได้ร้อยไว้ด้วยด้าย ส่วนพรหมจรรย์ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้ากกุสันธะ ของพระผู้มีพระภาคเจ้าโกนาคมนะ ของพระผู้มีพระภาคเจ้ากัสสปะ ตั้งอยู่นานเพราะพระผู้มีพระภาคเจ้า ๓ พระองค์นี้ ทรงขวนขวายเพื่อแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย สุตตะ เคยยะ เป็นต้นมีมาก ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย ทรงแสดงปาติโมกข์โดยอันตรธานแห่งพระพุทธเจ้าเหล่านั้น โดยอันตรธานแห่งพระสาวกพุทธานุพุทธะ สาวกภายหลังต่างนาม ต่างโคตร ต่างชาติ ต่างตระกูล บวชแล้วตั้งพรหมจรรย์นั้นตลอดกาลนานเหมือนอย่างดอกไม้ต่าง ๆ ที่วางไว้บนแผ่นกระดาน ร้อยไว้ดีแล้วด้วยด้าย ลมย่อมไม่เกลี่ยเรี่ยรายกระจัดกระจายดอกไม้เหล่านั้น โดยเหตุที่ร้อยไว้ดีแล้วด้วยด้าย

ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลว่า เป็นกาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย ทรงแสดงปาติโมกข์ โดยประการที่พรหมจรรย์ศาสนานี้พึงดำรงอยู่นาน ตั้งอยู่นาน พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสโดยความว่า จงรออยู่ก่อน ตถาคตจักรู้กาลในการบัญญัติสิกขาบทนั้น พระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลาย ไม่แสดงปาติโมกข์ ตราบเท่าที่อาสวัฏฐานิยธรรมคือธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ กิเลสดองจิตสันดาน บางอย่างในโลกนี้ไม่เกิดปรากฏในสงฆ์ แต่ในกาลที่อาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างในโลกนี้เกิดปรากฏในสงฆ์ พระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบทแสดงปาติโมกข์แก่สาวกทั้งหลาย เพื่อกำจัดห้ามกันอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้น อาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างในโลกนี้ยังไม่เกิดปรากฏในสงฆ์ก่อน ตราบเท่าที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่ที่รู้ราตรีนาน คือ อยู่มานาน ตราบเท่าที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่ที่ไพบูลย์คือจำนวนมาก ตราบเท่าที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่ด้วยลาภอันเลิศจริงอยู่ ภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้อย่างต่ำเป็นโสดาบัน

ต่อมา เมื่อมีภิกษุประพฤติไม่ดีไม่งามขึ้น เรียกว่าได้มีอาสวัฏฐานิยธรรมเกิดขึ้นในสงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลายเป็นคราว ๆ ไป และได้ทรงแสดงปาติโมกข์ คือ โอวาทปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลาย ต่อมาอีกจึงโปรดให้ภิกษุสงฆ์สวดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติขึ้นเป็นปาติโมกข์เอง

อนึ่ง ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย ให้มี**เวรมณี** คืองดเว้นจากภัยเวร ๕ ประการ ดังที่เรียกว่าศีล ๕ เป็นต้น โดยให้คฤหัสถ์สมาทาน พระอาจารย์จึงได้แสดงจำแนกวินัยว่ามี ๒ คือ **อนาคาริยวินัย** วินัยสำหรับบรรพชิต และ**อาคาริยวินัย** วินัยสำหรับคฤหัสถ์ ผู้ครองเรือน และแสดงว่าอนาคาริยวินัยได้แก่การไม่ต้องอาบัติ ๗ กอง อีกนัยหนึ่ง ได้แก่**จตุปาริสุทธิศีล** ศีลที่บริสุทธิ์ ๔ คือ **ปาติโมกข์สังวร** ความสำรวมในปาติโมกข์ **อินทรียสังวร** ความสำรวมอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ **อาชีวปาริสุทธิ** ความเลี้ยงชีพบริสุทธิ์ **ปัจจยสันนิสสิตะ** อาศัยปัจจัยคือพิจารณาบริโภคปัจจัยสี่

การเว้นจากอกุศลกรรมบถ ทางแห่งกรรมที่เป็นอกุศล ๑๐ ประการ ซึ่งอาคาริยวินัย วินัยของคฤหัสถ์ คือเว้นจากกายกรรมฝ่ายอกุศล ๓ ได้แก่ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม เว้นจากวจีกรรมฝ่ายอกุศล ๔ ได้แก่ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อเหลวไหล เว้นจากมโนกรรมฝ่ายอกุศล ๓ ได้แก่ โลภเพ่งเล็งทรัพย์สมบัติของผู้อื่น คิดปองร้ายผู้อื่น เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม แต่มีสัมมาทิฐิเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม แม้ศีลสำหรับคฤหัสถ์ทั้งหมดมีศีล ๕ เป็นต้น ก็นับรวมเข้าด้วย

วินัยนั้น ชื่อว่าศึกษาดีแล้ว เพราะไม่ต้องโทษเครื่องเศร้าหมอง และเพราะทำตนให้ตั้งอยู่ในคุณมีมารยาท ชื่อว่าเป็นมงคล เพราะนำประโยชน์สุขมาให้ในโลกทั้ง ๒

พระดาบสโพธิสัตว์ชื่อคันธาระได้กล่าวเตือนดาบสสหายว่า

“ถ้าปัญญาของตนเอง หรือวินัยที่ศึกษาดีแล้วจะไม่พึงมีไซร้ ชนเป็นอันมากก็จะพึงเที่ยวไปเหมือนกระบือบอดเที่ยวไปในป่า ก็แต่เพราะสัตว์บางเหล่าในโลกนี้เป็นผู้ศึกษาดีแล้วในสำนักอาจารย์ฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นเป็นผู้มีปัญญา มีวินัย อันอาจารย์แนะนำแล้ว มีใจมั่นคงแล้วจึงเที่ยวไป”

พระโพธิสัตว์ได้แสดงความนี้ว่า

“ก็ผู้นี้ที่ยังเป็นคฤหัสถ์ ควรศึกษาข้อศึกษาอันสมควรแก่สกุลของตน ที่เป็นบรรพชิตก็ควรศึกษาข้อศึกษาอันสมควรแก่บรรพชา เพราะว่า แม้คฤหัสถ์ทั้งหลายผู้ศึกษาดีในการงาน มีกสิกรรมและโครักขกรรมเป็นต้น ชื่อว่าสมควรแก่สกุลของตน เป็นผู้มีอาชีพสมบูรณ์แล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มั่นคงดีเที่ยวไป แม้บรรพชิตผู้ศึกษาดีในมรรยาท มีการก้าวไปข้างหน้าและถอยกลับเป็นต้น อันนำมาซึ่งความเลื่อมใส และในอธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ซึ่งสมควรแก่บรรพชา ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตมั่นคงดีเที่ยวไป”

พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า

วินโย จ สุสิกฺขิโต เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

วินัยอันศึกษาดีแล้ว ข้อนี้เป็นมงคลอันอุดม

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงศึกษาปฏิบัติวินัยอันสมควรแก่พระองค์ดีถูกชอบทุกประการ จึงทรงประสบมงคลเหตุให้ถึงความเจริญอันอุดม สมตามพระพุทธภาษิตในมงคลสูตร นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ คือ**วินัย** จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา**รัฏฐาภิปาลโนบาย**นั้น คือวิธีปกครองพระราชอาณาจักร สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงอาศัยธรรมวินัย ทรงสักการะเคารพธรรมวินัย ที่พระบรมศาสดาจารย์ตรัสบรรหารตั้งพระธรรมวินัยไว้แทนพระองค์ แก่พระอานนท์พุทธอุปัฏฐาก ในสมัยใกล้จะเสด็จดับขันธ-ปรินิพพานว่า

โย โว อานนฺท มยา เทสิโต ปญฺญตฺโต ธมฺโม จ วินโย จ โส โว มมจฺจเยน สตฺถา

ความว่า ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยใดที่เราผู้ตถาคตได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติแล้วแก่ท่านทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย ภายหลังแต่เราล่วงไปแล้ว

โดยนัยสัทธรรม ธรรมเป็นคำสอน วินัยเป็นคำสั่ง รวมเป็นพุทธศาสนา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือสัตถุศาสน์ คำสั่งสอนของพระศาสนา เป็นปริยัติธรรม ธรรมที่พึงเรียนก่อน จึงเป็นธรรมวินัยที่เป็นปฏิบัติธรรม

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงศึกษาธรรม ศึกษาวินัย ทั้งภาคเรียน ทั้งภาคปฏิบัติเป็นอัตตสมบัติแล้ว ได้ทรงประยุกต์ปฏิบัติในพระราชจรรยาที่เป็นส่วนรัฏฐาภิปาลโนบายทั้งปวง จึงปรากฏว่าทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ ทั้งในส่วนที่ทรงปฏิบัติตามกำหนดกฎหมายพระราชประเพณี ทั้งในส่วนที่ทรงปฏิบัติในฐานองค์พระประมุขแห่งชาติ ทั้งในฐานพระมหากรุณาพระราชทานโครงการพระราชดำริต่าง ๆ เป็นอันมาก เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาราษฎร์ทั้งปวง

พระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ทรงปฏิบัติแล้วก็ดี ที่กำลังทรงปฏิบัติก็ดี ที่จะทรงปฏิบัติต่อไปก็ดี ที่เป็นไปตามโครงการที่ได้มีพระราชดำริไว้แล้ว เพียงประการเดียวก็ยากที่จะพรรณนาให้จบลงในกถา-มรรคกัณฑ์นี้ จะรับพระราชทานบรรยายถวายโดยสังเขปเพียงบางประการ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงตระหนักเป็นอย่างดีในปัญหาสภาพแวดล้อมปัจจุบัน ของแต่ละประเภทในโลกที่เสื่อมลงอย่างรวดเร็ว และเกิดภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้ทรงความรู้ทั้งหลายในแต่ละส่วนของโลกต่างพากันวิตกว่า หากชาวโลกไม่ร่วมมือกันแก้ไขแล้ว สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษนี้ต้องทำให้มนุษย์ในโลกไม่สามารถอยู่อาศัยบนโลกได้โดยปกติสุขสืบไป จึงทรงพยายามประกอบพระราชกรณียกิจในหลาย ๆ ด้าน เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประเทศให้อยู่ในสภาพที่ดีที่สุดเท่าที่จะทรงกระทำได้ มีพระราชประสงค์ให้เสาะแสวงหาพันธุ์พืชที่ให้ประโยชน์หลาย ๆ อย่างพร้อมกัน ทรงเห็นว่าทุกคนต้องมีความรับผิดชอบต่อการสร้างมลภาวะให้แก่โลก ทรงพยายามให้ทุกคนหลีกเลี่ยงการ “เผา” เชื้อเพลิงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งการเผาป่า ทรงพยายามเร่งส่งเสริมการปลูกต้นไม้ โดยนักวิชาการป่าไม้ควรวิจัยว่าพันธุ์ไม้ชนิดใดบ้าง เพื่อจะได้พิจารณาใช้พันธุ์ไม้ดังกล่าวในกิจการปลูกป่าทดแทนในอนาคต อันจะมีผลให้คงความสมดุลของปริมาณก๊าซที่ต้องการ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงมองปัญหาอีกประการหนึ่ง คือการใช้ประโยชน์จากที่ดินที่ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ไกลไปในอนาคต ไม่ใช่เพียงเฉพาะหน้า แต่เป็นการวางแผนอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน มองปัญหาจากระยะไกลสุด ไกลพอสมควร จนใกล้ที่สุดเพื่อให้เป็นตัวอย่าง เป็น *“มองจากที่ไกล”* และ *“มองไปไกล”* มองจากที่ไกลก็คือการใช้ถ่ายภาพจากดาวเทียมเป็นเครื่องช่วยในการจัดรูปที่ดิน ถ่ายภาพทางอากาศกับการเดินเข้าสำรวจประกอบ มองไปไกลก็คือ *“ที่ทำกินไม่งอก”* นอกจากรุกที่ป่า แต่จำนวนประชาชนงอกเงยขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นจึงต้องมีการวางแผนการใช้ที่ดินที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้สามารถเพิ่มผลผลิตให้มีความสมดุลกันระหว่างพลเมืองที่จะขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยวิธีต่าง ๆ ได้มีพระราชดำริที่จะทราบและเข้าใจวิธีปฏิบัติได้จากพระราชดำรัส ที่พระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรกิจการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ซึ่งมีความว่า ควรศึกษาวิจัยอย่างจริงจังในเรื่องลดความสูญเสียความชื้นจากพื้นป่า ต้นน้ำลำธาร ที่มีเป้าหมายจะฟื้นฟูสภาพ ได้พระราชทานวิธีปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้เกิดผล ตลอดถึงเพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างการฟื้นฟูสภาพป่าไม้โดยใช้น้ำธรรมชาติ กับการเร่งรัดด้วยการเสริมน้ำจากโครงการชลประทาน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงมองปัญหาเรื่องน้ำอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ หากมีการปฏิบัติใช้น้ำไม่ถูกต้อง น้ำที่ผ่านการใช้ของมนุษย์มาแล้วนั้นเอง ก็กลับจะก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษต่อมนุษย์ผู้ใช้น้ำได้อย่างมหาศาล ได้ทรงมีโครงการพระราชดำริแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำนี้ และได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวแก่เรื่องน้ำไว้ ทำให้เห็นแนวพระราชดำริในเรื่องน้ำได้ชัดเจนว่า น้ำมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติบ้านเมืองมาก ในปัจจุบันเกิดความไม่สมดุลระหว่างปริมาณน้ำใช้กับผู้ใช้น้ำ กล่าวคือในขณะที่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส
ซึ่งสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ถวาย

จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยเข้ามาแออัดในเขตชุมชน เช่นเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ๆ แต่ปริมาณน้ำใช้ปกติกลับลดลง อันมีสาเหตุมาจากการทำลายบริเวณพื้นที่รับน้ำ คือ ป่าไม้ที่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร และยังมีการทำให้เกิดภาวะเน่าเสียในบริเวณแหล่งน้ำ เช่นแม่น้ำลำคลอง ซึ่งมีมาจากเหตุหลายประการ นับว่าเป็นปัญหายิ่งใหญ่ ได้ทรงเป็นห่วงเรื่องน้ำเสียเป็นพิษนี้อย่างยิ่ง ทรงพยายามที่จะบรรเทาภาวะน้ำเสียให้กลับมาเป็นน้ำดี ได้ทรงคิดค้นแบบเครื่องกลพระราชทานให้กรมชลประทานทดลองประดิษฐ์ขึ้นรวม ๓ แบบ ได้มีพระราชดำริกับเจ้าหน้าที่กรมชลประทานให้พิจารณาวิธีพัฒนาเครื่องกลดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น โดยให้สามารถกระจายฟองอากาศในน้ำให้มากยิ่งขึ้น อันจะช่วยบรรเทาภาวะน้ำเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ

พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๓ เพื่อทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการทอดพระเนตรผลงานความก้าวหน้าของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กับพระราชกรณียกิจอื่น ๆ และทรงเยี่ยมราษฎรในเขตจังหวัดภาคใต้ทั้งสองพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจก่อนแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ และได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงปฏิบัติสนองอีก ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับจากการแปรพระราชฐาน สู่กรุงเทพมหานครในวันที่ ๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

ในการเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรมในทักษิณราชนิเวศน์ครั้งนี้ ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในเขตจังหวัดภาคใต้เป็นอันมาก ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ซึ่งได้ดำเนินงานอยู่แล้วในที่นั้น ๆ เพื่อช่วยการประกอบอาชีพ เพื่อความเป็นอยู่ดีของประชาชนทั้งปวง ได้พระราชทานพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เพื่อความสุขยิ่งขึ้นแก่ประชาชน ยังให้เกิดความปลาบปลื้มยินดีเพิ่มความจงรักภักดีในประชาชนทั่วไป

เมื่อวันพุธ ที่ ๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๓ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (พลตรี จำลอง ศรีเมือง) อธิบดีกรมชลประทาน (นายเล็ก จินดาสงวน) อธิบดีกรมทางหลวง (นายศรีพร คำหมาย) ผู้ว่าการการรถไฟแห่งประเทศไทย (นายสมชาย จุละจาริตต์) ผู้ว่า-ราชการจังหวัดสมุทรปราการ และผู้อำนวยการสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล) พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบบังคมทูลรายงานเรื่องผลกระทบจากการมีพายุไต้ฝุ่นอีร่าและโลลาพัดผ่านประเทศไทย ทำให้เกิดอุทกภัยในหลายจังหวัด ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างกว้างขวาง และสร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก และกราบบังคมทูลรายงานเรื่องผลงานความก้าวหน้าในการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่รอบนอกกรุงเทพมหานครด้านตะวันออก ได้แก่ เขตบางเขน ลาดกระบัง หนองจอก มีนบุรี ตลอดจนจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งประสบภาวะน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน ในโอกาสนี้ได้พระราชทานพระราชดำริเพิ่มเติมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้มีระบบที่มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถเร่งระบายน้ำท่วมขังออกสู่ทะเลได้อย่างรวดเร็วที่สุด สิ่งที่ควรกระทำควบคู่กับการระบายน้ำส่วนเกินออกไป ก็คือ การบำบัดน้ำเสียไปพร้อมกัน ได้ทรงมีโครงการพระราชดำริ ๒ - ๓ โครงการที่สำคัญ เช่นการสร้างบึงกักเก็บน้ำ เพื่อป้องกันมิให้น้ำไหลบ่าเข้ากรุงเทพฯ และเพื่อสามารถปล่อยน้ำมายังกรุงเทพฯ เพื่อส่งน้ำเสียในกรุงเทพฯ ในฤดูแล้งได้ด้วย และช่วยการเกษตรได้ในฤดูแล้ง ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริวิธีปฏิบัติโครงการต่าง ๆ แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับไปปฏิบัติทั้งในระยะสั้น ทั้งในระยะยาว

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๓ เพื่อทรงเยี่ยมราษฎรในเขตจังหวัดภาคอีสาน ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในเขตจังหวัดภาคอีสานเป็นอันมาก ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านจาร บ้านกุดนาขาม ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอาชีพราษฎร และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ในที่นั้น ๆ เพื่อช่วยการประกอบอาชีพเพื่อความเป็นอยู่ดีของประชาชนทั้งปวง ได้พระราชทานพระราชดำริต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงให้ได้ผลดียิ่งขึ้น เพื่อความสุขยิ่งขึ้นแก่ประชาชน ทั้งได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอื่น ๆ เกี่ยวแก่ทางวัด เป็นต้น ยังให้เกิดความปลาบปลื้มยินดี เพิ่มความจงรักภักดีในประชาชนทั่วไป ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับจากการแปรพระราชฐาน สู่กรุงเทพมหานครในวันที่ ๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓ ได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ลูกเสือชาวบ้านผู้ไปรับเสด็จ ให้ทุกฝ่ายสามัคคีกัน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๓ ณ พระที่นั่งชุมสาย ลานพระราชวังดุสิต เมื่อบ่ายวันที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓ ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทมีความตอนหนึ่งว่า

“ทหารทั้งหลายควรตระหนักในหน้าที่ของตนแล้วร่วมมือกันใช้ความรู้ความสามารถและสติปัญญาปฏิบัติภารกิจทั้งปวงอย่างมีเอกภาพให้เป็นคุณประโยชน์วัฒนาถาวรแก่ประเทศชาติและประชาชน แต่ละคนก็จะชนะ มีความสำเร็จและเกียรติยศที่แท้จริง อันจะภาคภูมิใจได้ทุกเมื่อโดยมิต้องให้ใครยกย่องสรรเสริญ”

วันที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓ เวลา ๑๖.๐๐ น. สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนิน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต คณะบุคคลต่าง ๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นายกรัฐมนตรีได้กราบบังคมทูลถวายพระพร ในนามมหาสโมสรสันนิบาตและประชาชนชาวไทย ได้พระราชทานพระราชดำรัสพระบรมราโชวาท ทรงขอบใจ ทรงขอให้ทุกท่านได้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง และประสบผลดีและผลสำเร็จพอควรด้วยทุกคน ทุกคนรับพระราชดำรัสพระบรมราโชวาทไว้เหนือเกล้าฯ เป็นที่เบิกบานปีติยินดีทั่วกัน

ในฝ่ายศาสนจักร สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะ และเอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วน ได้ทรงศึกษาปฏิบัติธรรม ทรงค้นคว้าและมีพระราชปุจฉาในคดีธรรมอยู่เนือง ๆ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ได้ทรงกรุณาโปรดสถาปนาสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นรองสมเด็จพระราชาคณะ พระราชทานเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ใหม่ และได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนานัปการในกาลเทศะทั้งปวง

พระราชกรณียกิจในฝ่ายราชอาณาจักรทุกประการ ดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนาได้แต่เพียงโดยเอกเทศส่วนหนึ่งทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ เพราะทรงสมบูรณ์ด้วยธรรมและวินัยที่ได้ทรงบำเพ็ญเพิ่มพูนพระบารมีและพระราชธรรมจริยา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กับเจ้านาย และรัฐบาล ข้าราชการทุกท่านต่างได้ทรงช่วยและช่วยรับปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามโครงการพระราชดำริ้นั้น ๆ ให้สำเร็จสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั้งปวง พระราชกรณียกิจทั้งปวงได้ทรงปฏิบัตินี้ นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** (ส่วนปรหิตปฏิบัติ) จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชจริยาส่วนอัตตสมบัติ คือ ธรรมวินัย ส่วนปรหิตปฏิบัติ คือรัฏฐาภิปาลโนบาย ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามาฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงอบรมพระองค์ให้สมบูรณ์ด้วยธรรมเป็นมงคลวิเสสส่วนอัตตสมบัติ ทรงดำรงราไชศวรรย์ ทรงปกครองอภิบาลประเทศชาติ ประชาชน โดยธรรมให้วัฒนสถาพรมีความสุขในทุกทาง เป็นมงคลวิเสสส่วนปรหิตปฏิบัติรัฏฐาภิปาลโนบาย ประชาชนทั้งชาติกับทั้งพระสงฆ์ต่างระลึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ ถึงวันมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาจึงพร้อมกันเฉลิมฉลองทั่วประเทศด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น แซ่ซ้องถวายพระราชสดุดีเทิดพระเกียรติ ปฏิบัติธรรมทำจิตภาวนา บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ น้อมเกล้ากระหม่อมน้อมจิตใจตั้งสัจจาธิษฐานถวายเป็นพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคล

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชวา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ปกครองรัฐสีมามณฑลให้สมบูรณ์สมพระราชประสงค์

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐานขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถานจงเกิดมี จงเป็นไปแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์ และรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม จิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺโจ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเจริญพระชนมพรรษามาด้วยสวัสดี บัดนี้มาประจบสุรทินบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัยด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชะโภชชาหาร และไทยธรรมสมณบริขารในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทวดามนุษย์ เป็นส่วนเทวตาพลีสรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้อนุโมทนาสัมฤทธิ์วิบุลสุขสมบัติและจะได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลสิริสวัสดิ์พระชนมสุขศุภวิบุลมนุญผล ถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า ให้ทรงพระสถาพรนิรมลในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติ โดยอุดมสิริสวัสดิ์เกษมนิราศสรรพพิบัติอุปัทวันตราย ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย และพระราชกุศลบุญนิธิให้อุฬาราดิเรกไพศาล เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติ ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตรแห่งประชานิกร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส
ที่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ถวาย

ทุกหมู่เหล่าเทพทั้งมนุษย์อารักษ์ทุกสถาน ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณอดุลยบริสุทธิ์ สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน**ปัญจกังคุตตรนิกาย** ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูล เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลสุขแก่คนเป็นอันมาก ฉะนั้น

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลให้เป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ

เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา

พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม จิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมา ประกอบด้วยศีลาจารวัตร สถิตในธรรม

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ

ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์ มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโต

อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้

อโต ปรำ ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา ชนินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลำ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่งซึ่งได้ชื่อว่า**มงคล-วิเสส**มารับพระราชทานถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้วทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญจะพึงเกิดมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะโดยอาการอันชอบ เพื่อจะยังคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังขาดให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรม สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลก็จะพึงสำเร็จ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เพราะพระราชจรรยาเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (พ.ศ. ๒๕๓๔) พระคุณสมบัติส่วนอัตตสมบัติจะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **อายุวัฑฒนธรรม** กับ **วรรณวัฑฒนธรรม** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **รัฏฐาภิปาลโนบาย**พอเป็นนิทัสสนนัย

อายุวัฑฒนธรรม ธรรมเป็นเครื่องเจริญอายุ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน**จักกวัตติสูตร**ว่า

อตฺตทีปา ภิกฺขเว วิหรถ เป็นต้น แปลความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นสรณะ (ที่พึ่ง) อยู่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลายอย่างไรเล่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นภายในกายอยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา (ความยินดี) โทมนัส (ความยินร้าย) ในโลกเสียได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ (ที่พึ่ง) อยู่อย่างนี้แล”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงท่องเที่ยวไปในโคจร (ที่เที่ยว) ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบมาจากบิดาของตน จักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง จักเจริญด้วยสุขบ้าง จักเจริญด้วยโภคะบ้าง จักเจริญด้วยพละบ้าง”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในเรื่องอายุของภิกษุ มีอธิบายอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิ สมาธิที่มีฉันทะเป็นเหตุหรือเป็นใหญ่ คือ ทำฉันทะให้เป็นอธิบดี (เป็นใหญ่) จึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต ปธานสังขาร สังขารคือความเพียรพยายามเป็นปธาน คือความเพียร ๔ อย่าง คือภิกษุนั้นทำฉันทะให้เกิด พยายามปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อความดำรงอยู่ไม่สาบสูญ ภิยโยยิ่ง ไพบูลย์ เจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฉันทสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าฉันทสมาธิปธานสังขาร”

ก็ภิกษุ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร แม้ ๓ ข้อนี้ก็มีอธิบายเช่นเดียวกับข้อที่หนึ่ง คือ ฉันทสมาธิปธานสังขาร

อธิบายตามนวโกวาทว่า อิทธิบาท คือคุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง

๑. **ฉันทะ** ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
๒. **วิริยะ** เพียรประกอบสิ่งนั้น
๓. **จิตตะ** เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. **วิมังสา** หมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น

คุณ ๔ อย่างนี้ มีบริบูรณ์แล้วอาจชักนำบุคคลให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ซึ่งไม่เหลือวิสัย สิ่งที่ต้องประสงค์นั้นก็ไม่จำกัดว่าสิ่งใด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรวมไว้ในหมวดโพธิปักขิยธรรม ธรรมเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ ๓๗ ประการ ในจักกวัตติสูตรนี้แสดงว่าอิทธิบาท ๔ นี้ แต่ละข้อเป็นอธิบดีให้ได้สมาธิประกอบด้วยสัมมัปปธาน ความเพียรชอบ ๔ ข้อ และแสดงยกภิกษุเป็นที่ตั้งในทางเจริญอายุโดยความมุ่งหมาย ย่อมเป็นข้อพึงปฏิบัติได้สำหรับบุคคลทั่วไป ทั้งคฤหัสถ์ทั้งบรรพชิตผู้ประสงค์สำเร็จสิ่งที่ประสงค์ซึ่งไม่เหลือวิสัยทั้งทางคดีโลกทั้งทางคดีธรรม ในข้ออายุตามที่ตรัสไว้ว่ากัป ๑ หรือเกินกัป ๑ นั้น พระอาจารย์แสดงว่า หมายถึงอายุกัปปะ คือกำหนดอายุ ๑๐๐ ปี กัป ๑ ก็คือ ๑๐๐ ปี

พิจารณาตามหลักอิทธิบาท ผู้มุ่งเจริญอายุ เมื่อปฏิบัติมีฉันทะ พอใจรักใคร่ในอายุ มีเพียรรักษาอายุตามวิธีที่ถูกต้อง มีจิตเอาใจใส่ มีวิมังสา ปัญญารู้เหตุผลที่ถูกต้อง มีสุขภาพทางกายและปฏิบัติทางจิตใจให้มีสมาธิสงบดี มีสุขภาพทางจิต มีสัมมัปปธาน ๔ สรุปเข้าว่าละชั่วทำดี คือ มีศีลธรรม มีกุศลกรรมบถ เป็นหลักความประพฤติ เป็นบุญกุศลสนับสนุน ย่อมจะเจริญอายุได้ตามควรแก่กรรมและคติธรรมดา

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ พร้อมทั้งทศพิธราชธรรมและบารมีธรรมโดยพระราชประสงค์ด้วยอิทธิบาททั้ง ๔ ซึ่งเป็นอายุวัฑฒนธรรม คือ ธรรมเป็นเหตุเจริญพระชนมพรรษาด้วย จึงรับพระราชทานถวายวิสัชนา**อายุวัฑฒนธรรม** เป็น**มงคล-วิเสสที่ ๑**

วรรณวัฑฒนธรรม ธรรมเป็นเครื่องเจริญวรรณะ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในจักกวัตติสูตรต่อจาก**อายุวัฑฒนธรรม**ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในเรื่องวรรณะของภิกษุมีอธิบายอย่างไร ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร (ที่เที่ยว) มีปรกติเห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นอธิบายในเรื่องวรรณะของภิกษุ”

ในพระสูตรตอนนี้ ตรัสแสดงยกภิกษุเป็นที่ตั้ง แสดงศีลว่าเป็นเหตุเจริญวรรณะ โดยความมุ่งหมายย่อมหมายถึงบุคคลทั่วไป เมื่อปฏิบัติอยู่ในศีลตามควรแก่ภาวะของตนย่อมถึงความเจริญ วรรณะคือความมีผิวพรรณงาม

ในพระสูตรนี้ยังได้แสดงถึงเหตุแห่งความเสื่อมอายุเสื่อมวรรณะของประชาชนพสกนิกรทั่วไปว่าได้แก่อกุศลกรรมบถ ส่วนเหตุแห่งความเจริญอายุเจริญวรรณะว่า ได้แก่กุศลกรรมบถ ทั้งนี้เหตุเบื้องต้นได้แก่การปกครองของท่านผู้ปกครองทั่วไป

เมื่อท่านผู้ปกครองมิได้แจกจ่ายทรัพย์หรือมิได้จัดปกครองให้ประชาชนพสกนิกรมีทรัพย์ความขัดสนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความขัดสนถึงความแพร่หลาย อทินนาทาน (การลักทรัพย์)

ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่ออทินนาทานถึงความแพร่หลาย ศาสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศาสตราถึงความแพร่หลาย ปาณาติบาต (การฆ่าสัตว์) ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อปาณาติบาตถึงความแพร่หลาย มุสาวาท (พูดเท็จ) ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อมุสาวาทถึงความแพร่หลาย ปิสุณวาจา (พูดส่อเสียด) ก็ถึงความแพร่หลาย กาเมสุมิจฉาจาร (ประพฤติผิดในกาม) ก็ถึงความแพร่หลาย โดยทำนองเดียวกัน ผรุสวาจา (พูดคำหยาบ) สัมผัปปลาปะ (พูดเพ้อเจ้อ) อภิชฌา (โลภเพ่งเล็งทรัพย์ของผู้อื่น) พยาบาท (มุ่งปองร้าย) มิจฉาทิฐิ (เห็นผิด) ก็ถึงความแพร่หลาย ต่อจากนี้ ๓ ประการคือ อธรรมราคะ (ความติดใจยินดีโดยไม่ชอบธรรม) วิสมโลภะ (โลภไม่สม่ำเสมอ) มิจฉาธรรม (ประพฤติผิดชั่วร้ายต่าง ๆ) ก็ได้ถึงความแพร่หลาย นอกจากนี้ความไม่ปฏิบัติชอบในมารดา ความไม่ปฏิบัติชอบในบิดา ความไม่ปฏิบัติชอบในสมณะ ความไม่ปฏิบัติชอบในพราหมณ์ ความไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่ออกุศลกรรมบถและอธรรมปฏิบัติเหล่านี้ถึงความแพร่หลาย อายุ วรรณะของสัตว์เหล่านั้น คือของมนุษย์เหล่านั้น ก็เสื่อมถอยจนในที่สุด เมื่ออกุศลกรรมบถและอธรรมปฏิบัติแรงที่สุด ก็จักสำคัญกันและกันว่าเป็นเนื้อ เหมือนนายพรานเห็นเนื้อ จักทำลายล้างกันและกันด้วยศาสตราทั้งหลายอันคมอยู่ ๗ วัน เรียกว่า สัตถันตรกัป (กัปที่พินาศในระหว่างด้วยศาสตรา) ผู้ที่หนีไปอยู่ในป่าจึงรอดตาย

สัตว์คือมนุษย์ทั้งหลายที่รอดตายจึงเริ่มได้สติคิดว่า เราถึงความสิ้นญาติอย่างใหญ่เห็นปานนี้ เหตุเพราะสมาทานอกุศลธรรม อย่ากระนั้นเลย เราควรทำกุศล งดเว้นปาณาติบาต จึงเริ่มเจริญด้วยอายุบ้าง เจริญด้วยวรรณะบ้าง เมื่อเห็นมีผลดี จึงเริ่มทำกุศลยิ่ง ๆ ขึ้นไป งดเว้นจากอทินนาทาน งดเว้นจากกาเมสุมิจฉาจาร งดเว้นจากมุสาวาท งดเว้นจากปิสุณวาจา งดเว้นจากผรุสวาท งดเว้นจากผัปปลาปะ ละอภิชฌา ละพยาบาท ละมิจฉาทิฐิ ละอธรรมราคะ ละวิสมโลภะ ละมิจฉาธรรม ปฏิบัติชอบในมารดา ปฏิบัติชอบในบิดา ปฏิบัติชอบในสมณะ ปฏิบัติชอบในพราหมณ์ ประพฤติอ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ในตระกูล เพราะเหตุที่สมาทานกุศลธรรมเหล่านี้ เขาเหล่านั้นจักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง

สรุปความว่าอกุศลธรรมทั้งปวง มีอกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นต้น เป็นเหตุเสื่อมถอยอายุวรรณะ ส่วนกุศลธรรมทั้งปวงเป็นเหตุเจริญอายุวรรณะ ศีลที่ตรัสว่าเป็นเครื่องเจริญวรรณะก็รวมอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ นั้นเอง

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม และบารมีธรรมโดยพระราชประสงค์ ซึ่งมีข้อศีลรวมอยู่ด้วยแล้ว ชื่อว่าได้ทรงปฏิบัติพระองค์อยู่ในวรรณวัฑฒนธรรม พร้อมด้วย **อายุวัฑฒนธรรม** จึงรับพระราชทานถวายวิสัชนา**วรรณวัฑฒนธรรม**เป็น**มงคลวิเสสที่ ๒** ต่อจากอายุวัฑฒนธรรมที่ได้รับพระราชทานถวายวิสัชนาเป็น**มงคลวิเสสที่ ๑**

พระราชจริยา**รัฏฐาภิปาลโนบาย**นั้น คือวิธีปกครองพระราชอาณาจักร จักถวายวิสัชนาสาธกในเบื้องต้นนี้ด้วยจักกวัตติวัตร ใน**จักกวัตติสูตร** พระเจ้าจักรพรรดิ พระราชาผู้ยังจักรรัตนะ จักรแก้ว คือจักรอันประเสริฐ มีพลานุภาพสามารถครอบงำทุกประเทศในโลกให้อยู่ในอำนาจ เป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้วเป็นพระราชาแห่งโลกโดยธรรม มีราชอาณาจักรมั่นคง

สมบูรณ์ด้วยรตนะที่แปลว่าแก้ว คือสิ่งประเสริฐสุด ๗ ประการ คือ ๑. จักกรตนะ จักรแก้ว ๒. หัตถิรตนะ ช้างแก้ว ๓. อัสสรตนะ ม้าแก้ว ๔. มณีรตนะ มณีแก้ว ๕. อิตถีรตนะ นางแก้ว ๖. คหปติรตนะ คฤหบดีแก้ว ๗. ปริณายกรตนะ ปริณายกแก้ว ทรงอาศัยธรรม ทรงสักการะธรรม ทรงทำความเคารพธรรม ทรงนับถือธรรม ทรงบูชาธรรม ทรงยำเกรงธรรม ทรงมีธรรมเป็นธงชัย ทรงมีธรรมเป็นยอด ทรงมีธรรมาธิปไตย คือมีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันเป็นธรรม ในชนภายใน ในหมู่พล ในหมู่กษัตริย์ผู้ได้รับราชาภิเษก ในหมู่กษัตริย์ประเทศราช ในพวกพราหมณ์และคฤหบดี ในชาวนิคมและชนบททั้งหลาย ในพวกสมณพราหมณ์ ในหมู่เนื้อและนก การกระทำสิ่งที่เป็นอธรรมอย่าเป็นไปในแว่นแคว้น บุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นไม่มีทรัพย์ พึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้นงดเว้นจากความเมาและความประมาทตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกตนแต่ผู้เดียว สงบตนแต่ผู้เดียว ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว พึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้นโดยกาลอันสมควร ไต่ถามสอบถามถึงกุศล อกุศล กรรมมีโทษ กรรมไม่มีโทษ กรรมควรเสพ กรรมไม่ควรเสพ กรรมเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน กรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อสุขสิ้นกาลนาน เมื่อฟังคำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว สิ่งใดเป็นอกุศลพึงละเว้นสิ่งนั้นเสีย สิ่งใดเป็นกุศลพึงถือประพฤติ นี้แลคือจักกวัตติวัตรอันประเสริฐนั้น

จักกวัตติวัตร คือวัตรที่พึงปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ เก็บความจากบาลีและอรรถกถา จัดเป็นข้อได้ ดังนี้

๑. วัตรที่พึงปฏิบัติในอันโตชน คือชนภายใน
๒. วัตรที่พึงปฏิบัติในพลกาย คือหมู่พล หมู่ทหาร
๓. วัตรที่พึงปฏิบัติในหมู่กษัตริย์
๔. วัตรที่พึงปฏิบัติในกษัตริย์ประเทศราช
๕. วัตรที่พึงปฏิบัติในพราหมณ์และคฤหบดี
๖. วัตรที่พึงปฏิบัติในชาวนิคมและชาวชนบท
๗. วัตรที่พึงปฏิบัติในสมณพราหมณ์
๘. วัตรที่พึงปฏิบัติในหมู่มฤคและเหล่าปักษา
๙. การห้ามการกระทำอันไม่เป็นธรรม
๑๐. การมอบทรัพย์ให้แก่ผู้ไม่มีทรัพย์
๑๑. การเข้าไปหาสมณพราหมณ์แล้วถามปัญหา
๑๒. การละเว้นสิ่งเป็นอกุศล ถือประพฤติสิ่งเป็นกุศล

เมื่อแยกข้อ ๕ เป็น ๒ ข้อ ๘ เป็น ๒ ก็เป็น ๑๔

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงปฏิบัติในบารมีธรรม โดยพระราชประสงค์ ทรงเป็นพระธรรมราชา ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวง ทรงอาศัยธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

ทรงสักการะธรรม ทรงทำความเคารพธรรม ทรงนอบน้อมธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง ทรงมีธรรมเป็นตราเป็นเบื้องหน้า ทรงมีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดแจงรักษาคุ้มครองป้องกัน ทรงประกอบด้วยธรรม ดังพระพุทธภาษิตที่ตรัสถึงพระราชาจักรพรรดิและจักกวัตติวัตร พร้อมทั้งอายุวัฑฒนธรรม วรรณวัฑฒนธรรม ได้ทรงประยุกต์ธรรมทั้งปวงโดยนัยที่ได้ถวายวิสัชนามาในจักกวัตติสูตร ในพระราชปฏิบัติทั้งที่เป็นส่วนพระราชอัตตหิตสมบัติ ทั้งที่เป็นส่วนพระราชปรหิตปฏิบัติ เป็นส่วนรัฏฐาภิปาลโนบายทั้งปวง จึงปรากฏว่าทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ในฐานะทั้งปวง อาทิในฐานะที่ทรงปฏิบัติตามกำหนดกฎหมายพระราชประเพณีในฐานะองค์พระประมุขแห่งชาติ ประกอบด้วยพระมหากรุณาพ้นประมาณ ดังที่ได้พระราชทานโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ได้ทรงปฏิบัติตามโครงการพระราชดำริทั้งปวงเป็นอันมาก เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาราษฎรทั้งปวง ชื่อว่าได้ทรงปฏิบัติจักกวัตติวัตรในข้อว่ามอบทรัพย์ให้แก่ผู้ไม่มีทรัพย์ อันเป็นเหตุสำคัญของความอยู่เย็นเป็นสุข นำให้ประชาราษฎรทั้งปวงประพฤติตนอยู่ในกุศลกรรมบถ เป็นเหตุเจริญอายุ วรรณะ เป็นต้น ตามนัยในจักกวัตติสูตร

พระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ทรงปฏิบัติแล้วก็ดี ที่กำลังทรงปฏิบัติก็ดี ที่จะทรงปฏิบัติต่อไปก็ดี ที่เป็นไปตามโครงการพระราชดำริทั้งปวง เพียงประการเดียวก็ยากที่จะพรรณนาให้จบลงในกถามรรคกัณฑ์เดียวนี้ จะรับพระราชทานบรรยายถวายโดยสังเขปเพียงบางประการ

เมื่อต้นปีนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อทรงติดตามผลงานความก้าวหน้าของโครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินตามพระราชดำริในเขตภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการอนุรักษ์และพัฒนาแบบ “เบ็ดเสร็จ” ในท้องถิ่นภาคเหนือเอง เป็นเนื้อที่ถึง ๑๐ กว่าล้านไร่ ปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่าบริเวณดังกล่าวเป็นอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญที่สุดของประเทศไทย จึงทรงเน้นให้ฟื้นฟูที่อันมีค่าหาที่เปรียบมิได้ดังกล่าวโดยเร่งรัด ประการแรกระงับการตัดไม้ทำลายป่า ประการที่สองเร่งปลูกป่าทดแทนให้กลับฟื้นคืนสภาพเดิมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

ในคราวที่ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงตรวจงานตามพระราชดำริ ณ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่ผาแหนกับดอยโตนในทิวเขาผีปันน้ำตะวันตก ทรงพระราชดำริย้ำแล้วย้ำอีก การพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้ต้นน้ำลำธารนั้น ต้องดำเนินการในแต่ละลุ่มน้ำ ส่วนวิธีการปลีกย่อยย่อมจะแตกต่างกันบ้างตามสภาพภูมิประเทศ แต่โดยหลักการใหญ่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้จะเป็นแม่แบบในการพัฒนา เพราะทรงทำให้เห็นประจักษ์แล้วว่าพื้นที่ที่ไม่มีใครต้องการแล้วเช่นห้วยฮ่องไคร้นั้นสามารถฟื้นฟูให้กลับชุ่มชื้นได้ในเวลาเพียงไม่กี่ปี หากคิดแต่จะทอดทิ้งป่าเสื่อมโทรมทุกแห่ง จะทำให้ทะเลทรายคืบขยายออกไปทุกที แต่หากคิดสู้โดยการเร่งรัดฟื้นฟู ก็จะกลับกัน คือให้ป่าเข้าครอบคลุมทะเลทรายแทน จะสกัดกั้นไม่ให้ทะเลทรายขยายต่อไป ทฤษฎีอีกข้อที่ทรงกำชับนักหนา ก็คือต้องวิจัยอย่างจริงจังและต่อเนื่องในเรื่องการลดการสูญเสียความชื้นจากเขตป่าต้นน้ำลำธารที่เข้าไปฟื้นฟูสภาพ พูดง่าย ๆ ก็คือ ทดลองว่าพันธุ์ไม้ชนิดใดบ้างที่จะเหมาะสมที่สุดในการทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งน่าจะเป็นพันธุ์ที่โตเร็ว สามารถดึงดูดความชื้นลงมาให้มากที่สุด กับสามารถกันไม่ให้ความชื้นระเหยขึ้นไปเท่าที่จะทำได้

มีพื้นที่ป่าชายเลนทั่วประเทศทั้งหมดประมาณ ๑๓ ล้านไร่ ได้ถูกทำลายโดยสาเหตุหลายประการทำให้จำนวนพื้นที่ป่าชายเลนลดลงเหลือประมาณ ๙ แสนไร่ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงห่วงใยในปัญหาเหล่านี้เป็นอย่างมาก ได้มีพระราชดำริให้ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน โดยกำหนดการใช้พื้นที่อย่างมีระบบ ทรงสนับสนุนให้ปลูกพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับพื้นที่

ทฤษฎีที่โปรดให้ทดลองได้ผลเป็นที่ประจักษ์มาแล้วก็คือทฤษฎีป่าเปียก คือเมื่อผิวดินในป่าแห้งแล้ง ก็ให้ควบคุมการปล่อยน้ำสำรองจากอ่างเก็บน้ำที่ใช้สนับสนุนโครงการปลูกป่า ซึ่งตั้งอยู่ในระดับสูง โดยช่วยขุดแต่งให้น้ำไหลซึมลงมาในทิศทางดังใจหมาย น้ำก็จะไหลนองเอิบอาบไปทั่วบริเวณ ทำให้ผงดินเปียกชุ่ม ทั้งน้ำบางส่วนยังซึมลงไปใต้ดินหล่อเลี้ยงรากต้นไม้ แนวป่าเปียกดังกล่าวก็ได้ผลเป็นอเนกประสงค์ เช่นให้ความชุ่มชื้นในฤดูแล้ง ทั้งสามารถใช้เป็นแนวป้องกันไฟป่าอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากจะทรงห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังทรงห่วงใยในด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งอื่นอีกเป็นอันมาก ได้มีพระราชดำริและทรงปฏิบัติตามโครงการพระราชดำรินั้น ๆ เป็นไปเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนประเทศชาติโดยนานัปการ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๔ ณ พระที่นั่งชุมสาย ลานพระราชวังดุสิต เมื่อเวลา ๑๖.๓๐ น. วันที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

วันที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ เวลา ๑๖.๓๐ น. สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนิน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บุคคลคณะต่าง ๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นายกรัฐมนตรีได้กราบบังคมทูลถวายพระพรในนามสโมสรสันนิบาตและประชาชนชาวไทย ได้พระราชทานพระราชดำรัสพระบรมราโชวาท ทุกคนรับพระราชดำรัสพระบรมราโชวาทไว้เหนือเกล้าฯ เป็นที่เบิกบานปีติยินดีทั่วกัน

ในฝ่ายศาสนจักร สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและเอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วน ได้ทรงศึกษาปฏิบัติธรรม ทรงค้นคว้าและมีพระราชปุจฉาในคดีธรรมอยู่เนือง ๆ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดแต่งตั้งสมณศักดิ์และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนานัปการในกาลเทศะทั้งปวง

พระราชกรณียกิจในฝ่ายราชอาณาจักรทุกประการดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนาแต่เพียงโดยเอกเทศส่วนหนึ่ง ทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ เพราะทรงสมบูรณ์ด้วยอายุวัฑฒนธรรมและวรรณวัฑฒนธรรมอันเนื่องมาจากจักกวัตติวัตร ที่ได้ทรงบำเพ็ญเพื่อเพิ่มพูนพระบารมีและพระราชธรรมจริยา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชโอรสธิดา พร้อมด้วยสมเด็จพระบรม-ราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กับเจ้านาย และรัฐบาล ข้าราชการทั้งปวง ต่างได้ทรงช่วยและช่วยรับปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามโครงการพระราชดำริ นั้น ๆ ให้สำเร็จสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั้งปวง

พระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ได้ทรงปฏิบัตินี้ นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** (ส่วนปรหิตปฏิบัติ) จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชจริยาฝ่ายอัตตสมบัติ คือ**อายุวัฑฒนธรรมและวรรณวัฑฒนธรรม** ส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ **รัฏฐาภิปาลโนบาย** ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงอบรมพระองค์ให้สมบูรณ์ด้วยธรรมเป็นมงคลวิเสส ส่วนอัตตสมบัติ ทรงดำรงราไชศวรรย์ ทรงปกครองอภิบาลประเทศชาติประชาชนโดยธรรมให้วัฒนสถาพร

มีความสุขในทุกทาง เป็นมงคลวิเสสส่วนปรหิตปฏิบัติรัฏฐาภิปาลโนบาย ประชาชนทั้งชาติกับทั้งสกลมหาสงฆ์สมณพราหมณาจารย์ทั้งปวง ต่างระลึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ ถึงวันมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา จึงพร้อมกันเฉลิมฉลองทั่วประเทศด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น แซ่ซ้องถวายพระราชสดุดี เทิดพระเกียรติ ปฏิบัติธรรมทำจิตตภาวนา บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมน้อมจิตใจตั้งสัจจาธิษฐานถวายเป็นพระราชกุศลถวายพระพรชัยมงคล

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ ปกครองรัฐสีมามณฑลให้สมบูรณ์สมพระราชประสงค์

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแต่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในทุกที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์ และรัฐบาล มุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

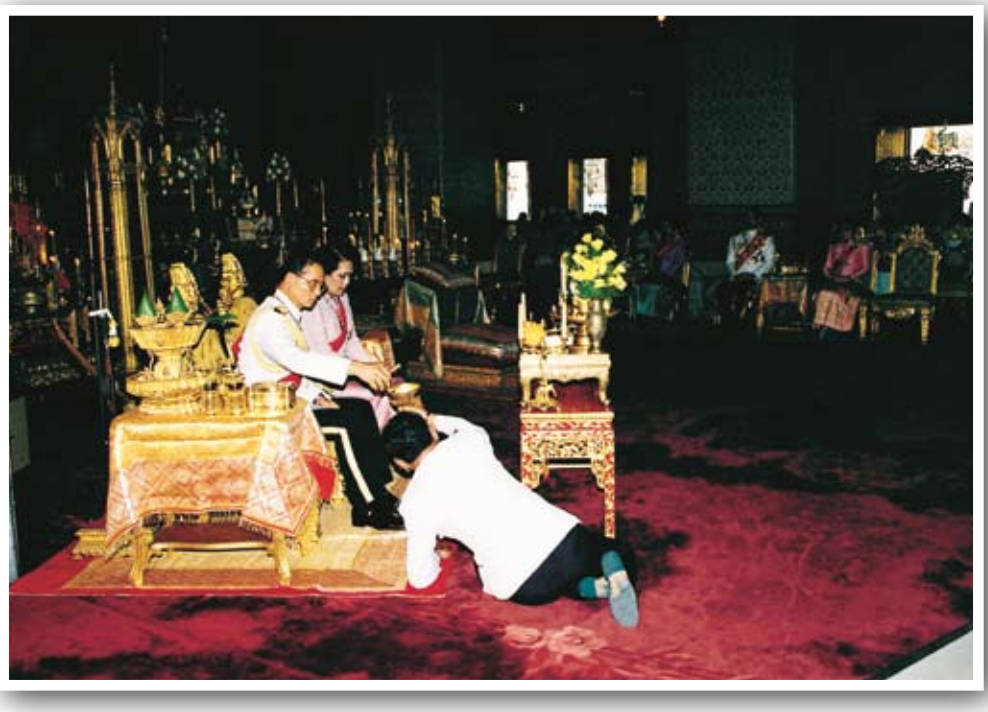

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรมกัณฑ์เทศน์แด่
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ๔ ธันวาคม ๒๕๓๕

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม จิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺโ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมีเป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาลด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเจริญพระชนมพรรษามาด้วยสวัสดี บัดนี้มาบรรจบสุรทินบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้ตั้งการพระราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราช-กุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัย ด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชะโภชชาหาร และไทยธรรมสมณบริขารในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทวดามนุษย์ เป็นส่วนเทวตาพลี สรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้อนุโมทนาสัมฤทธิ์วิบุลสุขสมบัติ และจะได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลสิริสวัสดิ์ พระชนมสุขศุภวิบุลมนุญผล ถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ให้ทรงพระสถาพรนิรมลในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติโดยอุดมสิริสวัสดิ์เกษมนิราศสรรพพิบัติอุปัทวันตราย ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบายและพระราชกุศลบุญนิธิให้อุฬาราดิเรกไพศาล เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติ ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตรแห่งประชานิกรทุก

หมู่เหล่าเทพทั้งมนุษย์อารักษ์ทุกสถาน ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณอดุลยบริสุทธิ์ สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน**ปัญจกังคุตตรนิกาย**ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูล เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลสุขแก่คนเป็นอันมาก ฉะนั้น

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลให้เป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ

เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา

พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ฐิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมาประกอบด้วยศีลาจารวัตร สถิตในธรรม

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ

ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์ มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโต

อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้

อิโต ปรำ ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา ชนินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลำ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่งซึ่งได้ชื่อว่า**มงคล-วิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณ พระราชปณิธานเพื่อจะทรงบำเพ็ญจะพึงเกิดมีในสมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า แต่นั้นทรงพระราชอุตสาหะโดยอาการอันชอบ เพื่อจะยังคุณสมบัตินั้น ๆ อันยังขาดให้บริบูรณ์ เพื่อเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญมาแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติอยู่โดยราชธรรม สิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลก็จะพึงสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเพราะพระราชจรรยาเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (พุทธศักราช ๒๕๓๕) พระคุณสมบัติส่วนอัตตสมบัติ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย**สุขวัฑฒนธรรม** กับ **โภควัฑฒนธรรม** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกในเบื้องต้นด้วย**พลวัฑฒนธรรม**พอเป็นนิทัสสนนัย

สุขวัฑฒนธรรม ธรรมเป็นเครื่องเจริญสุข พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน**จักกวัตติสูตร** นำด้วยพระพุทธภาษิตตรัสสอนให้มีตนเป็นเกาะ (อัตตทีป) มีตนเป็นที่พึ่ง (อัตตสรณ) อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง โดยมีธรรมเป็นเกาะ (ธัมมทีป) มีธรรมเป็นที่พึ่ง (ธัมมสรณ) อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ด้วยตรัสสอนภิกษุในพระธรรม-วินัยนี้ ให้ปฏิบัติจิตให้เห็นในสติปัฏฐาน ๓ ซึ่งชื่อว่าได้ปฏิบัติจิตใจให้ท่องเที่ยวไปในโคจร (ที่เที่ยว) ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบมาจากบิดาของตน (สกเปตติกวิสย) แล้วตรัสว่า จักเจริญด้วยอายุบ้าง จักเจริญด้วยวรรณะบ้าง จักเจริญด้วยสุขบ้าง จักเจริญด้วยโภคะบ้าง จักเจริญด้วยพละบ้าง

ได้ถวายวิสัชนาแล้ว ๒ ข้อ ในมงคลวิเสสกถา พุทธศักราช ๒๕๓๔ คือ อายุวัฑฒนธรรมและวรรณวัฑฒนธรรม

สุขวัฑฒนธรรม ได้ตรัสไว้ยกภิกษุเป็นที่ตั้ง ว่า

กิญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สุขสฺมึ เป็นต้น แปลความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในเรื่องสุขของภิกษุ มีอธิบายอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตก มีวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก (ความสงัด) อยู่ บรรลุทุติยฌานมีความผ่องใสแห่งจิต ณ ภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้นเพราะวิตกวิจารสงบไป ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อน ๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นอธิบายในเรื่องสุขของภิกษุ”

อธิบายโดยทั่วไป ความสุขที่ทุก ๆ คนได้ นอกจากอาศัยสุขสมบัติประการอื่นแล้ว ยังต้องอาศัยสุขสมบัติทางจิตใจประกอบเป็นหลักสำคัญ คือสมาธิความตั้งจิตมั่น หรือฌานความเพ่ง อันได้แก่การปฏิบัติทำจิตใจให้สงบตั้งมั่นเพ่งพินิจในอารมณ์ อันเป็นที่ตั้งของความสงบ อันเป็นกุศลจึงจะทำให้จิตใจ

มีสุข เป็นสุขภาพทางจิต มีพละกำลัง ควรแก่การงาน คือสามารถปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ถูกต้อง เป็นบุญเป็นกุศลได้ ทั้งจะทำให้ได้ทักษะสติปัญญาสามารถในการงานที่ปฏิบัติทั้งปวง

ได้มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า

นตฺถิ ฌานํ อปญฺญสฺส ปญฺญา นตฺถิ อฌายโต
ยมฺหิ ฌานญฺจ ปญฺญา จ ส เว นิพฺพานสนฺติเก

แปลความว่า ฌาน ความเพ่งพินิจย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีปัญญา ปัญญาย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่เพ่งพินิจ ปัญญาและฌานมีในผู้ใด ผู้นั้นแลเข้าไปในที่ใกล้นิพพาน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ สำเร็จพร้อมทั้งทศพิธราชธรรมและบารมีธรรมโดยพระราชประสงค์ ด้วยความที่มีพระราชมนัสจิตใจสงบตั้งมั่นมุ่งมั่น อันนับได้ว่าเป็นสมาธิหรือฌาน ในระดับที่เป็นราชธรรม เป็นเหตุให้เกิดความสุขทั้งที่เป็นส่วนพระองค์และอาณาประชาราษฎรทั้งปวงตามพระราชประสงค์ จึงรับพระราชทานถวายวิสัชนา **สุขวัฑฒนธรรม เป็นมงคลวิเสสที่ ๑**

โภควัฑฒนธรรม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน**จักกวัตติสูตร**ต่อจากสุขวัฑฒนธรรมว่า

กิญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน โภคสฺมึ เป็นต้น แปลความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในเรื่องโภคะของภิกษุ มีอธิบายอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ มีจิตประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวา ด้วยจิตประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปตลอดโลก ทั้งสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถาน มีจิตประกอบด้วยกรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวา ด้วยจิตประกอบด้วยกรุณา มุทิตา อุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน แผ่ไปตลอดโลก ทั้งสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถาน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทั้งแลเป็นอธิบายในเรื่องโภคะของภิกษุ”

ธรรม ๔ ข้อนี้ คือ ***พรหมวิหารธรรม*** ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม โดยทั่วไปหมายถึงผู้มีภูมิธรรมสูงบริสุทธิ์ยุติธรรม เรียกยกย่องว่าท่านผู้ใหญ่ คือ

เมตตา ได้แก่ความสนิทสนม มีมิตรจิตรักใคร่ เว้นจากราคะ ปรารถนาความสุขความเจริญเพื่อผู้อื่น

กรุณา ได้แก่ความหวั่นใจ เมื่อเห็นผู้อื่นได้ทุกข์ร้อน เว้นจากความเบียดเบียน ปรารถนา เพื่อจะปลดเปลื้องทุกข์ของเขา

มุทิตา ได้แก่ความชื่นบาน เว้นจากอิสสา ฤษยา อรติ ไม่ยินดี พลอยยินดีด้วยในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี

อุเบกขา ได้แก่ความวางใจ เพ่งพิจารณาในกรรมและผลของกรรม เว้นราคะ ปฏิฆะ ยินดียินร้าย รักชัง อันทำให้ลำเอียง เสียความเป็นกลาง เสียความยุติธรรม ปฏิบัติให้ถูกชอบยุติธรรมตามกรรม

พรหมวิหาร ๔ นี้ เมื่อแผ่ไปโดยไม่เจาะตัว ไม่มีจำกัด จึงเป็น**อัปปมัญญา** แปลว่า ภาวนามีสัตว์หาประมาณมิได้เป็นอารมณ์ ดังที่ตรัสสอนเป็นโภควัฑฒนธรรมในจักกวัตติสูตรนี้

พรหมวิหารธรรม มีในพระคุณของพระพุทธเจ้า ยกกรุณาเป็นประธานว่า พระกรุณาคุณ ดังพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ **รตนัตตยัปปณามคาถา** บาทแรกว่า

พุทฺโธ สุสุทฺโธ กรุณามหณฺณโว

พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็น พระพุทธะ ผู้ตรัสรู้ พระสุสุทธะ ผู้บริสุทธิ์ดี กรุณามหัณณวะ มีพระกรุณาดุจห้วงมหรรณพทะเลหลวง

มีในพระคุณโดยเป็นพระราชธรรมจริยาสำคัญของพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ยกกรุณาเป็นประธานว่า พระมหากรุณาธิคุณ

มีในคุณของมารดาบิดา ดังที่มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร

มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตรทั้งหลาย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่ พร้อมทั้งทศพิธราชธรรมและบารมีธรรมโดยพระราชประสงค์ด้วยพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ชื่อว่าได้ทรงปฏิบัติพระองค์อยู่ใน**โภควัฑฒนธรรม** เป็นเหตุให้เกิดโภคทรัพย์ โภคสมบัติต่าง ๆ แก่ประชาชนตลอดถึงประเทศชาติโดยทั่วไป จึงรับพระราชทานถวายวิสัชนา **โภควัฑฒนธรรม เป็นมงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยา**รัฏฐาภิปาลโนบาย**นั้น คือ วิธีปกครองพระราชอาณาจักร จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา สาธกในเบื้องต้นนี้ด้วย **พลวัฑฒนธรรม** ธรรมเป็นเครื่องเจริญพละ คือ กำลัง

ใน**จักกวัตติสูตร** พระพุทธเจ้าตรัสพลวัฑฒนธรรมไว้สำหรับภิกษุว่า

กิญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน พลสฺมึ เป็นต้น แปลความว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในเรื่องพละของภิกษุมีอธิบายอย่างไร ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง ในทิฏฐธรรม (ปัจจุบัน) เทียว เข้าถึงอยู่ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นอธิบายในเรื่องพละของภิกษุ”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นแม้กำลังสักอย่างหนึ่งอื่น อันข่มได้แสนยากเหมือนกำลังของมารนี้เลย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุญนี้จะเจริญขึ้นได้อย่างนี้ เพราะเหตุถือมั่นกุศลธรรมทั้งหลาย”

ส่วน **พลวัฒนธรรม** สำหรับพระราชามหากษัตริยาธิราชเจ้า ได้มีคำสอนซึ่งมาในพระพุทธ-ศาสนา แสดงพละกำลัง ๕ ประการ คือ

๑. กายพละ กำลังพระกาย เกิดแต่ทรงผาสุกสบาย ทรงพระพละกำลังเข้มแข็ง ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ได้สะดวกดี

๒. โภคพละ กำลังโภคสมบัติ เกิดแต่พระมหากรุณาธิคุณ ทรงขวนขวายบำรุงกสิกรรม พาณิชยกรรม เป็นต้น อันเป็นทางเกิดแห่งโภคสมบัติ โภคทรัพย์ต่าง ๆ ให้ไพศาล เพียงพอแก่ราชกิจราชการ เพียงพอเพื่อดำรงชีวิตอยู่ผาสุกของข้าราชการ ข้าราชบริพาร เป็นต้น และประชาชนทั่วไป

๓. อมัจจพละ กำลังอำมาตย์ มีอำมาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อยเป็นกำลังทางนิติบัญญัติ ทางบริหาร และทางตุลาการ ทุกทางครบถ้วน

๔. อภิชัจจพละ กำลังพระชาติสูง เป็นที่นิยมของมหาชน เป็นผลที่มีมาเพราะ ปุพเพกตปุญญตา คือได้เคยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอบรมมาแต่ในกาลก่อน เป็นเหตุให้ประพฤติดี ประพฤติชอบได้โดยง่าย เพราะได้เคยอบรมมาในธรรมที่ดี มีหิริโอตตัปปะ รู้จักละอายแก่ใจ เกรงกลัวต่อความชั่วความผิด กล้าหาญในการไม่ทำชั่วทำผิด มุ่งแต่การที่ดี ดังคชสาร อัสดร อุสุภะ ผู้อาชาไนย ดำรงอยู่เป็นศรีสวัสดิ์แก่พระราชอาณาจักร

๕. ปัญญาพละ กำลังพระปัญญา ทรงพระปรีชาญาณรอบคอบและสามารถทรงวิจารณ์เหตุการณ์ภายในภายนอกอันเป็นไปในสมัยเพื่อได้พระญาณแจ้งเหตุผลประจักษ์ชัด ทรงประกอบพระราโชบาย หรือพระราชนโยบายให้ลุล่วงอุปสรรคทั้งหลาย ประสบความสำเร็จเป็นผลดีต่าง ๆ ตามโครงการพระราชดำริ ตามพระราชประสงค์

กายพละ คือกำลังพระกาย สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพรั่งพร้อมด้วย **พลวัฒนธรรม** มีพระราชภารกิจมากมายนักหนา จนปรากฏว่าพสกนิกรผู้รู้เห็นส่วนใหญ่มีความเหน็ดเหนื่อยแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของพวกเขาอยู่เสมอ เป็นห่วงพระสุขภาพพลานามัย แต่ก็ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่ต้องทรงลำบากเหนื่อยยากตรากตรำให้ลุล่วงเกิดผลสำเร็จตลอดมา ด้วยมีพระกำลังพระวรกายดี คือทรงมีพลวัฒนธรรม ข้อกายพละ

โภคพละ คือกำลังแห่งโภคสมบัติ อันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความเป็นประมุข ประมุขผู้มีธรรมเมื่อมีโภคพละ ย่อมใช้ประโยชน์แห่งโภคพละได้อย่างเป็นคุณยิ่ง เพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ศาสนา ประชาชน สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุขที่ทรงธรรม ได้พระราชทานความเจริญรุ่งเรืองแก่ประเทศชาติ ด้วยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานบำรุงพาณิชยกรรมและกสิกรรม เป็นต้น ได้รับผลดีตลอดมา ทั้งนี้ก็ด้วยทรงมีพลวัฒนธรรม ข้อโภคพละ

อมัจจพละ คือกำลังแห่งอำมาตย์ นี้เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งสำหรับความเป็นประมุข อำมาตย์คือบริวาร ประมุขผู้มีบริวารมากบริวารดีย่อมสามารถยังความสำเร็จให้เกิดได้ สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า ทรงสามารถสร้างความสำเร็จสัมฤทธิผลนานาประการดังมีพระราชประสงค์ ด้วยทรงมีกำลังแห่งอำมาตย์คือบริวารพรั่งพร้อมเป็นผู้รับสนองพระราชดำริทั้งปวง เป็นไปด้วยพระบารมีใหญ่หลวงสูงส่ง นี้ก็ด้วยทรงมีพลวัฒนธรรม ข้ออมัจจพละ กำลังคืออำมาตย์

อภิชัจจพละ คือกำลังพระชาติสูง สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงกล่าวแสดงไว้ว่าผู้เกิดในสกุลสูงนั้น ในอดีตชาติเป็นผู้อ่อนน้อมต่อผู้ควรได้รับความอ่อนน้อม ด้วยเหตุนี้ ผู้เกิดในตระกูลสูงจึงปกติมีกิริยาวาจาสุภาพอ่อนโยนนุ่มนวลงดงามติดมาแต่อดีตชาติ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้ามีพระชาติสูงสุดในมวลมนุษย์ชาวสยาม พระราชจริยวัตรที่นุ่มนวลงดงามทำให้ทรงเป็นที่เทิดทูนจงรักภักดีด้วยใจจริงเหนือผู้ใดอื่นทั้งหลายทั้งนั้น พระราชปรารถนาสารพันมีผู้โสมนัสยินดีที่จะได้มีส่วนสนองให้สำเร็จสัมฤทธิ์ด้วยดี นี้ก็ด้วยทรงมีพลวัฒนธรรม ข้ออภิชัจจพละ กำลังพระชาติสูง

ปัญญาพละ คือกำลังพระปัญญา ในบรรดาคุณสมบัติทั้งปวง ปัญญาเป็นเยี่ยม ความสำเร็จไม่ว่าเล็กน้อยหรือใหญ่ยิ่ง เกิดได้ด้วยมีปัญญาพาเริ่มต้นและพาดำเนินไปสู่จุดหมายทั้งนั้น เช่นโครงการมากหลายเพื่อพัฒนาประเทศชาติที่เกิดแต่พระราชดำริ ล้วนอำนวยประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประเทศชาติประชาชน ก่อนหน้าโครงการพัฒนาล่าสุด คือโครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนรา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีน้ำเค็มและกร่อยเกือบตลอดปี ไม่สามารถใช้อุปโภคบริโภคและทำการเกษตรได้ มีพระราชดำริให้พัฒนาลุ่มน้ำบางนรานี้ เพื่อกักเก็บน้ำจืดไว้ใช้อุปโภคบริโภคและทำการเกษตร และเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเค็มไหลเข้าไปทำลายพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งเพื่อระบายน้ำมิให้เกิดอุทกภัย โครงการพัฒนาลุ่มน้ำบางนราเป็นโครงการใหญ่ กำหนดจะต้องใช้เวลากว่าสิบปีจึงจะสำเร็จเรียบร้อยได้ผลเต็มที่

โครงการพัฒนาล่าสุดเพิ่งมีพระราชดำริในคราวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ ในเดือนตุลาคมที่ผ่านไปนี้ คือ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำที่จังหวัดสกลนครและนครพนม เพื่อช่วยระบายน้ำมิให้ท่วมสองฝั่งในฤดูฝน และเก็บกักน้ำไว้ในลำน้ำก่ำ เพื่อให้ราษฎรได้ใช้อุปโภคบริโภคและทำการเกษตรได้ ให้มีจำนวนน้ำมากที่สุด

ความสำเร็จผลแห่งโครงการพัฒนาตามพระราชดำริทั้งปวง เกิดได้ด้วยทรงมี**พลวัฒนธรรมข้อปัญญาพละ** กำลังคือปัญญา เป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับว่าผลสำเร็จทั้งน้อยใหญ่เป็นไปได้ด้วยพระปัญญาบารมี อันเกิดแต่พระมหากรุณาโดยแท้ และประกอบด้วยทรงบริบูรณ์ด้วยพลวัฒนธรรมสำหรับพระราชามหากษัตริยาธิราชเจ้าที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา ดังรับพระราชทานถวายแล้ว

นอกจากจะทรงห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังทรงห่วงใยในด้านสิ่งแวดล้อมและสิ่งอื่นอีกเป็นอันมาก ได้มีพระราชดำริและทรงปฏิบัติตามโครงการพระราชดำรินั้น ๆ เป็นไปเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนประเทศชาติโดยนานัปการ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งชุมสาย พระลานพระราชวังดุสิต เมื่อเวลา ๑๖.๐๐ น. วันพฤหัสบดี ที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

วันที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ เวลา ๑๖.๐๐ น. สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนิน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บุคคลคณะต่าง ๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท นายกรัฐมนตรีได้กราบบังคมทูลถวายพระพรในนามสโมสรสันนิบาตและประชาชนชาวไทย ได้พระราชทานพระราชดำรัสพระบรมราโชวาท ทุกคนรับพระราชดำรัสพระบรมราโชวาทไว้เหนือเกล้าฯ เป็นที่เบิกบานปีติยินดีทั่วกัน

ในฝ่ายศาสนจักร สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและเอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วน ได้ทรงศึกษาปฏิบัติธรรม ทรงค้นคว้าและมีพระราชปุจฉาในคดีธรรมอยู่เนือง ๆ ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษานี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาแต่งตั้งสมณศักดิ์ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลนานัปการในกาลเทศะทั้งปวง

พระราชกรณียกิจในฝ่ายราชอาณาจักรทุกประการดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนาแต่เพียงโดยเอกเทศส่วนหนึ่ง ทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ เพราะทรงสมบูรณ์ด้วย**สุขวัฑฒนธรรม** และ**โภควัฑฒนธรรม** อันเนื่องมาจาก**จักกวัตติวัตร** ที่ได้ทรงบำเพ็ญเพื่อเพิ่มพูนพระบารมีและพระราชธรรมจริยา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระราชโอรสธิดา พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กับเจ้านายและรัฐบาล ข้าราชการทั้งปวง ต่างได้ทรงช่วยและช่วยรับปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามโครงการพระราชดำริ นั้น ๆ ให้สำเร็จสมบูรณ์ เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั้งปวง

พระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ได้ทรงปฏิบัตินี้ นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** (ส่วนปรหิตปฏิบัติ) จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชจริยาฝ่ายอัตตสมบัติ คือ**สุขวัฑฒนธรรม** และ**โภควัฑฒนธรรม** ส่วนปรหิตปฏิบัติคือ **รัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกในเบื้องต้นด้วย**พลวัฑฒนธรรม** สำหรับภิกษุ ประกอบด้วยพลวัฑฒนธรรม ๕ ประการ สำหรับพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงอบรมพระองค์ให้สมบูรณ์ด้วยธรรมเป็นมงคลวิเสสส่วนอัตตสมบัติ ทรงดำรงราไชศวรรย์ ทรงปกครองอภิบาลประเทศชาติประชาชนโดยธรรมให้วัฒนสถาพร มีความสุขในทุกทาง เป็นมงคลวิเสสส่วนปรหิตปฏิบัติรัฏฐาภิปาลโนบาย ประชาชนทั้งชาติกับทั้งสกลมหาสงฆ์สมณพราหมณาจารย์ทั้งปวง ต่างระลึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ ถึงวันมหามงคล

เฉลิมพระชนมพรรษา จึงพร้อมกันเฉลิมฉลองทั่วประเทศด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น แซ่ซ้องถวายพระราชสดุดี เทิดพระเกียรติ ปฏิบัติธรรมทำจิตตภาวนา บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม น้อมจิตใจตั้งสัจจาธิษฐานถวายเป็นพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคล

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ ปกครองรัฐสีมามณฑลให้สมบูรณ์สมพระราชประสงค์

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริสุทธิ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถาน จงเกิดมีจงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎรสมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทํ ผลํ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวๆ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๖

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ฐิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐทรงเจริญพระชนมายุมาโดยสวัสดี มาบัดนี้ประจบสุรทินพระบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัยด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชะโภชชาหารและไทยธรรมสมณบริขาร ในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทวดามนุษย์เป็นส่วนเทวตาพลี สรรพสาธารณพลีธรรมบรรณการ เพื่อให้อนุโมทนา สัมฤทธิ์วิบุลสุขสมบัติทั้งหลาย และได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิตประสิทธิชัยมงคลสิริสวัสดิ์พิพัฒนพระชนมสุขสิริ ศุภวิบุล-มนุญผลเอกอุดม ถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ให้ทรงเสวยผลล้ำเลิศสถิตสถาพรนิรมลผ่องใสในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติ พรั่งพร้อมอุดมสิริสวัสดิ์ นิราศสรรพ-พิบัติอุปัทวันตราย ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบายและพระราชกุศลบุญนิธิทุกประการ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ให้ไพศาลอุฬาราดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติสูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตร แห่งประชานิกรทุกหมู่เหล่า เทพเจ้าและมนุษย์ทุกถิ่นที่ยินดีถวายบริบาลอารักษ์บรมบาท ทรงเบิกบาน ด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณอดุลยพิสุทธิ์ สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน**ปัญจกังคุตตรนิกาย**ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมานโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูล เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก ฉะนั้น

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลให้เป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ตๆ เทวตา รกฺขนฺติ ธมฺมคุตฺตๆ

เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา

พหุสฺสุตๆ สีลวตูปปนฺนๆ
ธมฺเม ฐิตๆ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมาประกอบด้วยศีลาจารวัตร สถิตในธรรม

ธมฺมฏฺฐๆ สีลสมฺปนฺนๆ สจฺจวาทึ หิรีมนฺ
เนกฺขๆ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตๆ นินฺทิตุมรหติ

ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์ มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นๆ ปสๆสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสๆสิโต

อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้

อิโต ปรๆ ปวกฺขามิ ตๆ ตๆ วิเสสมงฺคลๆ
วุจฺจมานๆ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา ชนินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลๆ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **มงคลวิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณสูงส่ง พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญปฏิบัติพระคุณสมบัติเหล่านั้น จะพึงเกิดมีบริบูรณ์มิขาด ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เมื่อพระราช-ปณิธานบังเกิดเช่นนั้น ก็จะทรงพระราชอุตสาหะโดยพระอาการอันชอบเพื่อจะทรงยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันแม้ยังไม่สมบูรณ์ให้พร้อมสมบูรณ์ เพื่อทรงเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติทุกสิ่งโดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลเลิศล้ำย่อมสำเร็จแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า โดยมีพระราชจรรยาเป็นปัจจัย

ในศกนี้ (๒๕๓๖) พระคุณสมบัติส่วนอัตตสมบัติ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **พาหุสัจจธรรม** และ**กัลยาณมิตตาธรรม** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะขอรับพระราชทานถวายด้วย**รัฏฐา-ภิปาลโนบาย** สาธกด้วย **ปัญญา** พอเป็นนิทัสสนนัย

สารบัญ

พาหุสัจจธรรม ธรรมคือความเป็นผู้ได้สดับตรับฟังมาก สิ่งที่พึงสดับตรับฟังให้มากในพาหุสัจจ-ธรรม คือธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด คืองามทั้งเนื้อความ งามทั้งถ้อยคำภาษาที่แสดง และงามทั้งความมุ่งหมาย เป็นความงามบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นจริง

การสดับตรับฟังธรรมนั้นย่อมหมายรวมถึงการอ่าน การทรงจำไว้ในจิต และการทบทวนเพ่งพินิจพิจารณา เมื่อได้ยินได้ฟังได้อ่านธรรมนั้น ๆ แล้ว ก็มิได้ใส่ใจอีกต่อไป ยุติเพียงเท่านั้น จบสิ้นเพียงเท่านั้น เช่นนี้ไม่เรียกว่าพาหุสัจจะ จะเป็นพาหุสัจจะได้ต้องนำธรรมที่ได้ยินได้ฟังได้อ่านไปเพ่งพินิจพิจารณาทบทวน จนได้ความรู้ความเข้าใจในธรรมนั้นอย่างถูกต้อง ถ่องแท้ เป็นความรู้จริง ปรากฏขึ้นประจักษ์ชัดแจ้ง คือเกิดเป็นปัญญาที่แท้จริงของตนเอง มิใช่เป็นการจำปัญญาของผู้อื่นไว้ คือ มิใช่จำพระปัญญาของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นใจไว้ และนำไปพูดไปเขียนไปอ้างเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ปัญญาต้องอาศัยการเรียนรู้และการปฏิบัติประกอบกัน การเรียนรู้หรือการฟังจึงมีคุณมาก

ได้มีพระพุทธศาสนภาษิตแสดงไว้ว่า

พหุสฺสุตํ อุปาเสยฺย สุตญฺจ น วินาสเย
ตํ มูลํ พฺรหฺมจริยสฺส ตสฺมา ธมฺมธโร สิยา

แปลความว่า พึงนั่งใกล้ผู้เป็นพหูสูต และไม่พึงทำสุตะให้เสื่อม สุตะนั้นเป็นรากแห่งพรหมจรรย์ เพราะฉะนั้น ควรเป็นผู้ทรงธรรมนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงศึกษาธรรมทั้งด้วยทรงสดับและทรงอ่าน ทรงใส่พระราชหฤทัยไว้ ได้ทรงทบทวนเพ่งพินิจพิจารณา เป็นเหตุให้เกิดพระปัญญา นำไปสู่ความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งส่วนพระองค์และทั้งแก่อาณาประชาราษฎร์ประเทศชาติทั้งนั้น

กัลยาณมิตตาธรรม ธรรมคือความเป็นผู้มีเพื่อนดีงาม กัลยาณมิตรมิได้หมายถึงเพียงผู้ที่เรียกกันว่าเพื่อน หรือมิตร หรือสหาย คำว่าเพื่อนนั้นมีทั้งที่เป็นเพื่อนดี เพื่อนไม่ดี เพื่อนสนิท เพื่อนไม่สนิท เพื่อนแท้ เพื่อนเทียม กัลยาณ มีความหมายว่าดี งาม เป็นมงคล เมื่อนำไปประกอบเข้ากับคำใดคำหนึ่งก็ทำให้คำนั้นมีความหมายเป็นพิเศษขึ้นด้วยความดีมีมงคล เช่น กัลยาณปุถุชน หมายถึงสามัญชนผู้ยังมิใช่อริยบุคคล ที่มีใจมุ่งดีปรารถนาดีเป็นพิเศษเป็นมงคล กัลยาณจิต หมายถึงจิตที่มีความมุ่งดีปรารถนาดีเป็นพิเศษเป็นมงคลแผ่ไป กัลยาณมิตรจึงหมายถึงผู้ที่มีใจเป็นเพื่อนที่มุ่งดีปรารถนาดีเป็นพิเศษเป็นมงคลแผ่ไป กัลยาณมิตรจึงหมายถึงผู้ที่หวังดีให้ความช่วยเหลือ ว่ากล่าว ตักเตือน แนะนำ ไม่ปล่อยให้คิดผิดพูดผิดทำผิดทั้ง ๆ ที่รู้ ไม่ปล่อยให้มีภัยมีความเสื่อมเสียเกิดขึ้น แม้ป้องกันได้ แม้มีคุณสมบัติดัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

รับพระราชทานถวายพระพรแล้ว จะเป็นเพื่อนหรือไม่ใช่เพื่อน ในความหมายที่ใช้กันทั่วไป ก็เป็นกัลยาณมิตรได้ คือแม้จะเป็นผู้ที่ไม่รู้จักคุ้นเคย แม้ที่อยู่ห่างไกลไม่เคยพบเห็น แต่เมื่อมีใจมุ่งดีปรารถนาดีจริงใจต่อผู้ใด คิดพูดทำทุกอย่างเพื่อป้องกันช่วยเหลือผู้นั้นเต็มสติปัญญาความสามารถ ให้พ้นความเสื่อมเสียทุกประการ ไม่ว่ามากน้อยหนักเบา ก็นับได้ว่าเป็นกัลยาณมิตร

อย่างไรก็ตาม ขอรับพระราชทานถวายพระพร ว่ากัลยาณมิตรหาได้ไม่ง่าย หาไม่ได้สำหรับคนทั่วไป ไม่ใช่ภริยาทุกคนเป็นกัลยาณมิตรของสามี ไม่ใช่สามีทุกคนเป็นกัลยาณมิตรของภริยา ไม่ใช่เพื่อนทุกคนเป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน ผู้เป็นกัลยาณมิตรนั้นมีคุณอันเป็นหลักสำคัญที่สุดคือความดีมีคุณธรรมประจำใจ พร้อมด้วยสติและปัญญา ภริยาสามีมารดาบิดาบุตรธิดาและมิตรสหายที่ไม่มีคุณดังรับพระราชทานถวายพระพร จึงไม่อาจเป็นกัลยาณมิตรที่แท้ได้

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ แม้เป็นผู้มีกัลยาณมิตร แต่ปฏิเสธที่จะรับเป็นกัลยาณมิตร แม้มีกัลยาณมิตร จึงเหมือนไม่มี ไม่ได้รับประโยชน์โดยควร

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงยิ่งด้วยพระบุญญาธิการเป็นที่ปรากฏประจักษ์ชัด ส่วนอัตตสมบัติจึงทรงประกอบพร้อมด้วยธรรมสำคัญประการหนึ่ง คือ กัลยาณมิตตาธรรม คือทรงปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตรของทุกสถาบันสำคัญและของทุกคน ทั้งทรงรับความเป็นกัลยาณมิตรของผู้มีความดีมีปรารถนาดีมุ่งดีมีมงคลพร้อมด้วยสติปัญญา ไม่ทรงปฏิเสธความเป็นกัลยาณมิตรในผู้ใด เหตุด้วยทรงมีความเป็นกัลยาณมิตรในพระองค์เอง จึงทรงปฏิบัติความดีงามได้อย่างสะดวกสบายเป็นธรรมชาติ มิต้องทรงฝืนพระราชหฤทัยแสดงความปรารถนาดีใด ๆ เลย

พระราชจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย คือวิธีทรงปกครองพระราชอาณาจักร ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย **ปัญญาพละ** อันเป็นธรรมสำคัญที่สุด นำให้เกิดความสำเร็จงดงามได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

มีพระพุทธภาษิตว่า

ปณฺฑวา พุทฺธิสมฺปนฺโน วิธานวิธิโกวิโท
กาลญฺญู สมยญฺญู จ ส ราชวสตึ วเส

แปลความว่า ผู้มีปัญญา ถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดการงาน รู้กาลและรู้สมัยพึงอยู่ในราชการได้

ความหมายของพระพุทธภาษิตนี้ชัดแจ้ง สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงยิ่งแล้วด้วยพระกำลังปัญญา ทรงพระปรีชาญาณรอบคอบ ทรงสามารถวิจารณ์เหตุการณ์ภายในภายนอกอันเป็นไปในกาลในสมัยได้ชัดแจ้ง และทรงสามารถแก้ไขที่ขัดข้องให้คลี่คลายจนถึงสลายสิ้นไปได้ ด้วยทรงใช้พระบรมราโชบายที่พร้อมยิ่งด้วยพระปัญญาญาณ เป็นเหตุให้เกิดความเบิกบานร่มเย็นเป็นสุขทุกกาลสมัย แม้ในยามเกิดทุกข์ภัยความขัดข้อง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ในการเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดารต่าง ๆ ได้ทอดพระเนตรเห็นความเดือดร้อน อันเกิดแล้วจากธรรมชาติ และที่กำลังจะต้องเกิดต่อไปแม้ไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องทันเวลา ทรงเริ่มการแก้ไขปรับปรุงในทันที และเป็นที่ยอมรับกล่าวขานกันทั่วไปว่า นอกจากจะทรงคิดทรงจัดทำแล้ว ไม่มีผู้ใดอื่นจะสามารถ ความสุขสบายโดยควรของผู้คนพลเมืองทั้งหลายทั้งในปัจจุบัน และจะต่อไปในอนาคต เกิดแต่พระมหากรุณาทรงเหนื่อยยาก และเกิดแต่พระปัญญาเพ่งพินิจพิจารณาโดยแท้

แนวพระราชดำริที่จะเกิดผลสำคัญต่อไป ขอพระราชทานนำมาถวายพระพร ในที่นี้เพียง ๔ ประการ คือ

๑. พระราชทานแบบตัวอย่างการจัดสรรที่ดินของราษฎรแต่ละครอบครัว ประมาณ ๑๘ ไร่ ในลักษณะสวนผสม มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เพื่อให้เพียงพอในการดำรงชีวิต

๒. การปรับปรุงหมู่บ้านให้ราษฎรมีความอยู่ดีกินดี การขาดแคลนน้ำเป็นอุปสรรคสำคัญ เพราะพื้นที่ทำกินประกอบด้วยนาข้าว ไร่พืชเศรษฐกิจ สวนผลไม้ และแปลงไม้ดอก ฝนทิ้งช่วงอย่างกะทันหัน ทำให้เกิดปัญหาหนัก ทรงวางแผนปฏิบัติงานช่วยบรรเทาทุกข์อย่างเร่งด่วน มีพระราชกระแสให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักฝนหลวงและการบินเกษตรให้ปฏิบัติงานช่วยเหลือ พระราชทานฝนหลวงตั้งแต่ท่าอากาศยานเชียงใหม่ลงไปจนถึงอ่างเก็บน้ำเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำภูมิพล จังหวัดตาก ทรงติดตามผลอย่างใกล้ชิด เป็นการทรงพระมหากรุณาฝึกเจ้าหน้าที่ให้ตระหนักในความรับผิดชอบในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ราษฎร และให้เริ่มมีความเชี่ยวชาญในการติดตามสภาพน้ำ ที่สำคัญอย่างยิ่งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดสถานีเรดาร์ฝนหลวงที่อำเภออมก๋อย เชียงใหม่ อันเป็นส่วนประกอบสำคัญเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการบรรเทาภัยแล้ง โดยบังคับให้ฝนตกลงในบริเวณอ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลในลุ่มแม่น้ำปิง และอ่างเก็บน้ำสิริกิติ์ในลุ่มแม่น้ำน่าน นอกจากทรงเตรียมน้ำพระราชทานเพื่อการเกษตรแล้ว ยังทรงห่วงใยภาวะมลพิษในดินที่เกิดจากมีไนโตรเจนในดินมากเกินไป อันจะทำให้แหล่งน้ำเสื่อมคุณภาพ เกิดโทษแก่ผู้นำไปบริโภค มลพิษไนโตรเจนเกิดจากการชะล้างพังทลายของหน้าดิน จึงมีพระราชดำริให้ปลูกหญ้าแฝก เพื่อยึดดินไว้มิให้พังทลาย ซึ่งได้ผลดีเป็นอันมาก สมเด็จบรมบพิตร สมเด็จพระบรม-ราชชนนี ได้ทรงเห็นความสำคัญนี้ ได้ทรงให้เพาะพันธุ์หญ้าแฝกไว้เป็นจำนวนมากแล้วในปัจจุบัน อันจะเป็นการลดระดับการแพร่กระจายของไนโตรเจนอันเป็นโทษแก่ชีวิตได้เป็นอันมาก เพื่อความอยู่ดีกินดีของราษฎร ได้ทรงแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำจืดสำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภค ด้วยการสร้างประตูระบายน้ำกันมิให้น้ำเค็มท่วมพื้นที่ ให้ระบายออกโดยเร็ว ทรงวางโครงการส่งน้ำไปชะล้างดินเปรี้ยว ช่วยพื้นที่เพาะปลูกในเขตโครงการบางแห่ง และโปรดให้ขุดบ่อเก็บน้ำจืดขนาดใหญ่สำหรับระบายออกไปช่วยเขตเพาะปลูกของราษฎรเช่นกัน

๓. ปัจจุบันเกิดจุดวิกฤตทางการจราจร ทรงห่วงใยทั้งผู้ใช้รถใช้ถนนและตำรวจจราจรผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ทรงทราบดีว่ารัฐบาลมีงบประมาณจำกัด เมื่อมีพระราชดำริให้แก้ไขโดยจัดให้มีสายตรวจเพื่อบริการแก้ไขคลี่คลายปัญหาจราจร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

ราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ๔ ล้านบาท สมเด็จพระบรมราชชนนีได้พระราชทานสมทบ ๔ ล้านบาท ให้กรมตำรวจรับไปจัดซื้อเครื่องมืออุปกรณ์เพื่อการนี้ ทั้งยังได้พระราชทานพระราชดำริในการบรรเทาปัญหาการจราจรอีกหลายประการ เป็นความทรงห่วงใยพสกนิกรอย่างจริงพระราชหฤทัยอย่างเด่นชัด เป็นที่ประทับความรู้สึกของพสกนิกรยิ่งนัก

๔. สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเห็นความสำคัญของน้ำอย่างยิ่ง ทรงถือว่าน้ำคือบ่อเกิดของทุกสิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะเป็นเหตุแห่งความอยู่ดีกินดีของราษฎร ดังนั้นจึงมีพระราชดำริจัดการเรื่องน้ำมากมายหลายอย่าง เช่นการทำฝนเทียม เป็นต้น ดังรับพระราชทานถวายพระพรมาเบื้องต้น

พาหุสัจจะ และ**กัลยาณมิตตาธรรม** เป็นเหตุนำสู่ความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะธรรม ๒ ประการ นั้น เป็นเครื่องประคับประคองให้เกิดปัญญา อันเป็นพละสำคัญที่สุดในความสำเร็จทั้งปวง สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงศึกษาธรรม พร้อมด้วยการทรงสดับ ทรงจำ และทรง

เพ่งพิจารณารับพระราชทานถวายพระพรได้ว่าทรงมีธรรมเป็นพระราชกัลยาณมิตร เช่นเดียวกับทรงรับกัลยาณมิตร และทรงปฏิบัติพระองค์เป็นกัลยาณมิตร ทรงยิ่งด้วยพระปัญญา จึงทรงสามารถช่วยประเทศชาติประชาชนให้พ้นความขัดข้องนานาประการได้ ยิ่งวันพระราชปรารถนาดีเปี่ยมด้วยพระมหากรุณายิ่งปรากฏชัดเป็นรูปธรรม ทรงชนะใจอย่างไม่มีผู้เสมอ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กับเจ้านายข้าราชการทั้งปวง ต่างได้ทรงช่วยและช่วยรับปฏิบัติสนองพระราชกรณียกิจต่าง ๆ และปฏิบัติตามโครงการพระราชดำริให้สมบูรณ์บริบูรณ์เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั้งปวง ทั้งในฝ่ายราชอาณาจักรและในฝ่ายศาสนจักรที่ทรงปฏิบัติงดงามครบถ้วนตลอดมา

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงอบรมพระองค์ให้สมบูรณ์ด้วยธรรมเป็นมงคลวิเสสส่วนอัตตสมบัติ ทรงดำรงราไชศวรรย์ ทรงปกครองอภิบาลประเทศชาติประชาชนโดยธรรมให้วัฒนสถาพร มีความสุขทุกทาง เป็น**มงคลวิเสสส่วนปรหิตรัฏฐาภิบาลโนบาย** ประชาชนทั้งชาติกับทั้งสกลมหาสงฆ์สมณพราหมณาจารย์ทั้งปวง ต่างระลึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ ถึงวันมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา จึงพร้อมกันเฉลิมฉลองทั่วประเทศด้วยวิธีต่าง ๆ

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วุฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ ปกครองรัฐสีมามณฑลให้สมบูรณ์สมพระราชประสงค์

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอประทานพระพรพระรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพน้อยใหญ่และมนุษย์ทั้งหลายประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพ พระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้อง พ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จง

บำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถานจงเกิดมีจงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศีผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลจงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิต-ประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงมีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอพระราชทานถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ริตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยสวัสดี มาบัดนี้บรรจบสุรทินพระบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้การพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัยด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชโภชชาหาร และไทยธรรมสมณบริขาร ในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทวดามนุษย์ เป็นส่วนเทวตาพลี สรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้อนุโมทนา สัมฤทธิ์วิบุลสุขสมบัติทั้งหลาย และได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลสิริสวัสดิ์พิพัฒนพระชนมสุขสิริ ศุภวิบุล-มนุญผลเอกอุดม ถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ให้ทรงเสวยผลล้ำเลิศเป็นนิตย์ ทรงสถิตสถาพรนิรมลผ่องใสในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติ ทรงพรั่งพร้อมด้วยอุดมสิริ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

สวัสดิ์ นิราศสรรพพิบัติอุปัทวันตราย ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบายและพระราชกุศลบุญนิธิทุกประการ ให้ไพศาลอุฬารอดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติสูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตรแห่งประชานิกรทุกหมู่เหล่า เทพเจ้าและมนุษย์ทุกถิ่นที่ยินดีถวายบริบาลอารักษ์บรมบาท ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณอดุลยพิสุทธิ์ สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน **ปัญจกังคุตตรนิกาย**ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูล เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก ฉะนั้น

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลให้เป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ตำ เทวตา รกฺขนฺติ ธมฺมคุตฺตำ

เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา

พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ฐิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมาประกอบด้วยศีลาจารวัตร สถิตในธรรม

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ

ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโต

อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้

อิโต ปรำ ปวกฺขามิ ตำ ตำ วิเสสมงฺคลำ
วุจฺจมานำ หิ สุตฺวาน โยนิโส ปจฺจเวกฺขโต
มหาราชาธิราชสฺส ภเวยฺย กตฺตุกามตา
ตโต สมฺปาทนตฺถาย ภิยฺโยภาวาย สพฺพถา
สมฺมา ว ปทหนฺตสฺส ธมฺเมน ปฏิปชฺชโต
ตปฺปจฺจยา ชนินฺทสฺส สิยา สุวตฺถิมงฺคลำ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานเลือกสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **มงคลวิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา เพื่อประดับพระปัญญาบารมี ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณสูงส่ง พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญปฏิบัติ พระคุณสมบัติเหล่านั้นจะพึงเกิดมีบริบูรณ์มิขาด ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เมื่อพระราช-ปณิธานบังเกิดเช่นนั้น ก็จะทรงพระราชอุตสาหะโดยพระอาการอันชอบเพื่อจะทรงยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันแม้ยังไม่สมบูรณ์ ให้พร้อมสมบูรณ์ เพื่อทรงเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติทุกสิ่งโดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลเลิศล้ำย่อมสำเร็จ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ โดยมีพระราชจรรยาเป็นปัจจัย

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ในศกนี้ (พุทธศักราช ๒๕๓๗) ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณสมบัติ ส่วนอัตตสมบัติ ด้วย**อธิษฐานธรรม** ส่วนปรหิตสมบัติ ด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกด้วย **ปัญญากถา** ในกถาวัตถุพอเป็นนิทัสสนนัย

อธิษฐานธรรม คือ ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ อุปสมะ

ปัญญา คือความรอบรู้สิ่งที่ควรรู้

สัจจะ คือความจริง คิดอย่างไร ทำให้ได้จริงดังคิด พูดอย่างไร ทำให้ได้จริงดังพูด ทำอย่างไร ทำอย่างนั้นให้จริง สัจจะในอธิษฐานธรรม จึงหมายถึงความจริงใจ คือมีความสัตย์ซื่อจริงใจเอาจริงเอาจัง ไม่มีความเหลาะแหละหลอกลวงในใจ

จาคะ คือสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่จิตใจ ข้าศึกของจิตใจคือกิเลส ที่รวมเป็นสามกองใหญ่ มีราคะ หรือโลภะ โทสะ และโมหะ คือความโลภความโกรธความหลง ข้าศึกของจิตใจทั้งสามกองกิเลสนี้ สละได้

ด้วยจาคะ อันเป็นประการหนึ่งใน ๔ ประการของอธิษฐานธรรม ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ คือธรรมที่ควรตั้งใจทำอยู่เสมอ ความโลภนั้นสละได้ด้วยทานการให้ ความโกรธสละได้ด้วยเมตตา ความหลงสละได้ด้วยปัญญา รับพระราชทานถวายพระพรได้ว่าทาน เมตตา ปัญญา ทั้งสามประการ แม้เป็นไปเพื่อสละความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่เป็นข้าศึกแก่จิตใจ ก็เป็นจาคะ ทาน การให้ที่เป็นจาคะเพื่อสละความโลภ จะต้องไม่เกิดแต่ความไม่มีสัจจะในอธิษฐานธรรม คือ จะต้องเกิดแต่สัจจะความจริงใจที่จะให้เพื่อสละความโลภ ที่เป็นข้าศึกของจิตใจ จะต้องไม่เกิดแต่ความมุ่งให้มีหน้ามีชื่อมีเกียรติ อันมิใช่สัจจะในอธิษฐานธรรม เมตตาที่เป็นจาคะเพื่อสละความโกรธ จะต้องเกิดแต่สัจจะความจริงใจ คือเมตตาที่จริงใจ มิใช่ที่เสแสร้งแสดงออกเพื่อความมุ่งหมายให้เกิดผลอื่นแก่ตน เช่น ความยกย่องสรรเสริญศรัทธาจากผู้พบเห็นการแสดงออกซึ่งเมตตาที่มิใช่เกิดแต่ความจริงใจ คือสัจจะในอธิษฐานธรรม เมตตาที่เป็นจาคะนั้นจะทำให้สละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่จิตใจคือความโกรธได้ เมตตาที่ไม่ใช่จาคะ ที่ไม่เป็นจาคะ จะสละข้าศึกคือความโกรธไม่ได้ ทั้งยังจะเป็นการเพิ่มความหลงได้อีกด้วย ปัญญาที่เป็นจาคะเพื่อสละความหลงก็จะต้องเกิดแต่สัจจะความจริงใจ คือ ต้องอบรมปัญญาให้เกิดจริงในใจ ไม่ใช่จดจำมาจากตำราหรือคำสอนคำอธิบายของผู้ใด ต้องเป็นปัญญาจริงของตน คือใจต้องมีปัญญาที่อบรมให้เกิดแล้วจริง จึงจะเป็นจาคะในอธิษฐานธรรม จึงจะสละความหลงอันเป็นข้าศึกของจิตใจได้

อุปสมะ คือสงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบ สิ่งที่เป็นข้าศึกของความสงบแห่งจิตใจ คือความคิดปรุงแต่งที่ประกอบด้วยกิเลส พาให้ใจฟุ้งขึ้นแฟบลงด้วยความโลภความโกรธความหลง เป็นความยินดีความยินร้าย มิได้มีความสงบ สัจจะความจริงใจ หรือความตั้งใจจริงที่จะสงบความคิดปรุงแต่งมิให้ประกอบด้วยกิเลส จนเกิดผลจริงเป็นสัจจะ คือทำได้จริงดังใจจริง เช่นนี้คืออุปสมะ ความสงบใจจากกิเลส จากข้าศึกของความสงบ ใจไม่วุ่นไปในความโลภความโกรธความหลง ไม่ฟูขึ้นแฟบลง สงบอยู่ได้เป็นปกติ

มีพระพุทธภาษิตแสดงไว้ว่า

นาญฺญตฺร โพชฺฌา ตปสา นาญฺญตฺร อินฺทริยสำวรา
นาญฺญตฺร สพฺพิสฺสคฺคา โสตฺถึ ปสฺสามิ ปาณินำ

แปลความว่า *“เรา (ตถาคต) ไม่เห็นความสวัสดีของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญา ความเพียร ความระวังตัว และการสละสิ่งทั้งปวง”*

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงอบรมอธิษฐานธรรมบริบูรณ์ในพระราชหฤทัยทั้ง ๔ ประการ ดังรับพระราชทานถวายวิสัชนา ทรงพร้อมด้วยพระปัญญากถา ในกถาวัตถุที่มีความหมายว่าทรงสามารถน้อมนำให้เกิดปัญญาได้อย่างกว้างขวาง ทุกพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในที่ทุกสถาน ในท่ามกลางชนทุกชั้นชาติ ทรงสามารถเปิดจิตใจผู้ได้สดับ รับพระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส ให้เบิกบานด้วยปัญญา พร้อมจะใช้ความรอบคอบระมัดระวังเพียรพยายามและ

คณะองคมนตรีและข้าราชการฟังพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สละประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ประโยชน์ของชาติ พระราชทานพระวาทะด้วยพระปัญญากถา ให้เกิดปัญญาทั้งทางธรรมและทางโลก ให้ไม่ปรารถนาทุคติในโลกนี้และโลกหน้า ให้มุ่งสละอวิชชา ความอิจฉา และความโลภ เป็นต้น ที่ทรงมีพระพุทธภาษิตไว้ว่า อวิชชาเป็นรากของทุคติ มีอิจฉาและโลภ เป็นลำต้น และให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ในบ้านเมือง มีปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ที่ปัญหาการจราจร ติดขัดก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานวิธีแก้ไขและบรรเทาปัญหาจราจร โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ริเริ่ม เป็นเหตุให้มีผู้บริจาคทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายสมทบโดยเสด็จ นอกจากนั้น ยังโปรดพระราชทาน วิธีแก้ปัญหาภัยแล้ง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรง ประกอบพิธีเปิดสะพานข้ามแม่น้ำโขงหนองคาย - เวียงจันทน์ คือสะพานมิตรภาพ ณ จังหวัดหนองคาย ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตามคำกราบบังคมทูล เชิญเสด็จพระราชดำเนินของประธานแห่งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้ทรงแนะนำ

ให้ประธานประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาวรู้วิธีทำดินแข็งให้นุ่ม และวิธีเก็บความชุ่มชื้นไว้ในดิน ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการส่งเสริมกิจกรรมโรงเรียนเลี้ยงเด็กกำพร้าแขวงเวียงจันทน์ และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้งการก่อสร้างอาคาร การเรียนการสอน การกีฬา เป็นการให้ปัญญาแม้แก่ผู้มิใช่เป็นคนไทย เป็นพระมหากรุณาที่ประกอบด้วยพระปัญญากถา คือ ถ้อยคำที่นำให้เกิดปัญญาโดยแท้

อธิษฐานธรรมและปัญญากถาในวัตถุธรรมเป็นเหตุแห่งความสำเร็จทั้งทางโลกและทางธรรม สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบริบูรณ์ด้วยธรรมทุกประการนั้น ทรงยิ่งด้วยพระปัญญา จึงทรงสามารถประคับประคองสยามรัฐให้ร่มเย็นเป็นสุขสว่างรุ่งเรืองได้ ในยามที่ทั่วโลกกำลังร้อนกำลังวุ่นกำลังมืดมากมายอยู่ ทรงได้ทรงถึงพระมงคลวิเสสส่วนอัตตสมบัติ คือ อธิษฐานธรรม ทั้งปัญญา สัจจะ จาคะ และอุปสมะ ทรงปกครองประเทศด้วยทรงอบรมพสกนิกรข้าราชบริพารให้มีปัญญารักษาตน รักษาสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ อันเป็น**พระมงคลวิเสสส่วนปรหิตรัฏฐาภิปาลโนบาย** ประชาชนกับทั้งสกลมหาสงฆ์สมณพราหมณาจารย์ทั้งปวง สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ เมื่อมาถึงอุดมมงคลกาลมหาสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา จึงพากันเฉลิมฉลองทั่วทั้งประเทศด้วยศุภมงคลวิธีต่าง ๆ

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิริณฺฐีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วุฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์ด้วยพระพลานามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ ทรงปกครองรัฐสีมามณฑลให้สมบูรณ์ สมพระราชปรารถนา

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ จักมีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอประทานพระพรพระรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพน้อยใหญ่และมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพ พระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ

จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถานจงเกิดมีจงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรี สภาเสวกามาตย์ ทหาร ตำรวจ พลเรือน พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศี ผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปกเกศเกล้าเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ มิให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอพระราชทานถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ฐิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺฐ์ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยสวัสดี บัดนี้มาบรรจบสุรทินพระบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภวรมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้ตั้งการพระราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ได้ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัยด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ พร้อมประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายภัตตาหารบิณฑบาตและไทยธรรมสมณบริขารในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศล เป็นเทวตาพลี สรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้เบิกบานอนุโมทนา ได้สมปรารถนาในไพบูลย์สุขสมบัติทั้งหลาย และได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลวิมลสิริสวัสดิ์ พร้อมพิพัฒน-พระชนมายุกาล นอบน้อมถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ให้ทรงเสวยผลล้ำเลิศเป็นนิตย์ เสด็จสถิตสถาพรผ่องใสสะอาด ในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติ ทรงพรั่งพร้อมสารพัดด้วยวรชัยมงคล นิราศพ้นสรรพพิบัติอุปัทวันตราย ได้ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย

และพระราชกุศลบุญนิธิทุกประการ ให้ไพศาลอุฬารอดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริส-ปฏิบัติสูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตร ปกจิตปกเกล้าทุกหมู่เหล่าประชานิกร เทพเจ้าและมนุษย์ทุกถิ่นที่ยินดีถวายบริบาลอารักษ์บวรบรมบาท ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณ เอกอดุลยวิจิตร สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน**ปัญจอังคุตตรนิกาย** ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูล เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้ แก่คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก

หิโต พหุนฺนํ ปฏิปชฺช โภเค

พระพุทธศาสนสุภาษิตที่อัญเชิญถวายไว้เบื้องต้น แปลความทั้งหมดดังนี้

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลให้เกิดประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมา ประกอบด้วยสีลาจารวัตรสถิตในธรรม ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรมถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์ มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **พระมงคลวิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา ประดับพระปัญญาบารมี ที่แม้ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยกำลังพระปรีชาญาณสูงส่ง พระราชปณิธานเพื่อทรงบำเพ็ญปฏิบัติพระคุณสมบัติเหล่านั้นจะพึงเกิดมีบริบูรณ์มิขาด ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เมื่อพระราชปณิธานบังเกิดเช่นนั้น ก็ย่อมจะทรงพระราชอุตสาหะโดยพระอาการอันชอบ เพื่อจะทรงยังพระคุณสมบัตินั้น ๆ อันแม้ยังไม่สมบูรณ์ให้พร้อมสมบูรณ์ เพื่อทรงเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติทุกสิ่งโดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลเลิศล้ำย่อมสำเร็จสัมฤทธิ์แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ในศกนี้ (พุทธศักราช ๒๕๓๘) ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณสมบัติ ส่วนอัตตสมบัติด้วย **จักร ๔** ส่วนปรหิตสมบัติด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกถวายด้วย **พระอรหันตธรรม** พอเป็นนิทัสสนนัย

จักร ๔ คือล้อนำสู่ความเจริญ มีดังนี้ ปฏิรูปเทสวาสะ สัปปุริสูปัสสยะ อัตตสัมมาปณิธิ ปุพเพกตปุญญตา

ปฏิรูปเทสวาสะ คืออยู่ในประเทศอันสมควร ขยายความได้ว่าอยู่ในเครื่องแวดล้อมที่พร้อมด้วยเครื่องส่งเสริมในทางดีทุกประการ สยามประเทศเป็นปฏิรูปเทสวาสะอย่างเป็นที่ยอมรับได้จริงใจ เมืองไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ธรรมะที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบ และทรงแสดงประทานไว้ให้แก่โลกด้วยพระมหากรุณาเพื่อนำพ้นทุกข์พ้นร้อน ชีวิตได้มีความสุขความร่มเย็น โดยควรแก่ความปฏิบัติ ซึ่งสามารถไปถึงความดับทุกข์สารพัดอย่างสิ้นเชิง นอกจากนั้นเมืองไทยมีพระมหากษัตริย์ ที่ทรงมีทศพิธราชธรรม ตามคำสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แจ้งชัด สองประการสำคัญนี้เพียงพอสำหรับความเป็นปฏิรูปเทสวาสะของสยามประเทศ

สัปปุริสูปัสสยะ คือคบสัตบุรุษ ท่านให้คบสัตบุรุษเพื่อให้มีธรรมเช่นสัตบุรุษมี ดังนั้นย่อมเป็นไปได้ที่ธรรมะข้อนี้ในจักร ๔ จะหมายไปถึงให้ธรรม ๗ ประการของสัตบุรุษ คือรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักประชุมชน รู้จักบุคคล

อัตตสัมมาปณิธิ คือตั้งตนไว้ชอบ หรือตั้งตนไว้โดยธรรม ไม่ผิดธรรม และจักร ๔ ประการที่สุดคือ

ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ในปางก่อน

ความประกอบพร้อมกันของจักร ๔ จึงย่อมเป็นล้อนำสู่ความเจริญสถานเดียว

ขอรับพระราชทานอัญเชิญพระพุทธภาษิตบทหนึ่งมาถวายดังนี้

คาเม วา ยทิวารญฺเญ นินฺเน วา ยทิวา ถเล
ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ ตํ ภูมิรามเณยฺยกํ

แปลความว่า พระอรหันต์ทั้งหลายอยู่ในที่ใด คือบ้านก็ตาม ป่าก็ตาม ที่ลุ่มก็ตาม ที่ดอนก็ตาม ที่นั้นย่อมเป็นภูมิน่ารื่นรมย์

อันคำว่าอรหันต์นั้น โดยตรงท่านหมายถึงท่านผู้ไกลกิเลสแล้วสิ้นเชิง แต่ท่านมียกท่านผู้เป็นมารดาบิดาว่าเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา เพราะมารดาบิดาไม่เป็นโทษไม่เป็นภัยแก่บุตรธิดาแม้เล็กน้อยเพียงใด ภัยนั้นเกิดแต่กิเลส ผู้ไม่เป็นภัยจึงเป็นผู้ไม่มีกิเลส เหตุที่มารดาบิดาไม่เป็นภัยแก่บุตรธิดา ท่านจึงแสดงไว้นัยหนึ่งว่า มารดาบิดาเป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา พระอรหันต์ทั้งหลายเฉพาะที่เป็นพระอรหันต์ของบุตรธิดา อยู่ที่ใดที่นั้นย่อมเป็นที่ปลอดภัยสำหรับบุตรธิดาทั้งหลาย ที่นั้นย่อมเป็นที่รื่นรมย์สำหรับเขาเหล่านั้น

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ไม่ทรงเป็นโทษเป็นภัยของพสกนิกรไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ไม่ทรงอาศัยความโลภความโกรธความหลงในความทรงเกี่ยวข้องด้วย ทรงอาศัยพระมหากรุณาเป็นที่ตั้ง ปรากฏชัดในสารพัดสิ่งที่ทรงกระทำเพื่อข้าแผ่นดินของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ขอรับพระราชทานกล่าวว่า ทรงเป็นพระอรหันต์ไม่เพียงของพระราชโอรส

พระราชธิดา แต่ยังทรงเป็นพระอรหันต์ของพสกนิกร ข้าแผ่นดินสิ้นทั้งปวง ทรงแหนหวงห่วงใยไม่ต่างจากเป็นบุตรธิดาที่แท้จริง เสด็จพระราชดำเนินถึงที่ใด ไม่ว่าบ้านก็ตาม ป่าก็ตาม ที่ลุ่มก็ตาม ที่ดอนก็ตาม ทรงยังความรื่นรมย์ให้เกิดขึ้นได้ นี้เป็นจริง นี้เป็นสิ่งที่ไม่มีผู้ใดอาจคัดค้านได้ ทรงเป็นไปดังพระพุทธภาษิตที่รับพระราชทานอัญเชิญมาข้างต้น คือทรงเลิศล้นด้วยคุณวิเศษแห่งพระอรหันต์ท่าน เป็นเหตุให้ทรงปกครองประเทศชาติประชาไทยให้ร่มเย็นเป็นสุข ยิ่งกว่าทุกอาณาเขตในโลกนี้ นี่เป็น**พระมงคลวิเสส**

ส่วน**ปรหิตรัฏฐาภิปาลโนบาย** ประชาชนทั้งหลายกับทั้งสกลมหาสงฆ์สมณพราหมณาจารย์ทั้งปวง สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณใหญ่หลวงพ้นประมาณ เมื่อมาถึงวรอุดมมงคลกาลมหาสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา จึงพากันเฉลิมฉลองทั่วทุกแห่งหนด้วยศุภกุศลมงคลพิธีต่าง ๆ

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงประดับแล้วด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญสมบูรณ์ด้วยพระพลานามัย ทรงพระเจริญไกลด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญยิ่งเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยั่งยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ ทรงปกครองทั่วเขตขัณฑ์รัฐสีมามณฑลให้สมบูรณ์มั่งคั่ง ข้าแผ่นดินสิ้นสร่างทุกข์ มากมีความสุขดั่งพระราชปรารถนา อันเกิดแด่พระมหากรุณาห่วงใยในพสกนิกร ดั่งบุตรธิดา

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ จักมีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอประทานพระพรพระรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพน้อยใหญ่และมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ประสาทถวายแต่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆ์ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ทรงยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลทันที ขอความเป็นผู้ไม่มีโรคคุกคาม ความสุขสำราญ ความมีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย ธาตุทั้งสี่จงได้มีเสมอกัน อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลผลมากมีทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงบังเกิดจงเป็นไปแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระบรมราชวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร

พลเรือน พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าผู้งดงามด้วยเมตตาทั่วจักรราศี ที่สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขตมงคล ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญมิให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่รับพระราชทานกล่าวนี้ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอพระราชทานถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม จิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺโจ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยสวัสดี บัดนี้มาบรรจบสุรทินพระบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภวรมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการสั่งให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ได้ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัย ด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ พร้อมประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายภัตตาหารบิณฑบาตและไทยธรรมสมณบริขารในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลเป็นเทวตาพลี สรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้เบิกบานอนุโมทนา ได้สมปรารถนาในไพบูลย์สุขสมบัติทั้งหลาย และได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลวิมลสิริสวัสดิ์ พร้อมพิพัฒนพระชนมายุกาล นอบน้อมถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ให้ทรงเสวยผลล้ำเลิศเป็นนิตย์ เสด็จสถิตสถาพรผ่องใสสะอาด ในพระสิริราชมไหศวรรยสมบัติ ทรงพรั่งพร้อมสารพัดด้วยวรชัยมงคล ทรงนิราศพ้นสรรพพิบัติอุปัทวันตราย ได้ทรงบำเพ็ญพระราชธรรม-

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

จริยารัฏฐาภิปาลโนบายและพระราชกุศลบุญนิธิ ทุกประการ ให้ไพศาลอุฬารอดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติสูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตร ปกจิตปกเกล้าทุกหมู่เหล่าประชานิกรเทพเจ้าและเหล่ามนุษย์ทุกถิ่นที่ยินดีถวายบริบาลอารักษ์บวรบรมบาท ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณ เอกอดุลยวิจิตร สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน**ปัญจอังคุตตรนิกาย** ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูล เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุข แก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้ แก่คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

พระพุทธศาสนสุภาษิตที่รับพระราชทานอัญเชิญมาถวายไว้เบื้องต้น แปลความหมายได้ดังนี้

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลให้เกิดประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมา ประกอบด้วยสีลาจารวัตร สถิตในธรรม ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์ มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานสรรคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **พระมงคลวิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา ประดับพระปัญญาบารมี ที่แม้ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยพระกำลังพระปรีชาญาณสูงส่ง จะมีพระราชปณิธานเพื่อทรงปฏิบัติบำเพ็ญพระคุณสมบัติเหล่านั้นให้บริบูรณ์พร้อม และย่อมจะทรงพระราชอุตสาหะโดยพระอาการอันชอบ เพื่อทรงประกอบพระคุณสมบัติ อันแม้ยังไม่สมบูรณ์พร้อม ให้พร้อมสมบูรณ์ เพื่อทรงเพิ่มพูนส่วนที่ได้บำเพ็ญแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติทุกสิ่งทุกประการโดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลเลิศล้ำย่อมสำเร็จสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ในศกนี้ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณสมบัติ ส่วนอัตตสมบัติด้วย **พระไตรสรณคมน์** ส่วนปรหิตสมบัติด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกถวายด้วย**ปัญญาวีธรรม**พอเป็นนิทัสสนนัย

ไตรสรณคมน์ คือการถึงสรณะทั้งสาม มีพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ครบองค์แห่งพระรัตนตรัย สรณะ หมายถึงที่พึ่ง ที่อาศัย ที่ปกป้อง นอกจากพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ไม่มีผู้ใดอื่นสิ่งใดอื่น พึงถึงเป็นสรณะได้ สรณะมีความหมายพิเศษจากคำที่พึ่งทั่วไป ไม่พึงนำคำนี้ไปใช้กับคำอื่น หรือผู้อื่น นอกจากพระรัตนตรัย ดังรับพระราชทานถวายแล้ว พระรัตนตรัย แม้จะแยกออกเป็นพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ แต่ก็มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแยกไม่ออก สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมา-สัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระธรรม เครื่องนำออกจากกิเลสและกองทุกข์ ได้ทรงแสดงพระธรรมที่ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง จึงทรงยังพระสงฆ์ให้เกิดขึ้นเป็นผู้ทรงพระธรรมไว้สืบทอดมาถึงทุกวันนี้ เมื่อปฏิบัติธรรมดังเช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ ก็คือปฏิบัติตามคำทรงสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้รับมาจากพระสงฆ์ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสรณะทั้งสามก็ดั่งนี้ ความเป็นพิเศษของพระรัตนตรัยที่ควรแก่คำว่าสรณะ อยู่ที่ว่าการพึ่งพระรัตนตรัยปราศจากโทษแม้แต่น้อย เพราะพระธรรมคำทรงสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นความถูกแท้สถานเดียว ไม่มีความผิดแม้เล็กน้อยเพียงใดในพระธรรมคำทรงสอน คำสอนของใครทั้งหลายอื่นเป็นสรณะไม่ได้ เพราะยังมีความบกพร่องอยู่ไม่มากก็น้อย ถือเป็นที่พึ่งได้ แต่มิใช่เป็นสรณะ

สารบัญ

พระพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งกล่าวไว้มีความว่า *“เมื่อบุคคลระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์อยู่ ความกลัว ความครั่นคร้ามขนพองสยองเกล้าจักไม่มี”* นี้แสดงความเป็นที่พึ่งที่เรียกว่าสรณะของพระรัตนตรัย ที่ให้ความปกป้องให้พ้นภัยได้จริง ไม่ว่าจะตกเข้าไปในที่มีภัยอันตรายมากมายเพียงใด ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ย่อมพ้นจากภัยทั้งปวงนั้น ทั้งทางกายและทางใจ ทางใจคือไม่กลัว ไม่หวาดสะดุ้ง ไม่หนี มีแสดงไว้ว่า ผู้นึกถึงพระพุทธเจ้า หรือพระธรรมของพระองค์ หรือพระสงฆ์สาวกของพระองค์ แม้ตกไปในที่แวดล้อมที่น่าสะพรึงกลัว ก็จะไม่กลัว ไม่หนี เพราะพระพุทธองค์ทรงเป็นผู้ไม่สะดุ้ง ไม่กลัว และไม่หนี สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงถึงพระรัตนตรัยเป็นพระสรณะมั่นคง จึงไม่เคยทรงหนีเหตุการณ์ใดเลย ทรงเผชิญได้ด้วยพระอาการสงบอย่างยิ่งและทรงชนะโดยตลอด

ท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร แห่งวัดถ้ำขาม จังหวัดสกลนคร เล่าไว้ว่า ท่านได้นิมิตเห็นสัตว์ร้ายมากมายในป่าแห่งหนึ่ง กำลังอาละวาดวุ่นวายไปทั้งป่า สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปรากฏพระองค์ขึ้นท่ามกลางความน่าสะพรึงกลัวนั้น และทันใดสิงห์สาราสัตว์ที่กำลังบ้าคลั่งก็สยบลงทั้งหมดแทบเบื้องพระยุคลบาท ศุภนิมิตของท่านพระอาจารย์ฝั้น ท่านปรากฏแล้วว่าเป็นความจริง มีเหตุการณ์เกิดขึ้นรับรองแล้วหลายครั้งหลายหนเป็นที่ประจักษ์

ส่วนปรหิตสมบัติ **รัฏฐาภิปาลโนบาย** ขอรับพระราชทานอัญเชิญพระพุทธภาษิตบทหนึ่งมาถวายพระพรดังนี้

ปณฺฑวา พุทฺธิสมฺปนฺโน วิธานวิธิโกวิโท
กาลญฺญู สมยญฺญู จ ส ราชาวสตึ วเส

แปลความว่า ผู้มีปัญญา ถึงพร้อมด้วยความรู้ ฉลาดในวิธีจัดการงาน รู้กาลและรู้สมัย พึงอยู่ในราชการได้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงครองสิริราชสมบัติมาถึงมหามงคลสมัยกาญจนาภิเษก เป็นที่โสมนัสยินดีทั้งบ้านทั้งเมืองทั้งประเทศ แสดงพระมงคลวิเสสส่วนปรหิตรัฏฐาภิปาลโนบาย ดังในพระพุทธภาษิตที่เทิดทูนไว้ว่า พึงอยู่ในราชการได้นานแสนนานต่อไป เพื่อความรุ่งเรืองร่มเย็นเป็นสุขของประเทศชาติประชาชน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ **คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต**
จิรญฺชีวี มหาราชา **สุขปฺปตฺโต อนามโย**
ยสสา เตชสา จาปิ **วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม**
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ **จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ**

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงประดับแล้วด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญสมบูรณ์ด้วยพระพลานามัย ทรงพระเจริญไกลด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญยิ่งเป็นนิตย์ เสด็จสถิตยั่งยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ ทรงปกครองทั่วเขตขัณฑ์รัฐสีมามณฑลให้เป็นผลสมบูรณ์มั่งคั่ง ข้าแผ่นดินทั้งนั้นสร่างสิ้นทุกข์ มากมีความสุขดั่งพระราชปรารถนา อันเกิดแต่พระมหากรุณาห่วงใยในพสกนิกร ดังบุตรธิดา

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ จักมีสมานฉันท์รับพระราชทาน ตั้งสัตยาธิษฐานขอประทานพระพรพระรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพน้อยใหญ่และมนุษย์ทั้งหลายมาขอรับพระราชทานประสิทธิ์ประสาทถวาย แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ **อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา**
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ **อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ**

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ทรงยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพาน ซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลทันที ขอความไม่มีโรคคุกคาม ความสุขสำราญ ความมีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์ทุกกาลแห่งวัตถุทั้งหลาย ธาตุทั้งสี่จงได้มีเสมอกัน อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลมากมี ทั้งสุขโสมนัสมากมีจงบังเกิด จงเป็นไปดั่งอธิษฐาน แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระบรมวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าผู้งดงามด้วยเมตตาทั่วจักรราศี ที่สถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีกัลยาณจิต อภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขตมงคล ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษที่ไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ มิให้บังเกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ **สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ**
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ **สมฺปสาทนเจตโส**

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ขอผลที่รับพระราชทานกล่าวนี้ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า พระผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ สมพระบรมราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนา เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอพระราชทานถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ
พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ฐิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยสวัสดี บัดนี้บรรจบสุรทินพระบรมราชสมภพอีกวาระหนึ่ง จึงทรงพระราชปรารภวรมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ได้ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัยด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ พร้อมประทีปธูปเทียนสุคันธมาลา พระราชทานถวายภัตตาหารบิณฑบาตและไทยธรรมสมณบริขารในภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลเป็นเทวตาพลี สรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้เบิกบานอนุโมทนา ได้สมปรารถนาในไพบูลย์สุขสมบัติทั้งหลาย และได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลวิมลสิริสวัสดิ์ พร้อมพิพัฒนพระชนมายุกาล นอบน้อมถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ให้ทรงเสวยผลล้ำเลิศเป็นนิตย์ เสด็จสถิตสถาพรผ่องใสสะอาด ในพระสิริราช-มไหศวรรยสมบัติ ทรงพรั่งพร้อมสารพัดด้วยวรชัยมงคล ทรงนิราศไกลพ้นผองพิบัติอุปัทวันตราย ได้ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย และพระราชกุศลบุญนิธิทั้งหลายทั้งปวงทุกประการ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

ให้ไพศาลอุฬารอดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติให้สูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตร ปกชีวิตปกจิตปกเกล้าทุกหมู่เหล่าชาวประชา บรรดาเทพเจ้าและเหล่ามนุษย์ทุกถิ่นที่ โสมนัสยินดีถวายบริบาล อารักษ์พระบวรบรมบาทสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐไพศาล ให้ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณเอกอดุลยวิจิตร สมดังพระพุทธภาษิตตรัสไว้ใน **ปัญจอังคุตรนิกาย** ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ แปลความว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูล เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภริยา แก่คนรับใช้ แก่คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวงยังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่คนเป็นอันมาก

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

พระพุทธศาสนสุภาษิตที่รับพระราชทานอัญเชิญมาถวายเบื้องต้น แปลความได้ดังนี้

บุคคลใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติ ดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลให้เกิดประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เทวดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษา เกียรติคุณย่อมไม่ละบุคคลนั้น ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับมา ประกอบด้วยศีลาจารวัตร สถิตในธรรม ใครควรจะนินทาบุคคลนั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล มีปกติกล่าววาจาสัตย์ มีหิริอยู่ในใจ บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท อย่าว่าแต่มนุษย์เลย แม้เทวดาและพรหมก็ย่อมสรรเสริญบุคคลนั้น

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานสรรคุณสมบัติ ที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า**พระมงคล-วิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา ประดับพระปัญญาบารมี ที่แม้ได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ด้วยพระกำลังพระปรีชาญาณอันสูงส่ง จะมีพระราชปณิธานเพื่อทรงปฏิบัติบำเพ็ญพระคุณสมบัติเหล่านั้นให้บริบูรณ์พร้อม และย่อมจะทรงพระราชอุตสาหะโดยพระอาการอันชอบ เพื่อทรงประกอบพระคุณสมบัติ อันแม้ยังไม่สมบูรณ์พร้อมให้พร้อมสมบูรณ์ เพื่อทรงเพิ่มพูนส่วนที่ได้ทรงบำเพ็ญแล้วให้ภิยโยยิ่ง ทรงปฏิบัติทุกสิ่งทุกประการโดยราชธรรม พระราชสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลเลิศล้ำย่อมสำเร็จสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าพระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ในศกนี้ (พ.ศ. ๒๕๔๐) ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณสมบัติส่วนอัตตสมบัติด้วย**พระขันติธรรม** ส่วนปรหิตสมบัติ ด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกถวายด้วย**เมธาวีธรรม**พอเป็นนิทัสสนนัย

สีลสมาธิคุณานำ ขนฺติ ปธานการณำ
สพฺเพปิ กุสลา ธมฺมา ขนฺตฺยาเยว วฑฺฒนฺติ เต

พระพุทธศาสนสุภาษิตบทนี้แปลความว่า ขันติเป็นประธาน เป็นเหตุ แห่งคุณคือศีลและสมาธิ กุศลธรรมทั้งปวงย่อมเจริญ เพราะขันติเท่านั้น

ขันติ เป็นธรรมเครื่องทำให้งาม คู่กับโสรัจจะ ซึ่งเป็นธรรมเครื่องทำให้งามเช่นกัน ขันติเป็นความอดทน โสรัจจะเป็นความเสงี่ยม ผู้มีขันติความอดทนและมีโสรัจจะความเสงี่ยมนั้นเป็นผู้งามธรรมสำคัญสองประการนี้เป็นที่ปรากฏเด่นชัดในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าตลอดมา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพระชนมชีพมากมายเกินกว่าจะนำมารับพระราชทานกล่าวถึงได้หมดสิ้น แต่ย่อมเป็นที่ประทับจับใจทุกผู้ที่ได้รับรู้รับเห็นทั้งปวง บางเหตุการณ์ก็หนักหนาใหญ่หลวงยิ่งนัก ยากที่ผู้ใดจักรับได้อย่างมีความอดทนด้วยขันติมั่นคง มิได้ปรากฏความหวั่นไหวให้เป็นที่รู้เห็น เช่นที่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้าทรงรับได้ตลอดมา พระขันติธรรมที่เลิศล้ำนักหนา ปรากฏแก่สายตาแก่จิตใจพสกนิกรไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งปวง ยิ่งวันพระขันติธรรมยิ่งใหญ่หลวงพ้นพรรณนา วิกฤตการณ์บ้านเมืองที่พากันวิตกกังวลไปทุกหนทุกแห่ง จนปรากฏเป็นความชุลมุนวุ่นวายหวาดกลัวไม่กล้าเผชิญชีวิตต่อไปก็มีอยู่ไม่น้อย เหตุเพราะขันติความอดทนไม่เพียงพอที่จะรับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนว่าจะเป็นอยู่นานช้าเพียงใด

วิกฤติการณ์นี้ที่ประกาศรับรองพระขันติธรรมล้ำเลิศเป็นอัศจรรย์แห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐแท้จริง ทรงสงบนิ่งด้วยพระขันติธรรมและพระโสรัจจธรรม ขณะที่แทบทุกผู้ทุกคนกล่าวโทษใครต่อใครว่าเป็นเหตุจนแทบจะไม่เหลือคนดีที่ไม่ถูกกล่าวโทษ จากคำของผู้นั้นบ้างผู้นี้บ้าง ขณะที่ทรงสงบอยู่อย่างงดงามยิ่ง ทั้งที่ประจักษ์แก่ใจไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งปวง ว่ามีพระราชหฤทัยเป็นห่วงพสกนิกรอย่างยากจะประมาณได้

ขันติเป็นประธาน คือ ขันติเป็นใหญ่ เป็นเหตุนำ และสิ่งที่ขันตินำให้เกิดคือ ศีลและสมาธิ อันเป็นคุณทั้งสองประการ ศีลก็ตาม สมาธิก็ตาม จักไม่เกิดจากความไม่อดทนหรือความไม่มีขันติ ขันติทำให้ยับยั้งการทำลายชีวิตเพราะอดทนได้ต่อความยั่วทางอารมณ์ เช่น ความโกรธ ความปรารถนาต้องการที่ผิดศีลผิดธรรมอย่างรุนแรง จนถึงอาจทำลายชีวิตกันได้เพียงเพื่อให้สมปรารถนา ขันติทำให้รักษาศีลข้อ ๒ ได้ ศีลข้อ ๒ คือเว้นจากการถือเอาของที่มิใช่ของตน เมื่อความปรารถนาต้องการเกิดขึ้น แม้ไม่มีขันติความอดทนเพียงพอ ก็ยอมละเมิดศีลข้อ ๒ ขันติทำให้รักษาศีลข้อ ๓ คือเว้นจากการประพฤติผิดประเวณี ก็มีเหตุผลเช่นเดียวกัน ว่ารักษาศีลข้อนี้ไม่ได้ แม้ไม่รู้จักอดทนต่อความใคร่ความปรารถนาที่ผิดศีลผิดธรรม ต้องมีขันติ อดทนจนสามารถชนะความใคร่ความปรารถนาที่ผิดศีลผิดธรรมได้ จึงจะรักษาศีลข้อ ๓ ได้ ขันติทำให้รักษาศีลข้อ ๔ ได้ คือมีความอดทนเอาชนะความรู้สึกที่จะพูดความไม่จริงเพื่อทำผู้อื่นให้เข้าใจผิดได้ จึงจะรักษาศีลข้อ ๔ ได้ ทุกคนอาจจะมีเวลาต้องการบิดเบือนความจริงบางอย่างเพื่อประโยชน์ของตน แต่ถ้าสามารถอดทนเอาชนะความต้องการนั้นได้ ก็จะรักษาศีลข้อ ๔ ได้ ได้เป็นผู้มีวาจาสัตย์ ซึ่งเป็นที่สรรเสริญของบัณฑิตทั้งปวง และขันติทำให้รักษาศีลข้อ ๕ ได้ ผู้ที่เสพของเมา คือผู้ที่ไม่สามารถอดทนเอาชนะความรู้สึกที่ต้องการอารมณ์มึนเมาได้ จึงไม่สามารถรักษาศีลข้อ ๕ ได้ แม้จะเคยได้รู้รสชาติของสิ่งมอมเมามาก่อน เคยรู้สึกเป็นสุขกับความเคลิบเคลิ้มที่เกิดแต่อำนาจของเสพติดทั้งหลาย แต่ถ้ามีขันติเกิดขึ้น เอาชนะความปรารถนาต้องการจะได้รับอารมณ์มึนเมาได้ ก็จะสามารถรักษาศีลข้อ ๕ ได้ เลิกละการเสพสิ่งมอมเมาทั้งหลายได้ ผู้มีขันติอดทนได้ เอาชนะความโกรธ ความปรารถนาต้องการที่ผิดศีลผิดธรรม ความใคร่ ความมีเจตนาทำให้เกิดความเข้าใจผิดจากความจริง และความต้องการอารมณ์เคลิบเคลิ้มมึนเมาได้ จักเป็นผู้มีศีลได้ และมีสมาธิได้ เพราะใจที่มีศีลสะอาดนั้นเป็นใจที่สมาธิเกิดง่าย จึงเป็นใจที่มีสมาธิได้

ผู้มีศีล มีสมาธิ ย่อมเป็นผู้ที่สามารถยังกุศลธรรม คือความดีทั้งปวงให้เจริญได้ ท่านจึงแสดงไว้ว่ากุศลธรรมทั้งปวงย่อมเจริญเพราะขันติเท่านั้น

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงทำพระคุณได้ใหญ่หลวง เกินความสามารถ เกินความเข้าใจของคนทั้งหลายทั้งนั้น นั่นก็เพราะทรงพร้อมด้วยศีลด้วยสมาธิ อันเกิดแต่ทรงบริบูรณ์ด้วยพระขันติธรรมสม่ำเสมอ ทั้งเพิ่มพูนยิ่งขึ้นตามกาลเวลา ตามความทรงพระเจริญแห่งพระชนมายุกาล เหตุการณ์แรงร้ายน่าประหวั่นพรั่นพรึงเพียงใดมิอาจเอาชนะพระขันติธรรมได้ ดังปรากฏประจักษ์แจ้งชัดแล้วในปัจจุบัน วิกฤตการณ์เลวร้ายนักหนาหาอาจยังความเศร้าหมองให้เกิดแก่ศีล สมาธิ และกุศลธรรมใด ๆ ในพระราชหฤทัยได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ส่วนปรหิตสมบัติ **รัฏฐาภิปาลโนบาย** ขอรับพระราชทานอัญเชิญพระพุทธศาสนสุภาษิตบทหนึ่งมาถวายพระพร ดังนี้

เอโกปิ สทฺโธ เมธาวี อสฺสทฺธานํ จ ญาตินํ
ธมฺมฏฺโฐ สีลสมฺปนฺโน โหติ อตฺถาย พนฺธุนํ

แปลความว่า ผู้มีศรัทธา มีปัญญา ตั้งในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล แม้คนเดียวย่อมเป็นประโยชน์แก่ญาติและพวกพ้องผู้ไม่มีศรัทธา

ศรัทธา คือความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย คือในสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ในพระธรรมซึ่งทรงแสดงสอน ในพระสงฆ์ผู้พุทธสาวก ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามเสด็จสมเด็จพระบรมศาสดา ศรัทธานี้มิได้มากมีในผู้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ความที่มีพระราชศรัทธา มีพระปัญญายิ่ง และทรงตั้งอยู่ในธรรม ปรากฏเด่นชัดแก่พสกนิกรไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งปวง เหล่านี้เป็นการพระราชทาน

ประโยชน์ยิ่ง แก่จิตใจผู้นับถือพระพุทธศาสนาก็ตาม มิได้นับถือพระพุทธศาสนาก็ตาม ความจงรักภักดีเทิดทูนสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าอย่างเปี่ยมล้นทุกเวลานาที ทำให้เกิดความชื่นชอบในพระราชศรัทธา พระปัญญา พร้อมด้วยในศีลในธรรม ซึ่งทรงมีบริบูรณ์ ความชื่นชอบ ชื่นชมโสมนัสเป็นอันมากด้วยมีความจงรักภักดีเป็นเหตุสำคัญ ส่งเสริมสนับสนุนให้บังเกิดความมีศรัทธาที่จะดำเนินตามรอยพระยุคลบาท ที่จะสนองพระมหากรุณาธิคุณ โดยหวังว่าจะเป็นการนอบน้อมถวายความชุ่มชื่นพระราชหฤทัยได้บ้างแม้เพียงเล็กน้อย ในยามที่แทบทุกหัวใจสลดหดหู่เศร้าหมอง

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงประดับงดงามเลิศแล้วด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญสมบูรณ์ด้วยพระพลานามัย ทรงพระเจริญไกลด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญยิ่งเป็นนิตย์เสด็จสถิตยั่งยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ ทรงปกครองทั่วเขตขัณฑ์รัฐสีมามณฑล ให้เป็นผลสมบูรณ์มั่งคั่ง ข้าแผ่นดินทั้งนั้นสร่างสิ้นทุกข์ มากมีความสุขดั่งพระราชหฤทัยปรารถนา อันเกิดแต่พระมหากรุณาห่วงใยในพสกนิกรเป็นที่สุด ดั่งทั้งปวงเป็นพระราชบุตรพระราชธิดาดวงพระราชหฤทัย

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลกาลนี้ จักมีสมานฉันท์รับพระราชทานตั้งสัตยาธิษฐานขอประทานพระพรจากพระรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพน้อยใหญ่และมนุษย์ทั้งหลายมารับพระราชทานถวายประสิทธิ์ประสาท แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าพระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ทรงยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรานี้ จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนบทนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลทันที ขอความไม่มีโรคคุกคาม ความสุขสำราญ ความมีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์ทุกกาลแห่งวัตถุทั้งหลาย ธาตุทั้งสี่จงได้มีเสมอกัน อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลมากมี ทั้งสุขโสมนัสมากมีจงบังเกิด จงเป็นไปดังอธิษฐาน แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชนัดดา พระบรมวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุข-

อำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พลเรือน พสกนิกรประชาราษฎรสมณะชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าผู้งดงามด้วยเมตตาทั่วจักรราศี ที่สถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีกัลยาณจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขตมงคล ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษที่ไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ มิให้บังเกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่รับพระราชทานกล่าวนี้ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสถึงพระรัตนตรัยเป็นพระสรณะ มีพระขันติธรรมตั้งมั่นจงสมพระราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

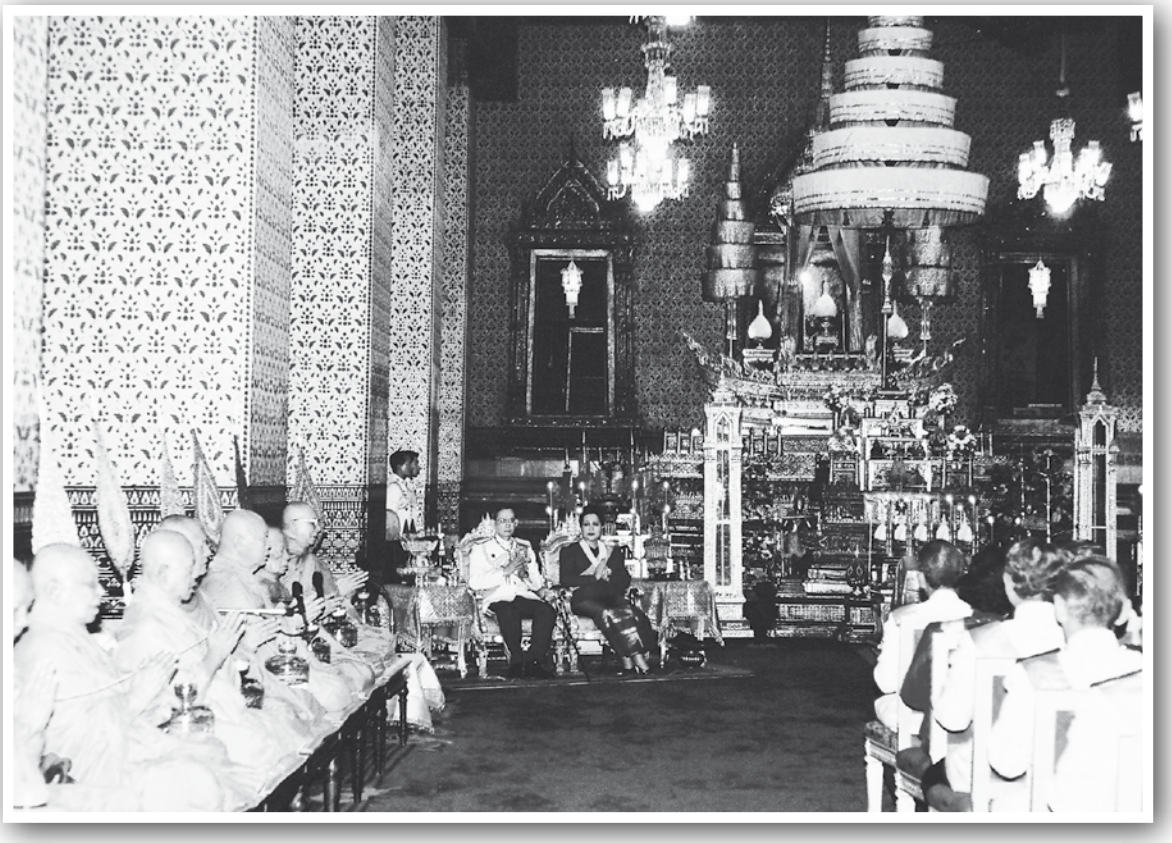
ขอพระราชทานถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๑

(ยังไม่พบต้นฉบับ)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์

พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา

คณะทูตานุทูตเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา

คณะบุคคลต่างๆ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๔ ธันวาคม ๒๕๔๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมหาสมาคม
ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
เสด็จพระราชดำเนินไปในงานสโมสรสันนิบาต
ณ ทำเนียบรัฐบาล ๙ ธันวาคม ๒๕๔๒

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารคไปถวายผ้าพระกฐิน
ณ วัดอรุณราชวราราม ๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

นาย Jacques Diouf ผู้อำนวยการใหญ่องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ
กราบบังคมทูลสดุดีพระเกียรติคุณและทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญ TELE FOOD
๘ ธันวาคม ๒๕๔๒

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

(ยังไม่พบต้นฉบับ)

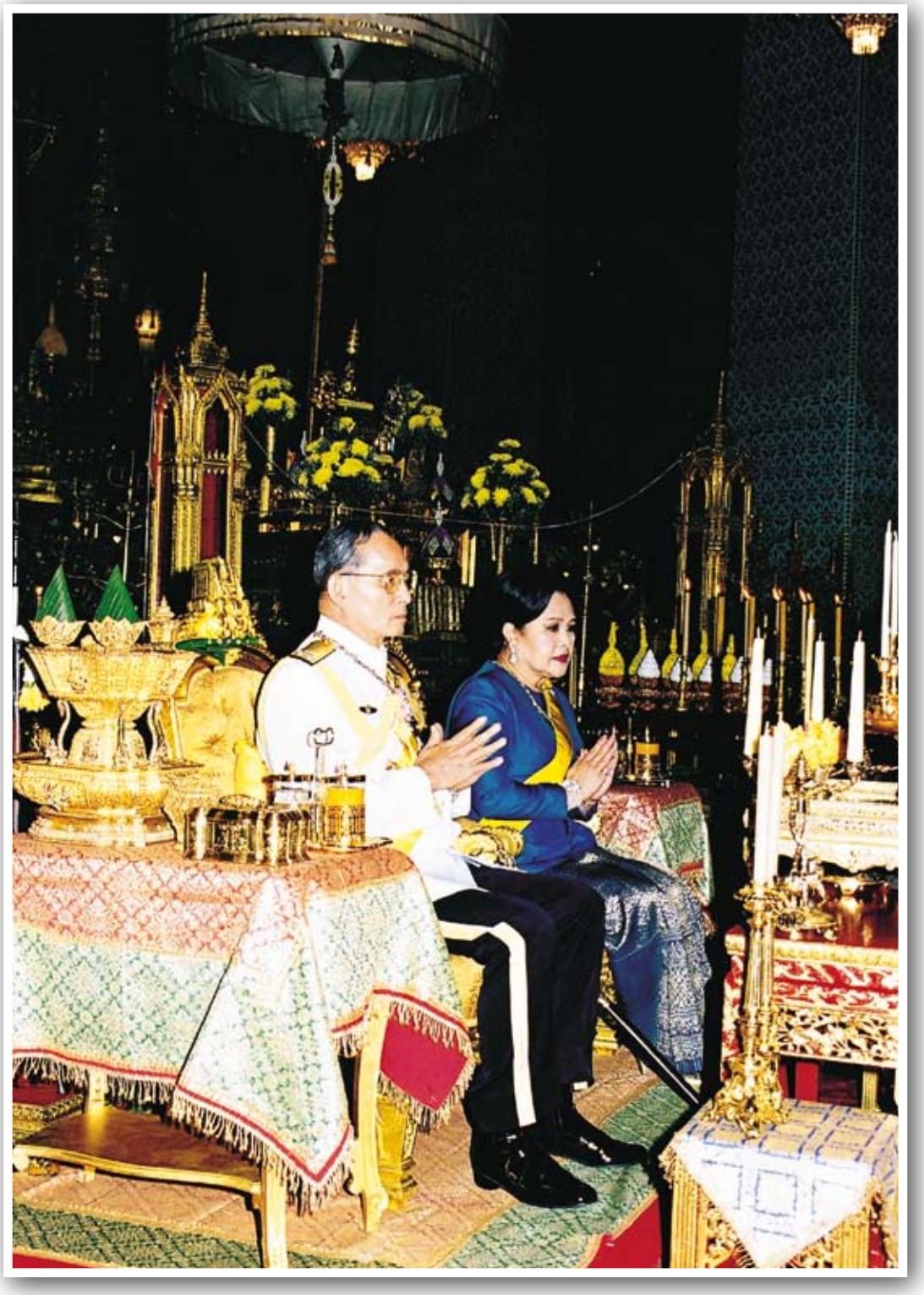
สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระบรมวงศานุวงศ์ นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา และข้าราชการ เฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
ในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๕ ธันวาคม ๒๕๔๓

สารบัญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓

(ยังไม่พบต้นฉบับ)

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

อายุ๎ วณฺณ๎ ยสๆ กิตฺตึ	**สคฺคๆ อุจฺจากุลีนตๆ**
รติโย ปตฺถยาเนน	**อุฬารา อปราปรา**
อปฺปมาทๆ ปสๆสนฺติ	**ปุญฺญกิริยาสุ ปณฺฑิตา**
อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ	**อธิคฺคณฺหาติ ปณฺฑิโต**
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ	**โย จตฺโถ สมฺปรายิโก**
อตฺถาภิสมยา ธีโร	**ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจตีติ**

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา ในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล เฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชปรารภมหาสิริมงคลวารนี้ ที่ตรงกับมงคลสุริยคติทินกาลแห่งพระบรมราชสมภพ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กำหนดพระราชพิธีการทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ล้วนเป็นมงคลวิเสสเหตุแห่งสรรพสุภมนุญอดุลยผล อาทิ ทานมัย สีลมัย ภาวนามัย บุญกิริยา เป็นไปในพระรัตนตรัย อดิศัยอนุตตรบุญเขต แล้วทรงแผ่พระราชกัลยาณจิตถวายส่วนพระราชกุศล อุทิศส่วนพระกุศล พระราชทานส่วนพระกุศล ในอดีตพระจอมคนมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ในเทวนิกรทุกสถาน ในทุกพระองค์ทุกท่านผู้อภิบาลป้องกันรักษา พระผู้บรมราชาและสถาบันทั้งปวง ทรงแผ่พระราชกุศลด้วยพระกรุณาธิคุณใหญ่หลวงเพื่อเจริญความเกษมสุขสวัสดีไปในพระราชวงศ์มุขมหาอมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎร์ทั่วทั้งนั้น พระราชกุศลย่อมประมวลกันเป็นมงคลวิเสส เหตุให้ทรงได้รับไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิตน้อมถวายพระพรชัย จากสรรพเทพน้อยใหญ่และมนุษย์ ให้ทรงบริสุทธิ์สถาพรในพระสิริราชัยมไหศวรรยาธิปัตย์ เจริญพระชนมายุ พระราชสิริสวัสดิ์เกษมปราศจากสรรพโรคสรรพอุปัทวันตราย

อนึ่ง พระราชกุศลทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญแล้วด้วยดี ย่อมเป็นบุญราศีบุญนิธิ สุขุบายมงคลปโยคสมบัติ วิวัฒน์ให้สัมฤทธิ์อิฏฐผล คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ สวรรค์ สมด้วยนิคมคาถาประพันธ์พุทธภาษิตตรัสประทานแก่อนาถบิณฑิกคฤหบดี ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

อายุ๋ วณฺณ์ ยสๆ กิตฺตึ **สคฺคๆ อุจฺจากุลีนตๆ**
รติโย ปตฺถยาเนน **อุฬารา อปราปรา** เป็นต้น

มีความว่า เมื่อนรชนมาปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูง และความยินดีเกษมสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาทให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปในสันดานเถิด สามารถเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลและคุณที่ประสงค์ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยา การทำบุญทั้งหลายอันเป็นไปในกายวาจาจิต และกุศลสุจริตซึ่งเป็นไป ณ ภูมิ ๔ คือ กามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ โลกุตรภูมิทุกประการ บัณฑิตชนผู้ไม่ประมาทแล้วย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในทิฏฐธรรมภพนี้ และประโยชน์เป็นไปในสัมปรายภพภายหน้า เพราะอาศัยความบรรลุประโยชน์ที่ประสงค์ทั้งภพนี้และภพหน้า ท่านจึงสรรเสริญผู้ทรงปัญญาว่าเป็นบัณฑิต ดำเนินชีวิตไปในประโยชน์กิจด้วยปัญญา ความไม่ประมาท เป็นเหตุให้บัณฑิตชาติยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ด้วยประการฉะนี้

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔

พระราชกุศลบุญราศีซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญโดยกำลังพระปัญญาบารมีและพระอัปมาทธรรม เป็นปฏิปทาให้อิฏฐวิบุลผลมีอายุเป็นต้น เป็นไปโดยชอบต้องตามสุคโตวาทสัมมาปฏิบัติ ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนี้ จะรับพระราชทานพรรณนาพระราชจริยาสาธุปฏิบัติ ที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า**มงคลวิเสส** เป็นพระคุณอลังการ มีพร้อมบริบูรณ์ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เมื่อได้ทรงสดับแล้ว ทรงพระปัจจเวกขณ์ ถึงโดยกำลังพระปรีชา ก็จักเกิดพระปีติปราโมทย์มีกำลัง แต่นั้นก็จักตั้งพระราชหฤทัยทรงบำเพ็ญเพิ่มพูนให้บริบูรณ์ยิ่ง สรรพสิ่งสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลก็จักเกิดเป็นมหาผลแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ข้อนี้สมด้วยประพันธคาถาที่บัณฑิตรับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล กราบทูลให้ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ว่า

ทานำ สีลำ ปริจฺจาคำ อาชฺชวำ มทฺทวำ ตปำ
อกฺโกธำ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนำ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม ฐิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกำ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพิจารณาพระธรรมส่วนชอบอันตั้งอยู่ในพระองค์ คือ **ทาน ศีล บริจาค ความตรง ความอ่อนโยน ตบะคือความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความไม่ทำให้ผิด** นั้น ๆ เถิด แต่นั้นพระปีติโสมนัสจักมีขึ้นในพระองค์มิใช่น้อย

ก็แลพระราชจริยาซึ่งเป็นคุณาลงกรณ์ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงมีโดยอเนกนัย พ้นวิสัยที่จะรับพระราชทานพรรณนาในกถามรรคเพียงกัณฑ์เดียวนี้ จะรับพระราชทานบรรยายแต่โดยเอกเทศ

วาระนี้ จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณพิเศษ ส่วนอัตตสมบัติด้วย**ทาน**และ**ศีล** ส่วนปรหิตปฏิบัติจะรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วย**รัฏฐาภิปาลโนบาย** พอเป็นนิทัศนนัย

ทาน โดยทั่วไปคือการให้ เพื่ออนุเคราะห์ผู้ที่ขาดแคลนควรที่จะอนุเคราะห์ เพื่อสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ เป็นการผูกมิตรภาพไมตรีจิตหรือเพื่อบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นการบูชาคุณหรือตอบแทนคุณ หรือเป็นการบำเพ็ญบุญในบุญเขต พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ทำทานอย่างมีขอบเขตและเหตุผล ดังเช่นที่ตรัสไว้ว่าทรงสรรเสริญการเลือกให้ และทรงแสดงสมบัติของทานไว้ ๓ ประการ ได้แก่ *เจตนาสมบัติ* ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือมีเจตนาดีก่อนแต่ให้ ขณะให้ก็ทำใจให้ผ่องใส ครั้นให้แล้วก็อิ่มอกอิ่มใจ *วัตถุสมบัติ* ถึงพร้อมด้วยวัตถุ ได้แก่วัตถุเป็นของที่ควรให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ *ปฏิคาหกสมบัติ* ถึงพร้อมด้วยปฏิคาหก คือผู้รับ คือผู้รับเป็นผู้ที่ควรให้ และตรัสสอนให้ทำทานเป็นบุญ คือให้เป็นความดี เป็นเครื่องชำระล้างความชั่ว เช่น โลภมัจฉริยะ ให้ทำทานเป็นกุศล คือให้เป็นกิจของคนฉลาด ตรัสสอนให้ทำทานเป็นสัปปุริสทาน ได้แก่ทานของคนดี คนฉลาด เช่นให้ถูกกาลสมัยเหมาะแก่ความต้องการของผู้รับ ไม่ทำตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน นอกจากนี้ยังตรัสสอนให้มีความขยันหมั่นเพียร แสวงหาทรัพย์ให้ได้มาในทางที่ชอบ ให้รู้จักรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้ ให้คบเพื่อนมิตรที่ดีงามที่จะชักนำไปในทางดี ไม่ชักนำไปในทางชั่ว เช่นทางอบายมุขต่าง ๆ และรู้จักใช้ทรัพย์อย่างประหยัดอดออม ดังที่ตรัสสอนไว้ในหมวดธรรมที่สอนถึงประโยชน์ในปัจจุบัน เมื่อตรัสสอนให้แสวงหาก่อนแล้ว จึงตรัสสอนให้ใช้ ให้ทำทานบริจาคด้วยศรัทธาและปัญญา ดังที่ตรัสสอนไว้ในหมวดธรรมที่สอนถึงประโยชน์ภายหน้า ทั้งได้ตรัสสอนถึงวิธีใช้ไว้ด้วย ดังที่ได้ตรัสสอนไว้ถึง*ประโยชน์เกิดแต่การถือโภคทรัพย์ ๕ อย่าง คือ แสวงหาโภคทรัพย์ได้โดยทางที่ชอบแล้ว ๑. เลี้ยงตัวเอง มารดาบิดา บุตรภรรยา บ่าวไพร่ให้เป็นสุข ๒. เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข ๓. บำบัดอันตรายอันเกิดแต่เหตุต่าง ๆ ๔. ทำพลี ๕ อย่าง คือ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อติถิพลี ต้อนรับ*

แขก ปุพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ราชพลี ถวายหลวงเป็นภาษีอากร เป็นต้น เทวตาพลี ทำบุญอุทิศให้เทวดา ๕. บริจาคทาน ในสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ

อนึ่ง สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงแสดงว่า ทานมี ๒ อย่าง คือ *อามิสทาน* การให้พัสดุสิ่งของต่าง ๆ *ธรรมทาน* การให้ธรรม ตรัสว่าการให้ทั้งสองนี้ การให้ธรรมเป็นเลิศ พิจารณาตามเหตุผลก็พึงเห็นความสำคัญได้ว่า ความทุกข์ยากขาดแคลน มี ๒ ทาง คือ ทางกายและทางจิตใจ *อามิสทาน* เป็นเครื่องแก้ความทุกข์ยากขาดแคลนทางกาย เช่นเมื่อต้องการอาหาร ผ้านุ่งห่ม และได้สิ่งเหล่านั้นมาบริโภคใช้สอยก็แก้ความขาดแคลนทำให้เกิดความสุขทางกาย ส่วน*ธรรมทาน* เป็นเครื่องแก้ความทุกข์ยากขาดแคลนทางจิตใจ เช่นขณะที่จิตใจเกิดทุกข์ร้อน เมื่อได้ธรรมที่เหมาะสมมาดับทุกข์ ก็ทำให้จิตใจเกิดความสุข นอกจากนี้ธรรมทานยังเป็นเครื่องแก้กิเลสทางจิตใจ แก้ความประพฤติชั่วร้ายเสียหาย ทำจิตใจที่หิวกระหายด้วยโลภะตัณหาให้รู้จักอิ่ม ให้รู้จักเต็ม ให้รู้จักพอ ธรรมอย่างเดียวเท่านั้นเป็นเครื่องแก้กิเลสและทุจริตได้ จึงทำให้เกิดสุขทางกายได้ด้วย เพราะเมื่อคนมีธรรมพากันเว้นทุจริตตั้งอยู่ในสุจริต พากันประกอบอาชีพและการงานต่าง ๆ ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบ ก็จักเกิดความสุขสมบูรณ์โดยทั่วไป ดังเรื่องใน**กุรุธรรมชาดก** ชาวเมืองกลิงครัฐซึ่งเกิดฝนแล้งทุพภิกขภัย ได้ขอช้างเผือกไปจากรัฐกุรุซึ่งฝนตกดี ด้วยคิดว่าช้างเผือกเป็นเหตุให้ฝนตกดี พระราชากุรุรัฐก็ได้พระราชทานช้างเผือกไป เมื่อชาว

กลิงครัฐได้ช้างเผือกไปแล้ว ฝนก็คงไม่ตก ชาวกลิงครัฐจึงกราบทูลขอไปใหม่ซึ่งสิ่งที่เมื่อได้รับพระราชทานไปแล้วจะให้ฝนตกดีในกลิงครัฐเหมือนในกุรุรัฐ พระราชากุรุรัฐจึงพระราชทาน**กุรุธรรม** คือ ศีล ๕ เพื่อให้ชาวกลิงครัฐสมาทาน รักษา ชาวกลิงครัฐได้รับพระราชทานกุรุธรรมคือศีล ๕ ไปสมาทานรักษากัน ฝนก็ตกแก้ความขาดแคลน เกิดความสมบูรณ์สุขขึ้นได้ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมชนะการให้ทั้งปวง

แม้สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ยังมิได้ตรัสรู้ ก็ได้ทรงให้สิ่งทั้งปวงอันเป็นวัตถุทานมาโดยลำดับ เมื่อตรัสรู้แล้วก็ได้ทรงให้ธรรม คือคำสอนที่เรียกว่าพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวโลกพุทธบริษัททั้งปวงได้รับไว้และได้ให้สืบต่อกันมา พระพุทธศาสนาจึงได้ดำรงมั่นอยู่ในโลก เป็นเหตุให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและความสุขตราบเท่าถึงทุกวันนี้

ตามตำนานในพระพุทธศาสนาแสดงว่า พระโพธิสัตว์ผู้ปรารถนาพุทธภูมิโพธิญาณได้ทรงบำเพ็ญทานสั่งสมเป็นทานบารมีมาช้านาน ทานบารมีของพระองค์ได้เต็มยิ่งขึ้นโดยลำดับ จึงแบ่งออกได้เป็น ๓ ชั้น คือ

ทานบารมี ได้แก่ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละทรัพย์สิ่งของอันเป็นธรรมดาสามัญทั่วไป ดังคำของมหาโควินทโพธิสัตว์ว่า *“ทรัพย์และข้าวจะเป็นสิ่งที่เราเกลียดชังก็หามิได้ เราจะไม่มีการสั่งสมก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เราจึงให้ทรัพย์”*

ทานอุปบารมี ได้แก่ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละอวัยวะ เช่น ดวงตาและโลหิต ดังพระดำรัสของพระเจ้าสีวิราชโพธิสัตว์ว่า *“ดวงตาทั้งสองจะเป็นสิ่งที่เราเกลียดชังก็หามิได้ แม้ตนของเราก็มิใช่เป็นที่เกลียดชัง แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา เราจึงให้ดวงตา”*

ทานปรมัตถบารมี ได้แก่ทานที่บำเพ็ญด้วยการสละชีวิต ดังเช่นคำของกระต่ายบัณฑิตโพธิสัตว์ว่า *“เราได้ให้หนัง เนื้อ กระดูก หทัย เส้นเอ็น ไส้พุง สิ้นสกนธ์กายแก่พราหมณ์”*

ศีล คือ เจตนาที่รักษากายกรรม วจีกรรม ให้ตั้งเป็นปรกติดี เว้นจากประพฤติชั่วทุจริตเบญจเวรวิรัติ งดเว้นจากเวร ๕ คือ *ปาณาติบาต ฆ่าสัตว์ อทินนาทาน ลักทรัพย์ กาเมสุมิจฉาจาร ประพฤติผิดในภรรยาสามีผู้อื่น มุสาวาท พูดเท็จ สุราเมรยมัชชปมาทฐานา ดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งความประมาท*ของผู้ได้สมาทานก็ดี ไม่ได้สมาทานก็ดี ชื่อว่าศีล ในที่นี้ ทั้งภายในภายนอกพุทธกาล ในภายนอกพุทธกาล เช่นที่แสดงไว้ในกุรุธรรมชาดก เรียกว่ากุรุธรรม และได้มีแสดงว่าพระเจ้าจักรพรรดิพระราชาเอกในโลกได้ทรงรักษาศีล ๕ และทรงประกาศให้ประชาชนชาวโลกรักษาศีล ๕ จึงเป็นศีลหรือกฎหมายในทางปกครองโลกของพระเจ้าจักรพรรดิด้วย แม้ในบัดนี้ ถึงมีกฎหมายอยู่มากแล้ว ก็ยังต้องอาศัยศีลอุปการะ ราษฎรจึงอยู่เป็นสุขสงบ

การทำทานนั้นทั่วไปอาจเห็นว่าง่ายกว่าการรักษาศีล เพราะเมื่อให้ไปแล้วก็เสร็จกันไป ส่วนการรักษาศีลนั้น เป็นที่รู้สึกกันโดยมากว่าเหมือนเป็นการสร้างรั้วไว้ล้อมตนเอง ศีลยิ่งมากข้อก็ยิ่งเหมือนรั้วที่แน่นหนาแข็งแรงและยิ่งมีวงแคบ จะทำอะไรจะไปไหนก็ล้วนมีข้อห้ามทั้งนั้น เมื่อรู้สึกดังนี้จึงไม่พอใจจะรักษาศีล ปรารถนาที่จะทำอะไรจะไปข้างไหนตามความพอใจ มีเรื่องเล่าใน**อรรถกถาธรรมบท**ว่า ภิกษุรูปหนึ่งรู้สึกว่าพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้มีเป็นอันมาก ไม่อาจจะรักษาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ มีความเบื่อหน่าย หมดกำลังใจ พระพุทธเจ้าได้ทรงเรียกภิกษุรูปนั้นไปตรัสถามว่า สามารถจะรักษาเพียงข้อหนึ่งได้หรือไม่ ภิกษุนั้นกราบทูลว่า ถ้าเพียงข้อเดียวก็สามารถ พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า ถ้าเช่นนั้นก็ให้รักษา**จิต**ของตน เมื่อรักษาจิตของตนได้เพียงข้อเดียวก็สามารถรักษาข้ออื่นได้ทั้งหมด ภิกษุรูปนั้นปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทก็สิ้นความอึดอัดรำคาญ สามารถรักษาพระวินัยได้ทั้งหมด

พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญศีล สั่งสมเป็นศีลบารมีมาตลอดเวลาช้านาน ทั้งรักษาจิตมิให้โกรธ รักษาศีลไว้โดยไม่อาลัยแก่ชีวิตเลือดเนื้อ ดังที่มีแสดงไว้ในชาดกต่าง ๆ ศีลบารมีของพระองค์ได้เต็มยิ่งขึ้นโดยลำดับ จึงแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ

ศีลบารมี ได้แก่ศีลที่บำเพ็ญด้วยรักศีลยิ่งกว่าคนที่รักทรัพย์สิน ดังภาษิตที่ว่า *“ผู้รักษาศีลพึงรักศีล เคารพในศีล เหมือนนกต้อยตีวิดรักษาไข่ เหมือนจามรีรักษาขนหาง เหมือนมารดารักษาลูกที่รัก เหมือนคนตาบอดข้างหนึ่งรักษานัยน์ตาอีกข้างหนึ่งที่เหลือ”*

ศีลอุปบารมี ได้แก่ศีลที่บำเพ็ญด้วยรักศีลยิ่งกว่าอวัยวะร่างกายของตน ดังคำของจัมเปยยกนาคว่า *“ร่างกายของเราจงแตกกระจัดกระจายอยู่ในที่นี้ เหมือนแกลบที่เขาโปรยกระจัดกระจายอยู่ก็ตามที เราจะไม่ทำลายศีล”*

ศีลปรมัตถบารมี ได้แก่ศีลที่บำเพ็ญด้วยรักศีลยิ่งกว่าชีวิตของตน ดังคำของภูริทัตต์ว่า *“ความสละชีวิตของตนเบายิ่งกว่าหญ้าในเรา ความละเมิดศีลสำหรับเรา เหมือนพลิกแผ่นดิน”* และดังภาษิตว่า *“นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวัยวะ เมื่อจะรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรมพึงสละทุกอย่าง ทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิต”*

ในการบำเพ็ญศีลบารมีของพระโพธิสัตว์ ได้มีแสดงในชาดกต่าง ๆ เป็นอันมาก เรื่องในชาดกต่าง ๆ ล้วนแสดงคติปฏิบัติธรรมมีศีลเป็นต้น และให้ข้อคิดในทางปฏิบัติ แม้ในการต่อสู้กันระหว่างธรรมและอธรรม ดังเรื่อง**ธรรมาธรรมสงคราม** มีความย่อว่า ธรรมเทพบุตรเที่ยวชักชวนมหาชนชาวโลกให้ประพฤติธรรม ให้สมาทานกุศลกรรมบถ ส่วนอธรรมเทพบุตรเที่ยวชักชวนมหาชนชาวโลกให้ประพฤติอธรรม ให้สมาทานอกุศลกรรมบถ รถของเทพทั้งสองได้แล่นสวนทางมาพบกัน ฝ่ายอธรรมเทพบุตรบังคับขู่ให้ธรรมเทพบุตรหลีกทางให้ ถ้าไม่หลีกจักเกิดมหายุทธ ธรรมเทพบุตรไม่ปรารถนาจะตอบโต้ด้วยอธรรม จึงเบี่ยงรถหลีกทางให้ด้วยจิตอันสงบ อธรรมเทพบุตรก็ตกจมลงไปในแผ่นดินในขณะนั้นเอง

ชาดกเรื่องนี้เป็นเครื่องสอนว่า ทุกคนเมื่อเกิดความกำเริบขึ้นในจิตด้วยอำนาจ โลภ โกรธ หลง หรือตัณหา อันเป็นอกุศลมูล ก็เท่ากับเป็นอธรรมเทพบุตร จักประพฤติบาปอกุศลทุจริตได้ทุกอย่าง ทั้งชักชวนคนอื่นให้ประพฤติด้วย เมื่อดับความกำเริบจิตเสียได้ อธรรมในจิตก็จักดับตกลงไปทันที ทั้งนี้ด้วยวิธีหลีกทางให้คือเอาตัวหลบ ไม่เอาตัวออกรับออกโต้ เช่นเมื่อถูกยั่วโทสะ ก็ไม่เอาตัวออกรับการยั่วนั้น ปล่อยให้เขายั่วไปข้างเดียว ก็จักไม่เกิดโทสะซึ่งเป็นชนวนของการวิวาท การเผชิญหน้าและชนกันทางจิตใจก็ไม่มี การยั่วนั้นจึงไม่เกิดผล ฝ่ายที่ยั่วต้องเลิกไปเอง เท่ากับฝ่ายอธรรมต้องตกจมแผ่นดิน เรื่องวิวาทที่เกิดขึ้นด้วยโทสะ ก็เพราะเอาตัวออกรับ เผชิญหน้ากัน เหมือนอย่างรถวิ่งมาชนกัน เรื่องนี้จึงมีคติสอนใจได้อย่างดีถึงวิธีปฏิบัติชนะอธรรมด้วยธรรม

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงบำเพ็ญทานและศีล เพิ่มพูนพระบารมีในส่วนทานและศีลมาโดยลำดับ นับเป็นพระราชปฏิบัติส่วนอัตตสมบัติ **ทาน จัดเป็นมงคลวิเสสที่ ๑ ศีล จัดเป็นมงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชจริยารัฏฐาภิปาลโนบายนั้น คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติจัดกระทำเพื่อเป็นประโยชน์คุณแก่พระราชอาณาจักรและประชาชน จะขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาด้วยทศพิธราชธรรม ๒ ข้อข้างต้น คือ **ทานและศีล** โดยปรหิตปฏิบัติปริยาย

ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทรงชุบเลี้ยงพระราชวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วยพระราชทานพระราชทรัพย์ เครื่องอุปโภคบริโภคภัณฑ์ ตามฐานานุรูปของบุคคลนั้น ๆ อันได้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณ ทรงเกื้อกูลอุปถัมภ์ก็ดี พระราชทานพัสดุมีข้าวน้ำผ้านุ่งห่มเป็นต้นแก่ประชาชน อันได้ประกอบราชกิจด้วยพระราชหฤทัยคิดจะให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ หรือจ่ายพระราชทรัพย์ตั้งโรงทาน หรือตั้งองค์การอนุเคราะห์ เพื่อผู้ตกยากเพราะขัดสนหรือเพราะภัยต่าง ๆ จะได้อาศัยเลี้ยงชีวิต เป็นนิตยสมัยหรือกาลสมัยก็ดี เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมประชาชน ประทับอยู่กับประชาชนในภูมิภาคนั้น ๆ ทรงพระราชดำริวางโครงการหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ ไร่ นา สวนผสม และเลี้ยงสัตว์ แก่เกษตรกรในท้องถิ่นทุรกันดารที่พอจะประกอบอาชีพตามหลักการได้ และทรงดำเนินการปฏิบัติตามโครงการช่วยประชาชนในทางต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น ๆ ทรงติดตามผลของงานที่หลายฝ่ายได้ร่วมกันปฏิบัติ แก้ไขส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพเป็นความผาสุกสมบูรณ์แห่งประชาชนทั้งปวงก็ดี พระราชทานจตุปัจจัยแก่บรรพชิตผู้ประกอบกิจพระศาสนานับเป็นการบูชาธรรมปฏิบัติก็ดี พระราชทานพระบรมราโชวาทเพื่อให้บุคคลทุกคนทุกคณะทุกฝ่ายตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ ขยันหมั่นเพียรประกอบการงานตามหน้าที่ อาชีพ มีความสามัคคีเพื่อความเจริญตั้งมั่นแห่งประเทศชาติ เป็นต้น พระราชทานพระบรมราโชวาทเป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้ประมาทแก่พสกนิกรชาวไทย ในการกระทำ การพูด การคิด เป็นของขวัญวันปีใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ว่า *“คิดก่อนพูด พูดแล้วทำ ทำหลังคิด คิดก่อนทำ ทำแล้วพูด พูดแล้วคิด”* ด้วยพระดำรัสเพียงเท่านี้ แต่เป็นประโยชน์แก่พสกนิกรผู้รับฟังนับประมาณมิได้

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) วัดชนะสงคราม
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ข้อที่พระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทรงประพฤติพระกิริยาพร้อมทั้งพระกาย พระวาจาให้สะอาดงดงามตามขัตติยราชประเพณี ดำรงด้วยดีในเบญจเวรวิรัติ เป็นไปในประชาชน ทำให้ประชาชนมีความอุ่นใจสบายใจ ไม่ต้องเกรงว่าจะต้องได้รับราชภัยจากองค์พระมหากษัตริย์ สิ่งที่ได้รับจากองค์พระมหากษัตริย์จึงมีแต่พระมหากรุณา พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุเคราะห์ โดยส่วนเดียว จึงเรียกศีลว่ามหาทานอีกด้วย อานิสงส์ของศีลที่สรุปในสุดท้ายของศีลทุกครั้งเมื่อให้ศีลแล้วว่า

สีเลน สุคตึ ยนฺติ

คนทั้งหลายย่อมถึงสุคติคือ ไปดีด้วยศีล

สีเลน โภคสมฺปทา

ความถึงพร้อมแห่งโภคะย่อมมีด้วยศีล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ

คนทั้งหลายย่อมถึงความดับทุกข์ด้วยศีล

อานิสงส์ของศีลเหล่านี้ ประชาชนทั้งปวงย่อมได้จากศีล ซึ่งเป็นพระราชธรรมจริยาขององค์พระมหากษัตริย์ ดังจะพึงเห็นได้ว่าเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ใด ก็เกิดเป็นสิริสวัสดิ์เป็นสุคติขึ้นในที่นั้น เพราะเสด็จพระราชดำเนินไปดี ประชาชนชื่นบานรับเสด็จ ไม่ต้องหนีหลบซ่อน การอาชีพก็เป็นสุขสะดวก เกิดโภคผลต่าง ๆ ผ่อนคลายหายความทุกข์เดือดร้อน ดังนี้ นับว่าเป็นศีล อันเป็นทศพิธราชธรรม ข้อ ๒

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระเจริญด้วยพระบารมี ยกโดยเฉพาะในกถามรรคนี้ คือ ทานและศีล เป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ เป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย คือเป็นเหตุสำคัญที่นำให้เข้าถึงความเจริญในการปกครองรัฐให้พัฒนาสถาพร ดังจะพึงเห็นได้จากพระราชกรณียกิจนานัปการ ที่ได้ทรงพระราชดำริโครงการและทรงดำเนินการให้เป็นไปตามโครงการพระราชดำรินั้น ๆ มีวัตถุประสงค์ที่พึงทำตามสภาพ

พื้นที่แต่ละแห่ง มีพระราชดำริที่ทรงเน้นเป็นพิเศษ มีคณะกรรมการปฏิบัติสนองพระราชดำริทุกแห่ง ทั้งมีคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น โครงการเขื่อนป่าสักกั้นน้ำมิให้ทะลักเข้าท่วมกรุงเทพมหานคร และเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรในการปลูกข้าวนาปรังและนาปีตลอดจนกระทั่งพืชไร่อื่น ๆ อีกจำนวนหลายแสนไร่ ทำให้พสกนิกรมีอาชีพคล่องตัวเป็นหลักฐานมั่นคงขึ้นอีกหลายหมื่นครอบครัว

อนึ่ง ได้มีพระราชกรณียกิจในด้านการศึกษา ซึ่งเป็นที่สอดคล้องกับความต้องการของพสกนิกรและช่วยส่งเสริมสนับสนุนงานของรัฐอีกทางหนึ่งเป็นอันมาก อาทิ โครงการโรงเรียนร่มเกล้า โครงการโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน โครงการพระดาบสคือจัดการศึกษานอกระบบขึ้น โครงการเด็กเล็กคือศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ มีลักษณะเดียวกับการศึกษาในโบราณกาล

นอกจากนี้ ได้มีโครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ซึ่งได้มีพระราชปรารภพระราชดำรัสให้ตั้งขึ้น เป็นการดำเนินการสร้างหนังสือสารานุกรมฉบับใหม่ขึ้นอีกชุดหนึ่งได้ทำสำเร็จ และยังได้มีพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่ครอบครัวประสบสาธารณภัย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เป็นทุนก่อตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ขึ้น ทั้งยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งทุนการศึกษาพระราชทานนอกจากทุนภูมิพลแล้ว ยังมีมูลนิธิอานันทมหิดล มูลนิธิวฤกษ์

นอกจากพระราชกรณียกิจทั้งปวงเหล่านี้ ยังทรงพระมหากรุณาธิคุณแก่การศึกษาอีกเป็นอเนกประการ เช่น การเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีคณะแพทย์ ล้วนเป็นอาสาสมัคร โดยเสด็จพระราชดำเนินไปรักษาพยาบาลราษฎรผู้ป่วยไข้ในที่ต่าง ๆ ได้มีโครงการทันตกรรมพระราชทานในรูปแพทย์เคลื่อนที่ พระมหากรุณาธิคุณด้านการแพทย์ ได้เป็นไปพร้อมกับด้านการพัฒนาที่ดิน ด้านการชลประทานและอื่น ๆ ทุกด้าน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระมหากรุณาเป็นล้นพ้นแก่ประชาชนทั้งในกรุงเทพมหานคร ทั้งในจังหวัดต่าง ๆ ทุกภาคแห่งพระราชอาณาจักร ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับอยู่กับประชาชนในภาคนั้น ๆ เป็นประจำทุกปี สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ กับเจ้านายและข้าราชการทุกท่าน ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ปฏิบัติ ต่างได้ทรงช่วยและช่วยรับปฏิบัติ สนองพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ และปฏิบัติตามโครงการพระราชดำรินั้น ๆ ให้สำเร็จบริบูรณ์ เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนทั้งปวง ในฝ่ายศาสนจักร ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและเอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วนพระราชกรณียกิจฝ่ายราชอาณาจักรทุกประการ ดังได้รับพระราชทานวิสัชนา ได้แต่เพียงเอกเทศส่วนหนึ่ง ทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ เพราะทรงสมบูรณ์ด้วยทานและศีล ที่ได้ทรงบำเพ็ญเพื่อเพิ่มพูนพระบารมีทั้งโดยเป็นราชธรรมจริยา นับว่าเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** (ส่วนปรหิตปฏิบัติ) จัดเป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

พระราชจริยาส่วนอัตตสมบัติ คือ**ทานบารมี ศีลบารมี** และส่วนปรหิตปฏิบัติ คือ**ทานราชธรรม ศีลราชธรรม เป็นรัฏฐาภิปาลโนบาย** ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งสิริมงคลอันพิเศษ มีเอกเทศดังได้รับพระราชทานถวายวิสัชนามา ฉะนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงอบรมพระองค์ให้ทรงสมบูรณ์ ด้วยธรรมเป็นมงคล-วิเสสส่วนอัตตสมบัติ ทรงดำรงราไชศวรรย์ ทรงปกครองอภิบาลประเทศชาติประชาชนโดยธรรม เป็นมงคลวิเสสส่วนรัฏฐาภิปาลโนบายให้วัฒนาสถาพรในทุกทาง ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกอย่าง เพื่อให้ประเทศชาติและประชาชาติไทยนี้เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุข พละ ธนสารสมบัติทั้งปวง เป็นส่วนปรหิตสมบัติ ประชาชนทั้งชาติกับทั้งคณะสงฆ์ต่างระลึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ ถึงวันมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาจึงพร้อมกันเฉลิมฉลองทั่วประเทศ จุดเทียนถวายพระราชสดุดี เดินการกุศลเทิดพระเกียรติ บำเพ็ญจิตตภาวนา บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย ด้วยจิตใจเคารพเทิดทูนศรัทธาในองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์พระประมุขแห่งประเทศชาติ องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ตั้งสัจจาธิษฐานเป็นอันเดียวกันถวายพระพรชัยมงคล

จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชมไหศวรรย์ปกครองรัชสีมามณฑลให้สมบูรณ์สมพระราชประสงค์

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐมหาชนนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสธิดา พระบรมราชวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภา เสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วจักรราศี

ผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาล รักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฏฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันศุกร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุข ทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาล เฉลิมพระชนม-พรรษา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชปรารภมหาสิริมงคลวารนี้ ที่ตรงกับมงคลสุริยคติทินกาลแห่งพระบรมราชสมภพ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานกำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ล้วนเป็นมงคลวิเสส เหตุแห่งสุภมนุญอดุลยผล คือ ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการถวายทาน สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงศีล ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการทรงเจริญภาวนา อันเป็นบุญกิริยาซึ่งเป็นไปในพระรัตนตรัย อดิสัยบุญเขต ทรงแผ่พระราชกัลยาณจิตอุทิศถวายส่วนพระราชกุศล พระราชทานส่วนพระราชกุศล ในอดีตพระจอมคนมหากษัตราธิราชเจ้าทุกพระองค์ ในเทวนิกรทุกสถาน ในทุกพระองค์ทุกท่านผู้อภิบาลพระบรมราชาและสถาบันทั้งปวง ทรงแผ่พระราชกุศลด้วยพระมหากรุณาใหญ่หลวง เพื่อเจริญความสุขเกษมสวัสดี ไปในพระราชวงศ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

มุขมหาอมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎรทั่วทุกคน พระราชกุศลย่อมประมวลกันเป็นมงคลวิเสส เหตุให้ทรงได้รับไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิตน้อมถวายพระพรชัย จากสรรพเทพน้อยใหญ่และมวลมนุษย์ ให้ทรงบริสุทธิ์สถาพรในสิริราชัยมไหศวรรยาธิปัตย์ เจริญพระชนมายุ พระราช-สิริสวัสดิ์ เกษมจากสรรพโรค สรรพอุปัทวันตราย

อนึ่ง พระราชกุศลทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญแล้วด้วยดี ย่อมเป็นบุญราศีบุญนิธิ สุขุบายมงคลวิเสสปโยคสมบัติ วิวัฒน์ให้สัมฤทธิ์อิฏฐผล คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ และสวรรค์ สมด้วยคาถาประพันธ์พุทธภาษิต ตรัสประทานแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ว่า

อายุ๋ วณฺณ์ ยสๆ กิตฺตึ **สคฺคๆ อุจฺจากุลีนตๆ**
รติโย ปตฺถยาเนน **อุฬารา อปราปรา** เป็นต้น

มีความว่า เมื่อนรชนมาปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ การเกิดในตระกูลสูง และความยินดีเกษมสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาทให้เป็นไปในกายวาจาจิตเถิด สามารถเป็น

บ่อเกิดแห่งกุศลและคุณที่ประสงค์ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยา คือการทำบุญทั้งหลาย อันเป็นไปในกายวาจาและจิต ประกอบด้วยกุศลสุจริตซึ่งเป็นไปในภูมิทั้ง ๔ บัณฑิตชนผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือประโยชน์ในทิฏฐธรรมภพนี้ และประโยชน์ในสัมปรายภพภายหน้า เพราะบรรลุประโยชน์ที่พึงประสงค์ ทั้งภพนี้และภพหน้า ท่านจึงสรรเสริญผู้ทรงปัญญาว่าเป็นบัณฑิต ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ความไม่ประมาท เป็นเหตุให้บัณฑิตชาติยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ ด้วยประการดังนี้

พระราชกุศลบุญราศี ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปโดยกำลังพระปัญญาบารมี และพระอัปปมาทธรรม เป็นปฏิปทานำให้เกิดอิฏฐวิบุลผลมีอายุเป็นต้น เป็นไปโดยชอบ ต้องตามสุคโตวาทสัมมาปฏิบัติ ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนี้ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระราชจริยาสาธุปฏิบัติ อันเป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้นามว่า**มงคลวิเสส** เหตุเป็นพระคุณอลังการ มีพร้อมมูลบริบูรณ์ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ข้อนี้ สมด้วยประพันธคาถาที่บัณฑิตในปางก่อน รับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล ให้ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ ดังที่เชิญมาเป็นอุทเทศว่า

ทานำ สีลำ ปริจฺจาคำ อาชฺชวำ มทฺทวำ ตปำ
อกฺโกธำ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนำ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกำ

ความว่า ขอพระองค์ทรงพิจารณาพระธรรมส่วนที่ชอบ อันมีประกอบอยู่ในพระองค์ คือ **ทาน** การให้ **ศีล** การรักษากายวาจา **ปริจจาคะ** การสละ **อาชชวะ** ความตรง **มัททวะ** ความอ่อนโยน **ตบะ** ความเพียร **อักโกธะ** ความไม่โกรธ **อวิหึสา** ความไม่เบียดเบียน **ขันติ** ความอดทน **อวิโรธนะ** ความไม่ผิดต่อแต่ปัจจเวกขณ์เห็นนั้น พระปีติโสมนัสมีประมาณมิใช่น้อยจะมีขึ้นแด่พระองค์ ดังนี้

จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาโดยนิทัศนนัย

คำว่า **ทาน** คือการให้ ได้แก่การให้พัสดุสิ่งของ อันเป็นเครื่องบริโภคและอุปโภค เช่น อาหาร ของคาว หวาน ของขบเคี้ยว และน้ำดื่มเป็นต้น และเครื่องนุ่งเครื่องห่ม เครื่องใช้สอย ยวดยานพาหนะ เงินทอง เครื่องประดับตกแต่งเป็นต้นเหล่านี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า *อามิสทาน* และการให้คำสั่งคำสอน แนะนำ ชี้แจง บอกกล่าว เล่าเรื่อง บรรยาย ชี้คุณชี้โทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ แสดงธรรม นำให้ละชั่วประพฤติชอบ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า *ธรรมทาน* ในการให้สองอย่างนี้ การให้คำสั่งคำสอน เป็นการให้เลิศประเสริฐสุด มีพระพุทธภาษิตรับรองว่า

สพฺพทานำ ธมฺมทานำ ชินาติ

การให้ธรรมคำสั่งสอน ย่อมชนะการให้ทุกอย่าง

ศีล คือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต มิให้ผิดพลาดจากความเรียบร้อยดีงาม

ปริจจาคะ การสละ ในที่บางแห่งเป็นไวพจน์ของทาน เช่นคำว่า การให้ การเสียสละ แต่ในที่นี้ประสงค์การสละความชั่วร้ายซึ่งมีอยู่ในกายวาจาและใจ ได้แก่ทุจริต ซึ่งมีอยู่ในกายวาจาจิต สละความโลภ คือ ความอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น สละโทสะ ความประทุษร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น สละโมหะความหลงไม่รู้จริงตามสภาวะธรรม สละทิฏฐิความเห็นผิดทำนองคลองธรรม

อาชชวะ ความตรง คือตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อกาล ต่อเวลา ตรงต่อญาติ ต่อมิตร ต่อผู้ใหญ่ ต่อผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชา

มัททวะ ความอ่อนโยน คือความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน ต่อบุคคลทั่วไป ไม่กระด้าง เพราะทิฏฐิมานะ แม้การเจรจาปราศรัย ก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย นิ่มนวลชวนฟัง ไม่ห้วนห้าวร้าวรานรำคาญแก่ผู้ฟัง

ตบะ ความเพียร คือเพียรประกอบกรณียกิจตามหน้าที่ที่จะพึงกระทำ และเพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดขึ้นในกายวาจาใจ เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เพียรให้ความดีเกิดขึ้นในกายวาจาใจ เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมคลายไป

อักโกธะ ความไม่โกรธ คือระงับความโกรธ ซึ่งผู้อื่น สัตว์อื่นก่อให้เกิดขึ้นให้มีขึ้น ด้วยสติประกอบด้วยเมตตา ได้แก่เมื่อความโกรธเกิดขึ้น ก็กำหนดรู้ด้วยสติว่า ผู้นี้ก่อความโกรธให้เกิดขึ้นแก่เรา ด้วยการประทุษร้าย ด้วยการด่าว่า หรือด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ระงับดับความโกรธนั้น ด้วยการไม่ประทุษร้ายตอบ ไม่ด่าว่าตอบ ไม่แสดงอาการอย่างหนึ่งอย่างใดตอบ โดยอาศัยความเมตตาธรรม ความรักในผู้อื่นสัตว์อื่น ๆ นั้น เพื่อมิให้มีเวรมีภัยกันต่อไป

อวิหึสา คือความไม่เบียดเบียน ได้แก่ไม่เบียดเบียนชีวิตหรือร่างกาย ไม่เบียดเบียนทรัพย์สมบัติ ไม่เบียดเบียนเชื้อสายประเวณี สามีภรรยา บุตรธิดาผู้อื่น ตลอดถึงสัตว์อื่น ด้วยจิตประกอบด้วย กรุณาความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นสัตว์อื่นพ้นความทุกข์ ไม่เดือดร้อนเพราะการกระทำของตน

ขันติ ความอดทน ได้แก่อดทน อดกลั้น ต่อวิโรธิปัจจัยคือ หนาว ร้อน หิว ระหาย อดอยาก เจ็บ ปวด เมื่อยล้า ลำบาก ตรากตรำ คำด่าว่า ตำหนิติเตียน และทนเจ็บใจ

อวิโรธนะ ความไม่ผิด คือจะทำการใด ๆ มิว่าเป็นคดีโลกก็ตาม คดีธรรมก็ตาม ระวังไว้มิให้ผิดพลาด คลาดเคลื่อน วิญญูชนคนรู้ทั้งหลายตำหนิติเตียนมิได้ โดยอาศัยอัปปมาทธรรม ความไม่ประมาทเป็นเครื่องดำเนินการ

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ใน**ทศพิธราชธรรม** ๑๐ ประการ **ทาน** การให้ **ศีล** การรักษากายวาจา **ปริจจาคะ** การสละ **อาชชวะ** ความตรง **มัททวะ** ความอ่อนโยน และ**ตบะ** ความเพียร ๖ ประการนี้ จัดเป็นส่วนอัตตสมบัติ คือสมบัติของตน มีในพระองค์ อยู่ที่พระองค์ **อักโกธะ** ความไม่โกรธ **อวิหึสา** ความไม่เบียดเบียน **ขันติ** ความอดทน และ**อวิโรธนะ** ความทำไม่ผิด ๔ ประการนี้ จัดเป็นส่วนปรหิตปฏิบัติ คือทรงปฏิบัติเพื่อทรงเกื้อกูลผู้อื่นสัตว์อื่น ทั้ง ๒ ส่วน ประมวลเรียกว่า **มงคลวิเสส** เหตุเป็นเครื่องให้บรรลุถึงความสุข ความเจริญโดยยิ่ง แด่พระองค์ผู้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญอยู่โดยส่วนเดียว

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเพียบพร้อมด้วยทศพิธราชธรรมตามที่ถวายวิสัชนามา ด้วยพระปรีชาสามารถ สมดังพระราชปณิธานปฐมบรมราชโองการว่า **เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม** และได้ทรงพระราชปฏิบัติคุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการนั้น ตามคราว ตามวาระ ตามโอกาส เป็นลำดับ ตลอดมาจนปรากฏชัดทุกประการ

พระราชจริยา**รัฏฐาภิปาลโนบาย** คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติ ทรงจัดทรงทำ เพื่อเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติราชอาณาจักรและประชาชน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวง ด้วยพระราช-อุตสาหะพระวิริยะอย่างใหญ่หลวง เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติราชอาณาจักรและประชาชน ในฐานะพระองค์เป็นพระประมุขแห่งชาติ ทรงเป็นที่เคารพ บูชา สักการะ เป็นศูนย์รวมน้ำใจของประชาชนในชาติโดยทั่วไป ด้วยอำนาจแห่งพระมหากรุณาธิคุณ และพระราชธรรมจริยาอันบริบูรณ์ทุกประการ จึงเป็นเหตุเกิดสามัคคีมีเอกภาพ คือความพร้อมเพรียง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกฝ่าย แม้ระบอบการปกครองจะจำแนกหน้าที่ออกเป็นหลายฝ่าย แต่ทุกฝ่ายก็มีใจสมัครสมานกัน ปฏิบัติภารกิจของตน ๆ ไม่แตกแยกกัน จึงให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ได้ตามความต้องการ ประเทศชาติพร้อมทั้งประชาชนและสถาบันทั้งปวงจึงมั่นคงดำรงอยู่ได้ พ้นภัยพิบัติ และมีความสุขความเจริญตามวัตถุประสงค์ของรัฏฐาภิปาลโนบาย

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติดำเนินรัฏฐาภิปาลโนบาย สัมฤทธิผลเป็นคุณประโยชน์มาโดยลำดับ นับได้ว่าทรงเป็นที่รวมจิตใจ รวมการงาน รวมบุคคลทุกฝ่าย ให้ทำงานร่วมกันเพื่อความเจริญและผาสุกของประเทศชาติและประชาชน ดังจะเห็นได้ชัดจากโครงการพระราชดำริในจังหวัดต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติดำเนินไปแล้ว และกำลังปฏิบัติดำเนินการอยู่เป็นอันมาก ล้วนบรรลุผลสำเร็จสมพระราชประสงค์ทุกโครงการ ตัวอย่างเช่น ทรงวางแนวพระราชดำริในการพัฒนาที่ดินไร้ประโยชน์ เช่น พรุในเขตพื้นที่ในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีเนื้อที่กว่า ๒ แสนไร่ ตลอดจนกู้พื้นที่ในบริเวณรอบพรุ ให้สามารถใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ เช่นโครงการระบายน้ำบาเจาะ เมื่อดำเนินการแล้วทำให้สามารถกู้พื้นที่นาที่เคยถูกน้ำท่วมเสียหายเป็นประจำทุกปี เป็นเนื้อที่ถึง ๕ หมื่นไร่ไม่ให้เสียหาย นอกจากนั้น ยังทำให้บริเวณรอบพรุบางส่วนแห้งไป สามารถใช้ประโยชน์ได้ ส่วนโครงการระบายน้ำมูโนะ ก็สามารถกู้ที่นาได้ถึง ๘ หมื่นไร่ และยังทำให้พื้นที่พรุอีกประมาณ ๒ หมื่นไร่เริ่มแห้ง ราษฎรใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์ได้

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม คนไทยส่วนมากทำการเกษตร คือ นา ไร่ สวน และเลี้ยงสัตว์ ในอดีตการเกษตรเป็นไปตามธรรมชาติ บางปีฝนแล้ง บางปีน้ำร้าง นา ไร่ พืชผลเสียหาย ประชาชนยากจน โจรผู้ร้ายชุกชุม ต่อมาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงดำริแก้ไขให้มีฝนเทียมภาคใด ปีใด ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ไม่มีน้ำใช้ ไม่มีน้ำทำการเกษตร เมื่อความทราบถึงพระเนตรพระกรรณ ก็ทรงมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำฝนเทียมซึ่งมีชื่อว่าฝนหลวง ให้ตกชุ่มชื่นในภาคนั้น เมื่อประชาชนได้น้ำแล้วก็สามารถประกอบการเกษตรได้ ผลิตผลก็เกิดขึ้น ถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็ได้จัดการ และทรงแนะแนวโครงการชลประทาน เพื่อกำเนิดการไฟฟ้า และการเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง คลองชลประทานต่าง ๆ จึงเกิดมีขึ้นตามพระราชดำริ ราษฎรที่อยู่เขตโครงการก็สามารถทำการเกษตรเพาะปลูกได้ทุกฤดูกาล เป็นเหตุให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีรายได้มากขึ้น และทรงแนะแนวเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ จัดเป็น ไร่ นา สวนผสม และเลี้ยงสัตว์

ตามโครงการ ราษฎรนักการเกษตรหลายจังหวัดน้อมรับพระราชดำริเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม จัดทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ได้ผลผลิตพอสมควร สามารถจัดซื้อขายเลี้ยงตนและครอบครัวให้มีความสุขได้

อนึ่ง ในคราวน้ำท่วมภูมิภาคหลายแห่ง ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรในเขตน้ำท่วม ทั้งโดยทางอากาศและโดยทางภาคพื้น พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องหลายครั้ง พระราชทานกระแสพระราชดำริในการแก้ไข วิธีระบายน้ำและวิธีป้องกันต่าง ๆ ซึ่งทุกฝ่ายก็น้อมรับใส่เกล้าใส่กระหม่อมนำไปปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน พลันให้เกิดปีติปราโมทย์โดยทั่วกันว่า แม้พระเจ้าแผ่นดินก็มิได้ทรงทอดทิ้งประชาชนในคราวประสบทุกข์ยาก แม้ในภูมิภาคอื่น ๆ ก็มิได้ทรงทอดทิ้งประชาชนในภาคนั้น ๆ เช่นศก ๒๕๔๕ นี้ มีอุทกภัยเกิดขึ้นในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ได้มีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ พร้อมด้วยเจ้านาย และทุกท่านที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไปเยี่ยมประชาชนผู้ประสบภัยทุก ๆ ภาค พร้อมทั้งพระราชทานถุงยังชีพ ซึ่งบรรจุข้าวสาร อาหารแห้ง ยารักษาโรค และเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แก่ผู้ประสบภัยเหล่านั้น ทุกท่านที่ได้รับมอบหมายให้ทรงปฏิบัติ ให้ปฏิบัติ ต่างได้ทรงช่วย และช่วยปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ ให้สำเร็จสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ ในฝ่ายพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วนทุกประการ ดังที่ได้รับพระราชทานพรรณนามา

บัดนี้ ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พสกนิกรทั้งหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คณะองคมนตรี นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน ผู้จงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ทุกฝ่าย ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยด้วยจิตใจเคารพเทิดทูนบูชาในองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของชาติ และตั้งสัจจาธิษฐานเป็นอันเดียวกัน ขอให้ทรงพระเจริญ พระชนมายุยิ่งยืนนาน

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศ ปรากฏพระเดช ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยิ่งยืนนานในพระสิริราชัย-มไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัชสีมามณฑลให้อุดมสมบูรณ์ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถระทั้งหลายผู้มาในมหามงคลการพิธีนี้มีสมานฉันท์ พร้อมกันตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุด ของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่า พระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิด ถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐนี้ ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความเป็นผู้มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ๆ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรสพระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วทุกจักรราศีซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขตซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งสุขอิฏฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอาทิตย์ ที่ ๗ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๖

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล เฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชปรารภมหาสิริมงคลวารนี้ ที่ตรงกับมงคลสุริยคติทินกาลแห่งพระบรมราชสมภพ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานกำหนด พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ล้วนเป็นมงคลวิเสส เหตุแห่งสรรพสุภมนุญ-อดุลยผล คือทานมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงถวายทาน สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงศีล ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการทรงเจริญภาวนา อันเป็นบุญกิริยาซึ่งเป็นไปในพระรัตนตรัยอดิสัยบุญเขต ทรงแผ่พระราชกัลยาณจิต อุทิศถวายส่วนพระราชกุศล พระราชทานส่วนพระราชกุศลในอดีตพระจอมคนมหากษัตราธิราชเจ้าทุกพระองค์ ในเทวนิกรทุกสถาน ในทุกพระองค์ ทุกท่าน ผู้อภิบาลพระบรมราชาและสถาบันทั้งปวง ทรงแผ่พระราชกุศลด้วยพระมหากรุณาใหญ่หลวง เพื่อความเจริญความสุขเกษมสวัสดีไปในพระราชวงศ์ มุขมหาอมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎรทั่วทุกคน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

พระราชกุศลย่อมประมวลกันเป็นมงคลวิเสส เหตุให้ทรงได้รับไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิตน้อมถวายพระพรชัย จากสรรพเทพน้อยใหญ่และมวลมนุษย์ ให้ทรงบริสุทธิ์สถาพรในพระสิริราชัยมไหศวรรยาธิปัตย์ เจริญพระชนมายุ พระราชสิริสวัสดิ์ เกษมจากสรรพโรคสรรพอุปัทวันตราย

อนึ่ง พระราชกุศลทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญแล้วด้วยดี ย่อมเป็นบุญราศีบุญนิธิ สุขุบายมงคลปโยค-สมบัติ วิวัฒน์ให้สัมฤทธิ์อิฏฐผล คือ อายุ วรรณะ สุข ยศ สวรรค์ สมด้วยนิคมคาถาประพันธ์พุทธภาษิต ตรัสประทานแก่อนาถบิณฑิกคฤหบดี ว่า

อายุ๋ วณฺณ๋ ยส๋ กิตฺตึ **สคฺค๋ อุจฺจากุลีนต๋**
รติโย ปตฺถยาเนน **อุฬารา อปราปรา** เป็นต้น

มีความว่า เมื่อนรชนมาปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ ความเกิดในตระกูลสูงและความยินดีเกษมสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาทให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปในสันดานเถิด สามารถเป็นบ่อเกิด

แห่งกุศลและคุณที่ประสงค์ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยา คือการทำบุญทั้งหลายอันเป็นไปในกายวาจาและจิต ประกอบด้วยกุศลสุจริตซึ่งเป็นไปในภูมิทั้ง ๔ บัณฑิตชนผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือ ประโยชน์ในทิฏฐธรรมภพนี้ และประโยชน์ในสัมปรายภพภายหน้า เพราะบรรลุประโยชน์ที่พึงประสงค์ทั้งภพนี้และภพหน้า ท่านจึงสรรเสริญผู้ทรงปัญญาว่าเป็นบัณฑิต ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญาความไม่ประมาท เป็นเหตุให้บัณฑิตชาติยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ด้วยประการฉะนี้

พระราชกุศลบุญราศี ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปโดยกำลังพระปัญญาบารมี และพระอัปปมาทธรรม เป็นปฏิปทานำให้เกิดอิฏฐวิบุลผล มีอายุเป็นต้น เป็นไปโดยชอบ ต้องตามสุคโตวาทสัมมาปฏิบัติ ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนี้ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระราชจริยาสาธุปฏิบัติ อันเป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้นามว่า**มงคลวิเสส** เหตุเป็นพระคุณอลังการ มีพร้อมบริบูรณ์ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ข้อนี้สมด้วยประพันธคาถา ที่บัณฑิตในปางก่อนรับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล ให้ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ ดังที่เชิญมาเป็นอุเทศว่า

ทานำ สีลำ ปริจฺจาคำ อาชฺชวำ มทฺทวำ ตปำ เป็นต้น

ความว่าขอพระองค์ทรงพิจารณาพระธรรมส่วนที่ชอบ อันมีประกอบอยู่ในพระองค์ คือ **ทาน** การให้ **ศีล** การรักษากายวาจา **ปริจจาคะ** การสละ **อาชชวะ** ความตรง **มัททวะ** ความอ่อนโยน **ตบะ** ความเพียร **อักโกธะ** ความไม่โกรธ **อวิหึสา** ความไม่เบียดเบียน **ขันติ** ความอดทน **อวิโรธนะ** ความไม่ทำให้ผิด ต่อแต่ปัจจเวกขณ์เห็นนั้น พระปีติโสมนัสมีประมาณมิใช่น้อยจะมีขึ้นแด่พระองค์ ดังนี้

ใน**ทศพิธราชธรรม** ๑๐ ประการนี้ ประมวลเรียกว่า **มงคลวิเสส** เหตุเป็นเครื่องให้บรรลุถึงความสุขความเจริญโดยยิ่งแด่พระองค์ผู้ทรงปฏิบัติบำเพ็ญอยู่โดยส่วนเดียว สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า ทรงเพียบพร้อมด้วยทศพิธราชธรรม ด้วยพระปรีชาสามารถ สมดังพระราชปณิธานปฐมบรมราชโองการว่า **เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม** และได้ทรงพระราชปฏิบัติคุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการนั้น ตามคราว ตามวาระ ตามโอกาส เป็นลำดับตลอดมาจนปรากฏชัดทุกประการ

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานพรรณนาพระคุณพิเศษ ๓ ประการ คือ **กัตตุกัมยตาฉันทะ ๑ ปฏิสันถารกุสลตา ๑ รัฏฐาภิปาลโนบาย ๑** พอเป็นนิทัศนนัย

กัตตุกัมยตาฉันทะ ข้อต้นนั้น ได้แก่ความพอใจ คือความเป็นผู้ใคร่จะทำ เป็นการพยุงความเพียรมิให้ถอย คือให้บากบั่นมุ่งมั่นจะกระทำต่อไป พระโบราณาจารย์ผู้รจนาชาดกปกรณ์ยกเรื่อง**พระมหาชนก** ตกอยู่ในกลางมหาสมุทร พยายามแหวกว่ายเพื่อจะให้เข้าถึงฝั่ง นางมณีเมขลามาช่วยให้รอดพ้นอันตรายได้นั้น ก็เพื่อแสดงโดยบุคคลาธิษฐาน ซึ่งคุณคือกัตตุกัมยตาฉันทะ และวิริยะคือความเพียรอย่างกล้าหาญ

ว่าเป็นเครื่องรอดพ้นจากอันตรายของบุคคล หากว่าพระมหาชนกจะหาฉันทะมิได้ ไหนเลยจะมีความเพียรแหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรอันอ้างว้าง กว่านางมณีเมขลาจะมาช่วย บุคคลผู้มีความหวังก็ยังจะพากเพียรอยู่ก่อน ฝ่ายบุคคลผู้สิ้นหวังแล้วแต่ไม่ทอดทิ้งความเพียร ก็เพราะกัตตุกัมยตาฉันทะเท่านั้น เมื่อทำไปแม้หากจะไม่สำเร็จก็ยังจะได้อัสสาทะ คือความสบายใจว่า เราได้ทำตามสมควร ตนเองก็ไม่ตำหนิติตน ทั้งวิญญูชนก็สรรเสริญ ฝ่ายบุคคลผู้สิ้นหวังแล้วทอดทิ้งความเพียรเสีย ย่อมไม่พ้นจากครหาไปได้ ผู้อื่นจะตำหนิติก็พอทำเนา ตนเองตำหนิติตนนั้นเป็นสำคัญ ข้อนั้นย่อมเกิดวิปฏิสาร ความเดือดร้อนเมื่อปลายมือ

กัตตุกัมยตาฉันทะนี้ ย่อมยังความประสงค์ให้สำเร็จ แม้จะเป็นกิจการที่ยากเย็นแสนเข็ญสักปานใด ข้อนี้ท่านสาธกด้วยเรื่อง**ทีฆาวุกุมาร** พระราชโอรสของพระเจ้าทีฆีติผู้ครองโกศลรัฐ ประสูติเมื่อพระชนกนาถเสียราชสมบัติแก่พระเจ้าพรหมทัตผู้ครองแคว้นกาสี เมื่อเจริญพระชนมพรรษา ทราบประวัติความเป็นมาแล้ว ตั้งพระทัยจะแก้แค้นแทนพระราชบิดาและชิงราชสมบัติคืนให้จงได้ เพียรหาช่องทางเข้าใกล้พระเจ้าพรหมทัต จนได้เป็นสารถีคนโปรด ต่อมาพระเจ้าพรหมทัตเสด็จประพาสป่าเพื่อล่าสัตว์ ทีฆาวุกุมารแสร้งขับรถพระที่นั่งเร็วเกินขนาด จนข้าราชบริพารตามเสด็จไม่ทัน ท้าวเธอทรงเหน็ดเหนื่อยก็ตรัสสั่งให้หยุดรถพระที่นั่ง เสด็จลงพักพระวรกาย ณ ที่แห่งหนึ่ง แล้วบรรทมหลับไป ทีฆาวุกุมารได้ช่องที่จะแก้แค้น จึงชักพระแสงดาบจากฝักแล้วปลุกพระบรรทมขึ้น แสดงตนให้ทรงทราบว่าเป็นศัตรู จะแก้แค้นแทนพระราชบิดา พระเจ้าพรหมทัตตกพระทัยตรัสขอพระชนมชีพ ประทานสัตย์ว่าจะคืนโกศลรัฐให้ ทีฆาวุกุมารระลึกถึงพระโอวาทที่พระบิดาประทานขึ้นมาได้ว่า ***"ทีฆาวุ อย่าเห็นยาว อย่าเห็นสั้น เวรไม่ระงับเพราะเวร"*** จึงสู้อดกลั้นระงับเวรเสีย ถวายพระชนม์แด่พระเจ้าพรหมทัต แล้วได้ราชสมบัติคืนพร้อมทั้งพระราชธิดา ภายหลังต่อมาได้ครองแคว้นกาสีอีกด้วย ทีฆาวุกุมารอาศัย**กัตตุกัมยตาฉันทะ**ยังความประสงค์ของตนให้สำเร็จได้ฉะนี้ นี้เป็น**ปฐมมงคลวิเสสที่ ๑**

ปฏิสันถารกุสลตา ความเป็นผู้ฉลาดในปฏิสันถาร คือ อาการเครื่องเผื่อแผ่ ชื่อว่า*ปฏิสันถาร* ได้แก่การต้อนรับ เจรจาปราศรัย กล่าวโดยอาการที่เป็นไป ปฏิสันถารนี้ เป็นกิจที่ควรทำแก่แขกผู้มาถึงถิ่นของตน แม้แต่เพียงด้วยวาจาดังที่เรียกว่า *สัมโมทนากถา* ก็ยังให้สำเร็จผล ทำความยินดีให้เกิดแก่ผู้ได้รับ เป็นอุบายเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เพื่อตั้งอยู่ในไมตรีและทวีความสนิทสนมยิ่งขึ้น ท่านจึงจัดเข้าไว้ในสังคหวัตถุ ๔ มีชื่อว่า *เปยฺยวชฺช* ถ้อยคำที่ทำให้เป็นที่รัก โดยความเป็นกิจอันมิตรจะพึงทำแก่มิตรด้วยกันใช่แต่เท่านั้น ยังเป็นหน้าที่ของท่านผู้เป็นอิสระจะพึงทำแก่ผู้น้อยให้ได้ความยินดีในสำนักตน เพื่อปลูกความนิยมของชนทั้งหลายทั่วไป ท่านจึงสงเคราะห์ไว้อีกแผนกหนึ่ง เรียกชื่อว่า *วาจาเปยฺยํ* ถ้อยคำอันดูดดื่ม โดยความเป็นพระราชธรรมของพระมหากษัตริย์เจ้า มิใช่แต่วาจาเท่านั้น แม้ด้วยพัสดุสิ่งของก็ควรทำตามเวลา การต้อนรับด้วยใช้พัสดุสิ่งของเหมาะแก่ความต้องการ เช่นจัดให้ปานะโภชนาหารและที่พักเป็นต้น ดังนี้เรียกว่า*อามิสปฏิสันถาร* อันการต้อนรับ ชอบที่จะให้เป็นไปโดยธรรม เช่นแสดงตนตามที่ควรจะเป็นอย่างไร และยังแขกผู้มานั้นให้ได้รับความยกย่องนับถือ และความเอื้อเฟื้อเหมาะสมแก่เขา ตลอดจนเจรจาปราศรัยสิ่งที่เป็นประโยชน์ แนะนำในสิ่งที่ปราศจากโทษ เช่นนี้เรียกว่า*ธรรมปฏิสันถาร*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

การปฏิสันถารนี้ เป็นที่นิยมสืบมาแต่โบราณกบัณฑิต แม้ผู้มานั้นจะดีร้ายอย่างไร ก็ถือสำคัญเห็นเป็นกิจที่ควรทำตามหน้าที่ ความข้อนี้ท่านสาธกด้วย**พระเวสสันดร** ทรงทำปฏิสันถารแก่พราหมณ์ชูชก พฤฒาจารย์ ผู้มาทูลขอสองพระกุมาร และแด่ท้าวมัฆวานเทวราช ผู้จำแลงเพศเป็นพราหมณ์มาทูลขอพระมัทรี พระองค์ตรัสปราศรัยให้เกิดความยินดี แล้วเชิญให้ล้างเท้าแล้วให้เข้าไปในอาศรมบท ให้เลือกบริโภคผลาผลมธุรรสของป่า และดื่มวารีใสเย็นเป็นของตักมาจากธารเขาตามชอบใจ ครั้นถึงพุทธุปบาท-สมัย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้เคารพในปฏิสันถาร แม้ถึงจะเป็นบรรพชิตก็ให้ถือเป็นกิจที่จะต้องทำ

ในฝ่ายคฤหัสถ์ ปฏิสันถารก็จำเป็นจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ จัดเข้าในพลี ๕ โดยชื่อว่า **อติถิพลี** คือต้อนรับแขกผู้มาถึงสำนัก เป็นกิจอันอริยสาวกควรทำด้วยกำลังแห่งโภคทรัพย์ ที่เกิดขึ้นด้วยความหมั่นในการงานอันปราศโทษ เพื่อถือสารประโยชน์แห่งสมบัติไม่ให้ไร้ผล

ปฏิสันถารอันบุคคลทำด้วยความฉลาด ย่อมสบโอกาสตามที่ปรารถนา ย่อมสามารถอำนวยผลแก่ผู้กระทำ มีตัวอย่างใน**คัมภีร์มหาวงศ์**พงศาวดารสีหล เมื่อครั้งเกาะลังกาเกิดจลาจลด้วยกบฏภายใน พระเจ้าวัฏคามินีอภัยเสียเมืองอนุราธบุรีแก่พวกทมิฬ เสด็จหนีไปพำนักอยู่ในเขตเวสสคิรีวิหาร ทรงได้รับปฏิสันถารคือการเอาใจใส่เลี้ยงดูของพระมหาติสสเถระเจ้าอาวาส ครั้นตีเมืองอนุราธคืนได้แล้ว ทรงระลึกถึงอุปการคุณของพระเถระ จึงทรงสร้างอภัยคิรีวิหารถวาย

แม้ผู้มีจิตคิดร้ายอยู่ก่อน บางคราวก็อาจผ่อนผันให้ระงับกลับร้ายเป็นดีได้ ดังพระอภัยเถระเจ้าอาวาสเจติยคิรีวิหาร ในการที่เกาะลังกาเกิดจลาจล หมู่ชนผู้ตั้งซ่องสุมกันเป็นกองโจรพากันยกมาเพื่อจะปล้นวัด พระเถระให้จัดโภชนาหารเตรียมไว้ พอพวกโจรมาถึงก็ให้เลี้ยงอิ่มหนำสำราญ พวกโจรได้รับปฏิสันถารก็เกิดไมตรีจิต งดการคิดที่จะปล้นนั้นเสีย กลับช่วยป้องกันรักษามิให้พวกอื่นมาเบียดเบียนได้ เหตุดังนั้น โบราณกบัณฑิตจึงได้ยก **สังคหวัตถุ ๔** ขึ้นแสดงโดยความเป็นราชธรรม เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงบำเพ็ญให้บริบูรณ์แล้ว ประชาชนข้าขอบขัณฑสีมาย่อมจะนิยมในพระบารมี พระเกียรติคุณข้อนี้ย่อมจะชักคนนอกประเทศให้มาสู่พระบรมเดชานุภาพ ช่วยกันประกอบกิจพานิชกรรม ทำพระราช-อาณาเขตให้มั่งคั่งด้วยประชาชนและโภคทรัพย์ นับว่าเป็นกำลังใหญ่ให้เป็นที่เกรงขามของผู้ใฝ่ร้ายทั้งภายในและภายนอกโดยทั่วกัน นี้เป็น**ทุติยมงคลวิเสสที่ ๒**

พระราชรัฏฐาภิปาลโนบาย คือพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติทรงจัดทรงทำ เพื่อเป็นคุณ-ประโยชน์แก่ประเทศชาติราชอาณาจักรและประชาชน

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวง ด้วยพระราช-อุตสาหะพระวิริยะอย่างใหญ่หลวง เพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติราชอาณาจักรและประชาชน ในฐานะพระองค์เป็นพระประมุขแห่งชาติ ทรงเป็นที่เคารพ บูชา สักการะ เป็นศูนย์รวมน้ำใจของประชาชนในชาติโดยทั่วไป ด้วยอำนาจแห่งพระมหากรุณาธิคุณและพระราชธรรมจริยาอันบริบูรณ์ทุกประการ จึงเป็นเหตุเกิดสามัคคีมีเอกภาพ คือความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทุกฝ่าย แม้ระบอบการปกครองจะจำแนกหน้าที่ออกเป็นหลายฝ่าย แต่ทุกฝ่ายก็มีใจสมัครสมานกัน ปฏิบัติภารกิจของตน ๆ ไม่แตกแยกกัน จึงให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์ได้ตามความต้องการ ประเทศชาติพร้อมทั้งประชาชนและสถาบันทั้งปวงจึงมั่นคงดำรงอยู่ได้พ้นภัยพิบัติ และมีความสุขความเจริญตามวัตถุประสงค์ของรัฏฐา-ภิปาลโนบาย

ใน พ.ศ. ๒๕๔๖ นี้ เป็นปีที่ชาวไทยทั้งประเทศเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ทั้งชีวิตและร่างกายในทางดี โดยที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชปรารภความหนักพระทัยในการที่ยาเสพติดให้โทษแพร่ระบาดในกลุ่มคนไทยทั่วไปทุกหมู่เหล่า อาจเป็นทางให้ประเทศชาติถึงความพินาศเสื่อมโทรมต่อไปในอนาคต เพราะยาเสพติดให้โทษเป็นภัยแก่สติปัญญา ชีวิต และร่างกายของผู้เสพทุกคน ต่อหน้าคณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ พลเรือน นิสิตนักศึกษา นักเรียน และพ่อค้า

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ประชาชนผู้จงรักภักดี ซึ่งประชุมพร้อมถวายพระพรชัย ณ ศาลาดุสิดาลัย เป็นเหตุให้ท่านนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร สำนึกในหน้าที่ น้อมรับกระแสพระราชดำรัส ประกาศสงครามกับยาเสพติด ให้โทษ ขอร้องให้ผู้ค้าเลิกค้าขาย ผู้เสพเลิกเสพ และบำบัดรักษาให้ปลอดยาเสพติด เปลี่ยนแปลงชีวิต ให้เข้าสู่สภาพเดิม โดยพลังแผ่นดินช่วยดำเนินการแก้ไข ผู้มีหน้าที่อย่างไร ต้องทำหน้าที่นั้น เพื่อให้ชาวไทยปลอดจากยาเสพติด ผลปรากฏว่า ทั้งผู้เสพและผู้ค้าลดลงเป็นที่ทราบอยู่ทั่วไป ผู้เป็นทาสยาเสพติดทั้งหลาย ก็เป็นไทแก่ตนเอง มีสิทธิ์และอิสระเท่าเทียมกับบุคคลอื่นทั่วไป ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลาย มีบิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้ปกครอง เป็นต้น ก็พลอยคลายความทุกข์ ได้รับความสุขสบาย คลายกังวลเกี่ยวกับการปกครอง ไม่ต้องห่วงลูกหลาน

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๐ - ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ ที่ผ่านมา รัฐบาลได้เชิญบุคคลสำคัญ ผู้นำเขตเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก รวม ๒๑ เขต เหตุเจริญสัมพันธไมตรี ธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ มีชื่อเรียกว่า **เอเปค** ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อเสร็จการประชุมแล้ว บุคคลสำคัญ ผู้นำเขตเศรษฐกิจเหล่านั้น

ขอเข้าเฝ้าในฐานะราชอาคันตุกะ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เข้าเฝ้าตามประสงค์ และทรงพระราชปฏิสันถารทั่วทุกท่าน เป็นเหตุให้ราชอาคันตุกะเหล่านั้น สำนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ชื่นชมในพระบารมีธรรม ประทับจิตใจสืบไปชั่วกาลนาน นี้เป็น**ตติยมงคลวิเสสที่ ๓**

พระคุณพิเศษส่วนอัตตสมบัติและปรหิตปฏิบัติ มีนิทัศนนัย ดังรับ พระราชทานพรรณนามาด้วยประการฉะนี้

บัดนี้ ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พสกนิกรทั้งหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คณะองคมนตรี นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน ผู้จงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ทุกฝ่าย ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัย ด้วยจิตใจเคารพ เทิดทูนบูชาในองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของชาติ และตั้งสัจจาธิษฐานเป็นอันเดียวกัน ขอให้ทรงพระเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชัยมไหศวรรย์ ทรงปกครองรัชสีมามณฑลให้อุดมสมบูรณ์ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความเป็นผู้มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ๆ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดี ในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไปแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์ มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พสกนิกร ประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้า

ทั่วทุกจักรราศีซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งอิฏฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอัตถาธิบายในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล เฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชปรารภมหาสิริมงคลวารนี้ ที่ตรงกับมงคลสุริยคติทินกาลแห่งพระบรมราชสมภพ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานกำหนดพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ล้วนเป็นมงคลวิเสส เหตุแห่งสรรพสุภมนุญ-อดุลยผล คือทานมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงถวายทาน สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงสีล ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการทรงเจริญภาวนา อันเป็นบุญกิริยาซึ่งเป็นไปในพระรัตนตรัยอดิสัยบุญเขต ทรงแผ่พระราชกัลยาณจิตอุทิศถวายส่วนพระราชกุศล พระราชทานส่วนพระราชกุศล ในอดีตพระจอมคนมหากษัตราธิราชเจ้าทุกพระองค์ ในเทวนิกรทุกสถาน ในทุกพระองค์ ทุกท่าน ผู้อภิบาลพระบรมราชาและสถาบันทั้งปวง ทรงแผ่พระราชกุศลด้วยพระมหากรุณาใหญ่หลวง เพื่อความเจริญความสุขเกษม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์

สวัสดีไปในพระราชวงศ์ มุขมหาอมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎร ทั่วทุกคน พระราชกุศลย่อมประมวลกันเป็นมงคลวิเสส เหตุให้ทรงได้รับไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต น้อมถวายพระพรชัย จากสรรพเทพน้อยใหญ่และมวลมนุษย์ ให้ทรงบริสุทธิ์สถาพรในพระสิริราชัย-มไหศวรรยาธิปัตย์ เจริญพระชนมายุ พระราชสิริสวัสดิ์ เกษมจากสรรพโรคสรรพอุปัทวันตราย

พระราชกุศลบุญราศี ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญให้เป็นไปโดยกำลังพระปัญญาบารมีและพระอัปปมาทธรรม เป็นปฏิปทานำให้เกิดอิฏฐวิบุลผล มีอายุเป็นต้น เป็นไปโดยชอบ ต้องตามสุคโตวาทสัมมาปฏิบัติ ด้วยประการฉะนี้

ลำดับนี้ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระราชจริยาสาธุปฏิบัติ อันเป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้นามว่า**มงคลวิเสส** เหตุเป็นพระคุณอลังการ มีพร้อมบริบูรณ์ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ข้อนี้สมด้วยประพันธคาถาที่บัณฑิตในปางก่อนรับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล ให้ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ ดังที่เชิญมาเป็นอุเทศว่า

ทานं สีลं ปริจฺจาคं อาชฺชวं มทฺทวं ตปํ เป็นต้น

ความว่าขอพระองค์ทรงพิจารณาพระธรรมส่วนที่ชอบ อันมีประกอบอยู่ในพระองค์ คือ **ทาน** การให้ **ศีล** การรักษากายวาจา **ปริจจาคะ** การสละ **อาชชวะ** ความตรง **มัททวะ** ความอ่อนโยน **ตบะ** ความเพียร **อักโกธะ** ความไม่โกรธ **อวิหึสา** ความไม่เบียดเบียน **ขันติ** ความอดทน **อวิโรธนะ** ความไม่ผิด ต่อแต่ปัจจเวกขณ์เห็นนั้น พระปีติโสมนัสมีประมาณมิใช่น้อยจะมีขึ้นแด่พระองค์ ดังนี้

จักรับพระราชทานพรรณนาพระคุณพิเศษ ๓ ประการ คือ **ขันติ** ความอดทน อดใจไว้ได้ ๑ **อวิโรธนะ** ความไม่ผิด การปฏิบัติไม่ให้ผิดจากสิ่งที่ถูกที่ควร ๑ **รัฏฐาภิปาลโนบาย** ๑ พอเป็นนิทัศนนัย

ขันติ นั้น คือความอดทนต่อสิ่งที่ไม่เป็นที่พึงใจอันมาถึงเฉพาะหน้า คุณธรรมข้อนี้ เป็นธรรมเกื้อกูลแก่ชุมชนบุคคลทั่วไป เป็นเครื่องรักษาสามัคคีในหมู่คณะ สมเด็จพระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญไว้ใน**อาฬวกสูตร** โดยมีชื่อว่า **ฐิติ** คือความหยุดใจไว้ได้ ดังนี้ว่า

ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา สทฺธสฺส ฆรเมสิโน
สจฺจํ ทโม ธิติ จาโค ส เว เปจฺจ น โสจติ

ความว่า ธรรม ๔ ประการนี้ คือ ความสัตย์ ๑ ความข่มใจไว้ได้ ๑ ความหยุดใจไว้ได้ ๑ ความเผื่อแผ่ ๑ ของคฤหัสถ์ชนใด ผู้มีศรัทธาเชื่อกรรมเชื่อผลกรรมมีอยู่ คฤหัสถ์ชนนั้น ละโลกนี้ไปย่อมไม่เศร้าโศก อธิบายความว่า อันคนผู้เนื่องในหมู่ ต่างคนต่างซื่อตรงต่อกัน ย่อมรักษาไมตรีให้คงอยู่ได้ ถ้าคิดคดต่อกันขึ้นเมื่อใด ไมตรีย่อมแตกเมื่อนั้น คนมีใจร้ายโกรธง่าย ข่มใจไว้ไม่อยู่ สู้ทำความหุนหันพลันไม่รู้จักยั้ง มักเป็นคนทำให้ไมตรีแตก ถ้ามีอุบายข่มใจ ก็จะได้ห้ามความหุนหันนั้นเสีย แม้ผู้หนึ่งทำก้ำเกินด้วยความหุนหัน แต่อีกฝ่ายหนึ่งนั้นมีขันติอยู่ ก็รักษาไว้ได้ ถ้าไม่อดทนและทำตอบ ไมตรีก็จำแตก คนใจคับแคบมีปกติคิดเอาเปรียบผู้อื่น ถึงผูกไมตรีก็ไม่ยั่งยืนไปถึงไหน แต่ถ้ามีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ถ้อยทีถ้อยอาศัยเกื้อกูลแก่กัน ไมตรีจึงจะมั่นคง สมเด็จพระบรมศาสดาทรงยกขันติขึ้นตรัสว่า เป็นธรรมประการหนึ่ง ซึ่งเกื้อกูลแก่ฆราวาส รักษาความสามัคคีไว้ได้ ดังนี้ โดยนัยนี้ เรื่องที่เป็นอารมณ์แห่งขันตินั้น คือวาจาที่บุคคลกล่าวด้วยตั้งใจจะเสียดแทงหรือให้ร้าย และกิจการทั่วไปที่เขาทำก้ำเกิน หรือมุ่งความเสียหายต่อ เรื่องเช่นนี้มากระทบบุคคลใดเข้า บุคคลนั้นดำริหาทางระงับด้วยอดกลั้นไม่ทำตอบได้ชื่อว่าขันติวาที ขันตินี้ ย่อมเป็นธรรมสำคัญของท่านผู้ใหญ่ ท่านจัดขันติเป็นราชธรรมประการหนึ่งในทศพิธราชธรรม

ขันติเป็นพระบารมีธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประการหนึ่งในบารมีสิบทัศ ครั้งหนึ่งเมื่อพระองค์เสด็จพระนครโกสัมพี พระนางมาคันทิยา พระราชเทวีของพระเจ้าอุเทน ผู้ผูกเวรพระองค์มาในกาลก่อน เหตุด้วยมาคันทิยะพราหมณ์ผู้บิดาจะยกนางให้เป็นบาทบริจาริกาของพระองค์ แต่ไม่ทรงรับ มิหนำซ้ำกลับตรัสพรรณนาโทษของร่างกายว่า ปฏิกูล น่าเกลียดน่าชัง พระนางเป็นหญิงเมาในรูปสมบัติก็สำคัญว่า พระองค์ตรัสติเตียนเฉพาะตน เมื่อพระนางมีโอกาสจึงแต่งคนให้กล่าวหยาบช้าด่าพระองค์โดยประสงค์จะให้เสด็จไปเสียจากพระนครโกสัมพี

พระอานนท์เถระเจ้า กราบทูลว่า ขอพระองค์โปรดเสด็จไปนครอื่นเถิดพระเจ้าข้า พระองค์ตรัสว่า *“อานนท์ ถ้าชาวพระนครนั้นเขาพากันด่าว่าอีก จะทำอย่างไร”* พระอานนท์กราบทูลว่า *“ถ้าเขาด่าอีก ขอพระองค์โปรดเสด็จไปนครอื่นต่อไป พระเจ้าข้า”* พระองค์ตรัสว่า *“อานนท์ เหตุเกิดในที่ใด ต้องให้ระงับในที่นั้น เราจะไปพระนครอื่นต่อเมื่อเรื่องด่าว่าสงบแล้ว”* รับสั่งถามว่า *“อานนท์ พวกที่ด่าว่านั้นเป็นพวกไหน”* พระอานนท์กราบทูลว่า *“คนพวกนั้นทุกคนจนกระทั่งทาสและกรรมกร พระเจ้าข้า”* พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า *“อานนท์ เราเป็นเช่นกับช้างที่เข้าสู่สงคราม การอดทนต่อลูกศรซึ่งพุ่งมาจากทิศทั้งสี่ เป็นหน้าที่ของช้างเข้าสงครามฉันใด ชื่อว่าการอดทนต่อถ้อยคำอันคนทุศีลเป็นอันมากกล่าวแล้ว ก็เป็นภาระของเราฉันนั้นเหมือนกัน”* เมื่อปรารภพระองค์ทรงแสดงธรรม จึงทรงภาษิตว่า

อหำ นาโคว สงฺคาเม จาปาโต ปติตำ สรำ
อติวากฺยำ ติติกฺขิสฺสำ ทุสฺสีโล หิ พหุชฺชโน

เราจักอดกลั้นถ้อยคำก้ำเกิน เหมือนช้างที่ทนลูกศร อันพุ่งจากแล่งในสงคราม เพราะคนทุศีลคนไม่ดีมีอยู่มาก ดังนี้

อนึ่ง ในคราวชุมนุมพระสงฆสาวกที่เป็นมหาสมาคม ซึ่งเรียกว่า**จาตุรงคสันนิบาต** แปลว่า ชุมนุมมีองค์ ๔ ในดิถีเพ็ญมาฆมาส พระองค์ทรงประทานพระบรมพุทโธวาท เรียกว่า **โอวาทปาฏิโมกข์** ทรงยกขันติขึ้นตรัสโดยความเป็นคุณสมบัติของพระภิกษุผู้ประกาศพระศาสนาเป็นประการต้นว่า

ขนฺตี ปรมำ ตโป ตีติกฺขา

ความว่า ขันติคือความอดกลั้น เป็นตปธรรม คือ คุณเครื่องเผาผลาญบาปธรรมอย่างเยี่ยมยอด

ขันติในที่นี้หมายถึง ความอดทนต่อเหตุแห่งทุกข์อันเป็นที่ตั้งแห่ง *โลภะ* ความโลภอยากได้ *โทสะ* การคิดประทุษร้าย *โมหะ* ความหลงไม่รู้จริง ทั้ง ๓ ประการ ในการประกอบกิจเครื่องเลี้ยงชีวิตซึ่งเป็นไปโดยสุจริตโดยชอบธรรม แม้จะมีความเหนื่อย ยาก ลำบาก ตรากตรำ เจ็บปวด เมื่อยล้า หนาว ร้อน หิว ระหาย เกิดขึ้นโดยธรรมดา ก็สามารถอดทนได้ ไม่ท้อถอย อดทนกระทำ เพื่อให้งานนั้น ๆ บรรลุสำเร็จถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ กำหนดไว้ อดทนต่อคำหยาบ คำเสียดสี ถ้อยคำเสียดแทงแสลงโสตที่ผู้อื่นกล่าวโทษให้เกิดความเจ็บใจได้ไม่โกรธเคือง อดทนต่อการชกต่อย ทุบตี ประหัตประหาร ทำลายทั้งร่างกายและทรัพย์สินได้ โดยไม่ทำตอบ ไม่ก่อเวรสร้างภัยต่อไป ให้อภัยแก่ผู้ทำนั้น ๆ ความที่อดทนได้ตามที่กล่าวมานี้ นับว่าเป็นขันติโดยแท้ **ขันติ**ที่เป็นไปในทางรักษาสามัคคีและความสงบเรียบร้อย ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ฉะนี้ จัดเป็น**มงคลวิเสสประการต้น**

อวิโรธนะ ความไม่ผิด คือไม่ทำให้ผิดจากสิ่งที่ถูกที่ควร เป็นคุณธรรมประจำในบุคคลผู้เป็นใหญ่อันกลุ่มชนผู้อยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นคณะ เป็นบ้าน เป็นเมือง เป็นประเทศ เป็นชาติ ย่อมต้องมีประมุข มีหัวหน้า มีประธาน เป็นผู้นำกลุ่มชุมชนนั้น ๆ ผู้นำจึงสมควรต้องมีคุณธรรมข้อนี้ เพื่อมิให้มีความบกพร่องผิดพลาดจากสิ่งที่ถูกที่ควร ผู้ตามหรือผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง ย่อมประพฤติปฏิบัติตามได้ไม่บกพร่องผิดพลาด เพราะเห็นตัวอย่างในทางดี คุณข้อนี้ พระชินสีห์สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงยกอุปมาโดยภาษิตไว้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

คุนฺนญฺเจ ตรมานานำ อุชุ๎ คจฺฉติ ปุงฺคโว

เมื่อโคทั้งหลายข้ามฟากไปอยู่ โคหัวหน้าฝูงไปตรง

สพฺพา ตา อุชุ๎ คจฺฉนฺติ เนตฺเต อุชุ๎ คเต สติ

เมื่อมีโคผู้นำนำไปตรงเช่นนี้ โคทั้งหลายนั้น ย่อมไปตรงตามกัน

เอวเมว มนุสฺเสสุ โย โหติ เสฏฺฐสมฺมโต

ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ท่านผู้ใดได้สมมุติให้เป็นใหญ่

โส เจ ธมฺมำ จรติ

ถ้าท่านผู้นั้นประพฤติเป็นธรรมไซร้

ปเคว อิตรา ปชา

จะป่วยกล่าวไปไยถึงประชาชนนอกนี้ ย่อมประพฤติเป็นธรรมตาม

ความไม่ผิด คือไม่ทำให้ผิดจากสิ่งที่ถูกที่ควรนี้ จะมีขึ้นได้ต้องอาศัยคุณธรรมหลายประการ คือ สติปัญญา การศึกษาเล่าเรียน ความรู้ความสามารถ ความฉลาด รอบคอบ สังวรระวัง และความไม่ประมาทในกิจที่ทำคำที่พูดนั้น ๆ กิจที่ทำคำที่พูดนั้นจะไม่ผิดจากเรื่องที่ถูกที่ควร และเป็นไปตามความประสงค์ในที่สุด

ขอถวายวิสัชนาตัวอย่าง*ความไม่ผิดในหน้าที่* เช่น มารดาบิดาผู้ให้กำเนิดบุตรธิดา ต้องมีหน้าที่ คือ เลี้ยงดูบุตรธิดาให้เจริญเติบโต ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้การศึกษาเล่าเรียน จัดหาคู่ครองให้ มอบทรัพย์มรดกให้ในโอกาสอันสมควร ในฐานะที่ตนเป็นบุพการี ส่วนบุตรธิดาผู้ได้รับอุปการะเลี้ยงดูแล้ว ต้องมีหน้าที่ปฏิบัติบำรุงตอบ คือ ท่านเลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ ทำกิจการงานของท่าน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้สมควรรับทรัพย์มรดก เมื่อท่านล่วงลับ ทำบุญอุทิศกุศลส่งไปให้ท่าน ในฐานะที่ตนเป็นลูก ด้วยกตัญญูกตเวที ครูอาจารย์มีหน้าที่สั่งสอนศิษย์ ต้องแนะนำดีให้เรียนดี บอกศิลปะให้สิ้นเชิงไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง ทำความปกป้องในที่ทั่วไป ศิษย์มีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อครูอาจารย์ด้วยความเคารพ คือ ลุกขึ้นยืนรับ เข้าไปคอยรับใช้ เชื่อฟังคำสั่งสอน อุปัฏฐากปฏิบัติบำรุง ตั้งใจเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ความไม่ผิดต่อประเพณี กล่าวคือ ประเพณีอันดีงามของไทยอันเป็นวัฒนธรรมไทย เช่น ประเพณีขึ้นปีใหม่ มีการอวยพรปีใหม่ ส่งความสุขปีใหม่ ทำบุญตักบาตร รักษาศีล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ประเพณีตรุษสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ อาบน้ำคุณพ่อคุณแม่ สรงน้ำพระ ชำระล้างบ้านเรือนให้สะอาด ปัดกวาดวิหารลานพระเจดีย์ให้สะอาดเรียบร้อยดี ที่สำคัญคือรักษาประเพณีไทยเพื่อความเป็นไทยไม่ให้เสื่อมสูญ

ความไม่ผิดในธรรม คือประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระศาสนา ได้แก่ปฏิบัติตนอยู่ในศีล ๕ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่กล่าวคำเท็จ ไม่ดื่มสุราเมรัย หรือประพฤติในกุศลกรรมบท ๑๐ เพิ่มข้อปฏิบัติขึ้นไปอีกคือ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด คือ นำเรื่องคนนี้ไปบอกคนโน้น นำเรื่องคนโน้นมาบอกคนนี้ หวังดีใส่ตน ไม่พูดเพ้อเจ้อเหลวไหลไร้สาระ ไม่ละโมบโลภมาก ไม่พยาบาทอาฆาตปองร้าย ไม่เห็นผิดจากธรรมนองคลองธรรม ประพฤติหนักแน่นมั่นคงในพรหมวิหารธรรม คือ มีความรักใคร่ในผู้อื่นสัตว์อื่น มีความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นสัตว์อื่นที่มีความทุกข์พ้นจากความทุกข์ พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีความสุข และวางเฉยเมื่อเหลือกำลังเมตตากรุณา และตั้งอยู่ในอัปมาทธรรม ความไม่ประมาท ไม่เลินเล่อ ไม่เผลอตัว ไม่ลืมตน สังวรระวัง มีสติควบคุมกิจการที่ทำคำที่พูดตลอดเวลา ผู้ปฏิบัติไม่ผิดต่อหน้าที่ ไม่ผิดต่อประเพณี ไม่ผิดธรรม จะกระทำการใด ๆ เป็นไปทางกายก็ตาม เป็นไปทางวาจาก็ตาม การนั้น ๆ ย่อมไม่ผิดพลาดจากสิ่งที่ถูกที่ควรโดยประการทั้งปวง

อวิโรธนะ ความไม่ผิดนี้ เป็นราชธรรมข้อที่ ๑๐ นับเป็น**มงคลวิเสสที่ ๒** ตามที่ถวายวิสัชนามา

พระราชจริยา**รัฏฐาภิปาลโนบาย** นั้นคือวิธีปกครองพระราชอาณาจักร จักถวายวิสัชนาด้วย**จักกวัตติวัตร** ในจักกวัตติสูตรมีข้อความว่า พระราชาผู้ยังจักรรัตนะ จักรแก้ว คือ จักรอันประเสริฐ

มีพลานุภาพสามารถแผ่อำนาจครอบงำทุกประเทศในโลกให้อยู่ในอำนาจ เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว เป็นพระราชาแห่งโลกโดยธรรม มีพระราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยรัตนะซึ่งแปลว่า แก้ว คือสิ่งประเสริฐสุด ๗ ประการ คือ ๑ จักรแก้ว ๒ ช้างแก้ว ๓ ม้าแก้ว ๔ แก้วมณี ๕ นางแก้ว ๖ คหบดีแก้ว ๗ ปริณายกแก้ว ทรงอาศัยธรรม ทรงสักการะธรรม ทรงทำความเคารพธรรม ทรงนับถือธรรม ทรงบูชาธรรม ทรงยำเกรงธรรม ทรงมีธรรมเป็นธงชัย ทรงมีธรรมเป็นยอด ทรงมีธรรมาธิปไตย คือมีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองด้วยความเป็นธรรม ในชนภายใน ในหมู่พล ในหมู่กษัตริย์ผู้ได้รับราชาภิเษก ในหมู่กษัตริย์ประเทศราช ในหมู่พราหมณ์และคหบดี ในหมู่เนื้อและนก การกระทำสิ่งที่เป็นอธรรม อย่าเป็นไปในแว่นแคว้น บุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นไม่มีทรัพย์ ให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้น สมณพราหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้นงดเว้นความเมาและประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกตนอยู่แต่ผู้เดียว สงบตนอยู่แต่ผู้เดียว ให้ตนดับกิเลสอยู่แต่ผู้เดียว เข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยกาลอันสมควร ไต่ถามสอบถามถึงกุศล อกุศล การงานมีโทษ ไม่มีโทษ การงานควรประพฤติ ไม่ควรประพฤติ การกระทำเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน การกระทำเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อสุขสิ้นกาลนาน เมื่อฟังคำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว สิ่งใดเป็นอกุศล ไม่ดี พึงละเว้นสิ่งนั้นเสีย สิ่งใดเป็นกุศล ดี พึงถือประพฤติปฏิบัติ นี้แลคือจักรวัตติวัตรอันประเสริฐนั้น

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงปฏิบัติในพระบารมีธรรม โดยพระราชประสงค์ ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินโดยธรรม ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทั้งปวงโดยธรรม ทรงจัดแจงรักษาคุ้มครองป้องกันโดยธรรม โดยทรงประยุกต์ธรรมทั้งปวงโดยนัยที่ได้ถวายวิสัชนามาในจักกวัตติสูตร จึงปรากฏว่าทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์ในฐานะทั้งปวง อาทิในฐานะที่ทรงปฏิบัติตามกำหนดกฎหมายพระราชประเพณี ในฐานะองค์พระประมุขแห่งชาติประกอบด้วยพระมหากรุณาพ้นประมาณ ดังที่ได้พระราชทานโครงการพระราชดำริต่าง ๆ ได้ทรงปฏิบัติตามโครงการพระราชดำริทั้งปวงเป็นอันมาก เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาราษฎรทั้งปวง ชื่อว่าได้ทรงปฏิบัติจักกวัตติวัตร ในข้อว่า มอบทรัพย์ให้แก่ผู้ไม่มีทรัพย์ อันเป็นเหตุสำคัญของความอยู่เย็นเป็นสุข นำให้ประชาราษฎรทั้งปวงประพฤติตนอยู่ในกุศล-กรรมบท เป็นเหตุให้เจริญอายุ วรรณะ เป็นต้น ตามนัยที่ถวายวิสัชนามา

ในโอกาสมหามงคลที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๖ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๖ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทยขึ้น โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนเริ่มแรก เพื่อสนับสนุนพระภิกษุสามเณรให้มีโอกาสศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง จากสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศ คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวง โดยเริ่มต้นในปีการศึกษา ๒๕๔๗ นี้ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน โดยจัดมอบให้มหาวิทยาลัยทั้ง ๒ แห่ง รวม ๗๖ ทุน และพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสนามหลวง รวม ๗๖ ทุน คณะสงฆ์ พระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนทั่วไป เมื่อทราบข่าวนี้ ต่างอนุโมทนาและถวายพระพรชัยมงคลโดยทั่วกัน

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

บัดนี้ ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พสกนิกรทั้งหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คณะองคมนตรี นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน ผู้จงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ ทุกฝ่าย ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัย ด้วยจิตใจเคารพ เทิดทูนบูชาในองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของชาติ และตั้งสัจจาธิษฐานเป็นอันเดียวกัน ขอให้ทรงพระเจริญ พระชนมายุยิ่งยืนนาน

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัย อันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยืนนานในพระราชัยมไหศวรรย์ ทรงปกครองรัชสีมามณฑล ให้อุดมสมบูรณ์ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิด ถูกต้อง พ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความเป็นผู้มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ๆ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดี ในที่ทุกสถาน จงเกิดมีจงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาล มุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พสกนิกร ประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วทุกจักรราศีซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งอิฏฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษ อันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนํ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล เฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชปรารภมหาสิริมงคลวารนี้ ที่ตรงกับมงคลสุริยคติทินกาลแห่งพระบรมราชสมภพ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เจ้าพนักงานกำหนดพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ล้วนเป็นมงคลวิเสส เหตุแห่งสรรพสุภมนุญ-อดุลยผล คือทานมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงถวายทาน สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการทรงศีล ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการทรงเจริญภาวนา อันเป็นบุญกิริยา ซึ่งเป็นไปในพระรัตนตรัย อดิสัยบุญเขต ทรงแผ่พระราชกัลยาณจิตอุทิศถวายส่วนพระราชกุศล พระราชทานส่วนพระราชกุศล ในอดีตพระจอมคนมหากษัตราธิราชเจ้าทุกพระองค์ ในเทวนิกรทุกสถาน ในทุกพระองค์ ทุกท่านผู้อภิบาลพระบรมราชาและสถาบันทั้งปวง ทรงแผ่พระราชกุศลด้วยพระมหากรุณาใหญ่หลวง เพื่อความเจริญความสุขเกษมสวัสดีไปในพระราชวงศ์ มุขมหาอมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ สมณชีพราหมณ์ อาณาประชาราษฎร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

ทั่วทุกคน พระราชกุศลย่อมประมวลกันเป็นมงคลวิเสส เหตุให้ทรงได้รับไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต น้อมถวายพระพรชัย จากสรรพเทพน้อยใหญ่และมวลมนุษย์ ให้ทรงบริสุทธิ์สถาพรในพระสิริราชัย-มไหศวรรยาธิปัตย์ เจริญพระชนมายุพระราชสิริสวัสดิ์ เกษมจากสรรพโรคสรรพอุปัทวันตราย

อนึ่ง พระราชกุศลทั้งหลายที่ทรงบำเพ็ญแล้วด้วยดี ย่อมเป็นบุญราศรี บุญนิธิ สุขุบายมงคลวิเสสปโยคสมบัติ วิวัฒน์ให้สัมฤทธิ์อิฏฐผล คือ พระชนมายุ พระวรรณะ พระเกียรติยศ และสวรรค์ สมด้วยคาถาประพันธ์พุทธภาษิต ตรัสประทานแก่ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี ว่า

อายุ๋ วณฺณ์ ยสๆ กิตฺตึ สคฺคๆ อุจฺจากุนีนตๆ เป็นต้น

มีความว่า เมื่อนรชนมาปรารถนาอายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สวรรค์ การเกิดในตระกูลสูง และความยินดีเกษมสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป พึงบำเพ็ญความไม่ประมาทให้เป็นไปในกายวาจาจิตเถิด สามารถเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลและคุณที่ประสงค์ได้ บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยา คือ

การทำบุญทั้งหลายอันเป็นไปในกายวาจาและจิต ประกอบด้วยกุศลสุจริต ซึ่งเป็นไปในภูมิทั้ง ๔ บัณฑิตชน ผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือประโยชน์ในทิฏฐธรรมภพนี้และประโยชน์ในสัมปรายภพภายหน้า เพราะบรรลุประโยชน์ที่พึงประสงค์ทั้งภพนี้และภพหน้า ท่านจึงสรรเสริญผู้ทรงปัญญาว่าเป็นบัณฑิต ดำเนินประโยชน์กิจด้วยปัญญา ความไม่ประมาท เป็นเหตุให้บัณฑิตชาติยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ ด้วยประการดังนี้

ลำดับนี้ จะรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระราชจริยาสาธุปฏิบัติ อันเป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้นามว่า**มงคลวิเสส** เหตุเป็นพระคุณอลังการ มีพร้อมมูลบริบูรณ์ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ข้อนี้สมด้วยประพันธคาถาที่บัณฑิตในปางก่อนรับพระราชทานกล่าวถวายพระมหากษัตริย์ครั้งโบราณกาล ให้ทรงวิจารณ์ทศพิธราชธรรมที่ทรงบำเพ็ญอยู่ ดังที่เชิญมาเป็นอุเทศว่า

ทานำ สีลำ ปริจฺจาคำ อาชฺชวำ มทฺทวำ ตปำ เป็นต้น

ความว่า ขอพระองค์ทรงพิจารณาพระธรรมส่วนที่ชอบ อันมีประกอบอยู่ในพระองค์ คือ **ทาน** การให้ **ศีล** การรักษากายวาจา **ปริจจาคะ** การสละ **อาชชวะ** ความตรง **มัททวะ** ความอ่อนโยน **ตบะ** ความเพียร **อักโกธะ** ความไม่โกรธ **อวิหึสา** ความไม่เบียดเบียน **ขันติ** ความอดทน **อวิโรธนะ** ความไม่ผิดต่อแต่ปัจจเวกขณ์เห็นนั้น พระปีติโสมนัสมีประมาณมิใช่น้อยจะมีขึ้นแต่พระองค์ ดังนี้

จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาโดยนิทัศนนัย

คำว่า **ทาน** คือการให้ ได้แก่การให้พัสดุสิ่งของ อันเป็นเครื่องบริโภคและอุปโภค เช่น อาหาร ของคาวหวาน ของขบเคี้ยว และน้ำดื่มเป็นต้น และเครื่องนุ่งเครื่องห่ม เครื่องใช้สอย ยวดยานพาหนะ เงินทอง เครื่องประดับตกแต่งเป็นต้นเหล่านี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า *อามิสทาน* การให้อามิส เหยื่อ เครื่องติดเครื่องล่อ พอเป็นเครื่องบำรุงจิตใจ

การให้ความไม่มีเวรไม่มีภัย โดยที่มีการด่า การว่า คำตำหนิ ติเตียน ชกต่อย ทุบตี ทำร้ายหมายขวัญ ประหัตประหาร ให้ได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจ เจ็บปวดรวดร้าว มีบาดแผล ฟกช้ำดำเขียวร่างกาย ผู้ถูกประทุษร้ายระงับดับความโกรธไว้ได้ ไม่ด่าตอบ ไม่โกรธตอบ ไม่ผูกใจเจ็บ ไม่ก่อเวรสร้างภัย ให้อภัยแก่ผู้ที่ก่อขึ้นทำขึ้นนั้น นี้ชื่อว่า *อภัยทาน* คือการให้อภัย ไม่ก่อเวรสร้างภัยต่อไป หรือผู้ประมาทขาดสติไม่ใส่ใจทำไปพูดไปในสิ่งใด ๆ ก็ตาม เรื่องที่ทำคำที่พูดนั้น ๆ เป็นความผิด ผู้ที่มีกิจเกี่ยวข้องผูกพันไม่ถือโทษโกรธเคือง ให้อภัยยกโทษให้ นี้ก็ชื่อว่าอภัยทาน การให้อภัย ไม่มีเวรมีภัยต่อกัน

การที่ไก่ ปลา นก เนื้อ โค กระบือ หรือสัตว์อื่นที่ถึงวาระจะต้องตาย เพราะมีผู้จับมาค้าขายเพื่อจะฆ่าเป็นอาหาร หรือสัตว์บางพวกถูกเครื่องพันธนาการผูกมัดรัดรึง อาจถึงตาย ถ้าไม่มีใครช่วยแก้ช่วยปลดปล่อยต้องตายแน่ หรือสัตว์ที่จมปลักจมหนองขึ้นไม่ได้ ต่อไปจะต้องอดตาย เมื่อมีผู้กรุณาช่วยปลดปล่อยชีวิตก็จะพ้นอันตรายรอดตายได้ การกระทำตามที่กล่าวมานี้ เรียกชื่อว่า *ชีวิตทาน* การให้ชีวิตหรือการช่วยชีวิต

การให้คำสั่งคำสอน แนะนำ ชี้แจง บอกกล่าว เล่าเรื่อง บรรยาย ชี้คุณชี้โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ แสดงธรรม นำให้ละชั่ว ประพฤติชอบ ประกอบความดี ซึ่งมีชื่อเรียกว่า *ธรรมทาน* การให้ธรรมะ สภาวะที่ทรงตัว ถูกต้อง

ทานการให้ทั้งสี่อย่างนี้ การให้คำสั่งคำสอน เป็นการให้ล้ำเลิศประเสริฐสุด มีพระพุทธภาษิต รับรองว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมคำสั่งสอน ย่อมชนะการให้ทุกอย่าง เพราะเป็นทางให้เกิดความสุข ทั้งในชาติปัจจุบัน และชาติภพต่อไป

ศีล คือการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย เว้นจากข้อห้าม ทำตามข้ออนุญาต มิให้ผิดพลาดจาก ความเรียบร้อยดีงาม

ปริจจาคะ การสละ ในที่บางแห่งเป็นไวพจน์ของทาน เช่นคำว่า การให้ การเสียสละ แต่ในที่นี้ ประสงค์การสละความชั่วร้าย ซึ่งมีอยู่ในกายวาจาและใจ ได้แก่สละทุจริต ซึ่งมีอยู่ในกายวาจาจิตของตน สละความโลภ คือความอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น สละโทสะ ความประทุษร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น สละโมหะ ความหลงไม่รู้จริงตามสภาวะธรรม สละทิฏฐิ ความเห็นผิดทำนองคลองธรรม ให้ลดละเบาบาง

อาชชวะ ความตรง คือตรงต่อหน้าที่การงาน ตรงต่อกาลต่อเวลา ตรงต่อญาติ ต่อมิตร ตรงต่อ ผู้ใหญ่ ต่อผู้บังคับบัญชา และตรงต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

มัททวะ ความอ่อนโยน คือความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน ต่อบุคคลทั่วไป ไม่กระด้างเพราะ ทิฐิมานะ แม้การเจรจาปราศรัยก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย นิ่มนวลชวนฟัง ไม่ห้วนห้าวร้าวรานรำคาญ แก่ผู้ฟัง

ตบะ ความเพียร คือเพียรประกอบกรณียกิจตามหน้าที่ที่จะพึงกระทำ และเพียรระวังความชั่ว ไม่ให้เกิดขึ้นในกายวาจาใจ เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป เพียรให้ความดีเกิดขึ้นในกายวาจาใจ เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อมคลายไป

อักโกธะ ความไม่โกรธ ไม่เคือง คือระงับความโกรธ ซึ่งผู้อื่นสัตว์อื่นก่อให้เกิดขึ้นให้มีขึ้นด้วยสติ ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่เมื่อความโกรธเกิดขึ้น ก็กำหนดรู้ด้วยสติว่า ผู้นี้ก่อความโกรธให้เกิดขึ้นแก่เรา ด้วยการประทุษร้าย ด้วยการด่าว่า หรือด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ระงับความโกรธนั้น ด้วยการ ไม่ประทุษร้ายตอบ ไม่ด่าว่าตอบ ไม่แสดงอาการอย่างหนึ่งอย่างใดตอบ โดยอาศัยความเมตตากรุณา คือ ความรัก ความสงสารในผู้อื่น สัตว์อื่นนั้น ๆ เพื่อมิให้มีเวรมีภัยกันต่อไป

อวิหึสา คือความไม่เบียดเบียน ได้แก่ไม่เบียดเบียนชีวิตหรือร่างกาย ไม่เบียดเบียนทรัพย์สมบัติ ไม่เบียดเบียนเชื้อสายประเวณีสามีภรรยาบุตรธิดาผู้อื่นตลอดถึงสัตว์อื่น ด้วยจิตประกอบด้วยกรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้ผู้อื่นสัตว์อื่นพ้นความทุกข์ ไม่เดือดร้อนเพราะการกระทำของตน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ประทับในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

ขันติ ความอดทน ได้แก่อดทน อดกลั้นต่อวิโรธิปัจจัยคือ หนาว ร้อน หิว ระหาย อด อยาก เจ็บ ปวด เมื่อยล้า ลำบาก ตรากตรำ คำด่าว่า ตำหนิติเตียน และทนเจ็บใจจากการกระทำการพูดของผู้อื่น

อวิโรธนะ ความไม่ผิด คือจะทำการใด ๆ มิว่าเป็นคดีโลกก็ตาม คดีธรรมก็ตาม ระวังไว้มิให้ผิดพลาด คลาดเคลื่อนจากเหตุและผล วิญญูชนคนรู้ทั้งหลายตำหนิติเตียนมิได้ โดยอาศัยพระอัปปมาทธรรม ความไม่ประมาทเป็นเครื่องดำเนินการ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงเพียบพร้อมด้วย**ทศพิธราชธรรม** ตามที่ถวายวิสัชนามาด้วยพระปรีชาสามารถ สมดังพระราชปณิธานปฐมบรมราชโองการว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** และได้ทรงพระราชปฏิบัติคุณธรรม ทั้ง ๑๐ ประการนั้น ตามคราว ตามวาระ ตามโอกาสเป็นลำดับตลอดมา จนปรากฏชัดทุกประการ

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติดำเนิน**รัฏฐาภิปาลโนบาย** สัมฤทธิผลเป็นคุณประโยชน์มาโดยลำดับ นับได้ว่าทรงเป็นที่รวมจิตใจ รวมการงาน รวมบุคคลทุกฝ่าย ให้ทำงานร่วมกันเพื่อความเจริญและผาสุกของประเทศชาติและประชาชน ดังจะเห็นได้ชัดจาก โครงการพระราชดำริในจังหวัดต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติดำเนินไปแล้ว และกำลังปฏิบัติดำเนินการอยู่เป็นอันมาก ล้วนบรรลุผลสำเร็จสมพระราชประสงค์ทุกโครงการ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม คนไทยส่วนมากทำการเกษตร คือ นา ไร่ สวน และเลี้ยงสัตว์ ในอดีตการเกษตรเป็นไปตามธรรมชาติ บางปีฝนแล้ง บางปีน้ำร้าง นา ไร่ พืชผลเสียหาย ประชาชนยากจน โจรผู้ร้ายชุกชุม ต่อมา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงดำริแก้ไขให้มีฝนเทียมภาคใด ปีใด ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ไม่มีน้ำใช้ ไม่มีน้ำทำการเกษตร เมื่อความทราบถึงพระเนตรพระกรรณ ก็ทรงมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จัดทำฝนเทียมซึ่งมีชื่อว่า **ฝนหลวง** ให้ตกชุ่มชื่นในภาคนั้น เมื่อประชาชนได้น้ำแล้วก็สามารถประกอบการเกษตรได้ ผลิตผลก็เกิดขึ้น ถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็ได้จัดการ และทรงแนะแนวโครงการชลประทานเพื่อกำเนิดการไฟฟ้าและการเก็บน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง คลองชลประทานต่าง ๆ จึงเกิดมีขึ้นตามพระราชดำริ ราษฎรที่อยู่เขตโครงการก็สามารถทำการเกษตรเพาะปลูกได้ทุกฤดูกาล เป็นเหตุให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีรายได้มากขึ้น และทรงแนะแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ จัดเป็นไร่นาสวนผสม และเลี้ยงสัตว์ตามโครงการ ราษฎรนักการเกษตรหลายจังหวัดน้อมรับพระราชดำริเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม จัดทำด้วยความขยันหมั่นเพียรได้ผลผลิตพอสมควร สามารถจัดซื้อขายเลี้ยงตนและครอบครัวให้มีความสุขได้

เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๔๗ ได้มีการก่อการร้ายไม่สงบเกิดขึ้นใน ๓ จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา ประชาชนต้องเสียชีวิต บ้านเรือน โรงเรียน วัดวาอารามและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ถูกทำลายเสียหายเป็นจำนวนมาก เพราะการก่อการร้ายของเขาเหล่านั้น คณะข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ประชาชน และรัฐบาล ต้องเร่งรัดจัดการแก้ไขปรับปรุงอยู่จนกระทั่งบัดนี้

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ศกเดียวกัน เกิดธรณีพิบัติแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมีขึ้นในประเทศไทย คลื่นใหญ่สึนามิซึ่งมีกำลังแรงและเร็วเกิดขึ้น พัดพังบ้านเรือนประชาชน ทรัพย์สิน สิ่งก่อสร้างของเอกชนและของส่วนราชการตลอดถึงวัดวาอาราม ในเขต ๖ จังหวัดภาคใต้ คือ จังหวัดภูเก็ต พังงา ตรัง สตูล กระบี่ และระนอง ทำให้เกิดการเสียหายแก่ทรัพย์สินชีวิตมนุษย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอันมาก เหตุการณ์ครั้งนี้ก่อให้เกิดทรงเศร้าสลดพระราชหฤทัยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นอเนกประการ จึงทรงพระมหากรุณาโปรดพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นพระบรมราชานุเคราะห์ส่วนหนึ่ง ทรงพระมหากรุณาโปรดพระบรมราชูปถัมภ์แก่เด็กไทยชายหญิงซึ่งมารดาบิดาเสียชีวิต ให้มีสิทธิ์รับพระราชทานทุนการศึกษาจนถึงระดับปริญญาในโอกาสต่อไป พร้อมทั้งทรงพระมหากรุณาโปรดให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขเยียวยา เพื่อให้ประชาชนเครียดคลายหายทุกข์ประสบความสุขดังเช่นเดิม

ใน พ.ศ. ๒๕๔๘ นี้ มีอุทกภัยร้ายแรงเกิดขึ้นทุกภาคของเมืองไทย ในภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ หลายครั้งหลายหน จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ตาก และสุโขทัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ จังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร หนองคาย และกาฬสินธุ์ ในภาคกลาง คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในภาคใต้ คือ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง และตรัง จนกระทั่งทางราชการประกาศภาวะฉุกเฉินจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นเขตภัยพิบัติ ในสถานการณ์อุทกภัยร้ายแรงที่เกิดขึ้นแต่ละแห่งแต่ละภาคนั้น ทำลายเรือกสวนไร่นา บ้านเรือนที่อยู่อาศัย การอาชีพ ทรัพย์สินและชีวิตของพสกนิกร เป็นเหตุให้สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงห่วงใยในความทุกข์ยากลำบากตรากตรำของประชาชนพสกนิกรในภูมิภาคนั้น ๆ จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ พร้อมด้วยเจ้านายและทุกท่านที่ทรงพระมหากรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ไปเยี่ยมประชาชนผู้ประสบภัยทุก ๆ ภาค พร้อมทั้งพระราชทานถุงยังชีพ ซึ่งบรรจุข้าวสารอาหารแห้ง ยารักษาโรคและเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น แก่ผู้ประสบภัยเหล่านั้น ทุกท่านที่ได้รับมอบหมายให้ทรงปฏิบัติ ให้ปฏิบัติ ต่างได้ทรงช่วยและช่วยปฏิบัติ พระราชกรณียกิจต่าง ๆ แห่งองค์พระมหากษัตริย์ให้สำเร็จสมบูรณ์ตามพระราชประสงค์ ในฝ่ายพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ๆ ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะทรงเป็นพุทธมามกะและองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกครบถ้วนทุกประการ ดังที่ได้รับพระราชทานพรรณนามา

บัดนี้ ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษา พสกนิกรทั้งหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คณะองคมนตรี นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน ผู้จงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ทุกฝ่าย ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัย ด้วยจิตใจเคารพเทิดทูนบูชาในองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของชาติ และตั้งสัตยาธิษฐานเป็นอันเดียวกัน ขอให้ทรงพระเจริญ พระชนมายุยิ่งยืนนาน

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศปรากฏพระเดช ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยิ่งยืนนานในพระสิริราชัย-มไหศวรรยาธิปัตย์ ทรงปกครองรัชสีมามณฑลให้อุดมสมบูรณ์ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถระทั้งหลายในมหามงคลการพิธีนี้ มีสมานฉันท์พร้อมกันตั้งสัตยาธิษฐานขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆำ ปโพเธสิ อิจฺเจตำ รตนตฺตยำ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ทรงยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบานตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่า พระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความเป็นผู้มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ๆ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถาน จงเกิดมี

จงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาล มุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พสกนิกร ประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วทุกจักรราศีซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งความสุขอิฏฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพุธ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๙

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานำ สีลำ ปริจฺจาคำ อาชฺชวำ มทฺทวำ ตปำ
อกฺโกธำ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนำ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม ฐิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในพระมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๗๙ พรรษา ด้วยความสวัสดี ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัยส่วนนี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมโปรดให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระรัตนตรัย ด้วยราชาภิสัมมานสักการภัณฑ์ ประทีปธูปเทียนระเบียบกุสุมมาลาสุคนธชาติ พระราชทานถวายอาหารบิณฑบาตขัชชโภชนาหารในพระภิกษุสงฆ์ แล้วทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทพยดามนุษย์และจอมคน เป็นส่วนเทวตาพลี และทรงแผ่เพิ่มสรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นอนุโมทนาสัมฤทธิสุขสมบัติ และจักได้ตั้งไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิ์ประสาทชัยมงคล พระชนมสุข ศุภวิบูลมนุญผล ถวายสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ให้ทรงสถาพร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์

บวรนิรมล ในพระสิริราชัยมไหศวรรย์สมบัติ โดยอุดมสิริสวัสดิ์นิราศสรรพภัยพิบัติ อุปัทวันตราย ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย และพระราชกุศลบุญนิธิให้อุฬารดิเรกไพศาล เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติ ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตรแห่งประชานิกรทุกหมู่เหล่า ตราบเท่าถึงเทพมนุษย์อารักษ์ทุกสถาน ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณอดุลยบริสุทธิ์ สมด้วยพระพุทธ-ภาษิตที่ตรัสไว้ใน**ปัญจกังคนิบาตอังคุตตรนิกาย** ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ

แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย สัปบุรุษเกิดในตระกูลเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก คือแก่มารดาบิดา แก่บุตรภรรยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวง ตกลงมายังข้าวกล้าให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปตามฤดูกาล เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก ฉะนั้น

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

บุคคลผู้ใดดำรงฆราวาสวิสัย ได้ปฏิบัติโภคสมบัติเกื้อกูลเป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ

เทวดาย่อมรักษาบุคคลผู้นั้น ผู้อันธรรมคุ้มครองรักษาแล้ว

พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ

ผู้เป็นพหูสูต มีอรรถและธรรมได้สดับแล้วมาก ผู้ประกอบด้วยความประพฤติเรียบร้อย

ธมฺเม จิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

เกียรติชื่อเสียงคุณความดี ย่อมไม่ละบุคคลผู้นั้น ผู้ดำรงอยู่ในธรรมความถูกต้อง

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมาหรติ

ใครเล่าควรจะนินทาบุคคลผู้นั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล กล่าวคำสัจจริงเป็นปกติ มีหิริอยู่ในใจ ผู้บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโต

แม้เทพเจ้าเหล่าเทพยดาทั้งหลายก็ชื่นชม ถึงพรหมก็สรรเสริญบุคคลผู้นั้น

ใน พ.ศ. ๒๕๔๙ นี้ เป็นปีที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติ ทรงครองรัฐสีมาอาณาเขตประเทศไทยครบ ๖๐ ปีบริบูรณ์ ซึ่งยังไม่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในประวัติศาสตร์ชาติไทยหรือประวัติศาสตร์โลก ได้จดจารึกบันทึกไว้ให้ปรากฏมาก่อน นับว่าเป็นอัจฉริยอัพภูตธรรม ความอัศจรรย์ซึ่งยังไม่เคยมีไม่เคยเป็น มีขึ้น เกิดขึ้นแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ผู้ทรงทศพิธราชธรรม ผู้เป็นธรรมราชา ทรงปฏิบัติธรรม ทรงหนักแน่นในธรรม ทรงมีธรรมเป็นธงชัย รัฐบาลได้กำหนดพิธีการเฉลิมฉลองการเสด็จครองสิริราชัยมไหศวรรยาธิสมบัติ ๖๐ ปีขึ้น เมื่อวันที่ ๙ - ๑๐ - ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๙ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พสกนิกร พ่อค้า ประชาชนทั่วไป ต่างพร้อมใจเฉลิมฉลองด้วยความจงรักภักดี โดยมีกตัญญูกตเวทีเป็นหลักนำ คณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานทุกนิกาย พร้อมใจกันเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพรชัยมงคล เพื่อศุภผลให้ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน ทรงสถิตสถาพรในสิริราชสมบัติ ทรงนิราศปราศจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ทั้งหลาย ตลอดกาลชั่วนิตย์นิรันดร์

ในวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานร่วมโต๊ะเสวยกับพระราชาธิบดีและพระมเหสี ราชอาคันตุกะ รวม ๒๕ ประเทศ พร้อมทั้งคณะทูตานุทูตพิเศษที่เชิญมาทุกท่านทุกคนต่างซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับโดยทั่วกัน กษัตริย์บางพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นพสกนิกรราษฎรทุกหมู่เหล่า ซึ่งพร้อมใจกันแสดงความจงรักภักดีถวายพระพรชัยมงคล พร้อมกันเป็นอเนกอนันต์ ก็ทรงปีติยินดี ชื่นชมโสมนัสในน้ำใจของพสกนิกร ผู้มีความเคารพบูชา สักการะพระมหากษัตริย์เจ้าของตนด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม

มหาเถรสมาคมได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อรจนาคัมภีร์เทศนาทศพิธราชธรรม ๑๒ กัณฑ์ เพื่อมอบให้วัดทุกวัดทั่วประเทศ ประมาณ ๓๐,๐๐๐ กว่าวัด แสดงแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่วัดนั้นตั้งอยู่ วันพระละ ๑ กัณฑ์ตลอดปี เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองการเสด็จครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบแนวทางปฏิบัติในทศพิธราชธรรมว่า ผู้เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้าในกลุ่มชนเริ่มต้นตั้งแต่หัวหน้าครอบครัว หัวหน้าหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงประเทศชาติ ต้องประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง ๑๐ ประการนั้น ถ้าหมู่ใดคณะใด ประกอบด้วยคุณธรรมนั้น ๆ หมู่นั้น คณะนั้น ย่อมมีความสุขสมบูรณ์โดยส่วนเดียว ถ้าขาดบางส่วนบางข้อยังพอเป็นไปได้ ถ้าไร้คุณธรรมทั้งหมดก็จะปรากฏความทุกข์ยากลำบากโดยทั่วไป หาความเจริญงอกงามตามที่จะพึงมีพึงเป็นไม่ได้ สมด้วยนัยแห่งคาถาที่บัณฑิตในปางก่อนรับพระราชทาน กล่าวถวายพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้ยกเป็นอุเทศในเบื้องต้นว่า

ทานำ สีลำ ปริจฺจาคำ อาชฺชวำ มทฺทวำ ตปำ
อกฺโกธำ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนำ
อิจฺเจเต กุสเล ธมฺเม จิเต ปสฺสาหิ อตฺตนิ
ตโต เต ชายเต ปีติ โสมนสฺสญฺจนปฺปกำ

แปลความว่า ขอมหาราชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพิจารณากุศลธรรมที่ตั้งอยู่ในพระองค์ เหล่านี้ คือ ทาน ศีล บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ตบะคือความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน ความไม่ผิด ต่อแต่นั้น พระปีติโสมนัสมีประมาณมิใช่น้อย จักเกิดแด่พระองค์

จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา โดยสังขิตนัยพออนุรูปแก่เวลา

ทาน การให้วัตถุสิ่งของบริโภคอุปโภคใช้สอย เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์ตลอดถึงบูชาคุณตอบแทนคุณ รวมไปถึงการแต่งตั้ง มอบหมายให้หน้าที่การงาน ซึ่งผู้รับจะพึงทำได้ปฏิบัติได้ เรียกว่า *อามิสทาน* การชี้แจง แนะนำ พร่ำสอน บอกกล่าว ในคุณธรรมความดีความชอบ ที่ผู้รับจะพึงประกอบพึงปฏิบัติได้ เรียกว่า *ธรรมทาน* การให้อภัยไม่ถือโทษโกรธเคืองในเมื่อผู้อื่นด่าว่า ชกต่อย ทุบตี ไม่ผูกเวรสร้างภัยต่อไป รวมถึงการให้ชีวิตแก่ผู้อื่น สัตว์อื่นที่ถึงวาระจะต้องตายให้รอดพ้นจากความตาย เรียกว่า

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

อภัยทาน การให้ความไม่มีเวรไม่มีภัย การให้ทุกอย่างที่กล่าวมานี้ *ธรรมทาน* การให้คำสั่งสอน พระสัมมา-สัมพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นเลิศกว่าการให้ทุกอย่าง ดังพระบาลีว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมคือการสั่งสอนธรรมะ ย่อมชนะการให้ทั้งปวง ดังนี้ ฯ

ศีล การระวังรักษาความประพฤติทางกาย วาจา ตลอดถึงใจ ให้เรียบร้อยปราศจากโทษ แบ่งเป็นหลายประเภท คือ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ตามสภาพของผู้สมาทานถือปฏิบัติ ในที่นี้ท่านมุ่งกล่าวระบุถึงศีล ๕ ซึ่งมีชื่อว่า **เบญจศีล ศีล ๕** หรือ**นิจศีล** รักษาความเรียบร้อยเป็นนิตย์ คือ ๑ เว้นฆ่าสัตว์ ๒ เว้นลักทรัพย์ ๓ เว้นประพฤติผิดในกาม ผิดประเวณีในภรรยาสามีผู้อื่น ๔ เว้นกล่าวคำเท็จ กลับจริงให้เป็นเท็จ กลับเท็จให้เป็นจริง ๕ เว้นดื่มสุราเมรัยน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งความประมาท ฯ

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

ปริจจาคะ การสละให้ปันสิ่งที่พอสละได้ให้ได้ นัยหนึ่ง การสละส่วนที่เป็นประโยชน์น้อยกว่า เพื่อได้ส่วนที่เป็นประโยชน์มากกว่า สมดังภาษิตในขุททกะนิกายว่า

ธนำ จเช องฺควรสฺส เหตุ

นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุรักษาอวัยวะอันประเสริฐ

องฺคำ จเช ชีวิตำ รกฺขมาโน

เมื่อจะรักษาชีวิตพึงสละอวัยวะ

องฺคำ ธนำ ชีวิตญฺจาปิ สพฺพำ จเช นโร ธมฺมมนุสฺสรนฺโต

เมื่อระลึกธรรมความถูกต้องพึงสละอวัยวะ ทรัพย์และชีวิต นี้นัยหนึ่ง และสละความชั่ว ความเลวที่มีอยู่ในกายวาจาใจของตน ฯ

อาชชวะ ความซื่อตรง คือซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ซื่อตรงต่อกาลเวลา ซื่อตรงต่อผู้ใหญ่ ซื่อตรงต่อผู้บังคับบัญชา ซื่อตรงต่อผู้รับใช้ ผู้ใต้บังคับบัญชา มีแนวทางปฏิบัติตรงไปตรงมา ปราศจากเล่ห์เหลี่ยมและพลิกแพลง พูดเช่นไร ทำเช่นนั้น มิใช่พูดอย่างหนึ่ง ทำอีกอย่างหนึ่ง คิดอย่างไร พูดและกระทำอย่างนั้น

มัททวะ ความอ่อนโยน ได้แก่มีกายวาจาไม่หยาบโลน สุภาพเรียบร้อย นิ่มนวล ชวนคบหาควรสมาคม ไม่แข็งกระด้างเพราะทิฐิมานะ รู้ภาวะตน รู้ภาวะผู้อื่น รู้ประชุมชน รู้บุคคล ว่าควรประพฤติควรปฏิบัติอย่างไร

ตปะ ความเพียรเพื่อกำจัดความเกียจคร้านและความชั่ว ความร้าย ในการปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ มุ่งมั่นความสำเร็จเสร็จสิ้นเป็นที่ตั้ง

อักโกธะ ความไม่โกรธ แม้จะมีเหตุการณ์หรืออารมณ์เป็นที่ตั้ง ความโกรธเกิดขึ้นก็ระงับดับได้ ไม่มีอาการโกรธ ตลอดถึงไม่อาฆาตพยาบาทในผู้อื่นสัตว์อื่น พร้อมทั้งมีเมตตากรุณาในบุคคลและสัตว์นั้น ๆ

อวิหึสา ความไม่เบียดเบียนผู้อื่น ตลอดจนสัตว์มีชีวิตให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ ประกอบด้วยกรุณา คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ตลอดเวลา

ขันติ ความอดทนต่อ ความหิว ระหาย หนาว ร้อน ทุกข์ยาก ลำบาก ตรากตรำ ถ้อยคำอันไม่พึงประสงค์ทั้งหลาย ทนเจ็บใจที่ผู้อื่นก่อขึ้น สร้างขึ้น ไม่โต้ตอบ ต่อเติม ให้เรื่องนั้น เหตุนั้นดับไป ไม่ขยายต่อไป

อวิโรธนะ การปฏิบัติไม่ให้ผิดจากการที่ถูกที่ควร ไม่ให้ผิดจากทำนองคลองธรรม ไม่ให้ผิดกฎหมายบ้านเมือง ตลอดถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

อนึ่ง การประพฤติปฏิบัติมั่นคงอยู่ในคุณธรรม ๑๐ ประการนี้ ย่อมเป็นเหตุเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สมดังข้อความที่พระมหาสัตว์ทูลถาม และพระเจ้ากาสีตรัสตอบ ใน**อรรถกถาชาดก**ที่ท่านสาธกไว้ชัด พระมหาสัตว์ทูลถามว่า *“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ พระองค์ทรงเห็นชัดซึ่งพระชนมายุอันเป็นอนาคต ยังยืนยาวอยู่หรือ พระองค์ทรงมัวเมาในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา ไม่สะดุ้งกลัวปรโลกหรือ”* พระเจ้ากาสีราชาตรัสตอบว่า *“ดูก่อนพญาหงส์ (ธตรฐ) เราพิจารณาเห็นชัดซึ่งอายุอันเป็นอนาคต ยังยืนยาวอยู่ เราตั้งอยู่แล้วในธรรม ๑๐ ประการจึงไม่สะดุ้งกลัวปรโลก เราเห็นกุศลธรรมที่ดำรงอยู่ในตัวเรา เหล่านี้ คือ ทาน ศีล การสละ ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่ผิด แต่นั้นมีปีติและโสมนัสมิใช่น้อย ย่อมเกิดแก่เรา ฉะนี้”*

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงประทานพระปฐมบรมราชโองการ ในโอกาสเสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ ว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** ต่อจากนั้น ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ เพื่อความผาสุกของพสกนิกร ตามหน้าที่ที่พระมหากษัตริย์เจ้าจะพึงทรงกระทำ โดยทรงคำนึงถึงหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ในโบราณกาล ต้องปกครองไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ประชาชนคนทั้งสิ้น สมณพราหมณ์ให้อยู่เย็นเป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ ต้องขยายพระราชอาณาจักรให้กว้างใหญ่ไพศาล แผ่เพิ่มพระบรม-โพธิสมภารพระวาสนาบารมี ป้องกันอริราชไพรีที่จะมารุกราน ประหัตประหารข้าศึกศัตรูหมู่ปัจจามิตรผู้ประชิดแดน แต่ในปัจจุบัน เป็นหน้าที่ที่รัฐบาลจะพึงรับภาระบริหารราชการแผ่นดินต่างพระเนตรพระกรรณ ถึงดังนั้น พระองค์ก็มิได้ทรงทอดทิ้งพสกนิกร คราวใดเกิดความเดือดร้อน เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ก็ทรงพิจารณารีบแก้ไข บรรเทาความเดือดร้อนนั้นในระยะต้น และทรงขวนขวายดำริหาทางแก้ไขในระยะยาว เช่นฝนแล้ง ก็ทรงค้นคว้าวิธีทำฝนเทียมหรือที่เรียกว่าฝนหลวง เมื่อได้ผลฝนเทียม ก็ทรงมอบหมายหลักเกณฑ์วิธีการให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นฝ่ายดำเนินการ ปรากฏว่า ภูมิภาคที่ฝนแล้ง ก็เกิดความชุ่มฉ่ำน้ำบริบูรณ์ พืชพันธุ์ธัญญาหารผลไม้ก็เกิดความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนผู้อยู่ในภาคนั้น ๆ ก็ได้รับความสุขเพราะความสมบูรณ์บริบูรณ์ ในคราวน้ำท่วมหรือน้ำร้าง ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำหลายครั้งหลายหน ก็ทรงประกอบการแก้ไขในระยะต้น โดยทรงมอบหมายให้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพ-รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ พระบรมวงศานุวงศ์ ทุกพระองค์และผู้เกี่ยวข้องทุกคน ไปเยี่ยมราษฎรผู้ได้รับความเดือดร้อนในท้องถิ่นนั้น ๆ พร้อมทั้งพระราชทานถุงยังชีพและยารักษาโรคให้แก่ผู้ประสบภัยธรรมชาตินั้น ๆ เป็นการบรรเทาความทุกข์ ความเดือดร้อน

ในระยะต้น เมื่อประชานิกรผู้ได้รับความเดือดร้อน ได้รับพระราชทานสงเคราะห์อนุเคราะห์แล้ว ต่างก็เปี่ยมไปด้วยปีติปราโมทย์และความจงรักภักดี สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

จากนั้นโครงการระยะยาวก็เกิดขึ้น เช่นใน พ.ศ. ๒๕๑๘, ๒๕๒๑, ๒๕๒๓ และ ๒๕๒๖ น้ำท่วมกรุงเทพมหานครและเขตพื้นที่ปริมณฑลหลายแห่ง ทำให้ทรัพย์สินและพืชผลของประชาชนเสียหาย สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงห่วงใยปัญหาน้ำท่วม อันก่อให้เกิดความเดือดร้อนทุกข์ยากลำบากแก่ประชาชนเป็นอย่างมาก จึงทรงศึกษาและค้นคว้าหาแนวทางแก้ไข พร้อมกับพระราชทานแนวพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ให้ร่วมกันแก้ไขปัญหาน้ำท่วมพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่ปริมณฑล

ใน พ.ศ. ๒๕๔๙ นี้ ผลปรากฏว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลางของประเทศที่มีฝนตกมาก ทำให้ตลิ่งพัง หนทางขาด บ้านเรือนประชาชนต้องพังทลาย เสียหายหลายแห่ง นาไร่ พืชผักผลไม้ ทรัพย์สินเสียหาย ประชาชนล้มตายจำนวนมาก ทำให้เกิดสลดพระทัยแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เป็นอย่างยิ่ง จึงทรงพระมหากรุณาโปรดมอบหมายให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ พระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าหลานเธอ พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน ไปเยี่ยมราษฎรผู้ได้รับความเดือดร้อนในภูมิภาคที่น้ำท่วมนั้น ๆ พร้อมทั้งพระราชทานถุงยังชีพและยารักษาโรคให้แก่ผู้ประสบภัยเหล่านั้น ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนทุกคนทุกครอบครัว เมื่อได้รับพระมหากรุณาบรมราชานุเคราะห์แล้ว ต่างก็มีปีติโสมนัส สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานคร เพราะมีทางระบายน้ำดีเพียงพอ ตามที่ประทานแก้ไขไว้ สามารถระบายน้ำให้ลงสู่คลอง ระบายไปสู่ทะเลได้ จึงรอดพ้นจากน้ำท่วมได้ ทั้งนี้ ด้วยน้ำพระทัยซึ่งเปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณและทศพิธราชธรรมที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมาตลอดเวลา ๖๐ ปี พสกนิกรราษฎรผู้อยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ย่อมได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้ากัน จะกล่าวอีกกระแสหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ตลอดระยะ ๖๐ ปี สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงบากบั่นมุ่งมั่นทำสงครามกับธรรมชาติ และทรงสามารถมีชัยได้ชนะต่อธรรมชาติ เช่น ในภูมิภาคส่วนใด ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ปลูกข้าวและพืชไร่ไม่ได้ เช่นในอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี ก็ทรงมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับภาระหาทางแก้ไขให้เป็นดินจืด จนสามารถปลูกข้าวกล้าและพืชไร่ได้ ภูมิภาคใดเป็นพรุ ไม่สามารถจะทำประโยชน์และเลี้ยงสัตว์ได้ ทรงหาอุบายทำให้พื้นที่แห้งจนทำประโยชน์และเลี้ยงสัตว์ได้ เช่น พื้นที่ในท้องที่จังหวัดนราธิวาส ภูมิภาคส่วนใดถูกตัดไม้ทำลายป่า ก็ทรงหาอุบายให้ประชาชนรักป่า ไม่ทำลายป่า และปลูกป่าเพื่อความสมบูรณ์ เช่นที่ดอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

จนท้องที่นั้นอุดมสมบูรณ์ด้วยไม้นานาพรรณ ในท้องที่ใดขาดน้ำเพื่อการเกษตร ประชาชนไม่สามารถจะทำนาไร่ ปลูกพืชไม้ผลได้ ก็ทรงหาอุบายแก้ไขให้มีคลองระบาย โดยทรงมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกรมชลประทานพิจารณาดำเนินการ จนท้องที่นั้นมีน้ำอุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกข้าว พืชไร่ และผลไม้ได้ ประชาชนคนทั้งหลายมีอาชีพ มีรายได้มากขึ้น ความเป็นอยู่ก็มีความสุขสบายตามมา สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปฏิบัติราชภารกิจทุกสิ่งทุกประการ เพื่อความอยู่ดีมีสุขของพสกนิกรโดยส่วนเดียว สมดังพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** ตามที่รับพระราชทานถวายวิสัชนามา

บัดนี้ ถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษาครบวาระ ๗๙ พระวัสสาบริบูรณ์ จะเพิ่มพูนขึ้น ๘๐ พระวัสสา ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ พสกนิกรทั้งหลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คณะองคมนตรี นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พ่อค้า ประชาชน ผู้จงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ทุกฝ่ายทุกส่วน ได้ประมวลพร้อมน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลด้วยความจงรักภักดี เคารพ เทิดทูน บูชาในองค์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขของชาติ และตั้งสัตยาธิษฐานเป็นอันเดียวกัน ขอให้ทรงพระเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนานในสิริราชัยมไหศวรรย์สมบัติตลอดกาล

เตหิ เตหิ วิเสเสหิ คุเณหิ ปฏิมณฺฑิโต
จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย
ยสสา เตชสา จาปิ วฑฺฒยนฺโต นรุตฺตโม
สทา ภทฺรานิ สมฺปสฺสํ จิรํ รชฺเช ปติฏฺฐตุ

ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมายุเจริญยิ่งยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตอยู่ยืนนานในพระราชัยมไห-ศวรรย์ ทรงปกครองรัชสีมามณฑลอาณาเขตประเทศไทยให้อุดมสมบูรณ์ สมพระราชประสงค์ทุกประการ

อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมํ ธมฺมมชฺฌคา
มหาสงฺฆํ ปโพเธสิ อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และความบริบูรณ์

แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ๆ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดี ในที่ทุกสถาน จงเกิดมี จงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรี สภาเสวกามาตย์ ข้าราชการทหาร ตำรวจ พสกนิกร ประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอเทพเจ้าทั่วทุกจักรราศี ซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งความสุขอิฏฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาสมควรแก่เวลา เอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
ทรงสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร) ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จออกมุขเด็จ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
ในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา
ประธานศาลฎีกา ถวายพระพรชัยมงคล

ข้าราชการทุกหมู่เหล่าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล

สารบัญ

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐

การพระราชกุศลเลี้ยงพระ เทศน์มงคลวิเสส
ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ๖ ธันวาคม ๒๕๕๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงประเคนภัตตาหารถวายพระสงฆ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงจุดเทียนที่ครอบพระกริ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งทักษิโณทก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะบุคคลเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

นายกรัฐมนตรี กราบบังคมทูลถวายพระพรชัยมงคล
ณ ศาลาดุสิดาลัย ๔ ธันวาคม ๒๕๕๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะทูตานุทูตเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๘ ธันวาคม ๒๕๕๐

งานสโมสรสันนิบาต ณ ทำเนียบรัฐบาล
๗ ธันวาคม ๒๕๕๐

พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์
ณ ลานพระราชวังดุสิต ๒ ธันวาคม ๒๕๕๐

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันพฤหัสบดี ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค
ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตตำ
พหุสฺสุตฺตำ สีลวตูปปนฺนำ
ธมฺเม ริตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ธมฺมฏฺฐำ สีลสมฺปนฺนำ สจฺจวาทึ หิรีมนำ
เนกฺขำ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตำ นินฺทิตุมาหรติ
เทวาปิ นำ ปสำสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสำสิโตติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชชนา พระธรรมเทศนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาล โดยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมพรรษามาโดยความสวัสดี ครบ ๘๐ พระวัสสาบริบูรณ์ ซึ่งไม่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในอดีตกาล ที่ทรงพระชนมายุยืนนานถึงเพียงนี้ นับได้ว่าสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้มีบุญอันประกอบด้วยการเจริญพระชนมายุยืนนาน คือเมตตากรุณาในผู้อื่นสัตว์อื่น อันทรงปฏิบัติบำเพ็ญไว้ในชาติก่อน ภพก่อน ผลสะท้อนจึงส่งมาในชาตินี้ ภพนี้ บัดนี้มาบรรจบพระบรมราชสมภพ ทรงพระ

ราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการโปรดให้ตั้งการพระราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชา พระพุทธาทิรัตนตรัย ด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชะโภชนาหาร และไทยธรรมสมณบริขารในพระภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทพยดาและมนุษย์ เป็นส่วนเทวตาพลี ญาติพลี และสรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้อนุโมทนาสัมฤทธิผลสุขสมบัติอันไพบูลย์ เพื่อจักได้เกื้อกูลไมตรีหิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลพระชนมสุข สุภวิบูลมนุญผล เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติ ด้วยพระกัลยาณเกียรติคุณอดุลยบริสุทธิ์ สมดังพุทธนิพนธ์ภาษิตที่ตรัสไว้ใน **ปัญจกังคนิบาต อังคุตตรนิกาย** ว่า

สปฺปุริโส ภิกฺขเว ชายมาโน เป็นอาทิ

ความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัปปุรุษเกิดในตระกูลเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นจำนวนมาก คือ แก่มารดาบิดา แก่บุตรภรรยา แก่คนรับใช้คนทำงานทั่วไป แก่มิตรอำมาตย์ แก่สมณพราหมณ์ เหมือนอย่างมหาเมฆฝนหลวง ตกลงมายังข้าวกล้าทั้งปวงให้ถึงพร้อมงอกงาม เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก ฉะนั้น

หิโต พหุนฺนำ ปฏิปชฺช โภเค

บุคคลผู้ใดได้ปฏิบัติโภคสมบัติดำรงฆราวาสวิสัย เกื้อกูลเป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก

ตำ เทวตา รกฺขติ ธมฺมคุตฺตำ

เทพยดาย่อมรักษาบุคคลนั้น ผู้อันธรรมรักษาคุ้มครองแล้ว

พหุสฺสุตำ สีลวตูปปนฺนำ ธมฺเม จิตำ น วิชหาติ กิตฺติ

ชื่อเสียงเกียรติคุณย่อมไม่ละไม่ทอดทิ้งบุคคลนั้น ผู้เป็นพหุสูต มีการสดับตรับฟังมาก

ธมฺมฏฺจำ สีลสมฺปนฺนำ

มีศีลาจารวัตรมารยาทอันงาม ดำรงมั่นในคุณธรรม

โก ตำ นินฺทิตุมาหรติ

ใครเล่าควรจะติเตียนบุคคลนั้น

จักขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาเรื่อง **ทาน** การให้ การบำเพ็ญบุญ ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญอยู่ตลอดเวลา

ทาน การให้ โดยทั่วไป คือการให้เพื่ออนุเคราะห์ผู้ที่ขาดแคลนควรที่จะอนุเคราะห์ เพื่อสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ เป็นการผูกใจ ผูกไมตรีจิต หรือเพื่อบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นการบูชาคุณหรือ

ตอบแทนคุณ หรือเป็นการบำเพ็ญบุญในบุญเขต สมเด็จพระบรมโลกเชฏฐ์ตรัสสอนให้ทำทานอย่างมีขอบเขตและเหตุผล ดังที่ตรัสไว้ว่า

วิเจยฺย ทานํ ทาตพฺพํ

ทรงสรรเสริญการเลือกให้ พิจารณาให้ ใคร่ครวญให้

และทรงแสดงคุณสมบัติของทานไว้ ๓ ประการ คือ **เจตนาสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือมีเจตนาดีก่อนจะให้ กำลังให้ก็มีจิตผ่องใส ครั้นให้แล้วก็อิ่มใจ **วัตถุสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยสิ่งของ ได้แก่ สิ่งของที่ควรให้ เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ **ปฏิคาหกสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยผู้รับ คือผู้รับเป็นผู้สมควรที่จะรับทาน และตรัสสอนให้ทำทานเป็นบุญ คือให้เป็นความดี เป็นเครื่องชำระล้างความชั่ว เช่น โลภะ ความอยากได้ และมัจฉริยะ ความตระหนี่ อิสสา ความริษยา เป็นต้น ให้ทำทานเป็นกุศล คือ เป็นกิจของคนฉลาด ตรัสสอนให้ทำทานเป็นสัปปุริสทาน ได้แก่ทานของคนดีมีปัญญา เช่น ให้ถูกกาลถูกสมัย ตรงกับใจของผู้รับ ไม่ทำตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน นอกจากนี้ยังตรัสสอนให้ขยันหมั่นเพียร แสวงหาทรัพย์ให้ได้มาในทางที่ชอบ รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ ให้คบเพื่อนดีงามที่จะชักนำไปทางดี ไม่ชักนำไปทางชั่ว เช่น ทางอบายมุขต่าง ๆ และรู้จักใช้ทรัพย์พอเหมาะพอดี คือรู้จักประหยัดและอดออม ทั้งได้ทรงสอนถึงวิธีใช้จ่ายไว้ด้วย ดังที่ตรัสสอนถึงประโยชน์เกิดแต่การถือโภคทรัพย์ ๕ อย่าง คือ ๑) เลี้ยงตนเอง มารดาบิดา บุตรภรรยา ผู้ที่ตนรับผิดชอบให้เป็นสุข ๒) เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข ๓) บำบัดอันตรายอันเกิดจากเหตุต่าง ๆ ๔) ทำพลี ๕ อย่างคือ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อติถิพลี ต้อนรับแขก ปุญฺพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ราชพลี ถวายหลวง มีภาษีอากรเป็นต้น เทวตาพลี ทำบุญถวายเทวดา ๕) บริจาคทานในสมณพราหมณ์

อนึ่ง สมเด็จพระบรมศาสดาทรงแสดง ทาน การให้ไว้ ๒ ประการ คือ **อามิสทาน** การให้พัสดุสิ่งของต่าง ๆ เครื่องบำรุงร่างกาย เครื่องใช้สอย เสื้อผ้าอาภรณ์ เป็นต้น ๑ **ธรรมทาน** การให้ธรรม คือ การแนะนำ สั่งสอน บอกกล่าว อบรม ชี้โทษ แสดงคุณ ฯลฯ ๑ ตรัสว่าการให้ทั้งสองอย่างนี้ **ธรรมทาน** การให้ธรรมเป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด พิจารณาโดยเหตุผล ก็พึงเห็นความสำคัญได้ว่า ความทุกข์ยากขาดแคลนของคนเรามี ๒ ทาง คือ ทางร่างกายและจิตใจ อามิสทานเป็นเครื่องบรรเทาความทุกข์ยากขาดแคลนทางกาย เช่น เมื่อต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม แล้วได้สิ่งเหล่านั้นมาบริโภคใช้สอย ก็บรรเทาความทุกข์ยากขาดแคลนทำให้เกิดความสุขทางกายได้ ส่วนธรรมทาน การให้ธรรม เป็นเครื่องบรรเทาความทุกข์ยากขาดแคลนทางจิตใจ เช่น ขณะที่จิตใจเกิดความทุกข์ร้อน เมื่อได้ธรรมที่เหมาะสมมาดับทุกข์ก็ทำให้จิตใจเกิดความสุขได้ นอกจากนี้ ธรรมทานยังเป็นเครื่องบรรเทากิเลสทางจิตใจ แก้ความประพฤติชั่วร้ายเสียหาย ทำให้จิตใจที่หิวกระหายด้วยโลภะ ตัณหา ให้รู้จักอิ่ม ให้รู้จักเต็ม ให้รู้จักพอ ธรรมะอย่างเดียวเท่านั้น เป็นเครื่องแก้กัน บรรเทากิเลสและทุจริตได้ ทำให้เกิดสุขทางกายได้ด้วย เพราะเมื่อมีบุคคลมีธรรมะแล้ว พากันละทุจริตประกอบสุจริต พากันประกอบอาชีพและการงานต่าง ๆ ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบ ก็จักเกิดความสมบูรณ์พูนสุขโดยทั่วไป ดังเรื่องใน**กุรุธรรมชาดก** ท่านสาธกไว้ว่า

ชาวเมืองกลิงครัฐเกิดทุพภิกขภัย ฝนแล้ง ข้าวยากหมากแพง จึงไปขอช้างเผือกจากกุรุรัฐ ซึ่งฝนตกบริบูรณ์ดี ด้วยคิดว่าช้างเผือกเป็นเหตุให้ฝนตกดี พระเจ้าแผ่นดินกุรุรัฐก็พระราชทานช้างให้ตามประสงค์ เมื่อชาวกลิงครัฐได้ช้างไปแล้ว ฝนก็ยังไม่ตก ชาวกลิงครัฐจึงกราบทูลขอไปใหม่ซึ่งสิ่งที่ได้ไปแล้วจะทำให้ฝนตกดีเหมือนกุรุรัฐ พระเจ้าแผ่นดินกุรุรัฐจึงพระราชทาน**กุรุธรรม คือศีล ๕** ให้ชาวกลิงครัฐรักษาสมาทานกัน ชาวกลิงครัฐเมื่อได้รักษาสมาทานศีล ๕ แล้ว ฝนก็ตกลงบริบูรณ์ แก้ความขาดแคลน แคว้นกลิงครัฐก็เกิดความอุดมสมบูรณ์พูนสุขขึ้น ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระชินสีห์ บรมศาสดา จึงทรงภาษิตว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมคำสั่งสอนชนะการให้ทั้งปวง

แม้สมเด็จพระบรมศาสดาเมื่อยังเป็นพระโพธิสัตว์ยังมิได้ตรัสรู้ ก็ได้ทรงประทานสิ่งของทั้งปวงมาโดยลำดับ เมื่อได้ตรัสรู้แล้วก็ทรงประทานพระธรรมคำสั่งคำสอน คือพระพุทธศาสนา ซึ่งชาวโลกพุทธบริษัททั้งปวงได้รับไว้และได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา พระพุทธศาสนาจึงดำรงมั่นอยู่ในโลก เป็นเหตุให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลและความสุขตราบเท่าถึงทุกวันนี้

ทานอีกประเภทหนึ่ง คือ **อภัยทาน** การให้อภัย ไม่มีเวรไม่มีภัยต่อกัน โดยมีเมตตาไมตรี มีความรัก เอื้ออาทร กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ เป็นคุณธรรมนำ คือเป็นเบื้องหน้า เป็นเบื้องต้น ในบุคคลและสัตว์อื่นที่ควรให้อภัย บุคคลผู้ให้อภัยทาน เมื่อเหตุการณ์ก่อให้เกิดความโกรธอาฆาต พยาบาทเกิดขึ้น เช่น ถูกด่าว่า ทุบตี ใส่ร้าย ป้ายสี ตำหนิ ติเตียน ประหัตประหาร ทำร้ายร่างกาย ทำลายจิตใจ โดยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ปรากฏ ก็งดโทสะประทุษร้ายตอบ โกรธตอบ ด่าตอบได้ ไม่พยาบาทอาฆาตผู้ที่กระทำก่อนนั้น โดยยึดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องสงบระงับ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงตำหนิผู้ที่ด่าตอบ ทุบตีตอบ ว่าร้ายตอบ ใส่ความตอบ ตำหนิติเตียนตอบ ประหัตประหารตอบ ว่าเป็นผู้เลวทรามกว่าผู้ที่กระทำก่อน ผู้ปฏิบัติเช่นนี้ เป็นผู้ชื่อว่าผู้ให้อภัย ตามหลักของพระพุทธศาสนา

มีเรื่องสาธก ท่านยกตัวอย่างไว้ใน**คัมภีร์พระวินัยปิฎก**ความว่า พระเจ้าพรหมทัต กษัตริย์ผู้ครองพระนครพาราณสี มีพระประสงค์จะขยายราชอาณาจักรให้แผ่ไพศาล จึงเสด็จกรีฑาทัพยกพลบุกยึดแคว้นโกศล ซึ่งมีพระเจ้าทีฆีติโกศลเป็นพระราชา แคว้นโกศลมีพลเมืองน้อย ไม่อาจสู้รบพระเจ้าพรหมทัตได้ จึงเสด็จหนีออกจากพระนคร ไปหลบซ่อนพระองค์อยู่ ณ บ้านช่างหม้อพร้อมทั้งพระมเหสี ต่อมาพระมเหสีทรงพระครรภ์ ประสูติพระโอรสเป็นพระราชกุมาร ทรงขนานพระนามว่า ทีฆาวุกุมาร อยู่ด้วยอาการปกปิดพระองค์ ไม่ประสงค์จะให้ผู้ใดทราบว่าเป็นเชื้อสายกษัตริย์ พระเจ้าทีฆีติโกศลจึงทรงนำทีฆาวุกุมารไปฝากไว้ในสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์ในเมืองตักกศิลา กาลต่อมาพระเจ้าพรหมทัตสืบทราบว่า พระเจ้าทีฆีติโกศลพร้อมทั้งพระมเหสีหลบซ่อนพระองค์อยู่ที่บ้านนายช่างหม้อ จึงส่งทหารไปล้อมจับ เมื่อจับได้แล้วให้จัดการสำเร็จโทษคือประหารตามหน้าที่ เมื่อข่าวทราบถึงทีฆาวุกุมารว่า พระบิดา

พระมารดาถูกจับจะถูกประหาร จึงมีความทุกข์และกังวลใจ จึงแฝงพระองค์เข้าไปในที่ประชุมนั้น ประทับยืนอยู่ห่าง ๆ พระเจ้าทีฆีติโกศลและพระเทวีถูกมัดอยู่ที่ตะแลงแกงประหาร ทอดพระเนตรเหลือบเห็นทีฆาวุกุมารก็ทรงจำได้ ไม่ทรงประสงค์จะให้ทีฆาวุกุมารจะผูกเวรสร้างภัยพยาบาทปองร้าย พระเจ้าพรหมทัตต่อไป จึงประทานโอวาทว่า *ทีฆาวุ พ่ออย่าเห็นยาวดีกว่าสั้น ทีฆาวุ พ่ออย่าเห็นสั้นดีกว่ายาว* ในที่ประชุมนั้นก็เกิดความสงสัยขึ้นว่า ทีฆาวุเป็นใคร อยู่ที่ไหน ชะรอยจะเป็นเชื้อสายของพระเจ้าทีฆีติโกศล ทุกคนก็เห็นเช่นนี้

ภายหลัง เมื่อทีฆาวุกุมารเจริญวัยในสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยาการในยุทธวิธีและการดีดพิณ เมื่อมีความรู้ความสามารถพอสมควรแล้ว ก็ลาออกจากสำนักอาจารย์มุ่งมั่นเข้าไปสมัครงานเป็นคนเลี้ยงช้างของพระเจ้าพรหมทัต ด้วยหวังจะแก้แค้นแทนพระบิดาพระมารดา ปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียรและรอบคอบ จนพระเจ้าพรหมทัตวางพระทัยตั้งไว้เป็นทหารคนสนิทใกล้ชิดพระองค์ ให้ติดตามทุกหนทุกแห่งที่เสด็จไป

วันหนึ่ง พระเจ้าพรหมทัตมีพระประสงค์จะทรงกีฬาล่าสัตว์ในกลางไพร จึงให้ทีฆาวุกุมารตามเสด็จไปด้วยเพื่อช่วยป้องกันอันตราย เมื่อทรงตามเนื้อไปไกลจากไพร่พลทั้งหลาย มีแต่ทีฆาวุกุมารเพียงคนเดียวที่ติดตามไป ทรงเหนื่อยพระวรกายมากขึ้น ประสงค์จะพักผ่อน จึงเสด็จเข้าไปประทับ ณ โคนไม้ใหญ่ ทรงอาศัยพระเพลาของทีฆาวุกุมารเป็นเสมือนพระเขนย จึงทรงม่อยผล็อยหลับไป เป็นโอกาสให้ทีฆาวุกุมารได้วาระที่จะปลงพระชนม์แก้แค้นแทนพระเจ้าทีฆีติโกศลผู้พระบิดา ทีฆาวุกุมารชักพระแสงดาบออกมาด้วยหวังจะปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัต แต่กลับระลึกขึ้นมาว่า ตนเจริญเติบโตขึ้นมาถึงเพียงนี้ เพราะพระเจ้าพรหมทัตชุบเลี้ยง จึงระงับดับอารมณ์ สอดพระแสงดาบเข้าฝักดังเก่า ข่มพระทัยระงับไว้ ทรงชักพระแสงดาบออกถึงสองครั้ง แต่มิได้ตัดสินพระทัยฟันลงไป เพราะระลึกถึงพระกรุณาที่พระเจ้าพรหมทัตชุบเลี้ยง จึงวางพระแสงดาบไว้ใกล้ ๆ แล้วทรงระลึกต่อไปว่า พระบิดาพระมารดาของเราถูกชิงราชสมบัติไร้ที่อยู่อาศัย ต้องไปหลบซ่อนอยู่ที่บ้านนายช่างหม้อ ต่อมายังให้ทหารจับมาปลงพระชนม์ จึงควรที่เราจะแก้แค้นแทนพระบิดาพระมารดา เมื่อตกลงใจเช่นนี้จึงหยิบพระแสงดาบขึ้นมากำไว้แน่น ด้วยหมายใจจะฟันพระศอพระเจ้าพรหมทัตให้ขาด จึงจับที่มวยพระเกศาพระเจ้าพรหมทัตไว้แน่น

ขณะนั้นพระเจ้าพรหมทัตกำลังทรงพระสุบินว่า ทีฆาวุกุมารเงื้อพระแสงดาบจะฟันพระองค์ พระองค์ตกพระทัยกลัว จึงประนมมือร้องขอชีวิตว่า พ่อทีฆาวุ ขอชีวิตเรา อย่าฆ่าเราเลย เมื่อทีฆาวุกุมารได้ยินดังนั้น ก็ระลึกถึงพระโอวาทของพระเจ้าทีฆีติผู้บิดาประทานไว้ครั้งสุดท้ายว่า *ทีฆาวุ พ่ออย่าเห็นยาวดีกว่าสั้น ทีฆาวุ พ่ออย่าเห็นสั้นดีกว่ายาว* ขึ้นมาได้ จึงปล่อยมวยพระเกศาพระเจ้าพรหมทัต วางพระแสงดาบทันที แล้วทูลขอชีวิตต่อพระเจ้าพรหมทัตว่า หม่อมฉันผิดไปแล้ว ขอพระราชทานอภัยให้ชีวิตแก่หม่อมฉันด้วย พระเจ้าพรหมทัตจึงตรัสว่า เรายกชีวิตให้เจ้าเพราะเจ้าไม่ฆ่าเรา ทั้งสองก็ให้อภัยแก่กันและกัน แคว้นทั้งสองคือกาสีและโกศล ก็เป็นมณฑลอันเดียวกันแต่นั้นมา

อภัยทาน คือความมีเมตตากรุณา ไม่ก่อเวรสร้างภัย ไม่พยาบาทปองร้าย ปรารถนาความสุขแก่ผู้อื่นสัตว์อื่นโดยส่วนเดียว จึงเป็นเหตุให้สังคมโลกอยู่เย็นสุขสบาย คลายร้อน ผ่อนความทุกข์ดังพรรณนามา ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีลคือการรักษากายวาจา มีปรกติกล่าวคำสัตย์ คำจริง มีใจประกอบไปด้วยหิริละอายบาปทุจริต ผู้บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นํ ปสฺสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสฺสิโต

แม้เทพยดาก็ยกย่อมนิยม ถึงพรหมก็สรรเสริญบุคคลผู้นั้น ด้วยประการดังนี้

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงอบรมพระองค์ให้ทรงสมบูรณ์ด้วยคุณธรรม เป็น**มงคลวิเสสส่วนอัตตสมบัติ** ทรงดำรงรัฐราไชศวรรย์ปกครองอภิบาลประเทศชาติประชาชนโดยธรรม เป็น**มงคลวิเสสส่วนรัฏฐาภิปาลโนบาย**ให้วัฒนาสถาพรในทุกทาง ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกอย่าง เพื่อให้ประเทศชาติไทยวัฒนาสถาพรด้วยสารสมบัติทั้งปวง เป็นส่วน**ปรปฏิบัติ** ประชาชนทั้งชาติกับทั้งคณะสงฆ์ทั้งปวง ต่างระลึกและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ เมื่อถึงปีครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ พระพรรษา ใน พ.ศ. ๒๕๔๙ จึงพร้อมใจกันเฉลิมฉลองทั่วประเทศ ดังที่ปรากฏแก่ชาวโลกที่ผ่านมา

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เสด็จเถลิงถวัลย์สิริราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ของปวงชนชาติไทย ทรงประทานพระปฐมบรมราชโองการแก่ปวงชนชาวไทย ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระราชกรณียกิจใหญ่น้อยทุกประการที่ทรงปฏิบัติได้เป็นไปตามพระปฐมบรมราชโองการครบถ้วนบริบูรณ์

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนประชาชน พระราชทานความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ เป็นต้นมา เพราะทรงถือว่า การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ต้องทรงทำเป็นประจำอยู่แล้ว อนึ่ง *การช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้น เป็นบุญเป็นกุศลแก่ผู้กระทำ* เป็นไปตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา คือการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ ผู้ทำบุญย่อมได้รับความอิ่มอกอิ่มใจในการกระทำ คือได้บุญ การพัฒนาประเทศมีความจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้หลักฐานมั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นโดยลำดับ สถาบันพระมหากษัตริย์และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการพัฒนาต่าง ๆ ที่เรียกว่า*โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*นั่นแล เป็นที่มาของความมั่นคงของชาติและความสงบสุขของสังคมไทยทั้งในปัจจุบันและอนาคต

อนึ่ง ในวาระที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นพิเศษ มีพิธีพระราชทานปริญญาบัตร เป็นต้น พระราชทาน*พระบรมราโชวาทเครื่องเตือนใจให้สติแก่ผู้ร่วมพิธีงานนั้น ๆ ย่อมเป็นธรรมทาน* การให้ธรรมะคำสั่งสอน ขอพระราชทานนำมาสาธก ยกเป็นตัวอย่างในที่นี้ ซึ่งมีข้อความตามพระบรมราโชวาทว่า

“ท่านทั้งหลายที่สำเร็จการศึกษา และจะได้ออกไปประกอบการงานเริ่มต้นชีวิตใหม่ของท่านนั้น ข้าพเจ้าขอฝากคติไว้เป็นเครื่องกำกับใจ มีคุณธรรมข้อหนึ่งที่สำคัญ ซึ่งท่านต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ คือความสัตย์สุจริต ประเทศบ้านเมืองจะวัฒนาถาวรอยู่ได้ ก็ย่อมอาศัยความสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐาน ท่านทั้งหลายจะออกไปรับราชการก็ดี หรือประกอบกิจการงานส่วนตัวก็ดี ขอให้ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมทั้ง ๓ ประการ คือ สุจริตต่อบ้านเมือง สุจริตต่อประชาชน สุจริตต่อหน้าที่ ท่านจึงจะเป็นผู้ควรแก่การสรรเสริญของบุคคลทั่วไป”

พระบรมราโชวาท ที่พระราชทานแก่นักเรียนวชิราวุธวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ความว่า **“การที่เราศึกษาวิชาความรู้นั้น ความจริงไม่ใช่เพื่อใครเลย แต่เพื่อตัวเราเอง ในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปในวันหน้า ถ้าเรียนดี ก็จะได้ใช้ความรู้ในการประกอบกิจการให้เป็นประโยชน์ เป็นที่พึ่งแก่ตน และเป็นที่ชื่นชมแก่วงศ์ตระกูลต่อไปด้วย”**

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๐๓ ความว่า **“การที่จะใช้ความรู้ประกอบอาชีพต่อไปข้างหน้า ควรนึกถึงเกียรติและความซื่อตรง เพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้มาก บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรืองก็ได้อาศัยคนดีที่มีความรู้ช่วยกันประกอบกิจการงาน”**

พระบรมราโชวาท ในโอกาสที่สถาบันและองค์กรทางศาสนาเข้าเฝ้าถวายพระพรชัยมงคล ๔ ธันวาคม ๒๕๑๑ ความว่า **“ศีลนี้ก็หมายความว่า เป็นกฎเกณฑ์หรือกฎปฏิบัติในสังคม ศีลไม่ใช่สิ่งที่สูงส่งแท้ ๆ คือถ้าพูดถึงทางศาสนา ก็เป็นขั้นต้น มีศีลก็หมายถึงว่า สามารถที่จะมีชีวิตอยู่โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น แล้วก็ไม่เบียดเบียนตนเอง”**

พระบรมราโชวาท ในพิธีเปิดงานชุมนุมลูกเสือแห่งชาติ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๑๒ ความว่า **“ในบ้านเมืองนั้น มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครจะทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองมีปกติสุขเรียบร้อย จึงมิใช่การทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากอยู่ที่การส่งเสริมคนดี ให้คนดีได้ปกครองบ้านเมือง และควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้”**

อันพระราชกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติ เป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิ์พัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญมาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบัน เกี่ยวกับ **ทาน** การพระราชทาน การให้ การสงเคราะห์ การอนุเคราะห์ **ศีล** การรักษาพระวรกาย พระวาจา ให้สะอาดปราศจากโทษมลทิน **ภาวนา** การน้อมนึกระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า

พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า เป็นสรณะเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ เป็นอาการบ่อเกิดความพิพัฒน์สวัสดี เป็นที่เจริญพระชนมสุขทุกประการ คือ พระชนมายุยืนนาน พระฉวีวรรณผ่องใส สุขพระวรกาย สุขพระทัย บริบูรณ์ เพิ่มพูนพระกำลังพระวรกาย กำลังพระทัย กำลังพระสติปัญญา พระกำลังความสามารถ เป็น**พระอัตตสมบัติ** สมบัติส่วนพระองค์ เป็น**พระปรหิตปฏิบัติ** ทรงปฏิบัติประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น คือ พสกนิกรไทยทั้งชาติ และเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** คือ อุบายวิธีในการป้องกันประเทศ รักษาประเทศไทยให้เจริญงอกงาม มั่นคง ดำรงอยู่ตลอดกาล

ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ นี้ เป็นปีที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุ ๘๐ พระวัสสา ประชาชนทั้งชาติ คณะสงฆ์ทุกฝ่าย ต่างพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมฉลองพระเกียรติ ทั่วประเทศยิ่งใหญ่ไพศาลพิเศษ แสดงความจงรักภักดีด้วยวิธีต่าง ๆ โดยรัฐบาลอำนวยการมี อาทิ ขอพระราชทานพระมหากรุณาหล่อพระปฏิมาสุดแต่จะมีพระราชดำริ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จทรงเททองหล่อพระพุทธปฏิมาประจำพระชนมวาร ในพระราชพิธีหล่อ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม จัดชำระพระไตรปิฎก ฉบับเฉลิมพระเกียรติ ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย รัฐบาลโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม จัดให้ข้าราชการและประชาชนทั่วประเทศอุปสมบทถวายพระราชกุศล โดยทางราชการไม่คิดเป็นวันลา ๑๕ วัน โดยตั้งจำนวนผู้มีศรัทธาไว้ ๘,๐๐๐ คน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ชักชวนนักเรียนชั้นประถมและชั้นมัธยมทั่วประเทศ ให้บรรพชาเป็นสามเณรเฉลิมพระเกียรติถวายพระราชกุศล ในระหว่างปิดภาคเรียนทั่วประเทศประมาณ ๘๔,๐๐๐ คน โดยมิต้องใช้งบประมาณ ปรากฏว่าวัดอาราม บิดามารดา ครูอาจารย์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ทุกฝ่ายให้การสนับสนุนโดยมิต้องใช้งบประมาณ องค์กรศาสนา พุทธสมาคม รัฐวิสาหกิจ หน่วยราชการสังกัดทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจภูธรภาค ตลอดจนกระทั่งองค์กรสมาคม จัดการกุศลเฉลิมพระเกียรติโดยกุศลวิธีต่าง ๆ วัดในพระพุทธศาสนา จัดสร้างปูชนียวัตถุ พระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ เสนาสนะถาวรวัตถุ มีศาลาการเปรียญ โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประชาบาลประถมศึกษาเฉลิมพระเกียรติน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระราชกุศล จำนวนหลายแห่งหลายที่

อนึ่ง รัฐบาลได้จัดหาน้ำที่ทำพิธีพลีกรรมจากแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่มีชื่อเป็นมงคลทั่วพระราช-อาณาจักร ที่ประชาชนเคารพนับถือมาแต่โบราณกาล ทำพิธีพลีกรรมพร้อมกันในวันธงชัย และได้อัญเชิญมาประกอบพิธีเสกน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ณ พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพ-มหานคร ในวันจันทร์ ที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐ นี้ เพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายชัยมงคล

คณะสงฆ์โดยคณะกรรมการมหาเถรสมาคม มีเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธาน จัดการให้เจ้าคณะใหญ่หนต่าง ๆ ทั้งสี่หน จัดพิธีนวคหายุสมธรรม เฉลิมพระเกียรติเสริมพระบารมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า วันเสาร์ ที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๐ โดยเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุต จัดพิธีที่วัดเทพศิรินทราวาส เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก จัดพิธีที่วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ จัดพิธีที่วัดปากน้ำภาษีเจริญ ในวันจันทร์ ที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง จัดพิธีที่วัดชนะสงคราม และเจ้าคณะใหญ่หนใต้ จัดที่วัดเบญจมบพิตร

ในมงคลสมัย พ.ศ. ๒๕๕๐ นี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมพรรษาบรรจบครบ ๘๐ พระวัสสา ทรงดำรงสิริราไชศวรรย์สมบัติปกครองประเทศชาติโดยธรรม ให้วัฒนาสถาพรในทุกทาง ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกอย่าง เพื่อให้ประเทศไทยนี้เจริญด้วยธนสารสมบัตินานาประการ แม้ในทางศาสนจักรก็ได้ทรงปฏิบัติในฐานะทรงเป็นเอกอัคร-ศาสนูปถัมภก โดยสมควรทุกประการ รัฐบาล ประชาชนทั้งชาติ คณะสงฆ์ทุกส่วน ต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ จึงกำหนดการเฉลิมฉลองพระชนมพรรษาครบ ๘๐ บริบูรณ์ ทั่วประเทศตลอดปี แสดงความจงรักภักดีด้วยวิธีการต่าง ๆ บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายด้วยจิตใจเคารพ สักการะ เทิดทูน บูชา ศรัทธา ในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์ประมุขแห่งประเทศชาติ องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ตั้งสัตยาธิษฐานเป็นอันเดียวกันถวายพระพรชัยมงคล

จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย

ขอถวายพระพรสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมพรรษายืนนาน ทรงสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยิ่งยืนนานในสิริราชสมบัติปกครองรัชสีมาให้สมบูรณ์สมพระราชประสงค์

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถรทั้งหลายในมหาสมาคมมงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์พร้อมใจกันตั้งสัตยาธิษฐาน อัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลายประสิทธิ์ถวายพระพรชัยแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า โดยรตนัตยคาถา

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์ อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพาน ซึ่งไทยสยามรัฐนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความมีพระชนมายุยิ่งยืนนานและความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ๆ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดี ในที่ทุกสถานจงเกิดมีจงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พสกนิกร ประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์

ขอเทพเจ้าทั่วทุกจักรราศี ซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาล รักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งความสุขอิฏฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธิมตฺถุ สิทฺธิมตฺถุ สิทฺธิมตฺถุ อิทำ ผลำ

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาสมควรแก่เวลา เอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสโร)
วัดชนะสงคราม
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑

ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล พระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี ถ้าถวายวิสัชนาไปมิได้ต้องตามโวหารอรรถาธิบาย ในพระธรรมเทศนา ณ บทใดบทหนึ่งก็ดี ขอเดชะพระเมตตาคุณ พระกรุณาคุณ พระขันติคุณ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอภัยแก่อาตมะ ผู้มีสติปัญญาน้อย ขอถวายพระพร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานํ สีลํ ปริจฺจาคํ อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกฺโกธํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจ อวิโรธนนฺติ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนา พระธรรมเทศนา พระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมัยอภิลักขิตกาล โดยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมพรรษามาโดยความสวัสดี ครบ ๘๑ พระวัสสาบริบูรณ์ ซึ่งไม่มีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในอดีตกาล ที่ทรงพระชนมายุยืนนานถึงเพียงนี้ นับได้ว่าสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้มีบุญอันประกอบด้วยการเจริญพระชนมายุยืนนาน คือ พระเมตตา ความรัก ความไมตรี พระกรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ในผู้อื่นสัตว์อื่น อันทรงปฏิบัติบำเพ็ญไว้ในปางก่อน เป็นผลสะท้อนจึงมาในพระชาตินี้ ภพนี้ บัดนี้ มาบรรจบพระบรมราชสมภพ ทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการโปรดให้ตั้งการพระราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัย ด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ประทีปธูปเทียนสุคันธชาติระเบียบกุสุมมาลา พระราชทานถวายบิณฑบาตขัชชะโภชนาหาร และไทยธรรมสมณบริขารในพระภิกษุสงฆ์แล้ว ทรงพระราชอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่เทพยดาและมนุษย์ เป็นส่วนเทวตาพลี ญาติพลี และสรรพสาธารณพลีธรรมบรรณาการ เพื่อให้อนุโมทนาสัมฤทธิผล สุขสมบัติอันไพบูลย์ เพื่อจักได้เกื้อกูลไมตรี

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

หิโตปเทศกัลยาณจิต ประสิทธิชัยมงคลพระชนมสุข สุภวิบูลมนุญผล เพิ่มพระบรมโพธิสมภารทานบารมี สัปปุริสปฏิบัติ ด้วยพระกัลยาณเกียรติคุณอดุลยบริสุทธิ์ทุกประการ

ณ บัดนี้ จักขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาเรื่อง**ทาน** การให้ ที่มีปรากฏในทศพิธราชธรรมว่า **ทานำ สีลำ** เป็นต้น ซึ่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญอยู่ตลอดเวลา

ทาน การให้ โดยทั่วไป คือการให้เพื่ออนุเคราะห์ผู้ที่ขาดแคลนควรที่จะอนุเคราะห์ เพื่อสงเคราะห์ผู้ที่ควรสงเคราะห์ เป็นการผูกใจ ผูกไมตรีจิต หรือเพื่อบูชาผู้ที่ควรบูชา เป็นการบูชาคุณ หรือตอบแทนคุณ หรือเป็นการบำเพ็ญบุญในบุญเขต สมเด็จพระบรมโลกเชฏฐ์ตรัสสอนให้ทำทานอย่างมีขอบเขตและเหตุผล ดังที่ตรัสไว้ว่า

วิเจยฺย ทานํ ทาตพฺพํ

ทรงสรรเสริญการเลือกให้ พิจารณาให้ ใคร่ครวญให้

และทรงแสดงคุณสมบัติของทานไว้ ๓ ประการ คือ **เจตนาสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือ มีเจตนาดีก่อนจะให้ กำลังให้ก็มีจิตผ่องใส ครั้นให้แล้วก็อิ่มใจ **วัตถุสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยสิ่งของ ได้แก่ สิ่งของที่ควรให้ได้มาโดยบริสุทธิ์ ด้วยหน้าที่การงาน และเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ **ปฏิคาหกสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยผู้รับ คือผู้รับเป็นผู้สมควรที่จะรับทาน และตรัสสอนให้ทำทานเป็นบุญ คือให้เป็นความดี เป็นเครื่องชำระล้างความชั่ว เช่น โลภะ ความอยากได้ และมัจฉริยะ ความตระหนี่ อิสสา ความริษยา เป็นต้น เป็นเครื่องเจริญความดีมีเมตตากรุณาเป็นต้น ให้ทำทานเป็นกุศล คือเป็นกิจของคนฉลาดจัดทำ ตรัสสอนให้ทำทานเป็นสัปปุริสทาน ได้แก่ทานของคนดีมีปัญญา เช่น ให้ถูกกาล ถูกสมัย ตรงกับใจของผู้รับ ไม่ทำตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน

อนึ่ง สมเด็จพระบรมศาสดาทรงแสดงทาน การให้ ไว้ ๒ ประการ คือ **อามิสทาน** การให้พัสดุสิ่งของต่าง ๆ เครื่องบำรุงร่างกาย เครื่องใช้สอย เสื้อ ผ้า อาภรณ์ เป็นต้น ๑ **ธรรมทาน** การให้ธรรม คือการแนะนำ สั่งสอน บอกกล่าว อบรม ชี้โทษ แสดงคุณ ฯลฯ ๑ ตรัสว่าการให้ทั้งสองอย่างนี้ **ธรรมทาน** การให้ธรรมเป็นเลิศประเสริฐที่สุด พิจารณาโดยเหตุผล ก็พึงเห็นความสำคัญได้ว่า ความทุกข์ยากขาดแคลนของคนเรามี ๒ ทาง คือ ทางร่างกายและจิตใจ อามิสทานเป็นเครื่องบรรเทาความทุกข์ยากขาดแคลนทางกาย เช่น เมื่อต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม แล้วได้สิ่งเหล่านั้นมาบริโภคใช้สอย ก็บรรเทาความทุกข์ยากขาดแคลนทำให้เกิดความสุขทางกายได้ ส่วนธรรมทาน การให้ธรรม เป็นเครื่องบรรเทาความทุกข์ยากขาดแคลนทางจิตใจ เช่น ขณะที่จิตใจเกิดความทุกข์ร้อน เมื่อได้ธรรมที่เหมาะสมมาดับทุกข์ ก็ทำให้จิตใจเกิดความสุขได้ นอกจากนี้ ธรรมทานยังเป็นเครื่องบรรเทากิเลสทางจิตใจ แก้ความประพฤติชั่วร้ายเสียหาย ทำให้จิตใจที่หิวกระหายด้วยโลภะ ตัณหา ให้รู้จักอิ่ม ให้รู้จักเต็ม ให้รู้จักพอ ธรรมะอย่างเดียวเท่านั้น เป็นเครื่องแก้ กัน บรรเทากิเลสและทุจริตได้ ทำให้เกิดสุขทางกายได้ด้วย เพราะเมื่อบุคคลมีธรรมะแล้ว ก็จักละทุจริต ประกอบสุจริต พากันประกอบกิจ ประกอบอาชีพและการงานต่าง ๆ ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบ ก็จักเกิดความสมบูรณ์พูนสุขโดยทั่วไป ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระจอมไตรบรมศาสดา จึงทรงประทานเทศนาว่า

สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ

การให้ธรรมคำสั่งสอน ชนะการให้ทั้งปวง

แม้เมื่อพระองค์ยังเป็นพระโพธิสัตว์ยังมิได้ตรัสรู้ ก็ได้ทรงประทานสิ่งของทั้งหลายมาโดยลำดับ เมื่อตรัสรู้แล้วก็ทรงประทานพระธรรมคำสั่งคำสอน คือพระพุทธศาสนา ซึ่งพุทธบริษัททั้งปวงได้รับไว้ และได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา พระพุทธศาสนาจึงดำรงมั่นอยู่ในโลก เป็นเหตุให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล และความสุขตราบเท่าถึงทุกวันนี้

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงหลั่งทักษิโณทก

ทานอีกประเภทหนึ่ง คือ **อภัยทาน** การให้อภัย ไม่มีเวรไม่มีภัยต่อกัน โดยมีเมตตาไมตรี มีความรัก เอื้ออาทร กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ เป็นคุณธรรมนำ คือเป็นเบื้องหน้า เป็นเบื้องต้น ในบุคคลและสัตว์อื่นที่ควรให้อภัย บุคคลผู้ให้อภัยทาน เมื่อเหตุการณ์ก่อให้เกิดความโกรธ อาฆาต พยาบาทเกิดขึ้น เช่น ถูกด่าว่า ทุบตี ใส่ร้าย ป้ายสี ตำหนิ ติเตียน ประหัตประหาร ทำร้ายร่างกาย ทำลายจิตใจ โดยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งให้ปรากฏ ก็งดโทสะ ประทุษร้ายตอบ โกรธตอบ ด่าตอบได้ ไม่พยาบาทอาฆาตผู้ที่กระทำก่อนนั้น โดยยึดมั่นคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องสงบระงับ ด้วยการกำหนดพิจารณาว่า สมเด็จพระบรมศาสดาทรงตำหนิผู้ที่ด่าตอบ ทุบตีตอบ ว่าร้ายตอบ ใส่ความตอบ ตำหนิติเตียนตอบ ประหัตประหารตอบ ว่าเป็นผู้เลวทรามกว่าผู้ที่กระทำก่อน แล้วไม่ทำตอบ กล่าวตอบผู้นั้น ผู้ปฏิบัติเช่นนี้ เป็นผู้ชื่อว่าผู้ให้อภัย ตามหลักของพระพุทธศาสนา

มีเรื่องสาธกท่านยกตัวอย่างไว้ใน**คัมภีร์พระวินัยปิฎก**ความว่า พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราช กษัตริย์ผู้ครองแคว้นกาสีในเขตพระนครพาราณสี มีพระประสงค์จะขยายราชอาณาจักร ให้แผ่ไพศาล จึงทรงการกรีฑาทัพยกพลบุกยึดแคว้นโกศล ซึ่งมีพระเจ้าทีฆีติโกศลเป็นพระราชา แคว้นโกศลมีพลเมืองน้อย

ไม่อาจสู้รบพระเจ้าพรหมทัตได้ จึงเสด็จหนีออกจากพระนคร ไปหลบซ่อนพระองค์อยู่ ณ บ้านช่างหม้อ พร้อมทั้งพระมเหสี ในกาลต่อมาพระมเหสีทรงพระครรภ์ ประสูติพระโอรสเป็นพระราชกุมาร ทรงขนานพระนามว่า ทีฆาวุกุมาร ทรงอยู่ด้วยอาการปกปิดพระองค์ ไม่ประสงค์จะให้ผู้ใดทราบว่าเป็นเชื้อสายกษัตริย์ พระเจ้าทีฆีติโกศลจึงทรงนำทีฆาวุกุมารไปฝากไว้ในสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์ในเมืองตักกศิลา กาลต่อมา พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชสืบทราบโดยนายช่างกัลบกเก่าของพระเจ้าทีฆีติโกศลว่า พระเจ้าทีฆีติโกศลพร้อมทั้งพระมเหสีหลบซ่อนพระองค์อยู่ที่บ้านนายช่างหม้อ จึงส่งทหารไปล้อมจับ พร้อมรับสั่งว่าเมื่อจับได้แล้วให้จัดการตามหน้าที่ ฝ่ายทีฆาวุกุมารคิดว่า นานแล้วเรามิได้ไปเฝ้าพระชนกพระชนนี จึงมาสู่ที่แห่งนั้น ทอดพระเนตรเห็นท่านทั้งสองถูกจับมัดอยู่ด้วยเครื่องพันธนาการ จึงแฝงพระองค์เข้าไปในที่ประชุมนั้น ประทับยืนอยู่ห่าง ๆ พระเจ้าทีฆีติโกศลและพระเทวีถูกมัดอยู่ที่ที่จะประหาร ทอดพระเนตรเหลือบเห็นทีฆาวุกุมาร ก็ทรงจำได้ ไม่ทรงประสงค์จะให้ทีฆาวุกุมาร ผูกเวรสร้างภัยพยาบาทปองร้ายพระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชต่อไป จึงประทานโอวาทว่า *“ทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว ทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายไม่ระงับได้ด้วยจองเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร”* ตรัสย้ำเช่นนี้ถึง ๓ ครั้ง ในที่นั้น ผู้ได้ฟังได้ทราบก็เกิดความสงสัยขึ้นว่า พระเจ้าทีฆีติโกศลทรงวิกลจริต ทีฆาวุเป็นใคร อยู่ที่ไหน ชะรอยจะเป็นเชื้อสายของพระเจ้าทีฆีติโกศล ทุกคนก็เห็นเช่นเดียวกัน

ภายหลัง เมื่อทีฆาวุกุมารเจริญวัยในสำนักอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ตั้งใจศึกษาศิลปวิทยาการในยุทธวิธีและการดีดพิณ เมื่อมีความรู้ความสามารถพอสมควรแล้ว ก็ลาออกจากสำนักอาจารย์ มุ่งมั่นเข้าไปสมัครงานเป็นคนเลี้ยงช้างของพระเจ้าพรหมทัต ด้วยหวังจะแก้แค้นแทนพระบิดาพระมารดา ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียรและรอบคอบ จนพระเจ้าพรหมทัตทรงวางพระทัย ตั้งไว้เป็นทหารคนสนิทใกล้ชิดพระองค์ ให้ติดตามทุกหนทุกแห่งที่เสด็จไป

วันหนึ่ง พระเจ้าพรหมทัตมีพระประสงค์จะทรงกีฬาล่าสัตว์ในกลางไพร จึงให้ทีฆาวุกุมารตามเสด็จไปด้วยเพื่อช่วยป้องกันอันตราย เมื่อทรงตามเนื้อไปไกลจากไพร่พลทั้งหลาย มีแต่ทีฆาวุกุมารเพียงคนเดียวที่ติดตามไป ทรงเหนื่อยอ่อนพระวรกายมากขึ้น ประสงค์จะพักผ่อนจึงเสด็จเข้าไปประทับ ณ โคนไม้ใหญ่ ทรงอาศัยพระเพลาของทีฆาวุกุมารเป็นเสมือนพระเขนย จึงทรงม่อยผล็อยหลับไป เป็นโอกาสให้ทีฆาวุกุมารได้วาระที่จะปลงพระชนม์แก้แค้นแทนพระเจ้าทีฆีติโกศลผู้พระบิดา ทีฆาวุกุมารชักพระแสงดาบออกมาด้วยหวังจะปลงพระชนม์พระเจ้าพรหมทัต แต่กลับระลึกขึ้นมาว่า ตนเจริญเติบโตขึ้นมาถึงเพียงนี้ เพราะพระเจ้าพรหมทัตชุบเลี้ยง จึงระงับดับอารมณ์ สอดพระแสงดาบเข้าฝักดังเก่า ข่มพระทัยระงับไว้ไม่ทรงฟาดฟัน ทรงชักพระแสงดาบออกครั้งที่สอง แต่มิได้ตัดสินพระทัยฟันลงไป เพราะระลึกถึงพระกรุณาที่พระเจ้าพรหมทัตทรงชุบเลี้ยง จึงวางพระแสงดาบไว้ใกล้ ๆ แล้วทรงระลึกต่อไปว่า พระบิดาพระมารดาของเราถูกชิงราชสมบัติไร้ที่อยู่อาศัย ต้องไปหลบซ่อนอยู่ที่บ้านนายช่างหม้อ ต่อมาท่านผู้นี้ยังให้ทหารจับมาปลงพระชนม์ จึงควรที่เราต้องแก้แค้นแทนพระบิดาพระมารดา เมื่อตกลงพระทัยเช่นนี้จึงหยิบพระแสงดาบขึ้นมากำไว้แน่นด้วยพระหัตถ์ขวา ด้วยหมายพระทัยจะฟันพระศอพระเจ้าพรหมทัตให้ขาด จึงจับรวบมวยพระเกศาพระเจ้าพรหมทัตไว้แน่นถนัด

ขณะนั้น พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชกำลังทรงพระสุบินว่า ทีฆาวุกุมารเงื้อพระแสงดาบจะฟันพระองค์ พระองค์ตกพระทัยกลัว จึงประนมมือร้องขอพระชนมชีพว่า *“พ่อทีฆาวุ ขอชีวิตเรา อย่าฆ่าเราเลย”* เมื่อทีฆาวุกุมารได้ยินดังนั้น ก็ระลึกถึงพระโอวาทของพระเจ้าทีฆีติผู้พระบิดาประทานไว้ครั้งสุดท้ายว่า *“ทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว ทีฆาวุ เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายไม่ระงับได้ด้วยจองเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร”* ขึ้นมาได้ จึงปล่อยมวยพระเกศาพระเจ้าพรหมทัต วางพระแสงดาบทันที แล้วทูลขอชีวิตต่อพระเจ้าพรหมทัตว่า *“หม่อมฉันผิดไปแล้ว ขอพระราชทานอภัยให้ชีวิตแก่หม่อมฉันด้วย”* พระเจ้าพรหมทัตจึงตรัสว่า *“เรายกชีวิตให้เจ้า เพราะเจ้าไม่ฆ่าเรา”* ทั้งสองก็ให้อภัยแก่กันและกัน จากนั้น พระเจ้าพรหมทัตจึงตรัสถามทีฆาวุกุมารถึงพระโอวาทที่พระเจ้าทีฆีติโกศลผู้พระราชบิดาทรงประทานว่า *“เจ้าอย่าเห็นแก่ยาว เจ้าอย่าเห็นแก่สั้น เวรทั้งหลายไม่ระงับได้ด้วยจองเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร”* ข้อความส่วนนี้มีความหมายอย่างไร ทีฆาวุกุมารจึงกราบทูลว่า *“ขอเดชะ คำว่า อย่าเห็นแก่ยาว หมายถึง อย่าจองเวร อย่าผูกอาฆาต พยาบาท ทำตอบ พูดตอบ ด่าตอบ เพราะเวรก่อให้เกิดหายนะยาวนาน คำว่า อย่าเห็นแก่สั้น หมายถึง อย่าแตกมิตร อธิบายว่า การแตกมิตรนำมาแต่ความเสื่อม หาความเจริญงอกงามไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงอย่าเห็นแก่สั้น หันมาสามัคคีไว้ ส่วนข้อว่า เวรทั้งหลายไม่ระงับได้ด้วยจองเวรเลย แต่ย่อมระงับได้เพราะไม่จองเวร มีความหมายว่า พระชนกชนนีของข้าพระพุทธเจ้าถูกพระองค์ปลงพระชนมชีพ ถ้าข้าพระพุทธเจ้าจะพึงปลงพระชนมชีพของพระองค์เสียบ้าง คนเหล่าใดใคร่ความเจริญแก่พระองค์ คนเหล่านั้นจะพึงปลงชีวิตข้าพระพุทธเจ้า คนเหล่าใดใคร่ความเจริญแก่ข้าพระพุทธเจ้า คนเหล่านั้นจะพึงปลงชีวิตคนเหล่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ เวรนั้นไม่พึงระงับเพราะเวร แต่มาบัดนี้ พระองค์ทรงพระกรุณาโปรด พระราชทานชีวิตแก่ข้าพระพุทธเจ้า และข้าพระพุทธเจ้าก็ทูลถวายพระชนมชีพแด่พระองค์ เป็นอันว่าเวรนั้นระงับแล้ว เพราะไม่จองเวร”* เมื่อทีฆาวุกุมารกราบทูลถวายให้พระเจ้าพรหมทัตกาสิกราชทรงทราบดังนี้ พระเจ้าพรหมทัตพอพระทัยอย่างยิ่ง แล้วทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานคืนรี้พล ราชพาหนะ ชนบท คลังศาสตราวุธยุทธภัณฑ์ และคลังธัญญาหารอันเป็นพระราชสมบัติของพระเจ้าทีฆีติโกศล และได้พระราชทานพระราชธิดาแก่ทีฆาวุกุมารโดยการอภิเษกสมรส แคว้นทั้งสองคือกาสีและโกศลจึงเป็นมณฑลอันเดียวกันแต่นั้นมา

อภัยทาน คือความมีเมตตากรุณา ไม่ก่อเวรสร้างภัย ไม่พยาบาทปองร้าย ปรารถนาความสุขแก่ผู้อื่นสัตว์อื่นโดยส่วนเดียว จึงเป็นเหตุให้สังคมโลกอยู่เย็นสุขสบาย คลายร้อน ผ่อนความทุกข์ดังพรรณนามา ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ผู้มีความอดทน อดกลั้น ต่อเหตุการณ์ที่เป็นอนิฏฐารมณ์ ไม่ชื่นชม ไม่โทมนัสน้อยใจไปตามกระแส วางจิตแน่วแน่อยู่ในอุเบกขาธรรม คือความวางเฉย เป็นกลาง ให้เป็นไป

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์

สารบัญ

ตามอำนาจกรรม คือการกระทำที่จะนำไปสู่ความหายนะและความเจริญ มีการกระทำไม่ผิดพลาดในหน้าที่ ไม่มีอคติ ๔ คือ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะโกรธ ลำเอียงเพราะกลัว และลำเอียงเพราะความเขลา รู้ไม่เท่าทัน ไม่ทำให้ผิดจากธรรมความถูกต้อง มีธรรมะเป็นธงชัย ถึงพร้อมด้วยศีลคือการรักษากายวาจา มีปรกติกล่าวคำสัตย์ คำจริง มีใจประกอบไปด้วยหิริ ละอายบาปทุจริต ผู้บริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท

เทวาปิ นำ ปสංสนฺติ

แม้เทพยดาก็ย่อมยกย่องนิยม

พฺรหฺมุนาปิ ปสංสิโต

ถึงพรหมก็สรรเสริญบุคคลผู้นั้น ด้วยประการดังนี้

อันพระราชกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติ เป็นที่ตั้งแห่งสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงบำเพ็ญมาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบัน เกี่ยวกับ**ทาน** การพระราชทาน การให้ การสงเคราะห์ การอนุเคราะห์ **ศีล** การทรงรักษาพระวรกาย พระวาจา ให้สะอาดปราศจากโทษมลทิน **ภาวนา** การทรงน้อมนึกระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า เป็นสรณะเป็นที่พึ่งอันประเสริฐ เป็นอากรบ่อเกิดความพิพัฒน์สวัสดี เป็นที่เจริญพระชนมสุขทุกประการ คือ พระชนมายุยืนนาน พระฉวีวรรณผ่องใส สุขพระวรกาย สุขพระทัยบริบูรณ์ เพิ่มพูนพระกำลังพระวรกาย กำลังพระทัย กำลังพระสติปัญญา พระกำลังความสามารถ เป็น**พระอัตตสมบัติ** สมบัติส่วนพระองค์ เป็น**พระปรหิตปฏิบัติ** ทรงปฏิบัติประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น คือ พสกนิกรไทยทั้งชาติ และเป็น**รัฏฐาภิปาลโนบาย** คือ อุบายวิธีในการป้องกันประเทศ รักษาประเทศไทยให้เจริญงอกงาม มั่นคง ดำรงอยู่ตลอดกาล

ในมงคลสมัย พ.ศ. ๒๕๕๑ นี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมพรรษาบรรจบครบ ๘๑ พระวัสสา ทรงดำรงสิริราชศวรรย์สมบัติปกครองประเทศชาติโดยธรรม ให้วัฒนาสถาพรในทุกทาง ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจทุกอย่าง เพื่อให้ประเทศไทยนี้เจริญด้วยธนสารสมบัตินานาประการ แม้ในทางศาสนจักรก็ได้ทรงปฏิบัติในฐานะทรงเป็นเอกอัคร-ศาสนูปถัมภก โดยสมควรทุกประการ รัฐบาล ประชาชนทั้งชาติ คณะสงฆ์ทุกส่วน ต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณพ้นประมาณ จึงแสดงความจงรักภักดีด้วยวิธีการต่าง ๆ บำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายด้วยจิตใจเคารพ สักการะ เทิดทูน บูชา ศรัทธา เชื่อมั่นในสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์ประมุขแห่งประเทศชาติ องค์เอกอัคร-ศาสนูปถัมภก โดยตั้งสัตยาธิษฐานเป็นอันเดียวกัน ถวายพระพรชัยมงคล

จิรญฺชีวี มหาราชา สุขปฺปตฺโต อนามโย

ขอถวายพระพรสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงประดับด้วยพระคุณสมุทัยอันพิเศษนั้น ๆ ทรงพระชนมพรรษายืนนาน ทรงสำราญสมบูรณ์พระอนามัย ทรงพระเจริญด้วยพระราชอิสริยยศเดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล เสด็จสถิตยิ่งยืนนานในสิริราชสมบัติ ปกครองรัชสีมาให้สมบูรณ์สมพระราชประสงค์

ลำดับนี้ พระสงฆ์เถรานุเถรทั้งหลายในมหาสมาคมมงคลกาลนี้ มีสมานฉันท์พร้อมใจกันตั้งสัตยาธิษฐาน อัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัย ที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิถวายพระพรชัยแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า โดยรตนัตยคาถา

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุตฺตมำ ธมฺมมชฺฌคา

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรมอันสูงสุด ยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้เบิกบาน ตื่นจากกิเลสนิทรา นี้จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความยินดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัยดลบันดาล ขออุปัทวันตรายและอุปสรรคศัตรูทั้งหลาย จงอย่าบังเกิดถูกต้องพ้องพาน ซึ่งไทยสยามรัฐนี้ในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอความไม่มีโรค ความเกษมสุขสำราญ ความมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน และความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลาย อันเป็นที่ตั้งแห่งวิบุลผลนั้น ๆ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถาน จงเกิดมีจงเป็นไป แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงอภิบาลไทยสยามรัฐมหาชนนี้ กับทั้งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาล มุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ พสกนิกร ประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ขอเทพเจ้าทั่วทุกจักรราศีซึ่งสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลนี้ จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า เป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปให้ถึงซึ่งความสุขอิฏฐวิบุลผล อันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ

ขอผลที่กล่าวนี้ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ จงเป็นผลสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้มีพระราชหฤทัยทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนี้ สมพระบรมราชประสงค์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาสมควรแก่เวลา เอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ)
วัดปากน้ำ
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันเสาร์ ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ	**โลกานำ อนุกมฺปโก**
เวเนยฺยานำ ปโพเธตา	**สนฺติมคฺคานุสาสโก**
สฺวากฺขาโต อุตฺตโม ธมฺโม	**โลกานำ ตมทาลโก**
นิยฺยานิโก จ ทุกฺขสฺมา	**ธมฺมจารีนุปาลโก**
สุปฏิปนฺโน มหาสงฺโฆ	**โลกานำ ปุญฺญมากโร**
สีลทิฏฺฐีหิ สำสุทฺโธ	**สนฺติมคฺคนิโยชโก**
สีลทสฺสนสมฺปนฺนำ	**ธมฺมฏฺฐำ สจฺจวาทินำ**
อตฺตโน กมฺมกุพฺพานำ	**ตำ ชโน กุรุเต ปิยนฺติ**

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยสวัสดี บัดนี้บรรจบสุรทินเฉลิมพระชนมพรรษา ครบรอบ ๘๒ พระพรรษา เป็นมหามงคลยิ่ง จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ได้ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัย ด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ทรงถวายภัตตาหารและจตุปัจจัยไทยธรรมในพระสงฆ์ ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย และพระราชกุศลบุญนิธิทั้งปวงทุกประการ ให้ไพศาลอุฬารอดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริสปฏิบัติให้สูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตร ปกเกล้าชาวประชาทุกหมู่เหล่า อนึ่ง บรรดาเทพเจ้าและเหล่ามนุษย์ทุกถิ่นที่ ต่างโสมนัสยินดีถวายบริบาลอารักษ์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐไพศาล ให้ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณ เอกอดุลยวิจิตร สมดังพระพุทธศาสนสุภาษิตใน**มหาโพธิชาดก**ว่า

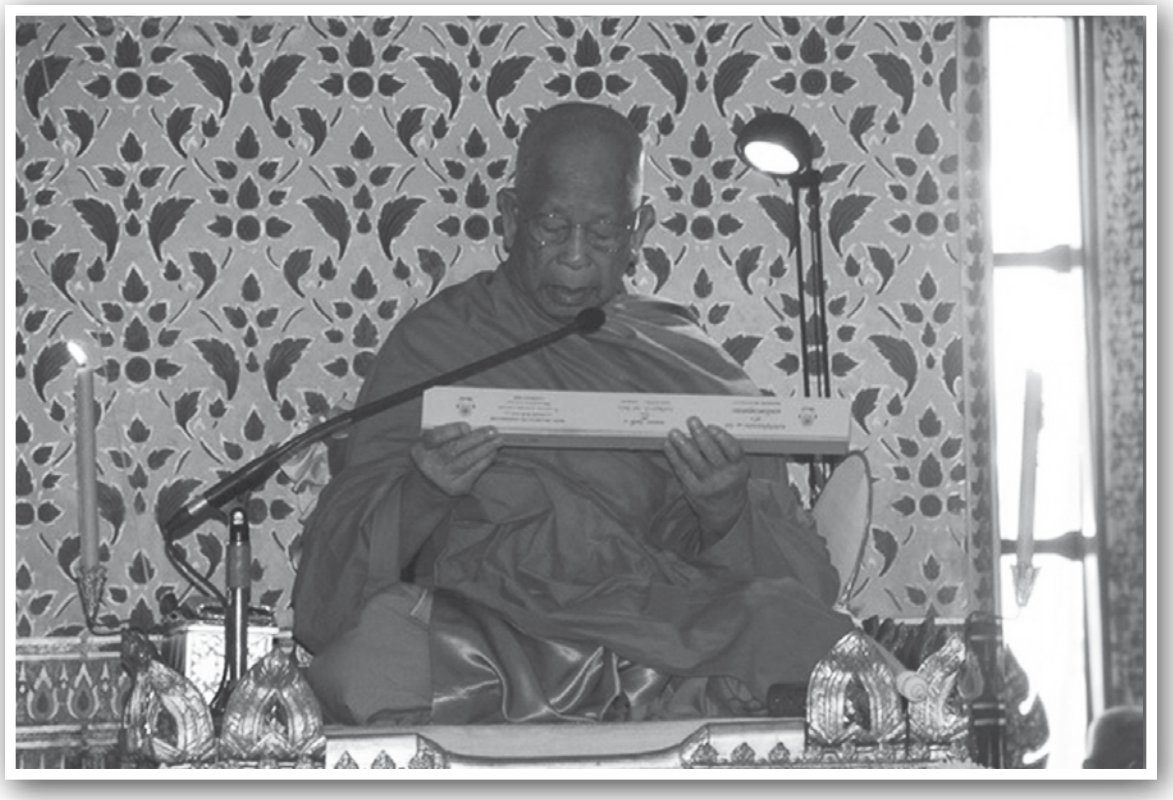

ธมฺมํ จเร ชานปเท นิคเมสุ พเลสุ จ
อิสโย จ น หึเสยฺย ปุตฺตทาเร สมญฺจเร.
ส ตาทิโส ภูมิปติ รฏฺฐปาโล อโกธโน
สามนฺเต สมฺปกมฺเปติ อินฺโทว อสุราธิโป.

แปลความว่า พระราชาพึงประพฤติธรรมในชาวชนบท ชาวนิคม พลนิกาย ไม่พึงเบียดเบียนบรรพชิต พึงประพฤติสม่ำเสมอในพระโอรสและพระชายา พระราชาผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินเช่นนั้น เป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ไม่ทรงพิโรธ ย่อมทรงทำให้ผู้อยู่ใกล้เคียงเคารพยำเกรงเหมือนพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่กว่าอสูร ทำให้อสูรยำเกรง ฉะนั้น

อนึ่ง พระพุทธภาษิตที่ได้รับพระราชทานอัญเชิญมาถวาย ณ เบื้องต้น ว่า

ลีลทสฺสนสมฺปนฺนํ ธมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทินํ
อตฺตโน กมฺมกุพฺพานํ ตํ ชโน กุรุเต ปิยํ

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) วัดปากน้ำ
ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเสส

แปลความว่า ท่านผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ๕ ประการ คือ เป็นผู้มีความประพฤติดี มีความเห็นถูกต้อง ดำรงอยู่ในธรรม พูดคำจริง ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ ประชาชนย่อมเทิดทูนด้วยความรัก

ดังนี้ เป็นเครื่องแสดงถึงพระราชจริยาวัตรของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ที่ได้ทรงบำเพ็ญพระองค์อยู่ในคุณธรรมทั้ง ๕ ประการนั้น มิได้ขาดตกบกพร่อง จึงทรงเป็นที่รัก ที่เทิดทูนของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ต่างน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายความจงรักภักดีอย่างสูงสุด

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานสรรเสริญคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **พระมงคลวิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา ประดับพระปัญญาบารมี เพื่อทรงเพิ่มพูนพระราช-สิริสวัสดิพิพัฒนกุศล มงคลเลิศล้ำ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ในศกนี้ (พุทธศักราช ๒๕๕๒) ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณสมบัติส่วนอัตตสมบัติด้วย **พระสติสัมปชัญญะธรรม และพระมัตตัญญุตาธรรม** ส่วนปรหิตปฏิบัติจะถวายด้วย**พระรัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกถวายด้วยเมธาวีธรรมพอเป็นนิทัสนนัย

พระสติสัมปชัญญะธรรม ได้แก่ ความเป็นผู้ระลึกได้และรู้ตนเองอยู่เสมอ เมื่อบุคคลจะประกอบกิจการใด ๆ สติ เป็นเหตุให้ระลึกได้ก่อน มิให้ผลุนผลัน ให้จำสิ่งที่ได้ทำ คำที่ได้พูด แม้นานแล้วไม่ให้ลืมเสีย ส่วน สัมปชัญญะ คือความรู้ตัวในเวลากำลังทำ กำลังพูด กำลังคิด ให้รู้ว่าผิดถูก สติสัมปชัญญะนี้เป็นของคู่กันดุจเงาตามตัว เป็นธรรมมีอุปการะมาก บุคคลจะเจริญหรือเสื่อมก็ด้วยมีสติสัมปชัญญะเป็นเครื่องวัด ใจที่ขาดสติสัมปชัญญะควบคุมแล้ว ย่อมแล่นไปในอารมณ์ต่าง ๆ ไม่มียับยั้ง ไม่รู้จักชั่งใจว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ใหญ่ทั้งแก่ตนและคนอื่น ส่วนใจที่มีสติสัมปชัญญะควบคุมดูแล ย่อมรู้จักเลือกแต่สิ่งที่ดี ทำ พูด และคิดแต่สิ่งที่ดีทั้งแก่ตนและสังคม สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระสติสัมปชัญญะเป็นปรกติพระองค์ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ทรงวางพระองค์อย่างพอสม ครั้นได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว เมื่อจะทรงอำนวยราชการใดก็ทรงพินิจพิเคราะห์เป็นอันดี มิได้ผลุนผลัน มิให้พลาดพลั้ง **พระสติสัมปชัญญะนี้เป็นมงคลวิเสสที่ต้น**

พระมัตตัญญุตาธรรม ได้แก่ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดี กิจทั้งปวงล้วนมีความรู้จักประมาณเข้ากำกับอยู่ด้วย จึงจะสำเร็จด้วยดี ในที่นี้จะรับพระราชทานวิสัชนาเฉพาะการรู้จักประมาณในโภคทรัพย์ หรือที่นิยมเรียกกันในปัจจุบันว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง อันโภคทรัพย์นี้ที่บุคคลต้องประสงค์ ก็เพื่อจะได้เป็นอุปการะแก่สุข ผู้ได้ครอบครองก็ย่อมเอิบอิ่มใจ เมื่อได้ใช้สอยบำรุงตัวและเลี้ยงดูผู้ควรบำรุงเลี้ยง ก็ย่อมได้ความสำราญใจ เมื่อแลเห็นตนมิได้เป็นหนี้สิน ย่อมมีจิตใจปลอดโปร่ง ย่อมได้เสวยผลแห่งชีวิตเป็นที่เจริญใจ ในข้อนี้พระบรมศาสดาได้ทรงแสดงไว้เป็น ๓ สถาน คือ การแสวงหาทรัพย์ด้วยความขยัน ด้วยการใช้กำลังทางกายหรือกำลังความคิดของตน ด้วยความสุจริต ๑ การรักษาทรัพย์นั้นให้ถาวรอยู่ได้ ๑ และการบริโภคใช้สอยทรัพย์นั้นในทางพอดีและพอเพียง ๑ จึงจักสำเร็จประโยชน์แก่ตนทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นต้นแบบอย่างใหญ่หลวง ในพระมัตตัญญุตาธรรม เป็นที่ปรากฏแก่อาณาประชาราษฎร์ พึงเห็นตัวอย่างเช่น หลอดยาสีพระทนต์ ดินสอทรงใช้ และฉลองพระบาท ที่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงใช้อย่างประหยัดที่สุด หากแต่เกิดประโยชน์สูงสุด อันเป็นสื่อให้เกิดโครงการน้อยใหญ่ ที่พสกนิกรได้น้อมนำมาดำเนินตามรอยพระยุคลบาท โดยหวังว่าจะเป็นการน้อมถวายความชุ่มชื่นพระราชหฤทัยได้บ้างแม้เพียงเล็กน้อย นี้เป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

ส่วนปรหิตปฏิบัติ **พระรัฏฐาภิปาลโนบาย**นั้น คือวิธีปกครองพระราชอาณาจักร ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาโดยเอกเทศ ใน**สามัคคีธรรม** คุณข้อนี้เป็นกำลังสำคัญอันจะนำมาซึ่งความเจริญและความมั่นคงมาสู่พระราชอาณาจักร ประเทศทั้งหลายที่ดำรงความเป็นเอกราชอยู่ได้ก็ด้วยความสามัคคีของคนในชาติ ดังตัวอย่างเรื่องแคว้นวัชชีซึ่งเป็นแคว้นมั่นคงและมั่งคั่งในสมัยพุทธกาล แม้ถูกข้าศึกเข้าประชิดหลายครั้งก็มิได้หวั่นไหว อาจสามารถรักษาแว่นแคว้นแห่งตนไว้ได้ แต่มาภายหลังเกิดแตกสามัคคีกัน จึงเสียบ้านเมืองแก่ข้าศึกศัตรู คติในเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นคุณแห่งสามัคคีและโทษแห่งความแตกสามัคคี อีกประการหนึ่งการยกย่องเชิดชูสามัคคีธรรม ย่อมนำประโยชน์สุขมาให้ทั้งแก่ตนและ

บุคคลอื่น ดังพระเจ้ามหาวิชิตราชในอดีตกาล ที่ทรงมุ่งความพร้อมเพรียงแห่งพสกนิกรของพระองค์ ทรงดำเนินให้เกิดความสามัคคีแก่คนทุกฝ่าย นำแผ่นดินของพระองค์ไปสู่ความสุขดุจโลกสวรรค์ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงดำเนินในพระราชปฏิปทา อันชักจูงพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการตลอดถึงสามัญชนในสามัคคีธรรม โดยอเนกประการ โครงการในพระราชดำริน้อยใหญ่มากกว่า ๓,๐๐๐ โครงการ ล้วนมีความสามัคคีของผู้เกี่ยวข้องเป็นพลังขับเคลื่อน โดยเฉพาะงานบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกรไม่ว่าจะอยู่ในเขตเมืองหรือชนบทห่างไกล ล้วนอยู่ในสายพระเนตรที่ประสงค์ให้เกิดความสามัคคีกัน อันนำพาประเทศมาสู่ความมั่นคงถึงทุกวันนี้ ด้วยความรู้รักสามัคคีนี้เป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลสมัยนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลกานำ อนุกมฺปโก
เวเนยฺยานำ ปโพเธตา สนฺติมคฺคานุสาสโก

สฺวากฺขาโต อุตฺตโม ธมฺโม โลกานำ ตมทาลโก
นิยฺยานิโก จ ทุกฺขสฺมา ธมฺมจารีนุปาลโก
สุปฏิปนฺโน มหาสงฺโฆ โลกานำ ปุญฺญมากโร
สีลทิฏฺฐีหิ สำสุทฺโธ สนฺติมคฺคนิโยชโก

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ทรงอนุเคราะห์สัตว์โลก ทรงยังเวไนยบุคคลให้ตื่นจากกิเลสนิทรา ทรงพร่ำสอนหนทางแห่งความสงบ พระธรรมอันยอดเยี่ยมที่พระองค์ตรัสไว้ ได้บรรเทาความมืดคืออวิชชาแก่ชาวโลก นำหมู่สัตว์ให้ออกจากทุกข์ ย่อมตามรักษาผู้ประพฤติธรรม พระสงฆ์ผู้สุปฏิบัติเป็นเนื้อนาบุญของชาวโลก บริสุทธิ์ด้วยศีลและทรรศนะ เป็นผู้ดำเนินในหนทางแห่งความสงบ

จัดว่าพระรัตนตรัย คือวัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัย ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงปราศจากโรคาพาธภัยพิบัติ อุปัทวันตรายทั้งปวง ทรงเจริญด้วยพระสุขภาพพลานามัย มีพระชนมายุกว้างขวางและยืนยาวนาน ทรงเป็นร่มแก้วฉัตรเกล้า ร่มโพธิ์ฉัตรชัยของพสกนิกรชาวไทย ตลอด

จิรัฐิติกาล ขอความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลยผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถาน จงบังเกิดมี แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าตลอดกาลทุกเมื่อ อนึ่ง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน จงบังเกิดมีแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระบรมวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขออุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดมี อย่ามาถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอทวยเทพผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่ได้รับพระราชทานกล่าวนี้ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราช-สมภารเจ้า พระผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสถึงพระรัตนตรัยเป็นพระสรณะ มีพระสติสัมปชัญญะธรรม และพระมัตตัญญุตาธรรมตั้งมั่น จงสมพระราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุ-โมทนา เอวं ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๓

สารบัญ

สารบัญ

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโณ)
วัดปากน้ำ
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันจันทร์ ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

พุทฺโธ ทิปวโร นาโถ ธมฺโม นาโถ วรุตฺตโม
นาโถ ปจฺเจกพุทฺโธ จ สงฺโฆ นาโถตฺตโร มมำ
เตโสตฺตมานุภาเวน มาโรกาสำ ลภนฺตุ มา ฯ
วิวาทำ ภยโต ทิสฺวา อวิวาทญฺจ เขมโต
สมคฺคา สขิลา โหถ เอส พุทฺธานุสาสนีติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถามังคลานุโทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมพรรษามาโดยสวัสดี บัดนี้บรรจบสุรทินเฉลิมพระชนมพรรษา ครบรอบ ๘๓ พระพรรษา เป็นมหามงคลยิ่ง จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ได้ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัย ด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ทรงถวายภัตตาหารและจตุปัจจัยไทยธรรมในพระสงฆ์ ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย และพระราชกุศลบุญนิธิทั้งปวงทุกประการ ให้ไพศาลอุฬารอดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริส-ปฏิบัติให้สูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตร ปกเกล้าชาวประชาทุกหมู่เหล่า อนึ่ง บรรดาเทพเจ้าและเหล่ามนุษย์ทุกถิ่นที่ ต่างโสมนัสยินดีถวายบริบาล อารักษ์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐไพศาล ให้ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณ เอกอดุลยวิจิตร ด้วยเหตุที่ทรงบำเพ็ญอัปปมาทธรรมในกุศลบุญกิริยา อันเป็นเครื่องยึดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและภายภาคหน้า สมดังพระพุทธศาสนสุภาษิตใน**อนาถบัณฑิกสูตร**ว่า

วิวาทำ ภยโต ทิสฺวา อวิวาทญฺจ เขมโต
สมคฺคา สขิลา โหถ เอส พุทฺธานุสาสนี.

แปลความว่า ท่านทั้งหลายจงเป็นผู้เห็นความวิวาทโดยความเป็นภัย และความไม่วิวาทโดยความเป็นธรรมอันเกษมแล้ว เป็นผู้พร้อมเพรียงกัน มีความประนีประนอมกันเถิด นี้เป็นพระอนุสาสนีคำสอนขององค์พระชินวรสัมพุทธเจ้า

ดังนี้ เป็นเครื่องแสดงถึงพระราชจริยาวัตรของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ที่ได้ทรงบำเพ็ญพระองค์อยู่ในสามัคคีธรรม ยกย่องสามัคคีธรรม ทรงชี้โทษแห่งความวิวาท อีกทั้งทรงชี้นำประโยชน์อันเกษมแห่งความไม่วิวาท ด้วยพระเมตตาอย่างหาที่สุดมิได้ จึงทรงเป็นที่รัก ที่เทิดทูนของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ต่างน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายความจงรักภักดีอย่างสูงสุด

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานสรรเสริญคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **พระมงคลวิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา ประดับพระปัญญาบารมี เพื่อทรงเพิ่มพูนพระราชสิริสวัสดิพิพัฒนกุศล มงคลเลิศล้ำ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ในศกนี้ (พุทธศักราช ๒๕๕๓) ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณสมบัติ ส่วนพระอัตตสมบัติด้วย**พระเบญจศีล และพระเบญจธรรม** ส่วนพระปรหิตปฏิบัติ จะถวายด้วย**พระรัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกถวายด้วยพระจักกวัตติธรรมพอเป็นนิทัสสนนัย

สีลำ สคฺคโสปาณำ สีลำ โมกฺขปทำ วรำ
สีลำ อปายสญฺฉนฺนำ สีลำ นิพฺพานปาปุณำ.

ศีลย่อมเป็นบันไดสำหรับขึ้นไปยังสวรรค์ ศีลนั้นเป็นอุบายจะให้ข้ามพ้นจากโอฆะสงสาร ศีลเป็นเครื่องปกปิดเสียซึ่งอบาย ศีลเป็นอุบายจะให้ถึงซึ่งพระนิพพาน

พระเบญจศีล ได้แก่ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากบาปธรรม ๕ ประการ คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามิได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย งดเว้นจากการพูดเท็จหรือคำไม่จริงให้ผู้อื่นหลงเชื่อ และงดเว้นจากการเสพสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เบญจศีลนี้ บางคราวท่านเรียกว่า **สิกขาบท ๕** เพราะเป็นบทที่ต้องศึกษา ๕ ประการ บางคราวท่านเรียกว่า **นิจศีล** เพราะจะต้องรักษาอยู่เป็นประจำ บางคราวเรียกว่า **ปัญจเวรวิรัติ** เพราะเป็นเจตนาเครื่องงดเว้นจากเวร ๕ ประการ มีการฆ่าสัตว์เป็นต้นนั้น อันถือว่าเป็นการก่อเวร เมื่องดเว้นได้ก็ถือว่าเป็นการไม่ก่อเวร และสัตว์ทั้งหลายก็จะไม่มีเวรภัยแก่กันและกัน ท่านจัดเป็น**มนุษยธรรม** คือเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ ผู้ที่จะเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์จะต้องเป็นผู้รักษาศีล ๕ เป็นปรกตินิสัย เมื่อบุคคลไม่มีศีล ความเป็นมนุษย์ก็จะลดลงตามศีลที่ขาดไป เมื่อศีล ๕ ข้อขาดหมด ความเป็นมนุษย์ก็ไม่มีเหลือในตัวของบุคคลนั้น

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระเบญจศีลเป็นปรกติพระองค์ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงวางพระองค์อย่างพอสม ครั้นได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว เมื่อจะทรงอำนวย

ราชการใด ๆ ก็ทรงบำเพ็ญพระเบญจศีล เป็นแบบอย่างแก่พสกนิกรเป็นอันดี มิให้ด่างพร้อย **พระเบญจศีล**นี้เป็น**มงคลวิเสสที่ต้น**

พระเบญจธรรม หรือ กัลยาณธรรม ๕ ประการ เป็นธรรมของคนดี เป็นของคู่กันกับเบญจศีล จึงได้เรียกกันว่า ศีลธรรม ศีลนั้นเป็นข้อห้าม คือห้ามมิให้ทำ ห้ามล่วงละเมิด ส่วนธรรมนั้นเป็นข้ออนุญาตให้ทำ ให้นำไปประพฤติปฏิบัติ แล้วจะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติทุกคน เบญจธรรม ได้แก่ **เมตตากรุณา** ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น และความสงสารคิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ **สัมมาชีพ** การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบประกอบด้วยธรรม **สทารสันโดษ** ความยินดีพอใจเฉพาะคู่ครองของตน **สัจจะ** ความมีสัตย์ มีความจริงใจ พูดจริง ทำจริง และ **สติสัมปชัญญะ** มีความระลึกได้ รู้ตัวอยู่เสมอ กล่าวโดยธรรมก็คือ เบญจธรรมนี้เป็นข้อปฏิบัติพิเศษยิ่งขึ้นไปกว่าศีล โดยความหมายก็คือเป็นธรรมที่ช่วยให้ผู้รักษาศีลมีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะเมื่อบุคคลมีกัลยาณธรรมอยู่ในใจแล้ว ก็เป็นเรื่องยากที่บุคคลนั้นจะละเมิดศีลที่ตนได้รักษา เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าได้ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นต้นแบบอย่างใหญ่หลวงใน**พระเบญจธรรม** เป็นที่ปรากฏแก่อาณาประชาราษฎร์ พึงเห็นตัวอย่างจากพระปฐมบรมราชโองการที่ว่า **เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม** ที่พสกนิกรได้น้อมนำพระเบญจธรรมมาดำเนินตามรอยพระยุคลบาท ด้วยความจงรักภักดียิ่ง นี้เป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

ส่วนพระปรหิตปฏิบัติ ได้แก่ **พระรัฏฐาภิปาลโนบาย** คือวิธีปกครองพระราชอาณาจักร ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาโดยเอกเทศ ใน**พระจักกวัตติธรรม** ข้อ**ธรรมิการักขาวรณคุปติ** ได้แก่ การจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครอง อันชอบธรรม และเป็นธรรม พระคุณข้อนี้เป็นรัฏฐาภิปาลโนบายประการสำคัญ อันโบราณกษัตริย์ได้ทรงบำเพ็ญมา สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า แม้มิอาจเสด็จเยี่ยมพสกนิกรในภูมิภาค หากแต่ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณ สอดส่องทุกข์สุขของทวยราษฎร์ มีพระราชหฤทัยห่วงใยอาณาประชาราษฎร์ ดังกระแสพระราชดำรัสในเรื่องการบริหารจัดการน้ำว่า *“การพัฒนาแหล่งน้ำนั้น ในหลักการใหญ่ก็คือการควบคุมน้ำให้ได้ดังประสงค์ ทั้งปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือเมื่อมีปริมาณน้ำมากเกินไปก็ต้องหาทางระบายน้ำออกให้ทันการณ์ ไม่ปล่อยให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายได้ และในขณะที่เกิดภาวะขาดแคลน ก็ต้องมีน้ำกักเก็บไว้ใช้อย่างพอเพียง”* ในศกนี้ ในช่วงต้นและช่วงกลางปี ได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่พสกนิกรผู้ประสบภัยแล้งตามภูมิภาคต่าง ๆ ด้วยโครงการในพระราชดำริเป็นอันมาก ครั้นในช่วงปลายแห่งปี ได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่พสกนิกรผู้ประสบอุทกภัยทุกภูมิภาค เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๙ ตุลาคม ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๑๐ ล้านบาท เพื่อนำไปจัดซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการยังชีพ แก่ผู้ประสบภัยในพื้นที่ภาคอีสานและภาคกลาง ทั้งทรงกำชับให้นำไปมอบให้ถึงมือผู้ประสบภัยในทุกพื้นที่ที่ประสบอุทกภัยอย่างเร่งด่วน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และได้ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำสิ่งของพระราชทานไปมอบให้ราษฎรในท้องที่จังหวัดชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ สระแก้ว นครราชสีมา ได้พระราชทานพระราชทรัพย์และถุงยังชีพแก่ผู้ประสบอุทกภัย จำนวนนับแสนครอบครัว ในพื้นที่ ๒๗ จังหวัด ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน ต่อมาเมื่อเกิดอุทกภัยขึ้นอีกในภาคใต้ ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล ก็มีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์อีกหลายสิบล้านบาท

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงดำเนินในพระราชปฏิปทา อันชักจูงพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ ตลอดถึงสามัญชนในจักกวัตติธรรม โดยอเนกประการ โครงการในพระราชดำริน้อยใหญ่ ล้วนมีความสามัคคีของผู้เกี่ยวข้องเป็นพลังขับเคลื่อน โดยเฉพาะงานบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกร ไม่ว่าจะอยู่ในเขตเมืองหรือชนบทห่างไกล ล้วนอยู่ในสายพระเนตรที่ประสงค์ให้เกิดความสามัคคีกัน อันนำพาประเทศมาสู่ความมั่นคงถึงทุกวันนี้ ด้วย**ความรู้รักสามัคคี** ดังพระเจ้ามหาวิชิตราชในอดีตกาล ที่ทรงมุ่งความพร้อมเพรียงแห่งพสกนิกรของพระองค์ ทรงดำเนินให้เกิดความสามัคคีแก่คนทุกฝ่าย นำแผ่นดินของพระองค์ไปสู่ความสุขดุจโลกสวรรค์ นี้เป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลสมัยนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

พุทฺโธ ทิปวโร นาโถ ธมฺโม นาโถ วรุตฺตโม
นาโถ ปจฺเจกพุทฺโธ จ สงฺโฆ นาโถตฺตโร มมำ
เตโสตฺตมานุภาเวน มาโรกาสำ ลภนฺตุ มา.

พระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งอันยิ่งอย่างประเสริฐ พระธรรมเป็นที่พึ่งอันล้ำเลิศยิ่งประมาณ พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งอันไพศาล และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันอุดมยิ่ง

ด้วยอานุภาพอันอุดมดีพิเศษสูงสุดของพระรัตนตรัย ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงปราศจากโรคาพาธภัยพิบัติอุปัทวันตรายทั้งปวง ทรงเจริญด้วยพระสุขภาพพลานามัย มีพระชนมายุยืนยาวนาน ทรงเป็นร่มแก้วฉัตรเกล้า ร่มโพธิ์ฉัตรชัยของพสกนิกรชาวไทย ตลอดจิรัฐิติกาล ขอความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลยผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถานจงบังเกิดมี แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าตลอดกาลทุกเมื่อ อนึ่ง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน จงบังเกิดมีแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระบรมวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขอหมู่มารอย่าได้โอกาส ขออุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดมีอย่ามาถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอทวยเทพผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑล จงตั้งไมตรีจิตอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จ

บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิต-ประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญ อย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่ได้รับพระราชทานกล่าวนี้ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสถึงพระรัตนตรัยเป็นพระสรณะ มีพระเบญจศีลและพระเบญจธรรมตั้งมั่น จงสมพระราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

พระมงคลวิเสสกถา
สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ)
วัดปากน้ำ
รับพระราชทานถวาย
ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
วันอังคาร ที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพปาณินํ
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ ฯ
ทุกฺโข อทฺธานมคฺโค โย ชจฺจนฺโธ ว อนายโก
เอกทา ยาติ มคฺเคน อมคฺเคปิจ เอกทา
ตํ หิ เทวมนุสฺสานํ อุชุมคฺคํ วินายโก
สตฺเต มุฬฺเห จ สํสาเร สตฺเต เนตุ์ ปทำ สุขนฺติ ฯ

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพระมงคลวิเสสกถา ฉลองพระเดชพระคุณ ประดับพระปัญญาบารมี เป็นปสาทนียกถา มังคลานุโมทนา ในมหามงคลสมยาภิลักขิตกาล ด้วยสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเจริญพระชนมายุมาโดยสวัสดี บัดนี้บรรจบสุรทินเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ ๗ รอบ ๘๔ พระพรรษา เป็นมหามงคลยิ่ง จึงทรงพระราชปรารภมหามงคลสมัย มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ได้ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธาทิรัตนตรัย ด้วยราชาภิมานสักการภัณฑ์ ทรงถวายภัตตาหารและจตุปัจจัยไทยธรรมในพระสงฆ์ ทรงบำเพ็ญพระราชธรรมจริยารัฏฐาภิปาลโนบาย และพระราชกุศลบุญนิธิทั้งปวงทุกประการ ให้ไพศาลอุฬารอดิเรกอุดม เพิ่มพระบรมโพธิสมภารสัปปุริส-ปฏิบัติให้สูงส่ง ทรงเป็นองค์บรมนาถบพิตร ปกเกล้าชาวประชาทุกหมู่เหล่า อนึ่ง บรรดาเทพเจ้าและเหล่ามนุษย์ทุกถิ่นที่ ต่างโสมนัสยินดีถวายบริบาล อารักษ์สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าพระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐไพศาล ให้ทรงเบิกบานด้วยพระราชกัลยาณเกียรติคุณ เอกอดุลยวิจิตร สมดังพระพุทธศาสนสุภาษิตใน**ขุททกนิกาย ธรรมบท**ว่า

สีลทสฺสนสมฺปนฺนำ ธมฺมฏฺฐำ สจฺจวาทินำ
อตฺตโน กมฺมกุพฺพานำ ตำ ชโน กุรุเต ปิยำ.

พิธีเสกน้ำพระพุทธมนต์ ณ พระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
๒ ธันวาคม ๒๕๕๔

การเชิญน้ำพระพุทธมนต์ไปยังพระบรมมหาราชวัง
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พิธีถวายพระพรชัยมงคลของจังหวัดต่าง ๆ
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

พิธีถวายพระพรชัยมงคลของสถานเอกอัครราชทูตไทยและชาวไทยในต่างประเทศ
๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

แปลความว่า “ผู้ประพฤติดี มีความเห็นถูกต้อง ตั้งอยู่ในธรรม พูดความจริง ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ คนย่อมเทิดทูนด้วยความรัก ฉะนั้น”

อนึ่ง พระธรรมภาษิตที่ได้รับพระราชทานอัญเชิญมาถวาย ณ เบื้องต้น ว่า

มหาการุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพปาณินํ
ปูเรตฺวา ปารมี สพฺพา ปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมํ ฯ

แปลความว่า “พระโพธิสัตว์เจ้าผู้ทรงเป็นที่พึ่งของโลก มีพระมหากรุณาใหญ่ ทรงบำเพ็ญพระบารมีทุกประการเพื่อเกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุดแล้ว” ดังนี้ เป็นเครื่องแสดงถึงพระราชจริยาวัตรของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ที่ได้ทรงดำรงพระองค์ด้วยพระมหากรุณา บำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกรทุกถ้วนหน้า ทั้งทรงกอปรด้วยพระปัญญาคุณ ประจักษ์ชัดในประโยชน์ทั้งราชอาณาจักร และศาสนาจักรนั้น มิได้ขาดตกบกพร่อง จึงทรงเป็นที่รัก ที่เทิดทูนของพสกนิกรทุกหมู่เหล่า ต่างน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายความจงรักภักดีอย่างสูงสุด

ลำดับนี้ จักรับพระราชทานสรรเสริญคุณสมบัติที่ตั้งแห่งสวัสดิมงคลอันพิเศษยิ่ง ซึ่งได้ชื่อว่า **พระมงคลวิเสส** มารับพระราชทานถวายวิสัชนา ประดับพระปัญญาบารมี เพื่อทรงเพิ่มพูนพระราชสิริ-สวัสดิพิพัฒนกุศล มงคลเลิศราศี แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ

ในศกนี้ (พ.ศ. ๒๕๕๔) ขอรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระคุณสมบัติส่วนอัตตสมบัติด้วย **พระมหากรุณาธรรม และพระปัญญาธรรม** ส่วนปรหิตปฏิบัติ จะถวายด้วย**พระรัฏฐาภิปาลโนบาย** สาธกถวาย พอเป็นนิทัสสนนัย

พระมหากรุณาธรรม ได้แก่ ความหวั่นใจ ทนไม่ได้ที่จะสงสารผู้ประสบทุกข์ ใฝ่ใจในการที่จะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ จึงคิดหาทางช่วยเหลือสัตว์โลกเพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

พระมหากรุณาธรรม มีความต้องการปลดเปลื้องทุกข์เป็นลักษณะ มีความอดทนไม่ได้ต่อความทุกข์ของคนอื่นเป็นรส มีความไม่เบียดเบียนเป็นผล มีการเห็นความเป็นผู้อนาถาของสัตว์ผู้ตกยากเป็นเหตุ มีการเข้าไประงับความเบียดเบียนเป็นสมบัติ

พระมหากรุณาธรรมนี้เป็นคุณธรรมสำคัญของผู้ใหญ่ ของผู้นำ ของผู้มีหน้าที่ปกครองเพราะมีอุปการะมาก มีสภาพดีงาม เกื้อกูล เป็นประโยชน์ เมื่อปฏิบัติกรุณาให้มากแล้ว ตั้งมั่นอยู่ในกรุณาแล้ว ย่อมเกิดประโยชน์ไพศาล คือ ความไม่เบียดเบียนกัน ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในโลก สมดังพระพุทธศาสนสุภาษิต ใน**ปัญญาสชาดก**ว่า

การอุปสมบทพระสงฆ์ ๙๙๙ รูปเฉลิมพระเกียรติ
๖ - ๒๓ มกราคม ๒๕๕๔

กรุณา ปรมำ โลเก กรุณา โลเก ปธานกำ

ความกรุณาเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในโลก ความกรุณาเป็นประธานในโลก

พระมหากรุณาธรรมเป็นธรรมมีอุปการะมากแก่พระโพธิสัตว์ เป็นเครื่องวัดระดับจิตของพระโพธิสัตว์ ใจที่ขาดพระมหากรุณาธรรมควบคุมแล้ว ย่อมแล่นไปในอารมณ์ต่าง ๆ ไม่มียับยั้ง ไม่รู้จักชั่งใจว่าสิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร เป็นเหตุให้เกิดความเบียดเบียนกัน ก่อทุกข์ใหญ่ทั้งแก่ตนและคนอื่น ส่วนใจที่มีพระมหากรุณาธรรมควบคุมดูแล ย่อมมีความปรานี รู้จักเลือกแต่สิ่งที่ดี ทำพูดและคิดแต่สิ่งที่ดีทั้งแก่ตนและสังคม

สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงประกอบด้วยพระกรุณาธรรมเป็นปรกติพระองค์ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงวางพระองค์อย่างพอสม ครั้นได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ก็ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณาธรรม ตั้งอยู่ในยุติธรรม มิได้ลำเอียงในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีพระมหากรุณาธรรมต่อพสกนิกร ร่วมสุขร่วมทุกข์กับพสกนิกร ดุจบิดามารดาผู้มีกรุณาร่วมสุขร่วมทุกข์กับบุตรธิดาของตนฉะนั้น เมื่อจะทรงอำนวยราชการใด ๆ ก็ทรงพินิจพิเคราะห์เป็นอันดีด้วยมี**พระมหากรุณาธรรม**เป็นที่เครื่องกำกับ จึงทรงเป็นที่ยอมรับเคารพนับถือให้เป็นดุจพระสมมติเทวราชในท่ามกลางมนุษย์ นี้เป็น**มงคลวิเสสที่ต้น**

พระมงคลวิเสสข้อที่สอง เป็นธรรมที่คู่กันกับพระมงคลวิเสสข้อต้น ที่ปรากฏอยู่ในกมลฤทัยของพระโพธิสัตว์ จะแยกจากกันมิได้

พระมงคลวิเสสที่สอง คือ **พระปัญญาธรรม** ได้แก่ความรอบรู้ ญาณ การวิจัยธรรม การวิจัยที่เป็นการศึกษาอันชำนาญและชาญฉลาด หรือ การที่จิตรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง

พระปัญญาธรรมมีการบรรลุสัจจะเป็นลักษณะ มีการค้นคว้าเป็นกิจ มีความไม่หลงเป็นที่ตั้ง มีอริยสัจ ๔ เป็นปทัฏฐาน

พระปัญญาธรรมจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยอาศัยการสดับตรับฟังจากท่านผู้รู้ที่ตั้งอยู่ในธรรมและอาศัยการไตร่ตรองหาเหตุผล มิฉะนั้นก็ไม่อาจลุถึงพระปัญญาธรรมได้ ข้อนี้สมด้วยพระบาลี ใน **เตสกุณชาดก** ว่า

ปญฺญญฺจ โข อสุสฺสูสำ น โกจิ อธิคจฺฉติ
พหุสฺสุตำ อนาคมฺม ธมฺมฏฺโ อวินิพฺภโ

แปลความว่า ผู้ไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่อาศัยท่านผู้เป็นพหูสูตซึ่งตั้งอยู่ในธรรม ไม่ไตร่ตรองเหตุผล ย่อมไม่ได้ลุถึงปัญญา

ดังนั้น พระปัญญาธรรม จึงเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้ปกครอง และผู้นำน้อยใหญ่ เพราะกำลังแห่งพระปัญญาธรรม ย่อมทำให้การงานนั้น ๆ สำเร็จลุล่วง อำนวยผลให้สำเร็จประโยชน์ได้สมดังพระบาลีว่า

ตำ พลานำ พลำ เสฏฺฐำ อคฺคำ ปณฺฑาพลำ วรำ
ปณฺฑาพเลนุปตถทฺโธ อตฺถำ วินฺทติ ปณฺฑิโต.

แปลความว่า กำลังปัญญานั้นเป็นกำลังประเสริฐสุด เป็นยอดกำลังกว่ากำลังทั้งหลาย บัณฑิตผู้มีกำลังปัญญาสนับสนุน ย่อมสำเร็จประโยชน์

เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นต้นแบบอย่างใหญ่หลวง ในพระปัญญาธรรม ได้ทรงสดับและเรียนรู้จากท่านผู้รู้ทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในธรรม ได้ทรงพระราชวินิฉัยไตร่ตรองด้วย**พระปัญญาธรรม** จึงเกิดโครงการพระราชดำริน้อยใหญ่ เพื่อประโยชน์สุขแก่อาณาประชาราษฎร์ เป็นที่ปรากฏไปทั่วทิศานุทิศ นี้เป็น**มงคลวิเสสที่ ๒**

ส่วนปรหิตปฏิบัติ **พระรัฏฐาภิปาลโนบาย**นั้น คือ พระราชกรณียกิจที่ทรงจัดขึ้นด้วยพระบรมเดชานุภาพ เพื่ออำนวยประโยชน์แก่อาณาประชาราษฎร์ทั่วขอบขันฑสีมา มีปรากฏเป็นอเนกอนันต์ยากที่จะพรรณนาให้ครบถ้วนได้ จะรับพระราชทานพรรณนาถวาย แต่การที่ได้เป็นไปแล้วในขวบหลังตั้งแต่ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยเอกเทศเท่านั้น ในฝ่ายพุทธจักร ได้บำเพ็ญพระราชกุศลในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่ปรากฏไพศาล เนื่องในวันราชาภิเษกสมรส เนื่องในโอกาสทรงบำเพ็ญพระกุศลถวาย สมเด็จพระบรมราชชนกและสมเด็จพระบรมราชชนนี เนื่องในการบำเพ็ญกุศลถวายแด่สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี และได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดงานเทศน์มหาชาติเฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา พร้อมทรงสดับพระธรรมเทศนามหาชาติ กัณฑ์ทศพร อันเป็นปฐมกัณฑ์เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลทานส่วนหนึ่ง ขณะเดียวกันก็เป็นเหตุให้พสกนิกรชาวไทย ได้โอกาสสดับพระธรรมเทศนาโดยทั่วหน้า ส่วนนี้นับเป็นมหาทานประเสริฐกว่าทานทั้งปวง สมด้วยพระพุทธภาษิตว่า

สพฺพทานำ ธมฺมทานำ ชินาติ

การให้ธรรมย่อมชนะการให้ทั้งปวง

ฝ่ายพระราชอาณาจักรนี้ ได้ทรงดำรงฐานะพระประมุขของชาติ เป็นระยะเวลาการครองราชย์ที่ยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในโลก ทรงทุ่มเทพระวรกาย และพระสติปัญญาความสามารถเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่พสกนิกรที่มาเข้าเฝ้าเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาในศกที่ผ่านมา ให้ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาทและมีสติ อนึ่งในฐานะที่ทรงเป็นอัครศิลปินได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปชมคอนเสิร์ต เป็นที่ปลื้มปีติยินดีแก่พสกนิกรที่ได้เห็นพระองค์ในอิริยาบถเช่นนั้น ต่อมาในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ได้พระราชทานพรปีใหม่ และพระราชทาน ส.ค.ส. ปี ๒๕๕๔ ที่ทรงปรุงด้วยพระองค์เองแก่พสกนิกร ให้มีความรัก ความเมตตา น้ำใจไมตรีอภัยกัน ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่คณะบุคคลจากศาลปกครองกลาง คณะศาลฎีกา คณะอัยการ คณะตุลาการศาลทหาร และคณะรัฐมนตรีใหม่ ที่มาเข้าเฝ้าถวายสัตย์ปฏิญาณ ให้ปฏิบัติ

ศาสนาพุทธ

ศาสนาคริสต์

ศาสนาอิสลาม

ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู

ศาสนาซิกข์

ผู้แทนศาสนาต่าง ๆ สวดถวายพระพรชัยมงคล
ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

หน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ได้ทรงรับเสด็จสมเด็จพระราชาธิบดีและสมเด็จพระราชินีแห่งสวีเดน และเจ้าชายอากิชิโนแห่งญี่ปุ่น เป็นการสานสัมพันธไมตรีกับมิตรประเทศ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปท่าน้ำศิริราช เพื่อทอดพระเนตรระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงติดตามโครงการแก้ปัญหาจราจรรอบโรงพยาบาลศิริราช มูลนิธิน้ำ มูลนิธิทันตนวัตกรรม โครงการคลองลัดโพธิ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร โครงการเศรษฐกิจพอเพียง โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ ๕ โครงการ อันมีโครงการขุนด่านปราการชลเป็นอาทิ ได้ทรงปลูกต้นศรีตรัง ณ โรงพยาบาลศิริราช ทรงห่วงใยทวยราษฎรที่ประสบอุทกภัยน้ำท่วมในทุกพื้นที่ ได้พระราชทานสิ่งของช่วยเหลือพสกนิกรที่ประสบอุทกภัยทุกภูมิภาค และได้ทรงงานเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรของพระองค์อยู่มิเว้นว่าง ให้ดำเนินทางที่ตรงที่ถูก ให้หลุดพ้นจากห้วงแห่งความทุกข์ ไปสู่สันติสุขแห่งชีวิต พระราชทานคำแนะนำ สั่งสอนทั้งแก่รัฐบาลและปวงประชาราษฎร์ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของประเทศและความผาสุกร่มเย็นภายใต้ร่มพระบารมีดุจดังพระจริยาคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงชี้ทางตรงแก่เวไนยสัตว์ สมดังพระบาลีในปัญญาสชาดก ที่ยกขึ้นเป็นอุเทศบทในเบื้องต้น ว่า

ทุกฺโข อทฺธานมคฺโค โย ชจฺจนฺโธ ว อนายโก
เอกทา ยาติ มคฺเคน อมคฺเคปิจ เอกทา
ตำ หิ เทวมนุสฺสานำ อุชุมคฺคำ วินายโก
สตฺเต มฺุเห จ สำสาเร สตฺเต เนตุำ ปทำ สุขำ

ทางยืดยาวอันใดที่สัตว์ไปได้โดยยาก สัตว์ผู้บอดแต่กำเนิดหาผู้ที่จะนำทางมิได้ ย่อมไปถูกทางบางครั้ง เดินผิดทางบ้างครั้งคราว ตถาคตเป็นผู้แนะนำทางตรงให้แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย และเป็นผู้สามารถที่จะนำสัตว์ทั้งปวงอันหลงอยู่ในสงสารให้ถึงซึ่งทางนฤพานอันเป็นบรมสุขโดยแท้ นี้เป็น**มงคลวิเสสที่ ๓**

ลำดับนี้ พระสงฆ์ผู้ได้มาในมหามงคลสมัยนี้ มีสมานฉันท์ตั้งสัตยาธิษฐาน ขอพรพระศรีรัตนตรัยที่ปรากฏเป็นมงคลสูงสุดของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ประสิทธิ์ถวายแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า

อรหำ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลกานำ อนุกมฺปโก
เวเนยฺยานำ ปโพเธตา สนฺติมคฺคานุสาสโก
สวากฺขาโต อุตฺตโม ธมฺโม โลกานำ ตมทาลโก
นิยฺยานิโก จ ทุกฺขสฺมา ธมฺมจารีนุปาลโก
สุปฏิปนฺโน มหาสงฺโฆ โลกานำ ปุณฺณมากโร
สีลทิฏฺฐีหิ สำสุทฺโธ สนฺติมคฺคนิโยชโก.

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ธรรมอันสูงสุด ทรงอนุเคราะห์สัตว์โลก ทรงยังเวไนย-บุคคลให้ตื่นจากกิเลสนิทรา ทรงพร่ำสอนหนทางแห่งความสงบ พระธรรมอันยอดเยี่ยมที่พระองค์ตรัสไว้ได้บรรเทาความมืดคืออวิชชาแก่ชาวโลก นำหมู่สัตว์ให้ออกจากทุกข์ ย่อมตามรักษาผู้ประพฤติธรรม พระสงฆ์ผู้สุปฏิบัติ เป็นเนื้อนาบุญของชาวโลก บริสุทธิ์ด้วยศีลและทรรศนะ เป็นผู้ดำเนินในหนทางแห่งความสงบ

จัดว่าพระรัตนตรัย คือ วัตถุอันประเสริฐให้เกิดความดี ๓ ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์อย่างยิ่งใหญ่ไพศาลแก่ผู้เลื่อมใส ด้วยเดชานุภาพพระศรีรัตนตรัย ขอสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงปราศจากโรคาพาธภัยพิบัติอุปัทวันตรายทั้งปวง ทรงเจริญด้วยพระสุขภาพพลานามัย มีพระชนมายุยืนยาวนาน ทรงเป็นร่มแก้วฉัตรเกล้า ร่มโพธิ์ฉัตรชัยของพสกนิกรชาวไทย ตลอดจิรัฐิติกาล ขอความบริบูรณ์แห่งวัตถุทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งวิบูลยผล ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีในที่ทุกสถานจงบังเกิดมี แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ตลอดกาลทุกเมื่อ อนึ่ง ขอความเป็นผู้ไม่มีโรค ความสุขสำราญ ความเป็นผู้มีอายุยืนนาน จงบังเกิดมีแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระบรมวงศานุวงศ์ และคณะรัฐบาลมุขอำมาตย์มนตรีสภาเสวกามาตย์ ทหาร พลเรือน ตำรวจ พสกนิกรประชาราษฎร สมณชีพราหมณ์ ขออุปสรรคศัตรูทั้งหลายจงอย่าบังเกิดมี อย่ามาถูกต้องพ้องพานซึ่งไทยสยามรัฐในกาลไหน ๆ จงบำราศไกลด้วยประการทั้งปวง ขอทวยเทพผู้สิงสถิตอยู่ในไทยสยามรัฐมณฑลจงตั้งไมตรีอภิบาลรักษาสกลไทยสยามรัฐสีมาอาณาเขต ซึ่งมีสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าเป็นองค์พระประมุข ด้วยนำเข้าไปใกล้ซึ่งอิฐวิบุลผลอันเป็นหิตานุหิตประโยชน์ คอยป้องกันซึ่งสรรพโทษอันไม่เกื้อกูลแก่ความเจริญอย่าให้เกิดมี

สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ สิทฺธมตฺถุ อิทำ ผลำ
เอตสฺมึ รตนตฺตยสฺมึ สมฺปสาทนเจตโส

ขอผลที่ได้รับพระราชทานกล่าวนี้ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ จงสัมฤทธิ์ แด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระผู้มีพระราชมนัสเลื่อมใสถึงพระรัตนตรัยเป็นพระสรณะ มีพระมหากรุณาธรรมและพระปัญญาธรรมตั้งมั่น จงสมพระราชปรารถนาทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรมเทศนา ในพระมงคลวิเสสกถา เป็นปสาทนียมังคลานุโมทนาเอวำ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ขอถวายพระพร

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี
ที่ ๑๔๔/๒๕๕๔
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธี
มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ นับเป็นมหามงคลพิเศษยิ่ง สมควรที่รัฐบาลจะได้จัดงานเฉลิมฉลองให้สมพระเกียรติและถูกต้องตามราชประเพณี และสมควรที่จะได้ดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เป็นการสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความกตัญญูกตเวที น้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณและแสดงความจงรักภักดี ถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์

โดยที่ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ตามประกาศลงวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๔ และมีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ตามประกาศลงวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๔ เป็นผลให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๐๔/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๒ และที่ ๑๐๘/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓ สิ้นสุดลง

ดังนั้น เพื่อให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

คณะที่ปรึกษา

๑.๑	ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๒	ประธานรัฐสภา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๓	ประธานศาลฎีกา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๔	ประธานวุฒิสภา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๕	หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ประธานมูลนิธิโครงการหลวง	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๖	องคมนตรี (นายอำพล เสนาณรงค์)	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๗	องคมนตรี (นายสวัสดิ์ วัฒนายากร)	ที่ปรึกษาและกรรมการ

คณะกรรมการ

๑.๘	นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
๑.๙	รองนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	รองประธานกรรมการ
๑.๑๐	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	กรรมการ
๑.๑๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๑๒	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๑๓	เลขาธิการพระราชวัง	กรรมการ
๑.๑๔	ราชเลขาธิการ	กรรมการ
๑.๑๕	เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๖	เลขาธิการคณะรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๗	ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
๑.๑๘	เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	กรรมการ
๑.๑๙	ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
๑.๒๐	ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
๑.๒๑	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๒๒	ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	กรรมการ

๑.๒๓	ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๒๔	ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑.๒๕	ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๒๖	ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๒๗	ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	กรรมการ
๑.๒๘	ปลัดกระทรวงพลังงาน	กรรมการ
๑.๒๙	ปลัดกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
๑.๓๐	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๓๑	ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ
๑.๓๒	ปลัดกระทรวงแรงงาน	กรรมการ
๑.๓๓	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๓๔	ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	กรรมการ
๑.๓๕	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๓๖	ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๓๗	ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
๑.๓๘	ปลัดกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
๑.๓๙	รองเลขาธิการพระราชวัง (นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา)	กรรมการ
๑.๔๐	รองราชเลขาธิการ (ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ)	กรรมการ
๑.๔๑	ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง (นายสรรชัย เทียมทวีสิน)	กรรมการ
๑.๔๒	ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรมพิเศษ สำนักพระราชวัง (นายรัตนาวุธ วัชโรทัย)	กรรมการ
๑.๔๓	เลขาธิการคณะองคมนตรี	กรรมการ
๑.๔๔	สมุหราชองครักษ์	กรรมการ
๑.๔๕	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กรรมการ
๑.๔๖	ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ

๑.๔๗	ผู้บัญชาการทหารเรือ	กรรมการ
๑.๔๘	ผู้บัญชาการทหารอากาศ	กรรมการ
๑.๔๙	ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕๐	โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๕๑	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕๒	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๕๓	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑.๕๔	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๕๕	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและเลขานุการ
๑.๕๖	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (นายธีรภัทร สันติเมทนีดล)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๗	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (นายเอนก เพิ่มวงศ์เสนีย์)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๘	ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (นางปราณี สริวัฒน์)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๙	ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๖๐	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๖๑	ผู้อำนวยการกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๖๒	ผู้อำนวยการสำนักพิธีการและเลขานุการ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ กำหนดนโยบายและแนวทางการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ให้สมพระเกียรติและถูกต้องตามราชประเพณี

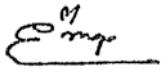
๒.๒ พิจารณาและให้ความเห็นชอบแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ

๒.๓ แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

๒.๔ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
ที่ ๗/๒๕๕๔
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๔/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงาน นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ในคราวประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๔ จึงมีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓ ราชเลขาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๔ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๕ เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๖ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๗ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	กรรมการ

๑.๘	นายประสพโชค อ่อนกอ	กรรมการ
๑.๙	ที่ปรึกษาเลขาธิการพระราชวัง (นางสายไหม จบกลศึก)	กรรมการ
๑.๑๐	นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	กรรมการ
๑.๑๑	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๒	ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๓	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๔	ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๕	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการและเลขานุการ
๑.๑๖	รองอธิบดีกรมศิลปากร (ที่ได้รับมอบหมาย)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๗	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๘	ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๙	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ จัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ

๒.๒ กำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำหนังสือที่ระลึกการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ

๒.๓ พิจารณากลั่นกรองหนังสือที่ระลึกของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เสนอขอจัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติฯ

๒.๔ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

๒.๕ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ เพื่อทราบ

๒.๖ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)
นายกรัฐมนตรี
ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
ผู้รวบรวมจัดทำต้นฉบับและดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือ
พระธรรมเทศนามงคลวิเสสกถา พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
พุทธศักราช ๒๔๘๙ - ๒๕๕๔

---

๑. นายขวัญแก้ว วัชโรทัย	ประธานอนุกรรมการ
๒. นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	รองประธานอนุกรรมการ
๓. ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ หรือผู้แทน (นายสุรินทร์ เงินรูปงาม)	อนุกรรมการ
๔. ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน (นางอรุณี แดงพันธ์ ผู้แทน)	อนุกรรมการ
๕. นางจารุดี ผโลประการ	อนุกรรมการ
๖. นางสาวฉวีงาม มาเจริญ	อนุกรรมการ
๗. นางเบญจมาส แพทอง	อนุกรรมการ
๘. นายประยงค์ อนันทวงศ์	อนุกรรมการ
๙. นางสาวปริญญา ฤทธิ์เจริญ	อนุกรรมการ
๑๐. นางสาวเพลินพิศ กำราญ	อนุกรรมการ
๑๑. นางสายไหม จบกลศึก	อนุกรรมการ
๑๒. หม่อมหลวงสุภรัตน์ เทวกุล	อนุกรรมการ
๑๓. นางสุมาลี เกตุแก้ว	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๔. นางสมจิตต์ เทียนสว่าง	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕. นางสาวจิราภา เบญจาทิกูล	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. นางสาวคชาภรณ์ พรมตู้	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. พิจารณาจัดทำเอกสารภาษาไทยเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

๑.๑ สดุดีบุคคลสำคัญที่ได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมือง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นการเสริมสร้างความกตัญญูรู้คุณแก่อนุชนรุ่นหลัง

๑.๒ วันสำคัญต่าง ๆ ชองชาติ

๑.๓ เรื่องเล่าเกี่ยวกับผลงานเขียนในหนังสือเก่า ที่บุคคลสำคัญของชาติ เป็นต้นว่า พระมหากษัตริย์ เจ้านาย บุคคลระดับผู้บริหารประเทศ นักปราชญ์ และกวีในอดีตเขียนไว้เกี่ยวกับวิชาการที่เป็นประโยชน์ หรือหลักวิชาสำคัญต่าง ๆ เช่น วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ซึ่งเยาวชนไม่ค่อยได้มีโอกาสอ่าน จะได้มีโอกาสอ่านและรู้จักบ้านเมืองในอดีตมากขึ้น

๒. จัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อประโยชน์แก่การค้นคว้าอ้างอิงของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

๓. คัดเลือกบทความที่เหมาะสมเผยแพร่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ให้ประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้รับฟังอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

๔. รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติทราบเป็นระยะ ๆ

๕. ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่ประธานกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ หรือคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติมอบหมาย